

AUTOAREA BESTSELLERURILOR
ZULEIHA DESCHIDE OCHII ȘI **COPIII DE PE VOLGA**

GUZEL IAHINA

TRENUL SPRE SAMARKAND

ROMAN

GUZEL IAHINA
TRENUL SPRE SAMARKAND

Traducere din rusă şi note de
LUANA SCHIDU
EDITURA HUMANITAS
2021

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU
GUZEL IAHINA
EŞELON NA SAMARKAND

ISBN: 978-606-779-924-8 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION Piaţa Presei Libere 1,

013701 Bucureşti, România tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51 www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro Comenzi telefonice: 0723.684.194

Tatălui meu, Şamil Zagreevici Iahin

I
Cinci sute

Kazan

Patru mii de verste – exact atât trebuia să străbată trenul sanitar din Kazan până în Turkestan. Trenul propriu-zis nu exista încă – ordinul pentru formarea lui fusese semnat cu o zi înainte, pe 9 octombrie 1923. Nici pasageri nu erau – ei urmau să fie adunaţi din orfelinate şi adăposturi, fetiţe şi băieţei între doi şi doisprezece ani, cei mai slabi şi mai vlăguiţi. Dar convoiul avea deja un şef: combatantul forţelor civile de tineret Deev. Tocmai ce fusese numit.

— Copii, îi spusese în loc de salut Ceaianov, comandantul secţiei de transporturi. Cinci sute de suflete. De dus de la Kazan la Samarkand. Mandatul şi instrucţiunile o să le primeşti de la secretar.

În anii petrecuţi la transporturi, Deev condusese tot ce putea fi deplasat pe calea ferată – de la grâne şi vite rechiziţionate până la spermanţet în cisterne trimis de Norvegia prietenă Povolgiei bântuite de foamete. Copii însă nu mai fuseseră.

— Când să plec?

— Şi mâine. Aduni efectivul şi zbori, Deev, ca pasărea zbori! Copiilor nu le place drumul lung, o să bagi de seamă şi tu curând.

Asta a fost toată discuţia – câteva minute, nu mai mult. Nu era limpede însă: ce însemna acel ciudat „o să bagi de seamă şi tu”? Dar nu era timp de reflectat. Reflecţiile îndelungate sunt pentru bătrâni, ei au timp din belşug.

Mai întâi s-a dus la conducerea gării. Cei de acolo i-au promis că vor săpa şi au dezgropat un singur vagon, e

drept, fost clasa întâi, cândva de un albastru nobil, acum cenuşiu-palid, cu tapiţerie brodată, ruptă doar pe alocuri, cu oglinzile aproape întregi şi cu o sală comună spaţioasă, unde puteai să şi valsezi dacă voiai. Cândva acolo se aflase biblioteca, ba chiar fusese pus şi un pian, iar acum se lăfăia o cadă de fontă ciobită (pesemne fusese adusă din compartimentul de spălătorie şi uitată aici). Părea stingheră între rafturile de cărţi pustii şi candelabrele înnegrite. Deev s-a încruntat, dar a acceptat vagonul. A ordonat ca tapiţeria să fie ruptă dracului şi candelabrele date jos, iar în compartimente, în locul elegantelor plase pentru bagaje, să fie construite priciuri pe două niveluri. Iar cada să fie lăsată. A încercat să ceară să fie pusă şi o sobă de fontă, ca să aibă copiii unde să încălzească apă pentru spălat, dar a fost făcut burjui, aşa că a lăsat ideea cu sursa de apă caldă pe mai târziu.

Pentru al doilea vagon a trebuit să aştepte încă o zi: era trimis din Krasnaia Gorka, unde zăcea de patru ani în fundul unui depou de locomotive. Când şi-a văzut achiziţia, Deev s-a cutremurat: nu era un vagon obişnuit, ci o biserică ambulantă. Pesemne de aceea şi adunase praful atâta vreme în depou, fiindcă era greu să-l adaptezi în vreun fel la necesităţile sovietice. Bronzul înverzit al cupolei putea fi, să zicem, curăţat, altarul putea fi scos. Dar cu ferestrele în ogivă de sub arcadele roşii ce să faci? Şi cu decoraţiunile în formă de ceapă de sub acoperiş?... A luat Deev şi vagonul ăsta. De un lucru se bucura: era încăpător. „Pe câte rânduri să punem priciurile?” a întrebat şeful artelului de tâmplărie, privind cu respect tavanul foarte înalt. „Merg şi trei!” a zis Deev dând din mână. De fapt, ar fi încăput şi patru, dar poate copiii s-ar fi temut să se caţere atât de sus.

Vagonul-bucătărie a fost trimis după vreo două zile, de lângă Simbirsk – o cutiuţă strâmtă pe roţi, meşterită în

grabă din scânduri strunjite şi dreasă mai târziu cu placaj grosolan, cu coşul strâmb al sobei iţindu-se prin lucarnă. Se spunea că prin fundăturile Simbirskului erau încă din 1919 multe astfel de vechituri, şi unele s-ar fi putut dovedi exact ce-i trebuia lui Deev, dar nu avea timp să se ducă acolo să cerceteze.

În sfârşit, a fost descompus un tren de pasageri care venise de la Moscova şi cinci vagoane au fost alocate eşalonului lui Deev, pe care lucrătorii de la căile ferate deja îl numeau între ei „ghirlanda” pentru varietatea de culori şi nuanţe. Vagoanele – toate cuşetă, afumate şi pătate crunt – aveau nevoie nu de dulgherit, ci de o curăţenie zdravănă. Dar între timp Deev atâta bătuse la cap conducerea gării cu tot felul de cereri (şi toate „neîntârziat! „, „în clipa asta!” şi „imediat!”), încât nu i-au fost daţi oamenii ceruţi pentru curăţenie. A scuipat, a luat o găleată de apă şi s-a apucat să le spele singur.

Exact atunci a apărut şi ea. Deev era întins pe podeaua udă, scoţând cu o cârpă de sub banchetă o grămăjoară de coji de seminţe, şi în faţa lui s-au ivit două ghete de infanterist cu botul teşit. A ridicat ochii: gambele subţiri nu erau înfăşurate în obiele soldăţeşti, ci în ciorapi de lână fină.

— M-aţi omorât – aşa a început conversaţia. De ce pierdeţi vremea?

Deev a fost surprins. Şi-a ridicat şi mai sus privirea: o fustă neagră, strâmtă, iar sub fusta de postav, nişte genunchi ascuţiţi.

— În timp ce dumneavoastră vă târâţi cu burta pe podea, mor copii.

El a încercat să iasă de sub banchetă şi să se aşeze, dar s-a lovit cu ceafa de margine.

— Tu cine eşti?

Deev era timid în faţa femeilor, şi de aceea le tutuia

invariabil, cu impertinenţă.

— Comisarul pentru copii. Merg cu dumneavoastră până la Samarkand, dacă binevoiţi să ieşiţi din băltoacă şi să vă apucaţi să îndepliniţi ordinul.

— Ai şi un nume, comisarule?

— Belaia.

Deev n-a priceput dacă ăsta era numele sau prenumele. Şi şi nu prea se-ndemna să întrebe.

Era mai în vârstă decât el, dar nu cât să-i poată fi mamă. Mai degrabă o soră mai mare. Avea faţa frumoasă şi severă, ca desenată pe un afiş. Părul îi era roşcat, tuns scurt, cu bucle în toate părţile. Iar privirea – de sus, ca a unui comandant de oşti. Sub această privire îi venea să sară în picioare şi să-şi aranjeze uniforma, dar s-a abţinut: şi-a netezit fără grabă părul (îndepărtându-şi cu acest prilej câteva coji de seminţe de pe frunte), a aruncat neglijent cârpa în găleată (apa a ţâşnit peste margine şi a stropit ghetele comisarului) – dar a rămas şezând pe podea, prefăcându-se distrat.

— Atunci, poate mă ajuţi la curăţenie, tovarăşă Belaia? Sau aducem oamenii în grajd?

— Vă ajut, a răspuns ea serios. Dar noaptea, când dorm copiii.

— Carevasăzică noi doi n-o să dormim? s-a obrăznicit Deev.

N-ar fi vrut câtuşi de puţin să sune aşa, dar îl luase gura pe dinainte. Şi deodată i s-a făcut ruşine de neobrăzarea asta nelalocul ei. S-a ridicat şi şi-a scuturat mizeria de pe pantalonii suflecaţi şi de pe genunchii goi. Iar când s-a îndreptat, şi-a dat seama că o priveşte pe musafiră de jos în sus: comisarul Belaia era mai înaltă cu jumătate de cap.

— Mă tem, Deev, că n-o să prea avem parte de somn, i-a zis, privindu-l ţintă, şi el s-a uitat în sfârşit în ochii ei – de un cenuşiu rece, cu gene drepte.

Până la Samarkand, n-o să avem parte.

*

Câteva minute mai târziu, păşea alături de Belaia. De fapt, nu păşea: tropăia grăbit pe drumurile udate de ploaia măruntă, străduindu-se din toate puterile să nu alunece şi să cadă.

Ea mergea cu paşi mari peste traverse, deşi avea picioarele subţiri, ca de adolescentă, şi silueta uşoară, abia ghicindu-se prin faldurile mari ale vestonului strâns în talie cu o curea. Deev urmărea înaintarea hotărâtă a bocancilor ei teşiţi şi se gândea că sigur ascundeau nişte tălpi mici şi înguste. S-a împiedicat, a drăcuit şi a alungat acest gând necuviincios.

— O să încerce să mărească cota, să nu fiţi de acord! Belaia vorbea repede, fără a se obosi să se întoarcă spre interlocutor, ci aruncând cuvintele în faţă ca din puşcă, şi el era nevoit să grăbească pasul, ca să-i audă instrucţiunile. O să încerce să adauge bolnavi în chip de convalescenţi – să nu fiţi de acord!

Deev nu pricepea în ruptul capului cu cine nu trebuia să fie de acord. Altfel spus, pe cine împuşca atât de nemilos cu vorbe comisarul?

— O să înceapă să vă vorbească de milă – să daţi vina pe mine. Aşa să le spuneţi: Belaia asta e atât de principială şi de lipsită de inimă, că nu te poţi înţelege cu ea, pur şi simplu nu-i om, ci piatră...

— Dar eu sunt şeful convoiului, a amintit totuşi Deev.

— Dumneavoastră sunteţi şeful, s-a învoit Belaia. Dar daţi vina pe mine. Sau, şi mai bine, tăceţi, o să spun eu toate astea.

Terenurile gării dădeau în oraş şi în scurt timp au ajuns în centrul acestuia, unde, în piaţa cea mare, se afla un palat din granit şi marmură, cu coloane groase şi ferestre mult mai înalte decât un stat de om – cândva Adunarea

Nobililor, iar acum, centrul de primire pentru evacuaţi numărul 1 din Kazan. Aici erau aduşi din colţurile apropiate şi îndepărtate ale Tătariei

Roşii copii pe care părinţii nu-i mai voiau sau nu mai puteau să-i hrănească; de aici urma să provină şi cea mai mare parte a pasagerilor din eşalonul condus de Deev.

De aproape însă, centrul semăna nu cu un palat, ci cu o cetate asediată. Geamurile de la demisol erau bătute în scânduri – temeinic, pe alocuri cu două rânduri – iar ferestrele în ogivă de la parter erau ascunse în spatele unor bucăţi de tablă sau de placaj. Coloanele de marmură albă erau străbătute de o reţea deasă de crăpături. Pereţii erau atât de plini de ciobituri, încât păreau construiţi dintr-o piatră neobişnuit de moale şi de poroasă (Deev a recunoscut pe dată aceste ciobituri: cele mici erau făcute de gloanţe, cele mari, de obuze). Clădirea părea severă şi inaccesibilă, de parcă în jur încă ar fi vuit Războiul Civil. De cine se apărau cei dinăuntru? De copiii care asediau instituţia?

Aceştia erau peste tot – pe scara de granit de la intrare, pe ziarele aşezate de-a lungul pereţilor – cincisprezece sau douăzeci de trupuri murdare, înfofolite în zdrenţe până la sprâncene şi stând leneşe, nemişcate în ploaie. Deev văzuse de mai multe ori acest tablou, dar nu se întrebase niciodată: de ce stau copiii ăştia în afara centrului, şi nu înăuntru?

Belaia a urcat pe rampa lină pentru trăsuri spre intrarea elegantă şi a bătut la uşă. Niciun răspuns. A mai bătut o dată, mai tare, a încercat uşile închise ferm, dar tot fără rezultat. S-a ridicat pe vârfuri şi a lovit cu palma de câteva ori în placajul care acoperea ferestruica – cât pe ce să se rănească într-un cui.

Fortăreaţa rămânea tăcută. Copiii de la poalele ei, la fel.

Nimeni nu se clintea măcar. Câteva perechi de ochi

urmăreau cu o curiozitate apatică acţiunile femeii, şi doar un puşti – mărunţel, cu faţa maronie ca de bronz semănând cu un cartof murdar – s-a aşezat mai bine, ca să nu piardă reprezentaţia. Lui i s-a adresat Belaia.

— De ce nu deschid? a întrebat ea simplu, pe un ton prietenos.

Nici tu ton autoritar, nici tu privire de comandant, s-a mirat Deev. Carevasăzică ştie comisarul să vorbească şi omeneşte!

Puştiul a rămas tăcut câteva clipe, privind în jur şi în sus, de unde curgeau picăturile mici de ploaie.

— Aţi venit cam târziu, a murmurat el fără tragere de inimă. Dacă veniţi mâine, dimineaţa o să fie mai cumsecade.

— Noi acum avem treabă, a oftat Belaia. Poate mai e vreo cale... Ne ajuţi?

Şi din nou el a răspuns cu întârziere, ca şi cum cuvintele i-ar fi ajuns de departe.

— Şi mie ce-mi iese?

— Îţi spun cum să intri în centru. Ca să nu te mai murezi aici, sub prag, ştergând cerdacul cu pantalonii. Şi ca să te ia surorile sociale sub aripa lor şi să te ducă înăuntru, să te spele, să te hrănească şi să te înscrie la raţii.

— Mă tromboneşti, a rânjit scurt puştiul, dezvăluind nişte dinţi negri.

— Azi la miezul nopţii e o razie pe Ustia: Comisariatul pentru Copii şi miliţia o să pieptene malul. Pe care îi prind, îi duc în centre. Aşa că toţi cei care vor să aibă un acoperiş şi hrana asigurată trebuie să fie la Ustia până la apus. Cine nu vrea poa' să se ducă la mama dracului şi să nu ni se încurce printre picioare. Ai priceput? Să le zici şi la ai tăi.

Feţişoara-cartof s-a boţit, ridicând neîncrezător din sprâncene şi smârcâind din nări.

— Să mor înjunghiată şi să-mi sară ochii dacă te mint!

Belaia s-a lovit cu pumnul în piept, ca împlântându-şi un pumnal între coaste, şi feţişoara s-a netezit pe loc, zâmbind complice. Acum ajută-ne, l-a rugat ea din nou.

Prichindelul s-a ridicat – încet, abia mişcându-şi mâinile şi picioarele, de parcă s-ar fi mişcat pe fundul unui râu, nu pe uscat – şi s-a apropiat de uşile de la intrare. S-a întors cu spatele la ele şi, pierzându-şi pe loc apatia, a început să lovească violent cu călcâiele şi cu pumnii; lovea atât de tare, că lemnul greu, lăcuit tremura, şi balamalele scârţâiau.

— Trebuie bătut mai zdravăn, a explicat el fără să se întrerupă şi gâfâind un pic din cauza efortului. Doar cu încăpăţânare-i dovedeşti!

— Am zis că nu mai sunt locuri! s-a auzit după un minut de undeva de deasupra, de la o fereastră.

Dar prichindelul a continuat să bată, fără a slăbi ritmul, şi curând într-una din uşi a zăngănit o cheie. Puştiul a sărit brusc într-o parte, şi o mătură iţită prin uşa crăpată s-a agitat pe lângă el.

— Valea de-aici, puşlama! în deschizătură s-a ivit o siluetă uriaşă de femeie mânuind mătura ca pe o sabie tăioasă. Valea, lua-te-ar Necuratul să te ia!

— Ce-aţi făcut aşa o citadelă aici? Belaia vorbea foarte liniştit şi atât de ameninţător, încât Deev a simţit că-i îngheaţă măruntaiele. Războiul s-a terminat de mult.

— Pentru unii s-a terminat, pentru alţii e în toi, a zis portăreasa, neintimidată. O să ne dărâme instituţia! Nu sunt eu de vină că aici apare câte-o armată în fiecare zi! Unde să-i bag pe toţi?

Fără să mai rostească o vorbă, Belaia a făcut un pas înainte, şi femeia uriaşă s-a dat la o parte, lăsând jos mătura. Deev a ţâşnit în urma ei, pătrunzând în întunericul dens al clădirii cu ferestrele bătute temeinic în scânduri.

*

— Tovarăşi, pe cine căutaţi? Portăreasa încă îşi făcea de lucru la uşă, încuind ultimul dintre cele câteva lacăte şi nenimerind broasca pe întuneric. Unde mergeţi, tovarăşi? Hei!

Dar Belaia urca deja scara largă şi elegantă, spre lumina care venea de la etaj. Deev a dat să grăbească pasul în urma comisarului, dar s-a împiedicat de ceva moale, fiind cât pe ce să cadă. Apoi s-a împiedicat din nou. Şi iar a fost cât pe ce să vină în nas. Întunericul a ţipat subţirel, apoi a scârţâit caraghios:

— Tovarăşi!

Era cu neputinţă să vezi ceva în întunecime. Deev s-a oprit, fluturându-şi mâinile în faţă. A dat peste o pereche de scăfârlii tunse chilug.

— Tovarăşi! s-a auzit un chicotit din altă parte. Încotro?

— Unde-a-nţărcat mutu' iapa! a răzbătut de altundeva. Unde creşte ceapa!

— Ca să sape groapa!

— Să dea de duşcă apa!

— Ori să tragă ţeapa!

Şi bezna s-a umplut de glasuri, râsete şi icneli.

— Să-l caftească pe codoş!

— Mai bine pe procuror!

— Cât o fi şi el de moş!

— Fără zarvă, dar cu spor!

— Gura! a lătrat portăreasa de undeva de la poalele scării.

Încordându-şi privirea şi estimând spaţiul din faţa lui, Deev mergea grăbit după Belaia prin mulţimea de băieţei împrăştiaţi pe trepte. Palmele îi alunecau pe capetele rase, gambele, pe umerii sau spinarea câte unuia. Cel mai mult se temea să nu calce pe cineva, dar trupurile de copii erau infinit mai iuţi – se dădeau singure la o parte, deschizându-i drumul, aşa cum se desparte un banc de plevuşti când

vede apropiindu-se un peşte mare.

Cu cât Deev urca mai mult, cu atât se făcea mai lumină în jur şi cu atât devenea mai deasă mulţimea. Curând, scara s-a despărţit în două, fiecare jumătate se curba brusc, una la stânga, cealaltă la dreapta, ducând la etaj. Aici putea deja să vadă ochi – căprui, roşcaţi, negri, albaştri, de culoarea ierbii – aceştia priveau curioşi de peste tot. Prichindeii erau mărunţei şi tunşi toţi la fel. Unul părea să nu aibă o ureche; dar poate doar părea aşa în penumbră.

Primul etaj se deschidea în două părţi printr-un coridor larg. Uşile late – cândva de un alb strălucitor, cu ornamente aurii, iar acum cojite până la lemnul întunecat – duceau în spaţiile interioare. Din adâncurile coridorului venea spre oaspeţi o femeie mărunţică cu ochelari, aparent lucrătoare a centrului. Dar Belaia – fără s-o mai aştepte, ba parcă în ciuda grabei acesteia – a dat de perete uşile centrale şi a păşit hotărât înăuntru. Deev, duduind de stânjeneală, mergea în urma ei. Că doar el avea să dea socoteală pentru această necuviincioasă intruziune, nu-i aşa?

A intrat şi a încremenit: era sala de bal. Prin ferestrele imense – aproape toate aveau geamurile întregi, şi doar câteva erau acoperite cu cârpe – se revărsa cu generozitate lumina zilei. Tavanul era neobişnuit de înalt – puteai să-ţi rupi gâtul dacă voiai să priveşti candelabrul gigantic, cu multe braţe, de mărimea unui vapor (becurile în formă de lumânare erau sparte toate până la unul, dar ornamentele din bronz erau intacte). De la candelabru plecau în valuri pe tavan flori de ipsos şi crăpături negre. Tot acolo, sus, plutea un balcon de orchestră înconjurat de o balustradă albă, iar din el porneau nişte coloane jerpelite, dar încă graţioase.

Acest spaţiu mare era atât de plin de copii, încât

semăna cu sala de aşteptare a unei gări. Pervazurile erau acoperite cu cârpe şi transformate în cotloane de dormit; pe fiecare se înghesuiau câte trei-patru ţânci, uneori claie peste grămadă. Ca laviţe serveau şi cuferele, şi geamantanele, şi sacii umpluţi cu cine ştie ce, şi teancurile de cărţi aşezate unele lângă altele şi aşternute cu fân – acestea se întindeau pe parchet în şiruri lungi (cărţile erau scumpe, cu coperte de piele sau de carton elegant, evident opere complete). Cei care nu aveau loc de dormit sau chiar de şezut stăteau culcaţi direct pe podea, acoperind-o cu un strat dens, mişcător, de mâini şi picioare palid-murdare şi feţe slăbuţe.

Nimeni nu a acordat vreo atenţie nou-veniţilor: locuitorii centrului se uitau pe fereastră, jucau cărţi, stăteau de vorbă, strănutau, spărgeau păduchii în dinţi sau se holbau pur şi simplu la tavan. Deev nu mai văzuse niciodată atâţia copii adunaţi la un loc. Îl dureau ochii de atâtea tălpi goale şi ţeste identice, tunse chilug. Zgomotul vocilor îi umplea urechile:

— N-a fost prima dată când a trebuit să halim carne de câine – asta e fumată! Şi ce-i cu asta, ne-am umplut burdihanele, n-am murit...

— Mama era atunci pe moarte, pământul îşi întindea deja ghearele spre ea...

— Ce mă tot baţi la cap, frate? Dacă o să vreau ceva, n-o să-ţi cer ţie. Suntem şuţi cu state vechi, dacă şmanglim ceva, nu se prinde nimeni...

— O, Fecioară preacurată, Maica Domnului, împărăteasă a cerurilor şi a pământului! Auzi-mi oftatul de durere...

— Mâncarea e oribilă şi-aici: apă bei, apă mănânci, să te căci nu mai ajungi...

— Păi Mozjuhin[1] al tău pe lângă Douglas Fairbanks al

[1] Ivan Ilici Mozjuhin (1889-1939) a fost un actor şi scenarist rus din perioada filmului mut. A lucrat şi în Franţa, Germania şi SUA.

meu e ca şoarecele pe lângă elefant!...

— Când or începe să mă sfâşie, o să-mi aduc aminte de cuvântul drag mamă...

— Eh, surioară, îi zic, e tare important să mănânci, dar după cum zice Lenin...

— Tovarăşi! Sunteţi de la Narkompros[2]?

Femeia cu ochelari gâfâia după scurta alergare (de aproape Deev a văzut că părul ei lung şi gras, prins în coc, era complet cărunt, iar subţirimea trupului nu era datorată tinereţii, ci bătrâneţii). Dar Belaia nici gând să se oprească – păşea hotărâtă printre corpurile de copii de pe podea, întorcând capul în toate părţile.

— Mă numesc Şapiro. Femeia îl ajunsese din urmă pe Deev şi îşi potrivise cum-necum pasul la mersul rapid al comisarului; acum tropăia alături de Belaia, încercând să-şi privească în faţă ciudata musafiră. Directoarea Şapiro.

— Numărul total al copiilor din centru?

Belaia vorbea pe un ton extrem de sever, parcă dezaprobând dinainte orice răspuns.

— Patru sute cincizeci. Directoarea şi-a scos din mers ochelarii şi i-a şters de poalele jachetei tricotate, pesemne sperând s-o vadă mai bine pe nou-venită. Dar după-amiază vor fi mai mulţi, aşteptăm un transport de la Elabuga.

— Din care sănătoşi?

— Depinde ce numim sănătos. În infirmerie şi în carantină sunt patruzeci şi şapte de copii... Chipul directoarei exprima tot mai multă confuzie, iar răsuflarea îi devenea tot mai şuierată din cauza mersului alert. Sau sunteţi de la Narkomzdrav[3]?

Nu era drept să faci un om în vârstă să alerge aşa. Oare Belaia îşi dădea seama de asta? Părea că nu. Sau,

---

[2] Prescurtare pentru *Narodnîi komissariat prosveşcenia,* Comisariatul Naţional pentru Educaţie.

dimpotrivă, îşi dădea seama prea bine?

— Din numărul total al celor sănătoşi, câţi copii au mai mult de cinci ani?

— Circa două treimi... Dar daţi-mi voie... aş vrea să ştiu totuşi... Şapiro deja abia mai putea trage aer în piept. Tovarăşa?...

Lui Deev i s-a făcut ruşine.

— Belaia, a prezentat-o el pe însoţitoarea sa. Comisarul Belaia, de la Comisia pentru Copii.

— Comisia pentru Copii! s-a luminat brusc Şapiro, uitând să gâfâie. În sfârşit, v-aţi adus aminte de noi! Că fără dumneavoastră ne prăpădim, ne prăpădim... De ce nu ne-aţi anunţat? Aş fi adus la zi şi toate cifrele, aş fi pregătit şi o listă de probleme, ca să nu lucrăm la repezeală...

— Că dumneavoastră nu vă grăbiţi.

Belaia a privit ferestrele şi pereţii dintre ele: afară ploaia se înteţise, şi pe stucatura jerpelită se scurgeau deja pe parchet picături mari.

N-a privit întâmplător: dădea de înţeles astfel că vede şi evaluează. Era totuşi uimitoare maniera asta a ei de a-şi transforma nu numai cuvintele, ci şi gesturile, ba chiar şi privirile tăcute într-o acuzaţie! Echidnă, nu femeie.

— Bun, în primul rând, fireşte, sediul, a început Şapiro cu însufleţire. Vedeţi şi dumneavoastră ce condiţii avem! Cei de la Narkompros cred că dacă ne-au dat un palat, gata, au terminat! Dar cum să trăim în palatul ăsta? La asta s-au gândit? Cum să înveţe? Unde dorm? Şi dacă se îmbolnăvesc? Cu asemenea condiţii, ăsta nu-i un loc pentru copii.

— Aşa e, a fost de acord Deev (care tare-şi dorea s-o ajute pe biata directoare). Paturile unde sunt?

— La adunările nobilimii nu se dormea, tovarăşe. Şapiro

---

[3] Prescurtare de la *Narodnîi komissariat zdravohranenia,* Comisariatul Naţional pentru Sănătate.

a dat din cap cu tâlc. Aici se dădeau baluri şi petreceri. Uite, ăsta e cel mai bun pat al nostru.

A bătut cu palma într-o bancă de stradă, pesemne adusă din vreun parc: pe ea se foiau o grămadă de ţânci, acoperiţi cu o faţă de masă din mătase, cu franjuri, cumplit de pătată şi care de mult îşi pierduse culoarea.

— Aici, la mine, e ziua şi transportul! Şi unde să-i bag pe toţi evacuaţii ăştia? Şapiro şi-a dat în lături braţele bătrâne şi slabe, semănând brusc cu un păianjen speriat. Şi pe deasupra, în fiecare zi mai apar şi prunci găsiţi. Deja am pus şi un anunţ pe uşă: „Vă rugăm foarte mult să duceţi toţi nou-născuţii direct la Casa Copilului!” Am indicat şi adresa. Dar mamaşele fie sunt analfabete, fie încăpăţânate: în fiecare dimineaţă găsim pe trepte unul-doi prunci înfăşaţi, ba uneori chiar trei...

Deev a simţit o privire aţintită asupra lui. S-a întors – prin geamul uşii-armonică a balconului se uitau la el câteva statui de ipsos; pesemne fuseseră scoase pe balcon pentru că erau inutile. Unele aveau nasul spart. Pe chipurile neclintite ale statuilor şiroia apa de ploaie.

— ... în plus, în fiecare zi, mai vin singuri vreo zece-cincisprezece. Vin, vin, vin şi nu se mai termină. Şi nu numai din Tătaria – vin şi din Ciuvaşia, şi din Mordovia, şi nemţi de pe lângă Saratov, deunăzi au venit şi din

Kalmâkia. Pe un adolescent, să zicem, nu-l primesc. Dar un băieţel de trei ani? Nu mă lasă inima să-l refuz.

— Din bunătatea inimii aţi barat ferestrele cu fiare?

După ce a dat ocol sălii, Belaia s-a întors şi a pornit energic spre ieşire, de parcă ea ar fi fost stăpâna locului şi şi-ar fi condus oaspeţii prin instituţie.

Deev avea fălcile încleştate; tonul aspru şi comportamentul necioplit al însoţitoarei sale îl indispuneau. Parcă n-ar fi fost comisar pentru copii, ci un sergent-major la defilare!

— De ce vorbiţi aşa? Şapiro abia ţinea pasul cu Belaia. Parterul şi subsolul sunt complet nelocuibile, nici animale nu putem să ţinem acolo: iarna e promoroaca de-un deget pe pereţi, iar primăvara şi toamna e apa până la genunchi. Ferestrele nu mai au geamuri de pe vremea războiului. Şemineurile nu funcţionează, canalizarea e stricată şi ea. Dacă ne-ar ajuta Comisia pentru Copii...

Discuţia a fost întreruptă de un sunet bizar, prelung, venit de undeva de deasupra, de sub tavan; în prima clipă, lui Deev i s-a părut că e o sirenă. Dar nu, era un copil – nu plângea, ci urla pur şi simplu – disperat şi insistent, contenind doar rar, ca să respire şi să-şi tragă sufletul. Până şi Belaia s-a oprit şi s-a întors în direcţia de unde venea sunetul. Directoarea însă numai a dat din mână obosită:

— Nu-l băgaţi în seamă, ăsta e Senea-Ciuvaşul. O să se liniştească acuşi.

*

Urletul n-a încetat – nici până când oaspeţii au părăsit sala de bal, nici cât au mers pe coridor, nici când au intrat în camera alăturată. Şapiro a închis uşile, ca să nu-i deranjeze zgomotul – glasul pătrundea şi prin pereţi.

Dar odată intrat în noul spaţiu, Deev a uitat de Senea, atât de tare l-a uluit această a doua sală. Pesemne fusese cândva o sufragerie elegantă. Acum era populată de fete. Şi aici erau aceleaşi paturi improvizate – din cărţi, mobile, cutii de carton – aceeaşi înghesuială, aceleaşi trupuri costelive şi picioare desculţe, dar nu de băieţei, ci de fetiţe. Şi peste toate acestea domnea mâncarea.

Tavanul era pictat generos, în culori vii, cu un naturalism excesiv. De jur-împrejur erau frunze de viţă-de-vie, deasupra cărora se făleau nişte ciorchini uriaşi, luminaţi de razele soarelui. Tot aici erau presărate şi mere rumene, şi nişte pere de culoarea mierii, aproape

transparente în lumină. Peste munţii de caise şi piersici zburau fluturi, iar lămâi cu coaja parţial curăţată străluceau umed şi numai că nu musteau de suc.

Pereţii erau tablouri gigantice. Vânat fript, jamboane roz-palide în secţiune, stridii, pâine feliată şi cupe cu vin – toate acestea erau de dimensiuni neînchipuite şi într-o stare excelentă: nici crăpăturile, nici igrasia nu umbreau această abundenţă – frescele străluceau de-ai fi zis că abia au fost pictate.

În această sală era foarte linişte: covârşite de spaţiul incredibil, fetele stăteau întinse cuminţi, vorbind între ele abia auzit (până şi Senea-Ciuvaşul îşi încetase ţipătul). Deev a observat cum una încearcă să rupă o bucăţică de carne desenată de pe perete, dar nu reuşeşte: stratul de vopsea era gros şi dur, iar degeţelul fetiţei, slab.

Ar fi vrut să pună o întrebare, dar n-a făcut decât să scoată un mormăit înciudat, cercetând norul de fructe împrăştiate deasupra capului său.

— Vă spun, nu avem loc, a oftat Şapiro.

— Dar nu se pot acoperi cumva aceste… Deev şi-a mijit ochii, în căutarea cuvântului potrivit – aceste opere de artă?

— Cu ce? Cu cărbune? Nici de-ăla n-am.

— Cu locul ne-am lămurit, i-a întrerupt Belaia. Ce altceva vă îngrijorează?

Deev nu observa nicio urmă de emoţie pe chipul ei frumos şi neted: comisarul privea cu un calm absolut delirul culinar dezlănţuit în jurul lor şi copiii îngrămădiţi sub el. Avea o structură sufletească ciudată: ba îşi ieşea din fire din senin, ba era mai seacă decât un deşert – de parcă ar fi avut în piept o bucată de peşte congelat în loc de inimă. Aşadar, o tulbură pereţii şiroind de apă şi ferestrele bătute în scânduri. Dar chinurile unor copii care trăiesc înconjuraţi de mâncăruri pictate, nu?

— În al doilea rând, bineînţeles, hrana, a răspuns repede Şapiro, arătând cu pălmuţele-i uscăţive spre alimentele pictate. Eu înţeleg totul: e sărăcie, foamete, vremurile sunt grele. Dar de ce-i mai evacuăm, dacă nu putem să-i hrănim? O rublă pe săptămână de copil – unde s-a mai văzut aşa ceva? Cu ce să-l hrănesc de o rublă? Cu praf de moară? Cu pulbere de ovăz? Şi nu trebuie doar să-l hrănesc, ci şi să-l tratez în caz de boală, să-l încălzesc. Asta deja în al treilea rând.

A arătat din cap spre şemineul din colţ – larg, din fontă şi marmură – la poalele căruia zăceau câteva vreascuri şi ziare rupte. În gura şemineului era o găleată de tablă, în care din horn picura din când în când apă – probabil de la ploaia de afară.

— Un palat... Obrajii ridaţi ai lui Şapiro se rumeniseră de emoţie, ba chiar părea să se fi încins toată în urma acestei discuţii; jacheta i se desfăcuse, mişcările îi deveniseră mai ample. S-au gândit cei de la Narkompros de câte lemne e nevoie ca să încălzeşti măcar o dată palatul ăsta? Iarna, în sala de bal, avem vârtejuri de zăpadă!

Deodată, Deev a simţit că îngheţase în jumătatea de oră petrecută în centru: de fapt, aici nu era niciun pic mai cald decât afară. Razele de soare pictate pe tavan nu încălzeau.

— Ei, lemne e mai uşor să cereţi decât bani sau spaţiu.

Belaia trecuse din nou la tonul de procuror.

— Am cerut! Mi-am terminat hârtia cu câte cereri am făcut!

— Atunci n-ar fi trebuit să scrieţi, ci să veniţi la Comisia pentru Educaţie Socială, la director, şi să nu-l lăsaţi să iasă din birou până nu vă dă câteva vagoane de lemne. Să-i puneţi un creion ascuţit ticălosului ăstuia uite-aici – Belaia s-a împuns cu degetul acolo unde la bărbaţi iese în afară de obicei mărul lui Adam – şi alt creion să i-l îndesaţi în

mână: să semneze! Şi să-l ameninţaţi că altfel vă plângeţi la CEKA de neglijenţa lui şi atitudinea ostilă faţă de copii!

După o anumită nuanţă care i se simţea în voce, Deev a înţeles că făcuse ea însăşi acest lucru, şi probabil nu o dată. Şapiro doar a clipit neputincioasă din ochii miopi, fără să răspundă la curajoasa propunere, şi abia câteva clipe mai târziu a continuat, ca şi cum încă mai aştepta compasiune.

— Şi-apoi, fireşte, igiena – practic la noi nu e deloc. Nici băi, nici camere de dezinfectare – copiii fac baie câte zece. Avem o singură bucăţică de săpun pentru zece copii. Şi dacă fac râie? Dacă fac vreo ciupercă? Mi-e frică şi să mă gândesc...

— Da' încetaţi odată cu frica şi cu văitatul! Belaia a ridicat vocea atât de tare, că Şapiro a tresărit, iar fetiţele s-au uitat speriate la adulţii care făceau scandal. Veniţi la Narkomzdrav şi bateţi cu pumnul în masă! Şi aruncaţi-le pe aceeaşi masă o mână zdravănă de păduchi, ca amintire de la copiii nespălaţi. O să aveţi imediat şi camere de dezinfectat, şi săpun, şi praf de dinţi!

Apoi s-a întors enervată şi s-a îndreptat spre uşă.

Le-a făcut pe toate, şi-a zis Deev. Belaia a făcut toate astea: a dat şi cu pumnul, a aruncat şi păduchi pe masă. Sau poate nu pe masă, ci direct pe după gulerul vreunui nefericit de şef. Cu una ca asta nu-i de glumă: nu-i om, ci cangrenă în fustă. Iar el, prostul, se uita la genele ei şi la genunchii frumoşi. Şi îi fusese dat să nimerească în acelaşi convoi cu ea!

— Asta mă sfătuiţi ca membru al Comisiei pentru Copii? a zis icnind directoarea.

— Şi încă urgent!

Părăsind sufrageria, comisarul nu s-a obosit să ţină uşa în urma ei, şi aceasta aproape că a izbit-o în frunte pe Şapiro. Deev abia a apucat să sară s-o apere pe bătrână

de lovitură. Dacă ar fi fost după el, tare ar mai fi trosnit-o cu uşa asta pe Belaia – în spinare, sau chiar peste faţa ei frumoasă şi arogantă.

Dar ea deja zbura pe scară spre etajul al doilea, gata-gata să lovească un prichindel cu piciorul.

— Desparte-te, mare, pluteşte un căcat! s-a răstit acesta.

— Niciodată un căcat cu altul n-a semănat, i-a replicat Belaia pe loc.

— Acolo n-aveţi ce vedea! s-a neliniştit şi mai tare Şapiro, şi în vocea ei se simţea spaima. Sunt doar infirmeria şi carantinaţii!

Prea târziu: comisarul urcase deja scara, încălţările ei se auzeau deja bocănind pe podea undeva deasupra.

*

Băieţelul era îmbrăcat într-o redingotă de culoarea zmeurei, cu flori aurii şi nasturi de cristal – stătea pe coridor şi urina într-o găleată. Redingota îi era atât de mare, încât poalele i se strânseseră şi zăceau pe parchet în falduri, iar gâtul subţirel i se iţea din guler ca un beţişor dintr-un borcan. Sub catifeaua roşie i se zărea trupul alb, complet gol – băieţelul nu avea pantaloni, nici măcar lenjerie intimă. După ce şi-a făcut nevoile, şi-a ridicat grijuliu poalele hainei, ca să nu se împiedice de ele, şi s-a îndreptat spre locul lui, cu mers târşâit. Picioarele goale care se vedeau de sub marginile redingotei semănau cu ale unui elefant: groase şi urâte – îşi pierduseră orice formă – păşeau încet, cu trudă, abia desprinzându-se de podea.

— Comoara asta am găsit-o în balconul orchestrei, lângă peruci şi pudră, a explicat Şapiro, gâfâind din cauza efortului de a urca scara (lui Deev i se părea că deja se clatină de oboseala şi emoţiile ultimelor minute). Ce-i drept, au rămas de la muzicanţi o duzină de costume de

carnaval, dar încălţăminte – nici o singură pereche. Mai bine-ar fi fost invers. Dar ca să nu irosim bunurile, le-am dat copiilor... Sau la picioarele lui vă uitaţi? V-am spus, aici e infirmeria.

Spaţiile de la etajul al doilea erau mult mai strâmte şi mai joase: pe ferestrele mici se vedea cornişa suspendată deasupra, iar Deev ar fi putut să atingă tavanul cu mâna dacă ar fi vrut. În mod evident, aici fuseseră cândva dependinţele. La fiecare ducea câte o uşiţă îngustă.

Şapiro şi Deev s-au uitat în câteva saloane (trebuia să te apleci ca să nu dai cu capul de pragul de sus al uşilor), până când într-unul au găsit-o pe Belaia: nu se plimba prin încăpere, ci stătea pur şi simplu nu departe de uşă, privindu-i cu atenţie pe locatari. De altfel, nici nu aveai pe unde să te plimbi – camerele erau prea înghesuite, trupurile de copii acopereau în strat prea gros podelele.

Aceste trupuri erau bizare. Unele părţi din ele – mâini, umeri, coaste, clavicule, gâturi – erau neobişnuit de slabe, cu oscioare care ieşeau ascuţite în afară. Iar câteva – tălpi, gambe, coapse şi burţi – erau imposibil de grase, semănând cu nişte perne umflate. La fel şi feţele: unii aveau o mască osoasă, alţii deja nu mai aveau chip, ci parcă o broască umflată cu paiul, în cutele căreia abia se mai zăreau orbitele ochilor. Deev, fireşte, mai văzuse oameni rahitici (cine nu văzuse în zona Volgăi!), dar atât de mulţi laolaltă, şi numai copii... Unii erau goi, alţii acoperiţi cu câte o redingotă de catifea ca aceea pe care o văzuseră. Unii aveau pe cap trigoane brodate cu fir de aur şi împodobite cu pene şi peruci buclate. Copiii zăceau pe şezlonguri şi pe podea, stăteau de vorbă leneş, mulţi dormeau.

— Conform instrucţiunilor, bineînţeles, pe cei rahitici şi pe cei schilozi n-ar fi trebuit să-i luăm, a murmurat vinovat Şapiro, şi Deev a înţeles în sfârşit motivul tulburării sale,

dar evacuatorii... Ce să le faci, sunt oameni şi ei. Se întâmplă, mai greşesc: ba ne aduc câte un sugar, ba odată ne-au adus o fată însărcinată de pe la Mamandâş – are doar treisprezece ani şi e însărcinată...

— Păi să deduceţi cheltuielile pentru întreţinerea acestor chiriaşi inadecvati din salariile evacuatorilor, a propus Belaia. Să vedeţi cum brusc nu mai greşesc.

Şapiro doar s-a gârbovit vinovată, fără să răspundă.

— Taci, a zis Deev cu ură; nu mai putea îndura.

A spus asta încet, în spatele ambelor femei – nu ştia dacă au auzit. Ar fi vrut să repete mai tare, ba chiar să adauge câteva cuvinte de încurajare pentru directoare, şi s-o apuce pe Belaia de cot (s-o apuce tare, ca s-o doară de-adevăratelea) şi să n-o mai lase să deschidă gura... dar atunci cineva-i a atins din spate picioarele – mângâietor, de parcă şi-ar fi trecut coada o pisică peste ele.

S-a uitat: o fetiţă de vreo patru sau opt ani – era atât de slabă, încât nu-i puteai ghici vârsta – stătea într-un colţ pe o grămadă de paie şi întindea mâna spre cei care intraseră. Ochii larg deschişi – albi, ca două ouă fierte şi curăţate – i se opriseră asupra lui Deev. Palma făcută căuş i se legăna în aer. E oarbă, a înţeles el. Cere de pomană.

— Nu mai e nevoie să faci asta. Deev s-a aşezat pe vine lângă fetiţă, a mângâiat-o pe umăr şi i-a lăsat uşor mâna întinsă în jos. Aici o să fii hrănită oricum.

— N-are rost, s-a întors Şapiro spre el. Marhumm[4] nu înţelege – nici ruseşte, nici tătăreşte. I se pare că aşa îşi câştigă pâinea.

*

— Ăsta-i tot palatul nostru, a zis Şapiro când au ieşit pe coridor, invitându-i cu un gest spre scară. Acum aţi văzut tot. Să mergem jos, tovarăşi, vă ofer un ceai.

---

[4] „Marhum” înseamnă, de fapt, în arabă şi în tătară, „cel miluit de Allah” şi este un termen folosit pentru o persoană decedată.

Dar n-au apucat să coboare – s-a auzit cunoscutul urlet sfâşietor, undeva foarte aproape, ai fi putut crede că-i al unei fiare dacă n-ar fi fost scurtele suspine şi murmure la răstimpuri.

— Senea-Ciuvaşul? a ghicit Deev.

Directoarea – nu se ştie de ce, palidă, cu faţa încremenită – a dat scurt din cap, ferindu-şi privirea.

— Îl urmăreşte un roi de păduchi, a explicat ea. În vis. Fuge de ei, dar el nu poate să fugă. Picioarele i-au degerat puternic, şi acum muşcăturile insectelor sunt foarte dureroase. Îndată ce se trezeşte, Senea culege păduchii ăştia de pe el, îi tot culege... Dar când adoarme, ei îl... Haidem, tovarăşi! în vocea directoarei se simţea un soi de fatalitate. Am un ceai grozav – de morcovi.

Belaia s-a uitat în ochii plini de jale ai lui Şapiro.

— Nu ne trebuie ceai, a zis ea.

Şi a pornit de-a lungul uşilor închise, ascultând, în căutarea celei în spatele căreia urla Senea.

A găsit-o şi a deschis-o.

Această uşă nu dădea într-o cameră, ci în balconul orchestrei.

Şi aici zăceau nu copii, ci schelete de copii: aşa i s-a părut lui Deev îndată ce a intrat. Pe scaunele aşezate la rând erau improvizate culcuşuri din cârpe. Deasupra odihneau nişte oase – subţirele, acoperite cu o piele cenuşie, fleşcăită. Cu aceeaşi piele erau acoperite şi craniile, şi feţele, care păreau a consta doar dintr-o gură mare şi din orbitele ochilor. Din când în când, oasele se mişcau: câteodată deschideau ochii, privind în gol, şi se legănau slab în culcuşurile lor, sau zăceau neclintite, cu pleoapele întredeschise. Câţiva copii erau aşezaţi în nişte lăzi mari şi plate (după mânerele care ieşeau în afară pe o latură, Deev a ghicit că erau sertare scoase dintr-o comodă). Un copil stătea în cutia de lemn a contrabasului.

Aceştia erau cei căzuţi la pat – cei care trecuseră deja prin leşinurile foamei, prin febra foamei şi prin edemele foamei, şi care flămânziseră îndelung – nu luni, ci ani – astfel că organismul lor nu murise din lipsă de hrană, ci slăbise şi se subţiase din pricina precarităţii ei. Erau cei care nu prea mai puteau fi salvaţi. Din tavan îi priveau zâmbind amoraşi de ipsos.

Aici zăcea şi Senea. Nu mai ţipa – se uita în gol cu ochii cârpiţi de somn şi respira ca un câine, cu gura larg deschisă. Avea ţeasta plină de broboane, cu pete rozalii ici-colo, şi nişte urechi absurd de mari, iar în gura aproape fără dinţi scânteiau doar cei doi canini de sus, de o parte şi de alta a limbii.

— Evacuatorii vă aduc şi copii muribunzi? Belaia vorbea foarte calm, fremătând din nările albite brusc. Şi dumneavoastră îi primiţi? Dar sunt numai îngeri ai milei printre noi!

Şapiro şi-a scos de pe nas ochelarii aburiţi şi, fără să răspundă, s-a dus să-i aranjeze pătura lui Senea – o bucată de goblen pe care încă se mai putea distinge un model cu potârnichi şi câini de vânătoare.

De jos, din sala de bal plină de copii sănătoşi, se auzeau ţipete şi hohote de râs.

— De ce într-un loc atât de ciudat?

Deev s-a uitat de la balcon şi a văzut cum băieţii săreau capra pe parchet.

— Vă spun doar, n-am spaţiu.

Directoarea îl mângâia pe Senea pe capul ras; fără ochelari, feţişoara ei minusculă părea a unui copil, dar cu riduri.

— Iar celor muribunzi le e totuna, a conchis Belaia sarcastic.

— Nu mai vorbi aşa!

Deev a simţit că brusc i se face greaţă – nu de la

înălţimea balconului, ci de la cele văzute.

— Înţeleg că am nesocotit toate instrucţiunile. Şapiro s-a îndreptat şi şi-a pus încet ochelarii la loc pe nas. Şi sunt gata să suport pedeapsa. Dar înţelegeţi şi dumneavoastră – totuşi sunteţi de la Comisia pentru Copii, nu de la CEKA: unde să-i ducă? Doar nu era să-i trimită înapoi cu trenul la Elabuga sau Laişevo! în raportul cu concluziile inspecţiei vă rog să precizaţi: totul a fost exclusiv pe răspunderea mea şi...

— Noi nu facem inspecţie, a întrerupt-o Belaia, privind-o pe directoare drept în faţă. Noi adunăm copii ca să-i strămutăm în Turkestan.

— Da, da, a fost o scrisoare în sensul ăsta... a murmurat Şapiro nedumerită, apoi deodată a ţipat subţirel, ca o fată, şi şi-a dus palma zbârcită la piept – pricepuse. De ce aţi făcut toate astea? Tot interogatoriul ăsta şi vizitarea instituţiei... toată această execuţie... De ce n-aţi spus de la început? Ochii îi deveniseră uriaşi în spatele lentilelor groase, poate de supărare, dar lui Deev i s-a părut că de la lacrimi.

— Trebuie să văd eu însămi toţi copiii aflaţi în centru.

— Adică nu v-ar fi ajuns concluziile mele?

Directoarea a dus la piept şi a doua mână, apoi şi-a adus în faţă umerii slăbuţi – dădea impresia că devine tot mai scundă şi mai subţire cu fiecare clipă.

— Nu. Acum Belaia vorbea liniştit şi serios, părăsind tonul acuzator. Aţi făcut lista cu copiii care trebuie mutaţi?

— Da, cu un mic adaos. Chiar voiam să întreb la Narkompros...

— Cota nu va fi mărită, tăiaţi imediat adaosul. Belaia a cuprins cu privirea balconul. Vă rog să-i tăiaţi pe toţi cei care se află la etajul al doilea, precum şi copiii sub doi ani şi fetele însărcinate. Îi lăsaţi numai pe cei sănătoşi. Şi de preferat mai mari.

— Şi dacă eu nu sunt de acord? Şi duc la tren nu patru sute de copii, cât e cota indicată, ci patru sute zece? O să-i aruncaţi pe peron?

Comisarul nu a răspuns, dar în privirea ei grea se citea clar răspunsul.

— Vă rog foarte mult! Pe listă sunt numai din cei care au o şansă să ajungă, după părerea mea...

Belaia tăcea.

— Cum pot să-i tai cu mâna mea? Şapiro rămăsese cu pumnişorii strânşi la baza gâtului, de parcă voia să se sugrume. E o alegere de neînchipuit...

— Nu trebuie să tăiaţi pe nimeni, a spus Deev. Îi luăm pe toţi. Şi pe băieţelul în redingotă, şi pe Marhum cea oarbă, şi pe Senea-Ciuvaşul. O luăm şi pe fetiţa însărcinată. Şi pe ăştia, a adăugat, arătând cu capul spre cei care zăceau în jur.

— Nu! s-a întors sever spre el Belaia, de-ai fi zis că voia să-l lovească.

— Ba da! a răspuns Deev. Eu sunt şeful convoiului. Pregătiţi hârtiile pentru mutare, i-a spus directoarei. O să le semnez.

Aceasta doar clipea din ochi, uitându-se tulburată de la un oaspete la celălalt.

— Niciunul nu are încălţări, a şoptit ea cu un glas brusc scăzut, şi mâinile slabe i-au căzut fără voie de-a lungul trupului. Trebuie să ajungă cumva măcar până la vagon, odată urcaţi în tren...

— Găsim şi încălţări, a zis Deev. Găsim!

*

— Vreţi să fiţi bun? i-a spus Belaia când deja ajunseseră pe peronul palatului; de fapt, nu i-a spus, ci i-a şuierat printre dinţi. Sensibil? Drăguţ din toate punctele de vedere?

— Vreau, a răspuns Deev. Tu nu vrei?

— Nu! Stătea în uşa centrului de primire, cu ghetele ei pătrăţoase bine înfipte în granit, parcă sperând încă să se întoarcă şi să tranşeze problema altfel. Eu vreau să duc cât mai mulţi copii în Turkestan – să-i duc vii! Iar pe cei la pat n-o să-i pot duce vii, o să ocupe locul în vagon degeaba.

— Aşadar, mai bine să moară aici?

Deev deja coborâse scara în fugă, dar comisarul nu se clintea din loc – şi el a început să urce din nou, neştiind dacă să rămână cu ea sau să meargă mai departe. Nu-i venea să fugă ca iepurele de vulpe.

— Asta-i logica supravieţuirii, Deev! E crudă, dar e logică: ajută-i mai întâi pe cei care mai pot fi salvaţi.

— Toţi pot fi salvaţi! Deev s-a apropiat de ea, dar nu reuşea nicicum să ajungă la acelaşi nivel – mereu era nevoit s-o privească de jos în sus. Putem să-i salvăm, sau măcar să încercăm.

— Cu preţul vieţii altor copii sănătoşi?

Vedea pentru prima dată astfel de ochi la un om: reci, şi în acelaşi timp furioşi. Mai văzuse la lupi, când se aruncau asupra oamenilor în timpul vreunei vânători. La un om, niciodată.

— Şi cum de te-a numit pe tine partidul comisar pentru copii?! Dând deznădăjduit din mână, Deev a coborât treptele în zbor şi s-a îndepărtat grăbit; dar nu s-a putut abţine să nu se întoarcă şi să-i mai strige: Tu nu eşti principială şi lipsită de inimă, nu! Nici măcar de piatră nu eşti! Tu, Belaia, eşti un duşman!

Femeia-comisar stătea pe peron ca ţintuită.

— Până la Samarkand, Deev, sunt singurul şi cel mai credincios prieten pe care-l aveţi, a răspuns ea încet, dar el a auzit-o.

*

Ei bine, de unde să ia încălţările acelea? Cinci sute de

perechi – puteau să fie la fel de bine şi cinci milioane. Nimeni nu avea o asemenea bogăţie – nici la depozitele de mărfuri, nici la magazinele de vechituri, nici în bazare. Orăşenii purtau pantofi cu tălpile dezlipite, pâslari peticiţi, opinci şi botoşi de cânepă. Când ploua îşi puneau deasupra un soi de copite de lemn – bucăţi de lemn legate cu nojiţe – ca să poată călca prin băltoace, încălţămintea de calitate se întâlnea rar şi era fie achiziţionată de la speculanţii din talcioc, fie primită de la comandamentele militare (nu erau puţini şmecherii care se înrolau în armată numai ca să-şi facă rost de nişte cizme zdravene). Şi Deev îşi primise bocancii – abia purtaţi, un pic mai mari decât ar fi trebuit, fără şireturi, dar nu conta, într-un cuvânt, un basm, nu bocanci! — când lucrase la rechiziţionare. Dar nici în depozitele militare nu erau provizii de încălţăminte pentru o oaste întreagă. Cinci sute de perechi de încălţări bune puteau fi luate numai cu împrumut – şi numai de la soldaţi.

Până la cetate, Deev a păşit repede, numai că n-a alergat prin noroiul toamnei, dar a mers cât a putut el de iute: disputa recentă îi sporea forţele. Aici, în spatele zidurilor albe ale vechii fortăreţe, se afla Academia Militară

— În spatele acestor ziduri bătătoreau pământul, îmboldeau caii şi mărşăluiau pe terenul de paradă cinci sute de perechi de cizme, atât de necesare lui Deev.

Dar n-a fost lăsat să intre. Santinela de la poartă – o matahală cu baionetă

— Rămânea fermă: făr’ permis, nu e voie.

— Mă omori! s-a stropşit Deev. Cât stăm noi aici şi despicăm firul în patru, mor copii. Şi pe dată şi-a dat seama că vorbea folosind cuvintele comisarului Belaia, ceea ce l-a enervat şi mai tare. Măcar du-te şi spune-i comandantului despre mine!

Celălalt însă o ţinea una şi bună: nu am voie să-mi

părăsesc postul.

— O să încep să urlu, l-a ameninţat Deev. O să ţip ca un porc dus la tăiere până când comandantul ăla al tău o să iasă să vorbească cu mine!

— Am dreptul să chem miliţia, i-a replicat matahala.

Deev a scuipat şi a rămas să aştepte. S-a zgribulit sub ploaia măruntă, săgetând cu privirea santinela care se adăpostea confortabil în cabina străjii: voia s-o intimideze. Dar din când în când ochii îi coborau pe cizmele îngrijite şi curăţate cu dragoste şi migală ale soldatului.

Se gândea la copii. Şi dacă, într-adevăr, începeau să-i moară pe drum?

N-o să înceapă. Trebuie doar să facă rost de încălţări – şi copiii vor trece din palatul rece de piatră în vagoanele calde. Deev îi va închide în aceste vagoane – cu şapte lacăte îi va închide, ca pe cea mai de preţ încărcătură, va încinge sobele, ca în tren să se facă vară, şi va goni, va goni ca glonţul spre Samarkand. Vreo două săptămâni – şi vor fi în Turkestan.

Iar acolo e vară eternă. Acolo soarele e fierbinte, ploile sunt blânde. Acolo sunt grâu şi orez. Acolo sunt vii pline de struguri, de la ei sângele curge mai repede şi obrajii se rumenesc (lui nu i se întâmplase, dar auzise). Acolo sunt munţi de nuci şi prune uscate, mari cât pumnul de copil. Şi berbeci destui pentru toată lumea. Numai să facă rost de încălţări...

Aşa a păzit poarta, alături de santinelă, până s-a lăsat întunericul. În cetate intrau şi ieşeau oameni, după aerul lor grăbit şi preocupat era limpede: nu erau şefi. A intrat un automobil, şi după permisul întins cu un gest precipitat pe fereastră, din nou a fost limpede: nici acesta nu era şef.

Şeful a apărut abia seara. În adâncul cetăţii s-a auzit un tropot de copite şi santinela a luat imediat poziţie de drepţi, căscând zelos ochii. Uite-l, în sfârşit, a înţeles Deev.

Pe poartă a ţâşnit un cal. Pe el, o siluetă mare, puternică, în uniformă. Neputând să distingă pe întuneric dungile cusute pe mânecă, Deev s-a repezit sub copite:

— Tovarăşe comandant!

Santinela a dat să-l tragă de acolo pe neobrăzat, dar călăreţul deja strunise calul, şi acesta juca pe loc, agitându-şi copitele din faţă şi ameninţând să le spargă capetele tuturor celor din jur.

— Tovarăşe comandant! Deev mergea de jur-împrejurul calului dansator, străduindu-se să se facă auzit de călăreţ şi totodată să evite santinela, care se repezea stângace după el, cu baioneta la spinare. Cinci sute de copii! Mor, dacă nu-i ajutaţi!

Santinela l-a prins cum-necum pe Deev şi, neştiind cum să-l oprească, l-a apucat din spate, ca pe o fată.

S-a trezit cu coatele lipite strâns de trup, iar corpul greu din spatele lui îl ţinea complet nemişcat.

— Cinci sute de copii! s-a încordat Deev să acopere cu strigătul lui tropotul copitelor, luptându-se să se elibereze din strânsoarea santinelei. Au nevoie disperată de încălţări!

— Şi de ce îmi spuneţi mie? Călăreţul vorbea liniştit, fără să ridice glasul – sigur că este auzit. De unde să vă dau eu încălţări?

— Nu de la dumneavoastră, de la soldaţii dumneavoastră! Să ne dea cu împrumut nişte cizme – nu pentru mult timp, numai cât să ajungem la gară! Altfel răcesc copiii pe frigul ăsta! Sunt desculţi – toţi până la unul...

— Şi propuneţi să lăsăm desculţ întreg efectivul Academiei?

Călăreţul stătea foarte drept pe calul dănţuitor, cu o mână ţinând frâul şi cu cealaltă atârnându-i liber pe lângă corp (o astfel de eleganţă în şa Deev mai văzuse nu o dată

– la foştii ofiţeri ai armatei ţariste).

— Doar pentru o oră!

— V-aţi pierdut minţile... nu a exclamat, ci doar şi-a comunicat impresia călăreţul. Şi dacă tocmai în ora asta se dă comanda „la luptă”?

— Şi dacă răcesc şi mor toţi – cinci sute de copii? Au rezistat trei ani de foamete, şi acum să moară? a strigat Deev, speriindu-se apoi de propriile cuvinte. Trebuie să-i duc în Samarkand, la soare şi pâine. Trebuie să ajung acolo cu ei ca vântul şi ca gândul, şi pierd vremea stând de vorbă cu dumneavoastră... I-a aruncat o privire rea santinelei, care încă îl ţinea într-o încleştare de fier. Am mandatul în buzunarul de la piept. Vi l-aş arăta, dar mi-s mâinile ocupate.

Călăreţul a făcut un semn poruncitor din bărbie, şi santinela a dat drumul strânsorii, pufnind cu regret.

— Uite ce soldaţi aveţi – sătui şi puternici! nu s-a putut abţine Deev, frecându-şi umerii boţiţi. Nu pot să stea o oră amărâtă desculţi în cazarma încălzită?

A căutat în buzunarul de la piept al vestonului şi a scos mandatul, despăturindu-l şi ridicându-l spre comandant.

Era puţin probabil să desluşească scrisul pe întuneric, dar călăreţul nici nu s-a aplecat spre hârtie, nici n-a luat-o în mână – a mai jucat în loc o vreme, cercetându-l pe solicitant din toate părţile, apoi a ordonat pe un ton liniştit:

— Veniţi duminică, la şase dimineaţa, cu o căruţă. O să aşteptaţi aici, la intrare. O să primiţi cinci sute de perechi de cizme – pe inventar. Le aduceţi după două ore. Un pluton de cavalerie va însoţi transportul şi va supraveghea acţiunea. La cea mai mică suspiciune de furt din proprietatea statului, se va da comanda „scoateţi săbiile”!

Deev n-a apucat să răspundă – călăreţul a tras de frâu, şi calul a ţâşnit brusc de pe loc, tropăind din copite pe panta pietruită care cobora din cetate.

Duminică era peste două zile. Astfel a fost stabilită şi ziua plecării.

*

A dat fuga imediat la cămin după lucruri – se hotărâse să se mute în tren chiar în noaptea aceea, ca a doua zi să nu piardă vremea cu fleacuri. Şi îi venea să alerge – la Ceaianov. Îi venea să dea buzna în cabinetul comandantului şi să-l privească pe Ceaianov în ochi, să-l privească bărbăteşte, ca pe un egal. Şi să-i spună: Belaia asta nu e de-a noastră. Nu ne înţelegem. Eu, fireşte, mă descurc cu femeia în convoi, dar o să sugă sânge ca un vampir. Şi nu sângele meu, ci al copiilor. Ţi-e şi frică s-o laşi în preajma lor. Iar faptul că acţionează în calitate de comisar e o greşeală. Vă informez cu răspundere, tovarăşe Ceaianov. Nu mă plâng, pur şi simplu vă informez.

Dar oricum ar fi întors-o, ar fi ieşit că se plânge.

Şi îi era ruşine să se plângă de o femeie.

De aceea, n-a mai trecut pe la Ceaianov. A privit doar pe fereastra luminată a biroului său dintr-o aripă a gării şi a mers mai departe, de-a lungul şinelor strălucind sub razele lunii, pe pietrişul zgrunţuros, în spatele bazinului de decantare, unde aştepta eşalonul gol format pentru drum.

Dar chiar era gol? La fereastra unuia dintre vagoane licărea lumina palid-gălbuie a unei lămpi de gaz.

Să fi muncit tâmplarii până atât de târziu? Toate lucrările de construcţii fuseseră terminate înainte de amiază: Deev inspectase el însuşi trenul, verificând rezistenţa priciurilor, şi îi semnase procesul-verbal de primire şefului artelului. Să-şi fi căutat cineva un adăpost pentru noapte? Nişte călători clandestini să se fi aciuat acolo până venea trenul pe care-l aşteptau?

A pipăit în cutele vestonului, după revolver – nu primise încă nici centiron, nici uniformă de lucrător la transporturi din Kazan, aşa că era nevoit să-şi poarte arma simplu, în

buzunar. Străduindu-se să păşească fără zgomot, pe pietricelele mărunte care-i scrâşneau sub picioare, s-a apropiat de eşalon.

De afară era imposibil să te uiţi în vagon, ferestrele erau prea sus, Deev zărea doar un petic de tavan. Pe el se legăna o umbră – larg şi măsurat, ca un pendul.

A scos revolverul. Încet, ţinându-şi respiraţia, a urcat treptele de fier spre uşa vagonului. A apucat de mâner şi, la fel de încet, a tras-o spre el. Ţinând arma în faţă, s-a strecurat prin uşa întredeschisă.

În mijlocul vagonului luminat de lampa cu gaz se legănau nişte şolduri de femeie: comisarul Belaia spăla podeaua – numai în lenjerie de corp, cu genunchii uşor îndoiţi şi fesele puternice ridicate. Lenjeria era bărbătească, semănând cu nişte pantaloni scurţi, şi îi dezvelea aproape în întregime picioarele – suple, ca de băiat, cu rotunjimi abia observate la gambe.

— Unde vă duceţi, Deev? Simţind prezenţa străină, Belaia se îndreptase de spate şi îşi ştergea faţa cu dosul palmei. Parcă ne-am înţeles: noaptea facem curat.

Lampa stătea pe podea – pentru a lumina mai bine frontul de lucru – şi silueta femeii era luminată de jos cu o lumină oarecum fantastică, teatrală. Picioarele goale străluceau aurii, în cele mai mici amănunte: genunchii – gropiţe şi umflături – păreau două feţişoare de copil; gleznele – uscate şi subţiri, de le puteai cuprinde cu mâna; iar tălpile – chiar aşa! — înguste, dar nu mici, cum ar fi crezut Deev, ci lungi. I se părea chiar că distinge nişte perişori minusculi pe partea exterioară a gambelor. Torsul ei era înconjurat de umbră, iar capul abia i se vedea în întunericul vagonului.

— Am căutat încălţări. Deev nu ştia încotro să-şi îndrepte ochii. Şi am făcut rost! Poimâine plecăm.

— Rapid, a dat ea aprobator din cap, venind mai

aproape. V-au ajutat sfaturile mele? L-aţi lipit de perete pe şef şi l-aţi ameninţat că vă plângeţi la CEKA?

Respira adânc, încercând să-şi potolească gâfâitul provocat de muncă. Şi mirosea a sare. Din cârpa nestoarsă pe care o ţinea în mână picura apă pe podea.

— Vă feriţi privirea. Nu cumva am ghicit?

— Îmbracă-te, s-a stropşit Deev, şi n-o să mi-o mai feresc!

Şi s-a străduit să-şi ţintuiască ochii în pieptul ei – poftim! S-a uitat cu neruşinare în deschizătura cămăşii ei de corp – poftim! — fără să clipească, dar rotindu-şi privirea intenţionat şi simţind cum i se înfierbântă obrajii de ruşine. Privea tot – şi gâtul, şi protuberanţa claviculei, şi picătura de sudoare din adâncitura dintre ele. Şi nu ştia nici el cum reuşea pe un asemenea întuneric, dar privea.

— Pentru dumneavoastră, sunt comisar, nu femeie, Deev. Belaia s-a apropiat mult, şi corpul lui s-a întins, s-a înălţat ca tras de păr spre tavan, ca să devină măcar cu o palmă mai înalt. Aşa că ce importanţă are cum sunt îmbrăcată? Sau cum sunteţi dumneavoastră îmbrăcat? Nu-i aşa?

Mai înalt n-avea cum să se facă.

Belaia a rupt cârpa în două şi o jumătate i-a aruncat-o la picioare lui Deev. Ea s-a întors la bucata pe care o spăla şi a continuat să frece.

Lucra repede şi temeinic. Mâinile îi alunecau larg pe podea, spinarea i se legăna elastic. Părul îi dansa în ritmul mişcărilor, scânteind ca un nor auriu în lumina palidă a lămpii cu gaz... Deev s-a scuturat şi s-a întors cu spatele.

Deodată şi-a dat seama că încă ţine revolverul în mână. A dat să-l bage înapoi în veston, dar nu reuşea nicicum să nimerească buzunarul. Într-un târziu, a reuşit. Dar a fost cât pe ce să răstoarne cu bocancul găleata de apă. Ce pacoste!

Şi-a aruncat lucrurile făcute boccea pe un prici, şi-a scos vestonul şi s-a descălţat. Ar fi fugit în vagonul alăturat şi ar fi făcut curat acolo, dar lampa era una singură. Nu era chip să se ducă nici măcar în capătul celălalt al vagonului – cercul de lumină era mic, trebuia să stea spate-n spate pe peticul luminat. Şi aveau să se atingă! E o mică problemă să speli podelele vreme de câteva ceasuri alături de o fată neruşinată. Şi-a suflecat pantalonii până la genunchi şi mânecile, sportiv, până la coate. Era gata de curăţenie!

— Eu însă n-am avut succes, a continuat între timp Belaia. Şeful dumneavoastră, Ceaianov, a refuzat să vă scoată de pe traseu. Ne-am încontrat zdravăn. Eu către el: Deev al dumneavoastră, zic, s-a dovedit cam slab – e genul nevricos, impresionabil, ca o domnişoară. N-o să ne ducă el...

Deev, care tocmai îşi clătea cârpa în găleată, a încremenit încovoiat de şale, cu zdreanţa udă în mână.

În faţa lui jucau picioarele goale ale comisarului, retrăgându-se pas cu pas şi lăsând în urma lor podeaua curată.

— ... Şi Ceaianov îmi răspunde: dacă e să vă ducă cineva, atunci Deev e acela. — Picioarele erau tot mai aproape. — Poate să înlocuiască pe drum şi maşinistul, şi mecanicul. Iar locomotivele, zice, le ştie cum îşi ştie un părinte copiii. Rareori cedez, dar acum am fost nevoită. Picioarele ajunseseră foarte aproape de faţa lui Deev – dacă întindea mâna, le putea atinge. Chiar aşa, sunteţi cel mai bun?

Deev a trântit cârpa udă pe podea; picături mari de apă au ţâşnit ca şrapnelul în toate părţile.

Şi-a scos tunica peste cap, şi-a dat jos pantalonii şi le-a azvârlit într-o parte, rămânând şi el în lenjeria de corp.

A înşfăcat găleata grea şi, cu un gest larg, a aruncat toată apa din ea pe bucata de podea spălată. Şi, în acelaşi

timp, pe picioarele neruşinat de goale. Îi părea rău că era o singură găleată!

Valul s-a împrăştiat în vagon, a scăldat suportul lămpii cu gaz – flacăra nu s-a stins, doar a pâlpâit uşor. Deev s-a aruncat în patru labe în apa aceea şi a început să mânuiască zelos cârpa, spălând după comisar.

Nu s-a obosit să-i răspundă.

Belaia l-a privit în tăcere o vreme, apoi s-a apucat să-l ajute...

Lampa lumina sârguincios – şi au muncit şi ei la fel, fără a se mai opri să vorbească. În timp ce frecau podelele, diferenţa de înălţime dintre ei nu se mai observa. Cămăşile de corp erau absolut la fel, iar izmenele se deosebeau numai prin lungime.

În vagon era linişte. Umbrele celor care făceau curăţenie cădeau pe tavan, ba încrucişându-se, ba depărtându-se. Priciurile proaspăt strunjite miroseau a răşină.

De pe etajera de sus atârnau poalele unei fuste împăturite cu grijă, deasupra căreia zăcea un ghem întunecat – o tunică bărbătească.

*

Ziua de dinaintea plecării a fost o luptă nesfârşită.

Deev, care abia apucase să aţipească după curăţenia de noapte, a fost trezit de un ghiont zdravăn în umăr. Deschizând ochii, a văzut un om. De fapt, nu un om, ci un munte: umerii abia îi încăpeau pe uşă, creştetul capului atingea tavanul. Şi muntele acesta ţinea în mână un geamantan de lemn, cu o cruce roşie desenată în centru.

— Doctore! s-a bucurat Deev somnoros.

— Nu, a clătinat din cap omul-munte. Felcer.

Felcerul Bug rostea cuvântul „nu” mai des decât pe altele. „Nu, nu iau vagoanele de clasa a doua pentru infirmerie – geamurile sunt prea mici. Vagonul biserică, da, e bun.” „Nu, locul infirmeriei nu e în centrul garniturii.

Trebuie pusă la coadă.” „Nu, din paturile astea bolnavii o să cadă. Trebuie prevăzute cu centuri de siguranţă.”

Deev a coborât din tren şi a dat fuga la clădirea gării şi înapoi – a cerut un manipulant care să schimbe locurile vagoanelor (s-a găsit!), centuri pentru paturi (s-au găsit, deşi nu chiar centuri, ci nişte curele de ham), o sobă-cazan pentru fierberea apei (până şi asta a fost descoperită pe dată!), o masă pentru compartimentul operativ (a fost rechiziţionată una de bucătărie de la punctul de alimentaţie), pături pentru potolirea frisoanelor (asta s-a dovedit cel mai greu – s-au găsit numai vreo zece saci din pânză...). Mergea grăbit de colo-colo, îndeplinind cererile felcerului, şi se întreba: oare câţi ani are?

Omul-munte era bătrân, dar puternic. Părul tuns perie îl avea cărunt; tot cărunte îi erau şi sprâncenele, şi părul des din urechi, şi mustaţa stufoasă de sub nasul ca un cartof. Obrajii bărbieriţi şi gâtul îi erau brăzdate de riduri. Spinarea – de două ori mai lată decât a lui Deev – se gârbovise cu anii, fără să devină mai puţin impozantă, dimpotrivă. Mâinile – zdravene, cu palme uriaşe – nu-i atârnau de-a lungul trupului, ci erau ridicate uşor în lături, ca împinse de o forţă necunoscută venită dinlăuntrul lui Bug. În înfăţişarea felcerului trecutul războinic se citea la fel de limpede ca şi puterea lui incredibilă. Vârsta însă nu se citea: mişcările bătrânului erau rapide, iar ochii, foarte tineri.

— Sunteţi de mult la pensie? l-a întrebat Deev, când a apucat împreună cu Bug cazanul masiv de o parte şi de alta, cărându-l prin vagon în căutarea locului potrivit.

El deja avea faţa roşie şi transpirată, dar felcerul îşi păstra o înfăţişare uimitor de proaspătă.

— De mult, a răspuns acesta afirmativ, pentru prima dată în ziua aceea. Din secolul trecut.

Aşadar, avea cel puţin şaizeci de ani: felcerii militari

treceau la viaţa civilă după douăzeci de ani de slujbă.

— Am şaptezeci şi unu de ani, a chicotit Bug, văzând cum calculele lui Deev sunt zădărnicite; apoi a apucat soba cu mâinile-i imense, a ridicat-o şi a mutat-o lângă geamul de lângă el – totul de unul singur. Nu te teme, nepoate, nu mor până la Samarkand.

— Nu sunt nepotul tău, ci şeful convoiului!

Bătrânul a bătut cu palma pe o latură a cazanului (aici o să stea!) şi doar a zâmbit ca răspuns, dezvelindu-şi dinţii îngălbeniţi – zdraveni, fără nici cea mai mică fisură sau pată întunecată.

*

Afară aştepta deja bucătarul care urma să însoţească eşalonul. Ei, ăstuia chiar îi prisosea tinereţea! Un băietan stângaci – subţirel ca un vătrai, şi tot atât de negru: avea pielea smeadă, ochii şi sprâncenele ca desenate cu cărbunele, părul ca pana corbului, ciufulit. Să fi fost udmurt, sau poate mari, sau naiba ştie ce – nici el nu era în stare să explice, fiindcă nu vorbea deloc ruseşte, ci doar înţelegea, şi aceea cu greu. Se numea Memelea.

— Ştii să găteşti? l-a încercat Deev, privind cu tristeţe scăfârlia nepieptănată a bucătarului şi murdăria de sub unghiile lui. Poţi să faci caşă pentru cinci sute de guri? Dar supă cu tăiţei de secară? Tocană cu hrişcă?

Memelea dădea afirmativ din cap, stăruitor şi des, clipind din ochii bulbucaţi. Dar înţelegea oare ceva?

Un asemenea bucătar nu putea fi trimis singur după provizii – au plecat împreună la biroul de aprovizionare. Şi bine au făcut: acolo nu aveau nici hrişcă, nici făină de secară, nici alte produse de pe lista de alimente necesare.

— Cu ce să hrănesc copiii pe drum? a zis Deev, respirând ameninţător spre funcţionarul de la tejghea. Dacă n-ai ce e pe listă, dă-mi ce ai!

— Păi n-am nimic! a replicat acesta leneş,

schimonosindu-şi faţa plictisită. Ce, eşti singurul din oraş cu copii flămânzi?

Deev nu şi-a dat seama nici el când a sărit peste tejghea. Într-o clipă, deja îl ţinea de guler pe şobolanul de funcţionar şi numai că nu împungea cu nasul în mutra lui plictisită.

— Dă-mi, îţi zic, i-a şoptit el la ureche, până nu te torn la CEKA...

S-au înţeles imediat. În loc de hrişcă, Deev a primit mei; în loc de făină, tărâţe de ovăz; în loc de grâu, mazăre. A mai căpătat un pic de porumb şi nişte spice de secară, iar sare şi pastă de seminţe de floarea-soarelui, din belşug. Deev a scotocit el însuşi pe rafturi în căutare de comori tăinuite – ulei, cafea sau peşte afumat – dar asemenea bogăţii nu erau în depozit.

După cum nu erau nici cuţite, nici castroane sau linguri. În locul acestora a fost nevoit să ia nişte gamele militare de tablă având gravate pe ele două baionete încrucişate şi inscripţia „Pentru rezultate excelente la trageri” – acestea erau nenumărate. Nu se putea mânca din ele caşă, dar se putea bea; la fel cu supele sau chiselurile – tot era mai bine decât să înfuleci cu palmele direct din cazan. Gamelele erau de pe vremea ţarului, dar vulturul de pe stemă era doar pe fund şi atât de mic, încât părea o pată minusculă pe care puteai cu uşurinţă să n-o bagi în seamă.

În tot acest timp, Memelea a stat sprijinit de perete, dând din cap timid – spre Deev, spre funcţionarul cel netrebnic, spre sertarele în care zăngăneau gamelele – părea că bucătăraşul era extrem de ruşinos şi cam prostuţ. Mare noroc mai avea Deev la personal!

— O dată dacă arzi caşa, te las în prima gară, l-a ameninţat el fioros în timp ce duceau împreună prada la trenul care aştepta.

Dar ştia foarte bine că n-o să gonească pe nimeni şi n-o

să lase pe nimeni nicăieri, pentru că nu avea prea multe ajutoare.

Memelea a dat din cap plin de zel, în semn de aprobare. Apoi s-a urcat în căruţă şi a început să mângâie cu tandreţe sacii cu cereale, şoptindu-le ceva liniştitor pe limba lui.

*

N-au apucat să ducă proviziile achiziţionate în vagonul-bucătărie şi să le descarce, că au şi apărut surorile sociale. Şi n-au apărut una câte una, ci într-un stol întreg: unsprezece lucrătoare – de trei ori mai puţine decât ar fi fost nevoie pentru un astfel de eşalon. Dar la Narkompros nu găseai mai multe – era evident că Deev trebuia să fie recunoscător şi pentru atât.

Frunţi încruntate, guri curbate ca nişte cobiliţe, degete noduroase – surorile erau aspre la înfăţişare şi tăcute. Deev ar fi vrut să ia această severitate şi vârsta înaintată a femeilor drept experienţă şi să se bucure, dar n-a fost să fie: toate erau începătoare.

O fostă cameristă. O soţie de funcţionar, al cărei soţ pierise în neliniştitul an 1917. O văduvă de preot. O croitoreasă ruinată. O ţărancă başkiră, care-şi pierduse casa şi toată familia în Războiul Civil. O bibliotecară de ţară care se mutase la oraş la începutul foametei, fiindcă în regiunea ei jumătate din populaţie murise, iar cărţile fuseseră furate şi ardeau prin sobe...

— E printre voi şi vreo soră socială? a întrebat fără speranţă Deev, plimbându-se de-a lungul şirului de nou-venite aliniate lângă tren şi privindu-le eşarfele decolorate şi bonetele ponosite.

Nu s-a auzit niciun răspuns.

— Vreo profesoară?

Niciun răspuns.

— Surori de caritate?... Infirmiere?... Bone?

Una dintre femei a făcut un pas înainte, şi Deev s-a întrerupt la jumătatea cuvântului. Cum de nu observase un asemenea exemplar? Părea mai tânără decât celelalte – mai avea mult până la patruzeci de ani – şi era atât de frumoasă, că în prima clipă a întâlnirii nu voiai să vorbeşti cu ea, ci doar s-o admiri. Ochii şi sprâncenele întunecate, chipul alb, trupul minunat împlinit – toate se potriveau neînchipuit de bine între ele. În cap i se învârtea o expresie absurdă, venită nu se ştie de unde: „prinţesă persană”.

— Eu am o idee despre alcătuirea organismului uman, a zis ea. Pot să acord primul ajutor unui copil sau adult.

După moliciunea pronunţiei, părea tătăroaică. Aşadar, nu era o prinţesă persană, ci tătară. Deev a înghiţit în sec şi s-a străduit să dea un ton mai autoritar vocii sale:

— Felceriţă?

— Ihtiolog.

— Ceee? s-a stropşit el copilăreşte.

— Specialistă în studiul peştilor.

Deev şi-a dat seama cum clipeşte din ochi – exact ca Memelea. Şi-a luat privirea de la ea, a tuşit, s-a încruntat şi le-a privit mohorât pe celelalte. Surorile i-au întors privirea mohorâtă.

— Am studiat la Universitatea din Zürich, la Facultatea de Ştiinţe Naturale, a continuat prinţesa. Am aprofundat biologia.

Deev nu ştia unde e acest Zürich – în Germania, sau poate în Olanda. Şi nici ce fel de ştiinţe se numesc naturale.

— De răniţi te-ai ocupat?

— Nu. Am lucrat la Grădina Botanică din Kazan. Sarcina mea era să alcătuiesc o colecţie exotică pentru acvariu.

— Ce fel de colecţie? a întrebat el iar, neputându-se abţine.

Şi s-a enervat că întreabă a nu ştiu câta oară, ca un idiot. Ce se mai pricepea femeia asta să vorbească-n ghicitori şi să-i facă pe alţii să se simtă proşti!

— Exotică. Cu alte cuvinte, rară. Căluţi de mare, peşti-clovn, peşti-fluture... ochii căprui au devenit brusc blânzi şi visători – ... idoli mauri, îngeri-împărat...

— Şi de ce n-ai rămas în grădina aia botanică, împreună cu îngerii, idolii şi împăraţii?! a izbucnit Deev. De ce mi-ai venit mie aici, la tren, să ocupi locul altcuiva? Dacă nu erai tu, poate că de la Narkompros mi-ar fi trimis vreo soră medicală, farmacistă, infirmieră, ceva! Orice ar fi fost mai bine decât o pescăriţă...

— Grădina Botanică nu mai există, a răspuns ea liniştit. Au mâncat-o caii.

— Care cai? a întrebat el, buimăcit.

— A fost încartiruit acolo un regiment de cavalerie – în 1918. Şi caii au mâncat toate plantele exotice, în loc de fân. Iar ce n-au mâncat, a fost pus pe foc în 1919.

— Doamne, şi peştişorii tăi? a oftat una dintre femei.

— Peştişorii? s-a înfuriat Deev de-a binelea. Ia, ascultaţi comanda la mine, tovarăşe surori! împărţiţi-vă două câte două şi treceţi în vagoane! Le pregătiţi pentru primirea copiilor. Locurile voastre de dormit le separaţi cu perdele. O să primiţi gaz lampant şi cărbune pentru sobe. Şi lăsaţi palavrele. Fuga-marş!

Femeile au tresărit, s-au agitat, au vorbit între ele, s-au împărţit în perechi. După o clipă, se împrăştiaseră prin vagoane. Carevasăzică aşa trebuie luate: aspru, fără vorbă lungă!

Numai prinţesa rămăsese la locul ei, de parcă n-ar fi auzit ordinul. A aşteptat până când n-a mai fost nimeni în jur, apoi s-a apropiat de Deev.

În părul ei de un negru strălucitor, împărţit de o cărare exact pe mijlocul capului şi prins la spate în noduri şi

cosiţe, el a observat câteva fire cărunte.

— Nu vă purtaţi aşa, a spus ea moale, privindu-l în ochi. Femeile o să se descurce cu copiii, că de-aia-s femei. Am avut şi eu un băiat, aşa că o să pot să legăn ori să hrănesc un copil.

A pronunţat acel „am avut” într-un mod special, şi Deev n-a avut inimă s-o mustre că nu-i ascultase ordinul.

— Cum te cheamă?

— Fatima Suleimanova.

Tătăroaică, aşa cum crezuse.

— Şi în afară de tătară, ce limbi mai ştii, Fatima?

În convoi erau aşteptaţi copii foarte diferiţi – cunoaşterea ciuvaşei sau a limbii mari ar fi fost utilă.

— Arabă, franceză – a început ea să enumere – şi germană, fireşte. La universitate am asistat la un curs de greacă veche, dar facultativ, un singur an...

— Bine, a dat din mână Deev abătut. Du-te să te pregăteşti, Fatima. Mâine ne trezim devreme.

Ea s-a întors şi a pornit de-a lungul trenului, cu spatele atât de drept, de-ai fi zis că-şi poartă valijoara nu în mână, ci pe cap. Păşea delicat cu picioarele în botine jerpelite, aşa cum calcă balerinele în filme.

Deev se uita la paltonul ei ros, în mod vădit de căpătat, la ciorapii de bumbac adunaţi ca o armonică la glezne şi se gândea că, după vârstă, i-ar fi putut fi mamă.

*

Un bătrân în al optulea deceniu al vieţii, un cârd de cloşti vârstnice şi un bucătar mut şi prostănac – iată care era efectivul lui Deev. Iată cine era menit să-l sprijine şi să-l ajute de-a lungul drumului de mai multe zile: să ţină în curăţenie „ghirlanda” şi pe pasagerii ei, să-i hrănească, să-i trateze şi să-i protejeze. Iată cui încredinţa Deev vieţile unor copii, fără nicio tragere de inimă. Şi iată pentru cine trebuia să răspundă ca pentru el însuşi.

Mai era şi echidna-comisar, dar ea dispăruse undeva din zorii zilei. Deev presupunea că avusese ea un motiv să se strecoare atât de devreme – pesemne, se dusese la casa de copii de pe Voskresenskaia, aşteptau evacuaţi şi de acolo. Ar fi trebuit să se fi dus şi el, dar cum să lase toată nebunia din tren?

Belaia s-a ivit la amiază. Deev a văzut-o pe fereastra vagonului – liniştită, cu un aer preocupat, păşind pe traverse cu un sac de voiaj în spinare – şi brusc a fost năpădit pe dinăuntru de un sentiment cald, de bucurie: cu toată asprimea, comisarul era de nădejde, ca o baionetă.

— Aţi făcut rost de vagonul suplimentar? a întrebat ea în loc de salut, deschizând larg uşa compartimentului. Unde o să-i puneţi pe toţi cei pe care aţi acceptat ieri cu atâta mărinimie să-i luaţi şi aţi promis să-i duceţi la Samarkand?

Bucuria l-a părăsit pe loc.

— O să doarmă câte doi-trei, că nu-s boieri.

Deev tocmai semna actul de care conducerea gării avea nevoie urgent – lua în primire trenul sanitar, cu un număr de opt vagoane, inclusiv biserica ambulantă şi bucătăria de campanie.

— O să doarmă, a fost de acord Belaia. Şi noaptea o să cadă de pe priciurile de sus şi o să-şi rupă mâinile şi picioarele, ba chiar şi coastele.

Creionul lui Deev a încremenit pe hârtie, fără să ajungă la capătul rândului. Comisarul avea dreptate: era cât se poate de posibil să se întâmple asta.

— Ce v-a venit să promiteţi aşa ceva? a continuat cu tonul ei calm, inchizitorial, deja cunoscut lui Deev.

Să mai facă rost de centuri şi să-i lege pe cei care dormeau pe priciurile de sus, aşa cum sunt legaţi cei cu minţile rătăcite în balamucuri? în depozitele gării nu se găseau frânghii – Deev scotocise de dimineaţă prin toate rezervele, la cererea felcerului.

— Să fii bun nu înseamnă să promiţi vrute şi ne vrute. Să suspini şi să verşi lacrimi pentru bieţii bolnavi. Nu e momentul să vă arătaţi sufletul milostiv! a spus ea încet, dar mai bine ţipa. Să fii bun înseamnă să te gândeşti la toate. Să te temi de toate. Şi să previi totul. Ca să fii bun, trebuie să ştii cum. Să ştii să refuzi. Să struneşti. Să pedepseşti...

Să-i pună pe copii pe podea? Aveau să răcească din prima noapte. Să le dea cele două compartimente de comandă – al lui şi al comisarului Belaia – şi să doarmă ei pe podea? Două compartimente nu aveau să ajungă pentru câteva zeci de pasageri.

— ... Şi să-ţi ascunzi sufletul milostiv cât mai adânc în buzunar, ca să nu se iţească. Uneori, ca să fii bun trebuie să pari rău!

Ceva a trosnit uşor – creionul din mâna lui se rupsese în două.

Belaia stătea în uşă fără să intre şi se uita la Deev, care era tot încremenit.

— Nu distrugeţi proprietatea statului, a zis ea privind în jur. Casa de copii a fost de acord cu micşorarea cotei. Aşa că o să luăm cinci sute de copii, cum era planificat, fără adaos.

Cincizeci de băieţi orfani aveau să rămână în Kazanul ploios să aştepte iarna, lăsând locul celor cincizeci de invalizi din centrul de primire.

Deev a trântit bucăţile de creion pe actul nesemnat şi a ţintuit-o pe Belaia cu o privire grea.

— Iar dumneavoastră străduiţi-vă să nu mai promiteţi nimic nimănui până mâine dimineaţă! Comisarul a trântit uşa compartimentului în urma sa, şi din oglinda fixată pe ea l-a privit pe Deev propria fizionomie – cu maxilarele încordate şi buzele strânse într-o linie...

Nu era timp de ceartă în iureşul acela. De altfel, Deev

nici nu avea ce spune. A trebăluit până noaptea – în tren şi în jurul lui, în cabinetul lui Ceaianov şi prin magaziile gării, în depou, unde era pregătită locomotiva pentru eşalon, în sala unde fumau muncitorii – trebăluia şi se gândea la copiii necunoscuţi din casa de pe Voskresenskaia.

Nu le ştia chipurile sau numele – şi era bine că nu le ştia. Nu se putea justifica în faţa lor – nu că i-ar fi cerut cineva să se justifice. Nu putea promite nimic – ce valoare aveau promisiunile în faţa iernii care se apropia? Deev nu putea decât să se străduiască să ducă trenul la Samarkand ca vântul şi ca gândul şi să se întoarcă la fel de iute, în timp ce copiii fără nume îndurau frigul în sălile în care zăpada se învârtejea pe podele. Şi apoi – dacă nu se sfârşeşte iarna, nu se dezasamblează trenul, Deev nu e scos de pe traseu şi băieţii nu sunt luaţi în familii adoptive – apoi avea să-i ia pe ei primii. Slabă alinare, dar alta nu avea.

Se gândea şi la copiii pe care-i întâlnise cu o zi înainte – la prichindelul cu o singură ureche, la Marhum cea oarbă, cu ochii ei albi, la puştiul în redingotă de catifea, la Senea-Ciuvaşul. Se gândea şi îşi dădea seama că nu va putea să-i lase în centru. Şi îşi mai dădea seama că se teme, se teme atât de tare, că i se strâng măruntaiele: nu cumva se va dovedi că Belaia avea dreptate? într-un cuvânt, că era moale ca o cârpă...

Astfel, tot trebăluind şi gândindu-se, Deev n-a observat că se întunecase. Această zi nebunească – lupta nesfârşită pentru sobă, cărbune, gaz lampant, provizii, ligheane şi polonice, lopeţi şi găleţi, bandaje şi sfori, saci, cazane, pentru cea mai bună locomotivă din depou şi pentru cel mai puţin beat mecanic – toate se terminaseră şi rămăseseră în urmă. Se lăsa noaptea, ultima dinaintea plecării.

Dar Deev nu putea să rămână în compartiment, şi cu

atât mai puţin să adoarmă. După ce a dat o tură prin tren şi i-a prevenit pe toţi de mai multe ori cu privire la trezirea devreme, a mai zăbovit puţin în întuneric, lângă vagonul pentru personal. Apoi s-a apucat de balustrade – una, a doua; pe urmă, de cârligele pentru lămpi; s-a proptit cu picioarele în tamponul vagonului alăturat, şi-a luat avânt şi a sărit pe acoperiş.

Tabla era rece şi alunecoasă de la umezeală; dar Deev era învăţat să umble la înălţime. S-a apropiat de centrul vagonului şi s-a sprijinit de coşul sobei de alimentare.

Noaptea era deja neagră. În dreapta lui se întindeau şinele de cale ferată, abia licărind, dincolo de ele, luminile din clădirea gării, iar şi mai departe, foarte mărunte, luminile oraşului. În stânga, dincolo de sălcii şi de pâlcurile de clădiri-anexe, se ghicea lărgimea de necuprins a Volgăi. Deasupra capului său, cerul de octombrie respira vântos şi jilav.

Umezeala care plutea în aer i se aşeza pe faţă şi pe umeri, ameninţând să se transforme în burniţă dintr-o clipă în alta. Şi-a cuprins genunchii cu braţele şi a hotărât să stea acolo, încăpăţânat, până când pe cerul posomorât se va arăta măcar o singură stea.

Sub el, trenul nu dormea: pătrate de lumină palidă cădeau pe pământ de o parte şi de alta a fiecărui vagon. În bucătăria de campanie zdrăngănea ceva încetişor – pesemne, Memelea freca neobosit vesela care-i fusese încredinţată. Felcerul Bug, cu mâinile la spate, pornise la plimbare de-a lungul şinelor, făcând pietrişul să scrâşnească, şi se pierduse în beznă. Două surori coborâseră cu grijă – dar nu pe partea unde pământul era bătătorit şi drept, ci pe cealaltă, unde erau buruieni şi grămezi de gunoi – şi, şuşotind şi râzând, fumau, ascunse de toţi ceilalţi.

Iar apoi, după ce au terminat de râs şi de fumat, una din

ele a început să cânte încetişor. Cântecul era prelung, mângâietor, şi Deev ar fi vrut ca femeia să cânte mai tare, dar nu-i venea să strige în toiul nopţii, să n-o sperie. Vântul purta jumătate din cuvinte, iar pe cealaltă Deev parcă o ştia, căci sora cânta în tătară, dar, în mod uimitor, el înţelegea.

Dormi, băieţelul meu,
Dormi, şi trezeşte-te bărbat
Calu-i cu şaua pusă şi arcul e-ncordat.
Vremurile te cheamă. Popoarele adastă.

Deev tare ar fi vrut ca sora care cânta să se dovedească a fi Fatima, dar chipurile femeilor nu se puteau distinge în întuneric.

Drumurile să le baţi.
Duşmanii să-i nimiceşti.
Adormi mai iute – şi trezeşte-te bărbat.
O, băieţelul meu!
Inima inimii mele, fiul meu preaiubit!

Şi pe cer nu se zărea nimic: nici nori, nici stele, nicio rază de lună. O mai trebui să stea mult în aşteptarea stelei aceleia? Deev s-a scuturat şi şi-a aţintit ochii în sus, spre pâcla neagră a cerului, aşteptând.

*

Cizmele – o mie de bucăţi, cinci sute stângi şi cinci sute drepte – fâşâiau pe pietriş. În oraşul matinal întunecat, acest fâsâit se auzea tare şi umplea întreaga Râbnoriadskaia, toate străduţele şi aleile adiacente. Au început să răsune glasurile înalte ale muezinilor din minarete, paşii rarilor trecători. Cinci sute de perechi de picioare se târşâiau pe pietrele de pavaj, neavând putere să-şi desprindă tălpile de pământ.

Cizma de cavalerist era atât de mare, că unii copii ar fi încăput în ea întregi, cu cap cu tot – s-ar fi putut îneca în carâmbul uriaş. Şi de aceea păşeau încet, ţinându-şi cu

mâinile cizmele care le ajungeau aproape până la subraţ – procesiunea abia se târa pe stradă, întinzându-se ca un maţ lung.

Din când în când câte unul se prăvălea la pământ, împiedicându-se de vreo piatră ieşită în afară, şi atunci întreg maţul se oprea şi aştepta răbdător ca adulţii să-l ajute pe cel căzut – într-un asemenea echipament, copiii nu puteau să se ridice singuri.

Iar ajutoare adulte erau foarte puţine: Deev conducea procesiunea, urmat de Şapiro, iar câteva lucrătoare de la centrul de primire se aferau de o parte şi de alta. Erau şi călăreţi, dar şi acestora le-ar fi fost greu să grăbească ceva. Stăteau în şa tăcuţi şi severi, cu bărbia afundată în gulerul mantalei. În spinarea fiecăruia scânteia o puşcă, iar la brâu îi atârna o sabie în teacă. De sub manta ieşeau tălpile goale.

Lui Deev i se părea că aceşti cavalerişti se ruşinau cu veşmântul lor călduros în faţa copiilor îmbrăcaţi în haine rupte şi ponosite, făcute din petice de goblenuri şi perdele. Se bucura că el însuşi nu mergea călare, ci păşea în rând cu toţi. Îi părea rău numai că nu putea să-şi împartă bocancii cu nimeni.

În coadă se târa o căruţă cu bolnavii: aceştia erau întinşi la rând, de-a latul, lipiţi unul de altul, ca lemnele în magazie, şi încăpuseră toţi, rămăsese loc şi pentru câţiva băieţei mai mici. Căruţa cu care veniseră în zori cizmele fusese dată şi ea pentru cei mici, de un an şi de doi ani.

Le-a luat insuportabil de mult timp să ajungă la gară. Deja se luminase de tot, străzile se umpluseră de pietoni şi tramvaie, deja sunau sirenele fabricilor – mai întâi o dată, apoi de două ori, apoi de trei ori, iar maţul format din copii continua să se târască. În urma lui se formase o coadă de micuţi fără adăpost – erau nevoiţi să-i gonească, să nu intre în rând; asta îi distrăgea pe adulţi, încetinind mersul

şi aşa ca de ţestoasă al procesiunii. Trecuseră de mult cele două ore acordate lui Deev. El se uita din când în când cu nelinişte la călăreţi – dacă ordonă oprirea în mijlocul drumului şi iau înapoi bunurile armatei? Aceştia erau imperturbabili. A dat să-i zorească pe cei care mergeau pe jos, să păşească mai iute, dar cei mai mari s-au stropşit la el („şi aşa am transpirat leoarcă”), iar cei mai mici au grăbit pasul ascultători, dar se împiedicau şi cădeau mereu. Transpirase şi Deev, în ciuda frigului tăios al dimineţii – fie din cauza acestei alergări continue, fie de emoţie pentru că nu se putuse ţine de cuvânt.

Într-un târziu, au sosit la gară. Acum mai trebuiau doar să traverseze şinele ca să ajungă în spatele bazinului de acumulare, unde aştepta trenul (cei care puteau merge, singuri, iar cei bolnavi şi cei foarte mici, în braţele adulţilor), apoi să-i împrăştie repejor în vagoane şi – mulţumim pentru ajutor, tovarăşi cavalerişti, rămâneţi cu bine!... Dar n-a fost să fie.

Copiii nu puteau păşi peste şine. Încălţaţi cu cizmele enorme, se împiedicau de traverse şi se afundau în pietriş. Detaşamentul condus de Deev a reuşit cum-necum să traverseze câteva şine şi s-a împotmolit – exact în mijlocul unei reţele de linii de oţel şi traverse de lemn. Copiii mai mari încă mai înaintau împleticindu-se, înjurând, dar cei mici cădeau în dreapta şi-n stânga, rostogolindu-se unii peste alţii şi sărind din încălţămintea prea mare pentru ei. Deev şi Şapiro ţâşneau spre ei ca nişte păsări spre puii lor, ridicându-i pe cei căzuţi şi cizmele pierdute, adunând grămadă copiii împrăştiaţi – dar cei ridicaţi picau din nou, după câţiva paşi. Obosiţi de traversarea lungă, cei din rândurile din spate nu voiau să aştepte, înaintau, se urcau pe şine şi cădeau, la rândul lor. Acum nu mai putea nici să oprească coloana, nici s-o întoarcă din drum – se împrăştiaseră de-a lungul şi de-a latul şinelor, de la

peronul principal până la terenurile din spate.

A şuierat o locomotivă de manevră care venea din dreapta. Din stânga venea gemând o alta – frânele au scrâşnit, s-a frecat oţel pe oţel, şi botul negru al locomotivei a plutit undeva deasupra, foarte aproape. Deev abia a apucat să sară în faţa ei, să ridice mâinile şi să-i protejeze pe copiii care erau cu el, iar ea gemea şi gemea, înaintând şi împrăştiind valuri de căldură şi umezeală.

— Tâmpitule! a urlat mecanicul, roşu la faţă de mânie, scoţând capul pe fereastră. Ia plozii de-aici!

Dar locomotiva deja se oprise – şi Deev, dând doar din mână ca răspuns, s-a întors la ale lui...

Locomotiva a fost nevoită să aştepte. La fel şi cea de manevră, şi nişte drezine cu muncitori la calea ferată. Toate maşinile şi mecanismele au încremenit în drum, făcând loc copiilor.

*

„Ghirlanda” era la locul ei, dar calea spre ea era dificilă: şina de alături era ocupată de un tren de marfă, care dimineaţa nu se aflase acolo. Între două trenuri s-a format o trecere lungă, prin care copiii urmau să ajungă la vagoane.

Iar la capătul trecerii viitorii pasageri erau aşteptaţi de Belaia. Nu aştepta singură: lângă ea era o masă luată nu se ştie de unde, cu picioare curbate, cândva lăcuite (după toate aparenţele, fusese rechiziţionată de la barul gării); pe ea, teancuri de hârtii, peste ele cu bucăţi de cărămizi, ca să nu le ia vântul. Alături şedea pe un sertar întors cu fundul în sus felcerul Bug, în halat alb peste tunică, şi surorile încremenite în aşteptare – se aşezaseră în rând, cu chipuri identice, încordate, şi numai una stătea la masă cu un creion în mână.

— Ce-i cu biroul ăsta?!

Deev, ud leoarcă de atâta alergătură pe şine, ajunsese primul la „ghirlandă”.
În urma lui gâfâiau copiii mai mari – cei mai rezistenţi şi cu picioare mai lungi; după ei se împleticeau băieţii mai mici, iar ţâncii se târau la coada procesiunii, îmboldiţi de Şapiro şi colegele ei. Plutonul era încheiat de cavaleriştii însoţitori.
Comisarul abia dacă i-a aruncat o privire, apoi a început deodată să strige atât de tare, că între vagoane a zbârnâit ecoul:
— Tovarăşi copii, adolescenţi şi tineri! Mă numesc comisar Belaia…
Forţa vocii comisarului l-a făcut pe Deev să tresară. Pe adolescenţi şi tineri, nu.
— Comisar, comisar, ia condu-ne la pisoar! a glăsuit imediat unul dintre ei ca răspuns – cel cu o singură ureche, pe care Deev îl remarcase încă de la centrul de primire.
Belaia doar s-a uitat lung la neobrăzat, parcă înfierându-l cu privirea.
— Vă ordon! a continuat ea. Unul în spatele altuia, înşiruiiii-rea! Câte unul, fără îmbrânceli şi fără gălăgie – la doctor! Ridicaţi-vă cămăşiiii-le!
— Cum „câte unul”? Eu trebuie să predau cizmele! s-a indignat Deev. I-am promis comandantului Academiei!
Soarele se ridicase deja deasupra plopilor din preajma gării – aluneca în forţă pe cerul palid: după toate aparenţele, era ora nouă, poate chiar şi un sfert. Dar Belaia a pus doar palma pe umărul lui Deev şi a apăsat, ca pentru a spune: aşteaptă, mai e timp. Umărul i s-a încălzit de parcă i-ar fi fost aplicată o prişniţă cu muştar. Deev a privit degetele femeii, care îi cuprinseseră mâneca: erau lungi, cu unghii roz şi egal tăiate.
— Da’ nu ni le ridici tu? nu s-a lăsat cel cu o ureche. Eu tare m-aş uita ce ai tu ascuns sub cămaşă!

Între timp, se dezmeticiseră şi alţi glumeţi – au început să chicotească şi să fluiere:
— Eu nu vreau un vraci, mai bine colaci!
— Eu nu mă tratez, ci mă uşurez!
— Hai să ne pişăm, nu mai îndurăm!
— N-am de gând să mă rog de voi. Vocea comisarului era aspră, ca de bărbat. Cine nu vrea, să rămână deoparte. Toţi zurbagiii, cârtitorii şi certăreţii, toţi scandalagiii şi bătăuşii – acolo! A luat mâna de pe umărul lui Deev (iar umărul a continuat să frigă) şi a arătat cu degetul undeva spre începutul „ghirlandei”, în dreptul bucătăriei de campanie. Încrezuţii şi căpoşii – tot acolo! Rămâneţi în oraş.
Părea că li se adresează tuturor, dar se uita numai la cel cu o ureche – se uita fix, cu capul ei înalt dat uşor pe spate, parcă mărindu-şi şi mai mult statura şi aşa impresionantă.
Acesta se holba la ea cu nişte ochi obraznici şi absolut maturi, albaştri-deschis pe faţa brună. Trupuşorul puştiului era costeliv şi scund, iar picioarele atât de strâmbe, încât păreau aproape mai scurte decât trunchiul. Putea să aibă vreo zece ani, dar la fel de bine şi paisprezece.
— Ceilalţi, când se vor urca în vagoane, vor primi de mâncare. Tovarăşe bucătar, ce avem la prânz?
Belaia a lovit cu pumnul în uşa bucătăriei, care s-a deschis ascultătoare, şi s-a ivit Memelea, cu o tichie alb-murdară şi cu o cratiţă în mână, mormăind ceva neinteligibil.
— Aţi auzit? a ridicat din sprâncene Belaia, cu înţeles. Chiar asta!
La vederea bucătarului şi a cratiţei, copiii au început să se agite şi să murmure însufleţiţi.
— Cam pipernicit bucătăraşul, n-o să facă faţă! au continuat cei mari în batjocură, dar li se simţea bucuria în

glas.

— Să ne facă o caşă – cât mai groasă! au cerut cei din spate. Pentru noi o caşă e ca o mamaşă!

— Da’ mahorcă după masă avem? au continuat să se fandosească cei din primele rânduri.

Se vedea însă că se abţineau din toate puterile să nu se bulucească spre masa felcerului pentru examinare, iar apoi, în vagoane.

— Şi praf? Dacă praf nu tragi pe nară, viaţa nu este uşoară! Da’ cu praf... — a făcut o pauză, ca un actor experimentat, şi le-a făcut cu ochiul triumfător tovarăşilor săi – ... cu praf, până şi tu, comisare, ajungi să semeni a femeie!

Primele rânduri au izbucnit în hohote de râs. Gluma s-a răspândit în mulţime, transmisă din gură-n gură şi însoţită de râsete şi exclamaţii.

— Griga, să-ţi fie ruşine! Şapiro s-a repezit la băiatul cu o ureche scuturându-şi palmele, parcă vrând să-l plesnească peste gură pe obraznic, dar Griga n-a făcut decât să rânjească satisfăcut.

— De ce? a zis Belaia, ridicând mâna şi liniştind mulţimea întărâtată, întrebarea e îndreptăţită. A mers de-a lungul şirurilor, privindu-i în ochi rapid şi atent pe toţi cei care chicoteau. Vă răspund: în tren nu va fi nici praf, nici cocaină, şi de asemenea nici iarbă, nici făină, nici sodă. Iar dacă se găseşte la cineva, acela va zbura pe loc din vagon. Nici n-o să stăm la discuţii – îl aruncăm pe drogat din mers şi gata!

— Şi dacă nu vrem să ne aruncăm din mers? a insistat Griga Ureche, încă zâmbind.

— Atunci fii tu primul, i-a propus Belaia, astfel încât s-o audă toţi. Şi a adăugat imediat, nelăsându-i timp să răspundă: Sau ai băgat-o pe mânecă?

Griga, continuând să zâmbească, a scuipat pe jos – a

scuipat cu artă, fără să ţuguie buzele şi fără să-şi descleşteze dinţii. A meditat, rostogolindu-şi teatral ochii spre cer, şi, leneş, abia mişcându-şi picioarele, s-a îndreptat spre punctul de examinare.

Felcerul Bug, deşi stătea pe scaun, părea un munte pe lângă puştiul pirpiriu. Griga şi-a ridicat cămaşa cu un aer plictisit, umflându-şi pântecul slăbănog – s-a lăsat sucit în toate părţile, arătându-şi torsul costeliv, împestriţat de vânătăi şi zgârieturi de vechimi diferite. Când Bug şi-a pus mâinile puternice pe capul mititel al lui Ureche ca să-i examineze ochii şi gâtul, acesta a părut că dispare cu totul. Dar a reapărut iute, de partea cealaltă a mesei. Examinarea fusese trecută cu bine.

— Acum scoate marfa interzisă, i-a ordonat Belaia. Iar dumneavoastră, soră, i-a spus uneia dintre surori, ajutaţi-l!

Holbându-şi nedumerit ochii şi aşa mari, Ureche şi-a întors pe dos buzunarele jachetei ponosite şi le-a fluturat ca pe nişte aripi: goale. În hohotele de aprobare ale spectatorilor, a încercat să scoată ceva din unica-i ureche: gol. Iar apoi, până să apuce cineva să spună ceva, şi-a dat jos pantalonii şi, apucându-se cu mâinile de fesele slăbănoage despuiate, le-a depărtat şi s-a întors conştiincios – poftim, uitaţi-vă, şi-aici e gol! Cei din primele rânduri au chicotit de emoţie, iar cei din spate au început să se agite, privind întrebător – de la ei nu se vedea bine.

Sora – care pesemne primise indicaţii de la Belaia – a încercat să-l percheziţioneze pe neobrăzat, dar acesta a guiţat ca un purcel:

— Mă gâdili! Mai bine să mă caute comisarul, are mai multă experienţă!

— Ce ai în cizme? Belaia s-a apropiat de masa de examinare, dar a rămas deoparte, ca să nu blocheze vederea privitorilor.

— Da’ tu vii direct de la Solovki? a rânjit Griga. Sau pe

unde ai tras pe nas?

Şi-a scos din cizmă piciorul gol, negru de murdar ce era, şi l-a pus pe masă, peste hârtiile împrăştiate – direct sub nasul sorei uluite. A dat din degete: uite, asta am în cizme, şi nimic altceva! De pe picior i-a căzut pe documente un păduche gras şi a început să se plimbe pe hârtie.

— Aici aşteaptă o întreagă academie militară desculţă! s-a enervat Deev. Trebuie să le înapoiem cizmele imediat! Ne mai jucăm mult de-a dezbrăcatelea?

Fără să-i răspundă, Belaia s-a aplecat repede şi a înşfăcat cizma goală de jos. Puştiul a tresărit, schimbându-se la faţă, şi s-a repezit la cizmă, dar piciorul de pe masă l-a împiedicat: dezechilibrându-se, s-a prăvălit la pământ. Iar Belaia deja scotea din adâncurile cizmei un săculeţ de cârpe – ascuns în petice de pânză şi bucăţi de ziar, era un cuţit improvizat. L-a ridicat în faţa mulţimii amuţite şi a stat aşa câteva clipe, ca să vadă bine cu toţii. Apoi l-a aruncat pe masă. Şi abia după aceea s-a uitat cu înţeles la Deev, răspunzându-i din priviri la întrebarea pusă.

— În eşalonul nostru, armă poartă un singur om, a spus ea apăsat. Deev, arătaţi-le!

El a scos revolverul din buzunar şi l-a ridicat deasupra capului – l-a ridicat sus, cum făcuse înainte Belaia. Şi l-a ţinut în aer, la fel ca ea. Din mulţime s-au auzit fluierături respectuoase.

Iar Griga Ureche s-a ridicat de jos, dar nu mai era acelaşi Griga: ochii lui strălucitori se stinseseră şi se ascundeau sub gene, capul era vârât între umeri, torsul îi devenise din mărunt, minuscul. Fără să-şi cureţe măcar praful de pe haine, şi-a scuturat piciorul încălţat – şi cea de-a doua cizmă a zburat, rostogolindu-se, spre Belaia, dar n-a nimerit-o, şi a căzut la picioarele ei.

— Ori cuţit, ori eşalon, a zis Belaia ferm.

— Ăsta nu e un cuţit oarecare, a mormăit Griga abia

auzit, gâfâind. Ăsta e Zeks. Suntem împreună de trei ani.

Sprâncenele şi buzele îi tremurau, bărbia i se încreţise jalnic – nici vorbă să aibă paisprezece ani, poate nici zece.

— Vagonul doi, a curmat Belaia discuţia. Soră, conduceţi-l.

Şi s-a întors spre Griga.

— Nu ai voie să-ţi însuşeşti bunuri.

Acesta se tot împleticea în spatele ei, mic, prăpădit, cu privirea lipită de cuţitul de pe masă – nu era în stare să-l părăsească pe iubitul lui Zeks.

— Eşti nedreaptă, comisare.

— Aşa-i la noi, la militari, a rostit Belaia apăsat, fără să întoarcă măcar capul, şi tare, ca s-o audă toată lumea – are dreptate ăl cu coaie mari.

— Adică tu? a întrebat amărât Ureche spre spinarea ei indiferentă.

— Eu, a răspuns comisarul.

Nu lui Griga i-a răspuns, ci spectatorilor încremeniţi în aşteptare.

— Tovarăşă directoare, drăguţa mea! a zis deodată Ureche cu glas subţirel, şi pe faţa lui se citea o suferinţă adevărată. Şapirka, comoara noastră! Ca pe o mamă vă rog, luaţi cuţitul de la ea şi păstraţi-mi-l! Sunteţi o femeie bună, salvaţi copii – salvaţi-l şi pe Zeks al meu! Şi când mă întorc din Turkestan, primul drum la dumneavoastră îl fac, după Zeks!

Belaia a dat din cap a aprobare, şi Şapiro, palidă de emoţie, a luat cuţitul – l-a luat neîndemânatic, de lamă, cât pe ce să se rănească – şi i-a dat drumul în poşetuţa ei jerpelită...

Mai departe totul s-a desfăşurat repede. Coada s-a perindat pe lângă masa felcerului cu cămăşile ridicate dinainte şi limbile scoase. Pe masă au căzut şişuri, cuie şi briciuri. Surorile alergau de-a lungul trenului, împărţind

copiii: băieţii mai mici într-un vagon, cei mai mari în altul, fetele în al treilea. Din când în când, felcerul ofta îngrijorat şi îi făcea semn din cap lui Şapiro – aceasta îi lua şi îi dădea la o parte pe copiii care lui Bug nu-i plăcea cum arată: aceşti nefericiţi rămâneau în Kazan, trebuiau trimişi la spitalul orăşenesc.

Belaia se mişca în trecerea îngustă dintre două vagoane – îi lăsa pe cei mici să o ia înainte, îi încuraja pe cei obosiţi, răspundea la glumele prichindeilor şi glumea la rândul său, dădea ordine, ţipa, flutura din mâini – zbura ca o pasăre mare. Faţa îi era însufleţită şi fericită.

Deev îi ducea în braţe pe cei mici din căruţa rămasă în piaţa de lângă gară peste şine, la „ghirlandă”. Îl ajutau cavaleriştii: fără să se dea jos din şa, ei luau copilaşii din braţele lui Deev – stângaci, desfăcând coatele şi ţinându-le trupuşoarele ca pe nişte baionete – şi strângeau uşor coapsele cailor cu tălpile desculţe. Abia putând să păşească peste şine, caii îşi mişcau copitele încet şi măsurat – nu mergeau, ci pluteau, purtându-şi călăreţii şi încărcătura lor bizară.

Umărul pe care îl atinsese o clipă Belaia era cald încă. Deev încerca să nu privească spre soarele care urca pe boltă.

*

Când toţi ţâncii de un an şi de doi ani au fost în vagon – au hotărât să-i pună în vagonul pentru personal, în compartimentele cele mai comode şi mai aproape de baie – a venit rândul bolnavilor la pat.

Principala şmecherie era să-i bage în tren fără să-i vadă Bug: acesta nu ştia că erau aşteptaţi şi bolnavi; comandantul nu se îndurase să-i spună, temându-se de un refuz hotărât al felcerului. Bug nu ştia nici că Deev hotărâse să-i instaleze pe bolnavi în infirmerie.

De aceea i-a cărat singur, neavând încredere în

cavalerişti. Şi pe ascuns: în drum spre „ghirlandă” se pitea după sălcii şi grămezile de gunoi, ca să ajungă la tren prin partea nevăzută. Ocolea eşalonul, alerga întins şi fără zgomot – să nu fie observat de pe peronul unde se făcea examinarea medicală – şi urca din spate în vagonul-infirmerie. Îi instala cu grijă pe copii în paturi – fetele în stânga, băieţii în dreapta – şi se grăbea după următorii.

Erau uşori, ca de hârtie. Şi reci la pipăit, ca nişte şopârle. În trupurile lor deja imponderabile nu mai era nicio putere: copiii abia dacă puteau să ridice o mână ori un picior sau să întoarcă capul, să stea mai comod. Ar fi putut fi duşi la grămadă, câte doi-trei, dar lui Deev nu i se părea corect. I-a dus unul câte unul, murmurându-le neobosit: „O să primiţi curând caşă. Curând primiţi caşă. Curând, curând, curând primiţi caşă...” Copiii nu-i răspundeau. Încerca să nu se uite la feţele lor – nu putea îndura privirea aceea, identică la toţi cei bolnavi: bătrânicios înţeleaptă şi absolut indiferentă. Un copil nu trebuie să privească aşa. Nimeni nu trebuie să privească aşa.

La vederea fiecăruia îi venea să închidă ochii – şi se ruşina faţă de el însuşi: doar nu duce monştri! îşi permitea câteodată să arunce doar o privire unui copil – să se uite drept în ochii lui obosiţi şi impasibili – şi să-i zâmbească încurajator. Nu-i ieşea un zâmbet, ci o grimasă: buzele nu-l mai ascultau.

Corpul îi era ud până-n ultima cută, de-ai fi zis că a cărat saci cu grăunţe, dar nu era sudoarea fierbinte şi curată de dimineaţă, când transportase copiii, ci una rece şi vâscoasă, care nu se usca. Şi degetele îi îngheţaseră, de parcă se molipsise cumva de răceala bolnavilor.

Abia acum, luând în braţe aceste trupuri lipsite de greutate, Deev şi-a dat seama cât erau de fragile de fapt. Oasele copiilor păreau casante, ca vreascurile. Pielea le

era subţire ca pânza de păianjen. Şi îi era frică de cea mai mică mişcare mai stângace: să nu rupă gâtul subţire, să nu fisureze din greşeală vreo coastă. Îl speria totul: că micuţii deschideau ochii (se întâmplase ceva?) şi că îi închideau (o să-i mai deschidă?), dacă respirau zgomotos (le e rău?) şi dacă respirau slab (mai respiră oare?), când stăteau nemişcaţi şi când se agitau...

Câţiva vorbeau. La început, Deev s-a bucurat de un semn de viaţă atât de clar, dar mai târziu i-a trecut.

— Astăzi am mâncat miere, i-a comunicat pe drum una din fetiţe cu glas liniştit şi limpede.

— Ce bine! s-a bucurat Deev. Cine ţi-a făcut trataţia?

— Un kilogram am mâncat, a continuat ea, de parcă nu auzise întrebarea. Şi ieri unu' jumate. Şi alaltăieri am înfulecat două kilograme. Aş fi mâncat şi mai mult, dar îmi intră ceara între dinţi.

Deev s-a uitat la picioruşele subţiri, îndoite şi strânse la piept, la ochii negri sub sprâncenele incredibil de dese, la gura strânsă într-un nod – şi s-a gândit că fata semăna într-adevăr cu o albinuţă. Avea vreo douăsprezece kilograme, nu mai mult.

— Şi am băut un butoi întreg de melasă.

Deev o ducea în braţe şi dădea din cap în tăcere: se temea că i s-ar frânge glasul dacă ar vorbi.

— Tu eşti şeful aici?

Fetiţa îl privea cu ochi foarte limpezi.

A dat din nou din cap.

— O să ne hrăneşti?

Iar a dat din cap.

— Miere ne dai?

— Mai întâi caşă, a zis Deev. Curând, albinuţo, curând o să primeşti caşă...

Porecla a apărut de la sine. După două nopţi nedormite deja, şi din pricina asta uşor înceţoşat, capul lui Deev – fir-

ar el să fie! — scotea aceste porecle ridicole îndată ce lua un copil în braţe: Năsuc-Lung – un băieţel cu nasul mare, singurul lucru ce se vedea pe feţişoara osoasă; Circăreasa – o fetiţă a cărei piele atârna atât de tare, încât amintea de un costum de circ lăbărţat, prea mare; Fieruleţ – un ţânc cu falca de jos grea şi ochi căzuţi, mereu închişi... îi era ruşine de aceste porecle stupide şi ofensatoare, dar capul nu-l asculta!

Pe Senea-Ciuvaşul a hotărât să-l ducă ultimul – acesta ar fi putut ţipa şi l-ar fi dat de gol înainte de vreme. Dar astăzi băieţelul era uimitor de liniştit: pe tot drumul de la centrul de primire zăcuse tăcut, fără să doarmă, tresărind doar uşor la răstimpuri, adunându-şi insectele de pe corp – adevărate şi nălucite. Apoi le mânca.

Deev şi-a dat seama de asta abia când îl ducea pe Senea la tren: acesta continua să se caute de păduchi şi în braţele lui. Băiatul nu avea multă putere, şi de aceea mişcările îi erau zgârcite şi precise: i se mişcau doar mâinile – îi tresăreau pe lângă corp, în sus şi-n jos, apucându-şi prada; faţa îi rămânea impasibilă, capul nu i se întorcea. Prinzând insecta, Senea îşi îndrepta degetele spre gură şi o lua cu buzele. După o clipă, gâtul i se încorda, trimiţând ceea ce prinsese în esofag, şi braţele îi cădeau iar pe lângă corp.

— Potoleşte-te, n-a mai putut îndura Deev. Nu le mai mânca.

Senea s-a revoltat trist:

— Altfel mă mănâncă ele pe mine.

— O să mănânci caşă, şi-a murmurat Deev incantaţia. O să primeşti curând caşă, primeşti caşă curând...

Când toţi cei bolnavi au fost instalaţi în infirmerie, Deev a împins uşa bucătăriei fără să bată şi a sărit în spaţiul întunecat, plin de lăzi, saci şi străchini.

Memelea era la masa de lucru – tăia frunzele de mur

adunate din spatele gării, care urmau să fie fierte în ceai sau în loc de ceai.

— Să faci nişte caşă pentru prânz, a ordonat Deev. Nu te apuca chiar acum. Fierbe apa şi aşteaptă, altfel o să se adune jumătate de Kazan după miros şi n-o să ne lase să plecăm. Îndată ce pornim, arunci boabele în apa clocotită. Şi să-mi faci, tovarăşe Memelea, aşa o caşă… aşa o caşă… încât...

Deev nu găsea cuvintele potrivite, aşa că doar şi-a scuturat pumnul strâns prin faţa bucătarului: venele de pe pumn erau umflate şi încheieturile se albiseră.

— Uite-aşa!

*

Sărind jos din bucătăria de campanie, Deev a descoperit că jumătate din copii erau deja la locurile lor. Felcerul Bug se uita fără oprire în gurile deschise, surorile alergau de-a lungul trenului ca nişte suveici, iar masa de copii stângace şi gălăgioasă era absorbită în vagoane.

Stând deja pe treptele vagoanelor, copiii îşi aruncau cizmele (acestea erau adunate într-o grămadă mare şi din când în când erau duse în piaţa din faţa gării, în căruţa care aştepta) şi hainele care aparţineau centrului de primire: cuverturile făcute din goblenuri, şalurile făcute din feţe de masă, păturile făcute din draperii, vestoanele şi trigoanele de carnaval – toate acestea erau ale statului şi nu se cuvenea să plece cu ele. Sub autoritatea lui Deev, copiii intrau desculţi şi aproape dezbrăcaţi.

Mulţimea de lângă tren nu se împuţina însă: veneau din toate părţile copii ai străzii, dădeau fuga adulţi – şi orăşeni, şi săteni. Sperau că se vor descărca provizii (şi poate puneau mâna pe vreun măr rostogolit sau pe vreo plăcinţică rătăcită); sau că se încarcă nişte cărbune (şi poate apucă măcar un pumn); unii cereau să fie luaţi în tren (fie şi pe platforma dintre vagoane, până la Sergaci);

alţii încercau să-şi bage copilul în eşalon. Toţi se îngrămădeau lângă vagoane – îşi întindeau gâturile şi vorbeau însufleţiţi. Tot aici se înghesuiau şi călăreţii – aveau ordin să rămână până la înapoierea ultimei perechi de cizme.

Locomotiva era deja de mult scoasă din depou – aceasta pufăia şi fumega disperat, înfăşurând din când în când totul în vălătuci albi şi cenuşii; norii pluteau prin trecerea îngustă dintre vagoane, uneori acoperind capetele oamenilor şi lăsând să se vadă numai umerii cavaleriştilor şi capetele cailor.

Dintr-un asemenea nor s-a ivit curând un călăreţ – nu cu bonetă simplă şi manta cenuşie, ca detaşamentul de însoţire, ci cu căciulă din blană de caracul şi tunică neagră elegantă. Comandantul Academiei în persoană.

Când l-a văzut, lui Deev i s-a oprit respiraţia. A ridicat ochii spre cer: soarele era la zenit.

S-a aplecat ca pentru a-şi lega şireturile bocancilor şi s-a furişat iute pe sub vagon, de partea cealaltă: până să se împrăştie aburul în aer, dispăruse şi el.

Comandantul nu l-a văzut – mergea încet de-a lungul trenului, privind îmbulzeala de la vagoane. Nu încerca să vorbească cu nimeni, dar era limpede: căuta pe cineva. Nu pe oricine, ci pe Deev.

Iar Deev îl privea pe comandant – mai exact, picioarele calului său: stând pe vine, mergea în pasul piticului de-a lungul laturii opuse a trenului, urmărind pe sub roţi înaintarea deloc grăbită a copitelor şi neştiind ce să facă.

Să se joace de-a v-aţi ascunselea? Era stupid şi iresponsabil. În fond, cât putea să ţopăie în jurul trenului?... Să se arate? Comandantul avea să-i ia cizmele cât ai zice peşte şi jumătate din copii aveau să rămână desculţi lângă vagoane...

Astfel s-au urmărit Deev şi comandantul de-a lungul

trenului – el de o parte, comandantul de cealaltă: pe lângă vagonetul cu cărbune şi micul vagon-bucătărie, pe lângă lungul vagon de comandă, pe care încă se mai vedeau urmele însemnelor de clasa întâi, pe lângă cinci vagoane de pasageri şi o biserică (transformată în infirmerie). Aici garnitura se termina, şi lui Deev tot nu-i venise nicio idee. Şi tot aici, picioarele calului s-au oprit.

Au stat aşa o clipă, apoi încă una – au stat ascultătoare, abia mişcând din copite: pesemne călăreţul vorbea cu cineva, stând în şa. Ori se gândea încotro să se îndrepte acum. Ori...

— Aici eraţi, a auzit el o voce înceată de deasupra, undeva foarte aproape.

Deev a ridicat ochii: pe platforma deschisă a vagonului stătea şi se uita atent la el comandantul Academiei.

— Bună ziua, tovarăşe, a zis tâmp Deev; stătea tot pe vine, între grămezile de moloz şi gunoaie, sprijinindu-se cu mâinile de pământ, ca o maimuţă de la grădina zoologică.

S-a ridicat şi şi-a şters palmele. Şi-a îndreptat centura, şi-a lovit picioarele unul de altul, scuturându-şi praful de pe încălţări. Apoi s-a apucat de balustrade şi a sărit pe platformă, lângă oaspetele care aştepta. A luat poziţie de drepţi şi a încremenit, pregătit pentru mustrări sau o pedeapsă serioasă.

Îi era atât de ruşine, încât îi ardea nu numai faţa, ci şi rădăcinile părului, şi capul, ba chiar şi ceafa udă de încordare dogorea insuportabil. Ar fi vrut să închidă ochii, dar nu îndrăznea: îl privea pe comandant în ochi, încetase până şi să clipească.

Chipul comandantului era rasat şi semeţ. Mustăţile – egale, parcă desenate cu pensula, cu vârfurile răsucite. Iar ţinuta îi era perfect dreaptă. Ăsta era dintre *foşti,* dintre *nobili.* Ăsta se ţinea întotdeauna de cuvânt.

— Tovarăşe comandant al Academiei... a început Deev,

şi a tăcut, neştiind cum să se justifice.

Dar comandantul nu-l asculta.

— Asta e pentru dumneavoastră, a zis sec, scoţând din buzunar şi întinzându-i o bocceluţă de pânză. Mie nu-mi mai prea folosesc. Dar poate dumneavoastră, pe drum, da.

Deev a desfăcut-o: într-un batic împăturit de câteva ori se aflau două cruci de argint – două Sfântul Gheorghe, clasa a treia şi clasa a patra.

— Pentru medicamente sau mâncare, a continuat comandantul, nemaiuitându-se la Deev, ci undeva departe, la mulţimea de copii care înainta încet spre masa felcerului. Şi, după o pauză, a adăugat, foarte încet: încercaţi să nu le vindeţi prea ieftin.

Deev n-a putut decât să încline capul în semn de răspuns: orice cuvinte păreau acum goale şi de prisos.

Comandantul a mai stat puţin, în tăcere. Apoi a plescăit din limbă abia auzit, şi lângă treptele vagonului s-a ivit o crupă întunecată: calul venise la chemarea stăpânului. Acesta a sărit de pe platformă direct în şa, fără să atingă pământul.

— Încă ceva, a adăugat el, ca şi cum abia îşi amintise. Lângă gară e o căruţă cu cinci sute de cămăşi de corp. Sunt pentru pasagerii dumneavoastră. Aranjaţi să fie descărcată.

Cinci sute de cămăşi – o bogăţie uimitoare, de neînchipuit. Lui Deev i s-a tăiat respiraţia.

— Le iau chiar eu! a strigat, în timp ce un zâmbet i se lăţea pe faţă, împiedicându-l să pronunţe cuvintele. Vă mulţumesc, tovarăşe comandant! Imense mulţumiri proletare!

— Nu mie trebuie să-mi mulţumiţi, a răspuns acesta aspru, pregătindu-se să tragă de hăţuri. Soldaţii au hotărât singuri aşa. Eu n-am fost de acord să las Academia fără lenjerie.

Deev a râs fericit în loc de răspuns, ca ultimul nătâng. Râdea nu pentru că vor fi copiii îmbrăcaţi (deşi, ah, ce bine era şi asta!), ci pentru că există pe pământ fraternitate – fraternitatea autentică a unor oameni necunoscuţi, dar apropiaţi.

— Nu sunt spălate, l-a prevenit călăreţul. Tocmai le-au scos de pe ei.

A strâns cu picioarele coapsele calului şi a pornit.

— Cizmele! s-a dezmeticit Deev în urma lui. Mai avem nevoie de un ceas-două, şi gata!

Dar spinarea dreaptă a comandantului deja se îndepărta, legănându-se...

Mai târziu, Deev a scos din căruţă braţe întregi de cămăşi – mototolite, alb-murdare, peticite şi răspeticite, cămăşi absolut minunate – şi de fiecare dată când căra peste şine un nou vraf, îşi afunda în el faţa surâzătoare. Miroseau a mahorcă, a sudoare aspră, de bărbat, a vodcă, a pâine, a varză acră. Şi a peşte miroseau, şi a săpun de leşie, şi a gaz lampant, şi a fum.

De asemenea, lui Deev i se părea că aceste cămăşi sunt calde. Nu, nu i se părea: chiar aşa era: frigeau.

*

La ora două după-amiaza examinarea medicală şi împărţirea în vagoane erau gata. Mutriţele însufleţite ale celor care plecau se zăreau în pâlcuri pe la ferestrele vagoanelor, chipurile triste ale celor care nu fuseseră primiţi în eşalon – circa o duzină – rămăseseră pe loc: copiii o aşteptau pe Şapiro, care tot alerga prin tren şi împărţea urări de drum bun surorilor şi foştilor pupili. Şi cavaleriştii o aşteptau pe Şapiro – ca să-i conducă pe cei rămaşi în piaţa din faţa gării, să-i urce în căruţă şi abia apoi să le ia cizmele.

Şi cei străini adunaţi acolo aşteptau ceva – nu se împrăştiau, ci se îmbulzeau tot mai tare. Copiii străzii

mişunau de ambele părţi ale trenului, încercând din când în când să se strecoare înăuntru; mecanicul deja dăduse jos doi din vagonet – aceştia se ascunseseră între cărbuni, aşteptând pornirea garniturii – iar pe alţi doi i-a scos Belaia de sub vagonul de comandă. Cei pe care-i gonise Deev, de pe tampoane, de pe acoperiş şi de pe platformele dintre vagoane, erau nenumăraţi.

Se învârteau pe acolo şi mame cu prunci, căutând câte o soră cu faţa mai blajină şi întinzându-şi copilul spre ea:

— Ia copilaşul! Al meu e uşor, nu mănâncă mai nimic!

— Ia-l pe al meu! E liniştit!

— Al meu! Al meu!...

Bărbaţii se înghesuiau lângă tren, observând şi comentând.

— Pe bani salvează copiii? Sau gratis?

— Păi ce, se poate face asta pe gratis?

— Unde-i duc? în China, la ocianul cu peşti?

— În America, cică! îi şi-acolo un ocian...

— Au început să ia copiii. O veni războiul?

— Măcar de-ar veni! în război n-am murit de foame.

— Să fie război, cetăţeni!

Era o zarvă ca la plecarea trenului de Moscova de la peronul principal.

— Uuuuu! a urlat locomotiva, încercându-şi glasul şi acoperind totul – şuieratul era asurzitor.

Deev a trecut prin vagoane şi a împărţit cămăşile. Hotărâse să-i îmbrace pe toţi imediat, fără să mai aştepte plecarea: încălzirea cu abur funcţiona, dar abia-abia ardea – fără haine şi pături, copiii ar fi îngheţat. În plus, pasagerii echipaţi în alb puteau fi deosebiţi cu uşurinţă de iepuraşii-vagabonzi care se încăpăţânau să se acuieze într-un compartiment sau altul.

Douăzeci de cămăşi – pentru cei mai mici pasageri şi pentru invalizi – în vagonul pentru personal, comandat de

Fatima. Aproape câte o sută – în fiecare dintre celelalte vagoane. Restul – vreo două duzini – în infirmerie, pentru bolnavii la pat.

Acolo Deev s-a dus abia la sfârşit. N-a apucat să intre – pe treptele vagonului l-a întâmpinat felcerul Bug cu o privire îngheţată şi buzele strânse sever.

— Cum să înţeleg asta? a întrebat el.

Îi fremătau nările, ca unui cal speriat.

— Înţelegi cum vrei! s-a încruntat Deev.

— Nu! Bug stătea pe trepte – uriaş, lat, blocând complet trecerea şi planând ca un nor deasupra scundului Deev. Nu! Nu pot să iau muribunzi.

— N-ai decât să nu iei! s-a oţărât Deev.

Până la plecare rămăseseră câteva minute: n-ar fi avut timp să dea jos pasagerii. Şi unde să-i lase? Doar nu era să-i pună pe jos, să fie călcaţi în picioare de mulţime?

A trântit teancul de cămăşi pe burta felcerului – poftim, ţine! — dar acesta s-a făcut că nu observă.

— În jumătate de secol am văzut morţi câţi vii ai văzut tu, a zis el. Şi văd, văd clar: ăştia n-o să supravieţuiască.

— Spune-mi numai de ce ai nevoie! Deev a trântit din nou cămăşile pe pântecul tare al felcerului, tot fără vreun rezultat. Medicamente, lapte, ouă, untură de peşte... Miere, în fine! Şi o să caut. Şi-o să găsesc! Când trebuie să fac ceva pentru mine, sunt o cârpă. Dar pentru alţii, sunt o fiară!

Felcerul a tăcut, pufnind doar.

— Am şi bani! şi-a amintit Deev de crucile de argint ascunse în buzunar.

Şi din nou – buf! cu cămăşile peste pântecul felcerului. Dar parcă poţi să frângi un asemenea munte...

— Odată, pur şi simplu nu se vor mai trezi, a rostit Bug cu glas răguşit. N-o să fie nici ţipete, nici crampe, nici suferinţe vizibile. Totul o să se întâmple în linişte, pe

neobservate. Mai întâi n-o să se trezească unul, apoi al doilea, al treilea... Primii, chiar înainte de Arzamas. Alţii, până la Samara sau Orenburg. Până la Samarkand n-o să ajungă niciunul.

Deev a privit chipul cenuşiu de oboseală al felcerului, ridurile adânci, şi l-a crezut pentru prima dată că era trecut de şaptezeci de ani.

— O să-i înmormântăm lângă calea ferată, a continuat Bug liniştit. Locomotiva a urlat din nou, acoperind orice zgomot, dar Deev a auzit fiecare cuvânt clar, ca şi cum i-ar fi răsunat în cap. O să-i acoperim cu pământ, ca să nu-i mănânce câinii – noaptea, pe ascuns de ceilalţi copii. Tu o să sapi morminte şi eu o să car morţii.

Locomotiva a urlat, gata să le spargă timpanele.

— Eşti obligat să-i salvezi, a zis Deev, fără să aştepte ca locomotiva să înceteze, convins că Bug o să-l înţeleagă. E un ordin.

A aşezat teancul de cămăşi la picioarele felcerului, direct pe trepte, în praf şi murdărie, şi a plecat.

*

Locomotiva urla ca nebuna. Din coş se ridica spre cer o coloană de fum amestecat cu scântei, în jurul ei se împrăştiau şuierând nori albi. Mamele îşi lipeau copiii de ele, dar aceştia plângeau, speriaţi de zgomotul mecanic. Câteva femei încă mai încercau să-şi întindă cuiva din tren copilul care răcnea – surorile care stăteau pe platforme doar strigau sever şi dădeau din mâini. Erau fluierate ca răspuns de copiii străzii, supăraţi că nu reuşiseră să se urce în tren. Caii de cavalerie, tulburaţi de zgomot, se ridicau în două picioare şi nechezau trist.

Deev îşi croia drum prin toată această hărmălaie, printre ţipete, plânsete şi urlete spre vagonul de comandă de la începutul garniturii, unde se zărea deja haina viu colorată a şefului de gară – acesta se pregătea să dea semnalul

pentru plecare.

— Fiule! l-a apucat cineva de mânecă. Salvează-l!

O femeie cu chip istovit, bătrânicios. Ţinea la piept un prunc înfăşurat într-un scutec purpuriu. Se agăţase aprig de braţul lui Deev şi întindea copilul spre el:

— Ia copilul, fiule! O să moară! Du-l unde-o fi – fie şi-n China, fie şi-n blestemata aia de Americă! Salvează-l!

Deev a încercat să se elibereze din strânsoarea degetelor femeii, dar acestea îl ţineau ca într-o menghină.

— Ahhhhhh! a şuierat pe peron un nou nor, învăluindu-i pe comandant şi pe femeie.

Trenul a tresărit abia observat, străbătut de la un capăt la altul de un zăngănit zgomotos: locomotiva trăgea de cuplaj.

— Am pornit! s-au auzit strigăte în faţă. Plecăm! Plecăăăăm!

Deev nu putea îndepărta nicicum mâna străină de pe braţul lui. Era îmbrâncit din toate părţile de umeri şi spinări, le îmbrâncea şi el, înaintând. Dar femeia stătea agăţată de cotul lui, ca o greutate de cincizeci de kilograme: tot mai aproape şi mai aproape, deja chiar lângă el, îi simţea în obraz respiraţia fierbinte şi insuportabil de amară, împingând în el trupul pruncului, gata să i-l atârne de gât şi să piară călcată în picioare de mulţime.

— Ajută-mă, tovarăşe! a strigat Deev din toate puterile spre unul dintre cavalerişti, care se nimerise pe-aproape. Nu vezi? Dracu’ ştie ce se mai întâmplă!

Acesta însă – un măgar călare! — în loc s-o apuce de ceafă pe afurisita de muiere şi să-i permită lui Deev să plece, a scos sabia.

Oţelul a scânteiat în aer – femeia s-a dat înapoi.

— Te-ai prostit, ce-ai?!

Deev a apucat calul de căpăstru, şi cavaleristul a

încremenit cu sabia ridicată spre cer, neştiind ce să facă mai departe.

Dar roţile deja se mişcau pe şine, şi Deev a dat din mână a lehamite, fugind spre vagonul de comandă.

— Ia copilaşul, fiule! implora femeia rămasă în urmă. Ia-l! Ia-l! Ia-l!...

El alerga pe lângă mulţimea agitată – pe lângă mâini ridicate şi guri deschise – într-un vuiet nesfârşit. Şi nu-şi dădea seama dacă era urletul locomotivei sau gâtlejurile tuturor acestor oameni scoteau un singur vaier, care îneca totul în jur.

Din vagonul de comandă s-a întins o mână – o mână lungă şi puternică. Deev a prins-o, şi mâna l-a ridicat, trăgându-l spre trepte. O săritură, şi se afla pe platformă, alături de Belaia, iar palmele lor erau împletite ca într-o strângere de mână.

— Ştiţi câţi copii sunt în tren? a întrebat ea, aproape lipindu-şi buzele de urechea lui, ca să acopere zgomotul din jur. Cinci sute – niciunul mai mult sau mai puţin! Uneori, nici dacă vrei, nu-ţi iese aşa, iar acum…

Şi i-a zâmbit – pentru prima dată de când se cunoscuseră. Dar el nu i-a putut zâmbi la rândul lui. Ar fi vrut, dar nu-i venea să zâmbească!

Mecanismul vagonului tremura sub el. Şinele zăngăneau. Clădirea gării, copacii, trenurile – totul plutea încet şi aluneca în spate. Norii denşi de aburi zburau pe deasupra pământului, ascunzând tot mai tare privirii lui Deev mulţimea rămasă pe peron.

Şi deodată, din această vată albă s-a ivit o siluetă: cineva alerga în urma locomotivei, alerga ca săgeata, din toate puterile. Femeia!

Fusta lungă flutura în fugă, ridicându-i-se mai sus de genunchi şi dezvelindu-i picioarele subţiri, în pantofi uriaşi. Cosiţa pe jumătate încărunţită îi flutura în vânt. Iar în

braţele ei – pruncul în scutec purpuriu.

Trenul prindea viteză – tot mai mare, cu fiecare secundă. Şi femeia alerga din ce în ce mai repede. Întindea din fugă mâinile cu copilul spre tren. Nu le întindea aiurea, ci spre Deev.

La el se uita, după el alerga. Deev stătea cu mâinile încleştate pe balustradă, incapabil să-şi ia privirea de la femeie. Ea alerga cu disperare, ca un animal rănit, parcă smulgându-se din ghearele morţii. Chipul îi era istovit şi palid – atât de schimonosit, încât părea că femeii îi va plesni inima în clipa următoare.

Mai repede, mai repede, şi mai repede – faţa ei era deja lângă platforma vagonului, chiar la picioarele lui Deev. Ochii îi erau holbaţi sălbatic, gura deschisă. Întindea copilul spre el, cu mâinile-i slăbănoage: ia copilul, ia-l!

Deev şi-a încleştat dinţii, strângând balustrada cu ambele mâini, gata s-o rupă, scuturând mărunt din cap: nu, nu pot, iartă-mă, iartă-mă!

Dar ea a pus copilul pe treapta vagonului.

Bocceluţa purpurie era la picioarele lui, pe placa metalică tremurătoare, sub care gonea pământul. Nici nu şi-a dat seama ce se întâmplă – mâna lui a apucat singură bocceaua. Când s-a dezmeticit, era agăţat de balustradă cu o mână, iar cu cealaltă ţinea copilul.

Şi femeia? Nu mai era, dispăruse. Lui Deev i s-a părut că o zăreşte rostogolindu-se şi pierind după un povârniş, dar nu era sigur. Nu se mai vedea însă nicăieri. De altfel, nu se mai vedea nimic – totul era învăluit de aburul alb care cuprindea trenul ca o aripă zburlită.

Deev a desfăcut scutecul. Înăuntru se chircea într-un plânset abia auzit un prunc mititel, roşu şi ridat: un nou-născut.

Uşa vagonului s-a trântit. Belaia, fără să spună nimic, s-a dus înăuntru.

Pruncul din braţele lui Deev a clipit din ochii încă orbi şi a mişcat din cap. Îşi întindea buzişoarele în toate părţile – căuta sânul mamei.

II
În doi

Sviajsk – Urmarî

Deev era un om simplu şi îi plăceau lucrurile simple. Îi plăcea când i se spunea adevărul. Când răsărea soarele. Când un copil necunoscut surâdea sătul şi fără griji. Când cântau femeile şi când cântau bărbaţii. Îi plăceau bătrânii şi copiii – îi plăceau oamenii. Îi plăcea să se simtă o parte dintr-un întreg – din armată, din ţară, din întreaga omenire. Îi plăcea să-şi aşeze palmele pe peretele locomotivei şi să asculte cu pielea bătăile inimii de metal.

Dar nu-i plăceau rănile şi sângele. Nu-i plăcea să fie ucişi nici ai lui, nici alţii. Nu-i plăcea să flămânzească şi să se uite cum flămânzesc alţii. Şi cuvântul „surogat”. Oamenii tumefiaţi şi cei căzuţi la pat. Cimitirele de vite şi de oameni.

Cu alte cuvinte, lui Deev îi plăcea viaţa şi nu-i plăcea moartea.

Dar se întâmpla că în toţi anii care-i fuseseră daţi se scăldase în moartea asta ca o muscă în lapte, neputând să se smulgă; şi toţi tovarăşii lui se scăldau, şi întreagă tânăra ţară sovietică. În copilărie, oploşit la un depou de locomotive, supravieţuise la limită, înnoptând într-o magazie de traverse şi rupându-şi în fiecare dimineaţă părul care se lipea de lemnul îngheţat. În adolescenţă, ucenic la un atelier de reparaţii, muncea pe câte o strachină de supă, ba întremându-se, ba leşinând de foame. În tinereţe, deja soldat în Armata Roşie, omorâse oameni, şi nu puţini. Apoi, în armata de rechiziţionare, iar omorâse.

În ultima vreme, pe întinsul patriei, era atâta moarte, de-ai fi zis că ea stăpâneşte ţara, nu puterea sovietică.

Moartea lua diferite înfăţişări: epidemii, foamete, ierni crunte, sărăcie cruntă, banditism crunt. Crunte fuseseră trupele albe, ajunse la marginea republicii, până când fuseseră distruse. Cruntă fusese şi Armata lui Roşie. Crunţi fuseseră ţăranii rebeli, care nu voiau să-şi dea grânele statului. Crunte fuseseră detaşamentele de rechiziţionare, care adunau din sate „sânge în loc de pâine”. Bântuiau boli: tifosul răpise trei milioane de cetăţeni, gripa spaniolă încă trei. Bântuia foametea: treizeci şi cinci de gubernii – nouăzeci de milioane de oameni – care au gemut timp de un an întreg: „Pâine!” Şi oricât de net ar fi afirmat ziarele că foametea fusese învinsă, în Povolgia se ştia că încă nu; şi în Ucraina se ştia, şi în Crimeea.

De ce ieşiseră lucrurile astfel, Deev nu înţelegea. De ce moartea şi boala erau întotdeauna cu prisosinţă, iar viaţa, atât de puţină?

Încercând să înţeleagă, el şi-a imaginat un cântar uriaş, ca acelea care erau în porturi, pentru cântărirea mărfurilor, şi şi-a aşezat în gând amintirile pe talerele lui gigantice: pe unul, cele despre tristeţe şi boală, pe celălalt, cele luminoase.

Primul taler s-a umplut într-o clipă. Iată-l, tânăr şi speriat, cum îşi târăşte camarazii ucişi şi îi pune grămadă; apoi scoate de pe ei muniţia, cizmele şi chiar lenjeria intimă (în armată, încălţămintea şi hainele valorează greutatea lor în aur!); sapă de unul singur o groapă şi rostogoleşte trupurile goale în ea, având doar o grijă: e frig, o să îngheţe în pământ. Soarele la răsărit colorează cadavrele ţepene în galben şi roz, încercând să le readucă la viaţă... La punctul de înmagazinare, grâul aprins cu petrol lampant arde cu vâlvătaie: nu un pud sau două, ci multe puduri de grâne cândva aurii se mistuie într-o clipă – pier în flăcări şi se ridică spre cer în coloane de fum negru... Bărci militare străbat Volga printre soldaţii care

plutesc în apele ei, creieri şi sânge se amestecă cu valurile, şi apa se înroşeşte puternic, şi talazul devine purpuriu...

Al doilea taler al cântarului s-a umplut şi el, dar încet şi cu zgârcenie. Zâmbete, cuvinte drăgăstoase, frumuseţea râului la apus – puteau oare toate acestea să contrabalanseze grâul incendiat sau geamătul bărcilor care spintecau trupuri omeneşti? Talerul binelui şi al bucuriei se dovedea a fi mereu infinit mai uşor.

Dar ducă-se pe pustii şi bucuria asta! Că doar oamenii nu-s făcuţi pentru bucurie sau plăcere. Dar nici pentru moarte. Oamenii sunt făcuţi pur şi simplu pentru viaţă. Omul se naşte ca să muncească cu sudoarea frunţii, să mănânce mere, să meargă desculţ prin iarbă, să se certe, să se împace, să iubească şi să ajute, să construiască, să repare – de-asta se naşte. Nu ca să zacă gol într-o groapă comună cu o gaură-n ţeastă. Nu ca să se împrăştie în o sută de bucăţi sub elicele unei bărci militare. Omul se naşte ca să existe.

De unde căpătase Deev această convingere nestrămutată, nu ştia. Dar era cel mai important lucru pe care-l avea. Şi poate că nu pricepea el multe, poate că avea un morman de temeri şi era slab de înger, poate că talerele cântarului se mişcau întruna, fără să se echilibreze vreodată, dar credinţa asta nu i-o putea lua nimeni. Ea îl şi salva.

De aceea îşi iubea atât de mult slujba de acum. Pe hârtie, figura în secţia de transporturi şi se ocupa de expedierea trenurilor şi a mărfurilor; de fapt, lupta cu foametea. Pentru prima dată, lupta fără să ucidă. Nu grâne ducea el în guberniile înfometate, nu ulei şi vite, ci viaţă. Nu expediţii medicale conducea în cotloanele îndepărtate ale ţării, ci viaţă. Şi acum, stând în compartimentul de comandă al eşalonului sanitar, nu muta cinci sute de

pasageri dintr-un punct al traseului în altul, ci îi smulgea pe copii unei morţi probabile şi îi ducea undeva unde, poate, îi aştepta viaţa.

*

Deev n-a spus nimănui că proviziile din tren ajungeau pentru trei zile de drum. Cu chibzuială, pentru cinci.

Dar cui să-i spună? Belaia, dacă ar fi aflat asta, i-ar fi lăsat fără să clipească pe toţi bolnavii pe peronul din Kazan. Felcerul, fără îndoială, ar fi rămas el însuşi în gară. Deev nu avea tovarăşi de drum, ci doar potrivnici. Parcă nu ar fi făcut toţi acelaşi lucru, ci s-ar fi luptat între ei.

Astfel că a plecat din Kazan aşa cum s-ar fi aruncat într-o prăpastie. Avea în cârcă cinci sute de copii: patru sute de băieţi şi una de fete; din aceştia, vreo douăzeci de copii mici şi tot atâţia bolnavi la pat; invalizi şi rahitici – încă două duzini. Şi un sugar în vârstă de câteva zile (nu se uitase în faldurile scutecului purpuriu ca să vadă dacă era băiat sau fetiţă, nu ştia). Fie izbuteşte să-i hrănească, fie nu. Fie aterizează pe fundul prăpastiei teafăr şi nevătămat, cu toată povara din spinare întreagă, fie nu.

Trebuia să ducă această încărcătură mai întâi spre vest, prin pădurile Povolgiei, până la Arzamas. Apoi spre sud şi est, până la Marea Arai. Apoi din nou spre sud: prin deşertul Kâzâl-Kuma şi Stepa Foamei, până în

Taşkent. De acolo înapoi spre vest pe lângă lanţurile muntoase Cimgan şi Zarafşan, până în Samarkand.

Două săptămâni. Patru mii de verste.

De toate avea Deev: şi tren, şi vagonet cu cărbuni, chiar şi infirmerie proprie. Avea şi mandat cu ştampilă, şi revolver în buzunar. Numai mâncare nu avea.

Dacă nu face rost de ea, copiii vor muri. Se poate flămânzi două zile, dar două săptămâni fără hrană nu puteau să reziste nici copiii sănătoşi, darămite cei bolnavi. Şi dacă e vreo întârziere pe drum – se strică locomotiva

sau se întâmplă altceva? Două săptămâni se transformă uşor în trei...

Şi o să reiasă că Deev e vinovat de toate. Că a luat invalizi în loc de copii sănătoşi. Că a plecat la drum fără fondul alimentar necesar. Până şi că l-a luat cu el pe pruncul în scutec roşu. Ar fi trebuit oare să-i lase să moară în balconul orchestrei pe Senea, Albinuţa, Năsuc-Lung, Fieruleţ? Sau să amâne plecarea trenului în aşteptarea alimentelor – cu o zi, două, o săptămână, o lună? Sau să arunce pruncul jos de pe treapta vagonului... Dar cui să-i explici? Faţă de cine să te justifici? Nimănui. Faţă de nimeni.

Cineva trebuia să-i scoată pe copii din oraşul bântuit de foamete. Să-i ia asupra lui – să-i ţină în spinare, să pună pe conştiinţa lui aceste cinci sute de suflete de copil – pe toată durata drumului. Deev îi luase. Şi abia acum, şezând în compartimentul de comandă al eşalonului sanitar, şi-a dat seama cât de frică îi e – până la durere. Dar acum nu mai avea de ales. Trebuia să-i hrănească pe copiii ăştia – să se târască ca un şarpe, să se tăvălească în ţărână, dar să-i hrănească.

*

Nu compartiment de tren, ci budoar într-o casă de toleranţă! Pe pereţi – flori. Pe tapiţeria banchetei – iarăşi flori. Pe tavan se întindea o întreagă pajişte. Lămpile de pe pereţi erau bogat ornamentate. Măsuţa de scris era lăcuită. Draperiile erau de catifea, cu o bordură lată de mătase. Iar lângă măsuţă – un taburet-puf pe picioare de leu, cu tapiţerie, desigur, înflorată, înşurubat bine în podea, să nu poată fi luat.

Înainte de plecare, nu avusese timp să studieze compartimentele: el şi Belaia îşi aruncaseră lucrurile – el într-un compartiment, ea în cel de alături – şi plecaseră în grabă la treburile lor. Acum privea toate aceste petale şi

boboci şi aproape se sufoca de abundenţa şi onduleurile lor. A deschis o uşiţă ascunsă sub măsuţă – în nişă lucea un obiect graţios. O vază? O oală de noapte. Aceasta nu era cu flori, ci cu păsări ale paradisului. Deev a trântit uşiţa cu năduf, dar nu era nimic de făcut: asta-i era locuinţa în cele două săptămâni de drum.

Cele două compartimente de comandă – unul pentru şeful eşalonului, celălalt pentru comisar – rămăseseră neatinse de tâmplari în timpul renovărilor. Cândva, acestea fuseseră apartamente de familie: fiecare compartiment avea ieşire pe coridor, dar erau legate între ele printr-o uşă-armonică din lemn. La gândul fostei destinaţii a acestei uşi, lui Deev i s-au aprins obrajii. Fireşte, n-avea s-o folosească, dacă trebuia neapărat să se ducă la Belaia avea să intre din coridor, ca toţi ceilalţi. Dar mai bine să vină ea la el: totuşi, Deev era comandantul eşalonului. Şi să bată la uşă înainte – uşor, cu respect – aşa cum se cuvine când intri în cabinetul unui şef...

A sărit de câteva ori pe banchetele cu arcuri, verificându-le elasticitatea. A şters cu palma geamul aburit: dincolo de el pluteau aburii locomotivei, iar printre ei scânteia verdeaţa întunecată de ploaie. Şi-a trecut mâna peste ţesătura alunecoasă la pipăit a tapetului. Şi nici el nu şi-a dat seama când a ajuns la uşa-armonică.

De partea cealaltă – linişte. Undeva pe coridor, prin zăngănitul roţilor şi fâsâitul metalului se auzea scâncetul pruncului (imediat după plecare, Deev i-l dăduse Fatimei, să-l legene şi să-l liniştească). Şi scârţâitul vagoanelor se auzea, şi pufăitul aburilor undeva, în faţă. Comisarul însă nu se auzea. Se gândea oare cum să scape de comandantul cel slab de înger? îşi scria deja reclamaţia?

Poc! Canaturile s-au despărţit brusc şi s-au dat în lături, gata să-l lovească pe Deev, care stătea cu urechea lipită de uşă. În prag – Belaia.

— Haideţi să stabilim cum o să trăim de-acum încolo, Deev, a zis ea. Împreună. Nu mergem aproape, o să fim pe drum vreo două săptămâni. Dacă nu ne înţelegem, n-o să reuşim.

Descumpănit, el s-a dat la o parte, şi comisarul a păşit fără ezitare înăuntru, ca la ea acasă.

— Dumneavoastră sunteţi un om moale, şovăitor chiar. A ocupat hotărâtă mijlocul sofalei, s-a sprijinit de spătar şi a pus picior peste picior, cu un aer superior. N-o să vă descurcaţi cu copiii.

Nevrând să se ghemuiască într-un colţ al sofalei ori să stea în picioare în faţa ei ca un elev dojenit în faţa profesorului, Deev s-a foit un pic pe loc, apoi s-a aşezat pe taburet, la măsuţa de la fereastră. Taburetul era jos, arcurile se lăsau sub tapiţerie gata-gata să cedeze: a fost nevoit să-şi desfacă picioarele mai larg, să se sprijine cu mâinile de genunchi şi să stea aşa, crăcănat, în faţa comisarului Belaia, care şedea comod.

Aceasta privea tavanul şi pereţii plini de plante – fără curiozitate, ci cu o uimire indiferentă, ca şi cum ar fi văzut pentru prima dată ceva de atât de prost gust. Ridicând uşor din sprâncenele lungi şi dese, a dat cu degetul peste franjurii draperiei, care se legănau măsurat. Oare la ea în compartiment o fi fost altfel?

— În schimb, tu eşti de fier.

Deev s-a foit pe taburet, încercând să-şi găsească o poziţie confortabilă.

— Şi de aceea o să-i iau pe copii sub conducerea mea. Certuri, acte de indisciplină, reclamaţii, farse – toate fleacurile astea mi le lăsaţi mie. Nu vă băgaţi. Restul e al dumneavoastră: conduceţi-ne, hrăniţi-ne, trataţi-ne... Continuând să cerceteze interiorul, Belaia a deschis fără ceremonie uşiţa de sub masă; păsările paradisului au lucit viu pe albul faianţei. Într-un cuvânt, comandaţi-ne! Ne-am

înţeles?

Of, nu apucase Deev să ducă oala de noapte copiilor!

— Am crezut că ştii doar să ameninţi cu sabia. Adaptându-se cum-necum la mişcările arcurilor, el şi-a îndreptat spinarea şi a încercat să confere chipului său o expresie plină de tâlc. Şi uite că ai ajuns diplomată… De ce ţi-ai schimbat atitudinea?

— Sunteţi un om sincer şi pasionat, a răspuns ea simplu, fără întârziere.

Mărturisirea sunase atât de neaşteptat pe buzele comisarului, încât Deev a fost din nou gata să-şi piardă echilibrul.

— E mai bine decât ipocrit sau şperţar. În plus, nu sunteţi cel mai mare prostănac pe care l-am văzut. Şi am văzut destui.

Buzele lui Deev, care începuseră să se lăţească într-un zâmbet timid, au încremenit – n-a mai ieşit un zâmbet, ci o strâmbătură.

— Cu cizmele alea… aţi avut o idee bună…

Se aştepta să fie lăudat? A vrut să amintească, în replică, cum reuşise Belaia să instaleze copiii în vagoane dimineaţa, dar n-a apucat.

— Într-un cuvânt, aveţi minte puţină, dar ascuţită, a adăugat comisarul. Ne potrivim. O să ne înţelegem.

Ce mai conversaţie! Una caldă, una rece – poftim de mai pricepe! La fel cum se foia Deev pe taburetul lui – ba stătea, ba cădea, ba se chinuia din toate puterile.

— Un lucru aş vrea să-mi lămureşti, a scuturat el din cap. Mă lauzi, sau cum?

— Aveţi neapărat nevoie să fiţi lăudat?

— Am nevoie să vorbeşti omeneşte cu mine! n-a mai îndurat Deev şi a sărit de pe taburetul buclucaş. Din gura ta nu ies cuvinte, ci otravă curată. Sunt şeful eşalonului. Adresează-mi-te ca unui şef!

Se oţărâse stupid, ca un adolescent. Dar nu era chip să se aşeze la loc pe taburetul de tortură. Aşa că a rămas în picioare în faţa comisarului, care continua să şadă: pentru mai multă siguranţă, se sprijinea cu mâna de masă, relaxându-şi umerii.

— Şi înţelegerea noastră va fi alta, a anunţat-o el. Ştii să te descurci cu copiii, recunosc. Şi n-ai decât să te ocupi mai departe, n-ai decât să le comanzi cât doreşti – dar sub ochii mei. O să facem totul împreună: împărţim şi caşa, rezolvăm şi gâlcevile. Unde eşti tu, sunt şi eu! împreună! A bătut cu palma în masă, ca pentru a-şi pecetlui spusele, dându-le mai multă greutate. Aşa stă treaba.

În compartiment era strâmt, şi el, stând în picioare, atârna deasupra comisarului Belaia, aproape atingându-i genunchii picioarelor încrucişate. Vagonul se legăna, şi trupul lui Deev se legăna împreună cu el – ba se apropia de femeia de pe sofa, ba se îndepărta. Pe ea însă această geometrie a discuţiei n-o deranja – îl privea şi de jos cu aceeaşi superioritate.

— Vreţi să ţineţi totul în mână? Să ştiţi totul despre fiecare copil, fiecare soră, până la ultimul păduche din tren? Nu aveţi timp pentru asta. Vorbea calm şi detaşat – pur şi simplu judeca, analizând variantele, fără să considere necesar să-şi ascundă curgerea gândurilor de interlocutor. Sau vreţi să mă prindeţi cu ceva şi să mă reclamaţi – să mă scoateţi de pe traseu? Pentru asta nu aveţi destulă minte... Sau vreţi să-mi faceţi curte,

Deev? Pentru asta nu aveţi destulă tărie de caracter.

Deev se străduia să rămână netulburat, dar simţea că faţa îl trădează, schimbându-şi expresia la fiecare nouă frază. Nu putea să-şi ferească privirea şi să-şi dezvăluie slăbiciunea – aşa că stătea în faţa femeii, complet expus, ca un actoraş pe scenă.

Nu ghicise comisarul. Nu să-şi rotească sabia deasupra

capului ori să se răzbune voia el, şi nici să-şi arate puterea de comandant asupra tuturor, ci să înveţe: să stea de vorbă cu ştrengarii, ca Belaia, să-i îmblânzească şi să-i domine, să-i percheziţioneze, să glumească – voia să înveţe toate acestea. Şi cât mai repede. Pentru că secretul lui avea să fie descoperit curând: comisarul avea să afle că trenul pornise la drum cu provizii pentru trei zile amărâte. Atunci o să înceapă adevărata luptă: fie va părăsi garnitura, fie îl va înlătura pe el. Şi într-un caz, şi în altul, prea departe n-o să poată ajunge.

— Sunt de acord. Belaia s-a ridicat brusc, gata să se proptească cu pieptul în pieptul ieşit în afară al interlocutorului ei, şi i-a întins mâna. Facem totul împreună. Dumneavoastră comandaţi eşalonul, eu, copiii.

El şi-a pus palma în palma fierbinte a comisarului. Strângerea ei era puternică, bărbătească. Iar pielea – moale, ca a unui copil.

— Iată primul meu ordin. Ea îi strângea mâna tot mai puternic, de-ai fi zis că vrea să-i strivească sau să-i smulgă degetele lui Deev. Nu mai luăm în tren niciun copil – nici nou-născuţi, nici bolnavi, nici alţii ca ei. Îmbarcarea e închisă până la Samarkand.

Deev s-a uitat în ochii ei, fără să se încrunte sau să-şi trădeze durerea în vreun alt fel. Nici măcar nu şi-a scuturat degetele albite când comisarul i-a dat în sfârşit drumul. A zâmbit doar:

— Bine-a zis azi-dimineaţă puştiul cu o singură ureche, că eşti bărbat.

Ea a râs, la rândul ei:

— Păi trebuie să fie şi bărbaţi în eşalonul ăsta…

Şi după o clipă a adăugat, aproape drăgăstos:

— … tovarăşe şef.

*

Au pornit să facă prima inspecţie imediat, fără să mai

aştepte să se fiarbă caşa şi să le capteze toată atenţia copiilor.

Belaia mergea în faţă, Deev abia reuşea să se ţină după ea; treceau rapid dintr-un vagon într-altul, fără să le adreseze niciun cuvânt surorilor care se aferau, şi croindu-şi drum prin ţipetele şi agitaţia copiilor – se opreau în mijloc, ca să fie văzuţi din toate părţile. Aşteptau. După o clipă zarva înceta şi o sută de mutriţe de copii se întorceau spre nou-veniţi: cei mici se apropiau de şefi şi se adunau în jurul lor, cei mai măricei se aşezau pe banchetele din jur sau stăteau atârnaţi de pe al treilea rând de priciuri, chiar sub tavan.

Cum făcea, Deev nu putea pricepe, dar prin simpla ei prezenţă – prin precizia mişcărilor, statura înaltă, severitatea trăsăturilor – Belaia atrăgea asupra ei privirile copiilor. Iar cei care se îndepărtau şi se uitau ostentativ pe geam, nevrând să privească la comisarul care trecea, nu aveau unde să se ascundă de vocea ei: vorbea tare şi răspicat, acoperind zgomotul roţilor, parcă înşurubând frazele în capetele copiilor.

— Călătoriţi cu trenul sanitar al Republicii Sovietice, tuna ea în vagon. Mergeţi în caldul şi bogatul Turkestan. Nu de buni ce sunteţi, ci pentru că puterea sovietică are grijă de toţi copiii ei, chiar şi de cei mai neînsemnaţi şi mai pierduţi.

Chipurile pasagerilor licăreau în penumbră, ca luminate de cămăşile albe, ochii lor priveau cu nelinişte la cei doi, frunţile le erau încreţite în cute adânci.

— Vor rămâne în acest tren numai cei care vor respecta regulile. Aceste reguli sunt în număr de cinci. Le voi enumera acum o singură dată. Ascultaţi şi reţineţi. N-o să le repet. Dar o să vă dau jos din tren dacă le încălcaţi. Şi nu voi avea nicio milă.

Când comisarul se întrerupea se auzea doar pufăitul

sonor al trenului – da-da, da-da... da-da, da-da... — ca o formulă de confirmare.

— Regula numărul unu. Aici Belaia de obicei făcea pauză, şi lui Deev i se părea că în clipa aceea ascultătorii încetau până şi să respire, de teamă să nu scape vreun cuvânt. Regula casei. Eşalonul e casa voastră. Din casă nu se fură, nu se fac nevoile sub banchete, nu se sparg geamuri şi nu se mâzgăleşte tavanul cu cărbune. Casa o ţii în curăţenie şi ordine, o faci cât mai frumoasă şi păstrezi căldura. E clar?

Frumoasă regulă, aproba în sinea lui Deev. Banchetele de placaj erau solide, puteau să ţină şi nişte bărbaţi zdraveni (nu apucaseră să pună saltele, să fie mai moi, dar nu-i nimic, pe un pat tare somnul e mai dulce). Latrinele erau spaţioase, îngrădite de pereţi, cu o gaură mare în podea: n-aveai cum să ratezi. Geamurile erau blocate temeinic. Ba chiar şi nişte calorifere – o minune a gândirii inginereşti – se încălzeau de-a lungul pereţilor, nelăsând vagonul să se răcească. Ce să mai vrei de la o casă?

— Regula numărul doi este regula fratelui. Toţi cei care călătoresc cu voi în tren sunt, pe timpul călătoriei, fraţii voştri. Fraţi buni! Fraţii nu se înjură şi nu-şi fac răutăţi unul altuia; nu-şi pun cioburi de sticlă în pat, nu-şi bagă ace în pantofi, nu dau foc la saltele în timp ce alţii dorm. Fraţii nu batjocoresc, nu se pun unii pe alţii să bea murdărie sau urină ori să lingă picioarele altora. Nu se organizează înnoptata sau învârtită. Da, fraţii se mai ceartă, se mai bat, dar nu până la sânge. Da, fraţii mai joacă cărţi, dar nu pe mâncare. Fraţii nu sunt jecmăniţi de bani sau pâine. Fraţii se ajută între ei – în toate. Fraţii au grijă unii de alţii, se apără. Se iubesc. E clar?

Nimeni nu scotea un sunet, nici măcar nu dădea din cap, dar în privirile concentrate şi pe chipurile încremenite de încordare se citea: am înţeles, şi încă cum.

Iar lui Deev i se părea că în cămăşile acelea de corp identice, care unora le ajungeau până la genunchi, altora până la tălpi, prichindeii chiar păreau fraţi de diferite vârste. Cămăşile largi le acopereau trupurile de copil, picioarele strâmbe, torsul scheletic sau burţile umflate, vânătăile şi cicatricile, semnele de boală. Iar gâturile care se iţeau din gulere erau toate subţirele. Capetele care stăteau pe aceste gâturi erau toate complet rase.

— Regula numărul trei, cea mai scurtă. Regula surorilor: cine necăjeşte o soră, fie şi cu un fleac, fie şi cu o vorbuliţă, zboară.

Privirile copiilor se îndreptau spre surorile sociale, care, ca şi ei, ascultau concentrate vorbele comisarului. Stânjenite de atenţia generală, ele căpătau expresii severe, aducându-şi bărbiile în faţă. Belaia nu se grăbea să continue – aştepta ca micuţii să se uite bine la femei şi să-şi însuşească temeinic cele auzite.

De fiecare vagon se ocupau două surori, şi numai în cel de comandă, cel cu copiii mici, domnea doar Fatima. Perechile se alcătuiseră amuzant: bibliotecara cu ţăranca, croitoreasa cu preoteasa. Nu se împărţiseră la întâmplare, ci cu chibzuinţă: ca să ştie fiecare pereche măcar două limbi – rusă şi tătară, rusă şi başchiră, ciuvaşă. Acum Deev se uita la ele şi se încrunta cu îndoială: lasă copiii, s-or putea înţelege măcar între ele?...

— Următoarea regulă e regula comandantului de eşalon...

De cinci ori a auzit Deev această frază – în toate vagoanele de pasageri – şi de fiecare dată în acest moment i se usca gâtul: o sută de priviri copilăreşti se îndreptau spre el în acelaşi timp – cu emoţie şi cu o întrebare mută. Din fericire, nu era nevoie să vorbească: astăzi glăsuia un singur om – Belaia.

— ... Şi regula este următoarea: toate ordinele adulţilor

se îndeplinesc – pe loc şi fără discuţii. Dacă felcerul îţi spune să bei o mixtură, deschizi gura şi înghiţi doctoria. Dacă-ţi spune sora să speli latrina, iei cârpa şi te duci să cureţi gaura cu rahat. Dacă Deev îţi spune să mergi în patru labe şi să latri ca un câine, te laşi în jos şi începi să latri. În clipa aceea! Aşa.

Privirile copiilor îndreptate spre Deev se umpleau de reproş, ca şi cum porunca nedreaptă fusese deja dată. Acesta stătea ca de piatră, cu fălcile încleştate, abia mai având putere să aştepte punctul următor.

— Şi acum regula cea mai importantă, ultima. Aici comisarul tăcea îndelung, trecându-şi ochii pătrunzători de la un copil la altul, în căutarea unor ochi mai îndrăzneţi şi sporind tensiunea la maximum. Regula comisarului Belaia: cu cât e mai puţină lume în eşalon, cu atât e mai uşor. Avem puţină mâncare, puţin cărbune, medicamente şi îmbrăcăminte, aproape deloc. Aşa că nu ţin pe nimeni aici. Mai mult, îmi doresc foarte tare şi abia aştept să încălcaţi regulile. Aştept cu nerăbdare. Găsind privirile cele mai insolente, ea rămânea cu ochii aţintiţi asupra lor. Dacă încălcaţi o regulă, fie şi numai una, vă dau jos din tren. Nu vă duc la vreun centru de primire pe drum şi nu vă predau Comisiei pentru Copii, pur şi simplu vă las în prima gară – goi, fără mâncare. Cămaşa primită la începutul călătoriei rămâne în tren. Raţia voastră nu se pierde, le rămâne mai mult celorlalţi. Comisarul se uita din nou la ei toţi, parcă adunându-le privirile într-una singură, şi îşi încheia discursul: Asta-i tot.

Şi, fără întârziere, mergea mai departe, în vagonul următor. În urma ei se auzeau întrebări, dar erau puţine – pasagerii buimăciţi abia se dezmeticeau. Le răspundea din mers, abia întorcând capul:

— Nu, în tren nu sunt băi. O să ne scăldăm în mare, la Arai, când o să ajungem…

— Da, avem destulă apă, puteţi să beţi cât vreţi...

— Nu, bucătarul n-are nevoie de ajutor. Dacă găsesc pe vreunul în bucătărie, îl las flămând...

Până au trecut ei prin toate vagoanele, a fost gata prânzul – şi Memelea a început să străbată trenul, cărând găleţi cu caşă aburindă. Pentru fiecare vagon, câte două găleţi pline şi câteva snopuri de gamele în loc de farfurii.

Era perfect: Deev se gândea cu uşurare că în infirmerie se puteau duce mai târziu, ca să nu-i deranjeze de la masă pe pasageri. Voia să amâne întâlnirea cu Bug şi discuţia inevitabil grea care-l aştepta – cu cât mai departe de Kazan, cu atât mai bine.

Vederea meiului şi mirosul lui apetisant (ştia bucătarul să-l fiarbă!) le-a provocat copiilor o imensă veselie: chiuiau, săreau pe banchete, se luau în braţe – dar repede, fără niciun îndemn, se aşezau la rând şi se apropiau cu seriozitate, unul câte unul, de locul împărţelii. Primeau mâncarea din mâinile surorilor cu veneraţie: apucau gamelele extrem de fierbinţi cu poalele cămăşilor împăturite de câteva ori, le cuprindeau cu palmele, le lipeau de burtă şi se împrăştiau pe banchete. Se aşezau acolo, cu picioarele goale încrucişate turceşte, aproape îndoiţi pe două – parcă îşi ocroteau gamela cu tot trupul: mai întâi se încălzeau la ea, frigându-se şi zâmbind, apoi duceau mâncarea la gură, cu îmbucături mici.

Mâncaţi, se gândea Deev, mâncaţi pe săturate. Altă caşă n-o să mai fie. O să fie supe şi fierturi de sfeclă şi crupe, dar aşa o caşă aromată, aşa o delicatesă, nu...

N-a apucat să se bucure de privelişte – din vagonul fetelor a venit în fugă o soră, cu răsuflarea tăiată şi ochii măriţi de nelinişte:

— Tovarăşi, la noi e răscoală!

*

Deev şi Belaia au zburat în vagonul răsculat – acolo era

linişte, de-ai fi zis că nu e nimeni. Roţile zăngăneau, cuplajele vagoanelor scârţâiau, dar nu se auzea niciun suspin, niciun cuvânt, de parcă n-ar fi stat pe priciuri – pe trei niveluri, de la podea până-n tavan – o sută de fete în cămăşi de corp soldăţeşti pe trupul gol. Se băgaseră prin colţuri, se făcuseră ghem, cuprinzându-şi genunchii osoşi cu mâinile. Îi săgetau cu privirea pe adulţi pe sub sprâncenele încruntate şi tăceau. Lângă fiecare dintre ele era o gamelă plină cu caşă groasă, aburind uşor. Neatinsă.

Fetele refuzau să mănânce – toate, până la una.

— Tovarăşi copii, cum să înţelegem asta?

Ca răspuns, tăcere.

— De ce vă temeţi? V-a supărat cineva? Belaia mergea pe lângă priciuri, ridicând capul spre cele de sus şi aplecându-se spre cele de jos, ca să prindă privirile copilelor, dar nu reuşea: mutriţele li se boţeau speriate, se încruntau sau şi le îngropau în genunchi, nevrând să se uite la comisar. E un capriciu sau o grevă ideologică? Sunteţi nemulţumite sau protestaţi? Şi dacă protestaţi, atunci de ce?

A străbătut vagonul de la un capăt la altul, dar n-a întâlnit ochii nici uneia. Numai surorile – amândouă mari, zdravene, ca nişte uriaşi printre prichindei – se uitau întruna la comisar, cu speranţă.

— Cine e instigatorul?

Surorile au dat din umeri: nu e.

— Cine e aici cea mai îndrăzneaţă şi mai vioaie?

Din nou au dat din umeri: încă nu-şi dădeau seama.

Deev le privea pe greviste şi nu vedea printre ele nici îndrăzneţe, nici vioaie, nici măcar vreuna un pic mai veselă: fetiţele erau toate posomorâte şi slabe, una mai palidă ca alta. Multe rase în cap de teama tifosului – cu un pufuşor scurt în loc de păr. Una avea pielea mâncată de vărsat de vânt, parcă împuşcată cu alice. Alta avea

cearcăne albastre-movulii sub ochi. A treia părea să zâmbească. Dacă te uitai mai bine, avea buză de iepure.

S-a aşezat pe banchetă, lângă cea care părea să aibă ochii încercuiţi cu cerneală, şi fetiţa s-a ferit de el, lipindu-se de perete; făcând asta, şi-a mişcat stângaci piciorul, răsturnându-şi gamela. Doi pumni de caşă aurie au curs pe banchetă – ca doi pumni de aur. Mirosea tare a fierbinte şi gustos, lui Deev i-a lăsat gura apă. Fetiţa însă nici nu s-a clintit: se holba la grămăjoarele de cereale vărsate, cu o lacrimă uriaşă în fiecare ochi.

Şi ochii ei nu erau câtuşi de puţin rebeli – erau trişti şi flămânzi.

— Cum te cheamă? a întrebat-o încetişor, ca să n-o sperie.

N-a mişcat nicio sprânceană – parcă nici nu-l auzise.

— Cuculina, a răspuns în locul fetei o soră aflată lângă ei. Habar n-am dacă-i nume sau poreclă. În acte nu era niciun nume de familie... Iar pentru aşa o grămadă de mei – a arătat ea spre caşa vărsată – la noi în sat s-ar fi omorât încă de anul trecut.

— Nu vă atingeţi de mâncare, a ordonat tare Belaia. Păstraţi-o până ne întoarcem. Dacă vine pe-aici vreun băiat din vagonul de alături, îl goniţi imediat.

A dat din cap sever spre una din fete: după mine! A dat din cap şi spre Deev şi Cuculina: şi voi, după mine! Şi s-a îndreptat spre vagonul de comandă. Vrea să vorbească între patru ochi, a ghicit Deev, să le interogheze pe răsculate una câte una.

Îndată ce a înţeles că e chemată la conducere, Cuculina s-a făcut şi mai mică, boţindu-şi feţişoara. Dar nu s-a împotrivit: s-a dat jos în tăcere din adăpostul ei, ocolind cu grijă caşa vărsată, fără să atingă nicio bobiţă, şi a pornit cu paşi mărunţi după comisar. Deev le-a urmat.

Culoarele vagoanelor fuseseră cândva acoperite de

covoare, din care acum mai rămăseseră doar petice. Deev avusese atâta minte să nu se atingă de aceste rămăşiţe: când se renovase trenul, ordonase să fie bătute în cuie, şi acum copiii desculţi păşeau pe aceste insule făcute din covoare, ca să nu le îngheţe picioarele de la podeaua rece. Cuculina nu le căuta – păşea indiferentă pe pardoseala de lemn, gârbovită şi cu bărbia înfiptă în piept. Cămaşa largă îi atârna pe jos. Coastele ascuţite aproape că îi străpungeau pielea. Capul tuns – un mic arici negru cu ace stufoase – părea disproporţionat de mare pentru gâtul subţire: aveai impresia că acuşi-acuşi se rupe.

— Vorbiţi cu ea de la suflet la suflet, i-a şoptit Belaia la ureche lui Deev. Sincer, cum ştiţi dumneavoastră.

— Eu? a zis el surprins.

Dar Belaia deja se închisese în compartimentul ei, cu cealaltă fetiţă.

Cuculina a rămas pe coridor. Mărunţică, abia ajungea la clanţa uşii, dar după expresia ei serioasă, Deev i-ar fi dat vreo opt-nouă ani. Pe deasupra, era foarte cocârjată: dacă şi-ar fi îndreptat spinarea, ar fi devenit brusc cu jumătate de cap mai înaltă.

El a deschis larg uşa, invitând-o să intre, şi ea a ţâşnit în compartiment. S-a aşezat pe marginea sofalei, ca o păsărică pe o stinghie, şi-a pus mâinile pe genunchi, a lăsat capul în piept şi a încremenit aşa. Nu i se vedea faţa, ci doar creştetul cu vârtejuri şi mânuţele maronii de murdare ce erau, cu unghii scurte, negre. Pe una dintre ele avea tatuat un porumbel.

Şi din nou Deev stătea în picioare în căminul lui temporar, neştiind unde să se aşeze. Pe sofa nu voia, ca să nu-şi sperie musafira, dar nu voia să se aşeze nici pe taburet – aşa că a rămas aşa, în picioare, sprijinit de marginea mesei, cu mâinile încrucişate la piept.

Habar nu avea despre ce să vorbească cu fetiţa care

tăcea cu încăpăţânare. Ea acum avea nevoie să fie îmbrăcată mai călduros, hrănită mai bine şi să bea ceai fierbinte, nu să fie bombardată cu întrebări.

— Ştii să vorbeşti?

Creştetul s-a clătinat abia observabil: ştiu.

— Ia spune ceva.

Prin zgomotul roţilor, Deev abia a desluşit un sunet scurt – ca un pleoscăit de apă, sau poate ca un mieunat de pisică.

— Cum? s-a aplecat el mai aproape de scăfârlia pufoasă. Încă o dată, mai tare!

Cuculina a repetat supusă – şi Deev a înţeles în sfârşit trei cuvinte: „Nu mă bate!”

îi venea să înjure, şi nu se putea! îi venea să strige: „Dar cine te bate, prostuţo?! Ţi se dă caşă pufoasă, pentru care în sate se omoară oamenii între ei!” – dar nici asta nu se putea. S-a abţinut, a tăcut. A hotărât să înceapă altfel.

— De mult eşti pe drumuri? a întrebat-o; fără să aştepte răspuns, a continuat: N-ai decât să nu vorbeşti, văd şi eu că de mult. Văd tot. Şi călcâiele tale bătătorite – nu e primul an în care mergi desculţă. Şi degetele de la picioare strâmbe – fie au fost călcate de o copită, fie de roata vreunei căruţe. Văd şi că ai fost bolnavă de tifos. Că ai vagabondat prin gări. Că fumezi iarbă şi bei vin. Văd şi că mai ai un pic şi leşini de foame. Înfulecai din ochi meiul ăla, aşa de tare ai fi vrut să-l înghiţi. Dar nu l-ai înghiţit. De ce?

Fetiţa stătea ca împietrită. Sau murmura ceva ca pentru sine? A ascultat mai atent, şi ea a repetat: „Să nu mă baţi”. „Ba o să te bat!” i-a venit să replice pe loc. „Dacă te mai încăpăţânezi şi te joci de-a greva foamei, chiar că te bat, uite, cu mâinile astea!” Şi să-şi fluture palmele desfăcute în faţa scăfârliei pufoase, ca s-o sperie. Şi imediat i s-a făcut ruşine de lipsa lui de răbdare – atât de

ruşine, că-i venea să se bată singur. Nu pe Cuculina era supărat. Dar pe cine? Pe el însuşi, că nu era în stare să se înţeleagă cu o biată fetiţă? S-a întors spre fereastră, ţinându-se marginea mesei. Taci, şi-a poruncit. N-o să iasă anchetator din tine.

Pe geam tremurau picături de ploaie, iar dincolo de el pluteau legănându-se copaci negri. Trenul se târa încet, cu nu mai mult de zece verste pe oră, şi puteai să vezi fiecare luminiş şi fiecare crânguleţ. Pădurea din împrejurimile Kazanului – transparentă toamna, cu galbenul mestecenilor şi verdele pinilor uşor diluate – se întindea fără sfârşit. Iar deasupra ei, aproape atingând coroanele copacilor, se întindeau nori albi – fie coborând din cer, fie urcând din coşul locomotivei.

Cuculina nu scotea niciun sunet, şi lui Deev i s-a părut pentru o clipă că a dispărut – că alunecase fără zgomot pe podea şi se scursese printre crăpăturile scândurilor. S-a întors să verifice dacă musafira mai era la locul ei şi a încremenit.

Fetiţa era lungită pe divan – goală. Faţa ei nemişcată era indiferentă şi privea în tavan. Pieptul căzut, cât al unei găini, era străbătut de protuberanţele coastelor înguste, cu sfârcurile ca doi năsturaşi întunecaţi. Mâinile slăbănoage erau întinse ascultător de-a lungul trupului. Picioarele – care nu mai erau picioare, ci nişte oase acoperite de piele – erau desfăcute, descoperind uşor cutele mici ale cărnii de femeie. Cămaşa dezbrăcată se zărea într-un colţ al sofalei, înfundată cu grijă în crăpătura dintre şezut şi spătar, ca să nu cadă între timp şi să se murdărească.

A aruncat un ochi spre Deev, privindu-l timid: făcuse totul bine?

— Ce-i asta? n-a înţeles acesta în prima clipă.

Înţelegerea n-a venit brusc, ci s-a revărsat asupra lui

treptat, în valuri fierbinţi. Mai întâi i-a ars măruntaiele, apoi gâtul şi ceafa, şi el continua să se holbeze uluit la trupul palid al fetei, căreia de frig i se făcuse pielea ca de găină – tot încerca să desluşească sensul acestui tablou straniu. Şi abia când valul dogoritor i s-a revărsat deasupra capului a înţeles deodată, şi a fost gata să se sufoce.

Îi venea să zbiere şi nu putea: îl durea gâtul. A apucat cămaşa fetiţei, i-a aruncat-o direct pe pântecul adâncit – îmbracă-te repede! — şi a ieşit val-vârtej.

Faţa îi ardea atât de tare, că-i venea să scoată capul afară, în vânt şi ploaie. S-a apucat de rama ferestrei de pe coridor şi a început să tragă în jos

— Aceasta nu ceda. Iar de la efort, se simţea şi mai fierbinte pe dinăuntru. Trăgea de ramă şi ştia că acuşi-acuşi o va deschide, o va deschide nesmintit

— Sau va sparge nenorocitul acela de geam cu pumnul...

— E blocat.

S-a întors: în spatele lui era Belaia. Aşa era, rama era bătută în cuie temeinic, de jur-împrejur. Comisarul se uita la el cu o privire ciudată, dar se mira nu de comportamentul său prostesc, ci de un gând al ei, care o nedumerea profund.

— Ştiţi de ce flămânzesc fetele? l-a întrebat. Cred că mâncarea e otrăvită.

— Ce? nu-şi putea veni în fire Deev.

— Cred că omorâm copii şi apoi le vindem corpurile lor americanilor.

— Cum... Vocea încă nu-l asculta, a trebuit să tuşească, apoi să repete: Cum adică le vindem?

— Destul de scump. Belaia vorbea calm, pronunţând clar fiecare cuvânt. Băieţeii ruşi cu douăzeci de ruble. Cei tătari, cu cincisprezece. Ciuvaşii şi mordvinii, cu zece. Iar fetele – toate cu zece ruble, indiferent de naţionalitate.

Uşa de la compartimentul comisarului era întredeschisă. Fetiţa interogată de Belaia a apărut o clipă prin crăpătură, privindu-i pe adulţi cu ochii înroşiţi de plâns, apoi s-a retras înăuntru.

— Cine a răspândit zvonul?

— Asta n-o să vă spună. Belaia se uita întruna pe geamul bătut în cuie, ud de ploaie. Niciodată.

Deev nu şi-a dat seama nici el cum s-a întâmplat, dar după o clipă era deja în vagonul fetelor, plimbându-se furios printre priciuri şi urlând atât de tare, că probabil îl auzeau şi mecanicii din locomotivă.

— ... Ce americani?! răcnea el. Cum au putut creierele voastre de găină să inventeze aşa ceva?! Cum vi s-au sucit limbile ca să vă spuneţi una ca asta?! Sunetele i se revărsau din laringe liber şi curat, de parcă nu le dojenea, ci le cânta un cântec. Vă ordon să lăsaţi prostiile şi să mâncaţi! Regula numărul patru – regula comandantului de eşalon! Executarea imediat!

Fetele răsculate aveau ochii holbaţi de spaimă şi deschideau şi închideau gura ca peştii pe uscat. Câtorva li se rostogoleau pe obraji lacrimi şi muci, dar nu cutezau să plângă auzit, nu cutezau nici să scâncească – aşa că stăteau aşa, cu feţele ude. Până şi surorile se băgaseră prin colţuri, ca suflate de vânt.

Numai Belaia nu era tulburată: a înşfăcat prima gamelă cu caşă care i-a căzut sub mână şi – pleosc! — şi-a răsturnat-o în palmă, după care a început să mănânce tacticoasă direct din mână, adunând cu buzele bobiţele care se împrăştiau şi lingându-şi degetele. Apoi încă o gamelă – pleosc!

Văzând asta, Deev şi-a trântit şi el o gamelă în palmă – pleosc! Nu lingea mâncarea – era mult prea furios – ci o arunca în el, înghiţind-o pe nemestecate, abia mişcându-şi fălcile şi rostogolindu-şi ochii. Grăunţele nemestecate îi

rămâneau în gât, dar el, încăpăţânat, a mai înfulecat o gamelă.

La început, fetele au privit uluite cum adulţii le mănâncă raţiile, apoi, ca la o comandă, s-au apucat să se îndoape. Unele îşi aruncau caşă direct în gură, altele îşi afundau faţa în gamelă şi o apucau cu buzele, altele, asemeni comisarului, şi-o turnau în palmă şi mâncau de acolo...

După un minut, prânzul era terminat.

Pasagerii din toate cele cinci vagoane erau hrăniţi.

*

Zvonurile vor însoţi trenul tot drumul. Niciodată Deev nu va afla cine le inventa ori de unde pornea un zvon sau altul. Cel mai persistent – cel despre „eşalonul american” – a apărut şi s-a stins de mai multe ori. Că mergea pe căile ferate ale Rusiei o garnitură de o sută de vagoane, umplute până la refuz cu porumb, ciocolată şi conserve de carne. Şi erau în ele atâtea provizii, că se împărţeau în fiecare gară, şi tot nu se împuţinau. Dar nu se împărţeau tuturor, numai celor care acceptau să înveţe pe dinafară în limba americană o numărătoare lungă în versuri şi s-o spună de trei ori fără să se încurce, stând într-un picior şi fără să clipească nici o singură dată. Iar numărătoarea aceasta nu era o simplă poezioară, ci un jurământ de credinţă faţă de regele american. Pentru o mâncare atât de îmbelşugată, puteai să rosteşti şi un astfel de jurământ. Cu atât mai mult cu cât – unde era el, peste ce mări şi ţări, acest rege nevăzut?!

Zvonul trist despre moartea lui Lenin va stârni puţine lacrimi, mai ales fetelor. Nu mai e cu noi conducătorul proletariatului mondial, cică a murit de mult. Cât despre faptul că ziarele publicau articole despre sănătatea lui, toate astea erau prostii şi „baliverne”. De fapt, bunicul Lenin zace deja într-un sicriu de cristal, şi sicriul ăsta e atârnat pe ţepii de aur ai celui mai înalt turn al Kremlinului

moscovit. Păzesc acest sicriu, schimbându-se unul pe altul, tovarăşii Troţki, Kalinin şi Dzerjinski, iar credincioasa Krupskaia îi pune cu mâna ei în urechi vată înmuiată în ceară fiecăruia dintre străjeri, ca să nu-i asurzească zgomotul clopotelor.

Zvonul despre năvălirea împăratului chinez îi va lăsa indiferenţi pe copii – vor comenta un pic, apoi se vor linişti: până în Turkestan, unde se ducea „ghirlanda” lui Deev, chinezii n-aveau cum să ajungă, iar rude dragi în Rusia, după care să sufere, nu avea niciunul dintre pasageri.

Unele zvonuri erau atât de stupide, că se râdea de ele pe ascuns, dar şi ele trebuiau combătute. Ba că Deev e un vampir adevărat, de-ăla de care vezi la cinematograf: noaptea îi ies nişte colţi lungi, trece prin vagoane şi bea sângele pasagerilor neascultători. Ba că Deev e spion englez. Ba că Deev e Fridtjof Nansen[5] în persoană, şi a adus în Rusia înfometată un milion de puduri de alimente, a învăţat aici limba rusă, iar acum duce în schimb peste graniţă un milion de copii – ca hrană pentru urşii albi, care suferă şi ei din pricina foametei la Polul Nord.

În mod ciudat, asemenea zvonuri despre Belaia nu vor circula, numai despre Deev.

De unde apăreau asemenea trăsnăi, el nu va înţelege. Poate că fanteziile bizare şi înspăimântătoare sunt necesare copiilor – în locul basmelor, în care ei nu cred.

*

— Copilul are nevoie de lapte, a spus Fatima.

Ghemotocul care-i fusese pus în braţe cu câteva ore în urmă se trezise de mult şi zbiera cât îl ţineau plămânii, căscându-şi gura fără dinţi şi făcând nişte baloane uriaşe de salivă. Sugarul era mititel, slăbuţ, dar cu o gură imensă.

---

[5] Fridtjof Nansen (1861-1930), explorator şi om de ştiinţă, a participat activ la combaterea foametei din Rusia. Numele său era foarte cunoscut, chiar şi ţăranilor.

Printre picioarele Fatimei se mai încurcau vreo cinci prichindei: locatarii vagonului pentru copii mici se târau ca furnicile prin compartimente şi coridoare, adulmecând şi lingând cu feţişoare curioase tot ce întâlneau în cale; cei mai timizi se îngrămădeau pe lângă fustele surorilor şi se agăţau de ele cu putere, formând un fel de trenă umană stângace. De aceea, Fatima se mişca acum încet, potrivindu-şi lungimea pasului la paşii inegali ai picioruşelor de copil, totodată legănând pruncul cu grijă, ca să nu lovească pe cineva din „suita” sa cu cotul. Pe faţa ei rotundă şi frumoasă, Deev nu observa nici urmă de supărare sau oboseală – dimpotrivă, parcă întinerise în ultimele ore. Femeia aceasta părea să fi fost aşa dintotdeauna: potopită de copii, cu copii în braţe şi cu copii în jur. Totul la ea rămăsese neschimbat – şi postura, şi moliciunea mişcărilor, şi privirea caldă – şi în acelaşi timp, totul se schimbase: era o altă Fatima, cu picioarele pe pământ, puternică, neobosită. Se descurca în toate: îl liniştea pe sugar, le zâmbea ţâncilor agăţaţi de ea, avea grijă de ceilalţi copii, vorbea cu şefii.

— Orice fel de lapte, a continuat ea liniştită, de parcă nu i s-ar fi zbătut în braţe un copil care urla din toţi rărunchii. De vacă, de capră, de om.

— Meiul nu e bun? a întrebat prosteşte Deev.

— Nu de lapte are el nevoie, ci de un orfelinat, s-a enervat Belaia. Dar cel mai apropiat e la două zile de mers. Până atunci, ori se învineţeşte el de plâns, ori noi. De altfel, nici n-o să-l primească acolo: eşaloanele de evacuare iau copiii din centrele de primire, nu-i aduc înapoi. Unde o să lăsăm copilul, tovarăşe comandant?

Şi sigur că avea dreptate: locul unui sugar nu era într-un eşalon. Dar unde era locul lui? într-o casă de copii judeţeană, unde toamna şiroieşte ploaia în şeminee, şi iarna e promoroaca de un deget pe pereţi, iar în fiecare

dimineaţă pe treptele de la intrare e ciopor? într-un şanţ de la marginea drumului, unde zburase, rostogolindu-se şi rupându-şi picioarele mama lui?

Fatima, mutând cu îndemânare micuţul de pe un braţ pe celălalt, l-a eliberat din scutecul ud leoarcă. S-a dovedit că era băieţel. Ca să nu răcească, l-a acoperit cu trupul ei plin, şi el s-a prins imediat de ea cu mânuţele-i numai cute, culcuşindu-se pe pieptul şi pântecul femeii ca pe o pernă. Şi era atâta disperare şi dragoste de viaţă în această mişcare, că Deev s-a simţit dogorind pe dinăuntru.

Acest tablou intim îl stânjenea – vrând să-şi ocupe ochii şi mâinile, a ridicat cârpa purpurie aruncată pe jos şi a desfăşurat-o. Nu era câtuşi de puţin un scutec, ci un steag: pe pânza bordată cu şnur galben se întindea, brodată cu litere mari, lozinca: „Moarte burjuilor şi slugoilor lor!”

— Spălaţi materialul propagandistic şi atârnaţi-l pe perete, a ordonat el, aşezând cu grijă steagul într-o vană goală. Facem rost şi de lapte. Până atunci, Fatima, fă ce ştii cu copilul, dansează cu el, cântă-i în greaca veche, numai să nu mai urle.

— Pe cine aveţi de gând să mulgeţi? a rânjit Belaia. Pe mecanicii întâlniţi în cale?

Nu s-a învrednicit să-i răspundă. Şi-a descheiat tunica, şi-a scos-o peste cap, şi-a scos şi cămaşa de corp şi i-a aruncat-o Fatimei, pentru pruncul gol – să aibă şi Cuculeţ îmbrăcăminte albă, ca restul copiilor. Era în acest gest ceva autentic, adevărat, ca şi cum, prin intermediul cămăşii albe, Deev îl primea oficial în eşalon pe sugar. Şi mai adevărat era că acum rămăsese el fără lenjerie – la fel ca alţi cinci sute de fraţi-soldaţi necunoscuţi din fortăreaţa Kazanului.

Brusc, şi-a dat seama că e pe jumătate dezbrăcat, şi femeile îl privesc cu atenţie. Nu se uitau în ochii lui, ci la braţele şi umerii lui goi: Belaia evaluând, ca un doctor la

consultaţie, iar Fatima – trist şi blând, matern. Femeile tot femei! Ce contează că una e universitară, iar cealaltă comisar...

Îi ardeau obrajii, de parcă nu tovarăşele lui de drum se holbau la un trup de bărbat, ci el la unul de femeie. Dar nu era timp de prostii – sosise momentul să se prezinte la infirmerie, sub ochii severi ai felcerului.

Şi-a tras tunica, şi-a netezit părul ciufulit şi s-a adunat. Dar felcerul şi-a făcut el însuşi apariţia, cu ochii mai sumbri ca oricând, în mâini cu o găleată plină pe jumătate cu caşă.

— Ce-i, nepoate, a zis el, fugi de mine? I-o companie întreagă nehrănită acolo. Bolnavilor la pat nu putem să le dăm mei, şi aşa au gâturile făcute praf. Unde sunt ouăle şi untura promise?

*

Buzele bolnavilor erau uscate şi palide, cu crăpături şi băşici albe. Într-o gură cu asemenea buze ţi-era şi frică să bagi o lingură, să n-o răneşti (deşi în tren nu erau linguri deloc). Nasurile le erau ascuţite, cu o crustă întărită în jurul nărilor. Ochii, închişi.

Copiii zăceau pe priciuri, înfăşuraţi în sacii care le ţineau loc de pături. Lângă pânza neagră, feţişoarele lor păreau albe ca hârtia. Din loc în loc, pe saci erau vulturi mari cu două capete şi inscripţii violete: „Telegraful din Moscova”, „Poşta din Sankt-Petersburg”, „Căile Ferate din Tiflis”[6]. Sacul lui Senea-Ciuvaşul era străin – plin de litere necunoscute, pe care Deev nu ştia să le citească: „Coffee of Costa Rica”. Nu se simţea în largul lui privind blazoanele imperiale şi inscripţiile străine pe trupurile copiilor sovietici, dar nu avea ce face.

Spaţiul fostei biserici era generos decorat cu filigran de lemn aurit, iar lumina care se revărsa prin ferestrele în

[6] Denumirea veche a oraşului gruzin Tbilisi.

ogivă juca pe acest aur, împrăştiind în jur scânteieri galbene: pe trupurile şi chipurile copiilor, pe priciurile proaspăt strunjite, pe masa cândva de bucătărie, acum transformată în masă de operaţie, pe halatul alb al felcerului şi pe paravanul zdrenţuit al altarului, în spatele căruia se ascundea culcuşul bătrânului.

— Dacă vrei să ştii, aveam tot dreptul să mă dau jos din tren, a anunţat îmbufnat Bug îndată ce au ajuns în infirmerie.

Aşa e, a aprobat din cap obosit Deev. Avea.

— Şi nu renunţ la acest drept! Nu m-am angajat să suplinesc singur un sanatoriu întreg! Cu bucătari, surori specializate în nutriţie, infirmiere şi medici-profesori.

Din nou Deev a dat din cap: aşa e, a luat act.

— Şi de aceea pun o condiţie: îmi îndeplineşti toate cererile cu precizie.

Eu nu-mi asum responsabilitatea pentru bolnavi, tu îi ai pe conştiinţă pe toţi, nepoate. Dar o să încerc să te ajut.

Deev s-a învoit şi cu asta.

— Pentru început, dă-mi lapte. Şi mai multe ouă, pentru şodou. Unt deocamdată nu-ţi cer, să vedem cum le funcţionează burţile. Dacă ai ulei de peşte, dă-mi şi de-ăsta, încep să le administrez câte o picătură. Şi carne, fireşte, slabă – pentru un organism istovit, proteinele sunt vitale. Şi săpun de casă şi parafină, să le curăţ bubele.

Deev s-a încruntat, dar n-avea ce face, a dat iar din cap. Îţi dau, adică, sigur că-ţi dau. Curând.

— Îmi trebuie imediat! Trebuie să-i hrănesc de opt ori pe zi, chiar mai des. Dacă n-ai lapte şi ouă, dă-mi ce ai din raţiile speciale.

Deev tăcea, nici măcar nu mai dădea din cap. Cum să admită că nici gând de raţii speciale şi că în cămara din bucătărie erau doar crupe şi pastă de seminţe de floarea-soarelui? Cât despre săpun şi parafină, nici nu putea fi

vorba.

— Ce, nici carne n-ai? nu-i venea să creadă felcerului. Nici făină, nici smântână? Nici peşte? Nici cacao sau ciocolată? Zahăr, măcar? Niciun fel de alimente mai hrănitoare?

Când ai văzut tu ultima dată ciocolată şi smântână?! îi venea lui Deev să ţipe. Oamenii obişnuiţi nici nu-şi mai amintesc cuvintele, darămite gusturile! Ce, ai ajuns aici, în tren, direct din lună?! Dar n-a ţipat, s-a abţinut.

— Atunci cum i-ai luat, nepoţele? Bug se uita la Deev de parcă-l vedea pentru prima dată. Ce-ai sperat? Cu ce aveai de gând să-i hrăneşti, cu duh sfânt?

— Hai să le dăm mei deocamdată, a propus Deev.

— Eşti prost? Poţi să consideri că deja i-ai omorât pe toţi. Cu mâna ta.

Trebuia, aşadar, să-i fi lăsat să moară la centrul de primire? Unde era o rublă pe săptămână de copil?! Unde cele mai hrănitoare alimente sunt praful de moară şi cojile de ovăz?

— La ţară, sugarii sunt hrăniţi cu mei, a insistat Deev. Îl mărunţim bine de tot cu dinţii şi i-l băgăm în gură fiecăruia.

— Te-ai hotărât să faci gropar din mine? Bug şi-a descheiat nasturii halatului alb, dar degetele nu-l ascultau, se tot împotmoleau. N-o să-ţi iasă. Eu sunt învăţat să vindec, nu să îngrop. Chiar în gara următoare cobor.

— Nu, a clătinat din cap Deev. N-o să cobori. Pentru că o să-ţi fac rost de toate. Ciocolată nu-ţi promit, dar unt şi ouă, posibil.

— Mai eşti şi lăudăros!

Isprăvind într-un târziu cu nasturii, Bug şi-a scos geamantanul de sub masa de operaţie şi a început să-şi aşeze halatul în el; l-a aşezat grijuliu, dar mânecile albe nu voiau nicicum să se aranjeze în adâncul cutiei de placaj –

ieşeau în afară încăpăţânate, nelăsând încuietoarea geamantanului să se închidă.

Şi atunci s-a auzit un râs înfundat: chicotea prichindelul care se holba întruna în tavan; şi acum se holba, fără să-şi schimbe expresia feţei şi fără ca măcar să-şi desfacă buzele, dar de undeva din pântecul lui ieşeau nişte sunete abia auzite. Râdea nu de adulţi, ci de ceva tainic, numai al lui. De-asta Deev îl poreclise încă de dimineaţă Râsul-Gândacului. Băiatul se dezvăţase deja să vorbească, dar să râdă, nu.

— Dacă-ţi fac rost, rămâi în eşalon?

— Nu rămân.

— Şi ajungi la tribunal! îţi ordon să consideri misiunea de salvare a copiilor flămânzi una de război. Fuga din eşalon o echivalez cu dezertarea.

— Eu, nepoate, am ieşit la pensie din armată când tu nici nu erai născut. Nu mai ascult de ordine de un sfert de veac.

— Ei, dracu’ să te ia! s-a supărat Deev. N-ai decât să sari din mers dacă-ţi vine. Să-ţi cauţi un eşalon mai bogat! în care cacaua se serveşte în ceşti de argint şi zahărul se amestecă cu linguriţe de aur. Auzi, îmi pune condiţii, imperialistul... O să hrănesc singur copiii! Deja nu mai vorbea, ci ţipa din toate puterile, fără să mai ţină cont de vârsta înaintată a interlocutorului şi de părul lui alb. Şi-o să-i conduc singur! Toţi o să-mi ajungă în Samarkand, toţi până la unul!

A luat găleata cu caşă rămasă pe jos, a scos din ea jumătate de cană şi a început să-i hrănească pe copii.

Se gândise să scuipe meiul mărunţit în cană şi să-l dea să bea celor bolnavi, dar nu-i ieşea – aceştia păreau a se fi dezvăţat până şi să bea: nu reuşeau să deschidă la timp fălcile sau, dimpotrivă, să le închidă; cana li se lovea zăngănind de dinţi, terciul le curgea pe faţă, fără să le

ajungă în gât.

A hotărât să-i hrănească altfel – ca pe sugari.

A început cu Albinuţa. A mestecat îndelung meiul fiert, plimbând cu limba amestecul făinos pe cerul gurii; apoi a luat cu grijă în mâini feţişoara slăbuţă a Albinuţei şi a aplecat-o spre el. A deschis cu buzele gura uscată a fetiţei şi încet, ţinându-şi răsuflarea şi simţind-o pe a ei pe obraji, i-a desfăcut dinţii cu limba şi a aşteptat până când dumicatul de caşă a curs din el în copilă. Buzele reci ale acesteia s-au strâns abia simţit – fetiţa înghiţea. Bun, şi-a zis Deev. S-a desprins de gura micuţei şi a mestecat o nouă porţie, apoi s-a aplecat din nou spre buzele Albinuţei. Bun.

Se gândea că încă nu sărutase niciodată o fată sau o femeie pe buze. Şi acum uite că săruta. Şi Albinuţa, la rândul ei, săruta şi ea. Bun. Se mai gândea şi că să facă rost pe drum de lapte pentru sugar era destul de greu, dar de unt şi ouă – aproape imposibil. Undeva însă, în lumea mare şi rea, trebuiau să fie şi lapte, şi unt, şi ouă – măcar câţiva pfunzi, câteva zeci. Nu se putea să nu fie. Bun. Se mai gândea că dacă Bug are destulă minte, n-o să coboare în prima gară în care aveau să oprească să-şi refacă proviziile de apă şi cărbuni, ci o să aştepte un nod feroviar mai mare – de acolo era mai simplu să plece. Asta însemna că felcerul o să mai stea o vreme cu copiii şi poate se trezeşte conştiinţa în el...

Apoi i-a hrănit pe Circăreasă şi pe Năsuc-Lung.

Roţile băteau ritmul. Râsul-Gândacului chicotea încetişor, în legea lui. Din când în când ţipa Senea-Ciuvaşul, ba trezindu-se, ba cufundându-se la loc în uitare. Felcerul Bug şedea pe un taburet, urmărindu-l pe Deev. Când Circăreasa a început să verse caşa nemărunţită, s-a apucat să-i spele faţa şi să aibă grijă să nu se sufoce.

Burţile celorlalţi copii au primit mâncarea – Deev i-a

hrănit şi pe Popândău, şi pe Zbârciog, şi pe Charlie Chaplin. Pe ceilalţi n-a mai apucat – trenul trecea duduind podul peste Volga, apropiindu-se de gară, şi el se gândea de unde să facă rost de alimente. Gândul era disperat, nebunesc chiar, dar altul nu avea. I-a întins felcerului găleata cu restul de caşă şi, fără a rosti o vorbă, a ţâşnit afară.

*

Gara minusculă se numea Sviajsk. Orăşelul cu acelaşi nume se întindea ceva mai departe, la câteva verste – pe malul Volgăi şi al Sviiagăi, care se vărsa în fluviu. Pe lângă gară erau câteva căsuţe, sala de aşteptare cu apă fiartă şi ceai pentru pasageri şi un hidrant.

— Aici înnoptăm, i-a comunicat Deev mecanicului când braţul lung al hidrantului s-a lipit de botul locomotivei şi a început să tremure sub presiunea apei.

— În traseul meu figurează încă patruzeci de verste! s-a neliniştit acesta. Chiar tu ţipai azi-dimineaţă să zburăm ca săgeata!

— Ţipam, a fost de acord Deev. Acum m-am răzgândit.

N-a mai stat să asculte protestele mecanicului. A sărit jos şi a pornit pe poteca abia vizibilă spre oraş.

— Ai o armată de copii flămânzi! a strigat în urma lui mecanicul. De ce-i ţii aici, minte puţină?

Bine zis: minte puţină. Mai corect ar fi fost chiar cap sec. Altfel de ce s-ar fi dus Deev acolo unde oamenii sănătoşi la minte nu se duc? Şi având de gând să facă ceva ce se putea numi de-a dreptul nechibzuit? Comisarului nu i-a spus nimic – Belaia nici nu ştia deocamdată că oprise cu de la sine putere trenul la jumătatea călătoriei de o zi. Prudenţa era acum de prisos: nimeni cu mintea întreagă nu s-ar fi apucat să caute în Povolgia ouă sau unt, smântână sau zahăr. Erau deja câţiva ani de când aceste cuvinte nu mai existau ca denumiri de alimente, ci ca

amintiri despre viaţa trecută. Untul nu se mânca, se visa la el. Bomboanele nu se mâncau, li se povestea despre ele copiilor. De mâncat, se mâncau surogate.

Cel mai bun surogat de pâine se obţinea din mei, ovăz şi tărâţe. Unul destul de bun, din şroturi de tot felul. Cel mai puţin gustos, din muşchi şi ierburi: urzici, lobodă, rădăcini de păpădie, rogoz, nuferi. Surogate dăunătoare erau considerate măcrişul-calului, salcâmul, coaja de tei şi paiele – nici porcii nu se atingeau de făina de paie. În pâine se mai puneau ghinde şi lemn moale – tei, mesteacăn, pin – dar nu oricine putea mânca pâine de lemn. Nici pâine de sânge nu ştia oricine să facă.

La târg se vindeau şroturi, praf de moară, furaje. Rar, lapte sau peşte, cartofi, seminţe de floarea-soarelui, fructe de pădure. Speculanţii vindeau delicatese – ulei de în sau făină de porumb.

Deev nu mai ţinea minte când mâncase ultima dată unt. Poate chiar prin aceste locuri, pe lângă Sviajsk, în primul an de război: pe vremea aceea ascunzătorile ţăranilor erau încă pline de provizii şi aranjate simplu, undeva în podeaua hambarului sau într-un puţ săpat în câmpul de cartofi, astfel că până şi un copil le putea găsi.

Până a ajuns în oraş, s-a lăsat seara; a intrat pe întuneric. Aşezarea era minusculă, ca de jucărie – stătea suspendată pe culmea unui deal mare, părând gata-gata să se prăvălească în Volga – şi Deev a hotărât să se ducă în vârf, în inima Sviajskului. Unde se afla ceea ce căuta nu ştia, dar era încredinţat că va găsi – era bine că era noapte: acolo unde se ducea el, nu se dormea noaptea. Şi nu se înşela – a zărit încă de departe casa mare, cu etaj, cu mezanin spaţios şi balcon pe toată lăţimea. Geamurile erau puternic luminate. Străzile din jur erau negre şi liniştite – casa plana peste oraş ca un astru de pe bolta cerească.

Urcând panta pavată, Deev a prins în întuneric nişte sunete abia auzite – plânset şi suspine. Nu-i putea desluşi pe cei care plângeau: poate femei, poate bătrâni, erau nişte umbre. De un lucru îşi dădea seama: erau mulţi – se înghesuiau pe lângă copaci şi garduri, la apropierea lui Deev au tăcut, iar după ce i-a depăşit, suspinele au reînceput. Cu cât se apropia mai mult de casă, cu atât erau mai puţini. În scuarul de lângă casa luminată nu era nimeni. Suspinele rămase în urmă aproape se dizolvaseră în tăcere, dar nu de tot – tremurau în aer, ca un bâzâit de ţânţari îndepărtat.

Din adâncul casei s-a auzit o împuşcătură, apoi încă una – undeva departe a lătrat scurt un câine trezit din somn, apoi a tăcut. A tăcut, ca retezat, şi bâzâitul de ţânţari.

Deev a urcat în cerdac, a tras spre el uşa grea şi a păşit înăuntru. Nu putea să scoată revolverul, nici măcar să-şi ţină mâna la buzunarul cu pricina. Şi-a ridicat palmele desfăcute – ude, ca trecute prin apă – şi s-a uitat în jur, gata să strige în orice clipă fraza pregătită dinainte: „Sunt de-ai voştri! Nu trageţi!”

Stătea în vestibulul strâmt, cu pereţi cojiţi, unde chiar deasupra şindrilei dezvelite erau vopsite cu litere uriaşe cuvintele: „Moarte duşmanilor poporului – kornilovíştilor[7], kappeliştilor[8]...” Sfârşitul inscripţiei se pierdea în întunericul pivniţei, spre care cobora o scară abruptă; de acolo se auzeau voci. O altă aripă a scării ducea la etaj, şi părea că şi acolo era cineva. Gărzi nu erau. Deev s-a

[7] Trupe din Regimentul de Luptă Kornilov, parte din Armata Ţaristă în Primul Război Mondial, iar apoi, în timpul Războiului Civil, din Armata Albă din sudul Rusiei, Siberia şi Orientul îndepărtat.

[8] Denumire generică a trupelor Comitetului Membrilor Adunării Constituante (KOMUCI), un guvern antibolşevic autoproclamat în vremea Războiului Civil. Îşi datorează numele comandantului lor, generalul Vladimir Oskarovici Kappel.

gândit puţin şi a pornit încet pe trepte în sus.
Curând a ajuns în faţa unei uşi duble; un canat era puţin întredeschis şi prin crăpătură venea lumină şi mirosea a praf de puşcă. Canatul era puternic, de stejar – un revolver nu l-ar fi putut răzbi, poate doar o mitralieră. Deev s-a aşezat în spatele lui, astfel încât să nu-i iasă în afară nici umerii, nici mâinile ridicate spre tavan, şi-a făcut pumn palma rece de sudoare şi a bătut cu grijă.
Ca răspuns, linişte.
A bătut din nou. Fără să aştepte vreo reacţie, a împins uşurel canatul – acesta s-a deschis cu un scârţâit, dezvăluind un spaţiu larg: multe lumini electrice, mult praf de puşcă. Din lumină şi fum îl priveau pe Deev, care stătea încremenit, două găuri negre – două ţevi de revolver.
— Închideţi uşa, vă rog, a cerut din adâncul camerei o voce politicoasă. Deranjaţi.
Deev a păşit în încăpere cu genunchii muiaţi. Continua să-şi ţină palmele desfăcute întinse în sus.
Fosta sufragerie arăta de parcă ar fi fost scuturată zdravăn de un uriaş: numeroasele obiecte care populaseră cândva încăperea – tablouri, oglinzi, jardiniere – stăteau aruncare în dezordine prin colţuri, răsturnate sau aşezate cu fundul în sus. Mobila era trasă de la locul ei şi se îngrămădea într-un mod bizar: masa proptea un pian deschis, nişte recamiere intrau în bufetul care nu mai avea uşi. Toate suprafeţele erau ticsite de hârtii: vrafuri de dosare, caiete şi foi volante şedeau teancuri într-un strat gros, care se însufleţea şi fremăta la cea mai mică mişcare a aerului.
În cameră erau trei bărbaţi. Unul – cu păr negru şi foarte buclat, ca fruntea unui berbec – stătea confortabil pe sofa, odihnindu-şi picioarele pe un ceas de perete culcat lângă el, cu pendulul căzut. Al doilea – cu o mustaţă roşie ca focul, cu vârfuri lungi – şedea într-un fotoliu tras în mijlocul

camerei, cu revolverul aţintit spre Deev. Alături, abia încăpând într-un fotoliu identic, stătea cel de-al treilea – uriaş, chel – tot cu revolverul aţintit spre el.

— Bună seara, tovarăşi, a rostit Deev încet (buzele i se uscaseră de emoţie, dar vocea nu-i tremura). Sunt şeful unui eşalon, conduc nişte copii flămânzi la Samarkand. Mulţi sunt căzuţi la pat. Au nevoie de ouă, unt şi lapte.

— Aţi greşit, tovarăşe, a răspuns politicos Tigvă de Berbec. Aici nu e un punct de alimentaţie. Aici e secţia CEKA din Sviajsk.

— Ştiu unde am venit. Îi venea foarte tare să înghită şi să-şi dreagă vocea, însă gâtul îi era uscat şi aspru, ca şmirghelul. Dar dumneavoastră ştiţi cine are alimente ascunse în acest oraş.

A răsunat o împuşcătură. Ceva a scârţâit şi a tremurat undeva în dreapta, foarte aproape – glonţul intrase în tocul uşii. Şi imediat, aproape fără pauză, a doua împuşcătură – tot în tocul uşii, în stânga.

Câteva foi de hârtie au zburat de pe bufet şi s-au învârtejit pe parchetul ciobit.

Deev stătea nemişcat. Inima îi bătea în burtă, în gât şi chiar în vârfurile degetelor întinse în sus. Ochii şi nasul îl usturau tare, dar nu îndrăznea să lase în jos fie şi o mână, ca să-şi şteargă faţa.

Cei doi din fotolii, fără să aştepte să se împrăştie fumul, au armat din nou: Mustăţi de Foc amuzându-se deschis de situaţie şi cercetându-l curios pe oaspete cu ochii lui şireţi, Chelul – indiferent, cu o lentoare aristocrată în mişcări, privind nu spre Deev, ci undeva alături. Ăsta e şeful, a înţeles Deev. Ăsta hotărăşte totul.

— Da, ştim cine are rezerve în oraş. Tigvă de Berbec părea nici să nu fi remarcat împuşcăturile. Şi ce, o să vă duceţi să-i deschiaburiri? în vocea lui nu era nicio picătură de răutate, numai compasiune. Chiar acum, sau aşteptaţi

până dimineaţa?

— De dimineaţă plec. Deev îşi încorda din toate puterile degetele de la mâini, ca să nu-i tremure. Şi nu am soldaţi însoţitori. Vă rog să mă ajutaţi să expropriez alimente speciale pentru copiii flămânzi de la straturile înstărite ale populaţiei. Chiar acum.

Mustăţi de Foc a pufnit într-un râs zgomotos, umflându-şi obrajii şi împroşcând cu salivă; ochii, şi-aşa înguşti, s-au micşorat şi mai tare, iar mustăţile i s-au ridicat, acoperindu-i jumătate de faţă. Se sufoca de râs, i se scuturau umerii şi ţeasta rasă îi tremura mărunt; într-un târziu, şi-a îngropat faţa boţită în pumnul în care ţinea revolverul şi a încremenit aşa, gemând uşor din cauza senzaţiilor care-l copleşeau. Chelul, dimpotrivă, parcă nici nu auzise discursul îndrăzneţ al lui Deev – stătea în fotoliu, gânditor, sprijinindu-şi bărbia puternică în pieptul la fel de puternic şi închizând ochii obosit; gâtul imens i se revărsa ca un guler deasupra tunicii.

Amândoi păreau chercheliţi.

Între fotolii, Deev a observat o măsuţă de şah. În loc de piese, pe tabla în pătrate se aflau pahare de cristal, câteva pline.

— Da, da, chiar acum, a dat înţelegător din cap Tigvă de Berbec. Adică noi trebuie să ne lăsăm treburile în clipa asta, să trezim nişte soldaţi din somn, să dăm buzna în casa unui exploatator şi să rechiziţionăm pentru dumneavoastră o duzină de ouă şi un pfund de unt?

— O duzină nu ajunge, a răspuns Deev. Avem nevoie de cel puţin o sută de ouă, iar unt – vreo zece pfunzi, nu mai puţin.

Nemaiputând să se abţină, Mustăţi de Foc a izbucnit în hohote, dându-şi capul pe spate şi dezvelindu-şi dinţii maronii până la gingii. Cu mâna în care ţinea revolverul se străduia să-şi şteargă lacrimile – arma se bălăngănea în

toate părţile.

— Bravo-oo-ooo... a scâncit el, hohotind. Bravo, neobrăzatu-uuu-lee-ee...

— Şi nu e nevoie să treziţi pe nimeni. Deev se străduia să nu se uite la revolver, a cărui ţeavă dansa atât de aproape de el, îndreptată ba spre faţa, ba spre burta lui. Şi nici să deschiaburiţi. E nevoie numai să intraţi în casă – dumneavoastră ştiţi în a cui – să intraţi chiar acum, noaptea, când toţi sunt somnoroşi şi nu pricep nimic. Să intraţi şi să le spuneţi să predea proviziile. Că de-acum s-a sfârşit. O să vă creadă şi o să vă asculte, o să dea totul de bunăvoie.

Din nou a răsunat o împuşcătură. Într-un colţ ceva a gemut, cu un ecou pe mai multe voci, iar Mustăţi de Foc se holba uluit la arma fumegândă: glonţul pornit din ea rănise pianul.

Zgomotul l-a trezit pe Chel; a ridicat încet palma şi – jap! Şi iar a tremurat ceva pe lângă Deev – încă un glonţ intrat în tocul uşii.

La fiecare împuşcătură, lui Deev i se strângea ghem stomacul – părea că se strânge şi el însuşi, tot gârbovindu-se şi crispându-se. A observat că nu-şi mai ţine mâinile ridicate de o parte şi de alta a capului, ci aproape în faţă, parcă apărându-se de gloanţe.

— Ce s-a sfârşit? a continuat netulburat Tigvă de Berbec. Sfârşitul o să fie în decembrie, când începe campania de iarnă a recoltării. Ce-o să ne mai dea culăcimea la iarnă, dacă o jecmănim acum?

— Dar ştiţi cum sunt! Deev îşi încorda spinarea din toate puterile, ca să se îndoaie ca un cârlig în faţa gazdelor, şi de aceea glasul îi suna înfundat, de parcă ar fi fost răcit. Peste câteva luni, ascunzătorile şi depozitele o să le fie iar pline ochi. Culacul e tenace, face el rost de hrană, e ca blana animalului: oricât îl scuturi, tot miţos e.

— Ascultaţi, de unde aţi scos toate astea? Interesat de discuţie, Tigvă de Berbec s-a ridicat chiar de pe sofa, ca să se uite mai bine la musafirul învăluit în rotocoale de fum. Sunteţi insolent, încăpăţânat şi le ştiţi pe toate!

— De aici, din Sviajsk – am luptat în zona asta.

Lui Deev i s-a părut că ţevile revolverelor îl privesc din nou ca două găuri negre – dar nu, era Chelul: ridicându-şi cutele pleoapelor, îl ţintuia cu o privire fixă. Faţa lui greoaie era neclintită ca o piatră de pavaj şi tot atât de netedă: pe pielea poroasă nu se afla niciun firicel de păr, nici măcar sprâncene sau gene. Pe chelia mare, plină de umflături, lucea transpiraţia. Foarte încet, Chelul şi-a pus arma în toc (n-a nimerit imediat, ci doar din a doua, a treia încercare); sprijinindu-se de braţele fotoliului, şi-a ridicat trupul mare în scârţâitul prelung al acestuia, şi-a mutat greutatea pe picioarele desfăcute larg şi a încremenit aşa, legănându-se vag, în mijlocul camerei. Continua să se uite la Deev – fără întrerupere.

Ceilalţi au început să se agite pe dată.

— Partidul! a strigat misterios Tigvă de Berbec, deschizând larg uşa dinspre balcon şi lăsând aerul proaspăt să intre în încăpere. Şi apoi, lui Deev: Tovarăşe, număraţi-le, vă rog! Sunteţi mai aproape.

Neînţelegând ce vor de la el, Deev s-a întors neliniştit şi a descoperit un tablou bizar: pe tocul uşii, găurit de gloanţe, erau prinse de sus şi până jos cu ace de siguranţă, muşte – muşte cenuşii, obişnuite. De la câteva rămăseseră numai nişte pete pe lemn. Altele, deşi străpunse de acele de siguranţă, erau încă vii şi chiar dădeau din picioruşe. Pesemne că aici avusese loc un concurs de tras la ţintă.

— Şase nimerite, a numărat Deev, aplecându-se oblic spre stânga. Şi aici trei, a adăugat, aplecându-se spre dreapta.

Tigvă de Berbec a început să aplaude, pentru a-l onora pe câştigător, sau poate pentru a da semnalul de final. Mustăţi de Foc, mormăind supărat, a înşfăcat un pahar plin de pe tabla de şah şi l-a dat pe gât: după toate aparenţele, astăzi pierduse. N-a reuşit să pună paharul la loc pe masă – acesta i-a alunecat din mâna nesigură şi s-a izbit de podea, unde hârtiile, ridicate de curent, dansau învârtejindu-se.

De afară se auzeau deja glasuri însufleţite, nechezat de cai. Dincolo de uşă, pe scară, tropăiau nişte paşi.

— Tovarăşe şef de secţie! a strigat o voce din prag. Le-au adus!

Chelul, clătinând uşor din cap şi tot fără să-şi ia ochii de la Deev, s-a dus spre ieşire. Mişcările îi erau încete şi greoaie, ca ale unei locomotive în momentul plecării; parchetul gemea sub cizmele lui.

Apropiindu-se, a apucat cu labele lui mari capul lui Deev şi l-a lipit de al lui, frunte la frunte. Avea răsuflarea fierbinte şi umedă – rachiu din cel mai tare: Deev s-a simţit ca şi cum ar fi fost cufundat într-un butoi cu băutură. Buzele cărnoase ale Chelului s-au deschis, vrând să spună ceva, s-au mişcat îndelung, ca doi melci scoşi din cochilie, şi în cele din urmă au rostit:

— Când... aţi luptat... aici?

— În vara lui 1918. Deev se sufoca în îmbrăţişare, dar se străduia să vorbească repede şi clar. În apărarea Sviajskului şi eliberarea Kazanului de trupele generalului Kappel.

— Unitatea?

— A doua infanterie.

— Cine... comanda... armata?

— Trupele de pe malul drept, comandantul de armată Slavin. De pe cel stâng, comandantul de brigadă Iudin.

Nu-i mai rămăsese aer în plămâni – numai aburi de

alcool. Capul îi era prins în strânsoarea palmelor de fier, iar strânsoarea era tot mai puternică şi mai puternică...

— Care din ei... a luat... Kazanul?

— Niciunul. Cucerirea Kazanului a fost condusă de comisarul poporului pentru afaceri militare Troţki, venit special de la Moscova.

Menghina în care era prins Deev i-a tras brusc capul undeva în sus – pământul i-a fugit de sub picioare, i s-a făcut negru în faţa ochilor, ceva fierbinte şi alunecos i-a lipit buzele. Această materie alunecoasă i-a umplut gura, i-a clocotit scurt în palat şi i-a ajuns în gât – îl ardea pe dinăuntru, pătrunzând tot mai adânc şi nelăsându-l să respire. Oare asta era? Se terminase? Aşa e moartea?

Şi deodată i-a dat drumul: picioarele i-au atins podeaua, ochii au văzut lumina – după ce i-a dăruit camaradului său un lung şi apăsat sărut al prieteniei, Chelul şi-a slăbit strânsoarea.

— De şalupe îţi aduci aminte?

— Aş fi vrut să uit, dar nu pot. Deev abia-şi trăgea răsuflarea. Câteodată le visez.

Cu şalupele fuseseră călcaţi în 1918 patruzeci de soldaţi din Armata Roşie care încercaseră să fugă din Sviajsk în timpul luptelor. La ordinul tovarăşului Troţki fuseseră împuşcaţi în faţa trupelor – îi împuşcaseră chiar tovarăşii de regiment – apoi fuseseră aruncaţi în Volga şi hăcuiţi.

— Eu le visez în fiecare noapte. Chelul începuse chiar să vorbească mai repede – fie îmboldit de amintire, fie pentru că i se mai muiaseră buzele între timp. Şi ai mulţi copii în eşalon?

— Cinci sute.

— Atunci de ce ceri aşa de puţin?! Chelul şi-a apucat de umeri tovarăşul de luptă şi l-a scuturat uşurel; Deev a fost cât pe ce să se lovească cu capul de tocul uşii. Păi cere ca lumea! Nu ouă trebuie să ceri, ci găini. Nu lapte, ci o vacă.

Laba uriaşă l-a bătut încetişor pe Deev peste breton şi i l-a ciufulit, frecându-l – şi din nou capul a fost cât pe ce să se lovească de perete. Pentru copii nu cruţăm nimic! Pentru copii – orice!

Şi-a bătut fostul camarad pe umăr în semn de rămas-bun şi a tropăit pe scări în jos – scara a gemut, ca de durere. După ce l-a cercetat pe Deev cu o privire atentă, Tigvă de Berbec s-a dus după el.

— Dar medicamente aveţi? s-a întors Chelul pe scară. De astea de ce nu zici? îţi dau şi medicamente. De toate îţi dau!... Mâine dimineaţă le primeşti la tren. Ajunsese deja jos. Aşteaptă.

Şi Deev a vrut să coboare după ei, să iasă de acolo mâncând pământul. Dar n-a fost să fie: în cameră mai rămăsese cea de-a treia gazdă. Mustăţi de Foc, rânjind cu toţi dinţii, îi întindea oaspetelui două pahare pline, înţelegând totuşi că acesta nu are chef să bea, le-a turnat conţinutul pe gât, apoi le-a aruncat pe jos şi, zdrobind cioburile de cristal cu ghetele, s-a dus împleticindu-se pe balcon. Abia se ţinea pe picioare – părea că acuşi-acuşi o să cadă şi o să-şi rupă gâtul.

Deev nu voia decât să nu-l lase să cadă: a ţâşnit şi el pe balcon, ca să apuce să-l prindă pe beţiv. Dar acesta l-a prins el pe Deev, băgându-i revolverul în coaste – adânc, până-n ficaţi.

— De unde aţi ştiut că şeful secţiei a fost camaradul dumneavoastră? i-a şoptit el la ureche. Doar abia aţi venit.

Deev nu-şi putea aminti dacă Mustăţi de Foc apucase să-şi încarce arma. Poate că apucase – şi s-o încarce, şi să tragă cocoşul.

— N-am ştiut, a mărturisit el cinstit.

Ţeava părea că-i despărţise măruntaiele şi i se sprijinea în şira spinării – gata-gata s-o străpungă. Îl durea de i se tăiase respiraţia.

— Adică uite-aşa, într-un oraş străin, v-aţi făcut apariţia la CEKA şi aţi cerut unt şi ouă?

Anchetatorul avea privirea cât se poate de trează.

— Da, chiar aşa.

— Staţi, staţi... Şi dacă n-ar fi fost aici tovarăşul dumneavoastră de pe front? Sau dacă nu v-ar fi crezut? Sau dacă nu ar fi fost de acord să vă dea ce vă trebuie? Atunci ce-aţi fi făcut?

— N-aş fi plecat până nu mi-aţi fi dat, a mărturisit din nou cinstit Deev.

Ţeava tare s-a îndepărtat de el, şi a putut respira iar.

— Da' apucător mai sunteţi! a hohotit cu admiraţie Mustăţi de Foc; trăsăturile feţei i s-au îmblânzit şi netezit rapid, privirea i-a fost din nou înceţoşată de fumul beţiei. E uimitor că aveţi sub comandă doar un eşalon, cu caracterul dumneavoastră!

— Sunt apucător numai pentru alţii.

— Şi pentru dumneavoastră? a insistat Mustăţi de Foc şi, împleticindu-se, a fost gata să cadă peste balustradă.

— Pentru mine nu am nevoie de nimic! Deev a apucat să-l prindă pe beţiv, dar acesta nu se mai ţinea deloc pe picioare: s-a lăsat în jos, s-a scurs pe podea şi, sprijinindu-se cu umerii de grilajul balconului, şi-a scos afară capul ras.

— Auziţi, nu vreţi să veniţi să lucraţi la noi, la CEKA? s-a auzit glasul lui bolborosind de după balustradă. Avem nevoie de oameni ca dumneavoastră...

Iar jos, în faţa clădirii, era o căruţă cu oameni, toţi îmbrăcaţi doar în lenjerie intimă, cu mâinile legate. Soldaţii din escortă aveau baionetele trase. În întuneric răsuna ca un cântec bâzâitul pătrunzător ca de ţânţar – plânsetele şi suspinele de femei – dar cele care plângeau nu se vedeau. În schimb, se vedea perfect creştetul neted al Chelului – strălucea în lumina lunii, ca uns. Chelul stătea în cerdac şi

urmărea descărcarea căruţei.

— E mult de lucru! s-a plâns Mustăţi de Foc, legănându-şi capul care atârna de la balcon. Of, ce mult...

Apoi a vomitat, îndelung şi abundent.

După ce şi-a uşurat burta, a pipăit în jur după revolverul scăpat, şi-a pus ţeava între dinţi, a apăsat pe trăgaci şi s-a auzit un sunet sec: cilindrul era gol.

— Le-am tras pe toate în muşte... a şoptit el supărat, trăgându-şi capul şi ridicându-se în picioare. În muşte, ai?! Deja nu mai bolborosea, ci ţipa cu o răutate veselă. În muşte!

Şi-a băgat arma sub centură. Şi-a scuturat pantalonii prăfuiţi, şi-a curăţat praful de pe genunchi şi palme şi şi-a mângâiat creştetul ras. A încheiat posomorât:

— Nimeni nu mă dovedeşte, nici vodca, nici gloanţele.

Şi, uitând în sfârşit de Deev, a ieşit cu pas iute şi egal.

*

Deev s-a întors la tren abia după miezul nopţii. Îşi simţea capul greu, ca umplut cu pietre. Simţea nevoia imperioasă de a se aşeza pe vine sau sprijini de ceva, dar îşi dădea seama că nu se poate: dacă se oprea fie şi o clipă, se prăbuşea în somn.

„Ghirlanda” stătea pe şine tăcută şi întunecată, cu geamurile stinse, şi numai în vagonul de comandă se auzea scâncind răguşit Cuculeţ. Îl legăna Fatima, cântându-i ceva: era acelaşi cântec de leagăn pe care-l cântase şi la Kazan, şi în pauzele dintre strofe îi vorbea şi-l dojenea cu blândeţe. Nu se ştie de ce, îl numea pe micuţ Iskander.

Deev a bătut în uşa compartimentului de comandă – încet, temându-se să n-o trezească pe Belaia, şi în acelaşi timp sperând s-o găsească trează, dar acolo nu era nimeni. A trecut prin tot trenul, de la un capăt la altul, a cercetat toate priciurile cu copii adormiţi şi a descoperit-o

abia la coadă: Belaia şi Bug, şezând pe platforma vagonului şi sorbind apă fiartă, schimbau câte un cuvânt-două, apoi tăceau.

Infirmeria era desprinsă de tren: cablurile şi cuplajele care o legaseră de vagonul anterior zăceau pe pământ.

— V-aţi înţeles, da?

Deev abia îşi mişca buzele de oboseală, şi vocea i-a sunat răguşit, ca a unui bolnav.

— Sunteţi îndepărtat de la comandă, a rostit sec Belaia, fără să se mire de ivirea lui din întunericul nopţii. În continuare o să conduc eu eşalonul. Infirmeria cu cei căzuţi la pat rămâne în gară, împreună cu felcerul, să aştepte o locomotivă înapoi spre Kazan. Vă sugerez să vă întoarceţi şi dumneavoastră la Kazan. Şi pe drum să faceţi o notă explicativă cu descrierea motivelor pentru care v-aţi comportat atât de iresponsabil în serviciu.

Vorbe, vorbe – ele se loveau de norul dens şi zumzăitor care se lăsase asupra lui Deev şi îi acoperea urechile, îi învăluia creierul.

— Să porneşti la un drum de mai multe zile fără un fond de alimente – n-am mai văzut aşa ceva în viaţa mea, a continuat norul să zumzăie cu vocea comisarului Belaia. Vă promit că voi cere personal pedeapsa cea mai severă cu putinţă pentru dumneavoastră.

— Ba n-o să ceri, abia a avut el putere să spună. Mâine dimineaţă vin alimentele.

— Le trimite Dumnezeu?

Nici ameninţările, nici tonul sarcastic nu mai puteau străpunge epuizarea cumplită care-l cuprinsese – Deev nu mai avea putere nici să se justifice, nici să se supere. A ridicat doar cuplajele aruncate pe jos şi le-a prins de locomotivă, ataşând la loc infirmeria. Uite-aşa.

Iar când Bug şi Belaia s-au ridicat de la locurile lor, vrând să protesteze, a scos revolverul din buzunar – unicul

şi ultimul argument. Uite-aşa.

— Noapte bună, a rostit el cu greutate.

— Vă sporiţi culpa prin împotrivire armată.

— Noapte bună, a repetat încet şi s-a sprijinit cu spatele de cuplajele reataşate, arătând prin toată această atitudine: eu nu mă mişc de aici.

Şi nu s-a mişcat. Comisarul şi felcerul au plecat curând, hotărâţi să lase rezolvarea pe a doua zi dimineaţă. Iar Deev a rămas – să păzească cuplajele.

Putea să se aşeze pe traverse şi să aţipească, sau să tragă un pui de somn pe treptele vagonului, sau chiar să se întoarcă în compartiment şi să doarmă câteva ceasuri până la răsărit – infirmeria nu avea să dispară nicăieri în timpul nopţii. Dar Deev a rămas în picioare, sprijinit cu încăpăţânare de cuplaje – simţind cu spinarea cablurile şi lanţurile înfăşurate în jurul lor – ca ţintuit în loc.

Din când în când părea să aţipească. Dar aţipeala era grea, apăsătoare – nu diminua, ci sporea oboseala. De fiecare dată se smulgea din somn ca şi cum s-ar fi tras de păr în sus. I se tot năzărea că trenul se mişcă şi pleacă, lăsându-i în gară pe el şi vagonul-infirmerie în care dormeau bolnavii. Sau că vagonul-infirmerie e tras înapoi spre Kazan, şi, lipit de el, şi Deev – şi toate casele, şi stâlpii, şi copacii plutesc pe lângă el, ducându-i înapoi pe rătăciţi...

Dar oare i se năzărea? De fapt, chiar plutea de-a lungul eşalonului un copac uriaş, cu frunze verzi-gălbui. Şi plutea ciudat, nu în picioare, cum se cuvine să facă un copac, ci culcat, parcă legănându-se pe valurile ceţii dinaintea zorilor; rămurelele lui întinse zgâriau pământul şi scrâşneau neplăcut, scrijelind geamurile vagonului. E o nălucire, o nălucire! Şi-a scuturat capul împâclit de somn, dar copacul n-a dispărut, ci devenea tot mai clar. O creangă lungă s-a întins spre Deev şi l-a mângâiat pe faţă.

Pe creangă tremurau nişte fructe verzi: mere.

Buimăcit de o vedenie atât de limpede, a sărit pe peron. Copacul, tăiat chiar de la rădăcină, era tras de un automobil: trunchiul îl ţineau nişte soldaţi care stăteau în maşină, iar coroana se târa pe pământ. Zorii abia pâlpâiau pe cer, dar chiar şi în lumina slabă a dimineţii se vedea că era plin de mere.

— N-au apucat să le culeagă, le-au adus aşa, s-a scuzat Tigvă de Berbec, sărind din automobil. Unde să descărcăm alimentele?

Negăsindu-şi cuvintele de uluire, Deev a arătat cu mâna spre bucătăria de campanie – şi soldaţii au aruncat cu elan mărul pe acoperiş, legându-l cu ceva: bucătărioara aproape a dispărut sub umbra viguroasei plante.

Copiii somnoroşi urmăreau operaţiunea, toţi până la unul, cu nasurile lipite de geamuri şi gurile căscate. Adulţii au coborât şi au înconjurat maşina, dar nu se încumetau să vorbească cu cekiştii – stăteau tăcuţi, încremeniţi, privind descărcarea darurilor.

În afară de mere mai fuseseră aduşi câţiva saci voluminoşi, umpluţi atât de tare, încât conţinutul li se amesteca: cartofi cu bucăţi de slănină, ovăz cu ouă sparte, iar fructele de pădure deshidratate se lipeau de babuşti. Toţi aceştia i-au fost daţi lui Memelea. Un alt sac greu zornăia bizar; uitându-se în el, Deev a descoperit o grămadă de cioburi de faianţă – bucăţi de ceşti şi farfurii; pesemne, în sac fusese aruncat un serviciu de ceai, dacă nu chiar două. Şi pe acesta l-a trimis la Memelea – vedem mai târziu. Mai veneau coşuri cu cloşti: găinile stăteau înghesuite în împletituri, fără să se poată mişca, unele aproape că se sufocaseră pe drum şi abia respirau. Şi acestea, tot la Memelea! Şi sticlele cu lapte, tot acolo! Şi ulcelele cu smântână...

— Cum faceţi? a întrebat Belaia după ce automobilul cu

cekişti a părăsit gara şi a dispărut în rotocoale de ceaţă.

— Nu ştiu, a ridicat din umeri Deev. Am avut noroc.

— Tovarăşe comandant de eşalon! a venit în fugă mecanicul de tren, care observase totul de la distanţă. Ordonaţi încălzirea motorului?

— Ordon, a dat din cap Deev. Şi nu te zgârci la cărbuni. Ai grijă să zburăm ca săgeata!

Şi au zburat – după câteva ore, când locomotiva a fost încălzită şi copiii hrăniţi cu pastă groasă de tărâţe şi mere. Bolnavilor li s-a dat şodou – câteva înghiţituri de lapte bătut cu un ou şi un praf de făină fiecăruia.

Deev n-a văzut asta – dormea în compartimentul său, cu nasul înfipt în tapiţeria înflorată, fără să-şi fi scos vestonul sau să se fi descălţat. O mână şi un picior îi atârnau spre podea, de şold i se sprijinea revolverul ascuns în buzunar, pieptul îi era împuns de arcurile sofalei – şi îi era bine. Somnul i-a fost dulce şi lin – dar întrerupt la răstimpuri de gânduri disperate sau de vise: ba îi părea rău că printre daruri nu se găsea miere pentru Albinuţă, ba îl cuprindea neliniştea că laptele se va acri repede...

În vagonul de comandă era linişte: ţâncii erau sătui, chiar şi Cuculeţ tăcuse după ce fusese hrănit. Dar Fatima continua să cânte, şi Deev se simţea bine, ca şi cum i-ar fi cântat lui. Vocea abia se auzea de pe coridor, dar nu avea putere să se ridice şi să deschidă uşa – aşa că plutea legănat de toropeală, însoţit de sunetele mângâietoare, ba adâncindu-se în somn, ba trezindu-se.

Orice nume-i cenuşă pe lângă al tău.

Orice chip e doar tremur pe ape.

Orice glas e doar vânt peste culmi, în afară de-al tău, Iskander.

Cine o fi fost Iskander ăsta pentru ea? Fiu? Soţ? Iubit? Cântecul de leagăn era matern, dar în vocea liniştită a cântăreţei răsuna o asemenea pasiune, că Deev ar fi

crezut orice variantă.

Parcă şi roţile sunau acum altfel: *is-kan-der... is-kan-der...* Şi vaporii de aburi şuierau la fel: *is-ss-ssssss!...* Şi fluierul locomotivei cânta din toate puterile: *iskande-eeeee-er!*

Nu-mi trebuie fiice – niciuna, nici zece,
Nu vreau nici alţi fii.
N-am loc pentru ei – nici în cap, nici în suflet.
Totul de tine e plin,
Cum plin e fundul mării de apă.

Trenul zbura prin pădurea neagră, spintecând norii de ceaţă şi suflând, la rândul lui, alţii. Umezeala zorilor se aşeza pe laturile vagoanelor, se scurgea în picături pe ferestre, spălând şi geamurile, şi feţele copiilor, care se oglindeau în ele.

Pe acoperişul bucătăriei de campanie, Memelea stătea printre crengile puternice de măr şi culegea fructele. Umpluse deja toţi sacii şi coşurile goale – merele tot nu se terminaseră. Această abundenţă neaşteptată îl făcea să surâdă des, mijindu-şi ochii şi sorbind cu buzele vântul. Iar în pauzele de veselie, suferinţa pentru copacul ucis îl făcea să plângă, să-i mângâie coroana foşnitoare şi să-i ceară în şoaptă iertare.

Aş culege stele de pe cer şi soarele l-aş înghiţi
Nu nici i să nu sosească zorii despărţirii.
Dar să te las să dormi pe veci îmi e cu neputinţă.
Dormi, dară, şi trezeşte-te,
Trezeşte-te bărbat.

Chiar la coada trenului, pe platformă, stătea felcerul Bug şi privea la şinele şi traversele care piereau în depărtare. Şi pinii se îndepărtau de el, şi mestecenii, şi tufele de zmeură de pe marginea căii ferate, şi cărări, şi ravene, şi bucăţi de cer cenuşiu oglindite-n băltoace – toate se îndepărtau, în spatele lui, în infirmerie, îl aşteptau copiii; şi

halatul alb îl aştepta – scos iar din geamantan şi pus cu grijă pe pat. Şi trebuia să se ducă acolo, fireşte, să-şi pună halatul şi să fie cu copiii – dar atât de proaspătă şi blândă era dimineaţa aceasta şi atât de nesigură lumea învăluită în ceaţă, că Bug stătea mai departe pe platformă.

Eu pasăre sunt, înecată în valurile mării.
Eu stea sunt, prăbuşită în fântână.
Sunt peşte ce se zbate pe nisip.
Asta sunt fără tine, copile preaiubit.

În vagonul de comandă – în colţul cel mai îndepărtat, pe un prici, în spatele unei perdele de pânză, stătea întinsă Fatima. Nu era singură: la pieptul ei dormea liniştit bebeluşul. Din guriţa întredeschisă şi parcă zâmbitoare îi şiroia pe obraz un pârâiaş luminos – sătul, regurgitase uşor. Femeia se înfăşurase în jurul copilului ca o pătură, ca un cocon, şi cânta nesfârşitul ei cântec de leagăn. În pauzele dintre strofe se apropia de creştetul micuţului şi îl săruta, îi săruta şi tâmplele, şi fruntea – fierbinte şi des.

„Dormi, băieţelul meu”, menea Fatima. „Dormi, şi trezeşte-te bărbat...”

Deev dormea ascultător.

*

Soarele palid de octombrie încă nu ajunsese la zenit, dar Deev deja se ridicase în picioare. Îl durea corpul de nesomn şi nu avea capul limpede, dar ştia că în curând organismul se va adapta şi va uita de oboseală. Nu era timp de dormit: îi promisese comisarului că vor munci împreună şi trebuia să se ţină de cuvânt.

Belaia nu mai era în compartiment şi a vrut s-o caute prin tren, dar ceva din interiorul lui l-a îmboldit să intre şi să se uite în jur cu atenţie. Vedea pentru prima dată compartimentul vecin la lumina zilei şi nu găsea nimic neobişnuit în el: sofaua era lată, măsuţa de lângă fereastră, lustruită, iar perdelele, de catifea. Abia după

câteva clipe şi-a dat seama, şi a încremenit uluit: aici nu erau flori şi petale. Încăperea avea mobilier de stejar băiţuit şi ţesături în nuanţe de bordo – nici tu franjuri la draperii, nici stucaturi pe tavan, nici candelabre ornamentate. În mod vădit, Deev nimerise un compartiment pentru femei, iar Belaia, unul pentru bărbaţi. A bombănit, dar nu era nimic de făcut – doar nu era să se certe pentru asemenea fleacuri.

A găsit-o pe Belaia în vagonul-bucătărie – inspecta gospodăria. Nu i-a spus nimic, s-a alăturat inspecţiei în tăcere; păstra o expresie cât mai serioasă, ca să fie limpede de la prima privire cine era şeful aici. Găinile împrăştiate prin vagon îl priveau cu ochii lor rotunzi şi se dădeau la o parte fluturând din aripi.

— Să scoţi găinile din bucătărie, ordona Belaia. Le pui în vagonul de comandă, în compartimentele pentru încălzire. Din crengile de măr le faci stinghii. Coşurile le umpli cu paie şi le faci cuibare. Podelele murdărite de păsări le freci cu nisip.

Repeta fiecare frază de mai multe ori. Pentru claritate, arăta cu degetul fiecare dintre lucrurile numite, iar în pauzele dintre indicaţii îi arunca priviri expresive lui Memelea. Acesta, cu bărbia tremurând de zel, se repezea pe dată să îndeplinească fiecare comandă, dar nu apuca să ducă treaba până la capăt: ordinele curgeau peste capul bucătarului unul după altul, şi el se învârtea ca un titirez în spaţiul strâmt al bucătăriei, gata să cadă din picioare de atâta râvnă.

— Să-ţi speli boneta şi tunica până se fac albe ca zăpada. Şi gâtul să ţi-l speli! Şi mizeria de sub unghii!

N-o să se descurce, neghiobul, s-a gândit Deev. O să uite, o să se încurce: în loc de tunică o să spele găinile, iar boneta o să şi-o umple cu paie... Dar nu avea dreptate să se îndoiască: până la amiază, camerele de încălzire din

vagonul de comandă – două nişe în care se aflau sobele şi lemnele – s-au transformat în coteţe de păsări. Cloştile stăteau pe crengile de măr – pe multe niveluri, din podea până-n tavan – acoperiseră sobele calde şi grămezile de lemne; câte unele se încăpăţânau să ajungă mai sus sau să se uite pe fereastră – se dezechilibrau şi cădeau; vagonul de comandă se umpluse de cotcodăceli şi ţipete de păsări. Copiii, curioşi, ar fi încercat să se împrietenească cu găinile, dar acestea erau puse sub cheie – nu atât din pricina ţâncilor, cât din pricina celor mai mari, care pesemne nu s-ar fi dat în lături să pună mâna pe câte un ou proaspăt.

Şi uniforma bucătarului a fost rapid spălată, a fost curăţată şi pardoseala bucătăriei. Trunchiul de măr rămas după tăierea stinghiilor pentru păsări a fost făcut lemne de foc. Toate darurile cekiştilor din Sviajsk erau socotite: Memelea nu ştia nici să scrie, nici să socotească, dar, la sfatul comisarului, desenase cu cretă pe pereţii de scânduri imaginile alimentelor – ouă, ulcele cu smântână, căni cu grăunţe – şi în dreptul fiecărui desen pusese un număr de beţişoare, astfel că bucătărioara amintea acum de o peşteră pictată de un om din vechime.

Trebuia să recunoască: Belaia găsise o cale de a se înţelege cu bucătarul prostănac – mult mai bine decât comandantul eşalonului. Când comisarul şi Memelea au început să discute meniul pentru cină (având în vedere că era destulă mâncare, s-a hotărât ca pasagerii să fie hrăniţi generos – de două ori pe zi, dimineaţa şi seara), Deev ar fi vrut să participe, dar n-a făcut-o: n-avea rost să se amestece în ceva atât de mărunt. Dacă se descurcă comisarul, foarte bine, n-are decât.

Iar aceasta se descurca. A ordonat ca alimentele pentru bolnavi să fie duse în infirmerie abia după ce sunt hrăniţi copiii din vagoanele de pasageri, şi numai într-o găleată

acoperită bine cu capacul – ca mirosurile să nu stârnească agitaţie inutilă şi invidie. Oricine îndrăznea să-şi bage nasul în bucătărie, în ciuda interdicţiei comisarului, trebuia să fie raportat fără întârziere; pe rebel îl aştepta pedeapsa cu înfometarea. Pentru fetiţa însărcinată a alocat raţie dublă.

După ce au terminat cu bucătăria, s-au dus prin vagoane. Această inspecţie, spre deosebire de cea de ieri, Belaia a făcut-o în linişte, străduindu-se să nu deranjeze viaţa care se desfăşura în tren: stătea de vorbă numai cu surorile, pe cât posibil chemându-le între vagoane sau adunându-le în nişa sobei. Dădea multe indicaţii, dar punea şi întrebări, asculta. Asculta şi Deev – şi băga la cap.

Au stabilit un grafic pentru spălarea compartimentelor de pasageri şi a toaletelor – nu mai rar de o dată pe zi. Era o singură găleată pentru curăţenie – s-au înţeles s-o folosească pe rând, transmiţând-o din vagon în vagon. În tren nu era o găleată separată pentru gunoi, şi din motive de igienă s-a hotărât să se folosească pentru adunarea gunoiului o cristelniţă mică, descoperită între lucrurile din infirmerie – înverzită de vreme, cu un picior lipsă şi strâmbată zdravăn, dar fără găuri.

Nu erau speranţe să organizeze o baie pe drum (un asemenea lux nu şi-l puteau permite uneori nici casele de copii stabile), dar Deev conta foarte mult pe o spălare şi dezinfectare a lenjeriei undeva la Arzamas sau la Orenburg. Aşadar, trebuiau să fie pregătite cămăşile – să se coasă pe fiecare un număr de ordine. Şi n-ar fi fost rău ca ale celor mici să fie scurtate, ca să nu mături pe jos cu ele şi să le strice. Toate acestea au fost date în seama fostei croitorese, care avea câteva bobine de aţă şi un ac – singurul din tot trenul. S-a hotărât ca acest ac – obiect valoros, cu o mare importanţă socială

— Să fie ţinut înfipt într-un petic de cârpă; peticul era păstrat într-un cartuş gol, iar cartuşul, într-o cutie veche de praf de puşcă.

Bibliotecara, care adusese un volumaş de Lermontov, a fost însărcinată să facă seara ore de lectură în vagoane. Răsfoind cărticica jerpelită, Deev nu găsise în ea nimic util – doar nesfârşite tânguiri şi suspine – dar nici material contrarevoluţionar nu găsise. De altfel, nu avea de ales: şi cărticica era tot una singură în tren. Să asculte copiii, a îngăduit el. O să doarmă mai bine.

Văduva de funcţionar s-a oferit foarte oportun să ţină zilnic lecţii de cântat în cor – ideea a fost aprobată. Nu era rău să fie ocupaţi copiii cu ceva

— Cu muncă manuală sau educaţie politică – să sufere mai puţin de plictiseală, dar din lipsă de cadre de învăţământ s-au limitat la poezie şi muzică.

Ţăranca, vrând, la rândul ei, să se facă utilă, a propus să rostească un descântec pentru sănătate fiecărui copil, dar această iniţiativă a fost respinsă şi de Deev, şi de comisar.

— Nu de descântece au nevoie bolnavii, ci de carne, a oftat Bug când i s-a povestit despre propunere. Ca să-şi recapete forţele, copiilor le trebuie proteine.

— Faceţi o cerere la comandantul eşalonului, a rânjit Belaia. El e responsabil cu minunile aici.

— Păi să spună vrăjitoarea un descântec pentru carne! a replicat Deev. Şi un butoi cu miere. Şi o manufactură de haine, totodată. Şi să ajungem chiar mâine la Samarkand – sătui, îmbrăcaţi şi sănătoşi!

Dar degeaba se oţăra, ştia şi el. După două zile de drum, bolnavii deveniseră din liniştiţi, complet tăcuţi: pe priciuri nu era niciun sunet, niciun oftat, nici cea mai mică mişcare. Vagonul se legăna şi se zgâlţâia în mers, şi trupurile flasce ale copiilor sub păturile făcute din saci se legănau şi se zgâlţâiau şi ele uşor, de parcă sub saci

zăceau nu organisme umane, ci bucăţi de carton. Deev s-a aplecat spre căpătâiul unuia – nu i se auzea respiraţia.

— Au obosit după micul dejun, dorm, i-a explicat felcerul. Pentru ei, să digere o cană de şodou e ca pentru noi să arăm un câmp întreg.

Comisarul şi-a trecut în linişte privirea peste priciuri, fără să şi-o oprească asupra nimănui, şi după cât de repede a schimbat vorba, trecând la copiii sănătoşi, Deev a înţeles că, pentru Belaia, cei căzuţi la pat deja nu mai erau în viaţă.

Au discutat despre ce ajunsese la infirmerie din darurile generoase ale cekiştilor din Sviajsk: printre coşurile şi boccelele cu provizii descoperiseră şi o pungă mare cu medicamente. Felcerul raportase darul, ba încruntându-se, ba neputându-şi stăpâni rânjetul – conţinutul pungii părea prada apucată în grabă de un hoţ nepriceput: pilule, unguente şi instrumente de tot felul zăceau de-a valma; flacoanele se spărseseră, cântarele farmaceutice delicate erau îndoite, iar ierburile de leac se vărsaseră din plicuri, într-un talmeş-balmeş absolut. Iar dacă unora li se putea găsi totuşi o întrebuinţare (supozitoarele pentru hemoroizi puteau fi folosite pentru ungerea ulceraţiilor, de pildă), câteva preparate s-au dovedit cu totul inutile – precum balsamul pentru îngrijirea mustăţilor sau vaccinul împotriva turbării. Părea că în pungă se aruncase tot ce se găsise pe tejgheaua farmaciei, la grămadă, fără nicio grijă pentru protejarea produselor. Inclusiv ochelarii purtaţi ai cuiva, un pachet de etichete curate pentru medicamente şi nişte mânecuţe de protecţie. Cel mai ciudat obiect s-a dovedit un craniu uman – tare, alb-gălbui, cu o etichetă străină pe care scria „Broeninger-Apotheke. Hamburg” pe spate, în interior. Deev a ordonat să fie aruncat craniul, dar eticheta să fie păstrată, oricum ar fi fost, era o hârtie.

Au stabilit cum să apere bogăţiile primite de raidurile

curioşilor: Belaia a avertizat că foarte curând – poate chiar în ziua aceea, în timpul examinării medicale – băieţii din vagoanele de pasageri se vor strecura de sub supravegherea îngrijitoarelor şi se vor înfiinţa la infirmerie ca să adulmece şi să guste. S-a hotărât că pe timpul examinării să facă de serviciu aici una dintre surori – ca să păzească bunurile.

Belaia a mai avertizat că sigur vor apărea în tren simulanţi – vor începe să se zvârcolească în chinuri şi să-şi inventeze tot felul de boli, cu scopul de a ajunge într-un pat de bolnav şi a avea parte de raţiile cuvenite acestora, aşa că va trebui să nu creadă în frisoane şi colici, ci numai în simptome ce nu lasă loc de îndoială: urticarie, febră şi alte astfel de semne clare...

Ca un general înaintea bătăliei, Belaia se străduia să prevadă toate manevrele inamicului şi îşi instruia cu răbdare subordonaţii. Şi pe felcerul cel cărunt, şi pe surori, şi pe nătângul de Memelea – toţi îi recunoşteau autoritatea. Ce mai vorbă! Până şi Deev, după ce petrecuse alături de ea ultimele zile, era gata să admită: femeia era o viperă, o cotoroanţă şi o năpastă, dar comisar mai bun ca ea nu se găsea.

Avea un singur cusur, cu care Deev nu putea şi nu voia să se împace: toată energia, priceperea şi inteligenţa ei erau dedicate copiilor sănătoşi. Celor care probabil vor ajunge la destinaţia finală, astfel ca strădaniile ei să nu se piardă fără rost, aşa cum nu se pierd banii unui capitalist cumpătat, depuşi într-o bancă de încredere. Bolnavii nu meritau din partea comisarului nicio privire mai atentă, niciun gând de îngrijorare, nimic. Nu puteai în niciun caz să numeşti asta indiferenţă sau lipsă de implicare sufletească – Deev vedea pentru prima dată în viaţa lui un om atât de devotat în munca sa. Atunci cum puteai s-o numeşti?

— O să fac rost de carne, a spus el când ieşeau din infirmerie.

Nu felcerului i-a spus, şi nici comisarului, ci lui însuşi.

— După ce s-a întâmplat azi-dimineaţă, aproape că vă cred, a răspuns Belaia.

Şi în vocea ei nu era pic de ironie.

*

La Tiurlema, chiar lângă tancul de apă, locomotiva a intrat în grevă – şi mecanicul a început să se agite în jurul motorului încremenit pe şine, cu faţa crispată de o presimţire rea. Curgea valva din spate, trebuia reparată – nu era complicat, dar era o muncă migăloasă şi necesita timp.

Mecanicul s-a băgat sub cabină, mormăind înjurături, iar Deev a lovit înciudat cu pumnul în peretele locomotivei: întârzierea nu era bună – până la lăsarea nopţii ar fi putut să mai facă vreo cincizeci de verste! Şi în aceeaşi clipă i s-a făcut ruşine, a mângâiat împăciuitor maşinăria. Să loveşti o locomotivă e mai rău decât să loveşti un câine: animalul poate să te mârâie sau să te muşte, dar maşina, nu.

În scurt timp, la „ghirlandă” s-a adunat lume: vânzători ambulanţi cu feţele negre de praful mai multor zile de drum, refugiaţi cu cufere, tot felul de oameni fără adăpost. Nu cereau nimic, nu se obrăzniceau – se aşezaseră doar la oarecare depărtare şi îşi întindeau gâturile, rotindu-şi rugător ochii: nu găsiţi măcar un strop de mâncare? Nu ne luaţi cu voi măcar o staţie? Acest tablou apărea invariabil în orice gară în care trenul se oprea pentru mai mult de un sfert de oră: locomotive erau puţine, iar rătăcitori prin ţară – o mulţime.

Memelea primise ordine stricte să nu părăsească bucătăria în timpul opririlor; îi era interzis până şi să deschidă vagonul lui plin de saci şi mirosind a mere.

Pentru a evita orice neînţelegere, la uşa bucătăriei stăteau tot timpul un topor şi o ţepuşă ascuţită, meşterită chiar de bucătar, iar în buzunar avea un fluier feroviar dat de Deev (scotea un sunet atât de pătrunzător, încât copiilor li se înfundau urechile). Într-o situaţie periculoasă, bucătarul trebuia să se lupte pe viaţă şi pe moarte cu atacatorii şi să fluiere, pentru a chema ajutoare – pe şeful eşalonului şi pe felcer.

Privindu-i pe cei adunaţi la tren şi nevăzând printre ei bandiţi infami, Deev s-a dus să se plimbe prin gară. Gândul la carne îi stătea ca un cui înfipt în creier. Şi la lapte: găleţi pline pe jumătate cu lapte fiert stăteau în colţul cel mai răcoros al bucătăriei şi îi erau destinate exclusiv lui Cuculeţ, dar era clar că în curând aveau să se acrească – peste două sau trei zile, dar aveau să se acrească negreşit. Şi pe urmă? Iar trebuia să se ducă să se ploconească la CEKA? A doua oară putea să nu mai aibă la fel de mult noroc. Sau putea să nu mai aibă noroc deloc – atât de fără echivoc, încât nici nu voia să-şi imagineze măcar.

Tiurlema se umpluse de lume, de parcă nu un sătuc s-ar fi aflat în spatele haltei, ci un oraş întreg: oriunde te uitai, erau haine lungi, tătărăşti, cojoace ruseşti, veşminte kârgâze – rupte, negre de ploaie şi murdărie, abia deosebindu-se între ele. Şi feţele abia se deosebeau: erau cenuşii, înfometate, rele. Unii dormeau, alţii pândeau, alţii se rugau aprins, punându-şi covoraşul de rugăciune pe pământ. Ceremişii stăteau pe baloţi, cu fustele largi aşternute deasupra, ca apărătoarele de samovar, şi îi goneau de lângă ei pe copiii străzii – puştii, negri de soare şi parşivi până peste poate, rătăceau prin gară ca o haită flămândă. Un başkir desculţ trăgea o roabă cu copii goi – aceştia se ţineau unii de alţii şi se acopereau cu bucăţi de scânduri. Iar în jurul Tiurlemei şi al oamenilor istoviţi care

o umpleau era o turmă uriaşă de căruţe şi focuri fumegânde: refugiaţii ajunseseră lângă calea ferată, îşi aşezaseră tabăra şi aşteptau o ocazie fericită – să se urce într-un tren care trecea. Toţi aveau acelaşi drum: spre vest, spre capitală.

Nu, să caute carne în gară era un lucru lipsit de speranţă – aici probabil că se mâncase totul – probabil şi pisicile, şi câinii, şi popândăii, şi lăcustele de câmp. Doar în ceea ce priveşte laptele îi încolţise lui Deev un gând...

A străbătut peronul de lemn fără să găsească ceea ce căuta. A cercetat toate băncile din scuarul gării – nici acolo n-a găsit. Dar când a aruncat o privire în sala de aşteptare, a descoperit: o femeie grasă şi pufoasă ca o căpiţă de fân, cu faţa încă tânără şi netedă; în faţă i se umflau sânii puternici, în spinare avea o desagă, iar în braţe, un copil înfăşat. Stătea posacă între oameni şi îşi legăna copilul tăcut – monoton, de parcă ar fi măcinat grăunţe; nu privea în jur, nu se uita la nimeni – era evident că rătăceşte de colo-colo fără bărbatul ei.

Deev s-a încruntat sever, îndreptându-şi umerii. S-a apropiat de femeie şi a rămas lângă ea, ca un afiş de perete.

— Încotro mergi, cetăţeano?

— La Moscova, a zis ea, îngheţând.

Ochii îi fugeau, măriţi de frică, pe uniforma lui Deev, pe pantaloni şi bocancii militari. Îi tremurau buzele, dar nu putea să spună nimic şi pălise vizibil – parcă i se ştersese de pe chip orice culoare.

— Păi să mergem! i-a făcut Deev semn cu capul, şi a pornit spre ieşire fără să se întoarcă.

Femeia a pornit împleticindu-se în urma lui.

— Cetăţene controlor... în vocea tremurătoare i se ghiceau limpede lacrimile. Cetăţene şef de gară... Cetăţene cekist...

Au traversat peronul, au mers pe pietrişul foşnitor trecând de un nod de linii ferate, şi abia la marginea gării, lângă un vagon singuratic, Deev s-a întors din nou spre femeie. Palidă, cu obrajii şi genele tremurându-i, ea se uita la el cu o privire supusă şi rugătoare, ca o vacă dusă la tăiere.

— Arată-mi ţâţa, i-a ordonat el aspru.

— Îmmm? a fost tot ce-a putut îngâna ea de spaimă şi nedumerire.

— Ei?

Rostogolindu-şi ochii uluiţi până peste poate, de ziceai că acuşi îi ies din orbite, femeia şi-a pus legăturica cu pruncul pe un braţ, cu cealaltă şi-a descheiat scurteica de blană, a băgat mâna în deschizătura rochiei şi şi-a scos la lumină sânul – rotund şi pufos ca un cozonac, presărat cu pistrui şi străbătut de vinişoare albastre. Spre Deev se iţea un sfârc roşu, de mărimea unei prune, în vârful căruia tocmai se umfla şi tremura o picătură albă. Deev a luat picătura cu degetul arătător şi a dus-o la gură – a simţit pe limbă ceva dulce şi gras.

— Şi cealaltă, a ordonat el.

Femeia şi-a scos şi al doilea sân.

A luat o probă şi a dat din cap, mulţumit: e bun laptele.

— Te duc până la Arzamas – i-a spus el abia când porniseră din nou, mergând spre „ghirlandă”. În schimb, o să-mi hrăneşti copilul. Mai întâi îi dai ţâţă la al meu – ca să mănânce pe săturate, până râgâie şi i se închid ochii, şi abia apoi la al tău. Dacă o singură dată văd că nu l-ai hrănit pe al meu destul sau că l-ai pus întâi pe al tău, te dau jos din tren. Ai înţeles?

Femeia tropăia în urma lui, dând recunoscătoare din cap şi gâfâind uşor – nu de la mersul rapid, ci de la norocul neaşteptat.

— Şi dacă pruncul n-o ia? s-a neliniştit ea pe când deja

urca în vagonul de comandă.

— Ce să nu ia?

— Ţâţa mea – dacă n-o ia?

— Ei, atunci nu te iau nici eu pe tine!

Dar Cuculeţ a luat pieptul. Flămând de lapte omenesc, el s-a înfipt în sânul femeii, care abia dacă-i încăpea în gură, şi a început să dea sârguincios din obrăjori. Înghiţiturile lui grăbite erau zgomotoase, cu icnete; laptele făcea băşicuţe şi curgea pe bărbia micuţului. Din când în când, înecându-se, scâncea de ciudă şi se agăţa şi mai tare de sursa de hrană care atârna deasupra lui.

Cu grijă, să nu-l împiedice pe Cuculeţ să mănânce pe săturate, femeia şi-a eliberat şi al doilea sân, la care l-a pus pe copilul ei. A stat aşa, cu mâinile pline desfăcute în lături, ca două aripi: în fiecare ţinea câte un prunc. Sânii puternici îi scânteiau în penumbra vagonului, faţa îi strălucea blajin şi regal. Deev stătea lângă ea, nesimţindu-se în stare să-şi ia ochii de la femeie, şi simţea mirosul acru, de pâine al trupului ei. Ar fi vrut s-o dojenească pentru că începuse prea devreme să-şi hrănească propriul copil, dar atât de uriaşi îi erau sânii şi atât de generos dăruiau hrană sugarilor, că s-a abţinut.

Şi comisarul stătea alături şi se uita – era şi stânjenită, şi mişcată: Deev se şi ruşina (pentru el? Pentru femeia fără pudoare?), dar ar fi vrut şi să prelungească această clipă, care părea că-i transformase pe el şi pe Belaia în participanţi la ceva important şi sacru.

Fatima însă nu se uita: îndată ce a înţeles că Deev găsise o doică, s-a dus în capătul cel mai îndepărtat al vagonului şi a încremenit fără nicio expresie pe chip, aşteptând ca Iskander al ei să termine de mâncat. Apoi a luat din braţele femeii pruncul îngreunat şi somnoros şi nu i-a mai dat drumul până seara...

Iar în noaptea aceea nu şi-a cântat cântecul de leagăn.

Deev, care se obişnuise să adoarmă în vocea ei blândă, s-a sucit multă vreme pe sofa, încercând să se liniştească. Şi locomotiva era reparată, ca să poată pleca dis-de-dimineaţă din nou la drum, şi copiii erau hrăniţi, şi proviziile de cărbuni erau reînnoite. Dar nu putea dormi. Era de ajuns să închidă pleoapele, că în faţa ochilor i se ivea femeia cea uriaşă: goală, făcută toată din cute moi şi povârnişuri puternice, şiroind de lapte gras.

După ce s-a lăsat frământat de fantezii chinuitoare, ce nu-i dădeau pace, Deev a aprins lampa cu gaz şi s-a dus s-o caute pe Fatima, s-o roage să cânte. A străbătut vagonul adormit până la priciul ei ascuns de perdea, şi a zgâriat uşor lemnul strunjit al peretelui. Neauzind niciun răspuns, a dat perdeaua la o parte.

Fatima dormea, încolăcită în jurul lui Cuculeţ. Pieptul rochiei sale era desfăcut, şi pruncul molfăia sânul gol, ca pe o suzetă – la fiecare mişcare a fălcuţelor lui, pielea se întindea şi se încreţea. Când a obosit să sugă, Cuculeţ a scuipat sfârcul – cenuşiu şi inform, semănând cu un ghem de lână

— Şi s-a cufundat în somn.

Deev a lăsat perdeaua la loc şi, străduindu-se să păşească fără zgomot, s-a întors în compartimentul său.

*

Nu, după aşa ceva era categoric imposibil să mai adoarmă!

S-a tot foit pe arcurile sofalei, ba sărind şi hotărând să se plimbe pe acoperişul trenului (dar ploua), ba culcându-se la loc şi încercând să stea întins ca un buştean – dar după un minut se trezea iar în picioare. Şi tot i se părea că nici dincolo de perete, în compartimentul învecinat, nu se doarme

— I se năzăreau zgomote vagi, licăriri de lumină sub uşă. Şi-a imaginat că Belaia scrie în blocnotes. Sau că

stătea întinsă şi se gândea, desfăcându-şi centura, să-i fie mai comod, şi sprijinindu-se de perete. Iar peretele era subţire, aproape ca un placaj; aşadar, trupurile lor stăteau culcate atât de aproape unul de altul, cum Deev nu mai stătuse niciodată lângă o femeie... Era absolut insuportabil.

S-a ridicat şi a bătut încetişor: nu dormi?

— Ştiţi foarte bine că e deschis, a răspuns ea vesel.

El a tras uşa-armonică, dar în compartimentul comisarului era un întuneric de puteai să-ţi scoţi ochii. Se auzea doar respiraţia ei, dinspre sofa. Deev a încremenit în prag, neîndrăznind să intre şi neştiind ce să facă mai departe.

— Vi s-a făcut chef de vorbă?

Deev a dat afirmativ din cap. Şi-a dat seama cu întârziere că gesturile nu se văd pe întuneric; dar tăcerea lui durase atât de mult, încât era stupid să mai răspundă; a hotărât să tuşească doar, în loc de răspuns, serios şi cu tâlc.

— Atunci vorbiţi, i-a cerut Belaia sever.

Şi Deev s-a fâstâcit de tot. Despre ce era să vorbească cu încrezuta asta? Despre faptul că proviziile din bucătărie se înmulţiseră abia după Sviajsk, şi tot nu erau cine ştie ce? Că bolnavii erau tot mai slăbiţi cu fiecare ceas? Că nici măcar el, cu pasiunea şi inteligenţa lui plină de resurse, nu are nici cea mai mică idee de unde să facă rost de carne pentru bolnavi?

Picăturile de ploaie loveau des în acoperişul metalic al vagonului şi în geamuri – ploaia se înteţise.

— Povestiţi-mi ceva despre dumneavoastră, la urma urmelor.

Belaia s-a mişcat, pesemne ridicându-se în coate.

Ce era să-i povestească? Că era copleşit de trudă – de câte zile nici mintea, nici trupul nu mai cunoscuseră

odihna? Şi că-l macină ceva – mare, puternic, din cauza căruia nu se poate uita liniştit nici la Belaia, nici la Fatima, nici la doică? Că nu mai poate să doarmă, că doar încearcă să-şi alunge toropeala, şi că din pricina asta gândurile i-au devenit mai acute şi caracterul mai slab?

— Bine. Comisarul s-a mai foit puţin, probabil aşezându-se mai comod. Dacă nu ştiţi despre ce să vorbiţi, spuneţi-mi, Deev, ce-o să faceţi când o să vină comunismul?

Ce întrebare! Aşa, dintr-odată, despre ce era mai important. Putea să inventeze ceva frumos şi să se eschiveze, să mintă. Dar nu voia să se păteze. Deev s-a aşezat pe sofaua lui, a respirat adânc şi a răspuns cinstit în beznă:

— Mă-nsor.

— Atâta?

— Păi nu mă-nsor pur şi simplu, s-a oţărât Deev. Iau o persană. O aduc tocmai din Persia, îi dau jos burka – uite, o să-i spun, fii liberă! Şi uită pentru totdeauna de trecutul tău feudal.

— De ce să vă duceţi atât de departe? în Turkestanul sovietic sunt milioane de fete în burka, dacă vă trebuie numaidecât o soţie orientală.

Cadrul uşii-armonică era larg, şi Deev auzea clar fiecare cuvânt rostit de Belaia, ca şi cum s-ar fi aflat în acelaşi compartiment, şi nu în două învecinate. Distingea şi foşnetul hainelor ei, şi cel mai mic scârţâit al sofalei. Până şi faptul că la ultimele cuvinte ea zâmbise.

— Astea deja sunt libere şi fără mine! De ce să-mi bat capul cu ele? Până ajungem în comunism, vor fi uitat cu totul de burka asta medievală!

— Aşadar, dumneavoastră aveţi nevoie neapărat să fiţi erou – eliberator şi salvator? Credeţi că altfel n-o să vă iubească nimeni?

Ah, viperă blestemată! îi vede sufletul ca-n palmă. Iar

ea, pentru sufletul ăsta, e venin.

— Ce-i, Deev, nu vă iubesc femeile? Dumneavoastră le iubiţi, iar ele, nu.

Ar fi vrut să se revolte – fie şi fără voce tare, numai în gând – dar n-avea de ce. În viaţa lui Deev nu fusese nicio femeie. Nici mamă, nici surori, nici mătuşi. Doar ibovnice – demult. Cândva, fuseseră nevestele maiştrilor de la depoul de locomotive – vara, când le aduceau prânzul bărbaţilor, se scăldau în pârâu, iar micul Deev se ascundea şi le privea trupurile rotunde de după pâlcurile de trestii. Apoi fusese o prostituată de pe strada Mokraia din Kazan, unde se ducea când mai crescuse – bună, bătrână şi plină de negi, ea îl numea drăgăstoasă pricăjit, din cauza staturii mărunte şi a întregii sale înfăţişări neatrăgătoare. Iar apoi fusese războiul. Astea erau toate femeile lui.

— Dar tu? s-a înfierbântat el. Spune-mi, Belaia, tu ai iubit măcar o dată un bărbat? De-adevăratelea, până la durere în măruntaie... îi venea să dea fuga la ea, să aprindă lampa, s-o apropie de faţa trufaşă a comisarului şi s-o privească în ochi. Dar măcar un pic, măcar câteva zile, ai iubit?

Nu spera să primească răspuns – se gândea că va izbucni în râs sau îl va lua peste picior. Şi deodată:

— Da, a spus ea (calm şi serios, şi după voce se vedea că nu minte). Mulţi ani. Intens.

— Şi?

Deev era de-a dreptul surprins de această sinceritate bruscă.

— M-a trădat.

— Te-a părăsit?

L-a năpădit un val neaşteptat de nelinişte: nu se putea, îi era imposibil să şi-o închipuie părăsită pe aroganta asta. Numai ea putea să-şi bată joc, să distrugă, să părăsească. Să reclame la conducere, să spele podelele pe jumătate

goală. Numai ei îi era permis – totul.

— Era un portret. Stătea atârnat în brutăria mănăstirii. Cei de la orfelinat ajutau acolo. Şi eu mă uitam la el în fiecare zi. Belaia vorbea în propoziţii scurte, făcând pauze lungi între ele, şi fiecare pauză ameninţa să se transforme în tăcere; dar nu, povestea comisarului curgea şi curgea în întuneric – ţâşnind, cum ţâşneşte apa dintr-un izvor subteran. Un băiat cu ochii albaştri şi păr auriu minunat. Nu ştiam cine e. Toată copilăria l-am privit şi am visat că atunci când o să cresc mare, o să-l găsesc.

Deev nu reuşea să înţeleagă cum era asta – să iubeşti o pânză acoperită cu vopseluri. Dar neliniştea care se stârnise în el s-a transformat în uşurare: era ceva adevărat în povestea asta – comisarul n-ar fi putut iubi un bărbat pământean, ci doar aşa ceva, inaccesibil altora.

— Şi l-ai găsit?

— N-am apucat. A fost împuşcat împreună cu părinţii – încă înainte de a ieşi eu din orfelinat.

Aici s-a lăsat o linişte atât de lungă, încât Deev era gata să întrebe ce s-a întâmplat mai departe, dar Belaia a oftat adânc şi a încheiat:

— Era portretul ţareviciului.

— Fiuuuuuuu, a fluierat el uluit. Adică eşti monarhistă, sau cum?

— Totuşi sunteţi un prost, Deev. Eram deja în partid de un an când am aflat pe cine am iubit. I-am văzut întâmplător fotografia într-un ziar. M-am dus la brutărie cu ziarul ăla şi am comparat-o: da, el era, marele cneaz Aleksei Nikolaevici Romanov.

— Şi ce-ai făcut cu portretul? Deev sărise de pe sofa de emoţie. Eu aş fi luat o foarfecă şi aş fi făcut ferfeniţă ochii şi buclele alea. Sau le-aş fi ars în cuptor, cu ramă cu tot, n-aş fi avut milă!

— Am scris un denunţ la CEKA: „în brutăria Mănăstirii

Sfintei Zămisliri, la trei ani după Marea Revoluţie încă mai e pe perete portretul urmaşului la tron..

— Şi?

Tare îi venea să se ducă şi să se aşeze lângă ea, dar se temea să nu întrerupă conversaţia.

— Asta-i tot, a încheiat ea abrupt.

Şi a tăcut.

Lui Deev nu-i venea să insiste, aşa că a tăcut şi el. De fapt, ar fi trebuit să se ridice şi să închidă uşa, împărţind din nou spaţiul în două, dar n-a făcut asta – dimpotrivă, s-a întins încetişor, dorindu-şi ca şi femeia să rămână întinsă, şi intimitatea creată între ei să nu fie distrusă. S-a întors cu faţa la peretele despărţitor şi a privit cu încăpăţânare în întuneric, imaginându-şi că de partea cealaltă a acestui perete îl priveşte, adormind, chipul comisarului.

Asculta răsuflarea femeii, care devenea treptat mai egală şi mai adâncă. Asculta şopotul ploii pe geamuri. Şi în şopotul acesta ar fi vrut să distingă versurile cunoscute, dar încă nu învăţase cântecul de leagăn al Fatimei, aşa că-şi amintea doar fragmente:

Aş culege stele de pe cer şi soarele l-aş înghiţi
Nu nici i să nu sosească zorii despărţirii...

A revăzut în minte trăsăturile comisarului Belaia – şi a descoperit deodată că le ştie pe toate. Şi mâinile ei şi le amintea, şi părul, şi cum îşi scutura capul, dându-şi la o parte şuviţele de pe frunte. Şi nasturii de la cămaşă, până la unul, şi gaura cârpită din ciorap. Ce mai! Vedea tot ce era sub cămaşă şi ciorapi, tot ce i se înfăţişase în noaptea aceea, în vagonul încă pustiu, luminat de flacăra aurie a lămpii cu gaz.

N-am loc pentru ei – nici în cap, nici în suflet.
Totul de tine e plin,
Cum plin e fundul mării de apă...

A încercat să şi-o imagineze pe Belaia copilă, dar n-a

putut. Apoi şi-a amintit de el când era mic. Deev îşi detesta copilăria. O detesta, pentru că amintirile despre ea îi retrezeau sentimentul de neputinţă şi de jale: spaima în faţa iernii care se apropia, foamea necontenită şi singurătatea lui de orfan – tot ce ar fi fost bucuros să uite, dar nu putea. Iată, îl năpădise şi acum. Şi îl dusese înapoi în anii aceia când, nesăturându-se cu cina sărăcăcioasă, sugea înainte de culcare piuliţe furate din atelier.

Eu pasăre sunt, înecată în valurile mării.
Eu stea sunt, prăbuşită în fântână.
Sunt peşte ce se zbate pe nisip.
Asta sunt fără tine, copile preaiubit...

*

Mamele nu ştiu să iubească. Sânii le mustesc de lapte, ochii sunt gata să verse lacrimi la vederea suferinţelor copilului lor. Dar poate abundenţa de lapte sau de lacrimi să fie numită iubire? Şi oaia, şi cămila, şi nesuferitul liliac – toţi îşi hrănesc urmaşii, îi învaţă şi îi ocrotesc de prădători, deseori mult mai bine decât mamele oamenilor.

Mamele oamenilor sunt singurele din natură care îşi înţeapă pântecul cu andrele şi beau ierburi otrăvitoare ca să omoare pruncul care se formează în ele. Încearcă să-şi apere copiii de vărsat de vânt punându-i să inhaleze în baie scuame pisate de pe trupul unui bolnav de vărsat, băgându-i astfel în mormânt. Febra şi holera le tratează cu descântece şi lăsat de sânge – uneori, mortale. Copiilor bâlbâiţi le taie vârful limbii, lăsându-i muţi. Într-un an de foamete îşi hrănesc odraslele cu turte de nisip şi pământ, încercând să-i sature, dar îmbolnăvindu-i de tifos. Asta e iubire?

Iubirea e altceva. Iubirea e cunoaştere şi voinţă. Puţini oameni au şi una, şi alta – şi de aceea iubirea adevărată faţă de copii le e accesibilă doar câtorva. Dintre aceşti câţiva făcea parte şi Belaia. Ea ştia când şi pentru ce să

vaccineze un copil, cu ce să-l hrănească şi să-l trateze, ce şi în ce măsură să-l înveţe, ştia să facă diferenţa între cei cu lipsuri morale şi cei neglijaţi pedagogic, între cei neglijaţi şi cei practic sănătoşi. Tovarăşa Belaia avea o asemenea voinţă, că ar fi fost de ajuns cu prisosinţă pentru doi bărbaţi: n-o mişcau nici lacrimile ţâncilor, nici capriciile celor mai mari, nici minciunile şi farsele adolescenţilor. Marea ei iubire nu era limitată la un copil anume, ci era împărţită la sute şi mii de micuţi sovietici, pe care vremurile grele îi lăsaseră fără adăpost şi grijă părintească. Nici nu avea copii: organismul ei era astfel construit încât sămânţa bărbătească nu-l putea altera – toate relaţiile ei cu bărbaţi se produseseră fără urmări neplăcute. Această calitate a trupului ei Belaia o preţuia mai presus de orice.

Iar cea mai mare calitate sufletească a ei considera că e ştiinţa de a întoarce pagini – capacitatea de a trece de la o etapă a vieţii la alta, fără a încerca vreo îndoială sau suferinţă.

Belaia nu observase Revoluţia: în anul acela, absolventă a şcolii orfelinatului de fete de pe lângă Mănăstirea Sfintei Zămisliri din Moscova, ajunsese adultă şi, simţind în ea o atracţie către educarea copiilor, rămăsese să lucreze în orfelinat. Învăţase deja multe de la călugăriţe şi putea să lucreze cot la cot cu surorile mai în vârstă, dar trebuia să se călugărească – pentru asta, tânăra Belaia nu era pregătită: natura ei energică respingea monotonia vieţii monahale, iar uniformitatea impersonală a raselor îi stârnea dezgust.

Revoluţia ei personală a avut loc doi ani mai târziu. În 1919 au intrat în curtea îngrădită de ziduri alb-roşii trei călăreţi. Stăteau în şa drepţi, severi, parcă înecaţi în piele neagră, şi Belaia nu şi-a dat seama de la început că toţi trei sunt femei. Dar a simţit că acesta e momentul în care

se va întoarce o pagină a vieţii. Măicuţele, palide de spaimă, au fugit din curte, făcându-şi semnul crucii şi acoperindu-şi gura cu marginile apostolnicului. Belaia, în schimb, şi-a scos basmaua de pe cap, a îndesat-o la centură şi, cu părul descoperit, s-a dus în întâmpinarea oaspeţilor, să le ia caii. Nu şi-a mai pus basmaua niciodată: în seara aceleiaşi zile a fost luată ca soră socială la centrul de primire al Narkompros, în care fusese transformat orfelinatul mănăstirii, şi a trecut în lumea laică. Călugăriţele şi novicele au fost nevoite să se restrângă – au fost mutate din clădirea mănăstirii în acareturi, cu permisiunea de a ajuta la îngrijirea copiilor. Belaia însă, lucrătoare cu drepturi depline a unei instituţii sovietice, a rămas să locuiască în chilia ei. Nu se ducea să le viziteze pe măicuţe în curtea din spate: ele trecuseră sub aripa statului, erau îngrijite şi hrănite, nu mai aveau nevoie de iubirea ei.

Dar restul copiilor din Moscova aveau nevoie. În fiecare zi, în orfelinat veneau zeci de copii fără adăpost. Toţi trebuiau să fie examinaţi la punctul medical, spălaţi în baie, hrăniţi, raşi în cap şi daţi cu gaz, hainele să le fie spălate şi fierte în camera de dezinfectare. Abia după aceea venea discuţia cu comisia şi prima sortare: cei bolnavi, la infirmerie, cei cu probleme, la şcoala de corecţie sau la casa de muncă. Restul mergeau la a doua sortare: unii acasă (cei din Moscova erau conduşi şi predaţi în mâinile părinţilor, celorlalţi li se cumpăra bilet la vapor sau li se găsea o ocazie), iar ceilalţi, în case de copii.

Aceasta era întinderea iubirii! Copii plini de păduchi şi râie, cu ochii ficşi de atâta canabis, fără dinţi, tuşind şi duhnind, nimereau în liniştea centrului de primire – în mâinile sale ferme – pentru a ieşi schimbaţi: curăţaţi. Ea le spăla cu furie, cu pasiune capetele cu murdăria întărită pe ele. Le rădea până când craniul începea să lucească. Le

fierbea hainele de trei ori, fără a precupeţi lemnele (iar când administratorul a încercat să o mustre pentru risipă, a prins un moment şi i-a aruncat haina într-o grămadă de boarfe murdare, pe care colcăiau insectele, apoi l-a întrebat: „Deci de câte ori să le fierbem?” Alte pretenţii n-a mai avut din partea lui). Când unul dintre băieţi, nemulţumit de severitatea cu care era tratat, şi-a permis un cuvânt mai dur la adresa ei, Belaia a răspuns înzecit: îşi însuşise rapid şi jargonul vagabonzilor, şi lexicul revoluţionar şi folosea noile limbi uşor, ca pe un burete sau o maşină de bărbierit. Niciunul dintre noii colegi nu credea că fusese crescută la o mănăstire.

După trei luni a ajuns şefa centrului de primire – la vremea aceea, Mănăstirea Sfintei Zămisliri începuse să fie numită familiar Mânăcon, iar Belaia purta o bluză de lână strânsă în talie cu o curea şi un chipiu de piele cumpărat la talciocul de pe Suharevskaia, cu cocarda scoasă cu grijă. Acest chipiu – negru, cu calota înaltă, semănând de la distanţă cu un potcap – putea fi văzut prin toată Moscova. Ba printre grămezile de gunoi de lângă Muir şi Mirrielees[9], unde roiau copiii fără adăpost ca albinele în stupi. Ba printre coloanele jerpelite de la Poarta Roşie: construcţia era goală pe dinăuntru şi oferea adăpost multor oameni ai străzii. Ba la gara Kazan, unde pe una dintre liniile de triaj stătea permanent un vagon-adăpost ticsit de copii. Ba în clădirea Narkompros de pe Cistoprodnaia, unde nu demult se deschisese un birou pentru reunirea copiilor fugiţi cu părinţii lor. La căminul Ermolaev. La şcoala de corecţie de pe Şablokovka, de la fabrica de produse din tablă. La punctul de arestare Iakimanski. În lagărul Vladîkinsk – nu departe de închisoarea Butârskaia, pe malul râului

---

[9] Cel mai mare magazin din Moscova (şi, se pare, din întreaga Europă de Est), astăzi ŢUM *(Ţentralnîi Universalnîi Magazin* – Magazinul Universal Central).

Lihoborka. În celebra casă Kârlî-Mârlî de pe Starokoniuşennaia (conform documentelor, casa de copii şi şcoala Karl Marx), unde funcţiona un centru de educare artistică pentru copiii talentaţi…

A început să se întâlnească cu bărbaţi. Întâlnirile erau plictisitor de monotone şi nu-i trezeau nimic altceva decât iritare. Dacă ar fi fost după ea, ar fi scurtat aceste întrevederi la ultimele treizeci-patruzeci de minute, cele esenţiale, către care se şi îndreptau ceasurile lungi de aiureli: ieşiri, cinematograf, plimbări cu barca şi aşa mai departe. Dar pe bărbaţi îi stânjenea o asemenea abordare directă – trebuia să rabde. Nu se întâlnea cu niciunul mai mult de două-trei ori.

După un an şi jumătate – ca lucrător social ideologic experimentat – a fost invitată în comisia pentru îmbunătăţirea vieţii copiilor de pe lângă VŢIK[10] Belaia a acceptat: inima ei plină de iubire pentru copii era atât de mare, că zidurile Mănăstirii Sfintei Zămisliri deveniseră prea strâmte pentru ea. De altfel, şi Moscova era deja cam mică. Copii din cele mai îndepărtate sate şi oraşe ale Republicii Sovietice aşteptau iubirea comisarului Belaia.

Şi din nou s-a întors o pagină – şi din nou uşor: într-o dimineaţă de februarie a anului 1921, comisarul pentru copii Belaia s-a urcat într-un vagon al unui tren special şi a pornit de la gara Saratov într-o expediţie de mai multe luni pe la instituţiile pentru copii ale Sudului sovietic şi ale Caucazului. Foştii colegi de la Mânăcom au aflat despre transferul ei de la noua conducere. Delegaţia s-a prelungit aproape un an, cu o venire de scurtă durată acasă pentru a da raportul. Nici în timpul acestei veniri, nici mai târziu, Belaia nu a trecut pe la mănăstire – nu avea de ce.

Drumurile şi traseele ei erau determinate acum nu de

---

[10] *Vserossiiskii Ţentralnîi Ispolnitelnîi Komitet* (Comitetul Executiv Central al întregii Rusii).

interese personale, ci exclusiv de stat: urma paşii puterii sovietice. Când Războiul Civil se stingea într-o regiune sau alta, iar steagurile roşii se înălţau definitiv şi irevocabil pe primăriile oraşelor şi pe clădirile modeste ale consiliilor săteşti, apărea Belaia. Cu nelipsitu-i chipiu negru, centura strânsă în talie şi o curea de umăr pe care în loc de tocul pistolului avea atârnat un blocnotes şi jumătate de duzină de creioane ascuţite, ea păşea hotărât – pe nisipurile albe ale Astrahanului, prin galbena stepă kalmâcă, pe pământul gras al Stavropolului. Mantaua îi flutura ca o mantie, în mână îi sălta un toiag – în călătoriile lungi, fără toiag nu se putea. Uneori mergea călare pe un măgar, pe o cămilă, rareori cu automobilul. În zonele muntoase ale Caucazului mergea pe cal – alt mijloc de a trece peste dealuri şi hârtoape nu era. Inspecta casele de orfani din Vladikavkaz şi Tiflis, Kislovodsk şi Cuhum. După ce controla condiţiile de viaţă ale copiilor, urca în aule şi sate îndepărtate. Spre sfârşitul lui 1921 vizitase şi descrisese toate ţinuturile şi graniţele sudice ale Rusiei Roşii – de la Marea Caspică la Marea Neagră (numai Republica Sovietică Persană nu apucase s-o studieze – aceasta se sufocase în disputele politice şi căzuse).

La trenul care aştepta pe calea ferată – la Batum, sau Derbent, sau Maikop, sau Baku – Belaia se întorcea din expediţie ca acasă. Compartimentele de tren chiar îi deveniseră casă: fie moi, de clasa întâi, cu tapiţerie de mătase pe sofalele late, fie cuşete mici ale vagoanelor comune, împărţite cum-necum cu pereţi de lemn şi cu banchete tot de lemn pentru dormit. Greutăţile nu le observa – serviciul ei era curat şi plin de abnegaţie, nelăsând loc nici măcar gândului la odihnă sau confort trupesc.

Viaţa pe drum simplifica, ba uneori chiar înlătura convenţiile: bărbaţii se iveau în compartimentul său pentru

scurt timp (poposirile erau scurte) şi dispăreau fără urmă. Întrevederile scurtate la o oră, jumătate de oră, un sfert de oră, sentimentele reduse până la limită şi de aceea nemăsurate erau micile bucurii opţionale ale vieţii nomade. Încerca să aleagă bărbaţi mai în vârstă, trecuţi de treizeci de ani, ba chiar şi de patruzeci: aceştia nu erau înclinaţi să aştepte o continuare şi nu o cereau în căsătorie imediat după o întâlnire. Putea, de altfel, şi să se lipsească de bărbaţi: necesităţile organismului ei erau modeste. Dar scurtele intersectări cu carnalul şi primitivul nu făceau decât să sublinieze sensul înalt al restului existenţei.

Copiii! Cei care mâncau din haznale, dormeau în scorburi de copac şi butoaie de heringi, trăiau în haite prin gări părăsite, vânând câini şi şobolani – aceştia erau sute şi sute. Toţi aveau nevoie de ocrotirea ei, tuturor le era necesară – mai mult decât propriile lor mame, care-i născuseră şi-i lăsaseră în voia sorţii. În sfârşit, Belaia îşi dădea seama de scara pe care se măsura iubirea care-i umplea inima: ea singură era în stare să înlocuiască mii de mame, poate chiar zeci de mii. Era gata să-şi desfacă braţele – de la gurile Volgăi până la Nipru – ca să-i adune pe toţi cei fără casă şi adăpost, să-i spele, să-i hrănească şi să-i apere de vreme rea. Şi, de asemenea, de lăcomia şi ticăloşia adulţilor: conducătorii adăposturilor şi instituţiilor de învăţământ de la hotarele acestei ţări uriaşe deseori îi furau pe copii, îi hărţuiau, îi împingeau să se prostitueze.

Belaia regreta că nu avea la brâu un revolver, ci doar cinci cioturi de creioane: unii lucrători sociali aveau nevoie nu de instrucţiuni, ci de un glonţ în burtă, pe loc. Această furie îi ardea de mult sufletul, dar şi-a dat seama de ea abia pe la mijlocul expediţiei. S-a întâmplat la Piatigorsk. A intrat în centrul de primire local, ca de obicei, fără să se prezinte la conducere, şi-a început inspecţia şi a găsit copiii în bucătărie – se târau pe podea şi mâncau supă cu

mâinile direct din cazanul comun; şeful centrului vânduse toată mobila şi vesela statului. S-a aşezat pe loc să scrie un raport către CEKA – din lipsă de scaune şi masă, direct pe pervaz. Şeful, şiroind de sudoare de înspăimântat ce era, s-a tot învârtit în jurul ei, încercând s-o îmbuneze, apoi a tăcut – şi a pus cu grijă pe acelaşi pervaz doi cervoneţi de aur. N-a apucat să-şi tragă mâna: Belaia a luat creionul de pe blocnotesul pe care scria raportul şi l-a înfipt în palma desfăcută. Guiţatul de durere al rănitului şi picăturile de sânge sărite pe geam erau puţin, impardonabil de puţin, pentru furtul de la nişte copii.

Începând de atunci, nu şi-a mai ascuns furia, ci dimpotrivă, i-a dat frâu liber: vorba i-a devenit mai rea, vocea mai sonoră şi mai aspră, putea să dea cu pumnul în masă şi să-i înfigă dureros creionul în coastă interlocutorului. Această furie îndreptăţită a devenit pentru Belaia un al doilea acoperiş, pe acelaşi nivel cu iubirea.

De două ori au tras în ea: în munţii Lori şi în păduricea de leandri de lângă Adler; de ambele dăţi, pe alături. De două ori au aruncat cu pietre în compartiment, spărgând geamul. O dată au încercat s-o răpească. Au ameninţat-o de multe ori, nenumărate. Belaia nu se temea: iubirea adevărată nu cunoaşte frica. Scrijelea neobosită în blocnotesul ei, apoi telegrafia şi telefona cu orele – raporta, exprimându-şi nemulţumirea până răguşea şi cerând bani, alimente, materiale didactice, cadre profesionale, deschiderea unor noi instituţii, extinderea celor existente. Şi pleca mai departe, mai departe, tot mai departe... în fiecare zi, un nou front. În fiecare zi, o nouă luptă. Se bătea pentru toţi orfanii şi copiii fără adăpost ai stepei, munţilor şi ţărmurilor de mare, crezând în salvarea lor şi grăbind-o din toate puterile.

Asta însemna viaţă. Asta însemna fericire.

*

În decembrie 1921, când abia se întorsese la Moscova din delegaţia sudică şi îşi prezentase raportul la VŢIK, Belaia a primit un nou ordin: să se ducă în Povolgia. Scopul expediţiei: „Să raporteze despre nivelul foametei în regiune şi măsurile posibile de salvare a copiilor”. Tabloul celor ce se petreceau în Republica Sovietică se contura deja din relatările din fiecare zonă, dar aceste cifre erau crezute cu greu: „Au fost afectaţi de foamete 25 de milioane de oameni, din care o treime copii”. Principalul focar al epidemiei de foamete părea a fi malurile Volgăi.

Belaia ştia de foamete, şi nu din auzite. În 1918 mâncarea începuse să se găsească greu în capitală, şi maicile de la Mănăstirea Sfintei Zămisliri găteau săptămâni la rând o caşă amestecată: la început cu cartofi şi ovăz, iar când proviziile de cartofi s-au terminat, cu ştevie şi pleavă de mei. Tot pe atunci, pieţele din capitală au fost năpădite de speculanţi de toate felurile şi mărimile, încărcaţi cu saci prăfuiţi – în saci era mâncare. Mohorâţi, cu obrajii căzuţi, moscoviţii umblau printre tarabe şi schimbau lucruri cândva preţioase – ceasuri, aur, seturi de tacâmuri – pe câţiva pfunzi de făină sau o găleată de morcovi, venite de undeva de prin Riazan sau Vladimir. Şi alături de speculanţi au apărut şi cerşetorii, şi hoţii. Cereau nu bani, ci pâine. Şi nu furau bani, ci pâine. Mâncarea devenise mai valoroasă decât banii, mâncarea devenise ea însăşi bani.

Penurie era şi în Caucaz. În călătoria ei recentă, Belaia văzuse familii care cinau numai cu iarbă. Turte care nu conţineau niciun praf de făină, făcute doar din fân tocat şi frunze de sfeclă. Copii cu oasele moi şi picioare curbate. Sate şi cătune părăsite de locuitori, plecaţi în căutarea unui trai mai bun. Peste tot viaţa era la fel: fără pâine, slabă, înfometată.

Dar în Povolgia?

Se presupunea că Belaia avea să ajungă pe calea ferată Moscova-Kazan până la Şihran şi de acolo să facă câteva expediţii în raioanele Ciuvaşiei, inclusiv în capitala Ceboksarî. În continuare va merge la Voljsk, de unde va inspecta adâncurile regiunii Mari. Apoi va trece la Kazan şi va merge prin Tătaria, iar la sfârşit va coborî în Simbirsk şi Samara (pentru ca tabloul să fie complet, ar fi fost util să coboare şi mai mult – până la Saratov şi chiar în Astrahan, dar s-a hotărât ca acest drum să fie amânat pentru vară, când avea să se deschidă navigaţia pe Volga). O dată la trei zile erau aşteptate comunicări telegrafice de la comisar despre mersul delegaţiei, iar la sfârşitul fiecărei săptămâni – un raport detaliat prin fir direct. Mandatul pentru călătorie i-a fost înmânat la secretariatul VŢIK – tipărit pe trei foi de hârtie groasă şi dotat cu asemenea semnături, că numai vederea lor ar fi trebuit să-i deschidă orice uşă şi orice cale. În ciuda acestui fapt, călătoria ameninţa să se lungească cu o lună şi jumătate: potrivit zvonurilor, căile ferate din est funcţionau cu întreruperi, trenurile se mişcau încet.

S-a dovedit că realitatea era mult mai rea: trenurile nu se mişcau încet, ci stăteau de-a binelea. Locomotivele zăceau ca nişte animale muribunde pe şine – la Perovo, Şeremetievo, Podosinki şi Ramenskoe. Belaia le vedea de la fereastra compartimentului cadavrele de oţel pe jumătate acoperite de zăpadă. Cele câteva care încă mai puteau merge se târau pe şine doar ceva mai repede decât un cal la pas şi trăgeau după ele garnituri neînchipuit de lungi – câte şaizeci, şaptezeci de vagoane, legate între ele cu bucăţi de lanţ, sârme, odgoane uzate, sau chiar cu tot felul de cârpe inimaginabile. Pe drum, tampoanele vagoanelor se loveau unele de altele, scoţând un scrâşnet şi un zăngănit nu mai puţin asurzitor decât zornăitul roţilor pe oţelul şinelor, astfel că aceste trenuri

târâtoare erau auzite de departe. Un astfel de eşalon şi-a pierdut coada chiar în faţa ochilor ei: garnitura a mers mai departe, iar ultimele cinci vagoane s-au desprins şi, clătinându-se, au alunecat pe şine singure; au alunecat îndelung, până când au dispărut la orizont.

Majoritatea acestor eşaloane erau decapitate: stăteau pe şine fără locomotive. Cu cât te apropiai de gări, cu atât se înghesuiau mai multe garnituri decapitate. La intrarea în oraşe – în Voskresensk, Kolomna, Riazan – aceste garnituri umpleau toate şinele din jur. Pereţii vagoanelor erau plini de inscripţii: „întârzierea alimentării înseamnă moarte!”, „Faceţi loc – pâine pentru cei înfometaţi!”. inscripţiile erau acoperite de promoroacă şi zăpadă.

Nu avea însă cine să citească îndemnurile – părea că oamenii dispăruseră cu totul. Deja de mult calea ferată era interzisă pasagerilor – transporta numai alimente şi combustibil pentru locomotive. Pe curajoşii care s-ar fi încumetat totuşi să se urce pe platforma dintre vagoane şi să meargă până la gara cea mai apropiată îi aşteptau cinci ani de muncă silnică – de aceea, nu prea vedeai călători clandestini. De fapt, nu vedeai pe nimeni – nici oameni să-i conducă pe alţii la tren, nici hamali, nici negustori ambulanţi. Numai pază – nişte siluete încremenite, pudrate cu alb, stăteau cu baionetele scoase pe peroanele rare. Iar maşinăriile păreau că lucrează fără participarea omului; şi oţelul, şi bronzul, şi tabla, şi cuprul, şi roţile dinţate, şi papucii de frână, arcurile de suspensie şi pistoanele – toate acestea zăngăneau şi pocneau obosit, scârţâiau şi scrâşneau singure; de mult pornit, mecanismul încă duduia – abia-abia, gata-gata să se oprească.

Până la Riazan a mers o săptămână. Până la Ruzaevka, încă una. N-au ajutat nici mandatul impresionant, nici telefoanele de la centru: trenul stătea cu zilele tras pe linii moarte, aşteptând o locomotivă. Locomotive vii nu erau.

Pe cele bolnave nu avea cine să le repare – nu erau mecanici (unii plecaseră în armată, alţii în sud, după hrană). Iar dacă erau mecanici, nu era metal pentru reparaţii (nici cuptoare, nicovale sau alte unelte). Iar dacă totuşi se repara locomotiva, atunci nu se găsea fochist (unii fuseseră ucişi în Războiul Civil, alţii erau în grevă sau dispăruseră). Dacă era fochist, nu era combustibil (era rechiziţionat de la populaţie, erau impuse cote de lemne, şi tot nu ajungea). Iar dacă era combustibil, nu avea cine să cureţe şinele de zăpadă (muncitorii înfometaţi nu mai aveau putere să dea la lopată pe ger, iar deseori nu aveau nici haine de iarnă)...

— Solicit o locomotivă funcţională! se răstea Belaia ca de obicei la şeful unei gări undeva în Râbnoe sau Torbeev. Dacă nu-mi daţi, o să fiţi arestaţi!

— Vă dau, se învoia acesta docil. Pe prima care e gata v-o dau! îndată ce-şi scoate nasul de la reparat, aţi şi luat-o! Atunci, tu o să pleci mâine, iar trenul cu porumb american pentru Kazan îl trecem pe linie moartă, să aştepte. E bine, comisare?

— Dracu' să te ia! ceda Belaia. Trimite întâi porumbul.

Porumbul pleca. Iar în gară mai rămâneau vreo sută de vagoane acoperite de zăpadă: cu făină de ovăz şi de hrişcă, cu ulei de floarea-soarelui şi de în, cu grâu... Aşa călătoreau.

În trei săptămâni au ajuns la Şirhan. De acolo trenul îşi continua drumul spre est, iar vagonul comisarului pentru copii rămânea să aştepte: după expediţia în Ciuvaşia, vagonul urma să fie ataşat la o câte garnitură care circula şi să ajungă astfel dintr-un punct în altul al traseului.

La gară, Belaia a trecut pe la conducere să raporteze la Moscova despre sosirea la destinaţie. Firul direct era însă ocupat: un tânăr cu aspect emaciat raporta – la Ceboksarî sau undeva la centru – cifre nesfârşite: murmura cu un

glas subţirel, trecându-şi miop degetele peste o foaie mototolită şi repetând de mai multe ori, cu răbdare, acelaşi lucru – pesemne, legătura nu era bună şi de la capătul celălalt al firului era întrebat iar şi iar. Belaia nu a înţeles imediat despre ce era vorba.

— ... O sută opt. Da, da, în raionul Tarhanovski – o sută opt. Nu, o sută şapte în Muratovo. Deci în Tarhanovski, o sută opt morţi. Repet: o sută opt morţi... Mai departe. Raionul Hormalinski. Suferă de foamete nouă sute patruzeci. Nouă, patru, zero – nouă sute patruzeci... Umflaţi – două sute nouăzeci. Nu o sută, două sute nouăzeci. Repet pe silabe: do-uă su-te no-uă-zeci! Ăştia-s umflaţi, da, da, exact... Au murit fix şaizeci. Da, da, şaizeci de morţi – cadavre, adică. Mai departe. Raionul Şemurşinski. Suferă de foame o mie treizeci. Nu treizeci, o mie treizeci... Rahitici... Mă auziţi? Bun. Atunci mergem mai departe. Umflaţi...

După Şemurşinski a urmat raionul Koşelevo. Apoi Şamkinski, Iadrinski şi Cebaevski. Ubeevski şi Boldaevski. Toisinski şi Toraevski... Belaia nu putea să aştepte până când tânărul termina de dictat – a scris pe o foaie din blocnotes câteva rânduri şi i-a ordonat telefonistei să le trimită ca telegramă la VŢIK.

În faţa clădirii gării aştepta deja secretara secţiei locale pentru copii Iaşkina şi un soldat roşu din escortă, al cărui nume Belaia nu l-a mai aflat. Tot acolo era şi o sanie gata de drum: fusese stabilit dinainte că vor pleca imediat în sate şi cătune, fără a mai pierde vremea cu inspecţia în Şirhan, unde apropierea de calea ferată asigura o oarecare bunăstare. S-au urcat pe loc şi au pornit.

Iaşkinei – cu faţa aproape albăstruie de palidă ce era şi cu ochii spălăciţi, înfofolită toată în broboade şi şaluri – îi era tot timpul frig, în ciuda trupului voluminos şi pâslarilor de fetru din cel mai bun. Privea etern în pământ, vorbea

puţin şi fără tragere de inimă – poate pentru că era timidă din fire, sau poate din pricina unei anume apatii generale, care răzbătea din toate gesturile şi intonaţiile ei. Soldatul şi vizitiul nu vorbeau deloc ruseşte. Călătoria, judecând după toate acestea, avea să fie destul de liniştită. Cu atât mai bine, a hotărât Belaia, cu atât va putea privi mai atent şi mai imparţial.

Au mers câteva ore pe câmpuri albe monotone, bordate de păduri. N-au observat niciun animal ori pasăre, nici măcar vreo urmă de-a lor: zăpada în jur era tare, netedă, neatinsă de labă de lup sau de vulpe. Deasupra, pe cerul ca de vată, atârnau nori, de vată şi ei.

Către amiază au intrat într-un sat. Belaia şi-a dat seama de asta văzând de o parte şi de alta a drumului nişte troiene mari, de două ori cât statura unui om – sub ele se ascundeau casele. Nu se vedeau nici acoperişuri, nici temelii, nici pereţi – totul era acoperit de zăpadă; numai ferestrele priveau pe furiş de sub ţurţurii care tiveau cornişele, ca nişte ochi de sub basma. Aici era la fel de linişte ca şi pe câmp. Şi nu se simţea niciun miros, ca şi pe câmp: nici de fum, nici de bălegar, nici de mâncare, nici vreun alt iz omenesc.

Iaşkina a propus să găsească selsovietul[11], dar Belaia, după obiceiul de mult împământenit de a începe inspecţia fără conducere, a sărit din sanie şi a intrat în prima curte care i-a ieşit în cale. Nici n-a deschis bine portiţa îngheţată, că a fost îngropată într-un troian şi i-a intrat zăpadă în cizme, dar degeaba: casa era pustie. Şi casa următoare. Şi următoarea.

— Dar unde m-aţi adus? şi-a ieşit ea din fire în cele din urmă. Poate-o fi părăsit satul ăsta?

Fără să-şi ridice privirea, Iaşkina a clătinat din cap. Apoi a arătat spre porţile pe jumătate căzute de peste drum:

[11] Consiliul sătesc (prescurtare de la *Selski sovet).*

spre ele ducea un şir de urme.

În această curte se simţea imediat prezenţa omului: deasupra hornului tremura un nor transparent – poate fum, poate pur şi simplu căldură; acoperişul era curăţat de zăpadă, dar cumva ciudat – din loc în loc, în partea de jos a pantei. Apropiindu-se, Belaia a înţeles: nu îl curăţaseră pur şi simplu, luaseră paiele.

Paiele le-a găsit în interiorul casei: tocate mărunt, stăteau pe masă în grămăjoare. Tot acolo se afla o râşniţă de mână – două pietre puse una peste alta – era evident că paiele tocate urmau să fie transformate în făină. Şi mai era un ceaunel plin cu un lichid cleios – din el se iţeau crenguţe şi ciulini. Ceaunelul era cald. Oare aceste crenguţe şi ciulini – le fierbeau?

Belaia a cuprins încăperea cu privirea. Buşteni cenuşii tăiaţi, cu câlţi între ei. Mobilă din lemn neşlefuit. Ferestre mici, acoperite atât de tare cu promoroacă, încât lumina abia pătrundea. Într-un colţ – o sobă deschisă la culoare. Iar de pe sobă o privesc pe Belaia câteva perechi de ochi – o privesc indiferent şi neîntrerupt, fără să clipească.

Copii. Patru sau cinci, Belaia nu poate nicicum să numere bine. Şi vârsta e nesigură: undeva pe la trei-patru sau pe la opt-zece? Fără niciun fir de îmbrăcăminte, ei zac pe sobă într-un ghem strâns de mâini şi picioare, burţi umflate cu buricele ieşite în afară, guri întredeschise şi păr încâlcit. Iaşkina, care a intrat şi ea, întreabă ceva în ciuvaşă – feţele murdare încep să tremure ritmic, ochii se întorc spre ea toţi odată, dar buzele nu se mişcă să răspundă.

— Unde sunt părinţii voştri? Belaia se apropie de sobă şi întinde mâna spre ghemul uman – foarte încet, cu palma desfăcută înainte, ca să nu-i sperie. Şi hainele unde-s? Vă e foame?

Capetele ciufulite se leagănă pe gâturile lungi –

urmăresc palma care se apropie. Din ghem se întinde în întâmpinarea ei o mânuţă – mititică, galben-palidă, semănând cu o gheară de pui – şi prinde mâna străină de încheietură, trăgând-o spre ea. Şi deodată o gură se deschide larg, cuprinde cu buzele degetul mare al comisarului Belaia şi începe să-l sugă, ca pe o suzetă. Imediat se deschid şi alte guri – încep să sugă celelalte degete. Pe fiecare deget al comisarului sunt limbuţe uscate, aspre şi dinţi mărunţei: cinci capete care-şi ciocnesc pometţii osoşi îi sug mâna. Ochii sunt închişi, nările îngustate, respiraţia devine mai rapidă şi şuierătoare – numai ea se aude în casă.

Ea reuşeşte să nu ţipe. La fel de lin, îşi trage mâna înapoi – copiii îşi desfac supuşi fălcile, dându-i drumul. Plescăie încet din buze, dintre care se ivesc două firicele de salivă, stau suspendate în aer, apoi, într-un târziu, cad.

— Trebuie hrăniţi. Belaia îşi şterge de manta degetele ude. Şi îmbrăcaţi. Imediat.

— Da, da, scutură din cap Iaşkina, privind în podea. O să spunem la selsoviet.

În alte case îi întâmpină doar urme de oameni. Într-una, o grămăjoară de oase de vită pe masă, golite complet de carne. În alta, trei capete de câine într-un ceaun, acoperite cu apă, pesemne pregătite pentru a face din ele piftie.

— Dar oamenii unde-au dispărut? nu poate pricepe nicicum Belaia.

— O să întrebăm la selsoviet, ridică din umeri Iaşkina.

Tot drumul păstrează pe faţă o expresie atât de placidă şi impasibilă, încât comisarului Belaia îi vine câteodată s-o lovească, s-o plesnească din toate puterile peste obraji. Dar n-ar folosi la nimic: după toate aparenţele, Iaşkina e dăruită de natură cu un caracter atât de tâmp, încât până şi bătăile din partea unui superior le-ar îndura cu aceeaşi supunere şi indiferenţă.

Belaia merge încăpăţânată mai departe, înainte – spre casa lungă, fără gard sau palisadă, cu cerdac înalt şi ferestre mari. Uşa e dezgheţată temeinic, ţurţurii au fost daţi jos de pe streaşină – semnele de viaţă sunt evidente. Şi într-adevăr, prin geamurile acoperite cu promoroacă doar până la jumătate, Belaia vede oameni, mulţi oameni: o clasă întreagă de copii stă în bănci şi îşi plimbă cu sârg peniţele pe caiete, iar învăţătorul explică ceva la tablă, agitând un indicator. Acest tablou paşnic pare atât de straniu în mijlocul satului mort, pe jumătate acoperit de zăpadă, încât Belaia, nefiind în stare să se smulgă, îşi lipeşte faţa de geam – să mai stea câteva minute, să se bucure de priveliştea plăcută şi normală.

Dar de ce e atât de întuneric în şcoală? Camera spaţioasă e luminată de o singură lumânare – cum se lăsa amurgul, lumina abia e de ajuns ca să poţi distinge chipurile. Cum scriu copiii în semiîntuneric? De ce nu înmoaie peniţele în călimări? De ce învăţătorul nu stă în faţa clasei, cum trebuie, ci aşezat pe scaun, şi încă cu gâtul sprijinit de perete? De ce are ochii închişi? De ce indicatorul loveşte într-o tablă pe care nu e scris nimic?

Belaia intră în clasă. Feţele se întorc spre ea – şi unele neobişnuit de late, cu pleoapele umflate şi obrajii la fel, astfel că abia li se văd ochii, şi unele foarte înguste, cu pielea întinsă pe pomeţi şi orbite imense. Privirile tuturor sunt obosite şi tâmpe de somn. Elevii sunt îmbrăcaţi în şube şi cojoace, câţiva au căciulă pe cap. Învăţătorul e într-un palton ridicol de culoarea canarului, aparent de damă.

— Aţi venit, rosteşte el în ruseşte, nu se ştie de ce, în şoaptă, şi chipul său imens, umflat, se luminează de bucurie. Le-am spus copiilor, le-am promis – şi aţi venit. Ce fericire...

— Bună ziua, spune Belaia. Sunt de la Moscova, de la

Comisia pentru Copii.

— Puteţi s-o deschideţi chiar azi? Sprijinindu-se în băţ, învăţătorul se ridică de pe scaun şi, târşâindu-şi greu pasul, se îndreaptă împleticit spre

Belaia (pâslarii lui au marginile tăiate, ca să-i încapă picioarele umflate). Chiar acum – puteţi? Nu avem lecţii toată ziua, numai până se întunecă, vedeţi şi dumneavoastră. Şi nu mai avem putere să aşteptăm...

— Ce să deschid? Unde?

— Cantina. Aţi venit să deschideţi o cantină, nu? O cantină a şcolii? învăţătorul tot încearcă să-şi încheie nasturii paltonului antediluvian, îndesat peste câteva jachete şi pulovere, dar degetele nu-l ascultă.

— Nu, clatină din cap Belaia. Sunt pur şi simplu în inspecţie.

— Nu glumiţi aşa! De emoţie, învăţătorul prinde puteri, şi degetele dovedesc în sfârşit şi ultimul nasture de la gât. Mi s-a comunicat de la centru, şi absolut oficial, că primele cantine vor fi întotdeauna la şcoli – dar numai la cele care funcţionează. Altfel, pentru ce am sta aici toată toamna şi toată iarna?

— Iertaţi-mă, zice Belaia. Cantină deocamdată n-o să fie. Mergeţi acasă, învăţătorul o priveşte lung, cu chipul umflat tremurându-i şi gârbovindu-se mai tare cu fiecare secundă, parcă micşorându-se chiar în faţa ochilor ei. Paltonul îi e boţit în cute transversale – pare o armonică mare, galbenă.

— Mergeţi şi voi acasă, copii! le spune Belaia elevilor.

Aceştia nu se clintesc, evident neînţelegând niciun cuvânt pe ruseşte; în dreptul gurilor lor apar şi dispar norişori de abur. Pe unii deja i-a doborât somnul – chipul, care-şi pierduse orice expresie, le atârna pe piept, cu ochii închişi.

— Spuneţi-le să se ducă acasă! se întoarce Belaia spre

învăţător.

Dar acesta deja s-a aşezat la loc pe scaunul său, ca o găină bătrână pe ouă. Paltonul încheiat îi strânge gâtul umflat, şi se descheie din nou la guler. Apoi, brusc, loveşte cu băţul indicator undeva în spate şi în sus – loveşte fără să se uite, dar nimereşte exact în centrul tablei: de la zgomot, elevii care aţipiseră tresar speriaţi, dezvelindu-şi ochii goi.

— Plecaţi. Învăţătorul se sprijină de perete şi îşi acoperă pleoapele. Nu ne deranjaţi lecţia.

Comisarul îşi plimbă privirea peste bănci: în loc de caiete, în faţa elevilor sunt bucăţi de ziare. Unii ţin în mâini nu tocuri, ci crenguţe uscate. Pe bănci, nici măcar o călimară.

Belaia dă din cap a scuză şi iese, închizând bine uşa.

— Bun, îi spune ea Iaşkinei, care aşteaptă afară. Să mergem la selsoviet.

Găsesc repede căsuţa sovietului sătesc: se află pe un deluşor, pe uliţa principală a satului, şi zăpada din jur e bătătorită zdravăn – de picioare omeneşti, de copite de cai şi de şine de sanie. Casa e arătoasă, gardul care o înconjoară e înalt şi are o copertină mică: se vede că în curte se ascunde o gospodărie mare, bogată. Din stradă se vede numai elicea unei mori de casă: aripile uriaşe atârnă deasupra curţii ca o cruce neagră. Ferestrele selsovietului sunt întunecate, dar întunericul se mişcă, e viu: ici tremură o perdea, dincolo se zăreşte prin geam o umbră – pesemne înăuntru se face economie de gaz lampant sau de lumânări, nu se aprind până seara.

În casă e un miros puternic de oameni: miroase a sudoare, a numeroase guri şi a păr nespălat. Glasuri omeneşti nu se aud, dar după cum se mişcă aerul din jur, după valurile slabe de căldură care vin din toate părţile, Belaia înţelege că sunt oameni acolo. Din când în când, din

întuneric răzbat sunete ale prezenţei umane: ba un oftat, ba un sforăit, ba o tuse răguşită – umedă, de undeva din adâncul pântecului. Privirea i se obişnuieşte curând cu bezna care domneşte înăuntru, ochii încep să distingă ce se petrece, în sfârşit se văd locuitorii satului. Ce mulţi sunt în jur!

Nu se ştie de ce, sunt toţi adunaţi în ciorchini – câte cinci, câte opt, ba şi câte o duzină de trupuri: nimeni nu stă pe scaun sau întins separat, singur, numai împreună. Strânse laolaltă – ca într-o boccea – stau pe laviţe femeile, îmbrăţişându-se una pe alta şi pe pruncii încremeniţi pe genunchii lor. Pe podea se cuibăresc bărbaţii: s-au răspândit pe sub ferestre, la masă, în colţul propagandistic; trupuri, şi oribil umflate, şi uscate până la os, zac unele peste altele, ca lemnele în magazie. Soba au înconjurat-o bătrânii: îşi lipesc obrajii, umerii şi spinările de burta ei văruită, şi-au împrăştiat până şi bărbile albe, pecetluindu-le deasupra cu mâinile ridate – nu se mai vede nimic, niciun centimetru din sobă, ci numai carnea bătrână care o acoperă. Toţi tac. Toţi respiră, folosindu-şi energia nu pentru vreo conversaţie sau vreo mişcare inutilă, ci numai pentru încălzirea casei. Când şi când, câte unul se desprinde din grup şi, târându-şi slab picioarele, se duce la găleata cu apă; după ce bea, se întoarce şi se lipeşte la loc.

De ce s-au strâns toţi aici, la selsoviet? Ce-i asta, o adunare?

Răspunsul îl dă preşedintele selsovietului: acesta e descoperit ceva mai târziu – intră, târându-şi picioarele, cu mersul foşnit al unui om umflat. Scoate dintr-un scrin încuiat cu cheia o lampă cu gaz şi o aprinde. Din subsolul zăvorât cu un lacăt aduce câteva lemne şi le bagă în sobă. Dacă nu ascunde lampa şi lemnele, explică el, imediat le iau acasă, aşa slăbiţi cum îi vedeţi. La început se bucură

cu însufleţire de oaspeţii din capitală şi îi priveşte cu speranţă, dar, aflând că sunt doar în inspecţie, îşi pierde pe loc toată bucuria şi însufleţirea.

Da, explică el: trăim toţi laolaltă, nu mai ştim de câte luni. Da, multora li s-au terminat lemnele, şi n-au putere să taie altele – lumea trage la selsoviet, la căldură. Puţini au haine de iarnă, aşa că pe frig nu ies toţi pe uliţă. Mâncare nu mai are nimeni de mult. Vitele şi păsările au fost tăiate încă din toamnă, câinii şi pisicile la fel, au prins deja şoarecii şi şopârlele. Ce mănâncă oamenii? Tot felul de gunoaie: scot iarba de sub zăpadă, mărunţesc şi fierb crengi. Adună ace de pin, conuri, muşchi. Macină ghinde şi le fierb în şapte ape. Cei mai curajoşi înghit şi pietre, fac supă din nisip. Am încercat să pisăm lemn, dar n-am putut să-l mâncăm. Unul, ce-i drept, a pisat şi a folosit pastă de stejar ca aluat – acesta mirosea a pâine. Aşteptăm primăvara, aşteptăm căldura şi iarba proaspătă. Dar mai mult decât primăvara, aşteptăm proviziile de la centru. La pâine nu sperăm, dar poate ne aduc nişte mazăre sau şroturi de floarea-soarelui. Nu ştiţi, o să vină provizii anul acesta?

Belaia îşi aminteşte sutele de vagoane cu produse încremenite pe calea ferată în aşteptarea locomotivelor. Clatină din cap: nu ştiu.

Da, dă şi preşedintele din cap, înţelegător. Nici nu ne trebuie mult – măcar copiii să-i hrănim. Cei care sunt încă în leagăn mor repede, nu se chinuie. Dar cei deja înţărcaţi – pentru ei e mai greu. Îşi muşcă degetele, le muşcă până la os. Se apucă să mestece orice nimeresc – curele, sfori, opinci vechi – şi se sufocă, nu pot să înghită. Fac tot felul de boli: tifos, scorbut, viermi în gură. Unii au ulcere pe tot corpul, care nu se vindecă. În sat e şi o infirmerie, dar degeaba: nu se fac bine copiii pe foamete. Nici adulţii nu se fac bine. Poate-ar fi mai bine să închidem infirmeria

asta până la vară, să nu irosim lemnele de pomană?
Belaia clatină iar din cap: nu ştiu.
Nici eu nu ştiu, e de acord preşedintele. Lemnele sunt mai preţioase ca aurul acum. În afară de selsoviet şi infirmerie, încălzim şi hambarul de la marginea satului – acolo îi ţinem pe smintiţi. De foame, oamenii îşi pierd minţile repede. De dimineaţă era încă om cu judecată, iar seara e deja nebun: urlă, se repede la vecini, ameninţă să-şi mănânce copiii. Pe ăştia îi închidem separat, ca să nu-i molipsească şi pe alţii de nebunie. Poate să nu le mai dăm lemne? Să le păstrăm pentru infirmerie?
Vă mulţumesc pentru discuţie, îi spune Belaia, ridicându-se şi invitând-o după ea cu un gest din cap pe Iaşkina, care s-a moleşit la căldură. Noi plecăm, până la noapte trebuie să ajungem şi-n satul învecinat.
Da, dă din cap preşedintele, amabil. Plecaţi chiar acum, e periculos să fiţi pe drum noaptea. N-aţi putea să luaţi cu dumneavoastră şi un arestat? Dacă tot mergeţi la Ţivilsk, lăsaţi-l acolo, la miliţie. Noi n-avem unde să-l ţinem: în infirmerie sau în selsoviet ne e frică, e totuşi un criminal, iar în hambar, cu smintiţii, îi e lui frică. Singuri nu ne descurcăm, că doar n-o să punem o căruţă pe drumuri numai pentru el. Iar ca ocazie, numai dumneavoastră s-a nimerit să treceţi pe aici luna asta.
Nu, zice Belaia, urcându-se deja în sanie. Criminalul nu-l luăm.
Nici nu e rău, de fapt, stăruie preşedintele, dimpotrivă, e om cu suflet. Nu şi-a putut hrăni cele două fetiţe şi le-a sufocat cu perna, ca să nu se chinuie. Înainte de asta le-a săpat şi mormântul, le-a făcut şi sicriu cu mâna lui, unul pentru amândouă. Le-a înmormântat, şi de la cimitir a venit direct să se predea. Uite ce fel de om e!
Să mergem mai repede, îi porunceşte Belaia vizitiului. Să mergem! Hai!

Şi pleacă – pe uliţele acoperite de amurgul albastru, printre casele negre, care privesc posomorâte de sub zăpadă. Luminile roşiatice slabe ale selsovietului de pe deluşorul cu moară în vârf se mai zăresc multă vreme – chiar şi din capătul satului.

Când să iasă din sat, dintr-o clădire întunecată, izolată se aude un răcnet: două glasuri urlă, jos şi straniu, aproape la unison. Hambarul cu smintiţii, înţelege Belaia. În scurt timp, la vocile lor se alătură şi o a treia: asta nu urlă – plânge şi repetă mereu acelaşi lucru, pe toate tonurile.

— Ce strigă? o întreabă Belaia pe Iaşkina.

Aceasta îi explică somnoros: „Sunaţi alarma”.

Ies pe câmp. În jur se întind zăpezi negre, de la un orizont la altul. Luna stă ca o gaură albă pe cer. Două dungi luminoase – o urmă de sanie abia lăsată – duc în satul următor.

— Sunaţi alarma! izbucneşte vocea. Sunaţi! Sunaţi! Sunaţi!

Comisarului Belaia îi vine să se culce pe fundul săniei – să se bage sub pieile de oaie, să-şi bage nasul în fân, să închidă ochii şi să-şi astupe urechile – dar se stăpâneşte, nici nu tresare.

— Alarmaaaaaa! răsună peste câmpurile pustii. Aaaaaaa!…

Într-o săptămână au fost inspectate încă câteva sate. Dacă Belaia n-ar fi scris cu scrupulozitate în blocnotes unde mergeau şi ce vedeau, ar fi putut jura că au fost în trei sau patru. De fapt, au fost în unsprezece. Unsprezece sate cu nume ciuvaşe complicate – absolut la fel şi la prima vedere, şi la o cercetare mai atentă.

Peste tot, tablouri dureros de asemănătoare: case pustii, oameni adunaţi într-una singură. Slăbiciunea sau umflarea urâtă a trupurilor, supunerea şi apatia din priviri. În

ceaunele care se răceau – pietre, pământ şi iarbă putrezită. Câmpuri fără semănături. Grajduri fără animale. Hambare fără alimente. Dispensare în care nu se trata nimeni. Şcoli în care nu învăţa nimeni...

Către sfârşitul săptămânii, Belaia îşi pierduse capacitatea de a fi impresionată: n-o mai mirau nici viii desfiguraţi de foame şi boală, nici morţii îngheţaţi în ger. Atunci a înţeles şi cauza bizarei placidităţi a însoţitoarei sale. Încă pe când erau în drum spre Ţivilsk, observase că Iaşkina murmură ritmic, ca pentru sine, nişte cuvinte.

— Vă rugaţi? a întrebat ea ameninţător, privind-o în ochi.

— Da, i-a răspuns liniştită aceasta, fără să-şi ferească privirea pentru prima dată de la începutul călătoriei. Pentru fiul şi fiica mea. Astăzi e a noua zi de când s-au dus...

În Ţivilsk, Belaia trebuia să se odihnească o zi – să se spele, să doarmă bine, să raporteze la Moscova, iar apoi să plece mai departe, la Ceboksarî. I s-a dat cea mai bună cameră din cel mai bun hotel al oraşului, mare, cu şemineu propriu (deşi neîncălzit) şi cu tavanul pictat cu nori şi îngeri.

Dar Belaia n-a putut nici să se bage în cada cu apă fierbinte pregătită cu grijă de cameristă, nici să se arunce în aşternuturile curate ale patului, îndată ce a intrat în cameră, fără să-şi scoată nici măcar mantaua, s-a aşezat la masă – şi a stat aşa toată noaptea. N-a aprins lampa şi nu s-a atins de cina pusă frumos pe un şervet în faţa ei. Trebuia să-şi scrie raportul – nici prea lung, nici prea scurt, prezentând fără isterie faptele şi făcând propuneri constructive – dar nu-i veneau cuvintele necesare.

Pentru prima dată în viaţă, Belaia era neputincioasă: şi telefoanele, şi rapoartele, chiar şi telegramele disperate erau fără niciun folos. Toţi copiii pe care-i văzuse nu

puteau fi hrăniţi sau încălziţi. Nu putea – oricât de fierbinte şi-ar fi dorit – să topească zăpada care acoperea şinele, să cureţe drumul pentru eşaloanele cu alimente. Sau să reînsufleţească locomotivele din cimitirele de trenuri. Ori să-i învie pe fochiştii căzuţi în Războiul Civil.

Acolo, în satele rămase în urmă, văzuse pentru prima dată moartea de aproape. Acolo, în şcolile, spitalele, selsovietele populate de muribunzi, viaţa doar se prefăcea că mai este. De fapt, semnele erau înşelătoare: sub chipul vieţii se ascundea de mult moartea. Şi Belaia stătea în faţa acestei morţi – unu la unu, faţă în faţă – fără să aibă idee ce să facă mai departe şi cum să trăiască.

În zori, după ce mâzgălise şi mototolise o jumătate de duzină de foi, Belaia s-a dus la poştă, sperând ca pe drum să-şi pună ordine în gânduri şi să găsească cuvintele potrivite pentru raport.

Poşta locală – o căsuţă cu un singur nivel în colţul pieţei principale, înconjurată de stâlpi şi încurcată în cabluri – era deja deschisă. Belaia s-a aşezat la singurul pupitru şi, sub privirile pline de compasiune ale funcţionarei, a mai scris şi a tăiat, a scris şi a tăiat, vreo jumătate de oră. De fiecare dată când îşi trecea ochii peste o nouă variantă de comunicare, ştergea fără milă semnele de sensibilitate inutilă: „înfricoşător”, „cumplit” sau „catastrofal”, „pier” sau „mor ca muştele”. Dar în fiecare text care urma, aceste cuvinte se strecurau pe nesimţite din nou, ca şi cum nu Belaia ar fi mânuit creionul pe hârtie, ci altcineva, încăpăţânat şi rebel. În cele din urmă, a conceput cum-necum depeşa şi i-a întins-o femeii. Dar n-au apucat să o trimită: uşa s-a dat de perete cu zgomot şi în sală a năvălit un cap de cal scoţând aburi pe nări, cu promoroacă pe gene şi coamă, iar în urma lui, tropăind din copite, crupa acoperită de zăpadă şi umflată în părţi. Pe cal era un ţăran cu căciulă îmblănită: avea nasul şi obrajii roşii ca focul de

ger, iar în loc de barbă, ţurţuri.

— Încotro? a scâncit funcţionara.

Dar omul deja sărise jos şi îşi scosese mâna din mâneca îmblănită – între degetele lui costelive răsărise nu se ştie de unde un revolver şi îl ţinea acum în faţa palidă de uluire a funcţionarei.

— Trebuie să trimit un raport la Ceboksarî, a rostit el abia auzit, cu o voce răguşită de răceală.

— Aşteaptă-ţi rândul, a arătat femeia cu bărbia spre Belaia.

— Eu am ceva mai important.

Bărbatul a armat revolverul şi a început să tuşească puternic, ducându-şi mâna cu arma la gură.

Funcţionara a clipit scurt, s-a aşezat ascultătoare la aparatul de telegraf şi şi-a trecut degetele peste tamburul cu bandă de hârtie, pregătindu-se de lucru.

— Trebuia trimis ieri, dar n-am putut eu. Dregându-şi vocea, ţăranul s-a sprijinit cu cotul de tejghea, şi-a scuturat cu un gest neglijent din barbă pe podea ţurţurii care se topeau, apoi a scos din sân o foaie de hârtie împăturită de mai multe ori şi a desfăcut-o. Tu străduieşte-te s-o trimiţi cât mai repede. La capătul celălalt nu le place să aştepte.

Şi a început să citească într-o şoaptă şuierătoare din cauza încordării:

— Raport la Ceka din Ceboksarî. Comunic că în ultima săptămână în satul Abeevo din raionul Ţivilsk au murit nouă oameni, din care cinci s-au otrăvit: au mâncat stârvuri din gropi – au dezgropat din pământul îngheţat cadavre de vită îmbibate cu fenol şi le-au mâncat. Trupurile fără viaţă le-au fost puse alături de celelalte, într-un hambar. Solicit să trimiteţi soldaţi pentru săparea unei gropi comune. Locuitorii refuză să sape pe motiv că nu au putere. S-a născut un prunc – mort. Dacă-l socotim şi pe

el, au murit nu nouă, ci zece oameni. Rog daţi indicaţii pentru viitor: îi socotim pe cei născuţi morţi sau nu? De asemenea: îi socotim şi pe pruncii care s-au născut vii, dar au trăit numai câteva zile sau ore? Mereu ne încurcăm. Alte evenimente nu s-au petrecut. Preşedintele sovietului, Abdulov.

Clapele telegrafului ţăcăneau. Calul a bătut din copite şi a răsuflat zgomotos, apoi s-a apucat să lingă tejgheaua lăcuită – pesemne îi era sete.

— Asta-i tot? a întrebat funcţionara, bătând ultimele cuvinte.

— Tot.

Abdulov şi-a scos malahaiul[12] (dând la iveală o chelie noduroasă), l-a dus la piept şi a dat din cap, ca pentru a mulţumi, înclinându-se uşor în faţa femeilor. Apoi şi-a pus la loc căciula, a deschis larg uşa şi a sărit în şa. Calul şi-a scuturat capul nerăbdător şi a ţâşnit afară.

— Aveţi telegraf şi la Abeevo, a strigat funcţionara în urma lui Abdulov.

— L-au furat ieri, a şuierat acesta fără să se întoarcă, deja din prag. Acum o să vin la tine cu rapoartele.

Uşa s-a trântit. Pe podea erau urme ude – de ghete şi de copite.

Dincolo de ferestre se auzea un vuiet – începea viscolul.

— Dar calul la ce-i trebuia? a întrebat Belaia.

— Ei, ducă-se, ce importanţă are? a ridicat din umeri funcţionara. Haideţi, daţi-mi depeşa dumneavoastră.

— Nu, mai bine vă dictez.

Belaia a mototolit ciorna raportului şi a ascuns-o în buzunar.

A dictat repede, fără nicio ezitare.

— Către preşedintele Comisiei pentru Copii – personal.

---

[12] Căciulă îmblănită, de formă conică şi cu clape în dreptul urechilor, specifică popoarelor din Asia Centrală.

Secret. Urgent, în legătură cu situaţia catastrofală – subliniez, catastrofală – din Ciuvaşia, vă cer permisiunea să întrerup traseul stabilit şi să folosesc mandatul dat mie pentru a lua măsuri aici. Intenţionez să alcătuiesc un eşalon de evacuare, pentru a duce cu el din Ciuvaşia la Moscova numărul maxim posibil de copii în pericol să moară. În continuare, am de gând să folosesc acest eşalon pe o bază regulată pentru strămutarea copiilor ciuvaşi la Moscova, Petrograd şi în guberniile agrare – până când va fi învinsă foametea. Aştept aprobarea dumneavoastră. Comisar pentru copii Belaia.

Aprobarea a fost primită. Un an întreg, Belaia a locuit în trenurile care legau Ciuvaşia de Moscova. Prin eforturile ei, în oraşele ciuvaşe au fost deschise patru noi case de copii, au apărut cincisprezece puncte suplimentare de hrănire şi o cantină mobilă – pentru aprovizionarea satelor şi cătunelor îndepărtate – au fost evacuaţi aproape şase mii de copii flămânzi.

În anul acela, Belaia nu a ajuns nici în satele din regiunea Mari, nici în cele tătare, nici în cele başkire. Nici în gubernia Samara, nici în Simbirsk, nici în Saratov sau Astrahan.

Dar în anul următor, 1923, a ajuns. A continuat să locuiască în trenuri, care au devenit tot mai lungi şi mai pline. Nu mai ducea copiii în capitală sau în Petrograd – acestea gemeau de vagabonzii care le invadaseră – ci în ţinuturi mai calde şi mai îndestulate. Eşalonul cu copii din Kazan era al şaisprezecelea din ultimele zece luni. Şi primul spre Turkestan.

*

Carne, carne, carne... Deev s-a gândit la ea toată noaptea. Era gata să se ducă să cumpere câţiva pfunzi pe crucile de argint pe care le ţinea în sân de când plecase din Kazan, dar în gări nu era nici urmă de bazaruri. Era

gata să primească în tren un speculant pentru orice animal proaspăt jupuit – câine, vulpe, bursuc – dar nici speculanţi nu erau de-a lungul căii ferate.

Să-şi fluture mandatul şi să rechiziţioneze vreo mârţoagă costelivă? N-avea de unde: pe drum era plin de căruţe, dar toate erau trase nu de animale, ci de oameni.

Să-şi fluture revolverul şi să fure? Nu-l lăsa conştiinţa. Şi, iarăşi, de la cine?

În ţară nu era carne – nici în colhozuri, nici la ţărani, nici chiar la culacii strânşi la pungă. Stepele kalmâce, cândva pline de turme de oi, erau pustii, la fel ca păşunile pentru vite de pe câmpiile de pe malurile Volgăi şi dealurile Tatariei şi Başkiriei, cândva negre de cirezile care păşteau pe ele. Caii şi cămilele, boii şi măgarii fuseseră rechiziţionaţi încă de la începutul Războiului Civil pentru necesităţile frontului, iar după ce acesta se terminase, fuseseră tăiate. Decretul Sovietului Comisarilor Poporului privind cotele obligatorii în vite era îndeplinit cu stricteţe: rechiziţionările de carne erau feroce, şi tot feroce erau executate de către armatele crescânde menite acestui scop. Detaşamentele de rechiziţionare veneau să ia tot: oi, porci, cai, vaci, măgari, în zonele de vânătoare urşi sau cerbi, ici-colo şi iepuri, ba chiar şi ogari (această iniţiativă a eşuat însă, nesoldându-se cu îndeplinirea planului, ci numai cu împuşcarea în masă a acestor câini).

După ce cotele obligatorii au înlocuit rechiziţionările, a devenit cu totul insuportabil – a început foametea. Ţăranii devastau punctele de adunare a vitelor şi pe cele de sortare a cerealelor. Se îmbolnăveau de holeră şi de tifos, se umflau. Incendiau casele comuniştilor, selsovietele, organizau răscoale ale foamei. Făceau descântece pentru recoltă bogată sau pentru învierea moştenitorului tronului. Pentru furtul unei bucăţele de slănină sau al unui pumn de măruntaie puteai fi ucis – procesele improvizate erau

rapide şi crude. Beau basamac: să mori beat părea mai uşor. Cei liniştiţi şi timizi au început să-şi dea duhul, iar cei mai curajoşi şi mai disperaţi să taie şi ultima vieţuitoare, să-şi părăsească gospodăria şi să plece în bejenie prin ţară. *Izvestia* a publicat un articol cu titlul: „Ce gustoasă şi suculentă e carnea de popândău!”

Deev n-ar fi refuzat nici popândăii, dar nici aceştia nu erau – era imposibil să faci rost. Nu era nicăieri carne: statul o strânsese în primul rând, în calitate de cea mai valoroasă sursă de hrană, alături de grâu. Şi Deev ştia prea bine cât de aspru puteai fi tras la răspundere pentru nerealizarea planului de carne: dacă nu făceai planul la miere sau cartofi, mai erai iertat, dar pentru cel la carne, niciodată.

Deev ştia prea bine cât de greu era să aperi vite înstrăinate: vacile nu sunt grâne, nu zac tăcute pe câmpuri, ci inevitabil se răspândesc, se duc spre stăpânul care plânge lângă zidurile grajdului colectiv. De aceea, paza se făcea întotdeauna în doi: unul afară, ca să gonească oamenii, şi unul înăuntru, ca să reţină animalele.

Deev ştia prea bine cât de greu e să ai grijă de turmele adunate în campania de rechiziţionare: să faci rost de furaje, să le asiguri un adăpost călduros pentru înnoptat, să nu le mâni pe ger sau pe soare dogoritor. Porcii flămânzi se reped să muşte urechile şi cozile oilor sau ale caprelor, iar acestea se apucă să fete în momentul cel mai nepotrivit.

Deev ştia prea bine toate acestea!

Deev ştia...

Deev...

Roţile se învârteau, trăgând trenul prin pădurile Volgăi. Iar în capul lui Deev se învârtea un gând – disperat, nebunesc, chiar. Părea că în ultima vreme nu-l mai trec decât gânduri nebuneşti. Părea că în vremurile acestea

doar gândurile nebuneşti aveau vreo valoare.

Deev ştia unde se găseşte carne. Şi mai ştia că e imposibil s-o obţină.

Deev ştia prea bine! Deev ştia...

Deev...

Când trenul se apropia de Urmarî, a sărit din vagon pe iarbă, a mers pe vine printre grămezile de cărbuni până la locomotivă şi s-a aruncat în cabină. Şi atât de palidă îi era faţa, atât de ascuţiţi de încordare îi erau pometii, că mecanicul nici n-a îndrăznit să-l întrebe ceva – doar s-a dat la o parte, făcându-i loc la fereastra de observaţie.

Înainte de a ajunge în gară, Deev a ordonat oprirea – garnitura a stat.

A sărit jos şi a schimbat cu mâinile macazul, deschizând drumul pentru tren pe o ramificaţie abia observabilă – separat de drumul principal, ducând în pădure.

După ce făcuse rost de provizii la Sviajsk, autoritatea comandantului crescuse, ordinele i se îndeplineau repede şi fără discuţii. Dar o asemenea samavolnicie era lucru serios, poate chiar penal. „Nu ies de pe traseu”, s-a împotrivit mecanicul.

Deev însă nici măcar n-a catadicsit să-i răspundă: a urcat în cabină, a rotit maneta, a deschis regulatorul de viteză – şi „ghirlanda” a trecut pe linia secundară lin, ca pe unt. Apoi a învârtit la loc manetele şi a condus trenul mai adânc, în pădure. Mecanicul doar a clătinat din cap cu tristeţe şi şi-a făcut cruce – în ascuns de comandant, întorcându-se spre focul care ardea cu vâlvătaie în cuptor...

— Bug, tu ai asistat la naşteri? a întrebat Deev ceva mai târziu, în infirmerie.

— S-a mai întâmplat, a ridicat acesta din sprâncene, mirat.

Şi avea de ce să se mire. Şeful eşalonului, îndată ce

începuse discuţia, pornise să se plimbe prin vagon: fără să se uite la interlocutor, măsura cu paşi mari coridorul, încolo şi-ncoace, repede şi neîntrerupt.

„Ghirlanda”, dimpotrivă, stătea – undeva în adâncul pădurii, înconjurată de puternici pini ciuvaşi. Copacii se aplecau spre vagoane, atingeau ferestrele cu crengile lor. Bătea vântul – acele grele zgâriau sticla, conurile loveau în acoperiş.

— Arată-mi instrumentele. Deev, continuând să se mişte printre priciuri, îşi freca viguros obrajii cu degetele depărtate; părea că toate membrele i se umpluseră de o emoţie nereţinută, şi el se supunea acestei senzaţii, incapabil s-o înfrunte sau măcar s-o domolească.

Bug a scos cu grijă de sub masa de operaţii geamantanul de placaj şi sacul dăruit de cekişti, iar Deev a vărsat conţinutul amândurora pe masă (felcerul n-a apucat să zică nici pâs). A răsfirat o grămadă zăngănitoare de spatule, foarfeci, fierăstraie, pere metalice, şi a scos o cutie de lemn lungă cât o palmă şi jumătate, amintind de litera L.

— Uite, asta e bună.

— Asta nu-i pentru naşteri, a precizat Bug. E un cateter.

— Poate să fie şi-un levier!

Şi, băgând obiectul ales în buzunarul pantalonilor, i-a făcut semn ferm cu capul felcerului: după mine.

Acesta a dat să-şi pună halatul alb – nici vorbă! — Deev a smuls halatul de pe umerii felcerului şi l-a azvârlit cât colo; l-a apucat de cot, oftând iritat: mişcă-te odată!

— Şi dezinfecţia? Scalpelul? Felcerul se împotrivea, încerca să adune măcar câteva lucruri în geamantanul gol. Niciun forceps n-ar strica, dacă naşterea e grea...

— Ascultă, Bug! Deev s-a oprit pentru o clipă, ridicându-şi ochii spre felcer – strălucitori, ca ai unui om care are febră. Mi-ai comandat carne pentru bolnavi? Atunci ajută-

mă – fără întrebări!

*

Numai că fără întrebări nu se putea.

— Ca să fac, nepoţele? n-a mai răbdat Bug, după ce deja merseseră îndelung pe traversele acoperite cu ace de pin: înainte păşea Deev, dând larg din mâinile cu pumnii strânşi; în spatele lui gâfâia felcerul din tot corpul lui puternic.

Pădurea din jur nu se sfârşea, ci devenea tot mai deasă şi mai întunecoasă. Pinii se apropiau tot mai mult de şine, întinzând labe lungi spre oameni. Copacii căzuţi îşi îndreptau spre cer rădăcinile, fiecare mai mare decât statura unui om (erau multe rădăcini – pesemne, localnicii nu veneau aici după lemne).

— Să taci, i-a explicat Deev din mers. Să nu fii auzit – să taci. Şi să-ţi iei o faţă mai severă. Trebuie să ai o faţă aşa de severă, că numai la vederea ei să ţâşnească laptele.

Felcerul continua să pufnească nedumerit, şi Deev a adăugat:

— Aminteşte-ţi cum te-ai uitat la mine în dimineaţa aia, când ai descoperit bolnavii în infirmerie. Îţi aminteşti? Uite-aşa să te uiţi!

— La cine? a întrebat Bug, care tot nu pricepea, cercetând locul pustiu – doar un stol de ciori glăsuia răguşit undeva, deasupra pădurii.

— La toţi! s-a răstit Deev.

Nu pe însoţitorul său era supărat, ci pe locul acesta nenorocit, unde mai fusese cândva şi pe care n-ar fi vrut să-l mai vadă niciodată. Era supărat pe ciori – ştia de ce croncănesc. Şi pe el era supărat, că târăşte după el un camarad încrezător ca pe un pisoi orb la fântână. Dar nici dacă ar fi vrut n-ar fi putut să dea detalii despre ceea ce aveau să facă, până şi lui îi era greu să-şi lămurească. Un lucru ştia: părea că merg prin pădurea uscată la lumina

zilei, dar de fapt mergeau printr-o mlaştină vâscoasă în întunericul nopţii. Un pas greşit, şi piereau. Dar de data asta, Deev nu înfrunta totul singur. Ci în doi.

— Ia, a zis el scoţând el din buzunar cutia medicală şi băgând-o în buzunarul de la pantalonii felcerului (ţesătura s-a umflat, întinzându-se peste obiectul colţuros, care după contur semăna perfect cu un revolver). La nevoie desfă-ţi haina, ca să se vadă levierul. Atinge-l aşa, neglijent, cu palma, parcă inconştient, din obişnuinţă. Dar să n-o faci des – o să creadă că-i ameninţi.

— Ce facem, mergem la furat?

Felcerul a pipăit obiectul nefamiliar de pe coapsă, obişnuindu-se cu prezenţa lui.

Vorbea egal, ca şi cum ar fi întrebat despre vreme. Aşadar, de bolnavii din vagon îi era frică, dar să meargă la prădat, nu? Pe Deev l-a copleşit recunoştinţa pentru acest calm şi disponibilitatea pentru orice. Totuşi era bine că avea alături un militar.

— Locul în care mergem noi nu poate fi jefuit, a oftat el. Acolo s-au dus sate întregi, şi nu cu leviere, cum mergem noi, ci cu furci şi coase.

— Şi?

— Şi nimic!

Curând şinele au ajuns la o palisadă făcută din trunchiuri înalte, strunjite.

Lemnele erau ascuţite în partea de sus ca nişte creioane, şi înfipte strâns – în gard nu se vedea nicio crăpătură. Numai deasupra şinelor, unde era o poartă mare, cu canat dublu, era o fantă îngustă – se putea strecura prin ea o pisică, în niciun caz un om.

Lângă poartă era construit un turn de veghe. Poate în glumă, poate serios, de bârnele lui fuseseră atârnate două cranii de vacă – îngălbenite şi crăpate, dar cu coarne încă – şi acum craniile îi priveau atent cu orbitele lor negre pe

cei ce veneau din pădure. Iar din turn îi privea ţeava unei puşti.

Deev a ridicat pe loc mâinile. Felcerul l-a imitat.

— Mergem la conducerea punctului de sortare! a strigat Deev spre santinela nevăzută; aceasta se ascundea în spatele îngrăditurii platformei de veghe – se zărea numai o bonetă ţuguiată deasupra ţevii armei.

Ţeava s-a mişcat nervos, alungându-i pe oaspeţii nepoftiţi înapoi în pădure.

— Sunt cu un eşalon, evacuez copii flămânzi la Samarka...

Paf! Chiar la picioarele lor s-a format o mică fântână arteziană de ace – glonţul a intrat în pământ la un pas de ghetele lui.

— 9 martie! a ridicat vocea Deev. Transmiteţi comandantului doar două cuvinte: 9 martie!

Puşca nu s-a mişcat, rămânând îndreptată spre ei.

— Ce-i cu tine, eşti nou? a răcnit din toţi rărunchii Deev, agitându-şi enervat palmele ridicate. Aici până şi ciorile ştiu de 9 martie!

Ţeava s-a retras. Părea că acolo, înăuntrul turnului de veghe sau înăuntrul fortificaţiei, se întâmpla ceva, dar de afară nu se vedea şi nu se auzea nimic.

Deev a mai stat un minut, încă unul – puşca continua să scânteieze în turn, dar nu mai era aţintită spre oaspeţi – şi s-a aşezat pe şine. Nu era comod să stai pe oţelul rece, dar i-a ordonat şi lui Bug să se aşeze, ca să vadă straja că vizitatorii se simt în largul lor şi nu se sfiesc.

— Ce s-a întâmplat pe 9 martie? a întrebat încet felcerul, instalându-se lângă el.

Deev doar l-a săgetat cu privirea: de ce nu te potoleşti, moşule?! Ţi-am spus doar: taci!

Au aşteptat îndelung, aproape le-au îngheţat fundurile. Vrând să-şi calmeze nervii încordaţi, Deev îşi scutura

vizibil genunchii, pe rând, când dreptul, când stângul; asta nu se vedea din turn. Încă mai putea să plece – să se ridice chiar atunci şi să intre liniştiţi în pădure, printre trunchiurile puternice ale copacilor. Să-i explice lui Bug că misiunea nu reuşise. Să-i ordone mecanicului să nu spună nimic despre cele întâmplate. Să mute garnitura înapoi pe traseu şi să ajungă seara la Şihranî. Nimeni n-o să înţeleagă nimic. Nimeni n-o să afle nimic...

Porţile au scârţâit şi s-au deschis – erau invitaţi să intre. Asta era. Ori acolo, dincolo de gard, sub ameninţarea armelor şi croncănitul blestemat al ciorilor, ori înapoi în pădure.

S-au ridicat – felcerul repede şi cu uşurare, iar Deev stângaci, încetinindu-şi cât putea mişcările şi ascunzându-şi astfel tremurul care-l cuprinsese brusc. S-au bătut temeinic peste fund, pentru a scutura acele, dar şi pentru a-şi pune sângele în mişcare. Şi au pornit spre intrare, sub privirile pătrunzătoare ale craniilor.

*

Feţele tuturor erau ascunse – legate cu baticuri – li se vedeau doar ochii. Toţi purtau deasupra un chipiu cu cozoroc larg, care le acoperea şuviţele de pe frunte, astfel că era greu să le distingi culoarea părului sau a ochilor. Nici hainele bărbaţilor nu se distingeau: vestoanele, scurtele, pantalonii, cizmele – toate erau acoperite de un strat gros de praf alb şi de aceea păreau identice.

Aceşti oameni – şi erau mulţi, zeci şi zeci – munceau fără odihnă: cărau saci grei, gârbovindu-se sub apăsarea lor, conduceau căruţe cu cai, încărcate cu aceşti saci – spaţiul dinăuntrul fortificaţiei semăna cu un gigantic muşuroi de furnici. Din saci se ridica praful: nori albicioşi se umflau la fiecare mişcare, de parcă sacii erau vii şi respirau.

Acoperite de praf erau şi hambarele – uriaşe, înşiruindu-se până departe şi părând să formeze un fel de sat – şi

gardul înconjurător cu turnuri de veghe dese, şi pământul însuşi. Până şi aerul părea aici mai dens – ţi se freca de nări când respirai şi ţi se aşeza pe cerul gurii cu un gust abia perceptibil.

Îi venea foarte tare să tuşească, dar nu putea să dea dovadă de slăbiciune, nici măcar una atât de neînsemnată. Deev l-a săgetat cu privirea pe Bug – ţine-te, moşule! Acesta deja se încrunta şi îşi trăgea nasul, cu intenţia vădită de a strănuta.

Au fost conduşi de trei oameni de-ai locului, cu basmale pe feţe şi puşti de vânătoare pe umeri. Priveau pe sub chipiu ca prin barbacană – nu li se citea expresia ochilor, nici măcar nu puteai să-ţi dai seama în ce direcţie se uitau. Alţi lucrători, întrerupându-se pentru o clipă din munca lor, priveau în urma oaspeţilor – tot ca prin barbacană. Aceste priviri evidente, dar în acelaşi timp nevăzute, îi stânjeneau: era ca şi cum Deev şi Bug, cu feţele lor descoperite, ar fi mers în pielea goală printre oameni îmbrăcaţi.

Oamenii de aici erau taciturni – fie din fire, fie din cauză că aveau gurile acoperite cu baticuri. Deev n-a observat nici măcar o dată ca ei să strige sau să-şi apropie capetele, schimbând două vorbe. Munceau cu sârg, fără să aibă nevoie de indicaţii: fiecare ştia ce are de făcut. Şi chiar şi aceia care oboseau şi se aşezau pe vine să fumeze se odihneau în tăcere – nu în grup, ci singuri; trăgeau cu precizie din ţigară, ridicând foarte puţin un colţ al baticului la colţul gurii, toate acestea invariabil lângă o găleată cu apă, pe care plutea apoi mucul de ţigară.

În aşezare nu se auzea voce de om, ci numai paşi, zăngănit de harnaşament, scârţâit de roţi, scârţâitul scărilor de lemn pe care erau urcaţi în hambare sacii interminabili. Poate că aici erau primiţi numai cei tăcuţi sau muţi? Sau lucrătorilor le erau tăiate limbile?

Din când în când fornăia câte o iapă. Deseori ţipau ciorile, erau un nor întreg. Slabe, cu penele rare, ele alergau pe acoperişuri, se lăsau pe caprele căruţelor şi pe hăţurile cailor, vârându-şi peste tot capetele golaşe în speranţa de a se pricopsi. În colţul fiecărui hambar era o sperietoare, dar păsările nu puteau fi intimidate: se aşezau pe braţele desfăcute ale sperietorii şi îi ciuguleau cu răutate capul – era plin de găuri (Deev a observat că una dintre sperietori era îmbrăcată în anteriu preoţesc, iar alta, într-un frac extrem de zdrenţuit).

Cu cât mergeau mai mult, cu atât mai multe erau ciorile şi cu atât mai zgomotoase le erau ţipetele. Şi aerul era tot mai dens: obiectele abia se mai vedeau prin fumul albicios, îşi pierdeau contururile clare.

Deev şi-a trecut limba peste buze – parcă ar fi lins făină. A tras cu ochiul la Bug – obrajii arşi de soare ai felcerului erau acum ceva mai luminoşi. Iar ochii i se rotunjiseră de atâtea întrebări; îşi ascundea privirea sub sprâncenele stufoase, se abţinea din greu, dar se vedea de la o poştă: omul era pentru prima dată într-un punct de sortare a grânelor. Taci, moşule. Şi încruntă-te, încruntă-te cât mai tare – n-ai venit la soacră-ta, la blinii! Cum la aceste puncte nu prea vin oaspeţi, locul ăsta nu-i vesel şi nu-i plac privirile străine. Şi fiecare nou-venit e ca o aşchie în limbă pentru gazde. Uite, santinelele din turnuri au încremenit în post – deşi aveau feţele acoperite, era limpede că sunt cu ochii pe oaspeţi şi că strâng mai tare puşca în mâini. De pereţii hambarelor sunt sprijinite furci – una, două, trei – deşi e clar că nu e nimic de afânat aici. Iar soldaţii care îi conduceau acum pe Deev şi pe felcer, în afară de puştile din spinare, mai aveau şi un cuţit de vânătoare în carâmb...

Au ieşit în spaţiul mare, gol de lângă palisadă – părea că traversaseră toată îngrăditura şi ajunseseră pe latura

opusă. Probabil că locul acesta putea fi numit piaţa principală: de aici porneau în toate părţile şirurile de hambare, aici erau birourile conducerii şi câteva căsuţe de locuit – se recunoşteau după ferestrele cu geamuri şi steagurile roşii de pe acoperişuri. Din ferestruica deschisă a unui pod se iţea mutra întunecată a cuiva. Dar nu era o mutră, ci o mitralieră.

În centrul pieţei se ridicau trei munţi uriaşi – de departe putea părea nisip sau pietriş, dar Deev ştia că erau grăunţe selectate. Un munte era de grâu, altul de secară, iar al treilea de ovăz. Fiecare cât un hambar. Pârâiaşe de grăunţe curgeau încet pe pante, emanând un praf fin, şi munţii erau înecaţi în făina care plutea în aer, părând că strălucesc albi, difuzi. Cu cât te îndepărtai mai mult de ei, cu atât mai palidă părea această strălucire, dar era limpede: aceasta era sursa principală a prafului alb.

În momentul acela, felcerul nu s-a mai putut abţine – a icnit. Deev doar l-a săgetat cu privirea: De ce mă laşi baltă, moşule? Ăsta e abia începutul.

La marginea pieţei scânteiau nişte şine; de la intrarea pe unde pătrunseseră oaspeţii în fortificaţie, ele se întindeau pe tot teritoriul, desfăcându-se în mai multe ramificaţii, apoi se adunau din nou într-una singură, care ieşea pe porţile largi. Porţile ba se deschideau, lăsând să intre una câte una căruţele încărcate, ba se închideau, barându-le calea celor care aşteptau afară. Părea că acolo se înghesuie multe căruţe şi se auzeau voci, dar tabloul nu se putea zări – canaturile se închideau rapid, aproape lovind partea din spate a căruţelor care intrau.

La fiecare căruţă de acest fel se repezeau pe dată oamenii locului (Deev îi botezase în sinea lui, încă de la prima venire aici, „oamenii de făină”), aruncau cu îndemânare sacii aduşi pe nişte cântare imense şi, după ce mâzgăleau ceva în carnetele pe care le aveau la brâu,

vărsau conţinutul la poalele unuia dintre cei trei munţi: unii îl vărsau direct, alţii îl răsfirau încet, cu mâinile şi aproape cu nasurile, verificând calitatea grânelor aduse. Norii de praf se ridicau din grânele vărsate ca aburii din apa clocotită. După descărcare, căruţa se întorcea şi părăsea fortăreaţa prin aceleaşi porţi, lăsând locul următoarei.

Munţii creşteau repede. În partea opusă, vreo zece-doisprezece muncitori turnau grânele aduse înapoi în saci şi, spintecând ceaţa de făină, le duceau în hambare.

Ameţite de abundenţa de grăunţe, ciorile zburau ca săgeţile pe deasupra pieţei şi croncăneau neîntrerupt, dar nu îndrăzneau să coboare şi să ciugulească fie şi un bob. Stolul era mare, şi părea că cerul însuşi se învârteşte în horă deasupra munţilor de grâne, ţipând răguşit. Curentul ridicat de aripile ciorilor zdrenţuia norii de praf care pluteau peste pământ şi îi gonea pe alei, pe lângă pereţii hambarelor. Din când în când, oamenii îşi ridicau puştile – răsuna o împuşcătură, un trup negru de pasăre cădea pe panta unui munte, stropindu-l cu sânge şi presărându-l cu pene. Fără să-şi scoată cizmele, cel care trăsese urca pe grămada de grăunţe, ridica prada şi răsfira boabele lipite. Sângele şi penele nu le înlătura nimeni. Plângând, stolul se îndepărta şi în locul lui venea din pădure un altul.

Oricâte priviri tăioase i-a aruncat Deev însoţitorului său, n-a ajutat: felcerul şi-a încetinit pasul şi s-a oprit, hipnotizat la vederea infinitei bogăţii de grâne. Stătea la poalele muntelui galben, direct în calea oamenilor de făină care alergau de colo-colo cu sacii, şi privea în tăcere pârâiaşele care şiroiau pe pantele acestuia. Ochii îi sticleau, dar nu-şi schimbau expresia, iar faţa părea că i se usucă accelerat: fruntea se umplea de riduri, buzele i se lăsau sub mustăţi, bărbia îi era împinsă înainte.

Deev abia se stăpânea să nu-l tragă de mânecă, rupând

această vrajă atât de nelalocul ei, dar cei trei soldaţi încetiniseră şi ei pasul şi se opriseră.

Părea că tocmai acesta era locul în care îi conduseseră pe oaspeţii nepoftiţi.

— De unde ştiţi de 9 martie? s-a auzit încet din spatele lor.

S-au întors – un om cu aceeaşi îmbrăcăminte albicioasă ca a celorlalţi şi cu acelaşi batic pe faţă stătea în faţa lor şi îi privea ţintă. Nu s-ar fi deosebit chiar deloc de ceilalţi, dacă n-ar fi fost ce se întâmpla în jur: în prezenţa lui, santinelele scoteau pieptul în faţă şi ridicau bărbiile, iar muncitorii simpli, dimpotrivă, se făceau mici şi păşeau mai repede.

Bug a tresărit, clipind, dar privirea îi era încă senină. Iar Deev părea să fi aşteptat exact această întrebare.

— În anul acela am servit în armata de rechiziţionare, tovarăşe comandant al punctului! a raportat el scurt. Regimentul 119 Kazan. Am fost trimişi în Ciuvaşia pentru a spori rechiziţionările. Fără să clipească, Deev s-a uitat prin fanta dintre baticul de pe faţa interlocutorului şi chipiul de pe cap, dar nu-i putea vedea ochii în umbra cozorocului, aşa că era ca şi cum ar fi vorbit cu o sperietoare de ciori neînsufleţită. Pe 9 martie eram încartiruiţi în apropiere. Regimentul nostru a fost trimis în ajutor când a început totul.

Fără să dea din cap şi fără să-şi arate în nici un alt fel interesul, comandantul a început să meargă încet în jurul munţilor care respirau praf – inspecta marfa adusă: îşi întorcea faţa acoperită cu baticul ba spre căruţa care era descărcată, ba spre cântare, ba spre muncitorii neliniştiţi la vederea lui.

Deev mergea alături de el – nu prea aproape, dar nici rămânând prea mult în urmă, fără să se grăbească, dar şi fără o timiditate de prisos, de parcă ar fi fost invitat la o

plimbare împreună. Cu coada ochiului se uita la soldaţii-escorte – aceştia îi încadrau, preventiv.

— Acum m-am transferat la expediţii, şi-a continuat el relatarea în spatele interlocutorului. Conduc la Samarkand un tren cu copii afectaţi de foamete. Am un vagon întreg de bolnavi la pat.

Descărcătorii erau atât de zeloşi în prezenţa comandantului, încât munca lor avea de suferit: o porţie de secară a fost vărsată din greşeală în grămadă fără verificarea de rigoare. Comandantul s-a aşezat pe vine în locul acela şi a întins mâna să cerceteze grăunţele.

Era ceva uşor straniu în felul în care-şi mişca palma dreaptă. Apropiindu-se şi privind peste umărul lui, Deev a înţeles motivul: mâna comandantului era din fier.

Degetele metalice erau măiestrit lucrate: fiecare era separat de celelalte şi uşor arcuit, semănând cu o mănuşă, şi se termina cu o gheară de fier ascuţită. Cu aceste terminaţii putea fi folosită şi ca o mână, şi ca un instrument – ca o furcă sau nişte cârlige. Numai la mărime se greşise: palma de fier ieşise ceva mai mare decât cea vie.

— De ce aţi venit? a întrebat Mână de Fier, răsfirând secara cu degetele-i forjate.

Acum era momentul hotărâtor.

Deev a tras adânc aer în piept şi a expirat, ca şi cum ar fi plonjat în apă:

— După surplus, tovarăşe comandant.

Seminţele mari, cenuşii, curgeau printre degetele-cârlige. Grăunţele erau cu-adevărat perfecte – acestea de obicei nu erau măcinate, ci păstrate pentru semănat.

— Ce fel de surplus?! a exclamat după o clipă de tăcere Mână de Fier.

Dar după cum îi sunase vocea, era clar că înţelesese totul.

— De carne, tovarăşe comandant. Deev se străduia ca vorbele lui să răsune cu îndrăzneală, păstrându-şi chipul simplu şi deschis, de parcă ar fi cerut un fleac, dar ştia foarte bine că pentru un asemenea fleac puteau să fie îngropaţi şi el, şi felcerul undeva în pădure, sub o rădăcină, şi gata. De grâne nu am nevoie, numai de carne. Şi numai pentru o noapte – astăzi.

— La punctul nostru nu se găseşte surplus.

Mână de Fier şi-a frecat palma, scuturând boabele adunate în ea.

— Peste tot se găseşte, a zâmbit Deev.

Încercase un zâmbet prietenos, familiar, dar îi ieşise strâmb şi încordat. Şi-a dat seama cu întârziere că grimasa îi poate fi interpretată ca ironie, dar n-a îndrăznit să-şi adune la loc buzele – păreau trase cu nişte fire invizibile în părţi. A rămas aşa, rânjind ca un tont şi uitându-se la Mână de Fier, până când acesta s-a ridicat de pe vine şi s-a apropiat de el.

Atunci a văzut Deev ochii comandantului – oblici, ca ai unui mongol, apăsaţi de sus de pleoapele umflate şi sprijiniţi de jos de pometţii cărnoşi care ieşeau în relief sub baticul strâns legat.

— Să fiţi sănătoşi, s-a auzit de sub batic.

Mână de Fier s-a întors şi s-a îndreptat spre clădirea birourilor.

— Tovarăşe comandant! s-a repezit Deev în urma lui. Nu vă cer pentru mine, ci pentru nişte copii bolnavi!

Păşea în urma comandantului, dar trăgea cu ochiul la soldaţi – aceştia erau în alertă, dar încă nu înţeleseseră ce trebuie să facă. A tras cu ochiul şi la ceilalţi oameni de făină – câţiva îşi întrerupseseră lucrul şi urmăreau ce se petrecea, sprijiniţi în cozile lopeţilor zdravene înfipte în grăunţe.

— Au răni la gură de la surogate, li se mişcă dinţii! s-a

grăbit el să spună înainte ca interlocutorul să se ascundă în clădire. Nu pot să mănânce nimic, numai să bea. Dacă le-am da nişte supă de carne sau nişte carne slabă, trecută prin sită...

Mână de Fier s-a întors şi a fluierat încetişor – soldaţii s-au repezit asupra lui Deev.

Iar acesta s-a repezit spre intrarea în clădirea comandamentului: l-a ajuns din urmă pe Mână de Fier şi a blocat pragul uşii, apărându-l cu propriul trup şi cu mâinile ridicate. Părea că se predă, dar în acelaşi timp continua discuţia.

— Altfel nu ajung cu ei la destinaţie – fără carne, mor! A căutat cu privirea ochii înguşti ai comandantului, dar acesta s-a întors iritat, aşteptând ajutoarele care veneau grăbite. Şi în afară de punctele de sortare, nu e nicăieri carne, ştiţi doar! De ce strângeţi carnea asta din toată regiunea, dacă nu le rămân şi copiilor măcar nişte resturi? Doar sunteţi trimis aici de partid ca să salvaţi ţara de foamete – atunci, salvaţi-o! Nu şi-a dat seama nici el când trecuse de la argumentare la implorare. Dumneavoastră sunteţi acum pentru copiii ăştia omul cel mai important, mai important decât toate dădacele şi doctorii, mai important decât părinţii şi decât însuşi Domnul Dumnezeu! Numai dumneavoastră îi puteţi salva!

N-ar fi trebuit să-l aducă pe Dumnezeu în discuţie, dar gura i-o luase înainte, fără să mai întrebe capul.

Acum întreaga piaţă îl urmărea pe zgomotosul oaspete: şi truditorii de făină, şi femeile din căruţa în curs de descărcare. Poate că era bine că erau atât de mulţi martori la această discuţie? Şi că printre aceşti martori nu erau numai cei din interior?

Soldaţii l-au smuls din uşă pe Deev – uşor, fără ca măcar să-i sucească mâinile la spate – şi l-au îmbrâncit în spatele hambarelor; pesemne voiau să-l înveţe să se poarte, dar

de la om la om. O să mă ciomăgească, nu-i mare lucru, i-a trecut prin cap, dar oare doar o să mă ciomăgească?

S-a trântit o uşă. Mână de Fier se închisese în casă.

— Eu înţeleg, nu băgaţi surplusul ăsta în buzunar! O ferestruică a casei era deschisă, şi Deev încă spera că strigătele lui vor ajunge la comandant prin ea. Dumneavoastră nici măcar nu le vedeţi, tovarăşe comandant! Ghiciţi numai că există surplus, dar cine îl foloseşte, habar nu aveţi!

A fost înconjurat din toate părţile de umeri tari, piepturi, bărbii care îl împingeau afară din piaţă – din pricina lor nu mai vedea nici clădirea comandamentului, nici munţii de grăunţe, nici pe ceilalţi oameni. Încerca să se smulgă din încleştare – se zbătea ca într-o capcană, îndreptându-se treptat spre margine. Un ghiont puternic în coaste i-a scos aerul din plămâni, făcându-l să se îndoaie. Deev era deja pregătit pentru o a doua lovitură – în spinare sau în ceafă – când o voce cunoscută a rostit lângă el:

— Nu! Nu e nevoie să bateţi pe nimeni.

Atacatorii au rupt cordonul şi s-au întors: în spatele lor stătea cel de-al doilea oaspete – un zdrahon cărunt cu ceafă de taur şi furios tot ca un taur. Desfăcându-şi haina şi punând mâna pe obiectul greu care îi umfla buzunarul pantalonilor, se uita la soldaţi şi doar zvâcnea uşor din mustăţile-i albe, ca o fiară în faţa prăzii.

Deev avea câteva secunde până când cei de acolo să-şi dea seama cum stau lucrurile.

— Nici că aveţi acoperişul găurit în hambarul şapte nu ştiţi? Răcnea din toate puterile, mai-mai să i se spargă vocea, către aceeaşi ferestruică deschisă. Că din pricina asta o treime din grăunţe a putrezit şi că a fost nevoie să rescrieţi registrele ca să ajustaţi cifrele, nici asta nu ştiţi? Că şi acum, la mijlocul lui octombrie, ţineţi cerealele sub cerul liber, expuse la ploi şi vânt – nici de asta n-aţi auzit?

Deev a observat că femeile din căruţă îşi fac cruce speriate, iar oamenii de făină se uită unii la alţii, şi a început să vorbească şi mai repede. Că în adâncurile depozitelor şobolanii au mâncat grăunţele şi...

Fereastra casei s-a trântit, apoi s-a deschis larg.

— Ascultă, ştie-tot... s-a arătat în fereastră un om în cămaşă de corp.

Nu mai avea chipiu şi batic – Deev l-a recunoscut doar după voce pe

Mână de Fier. Părul rar şi cărunt îi stătea ca o movilă – i se încâlcise sub chipiu; pe faţa bronzată de soare avea o dungă albă de făină, ca nişte ochelari; albe îi rămăseseră şi genele, şi sprâncenele. Pe gât îi atârna un prosop ud.

La vederea comandantului, soldaţii s-au retras. Deev, frecându-şi burta lovită, s-a apropiat de fereastră.

— Ce, vreţi să mă speriaţi? a întrebat încet Mână de Fier.

Nu mai putea nici să renunţe, nici să o facă pe curajosul în continuare.

— Cum se poate, tovarăşe comandant? Că doar strig toate astea şi de fapt mi-e frică de-mi clănţăne fălcile, a recunoscut la fel de încet Deev. Îmi tremură şi mâinile de frică, şi pe dinăuntru tremur tot, de parc-aş avea frisoane... Dumneavoastră, la o adică, ne puteţi strivi ca pe nişte păduchi, n-apucăm nici să icnim. Eu, când am răcnit toate astea, am vrut un singur lucru – să mă ascultaţi.

Ce uşurare era să vadă chipul interlocutorului său în timp ce vorbea! Deşi era un chip bizar: sub ochii oblici se iţea un nas ca un cartof şi ieşeau în relief nişte buze umflate, iar în josul feţei rotunde avea o barbă roşcată ţepoasă – de parcă partea de sus a capului fusese găsită în stepele kârgâze, iar partea de jos o căutaseră prin zona Volgăi superioare. Genele şi sprâncenele albe de făină sporeau bizareria, făcându-l, totodată, şi mai înfricoşător.

Vrând să-şi vadă mai bine încăpăţânatul oaspete, Mână de Fier s-a apropiat de Deev, şi-a pus degetele forjate pe ceafa acestuia şi l-a tras spre el. Cârligele reci i-au înconjurat gâtul – părea că acuşi-acuşi se strâng ca un inel şi îl sufocă.

Ochii de mongol s-au apropiat atât de tare, încât s-au unit într-unul singur: un imens ochi îngust îl sfredelea pe Deev cu o privire neagră de sub genele albe. Fără să clipească şi chiar fără să respire, Deev l-a sfredelit la rândul lui – parcă întorcându-i sufletul pe dos până la ultima cută. Nu avea nimic de ascuns în faţa ochiului. El însă ştia totul despre acest ochi, mai bine decât oricine din punctul de sortare.

Degetele metalice i-au alunecat de pe gât, dându-i drumul. Ochiul s-a îndepărtat, s-a transformat la loc în doi ochi de om obişnuiţi, înroşiţi de praf.

Mână de Fier şi-a frecat pleoapele cu mâna cea vie, ştergându-şi masca de făină. Şi după această mişcare înceată se vedea că omul era obosit, şi încă foarte tare. Acum era momentul să-i vorbească – în acest minut scurt dinainte de odihnă, când baticul de pe faţă era scos şi geamul încă deschis – să-i spună direct, din inimă, ce avea de spus.

— Noi am venit la dumneavoastră de nevoie şi dintr-o mare disperare, a zis liniştit Deev.

Închizând genele, omul îşi curăţa cu prosopul dunga albă de pe faţă. Nu-l gonise pe oaspete. Asta însemna că-l asculta.

— Dar şi pentru că dumneavoastră sunteţi om. Un om nu poate să lase cinci sute de copii să meargă la moarte. Iar să nu le daţi carne acum e totuna cu a-i omorî.

Ar fi vrut să-şi pună mâinile pe pervaz, ca fereastra să nu fie trântită de vreo pală de vânt întâmplătoare. Dar nu putea – se pierdea momentul.

— Se întâmplă ca până şi un om bun să ucidă – în război sau când culacii atacă un punct de sortare, a continuat Deev. Sunteţi mai în vârstă decât mine şi ştiţi mai bine decât mine toate astea. Şi eu am ucis, şi în Războiul Civil, şi nu numai. Dar copiii nu se ucid. E împotriva vieţii.

Şi, deodată, i s-au terminat cuvintele. I se păruse că are atât de multe pe suflet şi că ar fi putut vorbi ore întregi, dar se dovedise atât de puţin. Omul îl asculta, ştergându-şi fruntea şi obrajii cu prosopul, iar Deev nu mai avea ce spune – tot tumultul lui sufletesc, toată frica încăpuseră în câteva fraze scurte.

— Poate că de aceea şi trebuie să-i salvăm, a adăugat în sfârşit, în locul celor pe care i-am ucis...

Şi a tăcut.

Comandantul şi-a şters albeaţa de pe sprâncene, şi-a scos firimiturile lipite de gene şi din colţurile ochilor. Cu un colţişor al prosopului şi-a curăţat urechile şi nările. Şi-a netezit părul ciufulit.

Corbi ţipau deasupra pieţei – parcă plângeau.

— Ce vreţi, concret? a întrebat într-un târziu Mână de Fier.

— O noapte în grajdul punctului de sortare! a zis repede Deev. Nu afară, nu în casa paznicilor, în grajd. Cuvintele îi reveniseră într-o clipă şi îi zburau cu îndrăzneală de pe buze. Iar acolo, cum ne-o fi norocul. Tot surplusul pe o noapte să fie al nostru. La răsărit plecăm – departe, peste şine, cum am venit. N-o să spunem nimănui, niciodată. Pe cuvânt de soldat.

Mână de Fier doar s-a uitat obosit la oaspete – şi în această privire Deev a citit aprobare.

— Şi încă ceva! Acum, când cel mai important răspuns fusese primit, putea să nu se mai poarte cu mănuşi: Deev s-a apucat de pervaz, de parcă ar fi vrut să-l smulgă din zid, şi a continuat, grăbindu-se să-şi rostească toate

cererile. În noaptea asta avem nevoie de pază. Să nu vă supăraţi, tovarăşe comandant, dar cei de aici nu ne plac, o simt cu toată fiinţa. Ordonaţi să fie trimişi trei oameni mai zdraveni dintr-un detaşament de rechiziţionare. De unde sunt detaşamentele venite azi?

Comandantul, nemaiuitându-se la solicitant, ar fi vrut să închidă fereastra, dar degetele lui Deev îi stăteau în drum.

— E vreunul din Piter[13]?

Deev nu-şi trăgea degetele încleştate de pe ramă; îl dureau, dar răbda fără să se încrunte măcar. Se pare că ghicise bine. Dar, la drept vorbind, nici nu era mare lucru de ghicit – proletariatul Piterului hălăduia acum prin toată Rusia, smulgând cu pumnii lui bătătoriţi proviziile de la ţăranii care nu înţelegeau de vorbă bună.

— Ei, atunci, din Piter! a turuit Deev prin crăpătura tot mai strânsă a ferestrei. Ăştia nu lasă pe nimeni să treacă!

Şi abia apoi şi-a luat mâinile.

Fereastra s-a trântit imediat. Înăuntru a fost trasă perdeaua.

Deev s-a îndepărtat de fereastră şi s-a aşezat pe prispa casei comandamentului. Aici a hotărât să aştepte până seara: lângă conducere, în văzul întregii pieţe, i se părea mai puţin periculos.

Alături s-a aşezat felcerul. Ar fi vrut să-l laude sau să-i spună câteva cuvinte de apreciere – bun tovarăş te-ai dovedit, moşule! — dar Deev doar l-a privit recunoscător.

Oamenii de făină se întorseseră de mult la muncă: recepţionarea grânelor îşi urma cursul – căruţele intrau şi ieşeau din curte, munţii de grăunţe respirau făină.

Soldaţii, care aşteptaseră deoparte în tot acest timp, au mai stat o vreme, apoi s-au închis în casa învecinată – pesemne îi urmăreau de după perdelele.

— În noaptea asta o să ne bată, nepoate, a oftat Bug,

[13] Denumire familiară a oraşului Sankt-Petersburg.

aşezându-se mai comod pe laviţă şi îndreptându-şi cateterul care-i ieşea din buzunar.

Deev a revăzut în minte ochii mongoloizi, roşii de praf şi nesomn.

— Nu, a clătinat el hotărât din cap. N-o să ne bată.

Şi-a ridicat mâinile spre faţă – încă îi tremurau.

*

— De unde ştii că-n hambarul şapte e găurit acoperişul?

Felcerul a pus această întrebare abia spre seară, când cerul era invadat de întuneric şi în pădure începuseră să ţipe primele animale nocturne.

Încă mai stăteau pe prispa comandamentului – şi erau încă întregi.

Recepţionarea grânelor se terminase. Oamenii de făină se ascunseseră cine ştie pe unde, stolurile de ciori se împrăştiaseră în pădure; era neobişnuit de linişte. Munţii de grăunţe scânteiau în piaţa scăldată de amurg, parcă făcuţi din zahăr; nu lumină răspândeau, ci făină.

Nu era vreme de discuţii – chiar în inima fortificaţiei, lângă comandantul cu mână de fier, aproape de soldaţii de la pază. Dar nici să tacă ceasuri la rând, cercetând fiecare umbră şi aşteptându-se la ceva rău de la ea, nu mai aveau răbdare.

— La orice punct de sortare e spart câte-un acoperiş, a răspuns Deev. Poate nu în hambarul şapte, ci în cinci sau doi. Dar într-unul, sigur. Şi şobolanii s-au aciuat pe undeva şi au mâncat jumătate din grăunţe – la fel de sigur.

— Dar cu ce e mai bună paza de la Piter decât tâlharii de aici? a continuat Bug.

— Prin aceea că nou-veniţii n-au apucat încă să fure. Unde crezi tu că dispare surplusul peste noapte? în al cui buzunar, în al cui sân încăpător? Cui o să-i luăm noi la noapte porţia de sub nas?

Bug a tăcut o vreme, pufăind în întuneric. Apoi a

întrebat din nou ce-l interesa cel mai mult:

— Şi totuşi, ce s-a întâmplat pe 9 martie?

Of, că pisălog mai eşti, moşule, a vrut să-l dojenească Deev. În orice clipă am putea fi plesniţi ca ţânţarii, şi tu nu mai poţi de curiozitate!

Dar nu l-a dojenit. Putea să-i spună aşa ceva felcerului din eşalon, dar tovarăşului de luptă, nu. Şi nici să-şi mintă tovarăşul de luptă nu putea.

— A venit aici un sat întreg, a răspuns el un minut mai târziu. Oamenii voiau să-şi ia înapoi grânele, spunând că la rechiziţionare li se luase tot, nu mai aveau ce semăna. Şi s-au trezit cu o mulţime în faţa lor – o sută de indivizi, nu mai puţin: urlă, înjură, plâng, rostesc rugăciuni. Unii agită furci de lemn, alţii icoane. Iar cei mai curajoşi, copii de ţâţă. „Tovarăşi!” le strigă secretarul de partid. „Dragii mei! Mergeţi la casele voastre!” Da’ de unde? Au dărâmat porţile, au smuls lacătele de la hambare...

— Şi s-a lăsat cu multe împuşcături? a continuat să fie curios Bug.

De ce-oi fi vrând să ştii, moşule?! De ce să ştii că n-au fost focuri de armă, ci mult mai rău? Când de o parte sunt arme cu gloanţe şi de cealaltă, greble, coase şi ţepuşe de lemn...

— Nu cu împuşcături, a lămurit el fără tragere de inimă. Cu incendiu.

— Păi grăunţele ard?

Dacă le stropeşti cu kerosen, de ce n-ar arde? Vâlvătaia ajunge până la cer! Şi sacii ard, şi hambarele, şi munţii de grâne...

— Atunci sătenii s-au îndreptat spre calea ferată, s-a trezit povestind. Acolo era o cisternă cu kerosen. Îndată ce au înţeles că n-o să li se dea grânele, au început să care kerosen cu găleţile. Şi – la hambare, la hambare! Ei, şi... o sută de mii de puduri de grâne au dispărut peste noapte,

ca şi când nici n-ar fi fost.

— Doamne, a oftat Bug. O sută de mii de puduri…

Pe Deev îl enerva atâta sensibilitate. Şi ar fi vrut să-i spună fără menajamente felcerului tot ce se întâmplase. Că pe 9 martie nu arseseră numai grânele în hambare. Arseseră şi caii de la herghelia locală, şi vitele din grajduri, şi oamenii de făină care se aflaseră în hambarele acelea. Şi răsculaţii arseseră – dar aceştia, măcar, nu de vii. I-au împuşcat, moşule – întreg satul, până la ultimul om. Zăceau nemişcaţi printre hambarele în flăcări la grămadă cu sperietorile de ciori căzute, şi ardeau. Duhnea ca în iad: a grâne arse şi a carne arsă. Dar ce e uimitor, moşule, e că toate casele au ars până-n temelii, însă palisada cu turnurile de veghe a rămas, abia dacă a fost afumată. Cum aşa?! A doua zi, punctul de sortare funcţiona deja.

Toată ziua au intrat căruţe cu grâne şi au ieşit – cu cadavre. În ziua aceea, ciorile au uitat de frică, se aruncau asupra căruţelor şi mâncau din mers carnea arsă…

Dar Bug n-a întrebat mai mult – stătea doar, cu capul cărunt între mâini, şoptind întruna: o sută de mii de puduri… o sută de mii… o sută de mii…

Deev s-a săturat să asculte incantaţia.

— A fost un noroc că în depozite erau atunci numai o sută de mii, a zis el aspru. Ştii câte puduri adăposteşte acest centru?

Felcerul s-a uitat la el – în întuneric i se vedeau numai sprâncenele albe împreunate şi mustăţile albe, curbate trist.

Deev a făcut o pauză, pentru a spori efectul, apoi a rostit apăsat:

— Un milion.

Şi Bug a tăcut.

*

Soldaţii din Piter au apărut către noapte – mustăcioşi,

laţi în umeri. Toţi cu feţe deschise, arse de soare. Doi cu puşti, unul, cu un Mauser care i se iţea vag de sub centură. Trei bogatâri.

I-au condus departe, la marginea fortificaţiei, unde se afla grajdul centrului – nu prea mare, vreo două sute de capete. După toate aparenţele, fusese construit doar aşa, ca să fie la punctul de sortare şi un adăpost pentru vite: să poată găzdui măcar pentru o noapte turmele rechiziţionate, şi apoi să le trimită împreună cu grânele la Moscova sau Petrograd – era mai comod.

În grajd era de serviciu straja de făină – câţiva ţărani cu feţele acoperite stăteau culcaţi pe nişte laviţe la intrare. I-au lăsat să intre pe oaspeţi, dar fără să-i salute ori să le ofere un loc de şezut. În schimb, noaptea, la lumina lămpilor cu gaz, s-au apucat să-şi cureţe armele. Deev a numărat la gazde patru puşti cu ţeava tăiată, trei revolvere şi un pistol de damă. Fără a mai pune la socoteală cuţitele de vânătoare de la carâmb şi topoarele.

— Împrumutaţi-ne o lampă cu gaz, tovarăşi, i-a rugat Deev.

Gazdele n-au răspuns, dar nici n-au protestat – aşa că s-a apropiat încet de laviţe şi a luat domol o lampă. Ţinea mâna în buzunarul cu revolverul – n-a scos acest revolver şi nici măcar nu s-a uitat în ochii paznicilor, pur şi simplu atingea cu degetele arma de pe şold. A observat că felcerul îşi ţine la fel de grijuliu levierul. Şi cei din Piter se ţineau de arme – dar aceştia pe faţă, fără delicateţe, zâmbind insolent. Insolent: asta era bine, însemna că încă nu apucaseră să se înţeleagă cu oamenii locului.

Luminându-şi drumul, Deev s-a dus să cerceteze grajdul. Spaţiul lung şi întunecos era tăiat de-a lungul unor treceri înguste – de la intrare pe o parte şi spre ieşire pe partea cealaltă. Şi fiecare jumătate era compusă din câteva boxe, unde acum tropăiau, răsuflând somnoros, locuitorii – spre

bucuria lui Deev, în noaptea aceasta erau mulţi. Vaci, oi, capre, iarăşi vaci – slabe, costelive, dar vii. Iar câteva din ele, gestante. De acestea avea nevoie. Acesta era faimosul surplus pentru care oamenii se duceau să lucreze la punctul de sortare. Un viţel netrecut în acte, cântărind cam nouăzeci de pfunzi viu – o carne din cea mai fragedă, organe, oase pentru piftie şi piele pentru vânzare. Sau un miel – cântărind mai puţin, dar cu lână pentru o căciulă întreagă. Sau măcar un ieduţ – o cină pe săturate pentru o familie întreagă, şi o şubă pentru cel mic. Sau măcar vreo zece ouă, dacă la rechiziţie se adunaseră nu vite, ci păsări.

Numai că aici nu primeau să muncească pe oricine, de pe stradă, ci numai pe ai lor, numai oameni de încredere. Locuri de muncă noi erau puţine – aici nu se făceau concedieri. E drept, lucrătorii centrelor de sortare şi mureau mai des, fie de un glonţ rătăcit, fie de un cuţit rătăcit în burtă – munca era profitabilă, dar periculoasă, ca în armată. Pesemne că nici paznicii de făină nu-şi erau străini unii altora – poate fraţi, poate cumetri sau foşti camarazi de front; de aceea, nici nu aveau nevoie să vorbească prea mult între ei – se înţelegeau de la primul cuvânt.

Deev străbătea grajdul ca un ogar în căutarea vânatului împuşcat: intra în câte o boxă şi se uita printre spinările costelive şi capetele încornorate cu lampa ţinută jos – căuta un pântec îngreunat. Înţelegând repede cum stă treaba, felcerul îl ajuta: mângâia coaste, liniştind animalul pe jumătate adormit, pipăind în acelaşi timp după vreo crupă mai umflată. Plescăia din limbă, ca un îngrijitor de cai adevărat.

În vremuri de belşug, o cireadă de vaci poate să se înfurie pe străini şi să-i calce în picioare sau să-i împungă cu coarnele. Dar pe foamete, animalele erau slăbite şi deveneau supuse. Numai porcii o luau razna de foame, şi

de aceea erau ţinuţi separat. În acest grajd, nu erau.

Au cercetat peste tot – au găsit trei junei şi o oaie gata să fete.

— Dacă aş crede în Dumnezeu, m-aş ruga să fete măcar una în noaptea asta, a zis Deev.

Era foarte posibil să se întâmple asta – vacile erau grele, ugerele umflate le atârnau aproape până la pământ. Bug s-a uita sub coada fiecăreia, şi-a trecut degetele peste sfârcurile ieşite în afară.

— Uite, asta, a zis el plin de încredere, arătând spre una.

Vaca abia ţinea pe picioarele ei subţiri greutatea odraslei gata să vină pe lume, şi privea cu jale în pământ. Îşi răsucea şi scutura botul, ca atinsă de nebunie. Se părea că bătrânul avea dreptate: pe ea trebuiau să mizeze.

Într-un colţ îndepărtat, Deev remarcase de mult un fel de mic ţarc – acolo au dus vaca aleasă, sub privirile pătrunzătoare ale paznicilor de făină. (Asemenea ţarcuri apăruseră la fiecare punct de sortare – special pentru animalele care puteau produce surplus. Nu de grija dobitoacelor, ci ca surplusul să se formeze neapărat şi cât mai repede: pe culoarul lung sau în boxa comună înghesuită era mai greu să desprinzi puiul de mamă, într-un loc separat era mai uşor.)

Au aranjat un culcuş în ţarc. S-au aşezat şi ei alături – pe o scândură, cu spatele sprijinit de peretele grajdului. Soldaţii din Piter s-au instalat şi ei nu departe.

Şi au început să aştepte.

Noaptea era rece, dar cele peste o sută cincizeci de guri de animal suflau căldură. Venea căldură şi de la bălegarul care acoperea podeaua în mai multe straturi: straturile de dedesubt se întăriseră şi apărau de răceala pământului, iar cele de deasupra, încă moi, abureau, încălzind grajdul.

Vita icnea şi tropăia din picioare, iar sub copitele ei clefăia bălegarul. Bogatârii din Piter râdeau încet, de ceva

numai de ei ştiut. Undeva departe, la intrare, îşi zăngăneau armele paznicii de făină.

Timpul trecea.

Deev a făcut lampa mai mică, să economisească gazul – limba flăcării, de mărimea unghiuţei unui copil, abia împrăştia întunericul. În acest întuneric dens, se conturau slab profilul mustăcios al bătrânului şi rotunjimile bârnelor. În minuscula ferestruică de observaţie, pe jumătate acoperită de un zăvor, se zărea o bucăţică de cer – culoarea i se schimba treptat, de la cenuşiu la movuliu, apoi la un albastru de cerneală.

Acum era momentul pentru o discuţie serioasă sau o conversaţie de suflet. Dar felcerul, atât de guraliv până atunci, tăcea: cifra de un milion de puduri îl apăsa încă.

— Auzi, moşule, nu s-a mai putut abţine Deev, tu în război cu cine ai fost – cu Roşiii, sau cum?

Bug n-a răspuns, doar a fornăit ceva mai tare.

— E clar...

— Nu e clar nimic! a deschis el gura în sfârşit. Cu Roşiii am fost, cu Roşiii!... Dar nu de la început.

— Aşadar, dezertor. Cameleon politic.

— Eu nu fac politică. Eu tratez oameni.

— Şi ce, ţi-e totuna pe cine tratezi?

Nu puteau vorbi cu voce tare – şoapta lor devenea, în momentele tensionate, un fel de şuierat.

— Totuna. Dar, să spun drept, aş prefera să tratez animale. Mă aşteaptă de ani de zile un loc la Academia Militară – medic de cai, la cavalerie. Şi eu, prost bătrân, tot cu oamenii, cu oamenii...

— Cum adică, ţi-s mai dragi caii decât oamenii?

— De o sută de ori! Veterinarul vindecă o iapă, şi ea trăieşte mai departe, spre bucuria stăpânului ei, nu se aruncă a doua zi din nou în faţa gloanţelor. Omul însă – şi-ncă cum! De ce-l mai peticesc şi-l repar, dacă a doua zi e

primul la război? Nici nu clipeşti, şi e ucis. De ce-i tai eu piciorul azi – fără morfină, pe viu – dacă mâine cade o bombă pe vagonul de tren şi-l face bucăţi?! Şi aşa, toată viaţa. Aşadar, şi treaba făcută de mine a fost degeaba, şi eu am fost degeaba...

— Dar calul cavaleristului, la urma urmei, nu moare de glonţ?

— Moare. Dar nu din voia sau din prostia lui – de aceea îmi şi e mai milă de el.

Vaca gestantă a lovit din copită, şi ei au tăcut o clipă. Dar nu puteau abandona un subiect atât de important, aşa că Deev a şoptit din nou:

— Ai salvat oameni toată viaţa, şi poftim, acu' te plângi!

Multă vreme n-a venit niciun răspuns, şi Deev deja credea că Bug aţipise în mijlocul discuţiei. Era cât pe ce să-i dea un ghiont, dar, chiar atunci, acesta a glăsuit:

— Ştii de ce m-am înscris pentru eşalon? Am obosit de-atâta război. Şi de-atâta moarte. Mi-am zis că aici sunt copii, bucurie, viaţă. Nici tu gloanţe, nici tu şrapnel, nici tu răni deschise. Am crezut că aici în sfârşit n-o să mai fiu degeaba. Şi când colo...

— Ei, poftim, de bucurie îi ardea lui! a zis Deev, neputându-şi stăpâni sarcasmul. Nevricos mai eşti, tovarăşe Bug, impresionabil ca o domnişoară! O să ne bucurăm în comunism.

— Eu n-apuc. Şi tare aş vrea, dacă nu bucurie, măcar bunătate.

— Deschide ochii mai bine! Bunătate e peste tot. În faptul că prichindeii au venit la gară în cizme, şi nu desculţi, e bunătate. Au cămăşi pe ei, nu sunt goi – iarăşi bunătate. Şi merg în Turkestan – merg, nu stau să moară în orfelinate – poftim, iar bunătate! Sacii cu alimente, coşurile cu găini, mărul de pe acoperiş – toate astea-s bunătate! E puţin?

— E sucită bunătatea asta a ta, nepoate. Cu susu-n jos.

— Cu susu-n jos e creierul tău! De indignare, şoapta lui Deev se transformase în şuierat. Să fii bun nu înseamnă să verşi lacrimi lângă bieţii bolnavi! Ci să-i încarci în vagon – goi, fără mâncare – şi să-i duci în Turkestan! Să fii bun înseamnă să le faci rost de lapte pe drum, şi de carne! Şi să-i duci cu bine până la Samarkand – pe toţi, până la unul!

— Adică reiese că noi doi acuma suntem buni? a întrebat Bug ironic, după o pauză lungă.

Dar Deev nu s-a lăsat intimidat.

— Da, reiese!

— Şi omul ăsta cu mâna de fier, care ne-a îngăduit să punem mâna pe surplus – şi el e bun?

Din nou tonul era zeflemitor. Dar Deev a răspuns serios:

— Da, exact aşa!

— Şi ce-a făcut aici pe 9 martie omul ăsta bun? Când vorbea cu tine despre asta, îi împietrise spinarea, numai că nu-i pocnea cămaşa. Nu la grâne care ardeau se gândea el, ci la altceva – ceva despre care nici nu vreau să întreb, nici să ştiu.

Dar de ce să nu vrei, moşule? îi venea să-i zică. Ştiu mulţi, şi uite că trăiesc. Şeful punctului de sortare de aici e cât se poate de obişnuit, cu nimic mai rău ca ceilalţi. Tu nu i-ai văzut pe ceilalţi! Iar pe 9 martie n-a fost sfârşitul lumii, ci izbucnirea unei răscoale antisovietice. Erau pe-atunci răscoale în Rusia cu duiumul...

— Şi nici ce s-a întâmplat cu oamenii aceia care au venit aici cu furcile pe 9 martie, a continuat să murmure felcerul în linişte, împotriva bunilor bogatâri din detaşamentul de rechiziţionare petrogrădean, cu puşti şi mitraliere, n-o să întreb şi nu vreau să ştiu.

Mai bine ai întreba, moşule! Şi eu ţi-aş răspunde că n-au fost pur şi simplu săteni, ci femei. Moşule, asta a fost o

răscoală a femeilor. Bărbaţi nu mai rămăseseră în sate de doi ani – pe unii i-au luat Albii, pe alţii Roşiii, pe restul i-a arestat CEKA. Şi pe 9 martie au venit la punctul de sortare vreo sută de femei. Fete, babe, tinere gravide – toate au venit. Proastele! Proaste ca noaptea! Acasă le aşteptau copiii pe cuptor, în leagăne. Şi ele – aici. Pe merit au păţit ce-au păţit, din cauza marii lor prostii.

— Şi cu ce te-ai ocupat tu, nepoate, om bun, în ziua aceea, nici asta n-o să întreb, i-a dat înainte Bug. Tu, care în pădure, pe drum încoace, tremurai din toate încheieturile, ca scuturat de friguri. Iar când mi-ai povestit despre ziua aceea, te-ai înnegrit de tot.

Ah, de m-ai întreba şi asta, moşule! De ce ţi-e ţie mai frică e o picătură într-un pahar cu apă! Eşti militar! întreabă-mă, o să-ţi răspund. O să-ţi răspund că am tras. Da, da, am tras, ca şi ceilalţi tovarăşi. Am tras în femei, în ziua aceea erau nebune – nu doar păreau nebune, ci chiar erau, de-adevăratelea. Le-am văzut ochii, ştiu despre ce vorbesc. Nu erau oameni, ci fiare. Ne-ar fi sfâşiat. La început n-am putut să tragem, niciunul dintre noi, ele s-au năpustit primele asupra noastră. Şi au început să ne hăcuiască – cu coasele, cu secerile. Ai văzut vreodată o femeie care retează cu coasa capul unui bărbat? Mai întâi ne-am apărat cu tocurile puştilor, apoi cu baionetele. Eu am vrut să fug în pădure. Mulţi au vrut. Dar gardul e înalt, nu poate fi sărit, iar la poartă era măcel. Aşa că ne zbăteam în strânsoarea acestui gard ca într-un cazan, luptându-ne cu muierile.

Apoi au găsit cisterna cu kerosen. Au aruncat în noi cu kerosenul ăsta, găleţi întregi. Hambarele deja ardeau. Şi cu baionetele nu ne mai descurcam: ori trăgeam, până nu ne nimereau cu găleţile alea, ori ardeam.

Toţi au început să tragă. Şi eu. Dar erau multe femei! Voiam să se termine cât mai repede, aşa că am tras mult.

Şi a doua zi ne-au trimis în satul acela – să adunăm copiii şi să-i răspândim prin orfelinate. I-am adunat pe toţi, i-am răspândit pe toţi. N-a murit niciunul, până şi sugarii au rămas în viaţă.

Am făcut tot, am îndeplinit toate ordinele. Apoi mi-am aruncat sacul pe umăr şi, fără să spun nimănui, am plecat la Kazan. Am mers o săptămână, prin păduri şi zăpezi. Mi-am venit în fire la un cămin, eram în pat şi am mai zăcut încă o săptămână. Nici la privată nu puteam să mă duc. Mi-au adus o găleată şi mi-au pus-o la picioare, ca să nu fac pe mine. Dar eu mă temeam de găleata asta – şi am aruncat-o pe fereastră. În a opta zi m-am ridicat şi m-am dus la Ceaianov, să-i cer să mă primească la transporturi…

— Ei, bunătatea asta o numesc eu cu susul în jos, a încheiat felcerul. Bunătatea asta n-o vreau. Vreau o bunătate adevărată, curată.

Şi eu vreau, moşule! Aşa e, tare bine-ar fi să întâlnim o bunătate curată! Rotundă pe toate părţile şi nepătată de păcatele vieţii dinainte. De s-ar găsi pe pământ un astfel de om, măcar unul, care să nu fi făcut nici o singură faptă rea... Şi să meargă omul ăsta prin lume, făcând numai fapte bune, şi ceilalţi să se uite la el şi să se încălzească la bunătatea lui. Dar nu există astfel de oameni. Visul despre ei există însă. Cu el trăim.

Bunătatea din jur e altfel – strâmbă şi murdară, ca ghetele noastre mânjite de balegă. Şi o fac cu mâinile murdare cei care au ucis şi furat. După tine, moşule, ei toţi sunt răi. După mine, sunt buni. Pentru că visează la acea bunătate curată şi imposibilă – altfel n-am avea nici eşalon, nici infirmerie, nici noaptea asta în grajd. Uite cum a ieşit, moşule: ne certăm ca chiorâi, mai-mai să ne păruim, dar am ajuns la aceeaşi concluzie...

Bug îşi trăgea nasul, aşteptând răbdător răspunsul.

*

În zori, Deev era epuizat. În ferestruica de veghe de deasupra lor se lumina treptat o bucată de cer: din albastru ca de cerneală s-a făcut cenuşiu-albăstrui, apoi cenuşiu, apoi s-a dungat cu roşcat şi gălbui. Şi vaca tot nu fătase. Toată noaptea răsuflase chinuit şi zgomotos, bătuse din copite, călcase bălegarul. Dar nu fătase.

Deev nu mai avea răbdare. Aşteptarea îl chinuia, amplificându-i toate celelalte sentimente şi gânduri, şi îl făcea să se uite în ţarc aproape din minut în minut. Nu văzuse niciodată cum apar „surplusurile”, cum fată o vacă sau o oaie. Animale nou-născute văzuse, dar numai după ce ieşiseră din pântecul mamei şi deveneau pradă pentru şefii din armata de rechiziţionare. Şi de aceea se temea de momentul când ar fi fost nevoie de ajutorul său. Dar şi mai tare se temea că fătarea nu va avea loc în noaptea aceea.

Ba auzea tonuri noi în răsuflarea vacii: nu cumva au apucat-o chinurile facerii? Ba se gândea să-i ridice coada şi să verifice: nu cumva se iţeşte deja botul viţelului? Ba îi trecea prin cap să-i dea neapărat apă animalului: se chinuise toată noaptea fără somn, biata de ea – poate câteva înghiţituri îi vor uşura durerea şi vor grăbi mersul lucrurilor.

— Stai jos, nepoate, i-a poruncit Bug. Nu tulbura natura.

Şi dacă în burtă n-are un viţel, ci doi? Are pântecul neobişnuit de mare. De-aia şi suferă, nefericita, că se foiesc în ea doi viţeluşi, stânjenindu-se unul pe altul. Şi dacă fiecare geamăn ar avea vreo nouăzeci de pfunzi – ah, ce bine-ar fi!... Dar dacă viţelul fătat de ea o să fie un monstru cu două capete? Se mai întâmplă şi de-astea, el n-a văzut, dar i s-a povestit. Şi dacă-i aşa, o asemenea creatură nu se poate naşte decât cu ajutor... Dar dacă iese cu coada înainte? Sau s-a încurcat în cordonul ombilical şi nu poate ieşi deloc din maică-sa? Ar fi trebuit s-o palpezi, moşule...

— Şezi, suflete neliniştit! Şezi.

Felcer eşti tu, sau nu?! Cine numai că nu plângea aici că vrea să fie veterinar? Hai, fă ceva! Asta e treaba ta. Dar dacă nu poţi, atunci mă apuc singur şi...

— Oooooo, a oftat vaca din rărunchi.

Balega a pleoscăit şi trupul greu al vacii s-a lăsat pe podea, lovind mizeria cu copitele.

— Acum, a comandat felcerul.

Deev a răsucit rotiţa lămpii, şi flacăra a ţâşnit, umplând laturile sticlei, a scos fum, şi umbre de oameni şi vaci au tremurat pe pereţii din bârne. Grăbit, Deev a dus sursa de lumină în cotlonul îngrădit, unde vaca gestantă deja zăcea pe o parte, rostogolindu-şi ochii şi îndreptându-şi coada încordată spre tavan.

Capul vacii ba se lăsa în murdăria clefăitoare, ba se ridica, întinzându-se nu se ştie încotro – lui Deev i se părea că spre el, spre oameni. A atârnat lampa pe o uşiţă căzută într-o parte şi a încremenit o clipă, neştiind ce să facă, dar şi-a dat seama imediat: să se ia după moşneag.

Felcerul îşi suflecase deja mânecile în drum spre animal, iar acum s-a lăsat în genunchi lângă trupul prăbuşit la pământ al vacii – exact acolo unde tremura coada întinsă ca un arc – şi şi-a băgat palmele adunate căuş sub coada asta. Le-a băgat adânc – lui Deev i s-a părut că până la cot – şi când le-a scos de acolo nu mai erau goale: în fiecare dintre ele era ceva – ceva întunecat şi drept, care ieşea din vacă. Picioarele viţelului. Osoase, acoperite cu păr, cu copite galbene ascuţite la capete, ele ieşeau încet – deşi Bug trăgea din toate puterile, sprijinindu-se într-un genunchi.

— Ajută-mă! i-a strigat gâtuit.

Deev şi-a dat seama că rămăsese stană de piatră holbându-se la moşneag şi la vaca întinsă în faţa lui. S-a repezit în ţarc şi a apucat şi el de picioarele acelea, calde

şi alunecoase, şi a început să tragă – au cedat un pic, apoi încă un pic, ieşind câte puţin din dosul umflat al vacii. Iar deasupra lor se mai mişca ceva, semănând cu un pantof bont, cu ochi: capul viţelului. Ochii aceştia erau mari, absolut omeneşti – îl priveau pe Deev fără să clipească.

Iar el se uita cum viţelul îşi eliberează încetul cu încetul din pântecul mamei mai întâi urechile atârnânde, apoi gâtul, pieptul. Ceva dens şi vâscos îi acoperea tot trupul, şi în lumina slabă a lămpii cu gaz nou-născutul strălucea, părând de sticlă. Aceeaşi materie vâscoasă îi curgea din nările largi; Deev s-a neliniştit că puiul de animal n-o să poată respira, dar nu-l putea şterge la nas – încă îl mai trăgea de picioare.

Felcerul gâfâia de efort, aproape acoperind răsuflarea grea a vacii. Aceasta îşi dădea capul pe spate şi îşi rostogolea ochii, bazinul ei ieşit în afară se lărgea tot mai tare, se desfăcea în lături tot mai mult – viţelul, mare, numai că nu-şi rupea mama în două; dar când s-a arătat greabănul păros al acestuia, într-o secundă a şi ţâşnit afară. Deev n-a apucat nici să icnească – a fost lovit puternic în piept şi trântit la pământ, iar în braţe i-a rămas ceva fierbinte şi alunecos, blănos, greu: nou-născutul stătea pe genunchii lui, răscrăcărându-şi pe podea picioarele din faţă şi din spate, cu botul îngropat în umărul lui. Imens, bine hrănit, având cel puţin vreo sută de pfunzi!

— Lasă-l jos, i-a poruncit Bug. Lasă-l, că te striveşte.

Deev doar a scuturat încăpăţânat din cap – nici nu mă gândesc! — apoi s-a aplecat şi şi-a apropiat buzele de creştetul viţelului: surplusul meu drag!

Faţa lui a atins însă un alt bot: vaca, ridicându-se în picioare, se întindea să-şi lângă puiul abia fătat. Şi Deev a lăsat-o: n-a dat drumul viţelului din braţe, dar a lăsat-o pe mamă să-şi treacă limba aspră peste blana acestuia. Vaca lingea temeinic, atingând uneori mâinile şi gâtul lui Deev

cu vârful limbii (lui i se părea că e atins de o râzătoare) – curăţa botul, şi spinarea, şi burta puiului ei, apoi din nou botul; şi curând Deev a simţit lângă obraz respiraţia precipitată a viţelului – nu se mai sufoca. La început a ţinut gura deschisă (din limba care-i atârna picura pe Deev saliva lui caldă), apoi a închis-o şi a început să respire pe nări.

Bug a depărtat puţin picioarele din spate ale nou-născutului, apoi a bătut vaca pe greabăn:

— Ajută-ţi fiul, mamaşa!

Vaca şi-a împuns uşurel viţelul cu botul în coastă – e timpul să te ridici! — şi acesta s-a tulburat, a alunecat cu copitele lui încovoiate în noroi, şi-a scuturat capul cu fruntea lată ca şi cum ar fi înţeles şi a vrut să îndeplinească neîntârziat porunca mamei.

Era timpul să se ridice şi Deev şi să iasă cu Bug din punctul de sortare: cât se ocupaseră ei de naştere, pesemne că afară se luminase de tot. A vrut să arunce o privire pe ferestruica de veghe ca să-şi dea seama după culoarea cerului cât era ceasul, dar privirea lui a întâlnit multe alte priviri: la gardul ţarcului stăteau de mult toţi cei care înnoptaseră în grajd, urmărind ce se petrecea. Paznicii de făină priveau sumbru – la viţelul din mâinile lui Deev şi la Deev însuşi. Petrogrădenii, dimpotrivă, se uitau vesel – la paznici.

— Vă mulţumesc pentru lampă, tovarăşi, a zis Deev, strângând mai tare viţelul.

Tovarăşii nu au răspuns. Îşi ţineau puştile cu ţeavă scurtă pe umăr şi mâinile pe paturile revolverelor înfipte la centură.

Afară într-adevăr se luminase: raze subţiri străpungeau spaţiul întunecos al grajdului. Curând aveau să se trezească şi să iasă din toate găurile ceilalţi oameni de făină, şi ar fi fost bine ca oaspeţii să fie plecaţi până atunci

– era de mult timpul.

Neslăbind strânsoarea în jurul nou-născutului, Deev s-a ridicat cum a putut – singur n-ar fi reuşit niciodată cu o asemenea greutate în braţe, dar Bug l-a sprijinit; a vrut chiar să-i ia viţelul din braţe (pentru felcerul uriaş ar fi fost mai uşor să care povara grea), dar Deev nu i l-a dat. Şi l-a pus pe umeri, tot cu ajutorul lui Bug, astfel că picioarele din faţă ale viţelului îi atârnau pe un umăr, iar cele din spate pe celălalt, a tras aceste picioare spre el şi a pornit.

Petrogrădenii i-au deschis uşa fortificaţiei. Băieţii ăştia nu voiau să intimideze pe nimeni şi nu se jucau, ci pur şi simplu îşi ţineau armele în mâini – deschis, fără ostentaţie. Zâmbetul ce le dezvelea dinţii albi le strălucea în penumbra zorilor, şi în acest zâmbet Deev citea că sunt oricând gata, ba chiar dornici de luptă – erau de mult în detaşamentul de rechiziţionare. Când a trecut împleticindu-se pe lângă ei, unul i-a făcut cu ochiul, încurajator: nu te pierde cu firea, frăţioare! Deev a vrut să-i facă şi el cu ochiul, dar faţa îi era strâmbată de efort, aşa că nu i-a ieşit acest semn prietenesc ca răspuns.

Îi era greu să-şi mişte picioarele: ghetele îi alunecau mereu pe bălegar. Şi viţelul se agita neliniştit, simţind despărţirea de maică-sa; muşchii îi erau slabi încă şi nu ştiau să facă mişcări coordonate, astfel încât părea că umerii lui Deev erau apăsaţi de un fel de chisel. Chiselul ăsta cântărea aproape cât el.

Se împleticea încet, pas cu pas, spre ieşirea din grajd. Alături de el mergea felcerul – dar nu cu faţa înainte, ci cu spatele, privindu-i pe toţi cei care se mişcau în urma lor şi ţinând mâna pe cateterul de la brâu. Şi petrogrădenii mergeau cu spatele, rânjind, cu două puşti şi un Mauser. Paznicii încheiau procesiunea – ba ameninţând de-adevăratelea, ba doar intimidând şi vrând ca prin aceste momente neplăcute să se răzbune pentru surplusul care le

era luat de sub nas. Nu-i grăbeau şi nu-i înconjurau pe oaspeţi, deşi ar fi putut. Şi nu emiteau nicio pretenţie. Oare o să le reuşească? Oare chiar vor fi lăsaţi să plece cu carnea?

Când să iasă din clădire, vaca-mamă a prins glas – mugea gros şi jalnic, plângându-şi fiul răpit. Ţarcul de lemn tremura sub loviturile ei – vrând să-i ajungă pe răpitori, vaca se izbea cu pieptul de peretele îngrăditurii. Unul dintre paznicii de făină a scuipat cu ciudă şi a rămas în grajd să liniştească animalul – inamicii erau cu unul mai puţini.

Au ieşit din grajd. Au ajuns la calea ferată. Au mers de-a lungul şinelor spre gardul satului de făină – spre poarta prin care pătrunseseră în fortificaţie.

Deev asculta paşii scrâşnind în liniştea dimineţii şi se întreba dacă le vor deschide poarta. Şi dacă le-o vor deschide – oare acolo, în pădurea deasă de pini, aveau să-i atace urmăritorii lor? în fond, pentru ei era modul cel mai sigur de a se descotorosi de nechibzuiţii oaspeţi. Cel mai liniştit şi mai neobservat.

Să rămână cu viţelul acolo, sub paza petrogrădenilor, şi să-l trimită pe felcer la tren? Şi pe cine să aducă pe post de întăriri – pe surori şi pe Memelea? Nu, nu putea să rupă din efectivul şi aşa prea mic.

Să nu meargă acum spre poartă, ci să se îndrepte spre căsuţa comandamentului, să-i ceară lui Mână de Fier să-l apere? N-o să se bucure deloc că surplusul e plimbat în văzul întregii pieţe la începutul unei zile de lucru Şi cine ştie în ce dispoziţie o mai fi azi?

Să le ceară petrogrădenilor să mai cheme tovarăşi de-ai lor din detaşamentul de rechiziţionare? Ăştia n-o să se ducă după ajutoare – n-o să vrea să-şi recunoască slăbiciunea.

Oricum o sucea, aveau o singură cale: de-a lungul

şinelor, în pădure. Şi dacă va fi să se trezească în pădurea asta cu oamenii de făină, atunci un lucru ştia Deev cu precizie: viţelul nu-l dă. În revolver avea şase gloanţe: n-o să-i ajungă pentru toţi inamicii, dar pentru cei care îşi vor întinde primii mâinile lacome spre carnea dobândită de el erau suficiente.

Li s-a deschis poarta repede şi fără nicio întrebare – pesemne santinela fusese prevenită (de Mână de Fier sau de paznicii de făină?).

Deev şi Bug au ieşit de pe teritoriul fortificaţiei. Flăcăii petrogrădeni, după ei. Şi oamenii de făină la fel.

Îndată ce turnul de veghe cu craniile de vacă agăţate de el nu s-a mai văzut de copaci, Bug a zis doar din buze: „Acum începe”.

Au zăngănit încărcătoarele puştilor – petrogrădenii se pregăteau de încăierare.

Deev a băgat din mers mâna în buzunar şi a scos revolverul. Ţinea acum picioarele viţelului la piept, nemaisprijinindu-le cu palma, ci cu arma strânsă în mână. A hotărât că va trage în burtă, direct. Nu putea să vadă ce se întâmpla în spatele lui, dar continua să-şi mişte picioarele peste traverse. Ştia că dacă se oprea sau măcar şovăia puţin, stricând ritmul înaintării ciudatei lor coloane, acesta ar fi semnalul pentru începerea încăierării.

Dar coloana şi-a stricat ritmul singură singură: şi felcerul, şi apărătorii petrogrădeni au încetinit pasul şi până la urmă s-au oprit. Nu s-au mai auzit paşi: se opriseră şi oamenii de făină. Strângând revolverul mai tare, Deev s-a întors încet, cu viţelul în spinare, şi a înţeles care era cauza opririi: dinspre sat venea pe şine spre ei un om. O palmă îi atârna ceva mai jos decât cealaltă: era Mână de Fier. Pe el îl aşteptau, cu armele aţintite unii spre alţii, gata să apese pe trăgaci în orice clipă.

Hotărâse să se asigure că străinii părăsesc fortificaţia?

Sau se răzgândise în privinţa surplusului? Sau, poate, din ordinul lui îi conduseseră oamenii de făină pe oaspeţi în pădure, iar acum şi petrogrădenilor li se va porunci nu să apere, ci să atace? Bug s-a uitat cu tristeţe la Deev: uite cum era cu omul tău bun!

— Văd că noaptea a fost cu noroc, a zis Mână de Fier, apropiindu-se.

N-a acordat nicio atenţie ţevilor de puşcă – parcă nici nu le observase.

Şi-a dat jos de pe umăr un sac voluminos şi l-a aruncat la picioarele oaspeţilor.

— V-am pregătit ăsta, pentru orice eventualitate. Luaţi-l, totuşi.

Deev a aprobat din cap, şi Bug a ridicat darul – fără să-l desfacă şi fără să se uite înăuntru, a aruncat sacul în spinare.

— Acum, mai departe, a continuat Mână de Fier cu un aer serios, ca şi cum n-ar fi stat de vorbă cu atâtea arme aţintite spre ei, ci undeva într-un birou liniştit. Nu puteţi să împingeţi trenul pe şine cu spatele. Treceţi prin punctul de sortare, vă deschidem porţile.

Deev a aprobat din nou din cap. Nu contase pe o asemenea generozitate – se temuse că va fi nevoit să împingă cumva „ghirlanda” cu spatele de pe ramificaţie înapoi pe şina principală, ba chiar să dea fuga la Urmarî după o locomotivă de manevră şi să tragă singur vagoanele înapoi pe traseu.

— Asta e, a zis Mână de Fier. Să fiţi sănătoşi!

Înţelegând că lucrurile fuseseră hotărâte definitiv, oamenii de făină au lăsat armele, punându-şi-le la loc în spinare. Le-au lăsat şi petrogrădenii.

Şi Deev a aprobat din cap – pentru a treia oară.

*

Apoi au alergat pe şine – Deev cu viţelul în cârcă şi Bug

cu sacul. Nu le venea să creadă că scăpaseră teferi şi rămăseseră cu carnea. Nu le venea să creadă că mai trebuia doar să treacă iar prin satul blestemat şi să iasă din el pentru a nu se mai întoarce niciodată.

Locomotiva deja pufăia în mijlocul pădurii, scoţând fum cu scântei – fochistul primise instrucţiuni încă de cu seară să o încălzească în zori. Şi mecanicul stătea ascultător în cabina lui, aşteptându-l pe comandantul eşalonului.

Au aruncat prada pe platforma vagonului de combustibil, şi s-au trântit şi ei alături, pe grămezile de cărbuni.

— Înainte! a strigat Deev. Ca pasărea, ca glonţul, ca dracu' pe mătură – înainte!

Până nu se răzgândea Mână de Fier. Până nu stârneau cine ştie ce necaz oamenii de făină supăraţi. Înainte!

Şi „ghirlanda” a pornit înainte. Despărţind cu pieptul ei de fier crengile pinilor, locomotiva duduia pe şine. Deev şi Bug stăteau pe platformă – unul cu revolverul, celălalt cu pumnii ridicaţi – gata să-şi apere eşalonul şi prada. Deasupra lor ploua cu conuri rupte de coşul locomotivei.

În cazul unui atac, Deev era hotărât să meargă tot înainte – să spargă poarta şi să dea buzna în fortificaţie. Pentru un tren care merge cu toată viteza era treabă uşoară. Şi de aceea era bine să nu încetinească, ci să meargă cu toată forţa, anunţându-şi apropierea cu sirena.

— Uuuuuuuu! ţipa „ghirlanda”, îndreptându-se spre palisadă.

Nimănui nu i-a trecut prin cap să-i atace. Porţile s-au dat în lături prevenitor, şi eşalonul a pătruns în sat, îngropând în rotocoale de fum şi turnul de veghe cu santinela, şi craniile agăţate de el. A străbătut teritoriul ca săgeata, spintecând ceaţa de făină.

Şi hambarele, şi grajdul, şi căruţele albe cu cai la fel de albi, şi siluetele albe ale oamenilor – toate zburau pe lângă

ei, ca un vis, ca o nălucire dinaintea zorilor. Până şi piaţa principală, până şi munţii de grăunţe respirând făină, şi aerul acela greu, îmbâcsit, şi ciorile care plângeau pe cer – totul era o nălucire, o nălucire...

Au ţâşnit prin cea de-a doua poartă deschisă larg, au respirat aerul proaspăt, mirosind a pini al dimineţii – şi nălucirea s-a împrăştiat.

Zboară „ghirlanda” prin pădure. Verdele din jur e strălucitor, aproape că te dor ochii. Cerul de deasupra capului e de un albastru intens. Ciripesc nişte păsări. Deev şi felcerul se uită unul la altul, respiră greu – şi n-au nimic să-şi spună, n-au nevoie să vorbească.

Chipul lui Bug e alb de făină. Şi hainele-i sunt pline de făină. Şi peste făină, balegă de vacă, în strat gros, pe tot corpul. Iar peste balegă – cărbune negru. Straşnic arăţi, moşule! Nu felcer, ceva între latrinar şi miner!

Deodată izbucnesc în râs. Primul pufneşte Deev, se abţine, apoi râde din toată inima. Uitându-se la el, râde şi Bug – un râs răsunător, plin, ca de bas.

Şi cateterul şi-a făcut treaba, moşule! Ai speriat întreg punctul de sortare cu cateterul din buzunar! Şi voiai să-ţi iei halatul, ţii minte? Că bine ţi-ar mai fi şezut acum în halat alb!

Hohotesc, privindu-se în ochi. Vântul le gâdilă gâturile. Burţile şi obrajii îi dor de-atâta veselie bruscă.

Şi eu, moşule! Ia uite-mă! Poţi să scoţi bucăţi întregi de balegă de pe mine, atât sunt de murdar. Suntem o pereche de latrinari. Ba nici măcar latrinari – suntem doi draci, asta suntem. Doi draci din cazanul cu scârnă!

Terminând de râs, Bug îşi şterge lacrimile cu degetele negre. Dar Deev continuă să hohotească – mijindu-şi ochii şi cu capul tremurându-i de atâta râs nestăvilit.

Şi cum de ne-a recunoscut mecanicul? Putea să ne gonească din eşalon de frumoşi ce suntem. Ba să ne mai

dea şi nişte vătraie pe spinare, să nu speriem lumea. Nici să ne arătăm copiilor nu putem – ar face pe ei de frică. Iar surorile ar sări din vagoane şi s-ar împrăştia prin pădure, le-am căuta pân’ la noapte. Mare comedie ar fi!

Râsul ţâşneşte din Deev sacadat, ca suspinele.

De ce nu mai râzi, moşule? Uite câte lucruri caraghioase sunt în jur. Crengile se leagănă în vânt – e caraghios! Ies aburi pe coş – e caraghios! Roţile bat, bat, bat – e caraghios, tare caraghios!

— Gata, ordonă Bug şi îl apucă pe Deev cu mâinile lui puternice, trăgându-l spre sine.

Păi eu îţi ajung abia cu nasul la subraţ, moşule! Şi miroşi a vită care abia a fătat. Şi eşti puternic – nu te-ndoi, nu te rupi. Păi nu-s caraghioase toate astea...

Când râsul i s-a potolit, Deev şi-a ridicat spre Bug faţa udă şi a spus:

— Eu în femeile însărcinate n-am tras atunci, pe 9 martie.

— Te cred, nepoţele, a răspuns moşul şi i-a dat drumul din îmbrăţişare.

În coastă îl împungea ceva moale – era botul viţelului.

Lăsat în pace, acesta se ridicase deja în picioare. Încă nu învăţase să meargă bine şi nici să-şi îndoaie genunchii nu ştia – se clătina pe picioarele-i tremurând de încordare ca pe nişte picioroange, ţinându-le larg desfăcute pe cărbunele vărsat. Primii paşi i-a făcut spre Deev şi şi-a vârât nasul încrezător în mirosul cunoscut de la naştere.

Deev s-a lăsat în genunchi lângă viţel şi i-a sărutat apăsat fruntea mânjită de cărbune. Apoi a pus ţeava revolverului în urechea caldă a animalului şi a apăsat pe trăgaci.

*

La Urmarî, în timp ce se aprovizionau cu apă şi nisip, s-au spălat.

Fatima le turna apă în palmele făcute căuş, şi ei îşi spălau faţa şi gâtul, icnind de plăcere. Pe urmă le-a turnat apă pe cap, şi ei au icnit din nou, de data asta de frig. Apoi le-a scos toate hainele – în afară de lenjeria de corp – ghetele şi moletierele, şi le-a dus undeva în spatele gării, să le spele în pârâu.

Lui Deev îi plăcea că-i spăla Fatima. Îi plăcea şi că pe geam privea spălatul ăsta Belaia. Deja nu se mai ruşina de femei nici cu torsul lui despuiat, nici cu tălpile goale: lăsase în urmă toate prostiile. Cum să te ruşinezi în faţa unor tovarăşi de luptă?

Felcerul însă era neaşteptat de stânjenit. Numai ce s-a apropiat Fatima de el cu găleata plină şi cu un zâmbet pe faţa ei rotundă, că s-a înroşit atât de tare, încât rumeneala i se vedea chiar şi prin murdăria de pe obraji şi de pe frunte. Iar când i-a cerut să-i dea pantalonii şi vestonul la spălat, şi-a ascuns privirea şi a scuturat din cap, refuzând. Ei bine, Deev nu se aştepta la atâta pudoare de la moşneag.

În sacul dăruit de Mână de Fier au găsit nişte ciori împuşcate – proaspete, fără nici cel mai slab miros. La început, Deev s-a gândit că păsările fuseseră vânate cu o zi înainte, dar pipăindu-le trupurile moi, a văzut că nu apucaseră să devină ţepene, erau calde încă – şi a înţeles că prada era din ziua aceea. Aşadar, le împuşcaseră de dimineaţă, special pentru eşalonul lui.

A permis ca ciorile să fie puse în supa pentru toată lumea. Viţelul era destinat cu stricteţe celor bolnavi.

Au tranşat viţelul pe platforma vagonului de cărbuni – în mers, după ce au ieşit din gară şi s-au îndepărtat de privirile curioase ale străinilor. Deev nu ştia dacă bucătarul se pricepe să jupoaie viţelul – s-a dovedit că se pricepea, şi încă mai bine decât alţii: ştia şi să scurgă sângele, şi să-i scoată măruntaiele, şi să-i jupoaie pielea. Sângele a fost

adunat pentru hrănirea bolnavilor, oasele şi copitele – pentru supă. Carnea au fiert-o numaidecât. În bucătărie nu era maşină de pasat carnea, şi Memelea a fiert în acelaşi cazan un topor, să-l dezinfecteze, iar apoi a mărunţit carnea fiartă până a făcut o pastă din ea. Deev a dus el însuşi mâncarea la infirmerie, dar n-a rămas să hrănească bolnavii – cădea din picioare de oboseală. Bug, în halat alb pe trupul gol şi în izmene, s-a apucat singur de treabă. Iar Deev s-a dus în vagonul de comandă, să doarmă.

A mers prin tren desculţ, numai în izmene; pe piept i se vedeau picături uscate din sângele viţelului. Văzându-l, copiii tăceau şi se uitau în urma lui cu ochi mari şi uimiţi: vestea despre carne şi supa de pasăre care se pregătea pentru cină se răspândise deja în vagoane. Şi surorile îl priveau – cu admiraţie. Ţăranca, aşteptând până când comandantul a trecut pe lângă ea, a şoptit îndelung şi cu foc ceva în urma spinării lui costelive – poate un descântec, poate o rugăciune.

În compartiment, Deev s-a întins pe sofa şi şi-a dat seama că nu poate să adoarmă, fiindcă avea să îngheţe fără haine, dar nu avea putere să se scoale şi să găsească ceva cu care să se învelească. A rămas aşa, ghemuit, cuprinzându-şi umerii cu mâinile, până când cineva s-a apropiat şi a aruncat peste el ceva cald.

A întredeschis pleoapele – comisarul Belaia era cea care îl învelise cu vestonul ei. A zâmbit, îi era tare plăcută această atenţie, dar nu şi-a putut ţine ochii deschişi – pleoapele i-au căzut şi a fost cuprins de toropeală.

— Aţi jefuit un colhoz, a zis ea, parcă întrebând, parcă afirmând.

— Nu, ăsta e surplus, a rostit abia-abia, de dincolo de graniţa somnului.

— Nu există asemenea surplusuri.

— Există şi altele, a spus, sau poate doar a gândit.

Vestonul îl îmbrăţişa mai plăcut decât tot puful unei pilote. Sau îl îmbrăţişa chiar comisarul Belaia? îl îmbrăţişa cu mâinile ei lungi şi calde şi-l legăna uşor, în ritmul cântecului de leagăn al roţilor de tren. Sau Fatima era cea care-l legăna la pieptul ei moale? îl legăna şi-i cânta, îi cânta blând...

— Deev, v-am subapreciat, s-a auzit alături glasul comisarului.

N-a apucat să înţeleagă sensul frazei – a adormit.

Şi iată că e purtat undeva – prin păduri de pini şi dealuri îngălbenite, de-a lungul unor râuri transparente şi al unor păşuni de colhoz, pe şine de oţel alb şi pe poduri de fontă neagră – e purtat repede şi uşor – şi scuturat, şi săltat pe genunchi, şi legănat – şi tremură pământul de la mişcarea iute, şi bat, măsurând drumul, roţile: Tuc-tuc... tuc-tuc...

Sau inima lui bate, măsurându-i sorocul? Tuc-tuc... tuc-tuc...

Sau bate cineva la uşă – mult, neîntrerupt? Tuc-tuc... tuc-tuc...

Aşa e, bate la uşă.

Dându-şi seama cu greu unde anume se află uşa aceea, Deev se ridică în capul oaselor cu ochii închişi şi pipăie cu picioarele goale după încălţări. Negăsindu-şi ghetele, se scoală şi se apropie de uşă. Trage de clanţă şi încearcă să-şi privească oaspetele pe sub pleoapele căzute.

În prag e cineva înalt şi puternic, în alb.

Omul-munte. Felcerul. Moşneagul.

Îl priveşte ciudat pe Deev şi spune:

— A murit Senea.

III
Duzina dracului

Sergan – Arzamas – Buzuluk

Rotindu-şi capul, Păduchele s-a uitat în vagon – silueta lui se contura pe fondul cerului de seară şi curând a umplut întreg cadrul ferestrei. Şi-a lipit botul de geam, tremurându-şi multiplele mustăţi – amuşina.

El l-a văzut imediat – stătea cu ochii la fereastră. Îl aştepta. Îl aştepta de la Kazan, la fiecare oprire de noapte, dar abia acum ajunsese din urmă eşalonul. Se târa încet pe şine – ghearele ca nişte seceri îi alunecau pe oţel – dar a învăţat să meargă pe alături, pe pământ, prinzându-se de traverse. Şi acum uite-l aici.

Îl urmărea de mult pe Senea. Apăruse din taiga, unde ceremişii se oploşesc în bârloguri de urs şi ghicesc viitorul prin văi. Îşi târâse pântecul mare prin tot satul, lăsând gropi în drumul de pământ cu cele şase gheare ale lui, şi într-una din case a adulmecat un suflet de om viu – Senea.

El zăcea atunci pe cuptor şi aştepta primăvara. În izbă nu mai rămăsese nimeni – nici mama, nici tata, nici fraţii mai mari – dispăruseră nu se ştie unde, cu multe zile în urmă. Şi vecinii dispăruseră cu toţii, şi vitele, şi păsările. Iar Senea rămăsese şi zăcea pe cuptor. Ar fi zăcut şi mai departe – nu avea vlagă să se mişte – dar a văzut cum prin curte trece un trup cenuşiu de mărimea unei vaci, şi s-a speriat. S-a lăsat să alunece după cuptor, şi-a strâns la burtă picioarele care din iarnă nu-l mai ascultau, şi a încremenit. A stat aşa toată noaptea, iar trupul s-a tot plimbat în jurul casei şi n-a reuşit să-l găsească nicicum. Pleacă, îl implora în sinea lui. Pleacă. Nu l-a ascultat.

Către dimineaţă uşa s-a deschis, dar n-a intrat Păduchele, ci nişte soldaţi din Armata Roşie. Au mers prin curte, nu se ştie de ce acoperindu-şi nasul cu batista. Au

ajuns şi la Senea. „Măiculiţa mea, e viu!” a zis unul şi l-a scos pe băiat de după cuptor. L-au urcat în căruţă, dar el nu mai putea să şadă, ci numai să stea culcat, aşa că a stat culcat şi a mers împreună cu detaşamentul. Când au ieşit din aşezare, s-a ridicat puţin şi şi-a privit satul natal: după un gard îndepărtat, a văzut pândind o umbră – Păduchele aştepta să se îndepărteze călăreţii, ca apoi să vină după el. Ar fi vrut să le spună despre el soldaţilor, dar a obosit şi l-a răpus somnul.

De atunci a mers după el peste tot. Mai exact, s-a târât. Mereu era gata să-l ajungă pe Senea, şi el mereu reuşea să scape. La vremea aceea se dezvăţase de tot să meargă, parcă nu mai erau picioarele lui, dar era mutat întruna dintr-un loc în altul, asta l-a şi salvat. Spitalul sătesc, apoi cel judeţean şi orăşenesc, casa de copii, din nou un spital sătesc, iar către sfârşit – centrul de primire pentru evacuaţi din capitala Kazan. Când trecea într-o instituţie nouă, Senea trăia liniştit câteva zile, apoi începea să aştepte – şi Păduchele se arăta negreşit.

Cel mai rău a fost în spitalul judeţean – el era într-o clădire îngustă, şi Păduchele îşi luase obiceiul să se urce pe acoperiş, mai-mai să-l găurească. Şi cel mai bine, la centrul de primire: Senea a fost pus chiar sub tavanul palatului uriaş, şi Păduchele a fost cât pe ce să-şi rupă ghearele încercând să se caţere pe pereţii din piatră şlefuită şi pe coloanele drepte. Când l-au urcat în tren şi l-au trimis la drum lung, Senea a înţeles că acum n-o să mai aibă scăpare, o să-l ajungă. Garnitura abia se târa pe şine, câte două-trei ore pe zi, în restul timpului stătea. Iar Păduchele se târa neobosit. Şi uite-l – e aici.

Senea ştia că vagonul e făcut din fier şi sticlă groasă. Ştia şi că Păduchele o să găurească fierul, iar sticla o s-o spargă şi-o s-o facă terci. Nu degeaba îşi plimbă acum scăfârlia noduroasă de jur-împrejurul ferestrei – caută o

deschizătură sau o fisură pe unde să-şi bage botul. Şi, negăsind, o să înceapă să bată cu fruntea în geam. Zdrang! Zdrang!

Loviturile nu s-au auzit, doar laviţa a tremurat sub Senea şi instrumentele medicale au zăngănit pe masă. Zdrang! Zdrang!

Ceilalţi copii dorm – mereu dorm când Senea are nevoie de ajutor. Iar adulţii de fiecare dată dispar pe undeva. Senea nu are apărători pe lumea asta, e singur-singurel.

Zdrang! Zdrang!

Pe sticlă apare şi se întinde o spuzeală albă de crăpături. Zdrang! Sticla se sparge în cioburi şi se risipeşte, şi geamul nu mai e geam, ci un bot maroniu semănând cu un cartof gigantic. Coaja cartofului s-a strâns în zbârcituri, tuberculii sunt ţepoşi. Labele din faţă – cârlige cu seceri – se strecoară în infirmerie şi se proptesc în pereţi, se încordează, trag după ele trunchiul, apoi pântecul rotund şi dungat.

Senea se face mic pe laviţă – chiar în colţ, lângă perete. Încă mai e timp să se târască, să se ascundă, dar în ultimele zile puterile l-au părăsit de tot, a încetat până şi să se întoarcă de pe o parte pe alta. Aşa că pur şi simplu se chirceşte sub învelitoarea din pânză de sac, dorindu-şi un singur lucru: să dispară complet, chiar acum. Fiindcă astăzi n-are unde să se ducă.

Iar botul se apropie, îl ţintuieşte cu ochi indiferenţi, fără vedere, deja a scos de undeva de sub pântec şi a desfăşurat o trompă de supt sângele – dar nu poate ajunge până la Senea: pântecul imens i s-a blocat în rama ferestrei. Păduchele nu ştie nici să ţipe, nici să ţiuie, în general nu ştie să scoată niciun fel de sunete – şi de aceea se zbate tăcut, prosteşte, se zvârcoleşte... Dar nu poate nicicum să treacă prin fereastra îngustă, trebuie să caute o altă intrare. Şi, lovind mânios cu ghearele în pereţii vopsiţi,

lăsând pe ei semne adânci, Păduchele îşi trage trompa înapoi sub cap, şi capul înapoi pe fereastră...

Poate că totuşi ar reuşi să plece? Trebuie doar să alunece de pe laviţă şi să-şi târască trupul neascultător în vagonul alăturat. Poate acolo e cineva? Poate o să-l ajute?

Senea se desprinde de perete şi încet, puţin câte puţin, se face ghem: aşa e mai uşor să se rostogolească decât întins. Îşi încovoaie spinarea, trăgându-şi spre piept cu mâinile genunchii înţepeniţi. Capul e greu, şi gâtul oboseşte imediat să-l târască pe laviţă, dar trebuie, trebuie!...

Îşi zgârie urechea de priciul rugos, îşi trage capul care nu se poate ridica, apoi se rostogoleşte peste marginea laviţei – aşchii din scândurile podelei îi sar în ochi – şi se prăvăleşte pe jos.

Târăşte-te! Zace cu faţa la podea, pe coatele, palmele şi genunchii adunaţi ghem. Târăşte-te! Fruntea pare să-i fie întreagă, dar şi-a spart nasul – în nări parcă-i fierbe ceva. Sânge? Târăşte-te, când îţi spun!

Şi Senea se târăşte – sprijinindu-se de scândurile murdare ale podelei cu pometţii, cu coastele, cu toate oasele ieşite în afară, înţepându-şi aceste oase în aşchii şi lăsând după el o urmă întinsă de sânge.

Sânge – asta-i foarte rău. Păduchele o să vină după miros.

Şi vine. A adulmecat deja unde e uşa, şi se izbeşte în ea, făcând infirmeria să tremure. Iar când uşa smulsă din balamale cade, se arată în prag ca un pumn puternic şi porneşte pe culoar. Scândurile altarului se sparg şi se prăbuşesc la pământ cu un trosnet. Zboară în lături draperia ruptă care ascunde patul felcerului. Clănţănind din secerile-i osoase, Păduchele se târăşte după Senea.

El e deja la uşa cealaltă. Şi-a înfipt capul în ea, zgâriindu-se, încercând s-o deschidă. Dar e încuiată.

Trebuie să apese pe clanţă ca să se deschidă. Clanţa e sus, undeva sub tavan.

Senea se izbeşte de podea – se izbeşte tare, de-i arde ceafa – şi se agaţă de ceva – de priciuri? De tocul uşii? — se întinde, se întinde în sus, gata să-şi rupă spinarea şi gâtul. Vagonul se leagănă, ca în mers. Sau Senea se leagănă? Da, se leagănă, dar e în picioare. E în picioare! Stă în picioare pentru prima dată după multe luni.

Se lasă cu toată greutatea peste clanţa de aramă şi o împinge – uşa se deschide. Senea aproape cade afară din infirmerie pe platforma vagonului, dar se ţine pe picioarele-i tremurânde şi reuşeşte să trântească uşa după el. Trrrrrah! Şi Senea merge – picioarele îi sunt ca de lemn, abia îşi ridică tălpile de pe podea şi îşi pendulează larg trupul, dar merge. Merge! Poate să se ţină de pereţi ca să se ajute. Poate să-şi tragă picioarele lenevite cu mâinile şi să se ajute din nou. Poate, poate! Poate să meargă.

Se împleticeşte pe platforma deschisă, deasupra tampoanelor. Trece în vagonul următor şi merge printre fetele care dorm până în capăt (nici aici nu e nici măcar un adult!). Închide temeinic toate uşile în urma lui: Păduchele nu ştie să folosească clanţele şi se va izbi îndelung în fiecare uşă, pierzând vremea. Iar Senea o să apuce să se ascundă. Uite, a încetat şi să-i curgă sânge din nas. Şi genunchii i se mişcă mai uşor…

După ce pune un vagon întreg între el şi creatură, Senea îşi îngăduie să-şi tragă sufletul – se opreşte pe platformă şi se sprijină de perete pentru câteva clipe, odihnindu-se. Îşi priveşte picioarele, abia vizibile în amurgul albăstrui: au stat nefolosite jumătate de an, iar astăzi s-au pornit. Oare chiar o să poată fugi? Oare chiar o să se poată ascunde?

Aerul e liniştit şi rece, îi intră pe gât cu înghiţituri proaspete, şi în jur nu se aude niciun sunet – parcă Păduchele uriaş n-ar străbate trenul, urmărindu-şi prada şi

înecând garnitura întreagă în aburi.

Încetând să respire, Senea trage cu ochiul prin geamul uşii – abia-abia, cu un singur ochi. Păduchele e deja în vagonul fetelor. Tremurându-şi agitat mustăţile, se strecoară printre priciurile pe care dorm fetele – îşi apropie botul ba de un căpşor, ba de altul. Le adulmecă – alege cu cine să înceapă.

Oare a uitat de Senea? Oare e salvat?

Totuşi, e ciudat, tare ciudat: nici măcar o dată nu i-a observat pe ceilalţi copii, deşi au fost sute pe drum. De atâtea ori, în spitale şi orfelinate, a trecut indiferent pe lângă ei, concentrându-se pe singura sa ţintă: Senea. Şi deodată, a observat.

E salvat, e salvat! Fugi, dară! Cât a uitat de tine – pentru o clipă sau pentru totdeauna – fugi! Cât ţi se mai mişcă picioarele, cât te mai ascultă corpul – fugi!

Păduchele deja s-a oprit – şi-a făcut alegerea. Înfigându-şi ghearele în lemnul primului prici, îşi ia avânt, se întinde, stă atârnat deasupra unei fete adormite, ca un imens nor zbârcit. Îşi scoate din adâncurile trupului trompa răsucită, o desfăşoară, picurând salivă pe părul roşcat împrăştiat pe laviţă... acuşi o va înfige în faţa delicată.

Nu te uita! Pleacă de-aici! Din vagon, din eşalon, de pe drum – cât mai departe! Acum, în clipa asta!

Senea trage spre el clanţa, care cedează, şi deschide larg uşa de la vagonul fetelor.

Păduchele se întoarce după sunet, dar ochii lui întunecaţi şi bulbucaţi sunt orbi, aşa că nu-l văd pe Senea, însă nici n-au nevoie să-l vadă: deja e aproape, deja e cât pe ce să prindă încă o pradă. Tuberculii rari de pe trupul ca un cartof i se întăresc, aripile minuscule i se agită de anticipaţie.

Du-te, netotule! Du-te, prostule! încă mai poţi să pleci. Mereu ai scăpat de el, o să scapi şi astăzi!

Lasă fata, jigodie, spune Senea. Pe chip i se rostogolesc lacrimi. În burtă ceva îi tremură, se scutură, coastele par să-i zornăie, şi pieptul îi tremură, şi picioarele. Lasă fata.

Păduchele dă din cap, refuzând să se îndepărteze.

Senea ia în pumn un ghemotoc de sânge închegat din nările lui umflate şi i-l întinde, cu palma desfăcută: nu asta voiai să guşti?

Prostule! Prostule!

Simţind mirosul sângelui proaspăt, Păduchele e trecut de un fior. Mai şovăie o clipă, plimbându-şi botul de colo-colo, apoi îşi scoate ghearele-seceri din priciul de lemn şi, sărind pe podea, se aruncă asupra lui Senea. Pântecul gras i se freacă de scândurile podelei şi e gata să răstoarne laviţele zdravene în drumul său.

Trântind uşa, Senea iese din vagon. Să alerge prin tren şi să-i arate monstrului alţi copii nu se poate. Atunci, pe acoperiş?

Se agaţă cu degetele de nişte protuberanţe ale vagonului şi se trage în sus. Se caţără pe o pantă de fier, sprijinindu-se în coate, ajungând sus. Picioarele i se bălăngănesc în urma sa, ca nişte butuci – au învăţat să meargă, dar să urce şi să se caţere, încă nu. În sfârşit, e pe acoperiş.

Fără sprijin nu se poate ridica, şi Senea se târăşte, unduindu-şi şira spinării şi trăgându-şi după el picioarele-butuci.

Acum târăşte-te, prostule! Dansează ca un şarpe, ca un vierme – pleacă! Departe n-ai să ajungi, curând se termină vagonul. Prostule! Prostule!

În spatele lui, Păduchele deja îşi flutură ghearele. Îi e greu să înainteze pe suprafaţa netedă: îşi înfige pe rând secerile în fier – stâng, drept, stâng, drept – şi se întinde, urcă în salturi, parcă vâsleşte pe acoperiş. Pântecul i se loveşte de coşurile de fum, şi în el se învârt lindini mari,

vizibile din afară.

Iar în faţa lui Senea e gol: vagonul s-a sfârşit. Până la următorul nu poate sări. S-a terminat.

Şi în Senea totul s-a terminat – şi tremuratul, şi lacrimile. Au rămas doar liniştea nopţii în jur şi bătăile inimii în această linişte: Sfâr-şit! Sfâr-şit! Se întoarce pe spate, se sprijină cu picioarele de un capac ieşit în afară şi aşteaptă să ajungă deasupra lui botul bont şi mustăcios.

Ei, unde eşti?

Păduchele apare pe fundalul cerului cenuşiu şi se lasă asupra lui Senea ca un nor. Dar fără să mai aştepte să-şi înfigă ghearele în el, Senea apucă cu mâinile capul aspru şi, cu ultimele puteri, se împinge în picioarele-i de lemn. Amândoi alunecă de pe acoperiş şi cad. Senea ştie că trupul gigantic se va sparge-n bucăţi când va atinge pământul. Şi, deja zburând şi ţinându-l

strâns lângă el, se gândeşte: nu mi-e frică de tine.

*

Pe Senea l-au înmormântat noaptea, în pădurea de pini din spatele gării, ca să nu vadă ceilalţi copii.

Deev ducea trupul băieţelului, iar felcerul lopata. Senea era mult mai uşor decât viţelul, şi de altfel e mai uşor să cari un corp nemişcat decât unul viu, aşa că Deev n-a obosit deloc. De aceea şi mormântul l-a săpat singur.

— Ajunge, a zis Bug, când groapa a fost mai adâncă decât cada din vagonul de comandă.

Dar Deev săpa şi săpa, de parcă ar fi înmormântat un uriaş pântecos, şi nu un copil slăbuţ. Oboseala nu venea, oricât s-ar fi străduit. Păcat.

— Ăsta nu putea fi salvat, nepoţele, a spus Bug, dând să-i scoată cămaşa băieţelului.

— Nu, s-a stropşit Deev. De cămaşă să nu te atingi. Lasă-l să rămână îmbrăcat.

Nu putea să lase copilul gol, să îngheţe în pământ.

Lăsase cândva un tovarăş de arme, dar pe Senea nu putea.

— Avem cinci sute de copii în eşalon. Felcerul stătea în genunchi lângă Senea, şi părea că stă numai în faţa unei cămăşi albe întinse pe pământ, atât de plat era corpul băiatului. Ei au mai mare nevoie.

Fără să-l asculte, Deev a aruncat lopata murdară de noroi, a ieşit din groapă şi l-a luat în braţe pe Senea. A coborât din nou şi l-a pus pe fundul gropii – trupuşorul în veşmânt alb aproape că s-a dizolvat în întunericul brun. A luat iar lopata şi s-a apucat să acopere mormântul.

Bug, fără să se ridice din genunchi, îl ajuta, luând pământ cu mâinile.

Au acoperit groapa şi au bătătorit solul cu palmele, lăsând în urma lor un loc neted: nicio movilă, nici măcar o ridicătură mică nu s-a format pe mormânt, într-atât de mic era copilul. Curând mormântul nici nu va mai putea fi găsit: iarna va fi acoperit de zăpadă, primăvara de iarbă. Se va ascunde Senea de toţi. Şi e bine, şi-a zis Deev. E bine.

Pe cine voia să păcălească cu acest „bine”? Nu tot pe el însuşi?

— Du-te la culcare, i-a poruncit Bug când au ajuns înapoi în tren. E a doua noapte fără somn.

Nu era a doua, şi nici a treia – Deev nici nu mai ştia a câta. Dar nu s-a dus la culcare. S-a urcat pe acoperişul vagonului şi a stat acolo îndelung, sprijinit cu spatele de coşul de încălzire.

Senea era primul om pe care Deev îl înmormânta după război. Şi primul pe care-l înmormânta îmbrăcat. Şi primul care părăsea eşalonul.

Şi dacă o să fie şi al doilea, şi al treilea? Dacă se va dovedi că felcerul avusese dreptate – şi vor deveni gropari de copii? Dacă se va dovedi că Belaia avusese dreptate –

şi vor ajunge la Samarkand cu infirmeria goală?

Dar el găsise şi mâncare, şi medicamente. Făcuse rost până şi de carne, la care copiii din centrul de primire de la oraş nu puteau decât să viseze. Făcuse lucruri care altora nu le stăteau în puteri, se băgase în rahat – fără folos.

O să facă şi mai departe totul: o să aducă şi provizii, şi cărbune, şi săpun. Dar ce să facă dacă toate astea nu vor ajuta? Carnea proaspătă şi medicamentele nu-i salvează? Dacă Deev e neputincios în faţa a ceea ce s-a întâmplat cu copiii înainte, în ultimii ani?

Nimeni, oricât de priceput ar fi să facă rost de cele trebuincioase, nu poate să le facă rost copiilor de un trecut nou. Nu poate să le dea înapoi părinţii. Nu poate să le creeze o nouă memorie sau o nouă sănătate. Şi tot ce poate el acum e să secere ceea ce semănaseră foamea, distrugerile şi războiul.

Da, să-i ducă pe copii la căldură şi la soare. Da, să-i hrănească, să-i vindece şi să-i ocrotească. Să se facă luntre şi punte şi să-i salveze – dar să accepte că ultimul cuvânt îl va avea trecutul. Şi că în orice clipă acest trecut poate să ia orice copil.

Ce putea pune el în loc? Cum să răscumpere asta? Cu nopţi nedormite? Cu cruci de argint într-un batic mototolit?

Acum însă nu avea nimic mai drag pe lume decât aceşti copii. O fi sentimentalism, dar ăsta era adevărul.

Deev nu se apropiase niciodată de un om, ba nici de un câine sau cal. Şi deodată – cinci sute. Se trezise peste noapte cu cinci sute de copii – nu-i erau rude, dar erau totuşi copii! Parşivi, drogaţi, cu dinţii roşi de scorbut – dar copii! De el depindeau, prin voia lui rămâneau întregi şi sătui. Şi într-o săptămână ei deveniseră pentru el nu ca nişte fiice şi fii buni, căci era încă tânăr, ci ca nişte surori şi fraţi mai mici. Cum altfel să numească asta, dacă nu rudenie? Dacă era gata de orice pentru ei? Ca pentru el

însuşi. Mai mult decât pentru el însuşi.

Asta nu era mila oarbă de care-l învinuia Belaia. Şi nici sentimentul de vinovăţie faţă de cele pe care le omorâse la punctul de sortare, cum hotărâse Bug. Ci fraternitate umană, care e mai puternică şi decât mila, şi decât vinovăţia...

O să mai moară copii. Deev a înţeles asta acum şi aici, tremurând pe fierul rece şi scrutând noaptea tăcută. El o să lupte pentru ei, iar ei o să moară. Unul, doi sau cinci – oare câţi vor părăsi eşalonul, aşa cum îl părăsise astăzi Senea?...

*

A rămas pe acoperiş până la răsăritul soarelui. Somnul nu i se lipise de gene: gândurile i se învârtejeau în cap greu şi neîntrerupt. Când a venit locomotiva care înnoptase în depou, s-a dus în cabina mecanicului şi a luat lopata din mâna fochistului: pun eu cărbuni. A hotărât să-şi istovească mâinile şi spinarea muncind – să-şi pună sângele în mişcare, să-şi înăbuşe raţiunea.

Punea cărbunii cu pricepere: în porţii mici şi în mijlocul cuptorului, aruncând din când în când scurt şi în colţurile cele mai îndepărtate – fără să îngrămădească combustibilul, ci împrăştiindu-l egal în cuptor. Muncea repede, ca un fochist experimentat. Ca un diavol la cazanul din iad.

— Gata, tovarăşe comandant, l-a rugat mecanicul.

Flacăra a umplut tot cuptorul – era largă şi înaltă, gata să iasă din spatele uşiţelor, duduia. Scântei de foc se revărsau pe foaia metalică de sub picioarele lor. Dar Deev nu se putea opri, mâinile înfigeau singure lama lopeţii în grămadă şi azvârleau cărbunii în cuptor. Înfigeau şi azvârleau, de parcă ar fi continuat să sape mormântul lui Senea.

— Gata, că îneci cazanul! Şi aşa zburăm deja, abia dacă

atingem şinele.

De o parte şi de alta a locomotivei treceau în fugă brazi verzi, parcă mânjind negrul câmpului. Iar mâinile lui înfigeau şi azvârleau. Înfigeau şi azvârleau. Înfigeau şi...

— Ce-i cu tine, ai luat-o razna? Gata!

Şi în clipa aceea, l-a izbit ceva rece şi ud peste cap: fochistul aruncase pe el o jumătate de găleată de apă. Deev a încremenit lângă grămada de cărbuni, iar fochistul desprindea cu îndemânare coada lopeţii dintre degetele comandantului, închizând cu vârful ghetei uşiţa cazanului: să ardă ăsta mai întâi.

Respirând greu – când apucase să-şi piardă răsuflarea? — Deev s-a dus la fereastra deschisă şi şi-a scos capul ud afară. N-a apucat să se usuce – a început să ţipe, împingând cu greu aerul împotriva vântului care-i sufla în gât:

— Om pe şine! Staaaaai!

S-a auzit un scrâşnet puternic – scoţând aburi şi împrăştiind scântei, locomotiva a frânat îndelung şi în cele din urmă s-a oprit, la câţiva centimetri de un ghem de cârpe dintre şine, abia observabil. Ceva era într-adevăr acolo – sperietoare de ciori sau om, viu sau mort.

Deev a sărit jos primul şi a dat fuga spre el. Un puşti ca de vreo şapte sau zece ani, slab ca o pisică vagaboandă, şi la fel de blănos; picioarele desculţe îi erau întinse pe şine, braţele de-a lungul corpului, chipul năsos privea spre cer. Prin ochii nemişcaţi pluteau norii. O fi fost viu?

— Ce faci aici, frate? s-a aplecat Deev asupra băiatului.

Acesta a clipit şi şi-a întors ochii spre el. Era viu!

Faţa îi era posomorâtă, cu pungi sub ochi şi riduri bătrâneşti în jurul gurii. Iar privirea îi era ciudat de stăruitoare: văzându-l pe adult, puştiul se uita acum la el atent şi neîntrerupt – parcă-l mânca din ochi pe Deev, fără să-i bage în seamă pe mecanic şi pe fochist, care veniseră

în fugă.

— Of, pacoste ce eşti! s-au jelit ei. Cum o să mai urce locomotiva dealul acum?! Aici ţi-ai găsit să te aşezi, netrebnicule!

Băiatul a părut că nici nu-i aude, de parcă nu lui i se adresau vocile ridicate, mânioase.

— Hai, dă-te la o parte, i-a ordonat Deev.

Copilul zăcea nemişcat, continuând să se uite la el, doar vântul îi flutura şuviţele cenuşii de pe frunte şi zdrenţele de pe trupul costeliv.

— O fi surd?

Mecanicul s-a apropiat şi a pocnit din degete – niciun rezultat.

— Mă auzi? Poţi să-ţi mişti mâinile, picioarele? Deev s-a aşezat pe vine lângă el; băiatul îl privea ca şi cum ar fi fost gata să răspundă, dar nu răspundea, nici măcar nu-i tresăreau buzele. Ce să facem cu tine, să te rostogolim de pe şine ca pe un bolovan?

— Îl dau eu la o parte cu lopata acuşi, a zis fochistul gata să fugă după unealtă.

— Nu-i nevoie, l-a oprit Deev. Mă descurc.

L-a apucat cu palmele pe băiat de sub gât şi de sub genunchi, ca să-l pună lângă şine. Dar nu l-a pus – l-a ţinut aşa, pe mâinile uşor întinse, ca şi cum ar fi uitat de ce-l ridicase. Parcă-l ducea iar în braţe pe Senea-Ciuvaşul.

— Dacă are vreo boală molipsitoare? s-a neliniştit mecanicul. Uitaţi-vă la el! Şi dacă nu, sigur culegeţi păduchii de pe el.

Ce-i drept, părul băiatului nu mai era nici claie, ci un fel de tufiş încâlcit. Faţa brună îi era plină de escare.

— Avem şi-aşa o armată întreagă de păduchi în tren.

Deev a păşit de pe traverse pe pământ.

Noroiul cleios îi pleoscăia sub ghete – nici să scuipi nu-ţi venea în asemenea mizerie, darămite să aşezi un copil. A

hotărât să-l ducă ceva mai departe, unde era mai uscat.

Iar băiatul se tot lovea de el, parcă cerându-i sau întrebându-l ceva.

— Ce-i cu tine aici? De unde eşti? n-a mai răbdat Deev. Ai mamă, ai tată?

Da’ de unde mamă şi tată! Hăinuţele îi erau numai găuri. Picioarele îi păreau încălţate în bătături. Ăsta şi uitase când înnoptase ultima oară sub un acoperiş. Şi când mâncase ultima oară.

— Unde-l duceţi? s-a auzit lângă el vocea comisarului Belaia.

Deev a ridicat privirea – era lângă vagonul de comandă, la scară, cu povara în braţe. Mecanicul se urcase în cabină şi trăgea de manivele. Şi locomotiva deja pufăia, gata să pornească.

Nu-l ducea nicăieri pe băiat! Pur şi simplu căuta un loc uscat, unde să poată fi aşezat un om. Doar nu era să-l lase aici, în băltoacă. Şi nici aici, în zoaiele astea. Şi nici aici...

— Deev, nu se poate! a strigat Belaia în urma lui, aplecată peste fereastră, dar el a continuat să meargă de-a lungul „ghirlandei”, pleoscăind prin noroiul cleios şi căutând un loc. Lăsaţi băiatul şi urcaţi-vă în tren!

Striga de departe – nu se auzea.

Cuplajele au început să zdrăngăne, întinzându-se. Roţile s-au învârtit pe şine, şi trenul a pornit, scrâşnindu-şi greoi metalul şi lemnul.

Deev n-a reuşit să dea de un petic uscat unde să-l lase inima să-l aşeze pe copilul găsit Aşa că a păşit pe scara vagonului de pasageri care trecea pe lângă el, cu băiatul în braţe.

— Lăsaţi jos copilul! a ţâşnit prin uşa vagonului Belaia – supărată, gâfâind nu atât de alergătura prin tren, cât de enervare. Săriţi imediat jos şi puneţi-l pe pământ!

Pământul plutea înapoi, pătat de băltoace şi frunze pe

jumătate putrezite. Şi mestecenii albi pluteau, şi teii negri – încet, apoi mai repede.

— Am avut o înţelegere, Deev! Dumneavoastră comandaţi eşalonul, eu, copiii! Şi am închis primirile – până la Samarkand!

— E în locul lui Senea, a spus Deev.

Mai întâi a spus, şi abia apoi a înţeles sensul celor rostite.

— Nu există niciun fel de „în locul”!

— Pentru mine există.

Belaia stătea la intrarea în vagonul de pasageri – înaltă, lată în umeri, blocând uşa. Uitându-se de jos în sus la comisar, Deev a făcut un pas înainte, ca şi cum n-ar fi văzut obstacolul – s-a proptit în ea cu copilul şi a pipăit după clanţa uşii. Belaia nu s-a dat înapoi, dar nici el; au rămas aşa împingându-se, cu coatele, cu piepturile, cu genunchii – riscând să-l scape pe puştiul tăcut şi străduindu-se să nu le observe ceilalţi înfruntarea.

Deev a reuşit să-şi bage gheata în crăpătura uşii, apoi şi genunchiul, iar pe urmă s-a strecurat cu totul în vagon.

— Înţelegeţi! a cedat respirând greu Belaia. Omul moare pur şi simplu, definitiv, pentru totdeauna, şi nu-l înlocuieşte nimeni!

Fără s-o asculte, Deev se îndrepta pe coridor spre vagonul de comandă.

— Sunteţi ca o muiere, Deev, l-a ajuns ea din urmă când era deja în compartiment. Mai rău ca o muiere! Cum vedeţi un copil fără căpătâi, cum îl luaţi în braţe! Nu voia să le fie auzită cearta, aşa că a închis uşa mai bine, dar ridicase vocea atât de mult, încât uşile nu prea ajutau. Adunaţi copii cum adună câinele scaieţi! Nu puteţi să faceţi un pas fără să culegeţi pe cineva! N-aveţi nici voinţă, nici judecată – numai o milă infinită!

Deev a lăsat copilul pe sofaua lui: găsise în sfârşit un

locşor uscat. Băiatul, îndată ce a simţit ceva ferm sub el, s-a rostogolit pe podea şi s-a băgat sub sofa.

Deev s-a aşezat deasupra, s-a sprijinit de spătar şi s-a uitat la Belaia. O vedea pentru prima dată furioasă – nu maliţioasă ori acuzatoare, ci rănită. Era uimitor de frumoasă acum. Şi mai uimitor era că ea era mânioasă, iar Deev era absolut calm.

— O să rezolvăm problema colectiv, a zis ea şi a ieşit ca o vijelie.

*

— Nu! s-a răstit Bug, îndată ce a văzut băiatul.

Deev reuşise cumva să-l scoată de sub sofa şi i-l prezentase felcerului, dar o examinare completă era cu neputinţă – puştiul se zbătea ca o fiară în mâinile lui, cu disperare, dar tot fără să scoată vreun sunet. Nu răspundea la întrebări, ba chiar nici nu se uita la adulţi, ci numai sub sofa, unde s-a şi băgat în cele din urmă, smulgându-se din mâinile comandantului.

— Ăsta e hoinar adevărat. Pe unul ca ăsta, fără carantină nu-l iau. O să-mi îmbolnăvească tot eşalonul de tifos. Sau de scarlatină. Sau de difterie. Sau şi mai rău.

Belaia stătea în uşă – tăcea, dar întreaga ei înfăţişare arăta că e de acord cu felcerul. Nu intervenea în discuţie, se ţinea tare.

— O să ai şi carantină, a zis Deev. O să rămână o vreme aici, la mine.

— Atunci o să te îmbolnăveşti tu primul!

— Şi de ce te am? O să mă vindeci.

— Colectiv, noi suntem împotriva unui nou-venit! a conchis comisarul, nemaiputând să se abţină şi prinzând glas.

— Colectiv o să fie după Samarkand. Deev s-a aşezat pe sofa şi a pus picior peste picior (înainte nu avea acest obicei, dar îl văzuse la Belaia şi-i plăcuse). Deocamdată eu

– singur, ca şef al eşalonului – hotărăsc ca acest copil să rămână.

— Când o să se îmbolnăvească cinci sute de copii din cauza unuia şi n-o să mai ajungă la destinaţie, tot singur o să vă asumaţi răspunderea?

— Mi-o asum, a zis Deev întorcându-se spre fereastră.

Dacă raporta comisarul cele întâmplate la centru, lui n-avea să-i fie prea moale: una era să iei o doică adultă pentru câteva staţii, şi cu totul altceva să iei un copil fără adăpost pe chipul căruia se citeşte trecutul oribil ca scrisul pe o pancartă de la demonstraţie. Singura speranţă era că Belaia n-o să vrea să-l piardă pe Deev, care se pricepea să facă rost de una-alta, şi astfel va închide ochii cu privire la copilul găsit.

— N-are nicio valoare! Comisarul a coborât vocea, trecând la tonul inchizitorial. Asta nu-i răspundere, ci, dimpotrivă, iresponsabilitate crasă!

Deev privea copacii care treceau în zbor pe lângă fereastră şi se întreba dacă puteau să-l scoată de pe traseu. Puteau: şi la Arzamas, şi la Samara, chiar şi la Orenburg puteau. Când o să intre în stepa Turkestanului, poate că deja nu: staţiile vor deveni lungi, iar telegrafele, rare. Dar până-n Turkestan mai avea de ce să se teamă.

— Ce să faci cu el, nepoate? a întrebat Bug încet, aşezându-se alături. Băiatul pare surdomut. Şi, oricum, e tare sălbatic.

— Nu-i sălbatic, a răspuns Belaia. E defectiv intelectual şi moral. Cu alte cuvinte, e idiot.

*

— Aşa-i, eşti idiot? a întrebat Deev când a rămas singur în compartiment cu băiatul. Ia vino încoace!

Acesta n-a răspuns, şi Deev a trebuit să se ghemuiască în întunericul de sub sofa şi să-l scoată pe băiat de acolo trăgându-l de un picior. În absenţa celorlalţi, băiatul nu s-a

împotrivit, s-a lăsat ascultător să fie tras în mijlocul compartimentului şi cercetat din toate părţile.

Avea fruntea înaltă şi pometţii proeminenţi, ca un mic tătar, şi era şi negricios ca un tătar. Şi foarte urât: nări şi buze largi, răsfrânte; gura chinuită, cu colţurile lăsate în jos; în ridurile din jurul gurii, de pe frunte, de sub ochi se adunase murdăria, şi de aceea faţa îi părea bătrânicioasă. Zdrenţele răsucite şi înnodate pe trupul slab erau legate cu frânghii, astfel că în unele locuri nu-ţi puteai da seama unde se termină îmbrăcămintea şi i se iţeşte printr-o gaură genunchiul sau umărul maroniu de praf.

— Cum te cheamă? Zi! De unde eşti? De ce stăteai întins pe şine? Pe cine aşteptai? Zi! Zi!

Copilul găsit se uita la Deev – fără încăpăţânare sau obrăznicie, ci cu înţelegere şi tristă seriozitate – şi tăcea.

— Ia deschide gura!

Fără să mai aştepte răspuns, l-a apucat pe puşti de bărbie şi i-a deschis uşor cu degetele falca de jos: între dinţi îi lucea, roz şi umedă, o limbă absolut întreagă.

Băiatul l-a lăsat – nu l-a muşcat, deşi ar fi putut foarte bine. Şi a continuat să se uite fix la Deev, de ziceai că i se lipiseră ochii de el.

Pentru orice eventualitate, Deev a luat un creion şi l-a fluturat prin faţa oaspetelui care şedea pe podea: dacă se dovedeşte că ştie carte şi vrea să scrie ceva? Dar acesta nici nu s-a uitat la creion, poate că nici nu înţelegea ce fel de obiect era acela.

— Bine, a cedat Deev, deocamdată stai aici. Când ne oprim pentru combustibil, te spălăm.

Dar băiatul nu voia să stea: când Deev a vrut să iasă din compartiment, s-a luat după el. Se deplasa în două picioare, dar gesturile îi erau ca de animal: mergea nu pe mijlocul coridorului, ci lipit de pereţi, balansându-se uşor pe genunchii pe jumătate îndoiţi şi cu capul între umeri, de

parcă s-ar fi aşteptat în fiecare clipă să fie atacat; nu mergea lin, ci în salturi – de la o uşă la alta, de la o fereastră la alta – şi încremenea, pândind un pic după fiecare sprint.

— Treci înapoi! s-a întors Deev spre urmăritorul său.

Acesta l-a privit fix, sprijinindu-se de steagul proaspăt spălat şi atârnat pe perete („Moarte burjuilor şi slugoilor lor!”), şi n-a plecat.

— Hai!

Deev a deschis larg uşa compartimentului şi i-a arătat cu degetul direcţia.

În zadar.

Luându-l pe încăpăţânat de umeri, Deev l-a împins înăuntru şi a trântit uşa – aceasta a început pe dată să tremure de smucituri şi lovituri: cel închis voia să iasă.

Proptind uşa cu umărul, Deev a aşteptat ca băiatul să se liniştească. A aşteptat un minut, două – acesta continua să se zbuciume. Zgomotul a atras alţi copii, şi Fatima a venit să vadă ce distracţie îşi găsiseră – acum era imposibil să cedeze, trebuia să-l îmblânzească pe îndărătnic.

Oare reuşise? într-un târziu, loviturile s-au potolit, uşa a încetat să se zgâlţâie... Dar după o clipă s-a deschis larg cea de alături – descoperind uşa-armonică, puştiul ţâşnise pe coridor din compartimentul comisarului. Parcă neobservându-i pe cei adunaţi, s-a dat mai aproape de Deev şi s-a aşezat pe podea lângă bocancii lui.

— Asta numiţi dumneavoastră carantină? s-a arătat în spatele lui Belaia.

Fără să-i răspundă, Deev l-a apucat pe băiat de guler şi l-a târât în coteţul păsărilor: acolo erau zăvoare la uşi, şi destul de zdravene.

— Defectiv total şi absolut, a tras concluzia comisarul.

— Sau un soi de afecţiune? a intervenit Fatima.

Nu era o replică pentru şefi, pur şi simplu gândise cu

voce tare.

*

Coteţul de păsări n-a ajutat la nimic: băiatul s-a zbuciumat nebuneşte – găinile cotcodăceau zgomotos şi, buimace de spaimă, se agitau prin spaţiul strâmt, pierzându-şi penele. Arestatul a trebuit să fie eliberat. Alte locuri unde să poată fi încuiat îndărătnicul nu erau în „ghirlandă”.

La Şumerlia l-au spălat pe puşti – afară, sub apă rece din hidrantul locomotivei. Fatima l-a şters cu o cârpă, l-a ras în cap şi l-a frecat cu gaz din belşug – în tot acest timp Deev a stat alături, ca puştiul să nu fugă. Zdrenţele lui au fost spălate, fierte pe cuptor, ca să fie curăţate de păduchi, apoi i-au fost înapoiate – cămaşă albă pentru un nou pasager nu mai aveau de unde să ia.

În timpul băii, Bug a studiat cu atenţie trupul costeliv al nou-venitului şi n-a descoperit niciun fel de semne periculoase: furunculi, ulcere, erupţii – era un corp normal de băieţel, fără roşeaţa tifosului sau albăstreala holerei. Fireşte, examinarea medicală nu putea înlocui carantina totală. Dar era ceva care să-i liniştească un pic pe felcer şi pe comisar.

Să afle numele mutului n-au reuşit – au hotărât să-l boteze din nou. Uitându-se pe hartă, Deev a descoperit nu departe de locul întâlnirii cu el satul Zagreevo; poate că de acolo şi venise băiatul. Aşa că au început să-i spună Zagreika.

De altfel, el nu răspundea la noul nume, oricât s-au străduit să-l înveţe Fatima şi Bug. În general, îi răspundea numai lui Deev. Şi nici nu se uita la altcineva în afară de Deev. Dacă întâlnea în cale alţi oameni, fie ei adulţi sau copii, Zagreika nu-şi schimba expresia feţei, părând că priveşte prin ei sau pe lângă ei. Nu auzea ce se vorbeşte, nu sesiza întrebările, nu vedea mâinile întinse spre el.

Dacă nu era atins, pur şi simplu încremenea, aşteptând ca atenţia nedorită care-i era acordată să se stingă. Dacă era atins, se îndepărta. Dacă cineva încerca să-l reţină, se smulgea. Nu o dată a muşcat, a zgâriat, ba chiar a mârâit şi lătrat – la oricine. Părea că nu există pentru el alţi oameni.

Deev însă exista. Cum se crease această legătură stranie? De ce nu le alesese nici pe autoritara Belaia, nici pe blânda Fatima, ci pe şeful eşalonului?

— Se uită la dumneavoastră ca un sălbatic la un zeu, a remarcat comisarul.

— Ca un om care se îneacă la pământul din depărtare, a adăugat Fatima.

Astfel, Deev s-a ales cu o umbră. Zagreika îl urmărea pe comandant peste tot – se lipise de el pe veci, nu putea fi desprins. Nu cerea atenţie şi nu-l deranja, pur şi simplu alerga pe lângă el, ca un căţel devotat. În vagoane, se aşeza pe jos, undeva pe-aproape; dacă era vreo laviţă în zonă, se băga sub ea. Afară se târa în urma lui – prin noroi, prin bălţi, pe pietrişul ascuţit – fără să-i pese că e desculţ.

La Kamenişci, după o ceartă zdravănă cu autorităţile locale, Deev a reuşit să obţină de la punctul alimentar câteva găleţi de grâu fiert. Zagreika l-a urmat peste tot, pe vânt şi ploaie – înainte-înapoi, înainte-înapoi – până când preţioasa caşă a ajuns în „ghirlandă”. Faţă de mâncare băiatul a rămas indiferent, n-a încercat nici să lingă măcar găleţile goale când le-au dus înapoi la cantină. Dar când Deev s-a închis în punctul alimentar, micuţul numai că n-a spart uşa care i s-a închis în nas.

Înainte de intrarea în Kemarî, Deev a dat fuga în pădure la o stupină de care ştia de mult, în speranţa că va face rost de miere pentru Albinuţă. N-a reuşit: în poiana cunoscută n-a mai găsit nici stupii, nici căsuţa apicultorului. Zagreika l-a însoţit în expediţie: desculţ,

păşea curajos pe rădăcini, conuri şi ace de brad ascuţite, fără să rămână în urmă nici cu un pas.

La Şcedrovka, Deev a vrut să dea rufele la curăţat la punctul de dezinfectare – tot fără rezultat. Şi tot însoţit de umbra sa credincioasă.

Oriunde şi în orice clipă, cum se întorcea, Deev întâlnea privirea atentă şi afectuoasă a băieţelului: *sunt aici.*

Nu era privirea unui prost. Nici a unui idiot.

La şcoală, un puşti cu o privire ca asta era scos la tablă să le explice colegilor rezolvarea problemelor. Să recite versuri. Să vorbească în limbi străine. Sau ajungea prim-ucenic la atelierul de reparaţii, preferatul maistrului.

Dar, în afară de această privire pe care numai Deev o observase, băiatul nu dădea nici un alt semn de raţiune. Sălbatic şi tăcut, el ducea o viaţă de animal: dormea pe jos, ignorând patul, mânca din palmă, luând cu mâna mâncarea din castron; se mişca cu precauţia unei fiare, deseori fluturând din nări sau din urechi, adulmecând mirosuri şi sunete.

Curând, cei din eşalon s-au obişnuit să-i vadă silueta chircită în spatele sau la picioarele comandantului. S-a obişnuit şi Deev: puştiul îl urmărea peste tot – şi n-avea decât, nu-l deranja; a încetat până şi să-l mai observe pe eternul lui însoţitor. Un singur lucru îl incomoda în această situaţie, şi şi-a dat seama de asta chiar din prima seară.

Au înnoptat la Sergaci. Toată ziua a fost agitată din pricina lui Zagreika – şi toată ziua Deev a simţit supărarea comisarului. Belaia n-a dat fuga la telegraf să raporteze cele întâmplate şi nici n-a mai adus vorba – se împăcase oare cu copilul găsit? — dar din spatele uşii-armonică venea un aer îngheţat. De furia femeii puţin îi păsa. Dar de a tovarăşei de luptă, da. Împreună cu tovarăşa de luptă încă mai avea mult de mers, mai avea mult de luptat. Şi seara Deev a hotărât să se ducă la Belaia, să facă pace.

Ai dreptate, era hotărât să-i spună. Chiar foarte multă dreptate. Că te temi de o epidemie în tren, că aperi raţiile eşalonului – ai dreptate în toate. Dar şi eu am dreptate. Dacă n-am putut salva un copil, de ce n-am salva altul în locul lui? Doar în „ghirlanda” noastră sunt cinci sute de locuri – de ce să lăsăm gol fie şi unul singur? N-ar fi o crimă să ajungem în Turkestan cu o laviţă goală? Amândoi avem dreptate, comisare. Asta e. Avem acelaşi scop, facem acelaşi lucru, chiar dacă-l privim din unghiuri diferite. Aşa că nu mai fi supărată.

Toate le-a hotărât Deev şi toate le-a cumpănit. Şi când vocile de copii de pe coridoare au tăcut, când dincolo de ferestre noaptea a devenit neagră de-a binelea, iar liniştea, adâncă şi îndelungată, s-a ridicat fără şovăire de pe sofa şi a deschis uşa.

Două mere aurii luceau în întuneric. Picături aurii transparente curgeau pe ele şi cădeau cu ecou undeva pe podea, şi nişte degete subţiri aurii cuprindeau şi spălau aceste mere.

Femeia pusese pe măsuţa de lângă fereastră o găleată cu apă şi se clătea, aplecată deasupra ei – lua apă cu palmele căuş şi o turna pe ea. Buclele îi cădeau pe frunte şi pe obraji – faţa nu i se vedea. De fapt, nu se vedea nimic – nici gâtul, nici umerii – numai fructele acelea care străluceau scăldate în lumină. Şi era linişte – se auzeau doar picăturile şi apa lovindu-se de tabla găleţii.

Fitilul lămpii trosneşte, arzând...

— La ce vă uitaţi? rosteşte întunericul cu un glas cunoscut.

El a intrat în acest întuneric şi a luat în mâini merele aurii. Grele, calde. Şi în jurul merelor era cald. Şi în jurul lui însuşi, al lui Deev, totul s-a transformat brusc într-o greutate caldă şi plăcută. Şi îl învăluia, şi îl trăgea undeva – închizând ochii şi întredeschizând gura, ca să nu se

sufoce, Deev a plonjat în acest întuneric.

Flacăra palidă a lămpii a tremurat, gata să se stingă – se termina gazul. În această lumină slabă, abia se mai zărea pe masă peretele rotund al găleţii. Abia mai scânteiau picăturile împrăştiate pe suprafaţa lăcuită. Abia lucea un cap ras, foarte aproape.

— E aici băiatul, a zis din nou întunericul.

Deev s-a smuls cu un efort de voinţă, ca dintr-un somn greu, undeva în sus, spre lumină, şi a văzut privirea atentă aţintită asupra lui: Zagreika stătea pe podea şi îşi privea cu devotament stăpânul.

— Ieşi de-aici, a şuierat Deev.

Încurcându-se în şireturi, şi-a lăsat cum-necum tălpile goale pe podea – când apucase să-şi scoată ghetele? — şi l-a luat pe copil de ceafă, aruncându-l pe coridor. Dar în timp ce trăgea zăvorul, acesta s-a strecurat înapoi prin uşa-armonică şi s-a aşezat iar lângă el.

Deev din nou l-a aruncat pe coridor şi a zăvorât de data asta şi uşa lui – băiatul a început să bată în ea, cerând să fie lăsat să intre. Făcea mult zgomot, şi după o clipă Deev a cedat, ca să nu trezească tot vagonul.

— Stai acolo, nerodule! i-a spus lui Zagreika, arătându-i cu degetul sub sofa, dar copilul doar l-a privit afectuos, urcându-se pe picioarele goale ale stăpânului. Măcar jumătate de oră! Măcar un sfert de oră stai acolo!

Ceva a bufnit lângă el – comisarul aruncase ghetele în compartimentul lui Deev. Uşa-armonică s-a închis cu un pocnet, împărţind spaţiul în două.

— Mare ticălos eşti, frate, a oftat Deev cu năduf.

Înţelegând că acum stăpânul lui nu mai pleacă nicăieri, Zagreika a căscat şi a dispărut sub sofa.

*

A doua zi n-au pomenit de cele întâmplate – de parcă nici n-ar fi fost această noapte întunecată şi trupul auriu

care strălucise în ea.

Comisarul avea o privire severă şi preocupată. Dis-de-dimineaţă, încă înainte de micul dejun, a făcut o percheziţie în toate vagoanele de pasageri; cercetând prin cotloanele de sub banchete şi printre elemenţii caloriferelor, a descoperit o grămadă de obiecte care apăruseră nu se ştie de unde în ultima săptămână. Lucrurile erau absolut inofensive: cărţi de joc, ilustrate pornografice, cărţi de vise tipărite pe hârtie ieftină – nici canabis, nici basamac, nici boxuri sau bricege. Tot ce a găsit a înapoiat proprietarilor.

Deev a ajutat-o: a mers împreună cu ea prin vagoane şi platformele de trecere. Din când în când, arunca o privire spre Belaia, dar pe faţa ei liniştită nu se vedea niciun semn al celor întâmplate în noaptea trecută. Şi nici măcar când a găsit sub tavan un teanc de ilustrate deocheate – dantelă, genunchi cu gropiţe, fese şi busturi bombate – n-a zărit în privirea comisarului vreo urmă de amintire a serii precedente.

Iar el nu s-a gândit la altceva toată ziua. I se părea că-i crăpase capul în două. O jumătate se amăra din pricina lipsei de săpun şi de igienă din tren, îşi făcea griji că n-o să ajungă combustibilul, număra raţiile pentru săptămâna următoare, îşi amintea de Senea. Cealaltă cădea în întunericul cald şi greu care-i cuprinsese trupul în noaptea trecută.

Seara – de fapt nu seara, ci noaptea, când întunericul era de culoarea cărbunelui – a deschis uşa-armonică, nădăjduind ca totul să se repete şi să continue. Dar n-a fost să fie: în compartimentul comisarului nu era nici scânteiere de aur, nici zgomot de picături, doar beznă şi tăcerea somnului – femeia dormea. Şi ar fi trebuit să se ducă să se aşeze lângă ea. Să dea la o parte vestonul care-i acoperea trupul. Să dea la o parte tot restul, tot ce

împiedica aurul să scânteieze şi să radieze căldură. Ar fi trebuit... Dar nu putea!

Nehotărându-se nici să intre la Belaia, nici să închidă uşa, Deev s-a plimbat multă vreme prin compartimentul strâmt, ba scoţându-şi tunica, ba îmbrăcând-o la loc şi încheind-o la toţi nasturii. Dedesubt se foia fără somn Zagreika, gata să-şi urmeze stăpânul.

În cele din urmă, Deev s-a culcat. Nu putea să doarmă – a stat cu ochii deschişi, ascultând răsuflarea băiatului de sub sofa şi mişcările rare ale trupului de femeie dincolo de perete. Se legăna pe valurile picotelii, adunându-şi gândurile. Când obosea să-şi amintească de cadavrul costeliv al lui Senea sau de Cuculina, întinsă goală chiar pe sofaua aceea, îşi amintea trupul de femeie scăldat în lumină. Când obosea să numere puţinele găleţi cu cărbuni sau legături de lemne rămase pentru încălzirea vagoanelor, număra picăturile de aur cu ecou... împărţea noaptea cu Belaia. Sau poate împărţeau noaptea în trei: bărbatul, femeia şi băieţelul de sub sofa.

*

La Arzamas, doica a părăsit eşalonul. La despărţire l-a hrănit pe Cuculeţ pe săturate, apoi a stors restul de lapte din ambii ei sâni – numai cu ce rămăsese a umplut o cană şi jumătate! — şi a plecat pe şine spre clădirea întunecată a gării, să-şi caute tovarăşi de drum spre Moscova. Iar Fatima a rămas în tren, cu pruncul în braţe. Mai bine zis, Deev a rămas: el era cel care trebuia să caute hrană pentru cel mic.

Aici „ghirlanda” a făcut o buclă şi a pornit spre sud – prin Lukoianov şi Saransk s-a îndreptat spre Samara, ca să ajungă cât mai repede la Orenburg. Şi dacă mai devreme se mişcase împreună cu un şuvoi de drumeţi disperaţi – la Moscova, la Moscova! — acum mergea împotriva acestui şuvoi. Acum, legănându-se în compartiment prin câmpii şi

codri, Deev nu mai vedea cefele oamenilor care înaintau de-a lungul şinelor, ci feţele lor.

Tătari – rumeni de soare şi praf, cu tichii rupte şi cuverturi zdrenţuite peste haine. O mordvină cu faţa lătăreaţă. Kârgâzi desculţi, cu boccele în spinare. Udmurţi cu chipul smead. Ţigani amestecaţi în mulţime – aceştia păşeau mai vioi şi aveau priviri mai îndrăzneţe decât toţi ceilalţi, căci erau obişnuiţi cu viaţa de nomad. Nemţi blonzii din stepele din jurul Saratovului.

Câţiva încă îşi târau bulendrele în căruţe cu coviltir; deasupra erau întinse piei de vacă, pentru a le apăra de soare şi de ploaie, şi fiecare privea înainte cu coarnele ridicate – de aceea părea că în afluxul de oameni se amestecau şi nişte animale necunoscute. Unii deja îşi aruncaseră lucrurile şi mergeau fără poveri, cu bastoane, cârje, toiege. Toţi, fără copii. Oamenii mergeau de-a lungul căii ferate, petrecând cu priviri tânjinde trenurile care goneau şi sperând o minune: poate o să-i ia pentru o staţie-două?

„Ghirlanda” n-o petreceau cu privirea – nu mergea spre capitală. Aşadar, o altă doică Deev nu mai avea cum găsi. S-ar fi mulţumit cu oricare – o kârgâză, o kalmâcă sau o mordvină cu ochii albaştri – dar şuvoiul de oameni curgea spre nord – neabătut, aşa cum se întoarce o floare după soare. Ce voiau să afle acolo toţi aceşti bărbaţi şi femei plini de praful multor zile, emaciaţi, sărăciţi, care-şi pierduseră copiii pe drum? Deev fusese la Moscova şi ştia că nu vor găsi nimic, doar se vor slei de puteri. Moscova era acum rea, săracă în alimente. Măcina oamenii ca nişte pietre de moară. Intri sărac, ieşi lipit pământului. Intri lipit pământului, acolo pieri.

Dar mergeau şi mergeau – jumătate de Rusie gonea spre capitală, de parcă i s-ar fi promis ceva. Şi cu cât ajungea mai departe în sud eşalonul, cu atât mai dens

devenea şuvoiul întâlnit în cale.

În fiecare gară – în Şatki, în Lukoianov, în Krasnâi Uzel – Deev inspecta bazarele şi târgurile: căuta o capră. Se uitau la el ca la un nebun: nu mai erau capre în nicio gospodărie, dispăruseră. Şi dacă totuşi s-ar fi găsit una, cine-ar fi fost prost s-o vândă? Dar nu pe bani, încerca Deev să-i convingă s-o dea, ci pe o cruce de argint întreagă, sau chiar pe două. Ridicau din umeri: cu argint nu poţi să-ţi umpli stomacul.

La Saransk a văzut un bătrân care vindea carne de câine. Dădea corpurile cu trei ruble, capetele cu două. Şi unele, şi altele erau mici, cât să-ţi ajungă pe-o măsea. Nu erau de câine, ci de căţel.

— Dar căţeaua trăieşte? l-a întrebat pe vânzător.

S-a lămurit că trăia. A cumpărat-o pe crucile de argint.

A dus-o în tren: slabă, fără dinţi, dar cu mamele lungi, cu pielea groasă. Căţeaua era liniştită şi supusă, pesemne bătută zdravăn cândva. I-a lăsat s-o aşeze pe nişte zdrenţe întinse pe podea şi să-i pună pruncul lângă burtă.

La început acesta a făcut nazuri, nerecunoscând mirosul căţelei. Apoi i sa făcut foame şi s-a potolit: a mâncat tacticos şi cu poftă laptele câinesc, golind pe rând, unul câte unul, toate sfârcurile. Cu mirosul s-a obişnuit. Îşi trăgea noua doică de blană, o cuprindea cu picioruşele – ea îi lingea capul chel, pe care mai pulsa fontanela încă neîntărită.

Căţeaua a trebuit să fie socotită la raţii. S-a dovedit a nu fi mofturoasă la mâncare: înfuleca hămesită supe şi chiseluri, clefăia tărâţele fierte în apă. Numai să mestece nu putea, de aceea îi mărunţeau alimentele tari şi i le amestecau cu apă.

Fatima i-a dat un nume bizar noii doici: Lupoaica de pe Capitoliu. În sinea lui, Deev nu era de acord cu această poreclă. Cum lupoaică, dacă era o biată şi bună căţea? Şi

de ce un nume străin, complicat, şi nu unul de-al nostru, din Saransk? Dar nu s-a apucat să se certe cu femeia.

*

Poreclele erau mai importante decât numele.

Ce poveste spune despre un băietan sau despre o fată numele trecut în documente cu scrisul egal al directoarei Şapiro? Kolea, Petea, Duniaşka, Mahmut sau Zifa – câteva litere de cerneală pe o hârtie şi nimic mai mult.

Ce poveste spune despre un om porecla? Multe. Povesteşte despre părinţi sau despre patrie. Despre bolile pe care le-a făcut sau despre visurile pe care le nutreşte. Ce cărţi a citit omul sau la ce filme s-a uitat. Ce mânca pe când hoinărea fără adăpost. Uneori, îi povesteşte întreaga viaţă.

Numele serveau în eşalon la evidenţa contingentului, aşa cum numerele de pe banchetele de tren servesc pentru a determina locurile pasagerilor. Iar poreclele, pentru comunicare.

La început, lui Deev nici nu i-a trecut prin cap să le reţină. Fiecare era un copil – de bine, de rău, îmbrăcat, de bine, de rău, hrănit – şi gata. Grija lui era să-l ducă pe copil în Turkestan. Cum îl cheamă, fie în acte, fie între ai lui, asta era treaba surorilor sau a însoţitoarelor de vagon.

Dar n-a fost să fie aşa. După ce alerga cât era ziua de lungă prin „ghirlandă”, spre seară descoperea că ştie cel puţin vreo zece porecle: i se prindeau singure de ureche. La Arzamas ştia jumătate de eşalon; după încă o săptămână, aproape pe tot.

Unele porecle vorbeau singure despre purtătorii lor. Dacă unui băiat i se zicea Vovka Simbir – ce nu era clar aici? Cine ştie cum ajunsese în Kazan, la două sute de verste de Simbirskul natal? Ei bine, în tren mai erau astfel de „venetici”: era Jora din Jiguli, un adolescent lungan cu semne de vărsat de vânt pe tot corpul. Era

neastâmpăratul Haplea din Kaliazinsk, negru de bronzat ce era, şi cu un zâmbet la fel de negru, din cauza scorbutului. Erau Spirka din Ahtuba şi Iulik Orenburg. Întreaga Povolgie se oglindea în aceste porecle, de la capitale de judeţ până la cele mai mărunte aşezări; Dioma din Kostroma, Uglici Nu Trage, Iuduşka Şupaşkar[14].

Geografia provenienţei lor se ghicea în porecle şi dacă nu era numită. Nika Neamţul – fireşte, era din coloniile germane, de pe lângă Saratov (nu putea povesti nimic despre el, pentru că vorbea prost ruseşte, dar cuvintele *Saratow* şi *Wolga* sunau la fel în toate limbile). Kaziuk Ibrahim – se înţelege că era din Kazan (cei veniţi din acest oraş erau deseori numiţi în glumă „kaziuk”). Vitiak Orbul era din Prikamie (nu era nimic în neregulă cu vederea băiatului, dar ştia să-şi dea ochii peste cap spre amuzamentul publicului, şi să-şi răsucească pleoapele astfel încât i se mai vedea doar albul ochilor, de-asta era numit „orbul”). Başkurt Gali era de pe lângă Ural, din patria başkirilor.

Unele porecle vorbeau despre boli. Deev nu putea înţelege de ce să păstrezi în amintire – ba mai mult, să transformi în nume – boli grele, uneori mortale. Haritoşa Ofticosul, Iusia Trahoma, Leoşea Trei Tifose – cine vrea să se numească aşa? Ei voiau. Se prezentau singuri astfel: „Eu sunt Venia Gripă”, „eu sunt Sonia Scorbut”, „eu sunt Grişka Crampă”. Şi cu cât mai dezgustător era numele, cu atât îi era mai drag posesorului său. Şancru, Goşa Gonoree, Osea Sifiliticul, Tolea Herpes – la început Deev tresărea la auzul acestor nume. Apoi s-a obişnuit.

„Măcar ştii ce-i aia «mamo»?” l-a întrebat odată pe un băiat mărunţel cu ochi mongoloizi, zis Cenghiz Mamo. „Păi cum!” a rânjit acesta. Şi s-a bătut peste pieptul costeliv, ca un grătar: nu numai că ştiu, dar sunt şi mândru! „Mamo”

---

[14] Denumirea ciuvaşă a oraşului Ceboksarî.

se numea buba neagră. Uneori, i se mai zicea şi „focul sfânt”, fiindcă mistuia rapid oamenii şi vitele, ca un pârjol. Pesemne că micul Cenghiz trecuse prin acest pârjol şi scăpase cu viaţă. Deşi Deev n-ar fi putut afirma asta cu tărie: aceşti copii păreau să nu poată fi atinşi de foc.

Pe cine ar fi trebuit să sperie aceste porecle urâte? Pe alţi copii? Alte boli? Moartea?

Erau şi unii care nu se fereau să amintească de moarte în porecla lor. Nu cei mai înalţi, nici cei mai isteţi sau mai năzdrăvani – băieţi liniştiţi, normali, dintre cei care stau în ultimele rânduri la împărţirea raţiilor. Fadea Mori Mâine. Markel Trei Coşciuge. Kika Mortuleţul. Un băieţel slăbănog şi firav, cu oasele şi coloana vertebrală curbate de foame – Răposatul.

Nu, lui Deev îi plăceau numele luminoase, culturale. Când pe un copil îl cheamă Buster Keaton e limpede imediat: îi plac filmele. Şi deodată te uiţi la el cu un zâmbet, cu inima încălzită, şi-ţi vine să-i rosteşti mai des porecla. Despre Mitea Mayne Reid şi Sălbaticul Dickens iarăşi îţi dai seama: sunt băieţi cu educaţie. Şi Watson cel de Vată, şi Aramis Pişăciosul, şi Pinkertonel. Vor băieţii să fie ca eroii din cărţi şi filme: reuşiţi, inteligenţi. Pe aceştia Deev îi respecta.

E drept, printre aceste porecle se întâlneau şi unele complexe – duceau cu gândul la ceva înalt, sofisticat, dar sensul nu li-l înţelegeai. Kolea Camembert – şi-o fi luat oare numele dintr-un roman franţuzesc? Dar Sioma Butterfly? Sau Fedea Freud? Nonka Bovary – de unde şi-o fi scos aşa o poreclă? Dar Julietka Blancmange? La asta chiar nu înţelegi nimic – prenumele e cam lung, poate ţigănesc sau moldovenesc, iar cu numele poţi să-ţi rupi limba de-a binelea… Hugo Fără Sprâncene – asta ce-o mai fi? „Hu-go” – parcă n-ai striga un copil, ci ai tuşi sau te-ai îneca… Profiterol şi Paganel – ăştia or fi nişte eroi îndrăgostiţi?

Mai bine s-ar numi atunci scurt, bărbăteşte, ca băieţii din vagonul celor mari: Smith-Wesson sau Box Efremâci. Ăştia măcar nu-şi ascundeau esenţa, ci îţi dezvăluiau de la început: nu cedăm. Lui Deev nu-i plăceau agresiunile, dar aprecia o poziţie cinstită mai mult decât încercările de a face pe deşteptul.

Nu-i plăcea nici folosirea în porecle a meseriilor vagante: dacă rătăcirile s-au încheiat, de ce să târăşti după tine trecutul în noua viaţă? A fost cândva puştiul huligan pe străzi, a jefuit trecătorii, a smuls blănurile de pe doamne şi ceasurile domnilor. De ce să-i spui tot Bogdaşa Coţcarul, să nu-l laşi să uite? Sau a dus roabele cu bagaje prin gări, mai băgând în buzunar câte-un obiect ici-colo. De ce să-i aminteşti în fiecare clipă, spunându-i Siavka Pungaşul? Foma Şişul, Orest Bazarnicul, Sazon Scandalagiul – mulţi tărau după ei fostele ocupaţii ca o amintire a biografiei profesionale.

Dar cele mai multe porecle din tren se refereau la lucruri ruşinoase şi necuviincioase. Deev avea deja douăzeci şi ceva de ani, era de două, trei, ba în unele cazuri chiar de patru ori mai în vârstă decât pasagerii săi. Dar, după cum s-a dovedit, stăpânea mult mai slab cuvintele care descriau aspectele păcătoase ale existenţei. Tot ce avea legătură cu părţile inferioare ale corpului, fie el femeiesc ori bărbătesc, se reflecta în porecle răsunătoare, la auzul cărora la început nu putea decât să roşească. Dar mai târziu s-a obişnuit, cu atât mai mult cu cât şi Belaia striga aceste porecle la fel de tare ca şi pe celelalte. Surorile nu puteau – ele se încăpăţânau să-l numească pe respectivul „băieţel” sau să-i spună simplu pe nume, omiţând porecla. Posesorul acesteia nu accepta însă compromisul: dacă mă cheamă Mişa Cur, aşa-mi spuneţi. Sau Esia Găoază. Sau Bucă. Sau Ştrumeleag.

Şi ce bucurie o fi să te cheme Mădular Jegos? Ce plăcere

e să-ţi zică Nazar Onanistul? Dar se vede treaba că era şi bucurie, şi plăcere. Etern subnutriţi, şi din pricina asta necrescuţi, cu picioare strâmbe şi mâini subţiri, cu subraţuri şi părţi ruşinoase copilăreşti dezgolite, aceşti băieţi voiau să crească bărbaţi – măcar prin poreclă. Foka Mătărângă (mult mai târziu, la scăldat, Deev îi văzuse membrul acestui Foka – o jurubiţă palidă, ca o omidă). Kolea Sculă (scula minusculă a acestuia fusese şi tăiată împrejur, după obiceiul mahomedan, aşa că Deev bănuia că e tătar sau başkir, deşi Kolea vorbea numai ruseşte şi dădea asigurări că-şi aduce aminte de părinţii lui, care vorbiseră şi ei cu el ruseşte, şi îl lăsaseră la casa de copii). Jora Pornograful. Puţă Pistruiatul, cu ochii verzi...

Nici fetele nu se lăsau mai prejos: Lilka-Pipilka, Larka Futăcioasa, Janka Buleandra – puteai să deschizi un bordel cu asemenea nume! (Lilka avea pielea uscată şi se cojea, ca scoarţa de mesteacăn; Larka făcea pe ea noaptea, iar Jankăi îi era foame întruna şi nu putea să vorbească decât despre mâncare.) Surorile le-au propus fetelor să-şi ia alte nume – frumoase, răsunătoare, din cărţi sau din cântece. Acestea au refuzat scurt – îşi preţuiau vechile porecle şi esenţa feminină cuprinsă în ele mai mult decât frumuseţea.

Câteva porecle erau inofensive şi chiar amuzante – Căcărează de Oaie sau Egor Papă-Lut. Mai târziu şi-a dat Deev seama că în spatele acestei veselii se ascund poveşti de viaţă deloc vesele.

Căcărează de Oaie se născuse inoportun, în primul an de foamete, şi mama lui îl scăldase de milă în scârnă de oaie ca să moară mai repede. N-a apucat – a murit ea, iar el a fost dus la orfelinat. Despre viaţa în casa părintească îşi amintea un singur lucru: cum maică-sa aduna din saivanul colhozului căcăreze puturoase de oaie şi el se târa pe jos, pe lângă ea. Când a mai crescut, a înţeles

pentru ce le aduna (i-au explicat cei de la casa de copii), dar nu i-a luat-o în nume de rău, dimpotrivă, nu voia să se numească decât Căcărează de Oaie, iar despre acele clipe petrecute în grajd povestea oricui cu drag şi repetat.

Egor Papă-Lut ascultase din copilărie poveşti despre Muntele de Lut, din care în anii de foamete oamenii luau argilă şi o mâncau în loc de pâine. Când a venit foametea, iar bunicul şi bunica au căzut la pat vlăguiţi, s-a dus şi el să caute. A scos o găleată întreagă de lut şi a cărat-o acasă. Au început să-l mănânce toţi trei, dar al naibii, nu le-a potolit foamea. După asta, bunicul şi bunica s-au prăpădit. Aşa îşi omorâse Egor familia. Surorile încercau să-l convingă că nu el îi omorâse pe bătrâni, ci foamea, dar băiatul insista: eu i-am omorât...

Erau cinci vagoane de astfel de istorii. Ba chiar şase, dacă socotim şi infirmeria. De-ar fi fost după Deev, ar fi schimbat toate poreclele vechi încă de la urcarea în tren, ca să le arunce de pe ei copiii aşa cum îşi aruncaseră hainele şi cizmele militare în gara din Kazan. Dar nu era după el.

*

Limba eşalonului era pestriţă şi bizară. Cinci sute de guri o umpleau de o asemenea diversitate, că ai fi putut crea dicţionare întregi. Graiuri ruseşti, tătăreşti şi başkire, ciuvaşe, ceremişe, udmurte, dialect siberian şi malorus – amestecate cu limbajul străzilor şi al mahalalelor, al cârciumilor de bandiţi şi al comunităţilor bisericeşti: un talmeş-balmeş glorios, în care Deev abia dacă se descurca. Pe copii acest amestec nu-i deranja – ei se înţelegeau cu uşurinţă, adoptând pe loc cuvintele interlocutorului şi dându-le la schimb pe ale lor.

Unul şi acelaşi lucru se putea spune şi în cinci, şi în zece feluri – acolo unde Deev ar fi folosit un singur cuvinţel, copiii îşi aminteau câte zece-douăzeci.

Dacă cineva minţea, de pildă, Deev spunea exact aşa: *minte.* Sau înşală, dacă era să se exprime mai literar. Copiii însă aveau pregătită o gamă largă de verbe şi expresii: *a tromboni, a îmbrobodi, a sminti, a da dume, a aromi, a se pieptăna, a fraieri, a frige, a pingeli, a şmecheri, a gâmbosi, a potcovi, a se da în tango, a aburi, a turna gogoşi, a mânca căcat, a pune bărbi, a duce cu cobza, a tăia piroane*... Şi aşa mai departe, şi câte altele încă!

Dacă ceva nu mergea, Deev iar ar fi spus, pur şi simplu: *n-a mers.* Sau, poftim, *n-a reuşit.* Dar copiii? A *dat chix, s-a fâsâit, a ieşit o laie, a picat în bot, i-a pocnit broasca, s-a lipit ca un cocoşat de gard...*

De ce era nevoie de o sută de cuvinte când era de ajuns unul singur? De ce să încâlceşti şi să înnozi limbajul simplu, punându-i tot felul de zorzoane?

Şi ce mai ştiau copiii să înzorzoneze! Obişnuiţi cu viaţa liberă, copiii erau destul de liberi şi în exprimare – stâlceau fără milă gramatica, răsuceau propoziţiile în construcţii bizare. O ameninţare, de pildă, putea suna astfel: îl învăţ eu să-şi joace cartofii pe cărbuni încinşi! Sau: îl trosnesc să-i sară scântei din ochi!

Mai mult, copiii inventau cuvinte combinând unele deja cunoscute sau inventând altele, cu totul noi. Aici Deev se pierdea cu totul. Uite, de pildă, era *kubovaia,* care în fiecare gară era la fel: o căsuţă cu o ferestruică şi câteva robinete ieşind din pereţi, de unde doritorii îşi puteau umple ceainicele sau găleţile cu apă clocotită. Cuvântul există de mult: *kubovaia* – şi toţi îl cunosc, toţi îl folosesc. De ce să pierzi un ceas întreg, până la încăierări şi ţipete, ca să-i cauţi o nouă denumire? Alegând între patru variante – *arzătoare, clocotărie, robineţărie* şi *fierbătorie,* copiii s-au oprit la ultima. Şi curând Deev s-a trezit că foloseşte el însuşi acest cuvânt inventat, de altfel atât de

precis. Se molipsise de la pasageri.

Cămăşile în care erau îmbrăcaţi, copiii numai cămăşi nu le numeau, ci *albeli* şi *ţoleşniţe.* Iar gamelele de tablă în care mâncau – *haleşniţe.* Pentru bucătăria de campanie, obiectul celor mai intense şi tandre sentimente ale copiilor, au fost inventate multe denumiri: *visătorie, cuhă* şi chiar *găteală-bolboroseală.*

E drept, uneori copiii simplificau şi scurtau cuvintele: în loc de „sănătate!” se folosea mai scurtul „sănă!”, în loc de „minţi?” – „mân?”, dar astfel de prescurtări erau rare.

Singurul domeniu în care nu erau permise exerciţiile de creativitate era mâncarea. Aici nu se îngăduiau niciun fel de libertăţi! Şi ştiau despre mâncare – simplă şi complicată, de la oraş sau ţărănească, de cantină sau de restaurant – nu doar mai mult decât Deev, dar şi decât toţi adulţii din tren luaţi la un loc. Despre toate ştiau: despre faptul că supa de biban sau de şalău se serveşte cu *rasstegai*[15]*,* iar cea de somon, cu vodcă. Cum se pronunţă corect *consommé* şi *glacée.* Că *borşciok-ul*[16] merge cel mai bine cu crutoane picante, iar calcanul, cu ciuperci champignon. Că porumbul produce mai des diaree decât mazărea. Că trebuie să fierbi oasele la foc foarte mic, fără grabă, iar tulpini de ţelină poţi pune mai multe, dar fără aţe. Că dacă e să comanzi *poularde,* atunci trebuie să fie neapărat de Rostov, iar păstrăvul, de Gatcina, cu sos *au bleu...* Deev nici nu auzise măcar asemenea cuvinte! Iar copiii le şi auziseră, le şi reproduceau. De gustat nu le gustaseră, dar le puteau descrie în cele mai mici amănunte. Cum se deosebesc icrele somonului de

---

[15] Plăcinte ruseşti umplute de obicei cu peşte, carne, ficat, orez sau ciuperci.

[16] Supă rafinată, din bulion de carne, sfeclă şi vin de Madeira, care se servea frecvent în casele aristocrate înainte de Revoluţia Rusă.

Kamceatka de icrele somonului norvegian. Cum se fierbe o cioară uşor putrezită cu cărbune, ca să nu miroasă. Şi ce e budinca Nesselrode sau care e diferenţa dintre *parfait* şi *bouchée.*

Îşi creaseră chiar şi câteva porecle după mâncărurile şi băuturile preferate: Gleb Pâine Caldă, Dranik Stafidă, Abrau-Durso, Zinka Vin de Porto, Grillage Dinţi Putrezi.

Atât de des se lăudau cu delicatesele mâncate nu demult, şi nu cele din iarbă şi troscot, ci unele care conţineau carne şi pâine, încât Deev nu avea nicio îndoială că minţeau. Apoi a înţeles: nu, nu minţeau – doar că dădeau nume „sătule" alimentelor surogat. *Chisel* pentru măruntaiele de peşte. *Stafide* pentru solzi. *Purcei de lapte* pentru veveriţele la frigare. *Pesmeţi* pentru cochiliile de scoici. *Prăjituri* pentru frunze. Cuvântul care desemna felul de mâncare era sacru şi nu putea fi schimbat, dar obiectul desemnat, da. Copiii mâncau aceşti purcei de lapte cu plăcinţele din belşug, mai şi rămânea...

Fără nimic al lor, nici măcar haine sau încălţări, fără părinţi şi casă, ba adeseori şi fără amintiri, copiii aveau un singur lucru: limba. Ea era bogăţia lor, patria şi memoria lor. O construiau. Puneau în ea tot ce găseau în cale. În cuvintele rare ei îşi păstrau amintirile despre întâlnirile cu cei veniţi din alte ţinuturi. Nu-i lăsau pe adulţi să intre pe teritoriul lor.

Limba nu poate fi pierdută, oricât ai rătăci. Nu pot să ţi-o ia golanii mai mari ori să ţi-o fure hoţii noaptea. Limba nu se toceşte, ca pantofii, şi nu se destramă, ca lenjeria, ci devine cu fiecare zi mai bogată şi mai vie. Cedează şi i se supune stăpânului ei. Şi, mai ales, nu-l trădează, rămâne mereu cu el.

*

Copiii iubeau versurile – nu, nu ale poeţilor, ci rimele create cu propriile forţe. Cei mai îndrăzneţi alcătuiau strofe

întregi. Cei mai timizi le repetau. Orice situaţie şi orice activitate, fie ea o îmbulzeală la coadă la masă ori numărarea păduchilor de pe cămaşă putea fi transformată pe loc într-o poezie ritmată.

Una era să ameninţi cu o lovitură în nas, şi cu totul altceva să-ţi pui ameninţarea în versuri: „Botul o să ţi-l strivesc şi-apoi o să povestesc”. Una era să nu crezi pe cineva şi să-i spui asta, şi cu totul altceva să declami cu dispreţ, dându-ţi ochii peste cap: „Ţi-ai întins povaţa, să-mi iei mie faţa...” Una era să-i ceri unui coleg să tacă, şi alta să te stropşeşti: „Mai lasă gargara, că ne-apucă seara!”

La orice cuvânt al adulţilor copiii răspundeau cu versuri – rimele ieşeau din gurile lor mici ca scuipăturile, oricând voiau.

Îi salută Deev: „Ziua bună!”, iar ca răspuns aude: „Dă-mi o prună!” sau „Pe mine-ţi căşună!”. Anunţă o soră cu voce tare: „Trecem prin Tolski Maidan!” – că imediat ţâşnesc propuneri culinare despre crăpcean, susan ori juncan.

Ritmul precis întărea sensul simplu al celor spuse: rimarea cuvintelor devenise deja un fel de vrajă, căpăta proprietăţi magice. Iar cei care ştiau să rimeze aveau o autoritate specială.

Griga Ureche era, fără îndoială, poet. Odată, roşind şi coborând vocea până la şoaptă, surorile i-au relatat lui Deev despre versurile lui Griga (nu erau greu de reţinut, căci erau necomplicate şi foarte picante, ţi se întipăreau singure în memorie). Erau închinate exclusiv comisarului Belaia.

Erau printre ele unele simple:

Comisare, comisare, între noi eşti cea mai tare.

Erau şi mai colorate:

Belaia, femeie belă,
Tare mai eşti tu tembelă.

La început, Deev izbucnea în râs, atât erau de exacte zicătorile, apoi devenea serios, clătinând din cap dezaprobator. „Dar despre mine ce născocesc?” întreba el. A reieşit că nimic. Şeful eşalonului se învrednicise doar de nişte porecle rimate – toate la fel şi în majoritate necuviincioase: Deev-Căcăreev, Deev-Cureev, Deev-Daraveleev... Poreclele se bucurau de popularitate – pe la spate numai aşa îl numeau.

Copiii rimau lumea, punând-o în versuri ritmice, ca şi cum astfel ar fi vrut s-o supună. Şi de aceea orele de lectură din Lermontov la ceas de seară aveau un succes neaşteptat. Bibliotecara începuse cu balade simple, accesibile pentru minţile tinere – despre corabia văzduhului, despre rusalcă, despre cei doi uriaşi bătrâni. Dar s-a dovedit că nu subiectele aveau prioritate – copiii nu ascultau poveştile, ci muzica poeziei: fără să înţeleagă nici jumătate din cuvinte – ce-or fi alea *zbucium al sufletului, proroci necunoscuţi, azurul undelor* şi *grote de coral*? — ei nu încercau câtuşi de puţin să urmărească istoria, ci îşi găseau plăcerea în ritm şi rime. Sau, poate, învăţau de la un confrate în arta poeziei?

*

Copiii rimau nu numai cuvinte, ci şi evenimente ale propriei vieţi. Deev nu mai întâlnise nicăieri un asemenea număr de obiceiuri şi ritualuri ca în „ghirlandă”. Anumite înclinări ale capului, clipiri, gesturi şi ţâţâit din buze, dansuri, descântece, repetiţii de cuvinte şi expresii – toate acestea constituiau un mijloc de comunicare paralel cu vorbirea obişnuită, înţeles numai de puşti. Şi de comisarul Belaia.

— De ce scuipă întruna de pe treptele vagonului pe pământ? întreba Deev. Până şi în plin mers se încăpăţânează să scoată nasul afară. O să cadă unul din tren până la urmă.

— Scuipă ghinionul, îi explica Belaia. Şi dacă ghinionul scuipat nu cade pe pământ, ci pe latura vagonului, ce sens ar mai avea?

— Bine, dar cei mici de ce se tot târăsc pe jos de colo până colo? Podelele n-au mai fost spălate de la Kazan, şi mai sunt şi reci. Cum intri într-un vagon, cineva sigur tăvăleşte pe altcineva prin mizerie, iar ceilalţi stau şi se uită.

— Aşa cer micuţii dumneavoastră să se scuture de pe ei orice boală.

— Şi de ce beau unii din cănile altora? întâi îşi mănâncă porţiile, apoi toarnă apă în cănile goale şi sorb pe rând.

— Cănile nu sunt împrumutate de la oricine, numai de la cei mai norocoşi: dacă bei dintr-una din asta, capeţi şi tu un pic din norocul respectivului...

Noaptea, înainte de culcare, copiii îşi mânjeau tălpile cu pământ (nu de oricare, numai dacă se găsea pe drum pământ negru şi gras). Dimineaţa, când se salutau, mai întâi îşi atingeau încheieturile degetelor (o atingere la nivelul ochilor, a doua la nivelul pieptului, a treia la talie), şi abia apoi palmele (două plesnituri zdravene şi o strângere de mână). Băgau unghii roase în crăpăturile priciului. Înainte de a mânca, mulţi îşi făceau cruce sau îşi treceau palmele peste obraji, după obiceiul mahomedan; unii făceau şi un gest, şi pe celălalt. Toate obiectele din metal găsite şi puse deoparte (piuliţe, fragmente de unelte, bucăţi de sârmă) erau atârnate pe pereţi sau la căpătâiul culcuşului. Au şterpelit acul croitoresei şi l-au păzit cu rândul într-un cotlon ascuns – pe nivelul al treilea de priciuri, sub tavan – până la prima percheziţie, când comisarul a descoperit instrumentul de cusut şi l-a înapoiat posesoarei.

Treptat, Deev a început să desluşească lumea variată, dar în general simplă a obiceiurilor copilăreşti. Avea două

concepte de bază, doi stâlpi pe care se întemeia întregul sistem.

Primul stâlp se numea *succes* – sau *noroc,* sau *reuşită,* sau *izbândă.* Celelalte componente pozitive ale vieţii – sănătatea, prietenia, îndestularea şi plăcerea, ba chiar şi fericirea în ansamblu – erau considerate derivate. Tocmai pentru atragerea norocului (sau pentru a speria ghinionul) se făceau tot felul de trucuri acrobatice, se găseau şi păstrau obiectele metalice (cea mai mare valoare o avea oţelul, cea mai mică, bronzul, alama şi fierul), se sacrificau alimente, se inventau porecle. După succes alergau, la el visau, cu el se lăudau. Cei care reuşeau deveneau favoriţi, cei care eşuau, paria.

Al doilea stâlp se numea *noi.* Lipsiţi de familie şi de orice alt cadru organizat după regulile societăţii – şcoli, comunităţi – copiii îşi creau singuri reguli şi deveneau unii pentru alţii, comunicând, familie. Formulele verbale, gesturile învăţate, ritualurile inventate ţineau laolaltă această mulţime diversă şi multicoloră, ofereau clipe de trăire comună.

Când făceai o promisiune serioasă, trebuia să pui o bucăţică de mâncare în îndoitura cotului (cel mai bine pâine, dar în lipsa ei mergeau şi o înghiţitură de caşă sau câteva picături de chisel) şi s-o mănânci, uitându-te în ochii tovarăşului tău.

La împărţirea mâncării, ca să iasă egală şi dreaptă, era atins fiecare participant pe rând, cu formula: „Se va da curând, nu unui ciupalac, nu unui netot, ci ţie”.

Înainte de începerea unui joc de cărţi – pentru a evita trişatul – îşi dădeau mâna dreaptă şi rosteau de trei ori în cor: „O păţeşti dacă sfeteşti!”

Când jurai să fii sincer, trebuia să scoţi limba şi să-i permiţi interlocutorului s-o pipăie, ba chiar să te tragă de ea.

Pentru împrumutarea lucrurilor preţioase – o ilustrată pornografică sau un ciot de creion – exista o întreagă ceremonie, căci părea lucru serios şi riscant. Posesorul – de faţă cu martori, şi cu cât mai mulţi, cu atât mai bine – preda obiectul în palma întinsă, spunând: „Răspunzi”. Celălalt participant la schimb – fără să atingă încă obiectul, ci doar afirmându-şi intenţia cinstită de a-l folosi şi de a-l returna fără întârziere – rostea replica: „Chiar eu – când vreau, cum vreau, unde vreau şi cu ce vreau”. Posesorul întărea cele spuse cu o nouă formulă: „Nu musca, nu ţânţarul, ci tu şi numai tu”. „Zău, cuvântul nu se ia înapoi!” confirma solicitantul. Martorii aprobau din cap solemn, şi abia după aceea se permitea luarea obiectului...

Chiar şi acei copii care fuseseră evacuaţi recent şi petrecuseră foarte puţin timp în compania orfanilor cu state vechi îşi însuşeau şi respectau aceste reguli rapid, aşa cum respirau: descântecele şi formulele magice, ceremoniile şi micile ritualuri erau mai molipsitoare ca tifosul, se răspândeau mai repede ca holera.

Astfel, în şuşoteli şi scuipături, copiii încercau să conducă lumea, sau măcar s-o îmbuneze.

*

Pentru copii, Belaia nu era una de-a lor, dar nici străină. Străini erau socotiţi ceilalţi adulţi (sau *ciupalaci,* cum îi numeau cu dispreţ puştii): şi Deev, şi surorile, chiar şi tânărul natantol-bucătar, care nu avea mult mai mulţi ani decât pasagerii. Comisarul însă era undeva la graniţa dintre lumea adulţilor şi lumea copiilor.

Ea înţelegea limba eşalonului. Ştia şi de *baştani,* şi de *molâi,* şi de *truda de noapte.* Ei nu trebuia să-i explici importanţa obiceiurilor stabilite sau imposibilitatea încălcării jurământului făcut de un copil altuia. Cu ea puteai să-ţi permiţi o glumă mai deocheată, ba puteai chiar şi să-i ceri un sfat.

Din când în când, în compartimentul comisarului apăreau mesageri din vagoanele de pasageri cu întrebări şi propuneri. Răsăreau în orice moment, uneori chiar şi seara târziu sau dis-de-dimineaţă, înainte de a se lumina – era limpede că dădeau fuga îndată ce le venea în minte vreun gând care nu le dădea pace. Belaia nu refuza niciodată o vizită – îl primea pe oaspete la ea, chiar dacă deja adormise ori nu apucase încă să se trezească.

Deev se străduia să nu piardă aceste veniri: întredeschidea uşa-armonică şi asculta grijile, fricile, cererile şi invenţiile copiilor. Se întreba tot timpul: cum ar răspunde el, Deev, la o întrebare sau alta? Şi de fiecare dată se pierdea, nu ştia ce să spună: în loc de răspunsuri, îi veneau pe limbă numai înjurături.

A venit Tprusia, fetiţa însărcinată, să întrebe dacă-şi putea lega mai strâns burta crescândă, ca să întârzie momentul naşterii şi să ajungă fără necazuri la Samarkand.

A trecut Gabbas Zdrenţărosul, un băieţel başkir aproape fără dinţi, şi, fără a părea că se laudă, a explicat că el poate să fure din bazar orice este nevoie – fie bani, fie alimente. Îşi oferea serviciile, că tare-şi dorea să fie de folos eşalonului.

Au dat pe-acolo şi gemenii Dârzul şi Zelosul – rugau să fie anunţaţi când se va coti spre Persia. Părinţii lor plecaseră într-acolo cu un an în urmă, iar băieţii rămăseseră acasă, pe soba care se răcea, cu un coltuc de pâine din ghinde pentru amândoi. De atunci, copiii visau să ajungă în ţara aceea îndepărtată şi să-şi caute mama şi tatăl.

Într-o noapte s-a înfăţişat un prichindel poreclit Buratino, cu mâinile şi picioarele scurte şi fruntea bombată, semănând cu un pitic. A cerut să-i fie arătată printre stele planeta Jupiter: părinţii lui, înţeleşi cu alţi oameni mari,

plecaseră împreună cu tot satul spre un oraş de unde se promiteau trenuri spre Jupiter. Copiii au rămas în case – cei mici nu sunt primiţi pe Jupiter...

Belaia ştia să răspundă la toate întrebările: despre Jupiter, Persia, venirea împăratului chinez şi învierea ţareviciului, molia cap-de-mort şi cocoşii lui Irod, care prevestesc moartea, ba chiar şi despre dracu' gol.

Odată, a venit Petka Pompadour, un prichindel posac, cu picioarele umflate şi capul acoperit de furuncule. A anunţat din prag:

— Vreau să mă-nsor.

Lui Deev i s-a oprit respiraţia: băiatul avea curajul să-şi dezvăluie visul cu voce tare, fără urmă de stânjeneală!

— Când? a întrebat Belaia liniştită.

— Azi.

— Cu cine?

— Nu ştiu încă. Mă laşi?

— Te las, a ridicat din umeri Belaia.

El a mulţumit din cap cu un aer serios şi a ieşit, târşâindu-şi picioarele puhave şi legănându-se uşor, ca o raţă.

— Să le spui surorilor, ca să n-o ia razna, a poruncit el când era deja pe coridor. Altfel, o să facă zarvă...

— Auzi, Pompadour, da' ce-ţi veni? n-a mai putut să se abţină Deev, ieşind din compartiment după băiat.

Acesta s-a întors şi l-a privit sever, dezaprobând vădit întrebarea stupidă şi nelalocul ei.

— Da' ce-ţi pasă ţie? a aruncat peste umăr mergând mai departe – după cum s-a văzut, spre vagonul fetelor.

Continuarea poveştii au aflat-o Deev şi Belaia de la surori. Ajungând în vagon, Petka a trecut fără grabă pe lângă priciuri: mergea în tăcere şi privea fiecare chip, făcându-le pe fete să roşească. Şi-a studiat posibilele mirese – vreo sută de pasagere, inclusiv cele de patru şi

cinci ani, apoi s-a întors spre priciul Cuculinei.

— Te măriţi cu mine? a întrebat-o fără alte fasoane.

— Eu am fost fată de gară, şi-a lăsat ea ochii în jos.

— Ce-a fost a fost, a zis el.

Ea a dat din cap, acceptând.

Pompadour s-a aşezat lângă logodnica lui şi a luat-o de mână. Şi aşa a rămas.

În compartimentul comisarului a dat buzna imediat o soră, aducând vestea apropiatei „nunţi”. Belaia a dat ordin să „nu se facă tam-tam”. Şi să fie supravegheaţi.

Tinerii au stat tot restul zilei ţinându-se de mână. Spre seară au început să vorbească – încetişor, într-o şoaptă neauzită de nimeni; pesemne atunci făceau cunoştinţă. Au cinat stând unul lângă altul: au trebuit să-şi desfacă degetele, ca să ia cana cu supă, dar după fiecare înghiţitură îşi ridicau ochii unul spre celălalt şi se priveau. Petka nu şi-a mâncat toată porţia: supa a dat-o pe gât, dar ce era mai gustos – pasta din crupe şi tuberculi de cartofi – i-a dat „nevestei”, iar aceasta i-a dat porţia ei „soţului”.

Pompadour s-a dus să doarmă la el, dar în zori era din nou în vagonul fetelor. Cuculina îl aştepta deja, se trezise şi se spălase înaintea tuturor celorlalte... Şi aşa a fost de atunci încolo: „familiştii” trăiau pe laviţa Cuculinei, despărţindu-se numai noaptea; viaţa lor în doi curgea liniştit – se uitau pe geam, şuşoteau, stăteau întinşi unul lângă altul. Degetele le erau permanent înlănţuite. În rest, această „căsnicie” s-a dovedit absolut castă, spre deplina uşurare a surorilor şi a comisarului.

*

Epidemia de nunţi se extinse rapid în tren, ca holera. Ghelaska Furtunosul „îi face curte” Verei Holodnaia[17] în ciuda faptului că e cu jumătate de cap mai scund şi cu doi ani mai mic decât ea. Priciul Verei e la nivelul al treilea,

---

[17] Actriţă rusă din perioada filmului mut (1893-1919).

chiar sub tavan, şi „tânărul” e nevoit să-şi ducă viaţa conjugală stând întins: aici nu pot nici să şadă unul lângă altul, nici să se uite pe fereastră. Tovarăşele de călătorie le vor face loc lui Ghelaska şi Verei pe priciurile de jos, „să se viziteze”.

Mustafa Maşinuţă o va alege pe Saliha cea Curbă, neţinând seama de ochiul ei stâng aproape orb. Bâlbâitul Sarazin, pe guraliva Muscă Luxemburg.

Eroşka Turtă „se va căsători” cu Iasea Fetiţa, dar nu se va dovedi un soţ bun, va trece rar pe la nevastă. Iasea îl va aştepta zi după zi, dar nu vrea să alerge ea după Eroşka – din mândrie.

Hamit Tacă-i Fleanca o va cere în căsătorie pe frumoasa Manana Proscrisa, dar ea îl va refuza, chiar de două ori, în văzul întregului vagon. De necaz, Hamit îşi îndreaptă atenţia asupra altei fete, la fel de arătoase, cu porecla severă Tasea Nu E Curvă, dar legătura se dovedeşte fără viitor şi după câteva zile se desface.

Ienupăr va rătăci cu orele prin vagonul fetelor, nehotărându-se care să-i fie aleasa. Îl va alege ea pe el în cele din urmă: o fetiţă tăcută, cu mâinile ciuruite de morfină, Emilia Galotti[18], fără un cuvânt şi chiar fără a-şi ridica ochii spre „logodnic”, îl va lua de mână pe Ienupăr când va trece pe lângă ea şi-l va aşeza pe laviţa ei, întrerupându-i rătăcirile chinuitoare. Acesta o va lăsa, supus şi uşurat.

Şi Djamal Slăbănoaga îşi va alege singură „soţul”. Îndată ce-l va vedea în prag pe următorul candidat, va sări de pe laviţă şi va alerga spre el, cerându-i cu glas răguşit de fumat: „Ia-mă pe mine”. „Te iau”, s-a învoit serios Pip cel de Fier. Şi o va lua.

Isea Neputincioasa îl va lua pe Niuta Doamne Iartă-mă.

---

[18] Personaj din tragedia cu acelaşi nume de Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781).

Şamil Chelul, pe Alka Contribuţie. Bulat Mlaştină, pe Elka Suholiad[19].

Perechile se vor lega una câte una, aproape pe neobservate. Fetele îşi vor desena sprâncenele cu cărbune, iar băieţii se vor despăduchea mai cu grijă.

Hagi Murat şi Nastia Procuroarea. Ceacea Ţinandali[20] şi Sima Bea Benzina. Kostea Anarhistul şi Dilar din Bugulma[21]...

Pornită brusc, epidemia de căsătorii va intra în declin rapid şi în scurt timp se va sfârşi. Unele perechi îşi vor păstra fidelitatea şi dorinţa de a sta împreună. Altele se vor plictisi şi vor înceta „viaţa de familie”. Dar statutul de oameni căsătoriţi îl vor preţui cu toţii.

Băieţii, neplăcându-le cuvântul *nevastă,* vor începe să spună simplu *a mea,* pe un ton anume. În vagoanele lor va răsuna din toate părţile: „Dar să nu-i spui lu’ *a mea,* că face tărăboi!”, „A *mea* a luat-o razna de tot aseară...”, „Mă duc, ce să-i faci, să-i bag minţile-n cap lu’ *a mea...”*

Iar în vagonul fetelor va răsuna cuvântul *bărbat* (nu *al meu,* nu altfel, ci numai şi numai *bărbat,* pronunţat tare şi cu mândrie): „Să-mi întreb bărbatul”, „Nu mă lasă bărbatul”, „Ah, bărbatului meu n-o să-i placă...”.

De obicei răi de gură şi iuţi la zeflemea, aici băieţii vor fi delicaţi. În eşalon nu se va auzi o singură glumă despre „însurăţei”, – „holteii” le recunoşteau cu respect şi uşoară invidie dreptul de a fi împreună.

*

Fatima îi numea pe toţi băieţii Iskander: şi pe cei mici, din vagonul de comandă, şi pe puberii sau adolescenţii din vagoanele de pasageri. Nu în sinea ei, nu încet şi aparte, ci

[19] Râu în Rusia.

[20] Sat în Gruzia, vestit pentru vinul cu acelaşi nume.

[21] Oraş în Republica Tatarstan.

tare, în auzul tuturor. Şi îi îmbrăţişa şi-i săruta.

Oricine ar fi trecut în fugă pe lângă ea – fie că era un adolescent care se ducea la Belaia pentru un sfat sau un prichindel de trei ani care se ţinea după cei mari, toţi încetineau pasul negreşit când treceau prin dreptul Fatimei. Ea lăsa imediat orice şi îl mângâia pe musafir pe capul ras sau pe obraji, iar cel mai adesea pur şi simplu îl lipea de pieptul ei şi îşi lăsa buzele pe creştetul ţepos: „Iskander al meu, Iskander...”

Şi băiatul rămânea acolo, înconjurat de corpul moale şi puternic al femeii. Nimeni nu se smulgea, nu cerea să fie numit cu porecla lui: se învoiau să fie Iskanderi pentru o mângâiere şi un sărut de o clipă. Unii veneau în fugă în vagonul de comandă fără motiv, câteodată de mai multe ori pe zi – veneau după tandreţe ca după pâine.

— Nu trebuie să-i îmbrăţişezi, se supăra Deev.

— Dar de ce? protesta Fatima zâmbind.

— Nu-ţi ajunge pentru toţi.

— De unde ştiţi? răspundea ea, deja nemaizâmbind, ci râzând de-a binelea.

Şi Deev nu mai avea ce să spună. Îi era ruşine să recunoască, dar uneori ar fi stat şi el ca băieţii, cu fruntea sprijinită de pieptul acela moale.

— Aşadar, pe fiu-tău îl chema Iskander? s-a hotărât s-o întrebe odată.

După o clipă, ea a dat afirmativ din cap, adăugând, în mod ciudat:

— N-ar fi trebuit să-mi botez copilul cu numele unui mare luptător.

Poftim de mai pricepe ce voia să spună!

Deev o înţelegea rareori. Părea că-i răspunde la întrebare, şi părea că-i răspunde în ruseşte. Şi totuşi n-o înţelegea.

— De ce te-ai înscris pentru eşalon, Fatima?

Ridica din umeri şi strângea mai tare la piept un căpşor de copil care era mereu în preajmă, numai să întinzi mâna.

— Sunt atât de mulţi, ofta ea şi zâmbea, parcă scuzându-se. Atât de încântător de mulţi...

În „ghirlandă” erau exact cinci sute de copii. Bun, şi ce-o fi încântător în asta?!

Pesemne că Fatimei – singura dintre adulţi – îi plăcea cu adevărat în „ghirlandă”. Ceilalţi – şi Deev, şi Belaia, şi surorile-îngrijitoare – stăteau ca pe jar în posturile lor, dorindu-şi sincer să ajungă cât mai repede la Samarkand. Fatima însă n-avea nicio grabă. Se bucura de fiertura de iarbă şi troscot. De grija permanentă pentru prunc. De nopţile dormite pe laviţa ei îngrădită de pânză. De legănarea neîntreruptă a lui Cuculeţ. De spălat, de curăţenie... în mintea lui Deev nu se lega nicicum: universitate în Ziirichul străin şi clătirea rufelor; vorbele ca scoase din cărţi şi pasiunea pentru pruncul părăsit.

— Îţi place aici, Fatima?

Şi din nou răspundea parcă rostind un vers:

— Aş vrea să mergem la nesfârşit.

— Cum la nesfârşit?! se indigna pe dată Deev. De unde să iau atâta mâncare?...

Lângă ea se simţea un băieţel. Şi nu din cauza răspunsurilor ei stranii, nici din cauza semnelor de bătrâneţe, care se datorau mai degrabă drumului lung: riduri la ochi, fire albe în păr. Era în ea o forţă aprigă şi blândă în acelaşi timp, care îi supunea şi pe neastâmpăraţii prichindei, şi pe nătângul Memelea, ba până şi pe bătrânul felcer.

Şi acesta îşi luase obiceiul să treacă prin vagonul de comandă – nu ziua, ci neapărat seara, când în vagoane toţi se pregăteau de culcare. Ba împrumuta un brici de la Deev, ba un creion de la Belaia, ba continua o discuţie începută şi, de altfel, şi terminată de dimineaţă. Şi nu se

grăbea să se întoarcă în infirmerie. Ce aştepta? Deev mai întâi nu reuşea să priceapă, apoi a ghicit: Bug aştepta cântecul de leagăn. Bătrânul cărunt, cu mâinile pătate de vârstă, cu smocuri de păr alb ieşindu-i din urechi aştepta cântecul de leagăn.

Şi comandantul a început să-l invite la ceai: îl aşeza în compartimentul lui şi îi turna o cană de apă fiartă cu o mână de ierburi tocate. Se aşeza şi el alături.

Stăteau tăcuţi, strângând între palme cănile fierbinţi şi abia dacă schimbau două vorbe. Amândoi ştiau că nu trebuie să vorbească acum despre treburile infirmeriei, şi nu vorbeau – ocroteau cele câteva minute care anticipau bucuria. Ştiau amândoi că această conversaţie la ceai nu e nici la ceai, nici conversaţie, ci aşteptare, dar nu se simţeau în largul lor să recunoască asta unul faţă de celălalt. Când însă în vagonul de comandă se stingeau toate lămpile şi întunericul era umplut de glasul molcom de femeie, stânjeneala dispărea.

Aş vrea să fiu praful de pe faţa ta,

Ploaia de pe umeri, vântul de pe chip –

Atât îmi e de greu să-mi slăbesc îmbrăţişarea, să te las să pleci.

Dar nu vreau să-ţi împovărez drumul.

Păşeşte singur, păşeşte slobod, Iskander.

Lui Deev îi era puţin dor de serile când asculta singur cântecul de leagăn – atunci i se părea că Fatima cântă doar pentru el. Dar se stăpânea, îşi interzicea să fie lacom: cântecul era atât de frumos, încât nu putea aparţine unui singur om nici măcar în vis.

Acest cântec ştergea totul. Şi faptul că cinci sute de copii fuseseră părăsiţi de mamele lor – aruncaţi în zăpadă, lăsaţi pe treptele orfelinatelor, uitaţi în gări. Şi că în faţa eşalonului se întindeau stepa foamei şi deşertul. Că proviziile bucătăriei erau precare, iar coşul de cărbuni era

gol. Că în infirmerie abia mai respirau cei care nu prea mai aveau cum să fie ajutaţi... Cântecul ştergea toate astea, fie şi pentru câteva minute.

Nu-ţi aminti de mine.

Nu vreau ca amintirea să te tragă spre casă ca o piatră spre fundul apei.

Uită-mă pentru multă vreme

***Să-ţi** aminteşti doar la capăt de drum.*

Bătrânul şedea sprijinit de spătarul sofalei, cu ochii închişi. Era atât de masiv, că ocupa aproape tot compartimentul, şi Deev se ghemuia într-un colţ al sofalei, temându-se să nu-şi deranjeze din greşeală oaspetele. Amândoi strângeau în mâini cănile pline cu ceaiul nebăut – băutura se răcea, dar căldura care dispărea intra în palmele lor şi rămânea acolo.

Voi ţine minte pentru doi.

Voi plânge pentru şapte.

Voi aştepta pentru toate mamele lumii.

Dormi, copile, e ultima noastră noapte,

Dormi – şi trezeşte-te bărbat.

***

Cele zece zile de drum de la Arzamas la Buzuluk s-au transformat pentru Deev într-una singură, care s-a repetat de zece ori – s-a învârtit ca o roată, din primul şi până-n ultimul ceas. Această roată blestemată nu putea fi nici stricată, nici spartă.

Dimineaţa se scula, nu după somn, ci după ce aştepta ca aerul negru al nopţii să se lumineze până la cenuşiu (părea că se dezvăţase de tot să doarmă, dar asta nu-l chinuia, era obişnuit). Cu grijă, ca să n-o trezească pe Belaia, închidea uşa-armonică, pe care acum o lăsa deschisă peste noapte. De fiecare dată îi venea să bage capul prin crăpătura uşii şi să se uite la femeia care dormea, dar nu-şi îngăduia: dimineaţa nu-i timp pentru

plăceri.

O clipă mai târziu, ieşea de sub sofa somnorosul Zagreika.

— Ei, salut, frate, zicea Deev, privindu-l în ochii încă buimaci.

Ochii se îngustau, apoi se limpezeau treptat. Băieţelul căsca şi îşi întindea în toate părţile mâinile şi picioarele amorţite, recăpătându-şi rapid obişnuita postură de sălbăticiune.

— Mergem? întreba Deev.

Nu se aştepta la un răspuns, dar scurtele propoziţii creau aparenţa unei comunicări. Deja se obişnuise să-i arunce câte un cuvânt puştiului: unul, al doilea, al zecelea – părea că stau de vorbă.

Iar acesta – Deev vedea clar asta în privirea fără clipire a băiatului – înţelegea acele cuvinte, şi le dorea, şi se bucura de ele, deşi nu ştia să-şi exprime bucuria: chipul lui aproape nemişcat şi de aceea oarecum tâmp era mereu înnegurat.

Ieşeau din compartiment. Păşind încet, se furişau prin vagonul încă adormit, ieşeau pe uşă şi, agăţându-se de apărătorile felinarelor, se urcau pe acoperiş. Se aşezau între capace şi coşuri, cu feţele întoarse spre est, şi aşteptau.

După culoarea bolţii cereşti îşi dădeau seama dacă vor vedea sau nu răsăritul în ziua aceea. Dacă deasupra planau neguri de ploaie, atunci priveau pur şi simplu cum norii deveneau mai uşori pe măsură ce-i umplea lumina. Iar în dimineţile senine admirau globul soarelui – purpuriu, roşu, galben – care se ridica de după linia orizontului sau din norii cuprinşi de flăcări, aruncând scântei pe cer.

Deev îşi lăsa faţa în voia razelor roşietice, dar Zagreika se uita mai mult la stăpânul lui.

— Uită-te la soare, prostule, ofta Deev întrebându-se

dacă acest tablou minunat nu va fi ultimul lucru frumos pe ziua aceea.

Când astrul ieşea complet de după linia orizontului, comandantul şi umbra sa coborau în vagonul de comandă şi porneau prin tren, fără a se mai teme să nu trezească lumea – anunţau sosirea dimineţii. În ţipetele copiilor şi vocile severe ale surorilor, „ghirlanda” se trezea. Deev primea din mers raportul surorilor despre noaptea care trecuse, Zagreika se târa în urma lui; copiii nu-l atingeau, ba chiar se dădeau uşor la o parte.

În cele din urmă, ajungeau în infirmerie. În timpul călătoriei, Deev intrase acolo de vreo sută de ori, şi de fiecare dată se mira iar de liniştea care domnea. Liniştea de dincolo de ferestre, chiar şi în câte o haltă din stepa pustie, era plină de zgomote: foşnet de iarbă şi fluturat de aripi, suspinul vântului. Liniştea infirmeriei era însă tăcere absolută; o umplea numai mişcarea trupului mare al felcerului. Bolnavii nu scoteau sunete – nu vorbeau, nu se mişcau, păreau că nici nu mai respiră.

Dispăreau. Nu, corpurile lor zăceau în continuare în paturi, învelite în saci de bagaje, dar din aceste corpuri piereau încet semnele de viaţă: ochii intrau mai adânc în orbite, formând pe feţe găuri întunecate; pielea se subţia şi devenea transparentă, aproape nemaiascunzând venele care legau organele; nu mai existau acele mişcări mărunte pe care Deev le observa încă de la începutul călătoriei – tresărirea pleoapelor şi grimasele nemulţumite, foirea în căutarea unei poziţii comode. Râsul Gândacului încetase să chicotească. Pendul – să se tot sucească în pat, făcându-şi ghem sacul-pătură. Nătăfleţul – să bolborosească rugăciuni pe nas. Bocitoarea – să ofteze în somn. Lesea Abia Viu – să repete jalnic că e „abia viu”.

Deev vedea deja pe faţa felcerului, fără niciun cuvânt, dacă se întâmplase ceva peste noapte – dacă era cineva în

infirmerie cu faţa acoperită. În mod uimitor, noaptea se întâmpla rar ceva. De obicei în spitale mulţi mor noaptea, dar organismele celor de aici nu mai deosebeau orele zilei. Dacă totuşi erau noutăţi, corpul era lăsat pe laviţă până seara: dimineaţa nu era vreme pentru înmormântări.

La început îi hrăneau pe copii. (Memelea se trezea devreme şi până la răsăritul soarelui termina deja de pregătit o masă caldă; la indicaţiile lui Deev, ducea micul dejun mai întâi în infirmerie şi abia apoi în celelalte vagoane.) Lucra împreună cu Bug; Zagreika se instala sub o laviţă şi încremenea în aşteptare, ca un căţel credincios.

Deev nu ştia nici el de ce îi hrăneşte în fiecare dimineaţă pe bolnavi cu chisel sau cu ouă jumări; poate că-l liniştea priveliştea mâncării dispărând în corpurile copiilor.

În timpul micului dejun stabileau de ce mai era nevoie în infirmerie. Felcerul încetase de mult să mai aibă pretenţii, iar Deev să se stropşească la el ca răspuns: stăteau de vorbă liniştiţi, ca şi cum ar fi discutat despre nişte fleacuri oarecare.

— Dac-am avea miere, zicea Bug, turnând cu picătura lichid dintr-o cană în gura întredeschisă a Albinuţei sau a lui Năsuc Lung. Mierea e cea mai bună pentru escare.

Sau:

— De-am avea săpun. Nimic nu e mai bun pentru dezinfectarea rănilor. Dacă am avea pernuţe moi, pufoase, să li le punem sub spate, sub şale. Altfel o să le iasă şira spinării prin piele, toate culcuşurile sunt pătate de sânge.

Deev dădea aprobator din cap: Miere, bun, miere. Săpun, bine, săpun. Pernuţe – încercăm să găsim şi de-astea.

Acest acord apărut între ei era şi el liniştitor. Ca şi cum se putea cumpăra miere ori săpun pe trei copeici de la cea mai apropiată piaţă. Ca şi cum mierea ori săpunul ar fi putut ajuta.

După ce copiii erau hrăniţi şi soarele era deja sus, îi scoteau pe toţi la „plimbare”. Această inovaţie fusese introdusă de felcer. Încercase să-şi explice ideea şi vorbise îndelung despre încărcarea plămânilor, circulaţia oxigenului în sânge şi chiar pneumonie, dar Deev îl oprise cu un gest al mâinii: dacă trebuie, trebuie.

Nu era o operaţiune uşoară. Fiecare trebuia să fie înfofolit – cu grijă, să nu i se atingă ulceraţiile – în cele câteva haine călduroase care existau în eşalon: vestonul comisarului, paltoanele surorilor, scurteica bucătarului. Pe cap le puneau căciuli şi berete – tot ale surorilor. Deasupra se punea sacul-pătură şi erau scoşi afară.

Era recomandat să stea la aer curat nu mai puţin de un sfert de oră. La început au hotărât să-i plimbe pe bolnavi ducându-i în braţe, ca pe prunci, dar asta lua o grămadă de timp. Au vrut să-i pună pe platformele vagoanelor, dar grătarele de metal erau reci şi lăsau vântul să intre. Au căutat îndelung ceva de folosit ca şezlonguri, şi în cele din urmă s-au gândit să pună copiii pe aripile locomotivei. Ce loc mai bun pentru băi de soare?

Între timp, locomotiva deja pufăia, pregătindu-se de drum. Copiii stăteau pe colosul care şuiera şi pufăia ca nişte mingi învelite în saci cu inscripţii oficiale violet. Maşinăria tremura uşor datorită vieţii mecanice care clocotea în ea, iar acest tremur se transmitea mingilor – trebuiau să aibă grijă să nu cadă astfel din tren.

Mecanicul nu aproba ideea cu plimbările pe locomotivă, dar nu se certa cu comandantul; Deev observase că, la vederea bolnavilor, întorcea capul.

Pe drum – uneori se târau pe şine doar câteva ore, alteori le ajungea combustibilul pentru o zi întreagă – Deev se gândea la lucrurile de care trebuia să facă rost. Vânătoarea de săpun, provizii, cărbuni pentru locomotivă nu avea rezultatele dorite, dar el îşi amintea principala

regulă a vânătorului: ţine ochii deschişi şi urechile ciulite – tot timpul.

Uită-te pe fereastră la fiecare tufiş pe lângă care treci şi la fiecare piatră de pe drum, sau mai bine urcă-te pe acoperiş şi observă împrejurimile de sus, ca să nu-ţi scape nimic. Fiecare vagabond întâlnit în cale, fiecare pasăre în zbor este o pradă. Ascultă – pe drumeţii din halte, pe paznicii din staţii, pe copiii fără adăpost care se îngrămădesc pe lângă pereţii gărilor. O să auzi ce ai nevoie. Succesul nu se ascunde acolo unde-l cauţi.

În Rukaevka – un nod de cale ferată mare, cu gară şi depou de reparaţii – Deev avea mari speranţe şi căuta totul deodată: mâncare, lemne sau o spălătoreasă care să accepte să spele rufele eşalonului peste noapte. N-a găsit nimic. Dar, cercetând teritoriul, lângă sala de aşteptare a găsit un butoi gol, murdar, cu urme de ulei; în acestea se transporta de obicei spermanţetul. S-a dovedit că aşa şi era, aduseseră cândva untură de caşalot, dar nu ştiuseră ce să facă cu recipientul gol, aşa că-l lăsaseră acolo, până la noi ordine. „Lasă-mă să adun resturile de pe fund”, l-a rugat Deev pe şeful de gară. Acesta i-a dat permisiunea, rânjind: „N-ai decât, dacă găseşti măcar o picătură”. Degeaba rânjea: Deev şi Bug şi-au petrecut toată seara aplecaţi peste butoiul rece, aproape sufocându-se de la duhoarea de peşte şi curăţând pereţii cu puf de trestie; au ieşit cu o găleată de ghemotoace îmbibate în grăsime – pentru ungerea escarelor.

La Sârzan a alergat prin oraş, cerând imposibilul – perne de puf. S-a dus la comitetul orăşenesc de aprovizionare, la primărie, la direcţia miliţiei. Peste tot se uitau la el ca la un dement, numai că nu-şi ciocăneau tâmpla cu degetul. „Dar după părerea dumneavoastră, unde să caut perne? în stepă?” se stropşea Deev. La direcţia miliţiei a văzut întâmplător cum erau aduşi legaţi cei care făceau ilegal

basamac. A cerşit o parte din dovezile materiale – trei sticle cu alcool nerafinat: nu era spirt, dar pentru dezinfectare în infirmerie mergea.

În Samara s-a obrăznicit: nu s-a mai dus la aprovizionare, ci direct la fabrica de săpun. Directorul nu i-a dat săpun: e marfă cu destinaţie medicinală, şi raportările sunt stricte, nu le poţi înflori. Plecând cu mâinile goale, Deev a observat în curte o căruţă de la staţia de dezinfectare – venise după resturile de săpun, cu care se fierbeau mai ales rufele murdare. L-a mituit pe vizitiu: pentru o sticlă de basamac din proviziile infirmeriei, acesta a fost de acord să ia cinci sute de cămăşi şi să le ducă pe ascuns la dezinfectat – în schimbul de noapte, când şefii dorm, iar muncitorii nu zic nu la un păhărel gratis. Totul s-a petrecut pe întuneric: cămăşile au părăsit „ghirlanda” la apus şi s-au întors înainte de ivirea zorilor – ude, aproape nestoarse, dar mirosind cinstit a săpun şi alte chimicale.

La Kinel a văzut un convoi de propagandişti care se întindea de-a lungul şinelor: o cămilă trăgea o căruţă mare, vopsită în culori vii şi cu lozinci inscripţionate pe ea, iar dinăuntru se iţeau câteva feţe tinere şi vesele. „Cărţi pentru copii aveţi?” le-a strigat Deev de pe treptele trenului. „Numai cântece!” au răspuns ei râzând. S-au înţeles. În timp ce „ghirlanda” era încărcată cu apă şi nisip, brigada de propagandă a trecut prin vagoane: în acompaniament de acordeon şi zăngănit de linguri, a interpretat în fiecare câte un cântecel plăcut, constând în mare parte din cuvinte inventate – un soi de salată veselă, care pe Deev l-a îngrijorat, dar pe copii i-a însufleţit. Când au ajuns la infirmerie, artiştii s-au speriat şi au vrut să încheie concertul, dar felcerul i-a rugat să le cânte şi bolnavilor. Au cântat. „Ram-tam-tam! Ia uite ce am! Burubum, biribim!… Cintezori! Vevecastori! Tra-la-la, uite-

aşa!” răsuna în fosta biserică. Copiii zăceau nemişcaţi pe laviţe – poate că ascultau...

Deev a devenit nu vânător, ci chiar câine de vânătoare, care urmăreşte prada câte o verstă şi se repede după ea prin păduri şi mlaştini. A devenit animal de pradă: apuca tot ce putea hrăni, încălzi sau bucura copiii şi căra în „ghirlandă”.

Ştia că în spatele acestei vânători continue – adulmecare, detectare, urmărire, cerşit – se ascunde spaima că după zi vine seara. Şi trebuie să se ducă din nou la bolnavi.

Se lăsa amurgul, devenea dens şi se transforma în noapte. „Ghirlanda” aproape că se dizolva în acest întuneric, geamurile se aprindeau în lumina lămpilor cu gaz, plutind peste pământ în pătrate galbene. În acest ceas albastru, adormit, când copiii mai mari deja stăteau culcaţi pe priciuri, ascultând versurile lui Lermontov, iar Fatima le cânta celor mici, Bug venea în vagonul de comandă – pentru cântecul de leagăn. Înapoi în infirmerie se duceau împreună.

Bug se îndrepta direct spre laviţele unde se întâmplase ceva în ziua aceea. Punea lampa la căpătâi şi dădea la o parte sacul de pânză de pe faţa celui aflat acolo. Deev privea mutrişoara încremenită, recunoscând de fiecare dată cu greutate copilul – nările subţiate şi ochii sticloşi îi transformau pe micuţi în păpuşi, abia mai amintind de cei care fuseseră. Nu se ştie de ce, Bug nu le închidea pleoapele, în schimb le întindea buzele într-un zâmbet cât încă muşchii nu apucau să devină rigizi – toţi morţii surâdeau.

Deev dădea din cap. Felcerul înfăşură trupuşorul în sac; îl ridica – uşor, ca pe un prunc – şi i-l dădea comandantului; lua lampa şi păşea înainte, luminând drumul. La ieşire apuca lopata, care acum stătea mereu

într-un colţ al infirmeriei. Deev ducea copilul; întotdeauna îi ducea pe copii singur, altfel nu putea.

Coborau treptele – repede, tăcuţi, uitându-se cu fereală la vagoanele învăluite în linişte – şi porneau mai departe grăbiţi. Încă de cu ziuă, Deev reuşea să găsească un locşor ceva mai departe de calea ferată, undeva după nişte magazii sau tufişuri de pe marginea drumului. Acolo se duceau. În urma lor se târa o umbră tăcută: Zagreika.

Deev săpa şi mormântul singur. Nu muncea mult – trupurile erau micuţe, nu aveau nevoie de gropi adânci. Cât săpa el, Bug elibera copilul din învelitoare: îi înmormântau în cămaşă, iar sacii îi duceau înapoi în eşalon. Deev aşeza corpul lipsit de greutate pe fundul gropii. Copilul privea cerut cu ochi strălucitori, nemişcaţi, şi surâdea. Îl acopereau cum puteau: Deev lua pământul cu lopata, Bug îl ajuta cu mâinile. Pe morminte nu rămâneau movile: copiii dispăreau în pământ ca şi cum nici n-ar fi fost vreodată.

Se întorceau în tren şi se despărţeau. Felcerul se ducea în infirmerie, iar Deev, pe acoperişul vagonului de comandă. Aici îşi petrecea noaptea. Mai exact, şi-o petreceau: el şi Zagreika.

Poate că acesta era un secret ruşinos, care arăta slăbiciune, sau poate că nu – Deev nu ştia cum să-l socotească. Nici nu se gândea prea mult la asta, pur şi simplu îl lua pe băieţel în braţe şi stătea pe trapă, cu spatele sprijinit de coş. Stătea aşa, privind cerul, până se iveau stelele dimineţii. În braţele lui stătea copilul – cald, viu. Copilul dormea, chiar dacă neliniştit: îi tresăreau umerii, dădea din cap dintr-o parte în alta, împungându-l pe Deev cu nasul şi respirând sacadat... Umerii şi spinarea îi oboseau, dar era o oboseală plăcută, acoperea jalea şi frica de ziua de mâine. Deev nu se gândea la cei rămaşi să zacă în pământ pe lângă halte şi gări. Ţinea în braţe un

copil viu – Senea? Albinuţa? Fieruleţ? — şi ştia că acest copil nu va muri.

Până dimineaţa, mâinile şi picioarele îi amorţeau de atâta nemişcare, iar adormitul Zagreika începea să tremure de frig. Cu regret, Deev îl lăsa pe băiat să se trezească şi să se ridice. Se ridica şi el, sprijinindu-se pe picioarele cuprinse de cârcei ca pe picioroange şi simţindu-şi toţi muşchii înţepaţi de ace ascuţite. Cobora cum putea de pe acoperiş şi intra în vagon – nu ca să doarmă, ci doar ca să-şi încălzească trupul care-i tremura nebuneşte. Ajuns în compartiment, întredeschidea uşa-armonică – din compartimentul comisarului venea căldură. Se întindea pe salteaua cu arcuri şi stătea aşa, aşteptând ca aerul negru al nopţii să se lumineze devenind cenuşiu...

În zece zile au înmormântat treisprezece copii. Senea-Ciuvaşul. Circăreasa. Năsuc-Lung. Mucegai. Păpuşică. Fieruleţ. Fruntelată. Burtică. Pescăruş. Râsul Gândacului. Pendul. Bocitoarea. Cretă. Treisprezece copii – duzina dracului. Atunci roata dracului a încetat să se învârtească: multă vreme îl învârtise pe Deev, îl învârtise nebuneşte, iar apoi îl aruncase şi trecuse peste el, zdrobindu-l.

S-a întâmplat la Buzuluk. În noaptea aceea au înmormântat trei. Deev n-a mai ajuns în compartiment, şi-a petrecut toată noaptea pe acoperiş. Şi nu l-a luat în braţe pe Zagreika – nu avea putere. Pur şi simplu a stat şi a privit cerul.

Pe cer aluneca luna roşiatică. Era linişte, ca sub apă. Sau ca în infirmerie. Sau ca în cimitir. Nici lătrat de câine, nici ţipăt de pasăre în stepă. Or fi murit toate aici, în Buzulukul ăsta blestemat, sau ce?!

Liniştea era întreruptă doar de nişte bătăi măsurate. Deev a ascultat mai atent, apoi şi-a dat seama că el bate – cu pumnul în tabla acoperişului. Şi îi mai bătea şi în cap un gând, un singur gând: să plece... să plece... Cât mai

repede, la prima oră a dimineţii să alimenteze locomotiva şi să pornească: să se legene în mers, să-şi umple urechile de zgomotul roţilor şi ochii de licărul stepei dincolo de ferestre, să plonjeze în treburile de fiecare zi... Să nu gândească, să nu-şi amintească, numai să meargă. Să meargă în Turkestan, la căldură şi mâncare. La viaţă. În Tur-ke-stan. Tur-ke-stan. Tur... ke... stan...

N-a mai rezistat până în zori: abia ce-a apucat să pălească luna şi să se lumineze marginea cerului nocturn, că a dat fuga să-l trezească pe mecanic. N-a avut răbdare să coboare de pe acoperiş ca de obicei, ţinându-se de margini şi de apărătorile felinarelor: a sărit direct pe pământ, cât pe ce să-şi zdrobească bărbia de genunchi, dar n-a simţit durerea.

— Încălzeşte motorul, a zis, înghiontindu-l pe mecanicul adormit. Plecăm în zori. Hai!

— Păi n-am cu ce, a zis acesta somnoros. Încă n-au adus cărbunii.

Deev s-a repezit pe platformă: era, într-adevăr, goală. Îi promiseseră că-i dau cărbuni cu o zi înainte. Sau măcar lemne. Aşadar, nu-i dăduseră. Ce ticălos, şeful de gară!

— Unde-s cărbunii?! s-a repezit Deev în clădirea de lemn.

Alerga, împiedicându-se de corpurile drumeţilor care-şi întinseseră tabăra în jurul gării. Oamenii se trezeau, umplând tăcerea cu oftaturi şi mormăieli somnoroase.

Abia a nimerit pe întuneric uşa potrivită şi a început să izbească în ea cu pumnii şi picioarele: Unde-s cărbunii mei?!

Îl priveau doar ferestrele negre: în birouri nu era nimeni. Îl priveau şi drumeţii treziţi din somn, abia distingându-se în negura dimineţii. Şi luna de pe cer – deja aproape transparentă, gata să dispară. Curând avea să se lumineze.

S-a întors la eşalon şi a bătut cu pumnul în uşa vagonului-bucătărie. Când prin crăpătură a apărut Memelea, speriat, trezit din somn şi, nu se ştie de ce, cu un topor în mâini, i-a luat toporul. S-a apropiat de singurul lemn din tot perimetrul – un plop mare, la umbra căruia se aflau două bănci pentru aşteptat pe peron – şi a început să izbească.

— Dacă n-avem cărbune, o să alimentăm cu lemne. Dacă nu mi-au dat lemne, îmi iau singur. Chiar acum.

Poc! Poc! răsună tare, şi pereţii gării răspund cu ecou.

Drumeţii care dorm pe bănci se împrăştie speriaţi, ca gândacii. Se împrăştie şi cei întinşi pe jos, în apropiere: plopul e puternic, rămuros, când cade o să-i zdrobească.

Poc! Poc!

Trunchiul e moale, ca de lut. Toporul loveşte des şi pătrunde adânc. De sub lamă sar aşchii.

Să plece! Să plece!

— Tovarăşe comandant de eşalon! Mecanicul, înspăimântat, vine în fugă peste şine, ţinându-şi stângaci pantalonii (n-a reuşit să-şi încheie cureaua pe întuneric, şi-a tras cum-necum pantalonii, dar vestonul nu, aşa că alerga doar în cămaşa de corp). Ne-au promis cărbuni pentru dimineaţă, poate ne aduc...

Surorile îmbrăcate în paltoane peste cămăşile de noapte vin şi ele peste şine.

— Încetaţi imediat jaful! se aude alături vocea comisarului.

Să plece! Să plece!

S-au trezit câinii – mai întâi cei din apropiere, apoi cei de mai departe – şi latră asurzitor, stârnindu-se unii pe alţii.

Paznicul de noapte al gării – un bătrânel în uniformă – tropăie supărat pe peron, scuturându-şi pletele cărunte.

Poc! Poc!

Marginea cerului se aprinde, umplându-se de lumina

dimineţii. Iese şi soarele.

— Luaţi-i toporul!

— Ca să te spintece chiar cu toporul ăsta? Nu se găseşte niciun prost!

— Daţi fuga după şeful de gară! Dementul ăsta acuşi ne toacă pe toţi ca pe varză.

— Doamne, sfântă născătoare de Dumnezeu!...

Să plece! Să plece!

S-a încins – nu ştie dacă de la soare sau de la efort. Trecându-şi toporul dintr-o mână în alta, Deev îşi aruncă vestonul şi munceşte numai în cămaşă – acum loveşte plopul din partea opusă.

Poc! Poc!

— Stai, nerodule! se aude o voce de departe.

Dinspre oraş aleargă împleticindu-se şeful de gară, înconjurat de câţiva binevoitori care l-au anunţat ce se petrece.

Dar Deev nu ascultă. Se propteşte cu spinarea în trunchiul ciuntit şi cu picioarele în pământ. Îşi încordează muşchii, împinge copacul cu umerii. Plopul trosneşte şi cade – drept în faţa şefului de gară.

Copacul se prăbuşeşte curat: între clădirea gării şi depozite, fără să atingă băncile sau gărduleţul. În jur se împrăştie un praf ceţos amestecat cu gunoi, aşternându-se pe spectatorii care sar la o parte.

— Hei! mai apucă să exclame şeful de gară.

Dar Deev deja taie crengile de pe trunchi: Poc! Poc!

Să plece! Să plece! răsună crengile şi se desprind una câte una de pe plop.

— Strânge-le! îi ordonă Deev mecanicului. Şi încălzeşte motorul. Eu între timp mai tai.

Acesta – un papă-lapte, un idiot! — şovăie, nu se hotărăşte să adune prada în văzul lumii.

— Ce-i scandalul ăsta, nemernicule?! Şeful de gară îşi

croieşte drum prin mulţime. Crezi că dacă ai de condus copii înfometaţi ţi se permite orice?

Numai că de Deev nu te poţi apropia – toporul şuieră prin aer ca o coasă la secerat.

— N-am timp să stau la discuţii cu tine, îi aruncă el peste umăr între două lovituri. Dacă nu poţi să mă ajuţi, măcar nu mă deranja.

— Păi s-a întors tot oraşul cu susu-n jos pentru copiii ăia ai tăi! Jumătate din CEKA n-a dormit azi-noapte ca să-ţi facă ţie rost de combustibil!

Deev, cu toporul într-o mână, mai ia o creangă tăiată de pe jos şi o pune în braţele mecanicului buimăcit:

— Eu cu cine vorbesc? Adună, nu sta!

Acesta face o grimasă, nehotărându-se nici să nu-l asculte pe comandant, nici să ducă lemnele în tren.

— Poftim, uite-ţi combustibilul, fir-ai tu să fii!

Şeful de gară arată cu mâna spre oraş, de unde vine legănându-se o căruţă încărcată până la refuz.

Duce o căpiţă uriaşă – nu e fân, ci un fel de scânduri şi beţe, care ies în toate părţile din grămadă şi, scuturate în mers, stau să cadă din căruţă. Calul înaintează încet – abia îşi târăşte povara; vizitiul păşeşte alături, ţinându-l de căpăstru.

— Dacă n-ar fi vorba de copii, nu ţi-aş da nicio aşchie! Te-aş preda la miliţie, ca pe un tâlhar!

Scândurile şi beţele sunt foste mobile: hăcuite în grabă, ca să încapă cât mai multe în căruţă – şi scumpe. Picioare curbate strălucesc în razele dimineţii, uşi de bufet scânteiază cu geamurile sparte. Piesele de mobilier sunt numeroase – nu un singur proprietar a fost deschiaburit în noaptea asta, nici doi, ci mai mulţi.

Şi trebuie să-i spună ceva aducătorului supărat – să-şi ceară iertare pentru plopul tăiat sau pur şi simplu să-i mulţumească. Ori măcar să-l privească omeneşte. Dar nu

se poate opri, şi continuă să taie crengi, făcând să ţâşnească seva copacului de sub lamă: Poc! Poc!

— Mulţumesc, tovarăşe, îi spune Belaia şefului de gară şi-i strânge mâna – ferm, ca un adevărat comisar. Descărcăm imediat căruţa.

— Şi cu astea ce facem? întreabă timid mecanicul, arătând cu capul spre crengi.

Şeful de gară dă din mână a lehamite: acu' adună-le, ce să mai...

Surorile târăsc pe şine bucăţile de mobile. Câte două, câte trei, apucând neîndemânatic uşile de şifonier sculptate sau mesele rupte în jumătate, ele merg cu paşi mărunţi peste traverse, împiedicându-se şi scăpându-şi povara din când în când. Şi deodată devin foarte asemănătoare – nişte femei bătrâne şi slabe, îngheţate de vânt, par a fi chiar surori.

Să plece! Să plece!

Şeful de gară duce lemnele tăiate de Deev la „ghirlandă" – umflându-şi venele şi înjurând fără încetare, trage buştenii pe platformă.

Locomotiva reînsufleţită împrăştie aburi şi scântei.

Iar Deev încă taie...

Până când, deodată, nu mai are ce tăia! Se uită în jur nedumerit: aşa e, a fost un copac, dar totul a dispărut, n-a mai rămas nimic. Nici din oamenii din jur n-a mai rămas nimeni, doar câteva muieri pornite în bejenie se apleacă şi adună în poale aşchiile sărite peste tot, uitându-se cu teamă la Deev.

Cu toporul în poziţie de luptă, se repede spre „ghirlandă".

Cum să nu mai aibă ce tăia? Păi uite, e o grămadă de mobilă, să tot tai pân' la noapte! Cu uşurare, Deev sare pe platforma tenderului, îşi ia avânt şi înfige lama toporului în lemnul scump: Poc!

— Ajunge, nu vă mai omorâţi cu munca! zice Belaia de undeva din spatele lui.

N-are timp să se întoarcă – trebuie să muncească. Şi Deev munceşte. Nu-şi simte nici spatele, nici braţele – mijlocul i se îndoaie şi întinde singur, umerii se mişcă singuri – e al naibii de bine! Trupul îi e ud, scăldat în sudoare. Şi faţa îi e udă, îi curg picături pe ea şi îi intră în ochi.

— Dă-mi toporul, nepoţele, îi spune acum vocea felcerului.

— Duceţi-vă dracului toţi! Cu cât tai mai multe, cu atât plecăm mai repede!

— Deev, sângeraţi! V-aţi lovit la frunte cu toporul.

Într-adevăr, ochii i se întunecă. Îşi atinge pleoapele cu palma, ca să şteargă această întunecime nepoftită – pe degete e ceva ud, roşu. Şi, în timp ce Deev stă şi îşi priveşte uimit degetele, cineva îi ia cu grijă toporul din mână.

— O să te pansez, nepoţele.

Labele uriaşe ale bătrânului îl cuprind din toate părţile. Deev se zbate, ca o muscă prinsă într-un pumn, îşi încordează tot corpul, dar în zadar: capul îi e cuprins ca într-un inel de o legătură strânsă, înfăşurată o dată, de două ori, de trei ori... în sfârşit, labele cele puternice îi dau drumul.

— Acum eşti mulţumit? strigă Deev în faţa severă a bătrânului. Ai făcut totul cum trebuie? Ai conştiinţa curată?

Îşi smulge legătura din jurul capului – când a apucat să se îmbibe de sânge? — o azvârle la picioarele felcerului şi se îndepărtează, făcând să trosnească mobilele sparte...

Şi deodată e în vagonul de comandă, în compartimentul lui. Stă pe sofa, aplecat, strângându-şi palmele între genunchi.

Belaia e lângă el, îi şterge fruntea cu o cârpă. Cârpa e

pe jumătate roşie.

— Nu vă învinuiţi, Deev, îi spune. Era deja decis. Din clipa în care aţi promis să-i luaţi pe bolnavi în eşalon a fost clar că n-o să ajungeţi cu ei vii. Şi mie mi-a fost clar, şi directoarei centrului. Ea însă n-a rostit o vorbă, cotoroanţa, deşi a înţeles totul. S-a bucurat că scapă de copii.

Of, mai bine-ai tăcea! El se retrage, se întoarce, dar compartimentul e strâmt, n-ai unde să fugi. Şi oriunde s-ar întoarce, din toate părţile îl priveşte Belaia. Iar l-au prins! Mai întâi l-a prins Bug şi l-a chinuit cu bandajul. Acum comisarul – şi iar îl chinuie...

— Ştiţi câţi bolnavi am ucis eu? Un eşalon. Un eşalon întreg, Deev. Două sute de copii. Eram încă proastă, fără experienţă. Îi refuzam pe toţi: copii sănătoşi, mame cu prunci – îi luam numai pe bolnavii la pat. Mă gândeam că o să ajung cu ei, era de mers doar de la Astrahan la Moscova... Din două sute am ajuns cu douăzeci.

De ce nu-ţi mai tace limba aia afurisită?!

— Numai că nu trebuie să ţineţi minte asta, Deev. Nici să vă lăsaţi chinuit de gânduri nu trebuie. Să nu vă gândiţi, să nu vă amintiţi, să lăsaţi totul în urmă şi să mergeţi mai departe – numai aşa se poate. Altfel înnebuniţi.

Şi-ar fi acoperit urechile, dar mâinile îi sunt prinse între genunchi, nu le poate scoate. Ar închide ochii, dar pleoapele nu-l ascultă.

— Vă ajut eu, spune Belaia liniştitor.

Se ridică şi încuie uşa compartimentului. Încuie şi compartimentul ei şi trage uşa-armonică. Trage şi draperiile de catifea, se face întuneric.

Zăngăne o curea, foşneşte o ţesătură, a doua. Şi Belaia se aşază lângă Deev, iar din îmbrăcămintea ei n-a mai rămas nimic.

Îi ia palma – la început o trage îndelung dintre genunchii lui strânşi, apoi îi desface degetele strânse în pumn – şi i-o

pune pe sânul ei. Îi ia şi cealaltă palmă, o pune şi pe ea.
— Hai, zice.
Iar degetele lui Deev sunt negre, mânjite de sânge. Ar fi păcat să păteze trupul curat al femeii. Încearcă să-şi tragă palmele, dar Belaia i le ţine strâns, n-are cum.
— Hai, Deev, repetă ea şi îi apasă mai tare mâinile. Credeţi că nu ştiu de uşa deschisă noaptea? Nu văd cum vă uitaţi la mine?
Pielea moale de femeie se acoperă încet de broboane de la frig. Ca şi a Cuculinei, cândva, pe aceeaşi sofa.
Dar Belaia deja îi desface cureaua – cu îndemânare, într-o clipă. Îi descheie şi tunica şi i-o trage peste cap – mâinile lui Deev se ridică fără voie în aer, ca ale unei păpuşi. Îi scoate şi ghetele, îi desfăşoară moletierele de pe tălpi. Şi îl întinde pe sofa – arcurile îl împung în coaste – iar ea se întinde alături. Corpul ei e peste al lui. Faţa ei e peste a lui. Buzele ei sunt peste ale lui: Belaia îl sărută pe Deev, îndelung şi fierbinte. Ca zdrahonul de Chelios la CEKA din Sviajsk.
— O să vă ajut, îi şopteşte. Vă ajut.
Şi ceva se răsuceşte în el – sau lumea se răsuceşte? Sau el se răsuceşte pe sofaua îngustă? — şi se lasă greu în jos.
— Aşa, îi suflă în ureche buzele femeii. Aşa, sunteţi un băieţel cuminte.
Şi el respiră în aceste buze.
Şi cineva respiră alături, foarte aproape. Un al treilea.
Belaia ţine faţa lui Deev între palmele ei, nu-l lasă să se întoarcă şi să se uite.
— La naiba cu puştiul, spune ea. N-are decât să se uite.
Dar care puşti? Cine respiră în penumbră, de sub masă? Oare Senea-Ciuvaşul?
Deev se întinde spre fereastră şi desface draperiile:
— Senea!
Nu, nu e Senea, e alt chip.

Iar Senea nu-i.

Deev se ridică şi, încheindu-şi pantalonii din mers, iese din compartiment.

Merge undeva, merge, lipăind cu tălpile goale pe fierul rece – şi nu ştie nici el cum a ajuns pe acoperişul vagonului. Se întinde între capac şi coş.

Şi iată, locomotiva ţipă cu voce joasă, roţile bat – „ghirlanda” se îndepărtează de Buzuluk. Şi ar vrea să se bucure – am plecat, în sfârşit am plecat! — dar nu poate. Îşi simte pieptul sfâşiat, de parcă s-ar fi lovit cu toporul în coastă, nu în frunte. Îşi simte şi gâtul sfâşiat, şi ochii. Ar vrea să plângă nestăpânit, dar nu are cu ce – ochii îi sunt uscaţi. Şi să respire ar vrea, dar durerea nu-l lasă. Îşi lipeşte fruntea de acoperişul alunecos, mânjind tabla cu sânge, şi scoate din el durerea asta pe gură şi pe nas – mugeşte. Şi când aerul din plămâni i se termină, când nu mai poate să respire, zace fără suflare.

Picioarele lui goale ating ceva cald, umed, care-i gâdilă uşor tălpile şi călcâiele. Surprins, Deev suspină şi se întoarce: credinciosul Zagreika se târa cu grijă, lingând picioarele goale ale stăpânului.

IV
Unul

Oaaameni buni, oaaaameni! Unde sunteţi? Eu sunt aici.

Mă târăsc, mă legăn, alerg pe pământ. Am mâini şi picioare, gură. Degete, ca să apuc. Dinţi, ca să muşc. Ochi, nas, sânge sub piele – de toate am. La fel ca voi. Dar voi nu sunteţi. Eu sunt, dar voi nu mai sunteţi. Întorc capul în toate părţile, îl întorc: unde sunt oamenii, undeeee? Au pierit de mult.

Pământul n-a pierit. Cerul n-a pierit. Pământul e negru, roşu, roşcat, roşiatic. Cerul e cenuşiu, albastru, cu verde şi galben. Între cer şi pământ toate sunt. Multe sunt. Şi eu sunt. Eu nu pier.

A fost odată o izbă. În ea cuptorul trosneşte, încins tare. Din pereţii de bârne curge răşina, poţi s-o iei cu degetul şi s-o sugi. Ferestrele sunt nişte găuri mici. Uşa e o gaură mare. De sub scândurile podelei miroase a pământ. Pe podea mişună furnici. Se târăşte surioara. Furnicile sunt mai gustoase decât răşina.

Corpul furnicilor străluceşte ca un fruct. Dar fructe sunt puţine, iar furnici, multe. Ce e mult, aia mâncăm. Iarna însă, nu-s nici furnici, nici fructe. Doar zăpadă şi surioara mea – care urlă, urlă, urlăăăăă…

A fost odată o mamă. Cânta la culcare: „Adormiţi mai repede, muriţi mai repede”. Eu n-o ascultam. Eu nu sunt ascultător. Eu nu sunt frumos, a spus-o chiar ea. Eu nu sunt neîndemânatic. Eu nu pier.

Nici sora mea n-o asculta. Ea are burta ca un dovleac şi picioarele curbate, ca nişte crengi. Părul e ca un cuib de ciori. Nu poate să meargă, se târăşte. Eu pot. Eu sunt putincios. Pot de toate: să înghit, să sug, să rod. De-aia am dinţi. Sora mea n-are – nu-i cresc.

Şi mama are, i-au crescut de mult. Deja îi cad.

Promoroaca e tot mai groasă şi mai groasă, eu aş fi îngheţat, dar ea nu îngheaţă. Iese pe crivăţ fără cojoc şi nu îngheaţă. Spală rufele în râu şi nu îngheaţă. E puternică. De la mama nu poţi să pleci.

Sora mea e slabă. Şi furnicile sunt slabe, sunt uşor de prins. Iarba e slabă, e uşor de rupt. Copacii sunt puternici. Pietrele din stepă sunt puternice. Focul, dacă e mic, în sobă, e slab; dar dacă arde într-un rug, e puternic. Zăpada în mână e slabă şi se topeşte repede; dar dacă-i viscol, te omoară. Şi febra te omoară, n-ai cum s-o învingi.

Eu însă am învins-o odată. Mama mi-a spus: ai dogorit două săptămâni, iar peste alte două săptămâni zăceai fără vlagă, nici ochii nu-i mai deschideai. Apoi ai învăţat din nou să mergi. Aşadar, eu sunt şi slab, şi puternic. Ca zăpada sau ca focul. Asta-i bine.

Îmi place zăpada, e multă lumină şi culoare în ea. Şi focul îmi place, pentru că e viu. Oamenii sunt deseori morţi, dar focul e viu mereu.

Îmi mai place cum se topeşte gheaţa – mă uit primăvara. Cum îşi ţese păianjenul pânza – asta e deja vara. Păianjeni nu poţi să mănânci, poţi doar să te uiţi la ei. Dar pânze de păianjen poţi să mănânci. Şi gheaţă poţi. Mama nu mă lăsa, dar eu mâneam. Sunt neascultător. Tot ce e puternic e neascultător: vântul, furtuna, ploaia. Mă uit la ce-i puternic, ascult ce-i puternic – forţa lui pătrunde şi în mine.

Nu-i asculta, spunea mama. Pe ceilalţi oameni. Şoptesc tot felul de prostii despre tine – n-au decât. Dar eu nici nu-i ascultam pe oameni. Ascultam mai mult frunzele şi păsările. Sau cum clefăie noroiul sub roţi. Sau cum trag mitralierele.

Pe când sora mea încă nu era născută, se trăgea mult. Când s-a născut, încetaseră. Păcat. Mitraliera sună frumos, egal, ca o rostogolire. Şi puşca scurtă sună frumos. Cel

mai frumos sună tunul; atunci poţi să admiri şi explozia. Exploziile sunt flori mai frumoase decât toate cele de pe pajişte, doar că se ofilesc repede.

S-a născut miorlăita asta, şi a venit foametea. Mai bine nu se năştea. Aşa zicea şi mama. Dacă sora mea ar muri, s-ar întoarce oare împuşcăturile? Şi s-ar termina foametea? Nu ştiu.

Multe nu ştiu. Am avut un tată? Unde s-o fi dus? De ce furnicile sunt gustoase, iar păduchii nu? Unde-au dispărut vacile şi caprele? Ce gust are untul? De ce seva de mesteacăn musteşte pe trunchi numai primăvara, iar vara lemnul e uscat, nu poţi să-l mesteci? Şi ce sunt „colhozul” şi „cotele”, de care oamenii se tem mai tare ca de moarte?

Şi, cel mai important: unde-au dispărut toţi oamenii? Acum m-aş bucura de orice om – fie şi de preşedintele nostru şchiop, de bătrâna din vecini, ba chiar şi de soră-mea. Dar au pierit. Mă uit în dreapta, mă uit în stânga – nimeni.

Au fost cândva mulţi oameni – în satul acela, unde era izba cu mama şi sora mea. Oamenii mergeau, mâncau, arau, semănau, călăreau, dormeau în paturi, mureau, erau înmormântaţi. Erau gălăgioşi şi miroseau a transpiraţie. Şi mama mirosea, şi soră-mea. Eu nu miroseam – puteam să mă ascund, şi niciun câine nu mă simţea. Acum însă mirosul de om a dispărut din lume, am mai rămas doar eu pe pământ, şi nu miros.

Nu mai vorbesc – n-am cu cine. Nu ar şi nu semăn: n-am ce, s-a luat totul la rechiziţii (nu ştiu ce înseamnă „rechiziţii”, dar s-a luat). Nu merg pe cal, fiindcă nici cai n-au mai prea rămas pe lume. Nu dorm în pat, ci pe unde se nimereşte. Nu mor. Nu înmormântez pe nimeni. Eu nu sunt ca ceilalţi oameni. Eu sunt neom.

Şi bătrâna din vecini mă numea neom. Avea nişte riduri ca o plasă de pescar pe faţă. Mama avea riduri ca nişte

ramuri, pe obraji şi pe frunte. Şi eu am, dar numai în palme. Şi soră-mea avea. Şi sălciile de pe marginea drumului au riduri, foarte adânci. Şi bârnele din care e construită izba. Şi chiar şi pământul, când e o vară fără ploaie – riduri imense, mai lungi decât mine.

Aşa a fost şi vara aceea – uscată, plină de riduri. Ca bătrâna din vecini.

Câmpurile sunt goale. Nu e nimic de mâncare. Dimineaţa – nimic. Ziua – nimic. Seara – nimic. Şi sora mea e tot goală: deja încerca să se ridice din patru labe în picioare, dar rochie nu avea. Cămila vecinilor a chelit din cauza arşiţei. Dar câmpurile n-au chelit: aşa, golaşe, cum au ieşit de sub zăpadă, aşa au rămas. Primăvara, vara, toamna – au stat aşa, fără grâne şi chiar fără iarbă. Noi mâneam praf, ţărână, furnici. Vecinii au mâncat cămila cheală: mai întâi carnea, apoi pielea cu smocuri de păr ici-colo. Mama le-a cerut o copită pentru ciorbă – nu i-au dat. Lacomi.

O să-i pedepsească Allah, a promis mama. Şi i-a pedepsit: bătrâna lor a turbat. Se arunca asupra tuturor ca un câine şi-i muşca, voia să apuce o bucăţică de carne. S-a repezit şi la mine – am fugit. O săptămână întreagă a fost turbată, până când preşedintele a împuşcat-o. Eram în pădure atunci şi n-am auzit împuşcătura. Păcat. Tare îmi plac împuşcăturile.

Alt vecin aştepta să-i moară familia: nevasta şi copilul nou-născut. Voia să plece fără ei în Persia, să-i fie mai uşor. Îşi pregătise şi căruţa, potcovise şi calul. Tot trecea pe la noi să se plângă că nu mai mor. În cele din urmă, au murit. Dar în aceeaşi zi s-a prăpădit şi calul, aşa că n-a mai plecat nicăieri.

Al treilea vecin mergea prin sat cu o pisică moartă şi ţipa în fiecare curte că mănâncă stârvuri, aşa de tare a sărăcit. Pisica a putrezit curând şi s-a făcut bucăţi, n-a mai

putut merge cu ea. Iar în gospodăria vecinului s-a găsit un sfert de vacă zidit în perete, putred tot – rămăsese doar o mâzgă pe oase, n-aveai ce fierbe.

Du-te în Taşkent după pâine, mi-a spus mama. La vremea aceea stătea în pat de multe zile, nu se mai putea ridica. Şi soră-mea zăcea la pat. Nu ştiam unde e Taşkentul, aşa că nu m-am dus. Ştiam doar Volga, şi Taşkentul nu e pe ea.

Atunci o să mergeţi la orfelinat, a zis mama. S-a ridicat din pat, şi-a legat-o pe soră-mea în spinare şi ne-a dus în oraş.

Am mers, am mers. Am mers şi-am tot mers. Am văzut un om cu barbă galbenă şi cu o droaie de copii – nu ai lui, ai altora, copii foarte mici. Dă-mi-i şi pe ai dumitale, a zis omul, îi duc la gară şi-i trimit cu trenul la Moscova. Asta costă cinci ruble.

Pleacă de-aici, evreu blestemat, a răspuns mama. Minţi. O să laşi copiii pe stradă şi o să dispari cu banii.

Nu sunt evreu, sunt evacuator, a răspuns omul, am şi hârtie cu ştampilă.

Dar mama nu l-a crezut şi n-a vrut să vadă hârtia, ne-a dus singură mai departe. Nici eu nu l-am crezut. De altfel, ea nici nu ştia să citească hârtii. Nici eu nu ştiam. Şi nici nu aveam cinci ruble.

Am mers mai departe. Am văzut un sat pustiu, unde pe stradă mai erau doar căruţe, fără cai şi fără vizitii, iar dintre oameni, nimeni. În unele case şi uşile erau deschise, şi ferestrele, ba chiar şi porţile erau deschise larg, dar oameni, nicăieri. De pe o poartă a ţâşnit o vulpe şi a fugit. În satul pustiu am şi înnoptat, iar dimineaţa am plecat mai departe.

Am mai mers încă mult. Vedeam câmpuri, iar pe câmpuri, oase de cămilă. Mama nu avea putere să se ducă de fiecare dată până la ele, tot dădeam eu fuga să verific

dacă nu e vreun pic de carne pe oase. Nu era. Voiam ca mama să înţeleagă ce isteţ sunt şi să nu mă dea în oraş. Pe soră-mea putea s-o dea, că de la ea nu avea niciun folos, dar pe mine să mă ţină lângă ea.

Lângă o ravenă am întâlnit o haită de câini, şi s-au luat după noi. Mama a grăbit pasul. Sunt lupi, a zis ea. Mă uit: n-au cozile în formă de inel, ci sunt drepte: aşa e, sunt lupi.

Iar noi nu aveam nici furci, nici vreo armă. În jur nu erau nici copaci mai mari, nici case unde să ne ascundem. Doar stepa şi drumul. Pustiu cât vedeai cu ochii, niciun om. N-aveai pe cine să chemi în ajutor.

Lupii la început au alergat în urma noastră, apoi alături de noi, iar apoi ne-au înconjurat. Nu mai puteam trece nici înainte, nici înapoi, peste tot se căscau boturi galbene. Multe.

Atunci mama a dezlegat-o pe sora mea din spinare şi a aşezat-o pe drum. Lupii – la ea. Mama m-a apucat de mână şi a luat-o la fugă – atât de repede, cum nu mai alergase în viaţa ei. S-a întors să se uite la soră-mea – în spate doar fiarele urlau, se luptau, iar soră-mea, nicăieri. Pierise. Poate scăpase?

Am alergat îndelung, până ne-au secat puterile. Apoi am căzut la pământ, în zare se vedeau deja case cu acoperişuri de fier – oraşul.

Ne-am tras sufletul. Am vrut să mă ridic în picioare, dar n-am putut: îmi tremurau genunchii, nu mă mai ţineau. Atunci mama m-a luat în spinare, ca pe soră-mea nu demult. Îmi era ruşine, dar nu aveam ce face, m-am lăsat cărat de mama.

Am intrat în oraş. Şi acolo era pustiu, niciun om. Pe străzi mergeau căruţe cu cai, nişte tramvaie ciudate zdrăngăneau pe şine, dar oameni nu erau. De-a lungul caselor goneau cobiliţe cu găleţi, geamantane, mantale şi

chipie. Şi nici un singur om. Dispăruseră.

Nu mă lăsa aici, îi spun mamei, aici nici nu sunt oameni. Ce să fac singur? Singur o să supravieţuieşti, îmi răspunde.

Mergem prin oraş. O mulţime de halate, rochii şi jachete. Scârţâie harabale. Pe străzi fâşâie mături, ridicând praful. Butoaie pe roţi strigă: Apăăăăăăă! Apă de vânzareeeee! O piatră de tocilărie se roteşte şi şuieră: Assssscut cuţţţţite! E înfricoşător.

Am ajuns la o casă mare de piatră, am bătut şi uşa s-a deschis. Mama m-a dat jos din spinare şi m-a împins spre uşa aceea.

Nu primim proşti, a zis uşa. Ăsta are privirea tulbure şi îi curg balele. Da’ nu-i deloc prost, s-a stropşit mama. E după tifos. Poate şi să meargă. Acum a obosit foarte tare, de-aia se clatină pe picioare, de obicei aleargă singur. Dar uşa se trântise deja.

Atunci mama m-a aşezat sub uşa aceea şi mi-a spus poruncitor: Stai aici. Ea a plecat.

Dar eu sunt neascultător – am stat un pic, apoi m-am ridicat. Genunchii nu-mi mai tremurau. Şi am pornit înapoi, spre casă.

Degeaba mă făcuse uşa prost – am găsit singur drumul. Eu, când văd ceva o dată, nu mai uit. Şi cum am mers cu mama două zile într-o direcţie, aşa am păşit în direcţia opusă, pe aceleaşi drumuri şi poteci, şi nu m-am rătăcit niciun pic. Până şi de înnoptat am înnoptat în aceeaşi casă din satul pustiit.

Lupi n-am mai întâlnit, nici nu le-am auzit urletele. Pe drumul pe care o lăsase mama pe sora mea n-am găsit nimic. Şi totuşi noaptea, când stăteam întins într-un hambar străin, pe un fân străin, mi s-a făcut frică. Trosneşte o crenguţă – tremur. Cântă un greier – tremur. Mijesc ochii şi mi se năzăreşte un bot roşcat, arătându-şi colţii. Conducătorul haitei de lupi. Şi n-am pe cine chema

în ajutor – nu mai e picior de om pe verste întregi de jur-împrejur.

Atunci m-am gândit cum puşca preşedintelui, cea cu care trăsese în bătrâna turbată, aruncă un glonţ uriaş în botul ăsta. Botul e făcut bucăţi.

Dar după el, un altul – încă unul, şi încă unul: o haită de lupi fără număr. Aşadar, o singură armă nu va fi de ajuns. Am chemat în minte puştile pe care le-am văzut la soldaţi – demult, când era război. Puştile astea au tras în boturile căscate. Bum! — şi toate sunt făcute bucăţi. Bum! — şi toate aceste bucăţi se împrăştie în bucăţi mai mici.

Dar armata roşcată e mare. Apare de niciunde vulpea care mişuna prin satul părăsit. Blana roşie îi e înfoiată, iar ochii – albi, ca ai muribunzilor, împotriva uneia ca asta e nevoie de o mitralieră, şi încă de una mare. Se roteşte această mitralieră: cartuşiera tremură, scuipând o ploaie de fier. Şi vulpea e zob!

După vulpea spulberată, pădurea galbenă tresare, se pune în mişcare, copacii dau din crengile stufoase. Nu, nu e pădure – e barba evreului roşcat. Uriaşă, mai înaltă decât casele. Părul îi flutură ca o vâlvătaie, pe el aleargă păduchi, clănţănind din gheare. Tramvai cu pereţi şi uşi de fier, unde eşti? Iată-mă, eu sunt! îmi trec roţile de oţel peste lindini – pârrr! Cu şinele, ca nişte seceri: hârşti! hârşti! Piatra de tocilărie împroaşcă cu scântei, aruncă o sută de cuţite lucitoare – şi îi retează barba, i-o fac praf. Victorie! Uraaaa!...

Aşa a trecut noaptea. Prima mea bătălie: roşcatul, stufosul şi blănosul contra fierului. Fierul a învins. Am obosit foarte tare. Dar sunt viu. În zori m-am ridicat şi am plecat mai departe.

Am ajuns în satul nostru. Nici aici nu e nimeni – nici pe stradă, nici la sovietul sătesc. Moscheea e pustie. Şcoala e pustie. Toate curţile sunt pustii. Până şi la depozit, unde

stătea întotdeauna de pază un soldat înarmat, numai puşca se mai iţeşte prin uşă.

Am găsit izba noastră. Am intrat. Înăuntru e gol, n-a mai rămas nimic. Şi mama stă întinsă – pe masă, exact în mijlocul camerei. M-am temut că o să mă certe că n-am ascultat-o – m-am cuibărit încetişor lângă ea, nici n-a observat.

Am stat aşa îndelung. Mi s-a făcut foame şi am mâncat furnici: ieşeau de sub scândurile podelei şi alergau pe masă, pe mâinile şi pieptul mamei, pe faţa ei. Furnicile sunt mai gustoase decât pânza de păianjen.

Spre seară am îngheţat. M-am lipit de picioarele mamei, dar nu erau calde. M-am gândit s-o acopăr cu cojocul – mi-am amintit că încă din primăvară l-am dat pe jumătate de găleată de cartofi. M-am strecurat sub fusta ei, i-am îmbrăţişat genunchii – erau reci şi tari ca piatra. Am închis ochii, să nu-mi îngheţe.

Dinspre corpul mamei venea o răceală ca de mormânt, te lua cu frisoane. Atunci mi-am amintit cum se încălzeşte soba noastră foşnitoare dacă pui lemne în ea – trosnesc scânteile, şuieră hornul – şi curând mi-a fost mai uşor, şi mi-au trecut frisoanele, ba chiar mi-a transpirat ceafa de căldură. Sudoarea picura de pe spinarea mea pe genunchii mamei: pic, pic!

Dar fusta mamei parcă nu era cusută din pânză, ci din promoroacă, părea de gheaţă la atingere. Atunci am înţeles: promoroaca din păr i se împrăştie în corp, cuprinde totul în jur şi îl acoperă cu gheaţă. Acuşi-acuşi mă acoperă şi pe mine. Ba nu! N-am învins eu febra tifoidă? N-am stat eu în izba asta cu foc curgându-mi prin vene? Atunci, unde eşti, căldură dogoritoare, înfrântă de mine? Aici sunt! A suflat, a tot suflat, şi în cameră, în loc de aburul alb al gerului tremură acum o ceaţă care se scurge în lacrimi pe geamuri. Şi acum sunt scuturat nu de frig, ci de o căldură

cumplită.

Dar de sub crăpăturile podelei se furişează în izbă iarna – deşi încă nu e timpul ei. Furnicile au fost suflate spre colţuri, ca nişte crupe negre. Dar nişte crupe albe ţâşnesc de sub scânduri, împrăştiindu-se prin cameră. Lângă pereţi cresc troiene. Vârtejuri de zăpadă înconjoară picioarele mesei, sus, tot mai sus, acuşi ajung la mine şi la mama. Dar de unde şi până unde iarnă, în sufocanta vară de pe Volga? Mi-am amintit de crăpăturile de pe câmpiile uscate – şi imediat tavanul a sfârâit de căldură, ca o tigaie încinsă în zăpadă. Vârtejurile de zăpadă susură, se topesc. Crivăţul coboară spre podea, transformat într-o burniţă fină. Troienele bolborosesc, dispărând – fierb ca o ciorbă de cămilă...

Aşa a fost cea de-a doua bătălie a mea: a frigului cu dogoarea. În noaptea aceea am îngheţat şi am transpirat, iar am îngheţat şi iar am transpirat – de nenumărate ori. Am obosit atât de tare, că abia mai aveam viaţă în mine. Am înţeles că bătăliile astea, deşi sunt periculoase, doar ele mă pot apăra. Că oameni nu mai rămăseseră în jur. Şi am început să lupt în fiecare noapte. Voiam să trăiesc.

Am mai căutat mult timp oameni. Dimineaţa fugeam de lângă mama – încetişor, să nu se trezească şi să mă certe. Rătăceam prin sat şi prin împrejurimi zile întregi. Găseam morţi – de-a lungul drumului, ba chiar şi la cimitir, în morminte comune, neacoperite; zăceau ca nişte lemne, cu mâinile şi picioarele întinse în toate părţile... Vii – nicăieri. Seara o tot întrebam pe mama: unde-au dispărut? Ea devenise tăcută, nu-mi răspundea. Şi într-o bună zi a dispărut şi ea. Şi a rămas o masă goală în izba pustie.

Toţi au pierit.

Dar eu nu pier.

M-am gândit, m-am tot gândit – şi am plecat din satul acela în care totul dispare.

Şi acum merg singur pe pământ. Calc, păşesc, tropotesc. Uneori alerg, tot singur. Se întâmplă să şi înot, dacă dau de un râu. Mă târăsc şi mă caţăr în copaci, după nuci şi mere. La toate mă pricep. Sunt priceput. Mă uit, privesc, observ. Înşfac, smulg, agăţ – sunt îndemânatic. Ating cu limba, sug. Ţip şi fluier, înjur. Inspir şi expir. Singur.

Rod de toate: capete de ştiucă, ghinde, brânca-ursului. Sfeclă sălbatică, cuiburi goale de rândunică. Melci cu cochilie, raci vii. De-aia am dinţi. Găoace de ou, copite şi conuri. De-aia am dinţi puternici. Îmi rod unghiile şi le îngrop în pământ. Îmi rod pielea din jurul unghiilor şi o înghit. Păduchi nu înghit: nu sunt gustoşi. Nici sângele de pe julituri nu-l înghit – îl ling. Ling şi răşina de pe brazi şi pini, roua dulce de pe trifoi. Pietre de râu, dacă sunt frumoase – îmi place frumuseţea. Sug beţişoare din muşuroaie şi regine ale furnicilor.

Simt boala de departe. Nu când aduce vântul mirosuri, ci mult mai devreme. Cum o simt, cum fug. Fug de un sat cuprins de holeră. Fug de răpciugă. Fug de oftică, de pojar. De tifos nu fug, nu se prinde de mine.

Mestec linariţă dacă mă ustură în gât. Mestec leurdă dacă mă ustură gingiile. Nu mestec nimic dacă mă doare burta – aştept câteva zile şi trece de la sine.

Ştiu să mănânc o cioară moartă. Şi peşte putrezit. Ştiu să mănânc şerpi, viespi, faguri de miere. Piele, muşchi, şi păr, coadă de şopârlă. Oase, fân proaspăt, paie uscate. La toate mă pricep. Sunt priceput.

Mă pricep să înnoptez în zăpadă, acoperindu-mă cu ace de pin. Şi în copac, legându-mă de trunchi. Şi îngropat în nisip – mă pricep. Ascuns într-o stâncă – mă pricep.

Mă pricep să trăiesc. Eu n-o să pier.

În mine e un război. El se poartă în fiecare noapte. Tot ce văd, aud, respir şi înghit se luptă cu ceea ce văd, aud,

respir şi înghit. Amintirile cu amintiri. Gândurile cu gânduri. Ce e roşcat şi blănos – cu fierul. Rece cu fierbinte. Repede cu încet. Mic cu mare. Tare şi ascuţit cu moale şi pufos. Mirosul florilor cu mirosul putregaiului.

Ziua îmi dăruieşte mâncare, noaptea, război. Mâncarea e săracă. Războiul e bogat. Mâncarea mă hrăneşte, războiul mă apără.

Războiul e mai puternic decât orice pe lume. Şi mai aspru decât orice. Şi mai înţelept – pentru că în el rămân întotdeauna în viaţă. Iar fără el aş fi murit de mult – de frică, în satul fără oameni, sau de frig, la picioarele mamei.

Tot ce fac e pentru el. Adun mirosuri şi gusturi, flori, imagini, mişcări şi scânteieri, zgomote – ca să am cu ce să hrănesc războiul noaptea. Mă uit pe cerul la apus, îmi întipăresc în minte arderea culorilor şi plutirea norilor – pentru el. Adulmec frunzele veştede şi ascult cum pocnesc, şi împung cu degetul pământul moale – pentru el. Ţin minte trosnetul crengilor sub picioare. Ţin minte greutatea mâlului în palmă. Ţin minte tremurul soarelui pe pânza de păianjen. Ţin minte foşnetul rogozului în vânt. Ţin minte hoitul unui măgar. Şi cum înfloresc nuferii în mlaştină. Şi cum moare o viperă. Şi cum erau să-mi degere tălpile pe ger, mai întâi mi-au amorţit, apoi le-am simţit arzând, parcă înţepate de ace dinăuntru. Ţin minte totul. Îmi fac provizii.

Ca noaptea să găsesc: susuratul unui pârâu împotriva surorii flămânde. Foşnetul rogozului împotriva palisadei de mâini şi picioare din groapa comună neacoperită. Înflorirea stepei împotriva goliciunii mesei singuratice din mijlocul camerei. Nişte cerbi care pasc împotriva sfertului de vacă ascuns în zid. Zborul rândunicilor împotriva muribunzilor care se târăsc pe străzi nu mai repede ca melcii. Moliciunea lânii albe împotriva trupului gol, scuturat de groază al surorii mele în mijlocul drumului.

Rămân în viaţă – înving.

Războiul mă secătuieşte de puteri, mă istoveşte. Abia mă târăsc după aceea. Dar rămân în viaţă. Şi doar uneori mă îneacă jalea. Şi-mi vine să urlu: Oaaaaaameni buni, oaaaaaameni! Unde sunteţi? Eu sunt aiiiiici. Am obosit singuuuuuuur. Am obosit să lupt, mă prăbuşeeeeesc... Şi jalea asta n-are nici gust, nici culoare, nici miros. Şi împotriva ei n-am de ce să-mi amintesc.

*

M-am gândit să ucid jalea cu o locomotivă: să mă întind între şine şi să aştept ca bizara maşinărie să treacă peste mine. Aşa făceau băieţii, văzusem cândva demult, apoi urlau ca arşi şi râdeau în hohote, fără să se poată opri. Poate mă ajută şi pe mine?

M-am aşezat pe traversele de lemn dintre şine şi aştept. Pe cer se târăsc nori pufoşi – aştept. Udat de burniţă, uscat de vânt – aştept. Nişte drepnele au zburat mai întâi sus, apoi aproape în faţa mea, iar după ploaie s-au ridicat din nou la nori. Eu aştept, am răbdare.

Şi deodată au început să tremure sub mine traversele de lemn, să vibreze oţelul – mai întâi abia observabil, apoi cu fiecare minut mai tare. Vine maşina cu aburi, se apropie! Iar eu nu pot nici sunetele să mi le întipăresc în minte – atât de nerăbdător sunt.

Se zguduie traversele, gata-gata să mă arunce în sus. Şi şinele se scutură, zdrăngănesc tampoanele de fier. Ceva se apropie, răsună, geme, pufăie, bate. Şi respiră, respiiiiră, respiiiiiiră... Şi eu respir – des, de zici că alerg cât mă ţin puterile. Fac ochii mari, nu vreau să-i închid – ca să-mi arunc toată jalea sub roţile maşinăriei de fier, să nu-mi rămână nimic în inimă. O aştept, blestemata, o aşteeeeept... Deja zăngănitul de oţel îmi izbeşte urechile... deja îmi simt capul invadat de ceva fierbinte şi umed... şi umbra se mişcă... acuuuuuum!

Nu botul locomotivei a acoperit cerul, ci o faţă.
O faţă de om.
Bărbătească şi încruntată.
— Ce faci aici, frate?
Eram buimăcit: un om?!
— Hai, dă-te la o parte, îmi ordonă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.
De parcă ar fi ceva obişnuit să întâlneşti pe cineva. De parcă oamenii ar mişuna peste tot prin lume, cum era odinioară.
Îmi e şi frică să mă mişc, ca să nu-l tulbur. Numai să nu dispară mohorâtul ăsta, să nu piară din faţa ochilor mei.
— M-auzi?
Deja e supărat de-a binelea.
Păi cum să nu te aud, omule?! Dacă te-am aşteptat atâtea luni, dacă nu atâţia ani. Am tânjit. Am urlat. M-am întins pe şine, numai ca să-mi fie mai uşor.
Şi uite, ai apărut tu. Ai totul la fel ca mine: cap, păr, piele fără blană, iar sub piele, sânge. Vorbeşti, umbli, te superi – ca şi mine. Miroşi puternic, încă nici n-am apucat să mă uit bine la tine, şi deja te iubesc.
— Poţi să-ţi mişti mâinile, picioarele?
Pot. Nu numai să mi le mişc – pentru tine ca o zvârlugă o să joc. O să muncesc pentru tine, o să ar ca o cămilă. De toate fac – numai să nu dispari.
Rămâi cu mine, omule!
— Ce să facem cu tine, să te rostogolim de pe şine ca pe un bolovan?
Fă ce vrei cu mine – rostogoleşte-mă pe pământ, tăvăleşte-mă prin noroi, loveşte-mă, ca pe ultimul câine – o să mă uit cu dragoste la tine şi o să-ţi sărut tălpile. Numai să nu dispari.
Şi mă ridică în braţe, lipindu-mă de el. Ca mama, când era caldă încă. Inspir mirosul lui tare – transpiraţie,

cărbune, fier – şi mă gândesc: cât de adevărat m-ai numit – frate, frate!

— Ce-i cu tine aici? De unde eşti? Ai mamă, tată?

Vorbeşte cu mine, frate, vorbeşte! Eu m-am dezvăţat sau poate n-am ştiut niciodată. Dar tu vorbeşte. Vorbele astea – oricare – mă bucură, de parcă nu cuvinte ţi-ar ieşi pe gură, ci raze de soare.

Şi m-a dus omul – de-a lungul locomotivei care pufăia, de-a lungul vagoanelor de fier, şi cu atâta grijă, că mi s-au strâns măruntaiele într-un ghem fierbinte şi mi s-au ridicat în gât. Mă topesc. Şi în cap îmi răsună: sunt al tău, frate! Al tău pe veci. Şi dacă mă arunci acum sub roţile astea strălucitoare, pe şinele astea strălucitoare – sunt al tău. Şi dacă dispari peste o clipă şi nu mai apari niciodată – sunt al tău.

Nu m-a aruncat, n-a dispărut – m-a dus înăuntru şi m-a aşezat pe un pat îmbibat de mirosul lui. Numai că eu m-am rostogolit de pe pat şi m-am băgat dedesubt.

Aici e locul meu – la picioarele tale. Sub picioarele tale. De-acum o să fiu mereu aici. Şi nicio forţă n-o să mă poată scoate de-aici – o să muşc. De-aia am dinţi. De-aia-s puternici. Să fiu al tău pe veci.

Fratele meu mă trage – şi mă supun.

— Aşa-i, eşti idiot? mă întreabă.

Numeşte-mă cum vrei. Fie şi idiot. Fie şi turbat, ca bătrâna din vecini. Fie şi prost, cum a zis uşa de la casa de copii. Dar fratele meu nu mă numeşte nici prost, nici idiot, ci frate.

— Deocamdată stai aici, frate, îmi porunceşte.

Iartă-mă, frate, nu pot. Eu sunt căţelul tău credincios. Sluga ta credincioasă. Umbra ta credincioasă, nedespărţită, şi nu mă mai despart de-acum de tine. Nu pot să rămân fără tine. O să merg tot timpul după tine şi o să sparg sau o să muşc orice perete care mi-ar apărea în

cale. De-aia am dinţi. Să fiu al tău pe veci.

A înţeles.

Şi am început să fim mereu împreună. Unde e el, sunt şi eu. Unde e el, sunt şi eu.

Mâinile fratelui meu sunt bătătorite şi fierbinţi. Vocea – mai tare ca bătaia roţilor. E înalt cât o căpiţă de fân. Are un pas, de-l auzi peste două vagoane. E mare fratele meu, abia încape în tren. Şi mai puternic decât toţi – mai puternic decât mama, decât preşedintele şchiop, decât evreul cu barbă galbenă. De el nu poţi să fugi.

Locomotiva noastră ba pufăie pe şine, ba stă. Şi mergem unde ne duce. Nu contează unde! Cu fratele meu – e totuna, oriunde e bine. E bine să mergi. E bine să stai. E bine să te plimbi de colo-colo peste şine în gări. Când, în întuneric, ies din ascunzişul meu şi îmi pun faţa în taină pe ghetele fratelui meu – e bine. Când, tot în taină, îi adulmec mirosul în timp ce doarme, de la degetele de la picioare, pe burtă, pe piept, şi până la degetele de la mâini – e bine. Când fratele nu-şi găseşte liniştea şi dă roată vagoanelor pustii, iar eu îl urmez – şi asta e bine. Când se plimbă în zori pe acoperişurile vagoanelor – şi atunci e bine. Totul e bine şi mai bine de-atât nu se poate.

Cea mai mare fericire e când fratele meu îmi întinde cana lui cu supa neterminată sub sofa, şi eu mănânc după el: mestec terciul împreună cu mirosul fratelui meu şi înghit mirosul ăsta împreună cu mâncarea. În astfel de momente îmi vine să plâng, stă să-mi explodeze pieptul. Dar nu plâng, nu-l deranjez degeaba. Rabd.

Fratele meu n-are răbdare, nu-i nevoie. El comandă locomotivelor, ce nevoie are de răbdare? Când se răsteşte: „Scoate ce ai în depozit, şobolan nenorocit, până nu te reclam la CEKA!” – parcă în jur se luminează de la mânia lui. Eu nici nu ştiu asemenea cuvinte, şi nu înţeleg de ce le strigă fratele meu către rafturile goale din depozite. Dar

totul e atât de strălucitor, că mă orbeşte. E strălucitor de la strălucirea lui.

La mama, orice emoţie – şi iubirea, şi supărarea, şi spaima – toate veneau dintr-o mare oboseală şi erau învăluite în această oboseală ca în pâslă sau în câlţi: nici nu le puteai deosebi una de alta. Cu fratele meu e altceva. El nu se supără – se înfurie şi răcneşte. Nu e trist – urlă. Poate să suspine sau să facă zob totul în jur cu toporul. Iar dacă râde, râde larg, cu toţi dinţii. Fratele meu nu are sentimente, ci vâlvătaie. Mai fierbinte decât în cuptorul locomotivei.

Uneori stă dimineaţa pe acoperişul vagonului şi priveşte soarele răsărind. Şi înlăuntrul lui clocoteşte aşa o emoţie, aşa o nelinişte apăsătoare, că lumea din jur pare scăldată în sânge şi tremură. Nu de la lumina zorilor, ci de la sentimentele fratelui meu. Mijesc ochii în faţa acestei mări de roşu, şi totuşi apoi îmi arde sub pleoape jumătate de zi.

Sau se duce în camera învecinată. Se întâmplă noaptea, rar. Inima fratelui meu bate mai tare şi mai des în camera aceea de alături. Iar în inimă, bucuria e stropită cu aur. Şi în jur, de la bucuria asta, totul străluceşte neîntrerupt, ca lumina lumânărilor într-o biserică rusească. Vagonul pare că se umple cu răşină amestecată cu miere, şi în această răşină cu miere a fost aruncat soarele. Aş privi întruna strălucirea asta de aur.

Dar mai dese decât nopţile de aur sunt cele de cărbune. Asta e când fratele meu înmormântează copii morţi. De unde apar, nu ştiu. Apar şi gata. Fratele meu îi duce mai departe de tren şi îi îngroapă în pământ. Şi se umple de o asemenea suferinţă, o asemenea vinovăţie, de parcă i-ar fi omorât chiar el pe aceşti copii. Şi noaptea în jur se umple de negreala cărbunilor. După aceste nopţi, faţa fratelui meu pare multă vreme mânjită cu cerneală, atât e de întunecată.

Eu văd aceste sentimente de aproape, le văd zile în şir – uneori mă încălzesc, alteori mă frig. Fratele meu, fratele meu, om de foc.

*

Du-te, războiule, n-am nevoie de tine. Mi-am găsit alt apărător, mai puternic şi mai bun. Un frate. Alături de el nu mi-e frică de nimic. Pe tine n-o să te mai hrănesc – dispari, pleacă, piei! Oamenii au pierit toţi, piei şi tu.

Dar nu vrea.

N-o să mai adun sunete şi mirosuri. Nu mai las să se dea bătălii în capul meu, am obosit de-atâtea lupte. Nici ochii n-o să-i mai închid – o să stau aşa, toată noaptea, cu ei deschişi. Piei.

Nu, nu vrea.

O zi – nu vrea. O săptămână – nu vrea. Îndată ce închid ochii, se luptă solidul cu lichidul, vorbirea sonoră a fratelui meu cu şoapta mamei, furnicile negre din izba mea cu cămăşile albe care călătoresc pe priciuri în trenul nostru. Se luptă atât de tare, încât îmi tremură şi-mi răsună ţeasta. Iar eu abia mai trăiesc de istovit ce sunt. Pace vreau, pace! încetează! Opreşte-te! M-aş sufoca de oboseală dacă n-ar fi fratele meu.

El mă ia în braţe şi mă leagănă ca pe un sugar. Mama nu mă legăna – n-avea putere. Nici leagănul nu mă legăna – n-avea cine-l împinge. Dar fratele meu mă leagănă. Se urcă pe acoperişul vagonului, se aşază şi întinde braţele. Eu mă culc pe aceste braţe şi rămân nemişcat, ca să ascult liniştea nopţii. Şi ca să alung războiul. Încetează şi piei!

Gâtul fratelui meu în gulerul cămăşii e alb. Pe el se plimbă umbra nopţii, neagră. Iar dacă-ţi mijeşti pleoapele, roşie, ca o bucată de carne pe taraba din piaţă: de câine, sau poate de cămilă. „De om!” – îmi şoptesc buze de evreu undeva, aproape de ureche. Şi buzele acestea sunt

tot roşii. Iar pe buze – spuzeală cu băşici mari, albă toată. Seamănă cu mazărea sau cu fasolea, pe care am mâncat-o cândva – mi-a dat un soldat în trecere într-o cutie de metal. Mai întâi a stat cu mama în izbă multă vreme, iar pe mine m-au gonit afară; apoi mi-a dat cutia asta şi a plecat mai departe. Luam cu degetele fasolea aia roşie şi mi-o îndesam în gură, iar mama se uita la mine şi plângea. Soldatul avea pe chipiu o stea de postav, tot roşie. De atunci numi plac stelele astea. Curând după aceea, au umplut satul – la sovietul sătesc, pe case, pe panouri. Ziceai că ninge cu ele! Odată, a nins peste morţi

— Au fost mulţi în iarna aceea, şi erau ţinuţi în depozit, alături de proviziile de alimente, ca să-i înmormânteze la grămadă mai târziu, dar tavanul depozitului s-a prăbuşit sub greutatea zăpezii. Aşa au zăcut morţii – ninşi, până la sosirea primăverii. Erau albi, iar dacă îi rupeai degetul unuia, era roşu pe dinăuntru. Ca zmeura. „Mănâncă fructul!” chicoteşte bătrâna din vecini, scoţându-şi limba rozalie, din care se scurge o spumă. Albă, afânată

— Ce-o fi, smântână? Smântână n-am mâncat, am auzit de ea, dar n-am avut ocazia să gust. Sau zahăr? Sau sare? Făină? Toate-s albe, cum le deosebeşti între ele? „Ce, nu mai deosebiţi binele de rău?” urlă preşedintele. „Sau aţi orbit? Azi daţi vaca la colhoz, iar mâine primiţi în schimb fericire pentru întreaga omenire! Ce nu e clar?” Chipul îi e roşu de furie, purpuriu de-a dreptul. Din el se iţesc peri rari, cărunţi. Şi iarba se iţeşte primăvara de sub zăpadă, şi noi o strângem. Mama îmi spune s-o aduc acasă, s-o fierbem, dar eu o mănânc crudă şi n-am nimic. Şi zăpadă mănânc, şi tot n-am nimic. Ce-i alb e întotdeauna gustos. Scoarţa şi seva de mesteacăn sunt gustoase. Larvele de albine din faguri sunt gustoase. Şi ce e roşu e gustos – măruntaiele, fructele de pădure, merele – dar sunt puţine. Oase sunt multe: în hambarul unui vecin sunt oase de

cămilă albe, fierte de mai multe ori. Ar trebui să le frigă în foc şi să le roadă până la ultima firimitură – dar nu poate. Eu însă pot. Dar nu-mi dă. Fratele meu îmi dă: şi supă groasă, şi pesmeţi, şi untură de peşte – unele roşii, altele albe, mănânc tot. De-aia am dinţi. De-aia-s puternici. Şi ei sunt albi. Ca şi cămăşile care trăiesc pe priciuri în trenul nostru. La noi în sat, în cămăşi din astea erau încuiaţi bărbaţii în depozit şi ţinuţi acolo. Asta era înainte de morţi, în anul dinainte, îi ţineau mult timp. Se numeau „ostatici”. Cine şi de ce îi făcuse ostatici şi-i închisese, nu ştiu. Şi apoi au dispărut – habar n-am unde, dar nu i-am mai văzut în sat. De-atunci n-au mai fost la noi în sat bărbaţi. Bătrâni mai erau, dar tineri, nu. Arau femeile. Nu cu cai, nici cai nu mai erau – una cu alta. După arat, faţa mamei se făcea roşie de la soare. Cam pe atunci a început să-i albească şi părul. Acolo, pe brazde, s-a născut şi sora mea – violetă, ca opărită. „Nu te uita”, a zis mama. Dar eu m-am uitat. Şi am văzut că şi înăuntrul mamei pare totul opărit. Ea şi-a scos din rochie sânul cu sfârc purpuriu şi a apăsat pe sfârcul ăsta – a ţâşnit ceva alb! Numai că laptele a ajuns numai pentru o zi, apoi s-a terminat. „Du-te şi întreabă prin vecini dacă n-au măcar un praf de făină”, mi-a poruncit mama. „Spune-le că mi-a secat sânul de nemâncare, n-am cu ce hrăni pruncul.” Nu mi-a dat nimeni nimic. Numai nevasta preşedintelui zice: „Ce tot cerşeşti, mai bine-ai muri – atunci i-ar fi şi maică-tii mai uşor”. Dar eu n-o ascult. Eu nu pier. „Du-te într-un sat rusesc, cere de-acolo”, mi-a spus mama. M-am dus. Dar ruşii ăia merg pe câmpuri cu icoane roşcate şi murmură: „Nu ne trebuie soare nou, arde mult prea tare, daţi-ne soarele vechi...” Nu le stă mintea la mine. Mă întorc. Pe câmpuri se usucă de căldură fire albe de plante moarte. Fire albe de ovăz. Fire albe de mei. Fire albe de grâu. Vântul rupe aceste fire, le duce cu el. Şi aduce roşu: drapelul militar s-a zdrenţuit şi

se destramă în fire. „N-o să facem de ruşine drapelul nostru revoluţionar!” răcneşte comandirul în haină de piele. Dar cam târziu răcneşte: deja s-a destrămat, a mai rămas doar hampa. I-aş înfige-o ca pe o ţeapă între coaste bătrânei din vecini! Ca să nu-şi mai arate peste tot limba de foc şi să nu mai împroaşte cu spumă din mers. Din cauza limbii ei roşii nu mai e recoltă. Din cauza ei suflă vânturi fierbinţi. Din cauza ei de săptămâni bune soarele e ziua alb, şi seara roşu – promiţând ger. Şi sunt aşa nişte geruri, că izbele trosnesc, iar copacii din pădure se rup în două. Iar eu şi mama aveam un singur cojoc pentru amândoi, dar l-am dat în primăvară pe jumătate de găleată de cartofi. În ce să merg după lemne, cotoroanţă bătrână?! Am apucat-o de pletele cărunte şi am băgat-o cu faţa roşie în zăpadă. „Ţine-o aşa până îngheaţă”, zice preşedintele. „Pe urmă o împărţim între noi, aşa, îngheţată...”

Lupt aşa toată noaptea. Nu mă lăsa, frate!...

Ei, şi-am mers noi cu trenul de-a lungul şinelor. Am mers, şi-am mers... Stepa era tot mai uscată, tot mai galbenă, gata-gata să se transforme în deşert. Nopţile erau tot mai reci. La început mergeam lin, mai multe ore în şir, apoi întrerupt: ba ne mişcăm, ba stăm câteva zile, ba pornim şi mergem în viteză, după care iar ne oprim. Chipul fratelui meu a devenit mohorât. Pare că-mi spune aceleaşi cuvinte ca înainte, blânde: „Bună dimineaţa, frate!”, „Oare n-o fi timpul să prânzim, frate?”, „Ce lună a răsărit, uită-te numai!” – dar sună altfel, îngrijorat. Pentru că în tren mirosea a boală.

Eu cunosc mirosul bolii şi mereu fug de el. Dar cum să fug de fratele meu? Am rămas.

I-au ieşit pometţii în relief – deja nu mai are obraji de-o parte şi de alta, s-au făcut nişte găuri. Şi riduri – ramificate pe toată fruntea, ca la mama. Şi promoroacă pe pleoape,

tot ca la mama – abia se vede, dar eu am ochii ageri, văd tot. Atunci m-am speriat: nu cumva s-a îmbolnăvit? Numai să nu te îmbolnăveşti, frate! Nici să nu-ţi treacă prin minte să te vlăguieşti şi să slăbeşti, şi să te uiţi în gol fără să clipeşti, şi să stai îndelung pe laviţă fără să te mişti. Azi aşa, iar mâine o să zaci pe masă în mijlocul camerei şi n-o să mai vorbeşti cu mine, o să te răceşti şi o să te întăreşti.

Sufăr. Nu ştiam ce-i suferinţa, uite c-am aflat. M-am despărţit de sora mea şi n-am ştiut. M-am despărţit de mama şi n-am ştiut. Dar de fratele meu nu vreau să mă despart – şi sufăr. Atât de tare, că limba mi-a devenit amară şi aspră, parcă-mi vine să scuip. Limba mi-a devenit un coltuc de pâine de pelin, în care se amestecă doar un praf de făină într-o grămadă mare de ierburi. Am scuipat coltucul rău la gust pe jos, iar soră-mea – ţop! l-a şi apucat. „Dă-mi-l!” ţip. Dar ea l-a băgat deja în gură şi-l molfăie cu gingiile fără dinţi. Molfăie şi fuge de mine goală, în patru labe, de nu poţi s-o ajungi. „Te-am prins!” îmi gâfâie fratele meu în spate. Mă ia şi mă pune pe laviţă, mă leagă cu frânghii de laviţa asta. Iar în gură şi în gât parcă mă taie cineva cu un cuţit; pesemne îmi molfăie soră-mea fără încetare limba furată, o rumegă. „Eşti foarte bolnav, zice vecina, iar în braţele ei scânceşte un prunc. Nu mai ai mult. Lasă-ne să ne culcăm lângă tine, să ne molipsim. Bărbatu-meu ne vrea moartea mie şi copilului nostru, ca să plece singur în Persia, iar noi nu murim nicicum. Îţi dau o bucăţică de pământ pentru asta, e mai gustos decât pâinea.” Minte! Am mestecat eu pământ din ăsta – e scârbos, pe urmă ţi se umflă burta mai rău decât de la iarbă. Şi turba e scârboasă! Şi varul, şi creta, la fel. „Asta-i scârbos?” râde preşedintele. „Păi eu deunăzi am fript o opincă. Nu a mea, fireşte, am găsit una veche pe drum şi am fript-o. Toată noaptea am mestecat la ea – n-am putut să înghit. Uite, asta-i scârbos!” „Rânjeşti, jigodie?

Comandirul în scurtă de piele scoate revolverul din toc. Dar din cotă ai ştiut să dai numai o treime! Unde-i grâul datorat?” „Dar unde-s comuniştii promişi pentru lămurirea ideologică?” răspunde preşedintele. „Solicit noi comunişti! Cei vechi s-au terminat – pe unii i-a împuşcat CEKA, pe alţii i-au îngropat colhoznicii sub gheaţă!” Iar pe mine acum mă doare pieptul, parcă mi se rupe în bucăţi, îmi tremură mâinile şi picioarele. Poate că nu pe altcineva au împuşcat, ci pe mine? Da, aşa e. „Din rana ta sânge eu iau pe loc şi pâine de sânge gustoasă coc”, spune mama. „Măcar atâta folos să avem.” „Să-i dai pâinea fratelui meu”, vreau s-o rog, dar nu pot – limba e la soră-mea. Sângele curge din mine până la ultima picătură în ulciorul pus alături, şi împreună cu el mă părăseşte şi căldura. Îngheţ. Stau întins pe masă în mijlocul camerei pustii şi sunt scuturat de friguri. Pe faţă îmi umblă furnici. „Mai daţi-i nişte apă cu sare şi zahăr!” comandă dumnezeul rus din icoană. Mama ia ulciorul şi toarnă în mine propriul meu sânge, iar dumnezeul se uită. Beau. E dulce şi sărat deopotrivă. Nu pot să mă încălzesc – mi-e frig. Atunci, mama a acoperit gura hornului, ca să pătrundă fumul în casă – s-a făcut mai cald. Doar că-i greu de respirat – curând o să ne sufocăm. În satul rusesc au murit familii întregi aşa: mai întâi adunau pământ, ca să mănânce, şi când îşi dădeau seama că nu e bun la gust, de necaz astupau cu pământul acela crăpăturile din izbe şi acopereau gura hornului. Dimineaţa îi găseau şi toată familia era dusă cu picioarele înainte – la depozit. Şi eu zac pe masă cu picioarele înainte. Mi-e frică. Vreau să mă întorc – frânghiile mă ţin, nu mă lasă. Dar de fapt nu sunt frânghii, ci nişte cosiţe cărunte. „Ale mele, ale mele”, îmi toarce la ureche bătrâna din vecini. „Doaaaaaamne miluieşteeeeee!” „Aţi venit aici să vă rugaţi, sau să vă dregeţi vocea?” se supără dumnezeul rus. „Linişte! Aici

sunt muribunzi!” Cine-i muribund? Nu cumva fratele meu? Frate, frate! De îngrijorare, sângele pe care l-am băut a dat în clocot şi mi s-a împrăştiat prin corp, umplându-mă de căldură. Uite, hainele îmi sunt deja ude leoarcă de transpiraţie, în cap parcă-mi fierbe apă, sunt gata să orbesc de-atâta căldură. Dar îmi amintesc de fratele meu. Îmi încordez venele şi rup frânghiile care mă ţin ca într-o pânză de păianjen. Fratele meu! Vin la tine! Unde eşti? Uite-l: stă pe gheaţa râului, numai în lenjerie, şi colhoznicii îl împing cu nişte ţepe în pelin, sub gheaţă. Eu – zdup! — din vagon. Ţup! — în pelinul acela. Îl apuc pe fratele meu de păr şi-l trag pe zăpadă. Apa îngheţată şi zăpada m-au răcorit, mi-au liniştit fierberea din cap. Şi mi-am salvat fratele...

Poate că într-adevăr eram bolnav. Sau poate că războiul mă rodea pe dinăuntru, ca o boală. Am fost încă slăbit multă vreme. Zăceam sub laviţă şi nici nu mai alergam după fratele meu, într-atât eram de vlăguit. Când am început iar să păşesc, fratele meu mergea încet – pesemne îi era milă de mine. Sau era şi el vlăguit? Faţa i se înnegrise de tot. Şi se subţiase. Mâncare nu mai era.

Primeam regulat o cană cu supă. Numai că supa asta era cu fiecare zi mai subţire. Când am intrat în nisipurile galbene, a devenit apă chioară. Şi pe asta eram gata să i-o dau fratelui meu, dar el mă certa rău, să n-o irosesc.

N-ar fi trebuit să ne afundăm în nisipuri, ci să ne întoarcem în stepă şi păduri. Acolo aş fi avut eu grijă să nu flămânzim! Acolo aş fi făcut rost de hrană din belşug pentru amândoi, ba am fi făcut şi provizii: şi popândăi, şi lăcuste, şi rogoz, şi măcriş. Acolo faţa fratelui meu s-ar fi făcut iar rotundă şi ridurile de pe frunte i s-ar fi şters. Dar cum să-i porunceşti? Merge şi tot merge. Uite, am trecut şi Marea Arai, despre care-mi spunea poveşti mama. Şi râul Sârdaria, dincolo de care sunt Nisipurile Roşii, deşertul

deserturilor.

Nu te duce acolo, frate! Acolo pământul e mort, vânturile sunt moarte, doar ciulinii se rostogolesc pe dune. Acolo nici şopârlele nu trăiesc, nimeni nu trăieşte. Dar fratele meu o ţinea tot într-acolo. Dacă ar fi fost vorba de altcineva, mi-aş fi luat de mult picioarele la spinare, şi nicio locomotivă de fier nu m-ar fi putut opri. Dar de frate unde să fugi? De-acum aveam aceeaşi soartă, până la capăt.

Ne târâm pe şine ca un melc: şinele se acopereau de nisip, fratele meu dădea la o parte nisipul acela cu palmele, dar se aşeza la loc. Iar odată a plecat de lângă locomotivă. Trenul a rămas oprit în mijlocul deşertului, iar fratele meu s-a îndepărtat prin marea de nisip. Cămila se pierde în nisipuri înainte de moarte. Şi fratele meu se pierdea, şi urmele îi erau şterse de vârtejurile de nisip. Eu, după el.

„Nu veni după mine!” strigă el, azvârlind cu nisip în mine. Nisipul nu doare deloc. Dar strigă răguşit, abia auzit – eu nici nu-l aud. Păşesc mai departe. „întoarce-te la ceilalţi!” Eu păşesc în continuare. Păşim în doi. Îndelung... Umbrele noastre devin mari, cât copacii. Iar nisipul e vâscos, ca o mlaştină.

Cădem cu faţa în el. Firele de nisip se mişcă, ne gâdilă fruntea, ne intră în nas. Pentru că sunt vii. Pentru că nu sunt fire de nisip. Furnici? Omuleţi. Dar de ce se urcă pe noi? Sunt flămânzi, vor să ne mănânce. Au dinţişori mărunţi, nu muşcă dureros. Dar sunt o droaie – cranţ-cranţ, cranţ-cranţ... Ne dispar degetele, obrajii, bărbiile – parcă se risipesc în aer. Nu vă atingeţi de fratele meu! Mâncaţi-mă pe mine, pe el să nu îndrăzniţi! O să-l apăr! Dau la o parte omuleţii de pe fratele meu, îi zdrobesc – dar unde să fugi de nisip în deşert? E peste tot. „Carne!” ţipă omuleţii. „Pâine! Să mâncăm mai departe!” Fratelui meu

deja i se zăresc oasele prin găurile de pe corp. Nici nu mai e fratele meu, e un sfert de vacă: păşeşte peste dune cu singuru-i picior, se roade singură. „De-aia am sifilis!” mugeşte. Şi se desface în oase. Şi mama a avut sifilis. Ea nici nu ştia cuvântul ăsta, dar când i-au apărut ulcere pe corp, s-a dus la spital şi l-a aflat. Doctorul i-a spus că are „un cadou de la foamete”. Cică în anii de foamete bolile urâte se răspândesc mai repede ca oftica şi holera. A glumit, pesemne. Foametea nu face cadouri, ea ştie doar să ia. Dacă tu, frate, te îmbolnăveşti de sifilis, eu o să te vindec: cu usturoi, cu rogoz, cu brusture fiert. Ştiu cum se face, m-am uitat la mama.

„Tu nu te mai uita!” s-a stropşit doctorul de la spital. „E ruşine!” Mă uit, şi el e îmbrăcat pe sub halat cu o fustă de femeie; probabil că atâta a stat fără să mănânce, că i s-au umflat picioarele şi nu-l mai încap pantalonii. Doctorul se târăşte pe podea în patru labe, adună în pumni tot felul de gunoaie şi le bagă în el. „Nu pot să mă opresc”, plânge el. Şi din gură îi atârnă un mănunchi de lobodă, şi-l ţine cu dinţi de cămilă. „Iarba trebuie mâncată câte puţină”, îi spun, „altfel faci viermi în burtă. Eşti doctor, ar trebui să ştii”. „Am făcut deja”, plânge el iar. Şi-a descheiat halatul, şi în loc de buric are un ghem de viermi. Se mişcă. Nevasta preşedintelui povestea că odată, în satul rusesc, aşa n-au putut să-l înmormânteze pe unul: au vrut să ducă sicriul la cimitir, dar el s-a umflat atât de tare, că a sărit capacul! Când s-au uitat, în sicriu erau numai viermi – pe mort îl mâncaseră de nu mai rămăsese nicio urmă din el, şi nu mai încăpeau în coşciug, atât erau de mulţi. „Tu, doctore, mai bine ţi-ai lega burta mai strâns, să mai alungi foamea. Sau suge nişte pietre. La noi în sat toţi fac aşa.” A dat din cap bucuros, a luat cordonul halatului, şi-a legat burta – mai strâns, tot mai strâns – şi s-a rupt în două. Iar viermii au ţâşnit din el în toate părţile. Erau roşcaţi, păroşi,

cu colţi. Şi imenşi, fiecare era mai mare decât mine. Mişună în jur, trăgând nisip pe nări. Caută pe cineva? Pe fratele meu. „Plecaţi de-aici!” ţip la ei. „N-o s-aveţi parte de carne de om!” „Carneeee!” urlă nisipul. „Pâineeee!” Ţine-te de mine, frate! Ascunde-te după mine. O să te apăr. O să te vindec. O să te hrănesc. O să te iubesc, frate! Mai mult decât pe toate mamele, mai mult decât pe neveste şi copii! Şi-o să trăim împreună – mult, mult. Numai că unde o să trăim: în locomotiva ta de fier, sau poate căutăm satul nostru, acolo oameni nu mai sunt – noi doi o să fim tot satul. De fapt, şi restul lumii a rămas doar pentru noi doi! Seara o să-ţi pregătesc cina. Noaptea o să te acopăr cu vestonul şi o să-ţi veghez somnul de sub laviţă. În zori, o să-ţi încălzesc ghetele cu faţa mea, ca să nu-ţi fie frig la picioare. Iar de dimineaţa până seara o să alerg în urma ta şi-o să-ţi respir mirosul. Aşa o să fac, aşa! Şi ce dulce sună deodată acest „o să”! Niciodată n-am cunoscut gândul la ceea ce mă aşteaptă peste o clipă, sau un ceas, sau o zi. Şi deodată, am gândit în viitor, peste luni şi ani. O să, o să! înainte gândeam: „N-o să pier”, iar acum – „o să”.

Deschid ochii. Cerul e de foc, nisipul e de foc, e deja răsăritul. Deşertul e aspru, iar cerul e neted. Razele de soare de pe cerul ăsta sunt ca nişte şine în toate direcţiile. Şi nu mai e nimic altceva pe lume. Pacea şi claritatea date de acest pustiu sunt atât de mari, încât capul mi-e ca de sticlă. Şi nu mai e război pe lume. Înlăuntrul meu nu mai e război. S-a terminat. Nu s-a potolit, nu s-a ascuns – s-a terminat. Pentru totdeauna. Înţeleg limpede.

Aud, văd, respir. Totul e limpede.

O să te iubesc, frate!

Mă întorc spre el, şi e deja treaz, se uită la mine. Îşi pune mâinile bătătorite pe gâtul meu şi strânge. Ce, mă omori, frate? Mă sugrumi? Nu pot să respir, dă-mi drumul!

Scoate revolverul. Clic! Clic! Revolverul e gol. Apucă mai bine arma, îşi ia avânt. Te iubesc, fra...

V
Scădere şi adunare

Orenburg – Aralsk

La intrarea în Orenburg, pământul a devenit aproape gol, şi oamenii care păşeau pe el, la fel.

Stepa brună curgea de ambele părţi ale şinelor – până la marginea oraşului: ici-colo cu smocuri de colilie, ici-colo cu arbuşti ţepoşi. Rarii copaci se înălţau singuratici. Şi mai rare erau petele cenuşii ale bălţilor sărate, bordate de pietre.

Pe acest pământ crăpat de uscat ce era şi pe bolovanii de sare mergeau drumeţi – rari şi ei. Rămăseseră mult în urmă mulţimile de refugiaţi şi diversitatea chipurilor, care se distingea chiar şi sub stratul de praf. Acum drumeţii erau toţi cu pometţii proeminenţi şi ochii oblici: oamenii stepei. Şi toţi erau aproape dezbrăcaţi: pe umerii lor costelivi atârnau rochii şi halate, dar erau atât de zdrenţuite, că abia le acopereau corpul. De departe, picioarele păreau încălţate, dar încălţările erau de fapt doar murdărie. Unii erau înfăşuraţi în covoare şi cuverturi. Odată, a trecut pe lângă eşalon un om îmbrăcat într-un butoi; sau mai degrabă a trecut un butoi – pe picioarele de om care se iţeau din el, rotindu-şi capul de om cu o căciulă de blană.

Deev i-a observat pentru prima dată pe oamenii stepei încă de la Samara: femei slabe, brunete, cu copii bruneţi legaţi în spinare scotoceau prin gunoaie şi se înşirau multe de-a lungul trotuarelor. Şeful gării se plângea cu voce tare: „Oraşul a fost cotropit de o hoardă”. „Hordistele” erau liniştite şi tăcute, bărbaţi, nu se ştie de ce, erau puţini printre ele. Fuseseră instalate în două adăposturi deschise în grabă – foste biserici – dar refugiatele nu voiau să stea degeaba, se împrăştiau încă din zori prin oraş în căutare

de agoniseli. S-au apropiat şi de „ghirlandă”, dar Deev le-a gonit. Şi iată că acum a ajuns în stepa lor natală.

Lui Deev nu-i plăcea stepa – nu era în ea nici frumuseţe, nici mărinimie, nici vreun alt folos pentru oameni. Şi nu înţelegea cum se poate trăi printre nisipuri şi colilii, în vânturi uscate şi monotonia nesfârşită a deşertului. Singura bucurie era cerut înalt de deasupra capului. Dar numai cu cerul nu te saturi.

Venea aici rar: aproape de Ural multe drumuri rămăseseră distruse după război, nu apucaseră să le repare. De altfel, se zvonea, chiar cei vinovaţi, bande din diverse tabere, încă se mai adăposteau în munţi şi trecători, ba şi mai departe, până-n nisipurile de lângă Marea Caspică: nu era înţelept să rătăceşti pe aceste meleaguri nepopulate. De aceea trenurile ajungeau rar la Orenburg, iar dincolo de Orenburg, chiar şi mai rar.

Se spunea că aici foametea era mai rea ca pe Volga. Deev nu credea în zvonuri. Da, pe marginile drumurilor erau case pustii, înnegrite, cu ferestrele sparte. Da, străluceau albe ici-colo schelete de cai şi cămile. Dar cine nu mai văzuse case părăsite şi oase dezgolite?

Aceste stepe pustii erau zone de hotar. Aici, în aceste ţinuturi de piatră galbenă, la răscrucea tuturor vânturilor, începea ţara kârgâză. Capitala ei, Orenburg, se înălţa în capătul de nord al vastului teritoriu, parcă din dorinţa de a fi mai aproape de pădurile verzi şi Volga cea bogată şi mai departe de pustiurile pline de saxauli.

Deev ştia că denumirile gărilor şi ale haltelor – Oktiabrsk, Bolşie Kliuci şi Krasnâi Gorodok, familiare ochiului – se vor transforma foarte curând în cuvinte turceşti de neînţeles. Chiar şi gările vor fi rare şi mici, iar oraşele de pe drum, îngrozitor de prăfuite. Cu mâncarea va fi prost, cu combustibilul şi mai prost (deşi s-ar fi părut că mai rău nu se poate). După multe zile de drum, stepele

vor deveni golaşe şi se vor transforma în deşert, iar orizontul se va scălda într-un albastru profund şi, pe măsură ce te apropii, se va preface în Marea Arai – eşalonul va pătrunde în mult visatul Turkestan. Şi peste multe alte zile, după ce va lăsa în urmă deşertul şi munţii din jur, „ghirlanda” va ajunge pe meleagurile veşnic verzi ale belşugului de pâine şi de struguri, fructele-minune.

După multe zile – când o să fie asta? Deev nu avea multe zile. Pierduse deja treisprezece bolnavi. Vreo zece dintre cei umflaţi între timp se dezumflaseră, ca înţepaţi cu un ac, şi nu se mai ridicau din pat – fuseseră mutaţi în infirmerie.

Ceilalţi copii păreau a se bucura că au un acoperiş deasupra capului şi mâncare tot timpul, dar săptămânile de târât pe şine îi istoviseră pe toţi – glasurile din vagoanele de pasageri începuseră să răsune mai tare, mai furioase, începuseră să fie mai multe certuri şi înjurături, ba chiar se iscase o încăierare în toată puterea cuvântului, până la nasuri sparte şi păr smuls, şi Belaia fusese gata să-i dea jos pe vinovaţi în prima haltă. Felcerului îi dispăruseră din geamantan seringile şi nu fuseseră găsite nici în timpul inspecţiilor regulate ale comisarului. Le-a descoperit una dintre surori într-o noapte, în pantofi. La uşa lui Deev apărea aproape în fiecare noapte câte un bilet fixat cu o bucăţică de cărămidă – una dintre poreclele lui necuviincioase; au găsit restul cărămizii după căutări îndelungate, dar n-au reuşit să afle cine era autorul.

Obosiseră şi surorile. Deev se uita la femei şi observa cum li se lăsau ochii şi obrajii, cum li se adânceau ridurile. Nu auzise o singură plângere pe drum, dar chipurile boţite şi privirile triste vorbeau de la sine. Numai Fatimei îi pria drumul: de la lipsa hranei, trăsăturile ei rotunde se topiseră şi deveniseră mai prelungi, iar ochii parcă se făcuseră mai întunecaţi şi mai mari, ridurile fine îi

conturau blând pometţii, gâtul îi devenise mai subţire – femeia asta parcă întinerea de griji şi nopţi nedormite.

Iar Belaia era aceeaşi. Pe ea n-o dovedeau nici întârzierile lungi (lui Deev îi venea să dea buzna în cabină şi să-l zgâlţâie de piept pe mecanic ca să nu încetinească), nici discuţiile nesfârşite cu puştii înnebuniţi de plictiseală (Deev i-ar fi plesnit peste ceafă pe năzdrăvani şi gata), nici priciurile din infirmerie, care se goleau cu fiecare zi care trecea. Pe Belaia somnul o cuprindea repede seara şi dormea adânc şi liniştit noaptea. În fiecare dimineaţă îşi pieptăna buclele care deveniseră grele de nespălare. Îşi mânca toată porţia, mestecând îndelung şi temeinic. Şi până şi ghetele – bocancii mai mari decât măsura ei, cu botul pătrat – şi le curăţa în fiecare zi.

— De ce nu mai mâncaţi? îl întreba cu asprime pe Deev. Şi-aşa arătaţi ca o sperietoare de ciori de slab ce sunteţi!

Cum să-i explice acestei femei de fier că organismul lui încetase să mai aibă nevoie de hrană? De mult renunţase la somn, iar acum şi la hrană, şi era foarte bine.

— Dacă vă încăpăţânaţi, îi ordon felcerului să vă hrănească cu forţa, ca pe bolnavi. Cât sunteţi la comanda eşalonului, e obligaţia dumneavoastră să mâncaţi şi să nu vă îmbolnăviţi.

Deev bătea conştiincios cu dinţii în cană, prefăcându-se că soarbe; supa nemâncată o băga pe furiş sub sofa, pentru Zagreika.

— Şi de ce nu vă mai bărbieriţi? Vă ordon să vă veniţi în fire şi să vă puneţi la punct înfăţişarea.

Deev nu avea nimic împotriva bărbieritului, dar se dezvăţase: începuseră să-i tremure mâinile. Tremuratul ăsta prostesc îi apărea din când în când, şi de câteva ori se rănise la obraz cu briciul. Se temea să nu-şi taie cumva gâtul, şi lăsase bărbieritul pentru vremuri mai bune. Îi era ruşine să recunoască asta.

Nici nu era nevoie să recunoască însă. Belaia i-a privit atent obrajii căzuţi, cu urme de tăieturi şi barba rară de deasupra – şi i-a ordonat să-i dea ei briciul.

— Vă ajut.

Părea că nu vorbise comisarul, ci o altă femeie, cu inimă.

Deev a dat din cap, refuzând, dar ea deja pusese mâna pe bocceaua cu lucruri şi scosese briciul de pe fundul ei.

— Aşa, staţi jos!

L-a aşezat cu de-a sila pe taburet, l-a întors spre lumină ţinându-l de bărbie, şi a pornit să-i râcâie faţa: fără săpun, trecându-i lama subţire peste obraji.

— Nu trebuie să vă lăsaţi, a zis ea tăios, sfredelindu-l cu privirea, parc-aţi fi un ţânc. Dacă vă înmuiaţi, ne trageţi pe toţi după dumneavoastră. După Samarkand, n-aveţi decât să vă îmbătaţi, să o luaţi razna, dacă vreţi. Dar cât suntem pe drum, să nu îndrăzniţi!

Degetele comisarului sunt tari, reci, iar briciul e ascuţit, subţire cât firul de păr – nu trebuie nici să ofteze, nici să tresară.

— Aţi crezut că cel mai greu e să faceţi rost de provizii mai hrănitoare şi de cărbune mai mult? Lama se mişcă larg pe obraz, fâşâind atât de zgomotos, de-ai fi zis că nu taie o barbă, ci o iarbă deasă. Ei bine, nu! Să rămâi în toate minţile când încep pierderile, asta e greu. Să nu te pişi pe tine şi să nu te văicăreşti, şi să nu-i laşi nici pe alţii. Aici e încercată faimoasa dumneavoastră milă! Bunătatea are nevoie de curaj. Are nevoie de o spinare mai puternică şi de dinţi mai ascuţiţi, altfel nu e bunătate, ci slăbiciune. Să-l luaţi de pe şine pe băieţelul fără adăpost a fost slăbiciune. Să nu dormiţi şi să nu mâncaţi, să vă neglijaţi e slăbiciune. Şi să vărsaţi lacrimi pentru fiecare copil pierdut e tot slăbiciune. Să zâmbiţi în loc să plângeţi şi să-i duceţi mai departe pe ceilalţi copii – asta e bunătate.

I-ar fi răspuns, dar dacă nu nimerea momentul, se putea trezi fără jumătate de ureche.

— Aţi luat din Povolgia cinci sute de copii, socotind şi bolnavii. Dacă ajungeţi cu două treimi, o să fiţi un erou. Asta o să fie bunătate adevărată – dusă până la capăt. Două treimi e mai mult decât jumătate. Două treimi e foarte mult.

„Care două treimi?!” îi venea lui să ţipe. Ce bunătate cu susu-n jos e asta a ta? O să ajung cu toţi! Cu toţi cei care au rămas.

— Să pierzi o treime de eşalon e un preţ rezonabil. Îl plătesc toţi cei care îi evacuează pe copii.

Preţ?!

— O să-l plătiţi şi dumneavoastră. Mai avem înainte o jumătate bună de drum, dar nu prin păduri şi oraşe cunoscute, ci prin stepe şi deserturi străine. N-o să-i puteţi salva pe toţi. Dar să salvaţi două treimi, da.

Deodată i-a venit să fugă din compartiment, s-o găsească pe Fatima şi să se arunce în genunchi în faţa ei – s-o cuprindă cu braţele, să-şi îngroape faţa în trupul moale de femeie... Da’ de unde! Capul îi era între degetele de fier ale comisarului, sub mişcările lamei de oţel.

— În Povolgia flămânzesc nouă milioane de copii. Dacă salvăm şase e puţin?

Şi restul de trei milioane?!

— Salvăm şase milioane de copii – şi peste douăzeci de ani ei se vor înmulţi, vor fi de câteva ori mai mulţi. Aşa supravieţuiesc ţările, Deev. Aşa merge lumea înainte. Înţelegeţi asta, înţelegeţi cu adevărat şi acceptaţi. Şi încetaţi să vă sinucideţi.

Terminând bărbieritul, Belaia şterge firele de păr de pe lamă şi o pune la loc în prăsele.

Nemaiavând putere s-o asculte, Deev închide ochii. În aceeaşi clipă, îi ia foc obrazul şi capul îi zboară pe spate şi

într-o parte, gata să-i rupă gâtul, de la palma zdravănă dată de comisar.

— O să vă bărbieresc în fiecare dimineaţă, spune Belaia ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dacă e nevoie, o să vă plesnesc peste faţă ca să vă veniţi în simţiri. Cu asta pot să vă ajut. Cu restul va trebui să vă descurcaţi singur.

*

La Orenburg au fost traşi pe o linie moartă, iar locomotiva a fost dusă în depou pentru revizie: podul peste râul Donguz, la douăzeci de verste de oraş, era avariat în urma unei explozii, şi „ghirlanda” trebuia să aştepte repararea lui. Podul nu era grav afectat, doar şinele se îndoiseră, dar Deev aştepta deja de două zile să se pună unele noi, şi nu mai avea răbdare. Oraşul era ocupat cu prinderea vinovaţilor pentru cele întâmplate: banda lui Iablocinik.

„Iablociniştii”, cum îi numeau localnicii, apăreau în rapoartele CEKA guberniale ca iniţiatori ai răscoalelor pentru grâne şi încăierărilor armate pentru basamac. În anul 1923, o mare parte a regiunii Orenburg era măturată de bandele căzăceşti, de cete de ţărani iuţi ca fulgerul şi de alţi aliaţi ai generalului Dutov, care cu câţiva ani în urmă încă mai stăpânea gubernia. Generalul fugise în China şi se ascunsese, nutrind planuri îndrăzneţe, dar n-a apucat să-şi îndeplinească promisiunea de a „veni să-şi dea sufletul pe pământ rusesc” – a murit de un glonţ cekist tras direct în faţă, chiar în inima cetăţii chinezeşti care-l adăpostea. Rămăşiţele unei armate cândva uriaşe încă mai rătăceau însă prin ţinuturile pustii de la Uralul de Sud până la Marea Caspică, de la Marea Caspică până la Marea Arai – uneori dispăreau luni întregi, aparent migrând în Tian-Şan, apoi apăreau din nou. Se spunea că iablociniştii sunt întreţinuţi chiar de Bure-bei, dar nu se ştia sigur – bandiţii nu puteau fi prinşi; fie o stea norocoasă îi apăra de

prigoană şi capturare, fie populaţia locală, lipsită de minte, se milostivea de ei şi-i acoperea.

Rarele acţiuni ale „iablociniştilor” erau îndrăzneţe şi lipsite de sens, sau mai degrabă aveau un singur sens: să facă rău. Chiar şi acum, incendiaseră un vagon de peşte sărat care mergea de la Marea Arai spre centru. Nu-i dăduseră foc în deşert, nici pe porţiunea lungă dintre halte, unde acest incendiu ar fi fost văzut doar de vulturii de pe cer şi de vulpile stepei, ci la două verste de capitala Orenburg, de unde până la dealurile de pe malul Volgăi mai era doar o aruncătură de băţ. Şi ca mecanicii să nu apuce să ducă vagonul în flăcări până în oraş şi acolo să-l stingă, banditţii stricaseră podul

— Cu un singur baton de dinamită stricaseră singura şină şi lăsaseră vagonul şi locomotiva să ardă înainte de pod. Nu i-au omorât pe mecanici: i-au legat zdravăn şi le-au pus căluşuri în gură – carcase de peşti săraţi. I-au împuşcat în palmele ambelor mâini, ca să nu mai conducă trenuri de aici înainte. Apoi s-au pierdut în stepă.

Şederea forţată îl chinuia pe Deev mai tare ca o durere de măsea. Rătăcea prin oraş, irosindu-se în căutări neîntrerupte: orice provizii şi orice combustibil, medicamente, lumânări sau săpun. În van: depozitele oraşului erau la fel de pustii şi de prăfuite ca şi străzile lui.

În schimb, în mod neaşteptat, a făcut rost de perne pentru bolnavi. De fapt, a făcut rost de o manufactură: a cerut de la CEKA locală nişte flamuri din catifea groasă confiscate cândva de la cazacii albi, iar sora-croitoreasă a cusut din ele pernuţe moi. Le-au umplut cu puf de trestie şi au început să le pună bolnavilor sub vertebrele ieşite în afară şi sub şale, ca să le fie mai comod pe priciurile tari. Şnururile aurii şi franjurii de pe steaguri le-au scos şi le-au dus în cămara lui Memelea: cine ştie când vor folosi.

Şi au mai avut un succes la Orenburg: baia. Deev

întreba de ea în fiecare oraş şi în fiecare instituţie, deja nemaisperând s-o găsească; a întrebat şi aici. Şi deodată – „vă dăm şi baie”. Sauna garnizoanei şi cea orăşenească stăteau reci în vremurile acelea, dar cea de la închisoare tocmai fusese încălzită: o încălzeau o dată pe lună, şi, spre norocul lui Deev, se întâmpla să fie tocmai atunci. Bruma de căldură rămasă după arestaţi le ajungea. Săpun nu era, dar directorul închisorii le-a dat mărinimos un borcan de leşie

— Copiii şi-o întindeau pe corp cu mănunchiuri de iarbă uscată, culeasă de pe drum, apoi se clăteau. Primii au fost spălaţi cei mici, ei au apucat apă fierbinte; apoi copiii mai mari, cărora le-a rămas doar apă călduţă. Pentru drumul la baie şi înapoi închisoarea le-a trimis o sută de papuci cu talpa de lemn de la deţinuţi, şi Deev cu surorile au mers toată noaptea la baie şi înapoi, pe rând, în cinci schimburi – echipându-i şi însoţindu-i pe copii la spălat.

În a treia zi de şedere, Deev era gata să se ducă el însuşi să repare nenorocitul de pod, numai să pună capăt acelei întreruperi prelungite şi să-şi vadă de drum. N-a fost nevoie: podul fusese reparat. Un detaşament de miliţie cu o grupă de voluntari se întorsese deja din expediţia în stepă, fără să fi prins banda „iablociniştilor”; viaţa oraşului a intrat în matca ei, şi funcţionarea gării la fel.

Le-au promis că vor lăsa „ghirlanda” să plece până la amiază. La depou, locomotiva era deja încălzită şi pregătită să fie ataşată la tren, dar de la direcţia de transporturi a venit ordin să se aştepte controlul. Semn bun: garnitura era inspectată chiar înainte de plecare. Belaia şi Memelea au dat fuga la punctul de aprovizionare după leurdă şi rubarbă (mâncare nu era deloc la acest punct, dar ierburi adunate din stepă erau din belşug, şi li se promisese că li se va da din recoltă şi copiilor), iar Deev a rămas în tren să-l aştepte pe inspector.

Acesta era un başkir uscăţiv cu pomeţi ascuţiţi şi vorbind o rusă perfectă, în care se distingeau intonaţiile cântate ale locuitorilor de pe Volga. Pe toată faţa avea nişte cicatrici scurte ciudate – parcă-i sfâşiase cineva chipul cu ghearele, dar nu până la capăt. Lui Deev i se povestise cândva despre astfel de semne – se spunea că le lăsa pe faţa victimelor un hatman siberian în timp ce le tortura personal – dar nu crezuse această istorie. Iată că ar fi trebuit.

De obicei, inspectorii începeau de la capul garniturii. Sfârtecatul, nu: a pornit de la coadă şi a ajuns direct în infirmerie, în tăcerea bolnavilor care zăceau pe priciuri. Alţi controlori de multe ori nu ştiau cum să iasă mai repede din infirmerie, înţelegând de la prima privire că n-au ce controla între pereţii goi şi priciurile goale; multora li se umpleau ochii de lacrimi şi îşi întorceau privirile de la bolnavi. Sfârtecatul, nu: mergea încet printre laviţe, ţintuind cu privirea fiecare colţ şi fiecare copil. Deev mergea în urma lui şi nu vedea faţa inspectorului, şi abia la ieşirea din vagon a observat că în ultimele câteva minute devenise cenuşie şi îngheţată. Cicatricile albe ieşeau în evidenţă pe această faţă cenuşie, ca o promoroacă groasă pe un geam.

— Mor? a întrebat el, oprindu-se pe platforma vagonului.

Deev a dat afirmativ din cap.

— Mulţi?

El a dat iar din cap.

Au mers mai departe. Prin vagoanele de pasageri au mers şi mai încet. Sfârtecatul era meticulos până la exasperare. A cercetat fiecare laviţă fără să se grăbească – şi sus, unde locatarul desculţ stătea întins sau se ghemuise speriat într-un colţ, şi jos. Urcându-se pe priciurile de jos, ajungea sub tavan, aproape lovindu-se cu creştetul de el, şi se uita în cele de sus. Cerceta latrinele.

Dădea la o parte perdelele care înconjurau laviţele surorilor şi se uita fără nicio stânjeneală la obiectele de lenjerie intimă puse la uscat. S-a uitat în coteţele păsărilor. A atins steagul atârnat pe peretele vagonului de comandă şi chiar l-a ridicat să se uite sub el. Totul fără nicio întrebare şi fără nicio privire la comandantul eşalonului.

Faţa mutilată a inspectorului devenea tot mai severă de la un vagon la altul. Deev ghicea pricina acestei neaşteptate întunecări: „ghirlanda” era primul tren cu evacuaţi de pe calea ferată spre Turkestan, şi controlorii, obişnuiţi să aibă de-a face cu grâne sau arme, erau nedumeriţi la vederea sutelor de copii emaciaţi. Simţitori.

— De ce nu aveţi pază? a întrebat Sfârtecatul după ce trecuseră prin toate vagoanele şi săreau jos la capătul garniturii.

Deev nu-şi pusese niciodată această întrebare, şi niciun controlor nu-l întrebase vreodată aşa ceva.

— Păi ce-i de furat din eşalonul nostru? a ridicat el din umeri. Păduchi?

— Priciurile sunt de lemn – dacă le spargi, îţi ajung lemnele pentru mai multe sute de verste. Asta o dată. Doi: găinile sunt cel puţin vreo cincisprezece. Sfârtecatul vorbea încet şi egal, de parcă număra stelele de pe cer. Trei: cămăşile sunt de pânză, puţin purtate, cinci sute de bucăţi. Mai departe numără singur.

— Cine ar ridica mâna să spargă laviţele de sub nişte copii flămânzi ca să facă rost de lemne?!

— Întreabă-l pe hatmanul Iablocinik când o să-ţi împuşte mecanicii şi apoi o să-i lege în pielea goală ca să-i lase la vreun selsoviet ca pe un vraf de lemne. Vorbitorul rămânea calm şi rostea cuvintele rar, doar sub ochiul drept i se zbătea o vinişoară movulie. Sau întreabă-l pe Bure-bei, dincolo de Arai, când o să te arunce împreună cu comisarul într-un puţ de piatră şi o să înceapă să toarne

peste voi acid clorhidric.

— Ia, ia, nu mă ameninţa! s-a aprins Deev (în ultima vreme îi sărea ţandăra pe loc, numai să-i dai un motiv). Mi-e destul greu şi fără tine. Înşiri aici toate ameninţările astea...

— Nu sunt ameninţări, ci rapoarte ale CEKA Turkestan pe ultimele două săptămâni. La voi, acolo, în nord, războiul s-a terminat. În Turkestan însă, nici vorbă.

— Eşalonul ăsta partidul l-a trimis la Samarkand! El vede totul mai bine ca tine!

— De la Kazan, fireşte, se vede mai bine.

— Şi ce-ai vrea, să iau copiii şi să-i duc înapoi pe Volga?

Deev îşi imagina cum îl pocneşte pe Sfârtecat cu pumnul în burta suptă, strânsă cu centura roşie a uniformei, şi acesta se îndoaie de şale, holbându-şi ochii buimac.

— Dacă ar fi după mine, da.

— Păi o să moară de foame acolo!

— Oricum îţi mor – pe drum!

Aici nu mai avea ce să zică: inspectorul îi dăduse el o lovitură sub centură. Şi a continuat cu încăpăţânare să-l împungă cu reproşuri pe Deev, ca o ciocănitoare.

— De ce-i aduci aici, în ghearele hatmanilor şi basmacilor[22] încă neînvinşi? O să-şi petreacă iarna la orfelinat, apoi o să înceapă să rătăcească fără nicio nădejde prin Turkestan, nimerind în calea gloanţelor. Cât se trage, ăsta nu-i un loc pentru copii.

Atunci unde e locul lor? în mulţimea de refugiaţi şi cerşetori care merg pe jos spre Moscova? în bazarele de pe marginea drumurilor, unde să vândă frunze şi carne de căţel? în pământ, în spatele gării din Buzuluk?

---

[22] Mişcarea basmacilor (*Basmacestvo*) a fost o revoltă a popoarelor musulmane din Turkestan între 1916 şi 1931 împotriva dominaţiei exercitate de Imperiul Rus şi apoi de Rusia Sovietică.

— Eu nu dau din gură degeaba, a continuat Sfârtecatul, pierzându-şi treptat calmul. Ştii câţi copii fără adăpost sunt adunaţi pe-aici cu gloanţe în ţeastă şi cu burţile hăcuite? Zboară spre Turkestanul ăsta ca muştele la miere, din toată Rusia. După pâine şi după struguri, fructele-minune, fie ele de trei ori blestemate! Şi mor aici – tot ca muştele! Habar n-au că până la pâine şi struguri mai trebuie să străbată prin stepă şi deşert încă o mie cinci sute de verste! Cicatricile de pe fruntea Sfârtecatului se mişcau împreună cu muşchii feţei, părând vii. Ştii că unii sunt tăiaţi pentru carne? Cel mai des li se iau coapsele şi gambele, mai rar, măruntaiele. Fiindcă şi aici e foamete. Uite unde ţi-ai adus copiii – la război şi la foamete!

Deev şi-a dat seama că acum vrea să-şi lovească interlocutorul nu în burtă, şi nici în piept, ci drept peste buzele care se mişcau întruna.

— Bucătăria de campanie nu vrei s-o vezi? l-a întrebat, întorcându-se cu spatele. Sau ne luăm rămas-bun?

Celălalt a scuturat din bărbie: vreau.

Deev a băgat cheia în lacăt şi a împins cu sete uşa bucătăriei, cât pe ce s-o scoată din balamale – uşa s-a dat în lături cu un scârţâit, dând la iveală spaţiul din interior.

Dar acolo nu erau oale şi cratiţe, şi nici saci cu provizii. Picioare subţiri şi burţi umflate pătate de noroi, abia acoperite cu zdrenţe, asta era: vagonul era plin până la refuz de copii necunoscuţi.

Vreo douăzeci, poate treizeci de copilandri se înghesuiau în bucătărie, înconjuraţi din toate părţile de lăzi şi găleţi. Orbiţi de lumina neaşteptată, prichindeii au încremenit aşa cum erau: unul cu mâna băgată în sacul cu crupe, altul sorbind apă dintr-o cană, altul cu faţa mânjită de tărâţe şi cu gura plină de aceleaşi tărâţe. Coşul cuptorului, care de obicei ieşea prin ferestruica acoperişului, se prăbuşise pe jos – pesemne prin acea

ferestruică intraseră copiii în vagon. Mirosea puternic a corpuri nespălate şi surogat de tutun.

— Ce, ai musafiri?

Inspectorul a fost primul care şi-a recăpătat graiul.

— Vă salutăm, a răsunat răguşit din adâncul bucătăriei.

Erau printre oaspeţi şi băieţi mai mari, de vreo opt sau zece ani. Erau şi mai mici, de trei-patru. Unul deja reuşise, după ceva trudă, să-şi pună un castron în cap, pe post de coif. Altuia îi ieşea din gură o legătură nemestecată dintr-o iarbă pe care de obicei Memelea o punea în chisel.

Toţi se uitau la Deev, aşteptând răspuns. Şi Sfârtecatul la fel.

Din mâinile murdare ale cuiva s-au revărsat cu un foşnet grăunţe de ovăz pe podeaua de scânduri.

S-au împrăştiat, apoi s-a făcut linişte.

Trebuia să spună ceva – acum.

— Sunt copiii eşalonului, a zis Deev. Ai mei.

— Ia mai scuteşte-mă! a dat Sfârtecatul din mână. Dă-i jos imediat, îi trimitem cu primul tren la Buzuluk, la orfelinat.

Deev văzuse acel orfelinat cu câteva zile în urmă: o cocioabă cu acoperişul găurit şi obloanele făcute lemne de foc. În jurul cocioabei erau haite întregi de copii fără adăpost: ţinându-se de mâini, răcneau *Internaţionala* – ca să fie primiţi înăuntru. Răcneau degeaba, înăuntru nu era loc.

— Îţi spun că sunt ai mei, a repetat el insistent. Au ajutat la bucătărie, cât s-a dus bucătarul până la punctul de aprovizionare.

— Care „ai tăi”? Inspectorul încă încerca să-şi păstreze calmul. Ai tăi sunt albi şi curăţei, ca pe sprânceană, iar ăştia sunt în zdrenţe şi put.

— Nu mi-au ajuns cămăşile pentru toţi.

Castronul-coif a căzut de pe năzdrăvan, zdrăngănind pe

podeaua de lemn.

— În eşalon sunt cinci sute de copii, inclusiv aceştia, s-a încăpăţânat Deev. Poţi să verifici actele sau să-i numeri pe capete.

Dacă pacostea asta se apuca să-i numere, o încurca. Nou-veniţii erau de două-trei ori mai mulţi decât bolnavii pierduţi.

— Păi singur ai spus că au mai murit din ei!

— A murit un singur copil din infirmerie, Senea-Ciuvaşul.

— Păi singur ai spus că mai mulţi!

— A murit un copil viu întreg – asta-i puţin, după părerea ta?

— Pe mine să nu mă iei de prost! s-a înfuriat Sfârtecatul. Ce, crezi că nu-s în stare să deosebesc un golan de un copil al foametei?

— Ţi-ai terminat inspecţia?

Deev s-a uitat sever la copii şi a tras uşa bucătăriei, ocrotindu-i de mânia controlorului.

De după uşa închisă nu se auzea nici respiraţie, nici murmur, parcă n-ar fi fost nimeni înăuntru.

— Pentru asemenea samavolnicie o să fii scos de la comanda trenului cât ai clipi, a şuierat Sfârtecatul, întorcându-se şi pornind spre gară.

O să fie scos de la comandă şi probabil şi judecat. Abuz în misiune: dispunerea samavolnică de bunurile statului, adică de eşalon, fără aprobarea forurilor superioare. Folosirea inadecvată şi chiar risipirea fondului de hrană (deşi, unde-o fi fondul ăsta nu ştie nici vântul, nici pământul)... Dar n-au decât să se întâmple toate astea – pe urmă, după Samarkand. Acum, numai de-ar ieşi din oraş în stepa nesfârşită a Orenburgului, unde să nu-i mai ajungă niciun ordin telegrafic şi nicio depeşă. Numai de i-ar duce pe copii până la destinaţie.

— Dă drumul eşalonului! a strigat Deev, alergând după

Sfârtecat. N-ai decât să-mi faci şi o sută de reclamaţii, dar mai întâi dă-i drumul! Lasă-ne să plecăm!

Celălalt mergea cu paşi mărunţi, ca un gândac, îndoindu-şi pe jumătate picioarele slăbănoage şi trecându-şi-le repede peste traverse. Mapa cu hârtii şi ştampile îi juca la brâu, lovindu-i şoldul. Ah, de-ar pune mâna pe ea, să scoată foaia de drum şi să-i pună ştampila necesară!

— Crezi că numai aici, la tine, mor copii? striga Deev în spinarea sfrijită a inspectorului, urmărindu-l peste şine, dar nereuşind să-l ajungă (mai aleargă şi repede, parazitul!). Numai la tine sunt vânduţi, cumpăraţi, lăsaţi prin gări? Am bătut toată ţara, de la Ural la Piter – peste tot e aşa! în zilele noastre nu e loc pentru copii – nicăieri!

Au traversat şinele, au trecut pe lângă clădirea gării şi au ajuns în orăşelul din jurul gării – nişte căsuţe din piatră care se înşirau rare de-a lungul căii ferate.

— Pentru că peste tot e război!

Deev îşi ajunsese deja agilul interlocutor şi acum păşea alături de el, gâfâind şi încercând să se uite în ochii înguşti ai başkirului, dar inspectorul îşi ferea privirea înadins şi alerga, alerga printre construcţii ca o fiară scăpată din cuşcă. Peste tot oamenii se ucid între ei, mai abitir ca-n Războiul Civil! Trupele de rechiziţionare de la oraş, pe ţărani! Ţăranii, pe comunişti! Comuniştii, pe culaci! Culacii, pe cekişti! Şi cekiştii, pe bandiţii albi! Iar bandiţii, pe toţi cei care le cad în mâini. Fiindcă au războiul în suflet! Nu în Turkestan, nu în Orenburg, în suflet. Pe lângă ei fluturau pereţii de cărămidă ai depozitelor, ai depoului, ai unor clădiri de birouri... Ce rost are să ne luptăm acum unul cu altul, şi copiii să moară între timp?

Obosind să alerge mărunt, a grăbit pasul şi i-a tăiat calea Sfârtecatului. Acesta s-a proptit cu pieptul în pieptul lui Deev – pentru o clipă acesta i-a văzut faţa roşie cu cicatricile de un alb strălucitor – dar imediat s-a întors şi a

pornit mai departe. Fiu de căţea!

— Dar tu? a început Deev să răcnească din toţi rărunchii – şi şi-a dat seama deodată că mâna lui strânge revolverul, şi nu în buzunar, căci deja îl scosese la lumină şi-l agita în fugă; s-a silit să pună arma la loc şi să-şi strângă pumnii, ca să nu-i fie la îndemână. Uită-te la tine! Crezi că dacă-ţi iei o mutră aspră şi vorbeşti pe un ton scăzut nu se vede nimic? Se vede tot. Tu şi acum te războieşti, n-ai să încetezi. Ai războiul în tine. Şi cum de lucrezi ca inspector, şi nu la cekişti, să alergi cu revolverul într-o mână şi mitraliera în cealaltă? Din ăştia tăcuţi, ca tine, ies cei mai grozavi cekişti... Şi împotriva cui lupţi? împotriva unor copii mici. Nu mie îmi pui acum beţe-n roată, ci copiilor!

Brusc, goana s-a oprit: Sfârtecatul a dat buzna într-una dintre căsuţe, care avea pe ea o pancartă într-o rână. Odată intrat, a tras grăbit zăvorul.

— Încetează cu războiul ăsta! Deev s-a oprit din fugă, opintindu-se în uşa trântită. Şi ai încredere nu în mine, ci în cei care i-au trimis pe copii în Turkestan! Dacă i-au trimis cu trenul de evacuare, pe mii de verste, înseamnă că n-au avut altă cale să-i salveze. Uşa nu s-a deschis, şi Deev a început s-o zgâlţâie, lovind-o cu umărul în pauzele dintre cuvinte. Asta înseamnă că nici eu n-am altă cale... decât să-i duc... printre toţi bandiţii şi basmacii tăi... la Samarkand! Uşa de lemn a tremurat şi a început să joace în balamale, cedând. Înseamnă că nici tu n-ai altă cale... trebuie să mă ajuţi, nu să te lupţi cu mine... Ai încredere şi ajută-mă!... Lasă trenul să plece!...

Uşa a trosnit şi a tremurat – ivărul n-a mai rezistat.

— ... Atamanul ţi-a sfâşiat faţa, nu inima! a încheiat Deev, deja înăuntru.

Stătea gâfâind în biroul strâmt, împărţit în două de o draperie în culori urâte. Birouri şi scaune se îngrămădeau la intrare, încărcate de dosare şi teancuri de hârtii, iar în

jumătatea de locuit se zărea latura unei sobe, şi sub tavanul jos se uscau pe o frânghie nişte haine – micuţe, de copil. Mirosea a ciorbă.

Sfârtecatul a tras grăbit draperia, dar Deev a apucat să observe şi un lighean cu rufe puse la spălat, şi două leagăne improvizate din nişte geamantane mari. Şi doi copii mici, care cu o clipă înainte se târau pe un cojoc aruncat pe podea, iar acum încremeniseră, ţintuindu-l pe oaspete cu ochii plini de lacrimi şi gata să înceapă să urle.

Deev şi-a dat seama că iar strânge în mână revolverul – ca să vezi unde era pericolul! — şi iar şi-a îndesat arma mai adânc în buzunar.

— Mama! a strigat unul dintre copii, întinzând braţele spre inspector.

Acesta a tras şi mai mult de draperie, ascunzând de noul venit şi căminul, şi pe locatarii lui, dar copilul nu se potolea.

— Mama, a repetat insistent, târându-se pe sub draperie spre cizmele prăfuite ale inspectorului.

Sfârtecatul l-a ridicat pe băieţel în braţe, şi acesta s-a sprijinit încrezător de postavul negru al tunicii sale, cuprinzându-l cu picioarele într-o mişcare familiară, exact deasupra centurii roşii cu cataramă.

— Lasă-i pe copii, a zis obosit Sfârtecatul, încercând să-şi calmeze respiraţia precipitată de alergare. N-o să ajungi cu ei, o să-i pierzi pe drum.

— Sunt copiii eşalonului, a răspuns Deev la fel de obosit, calmându-şi şi el respiraţia, asemenea inspectorului. Ai mei.

De după draperie a ieşit un al doilea prichindel, doar un pic mai mare decât primul, şi s-a proptit în Sfârtecat, apucându-l de piciorul subţire.

— O să-i duc până-n Samarkand, a spus Deev. Nu două treimi, şi nu trei sferturi, ci pe toţi.

Undeva, dincolo de fereastră, a şuierat nesfârşit o locomotivă. O fi fost a lui?

Fără să lase copilul din braţe, Sfârtecatul şi-a pipăit mapa de la şold, a scos foaia necesară şi i-a aplicat viguros o ştampilă.

Deev a luat foaia de drum. Ieşind, a atins neîndemânatic zăvorul rupt şi a dat să se întoarcă spre gazdă cu un gest de scuză, dar aceasta a dat din mână: hai, pleacă!

— Hei! l-a strigat apoi pe geamul deschis.

Deev a întors capul.

Sfârtecatul stătea în cadrul ferestrei ca în rama unui tablou, ţinând copilul la piept.

— Imediat ce ieşi din oraş, la staţia Donguz, e o unitate antiretragere, a zis el încet. Controlează toate trenurile. Pe copiii vagabonzi îi dau jos şi-i trimit înapoi la Buzuluk.

— Unitate antiretragere? a repetat Deev, nevenindu-i să creadă, împotriva copiilor?

— Caută bandiţi. Dar şi copii, ca să nu rătăcească prin Turkestan şi să moară pe drumuri. Aşa a dat ordin comandantul frontului din Turkestan.

Două chipuri priveau pe fereastră: unul brun, cu pometţii proeminenţi, cu riduri şi cicatrici, şi unul delicat, de copil.

Abia acum a observat Deev că părul copilului e auriu, iar ochii, de un albastru transparent.

A dat din cap cu recunoştinţă şi a alergat la „ghirlandă”.

*

Pe intruşi, Deev i-a ascuns pe al treilea rând de priciuri din vagonul fetelor. I-ar fi fost mai uşor să-i ascundă în infirmerie, unde erau multe priciuri libere, dar poftim de te înţelege cu felcerul! Cu surorile însă, ba chiar şi cu fetele, era mai uşor. Le-a privit pe toate mai aspru ca de obicei şi s-a răstit sever: să n-aud nici pâs! Şi ele s-au potolit.

Intruşilor le-a spus: Dacă vreţi să rămâneţi în tren şi să ajungeţi în Turkestan, răbdaţi. Staţi chiar sub tavan, cu

mâinile şi picioarele întinse, şi ţineţi-vă nasul şi gura – să nu se audă nici musca de la voi! Nu tuşiţi, nu strănutaţi, nu vă căutaţi de păduchi. Şi de respirat să respiraţi cât mai puţin. Dacă e găsit unul, o să fiţi daţi jos din tren toţi. Hai, la locurile voastre, mai repede! Copiii s-au răspândit pe priciuri şi au dispărut de parcă nici n-ar fi fost. Numai mirosul de mahorcă ieftină rămăsese.

În bucătărie, Deev a făcut ordine cât a putut. A pus crupele vărsate înapoi în sac, a aşezat vasele răsturnate pe rafturi şi pe cuptor, a adunat grămadă ierburile împrăştiate pe jos. Aşa l-au găsit bucătarul şi comisarul când s-a întors – târându-se pe podeaua bucătăriei şi scotocind prin colţuri.

— Am făcut o revizie, le-a explicat el, ridicându-se în picioare şi scuturându-şi praful de pe genunchi. Una extraordinară.

Belaia l-a privit ciudat, dar n-a spus nimic.

Prada ei şi a lui Memelea era considerabilă – două braţe zdravene de usturoi sălbatic, uscat, pe care abia le aduseseră până la tren; mirosea atât de puternic, încât amândurora le dăduseră lacrimile cărându-l.

Deev a ordonat să se dea imediat usturoi copiilor – cu precizarea că trebuie să mestece temeinic şi îndelung; curând „ghirlanda” s-a umplut de mirosul înţepător de usturoi, iar lacrimile şiroiau deja şi pe feţele surorilor. Porţia pentru vagonul fetelor a dus-o Deev însuşi. Astfel a ieşit eşalonul din Orenburg, duhnind a usturoi cale de-o verstă şi ducând într-unul dintre vagoane călători iliciţi – vreo două duzini de copilaşi ascunşi sub tavan, deasupra capetelor unor fete nedumerite...

Până la Donguz s-a târât vreme de-o oră – şi în tot acest timp Deev a stat în compartimentul lui, ascultând sunetele de după uşa-armonică. Cum s-o oprească pe Belaia, dacă acesteia îi trece prin cap să iasă din compartiment şi să se

apuce să se plimbe prin tren, nu se gândise. Poate s-o întrebe ceva (ce?) sau să-i povestească ceva (ce?) – capul lui refuza cu îndârjire să născocească ceva. De altfel, nici nu se pricepea să joace teatru.

Când în compartimentul comisarului ceva a scârţâit vag, Deev a smucit uşa pliantă; dar Belaia doar se aşeza mai bine pe sofa, răsfoind o carte – volumaşul de Lermontov, împrumutat din vagonul de pasageri; el şi-a plecat ochii stânjenit şi a închis uşa. Iar când, un minut mai târziu, ceva a scârţâit iar, a smucit iar uşa.

— Ce-i cu dumneavoastră? n-a mai răbdat comisarul.

— Bărbiereşte-mă, i-a cerut el primul lucru care i-a venit în minte.

Dincolo de ferestre plutea infinit pământul cenuşiu, abia acoperit de ierburi uscate – nici tu cărări bătute, nici tu case, nici vreun alt semn al gării care se apropia.

— Dar v-am bărbierit azi-dimineaţă.

— Mai bărbiereşte-mă o dată.

Ea a lăsat cartea deoparte, s-a ridicat şi a trecut în jumătatea lui. L-a privit cu atenţie şi severitate, ca pe un şcolar.

— Ce s-a întâmplat, Deev?

Na, că te-ai dat de gol, prostule! Ai vrut să-i distragi atenţia, şi când colo, i-ai atras-o.

— Spuneţi-mi numaidecât: ce s-a întâmplat?

Şi îl ţintuieşte insistent, parcă străpungându-l cu privirea.

Trebuie să-i răspundă. Sau s-o întrebe el ceva. Sau să se uite nedumerit la ea. Ceva trebuie să facă imediat – ceva, orice!

În fereastră, stepa tremură şi se leagănă în continuare.

— Dacă nu-mi spuneţi, atunci o să...

Deev ia între mâinile sale faţa severă a comisarului, care atârna ameninţător asupra lui, şi o sărută pe buze.

Sărutul se întinde, se întinde la nesfârşit.

Şi stepa galbenă de dincolo de fereastră se întinde la nesfârşit, până la orizont. Şi cablurile se întind de-a lungul căii ferate, pe cerul albastru. Şi şinele se întind, şi se întinde pe ele pestriţa „ghirlandă”, iar în urma ei, aburii albi ai locomotivei. Şi timpul se întinde, se compune din secunde şi minute...

Când, deodată, locomotiva se opreşte: a ajuns în gară!

Pe geam se văd ochi oblici şi lame de baionetă. Tropăie paşi în vagonul de comandă. Unde-i comandantul eşalonului? Aici, aici sunt... Şi sărutul s-a terminat.

Unitatea antiretragere constă în zece soldaţi. Fiecare are baionetă şi cartuşieră la brâu. Comandantul are bandulieră, iar la brâu, două revolvere. Se uită la Deev ca la un infractor. Nu cumva aveţi pasageri nepermişi la bord? întreabă el. Deev doar clatină din cap: nu mai pierde vremea, du-te şi verifică!

Pornesc prin tren, de la cap la coadă: în timp ce jumătate din detaşament cercetează trenul pe dinăuntru, cealaltă jumătate îşi face de lucru pe-afară – merg pe şine, uitându-se sub pântecul vagoanelor, şi se caţără pe acoperiş, băgându-şi nasul în coşurile de fum şi în trape.

În ultimii ani, unităţile antiretragere se ocupau deseori şi de rechiziţionări – pe vapoare luau de la populaţie peşte şi sare, din trenuri expropriau grâne, ajutând statul să procure cereale – Deev le văzuse. Operau în diferite moduri: unii cu răutate în suflet, de parcă n-ar fi deposedat oameni paşnici, ci bandiţi, alţii făcând tot felul de glume, vesel, parcă invitând pasagerii jefuiţi să se distreze alături de ei.

Cei care veniseră acum la „ghirlandă” erau aspri, precum comandantul lor. Şi la fel de meticuloşi ca inspectorul din Orenburg: nu doar se uitau în vagoane, ci numai că nu le adulmecau sau încercau cu limba – în toate

cotloanele şi crăpăturile. Pe al treilea nivel de priciuri se uitau atent, la toţi pasagerii.

— Căutaţi oameni sau purici? nu s-a mai putut abţine Deev când unul dintre soldaţi a dat la o parte cu baioneta o cârpă pentru spălarea latrinei, pusă la uscat.

Nici măcar nu s-au învrednicit să-i răspundă.

Am încurcat-o, s-a gândit el mohorât. O să-i găsească. O să-i găsească şi o să-i dea jos, ca să-i trimită înapoi, şi copiii o să se răspândească prin stepă, fără să aştepte expedierea. A avut dreptate inspectorul: n-o să ajungă cu ei la Samarkand, o să-i piardă. Nici cu ai lui, din eşalon, n-o să ajungă: o să-l apuce de păr, ca pe un răufăcător înrăit, şi-o să-l trimită înapoi la Orenburg. Belaia o să ducă garnitura mai departe, iar el va fi trimis în închisoarea aceea în care ieri s-a spălat împreună cu copiii, să cucăie acolo în aşteptarea sentinţei de la Kazan. Eh, n-a apucat să străbată stepa: au prins „ghirlanda” de coadă tocmai în ultimul minuţel.

Au trecut prin toate vagoanele de băieţi, unul câte unul. Puştii se uitau curioşi la soldaţi şi la baionetele lor, fără nicio reţinere: din ăştia nu mai văzuseră. Controlorii însă, dimpotrivă, se frecau la ochi, şi cu cât înaintau, cu atât se frecau mai tare: duhoarea de usturoi ieşea prin toate crăpăturile.

În cele din urmă, au ajuns în vagonul fetelor.

Îndată ce au intrat, Deev şi-a dat seama că fetele sunt de partea lui. Pentru că nu stăteau pe laviţe trăgând cu ochiul la intruşi, riscând să trădeze secretul, ci se urcaseră isteţe două câte două pe priciurile de sus şi se aşezaseră exact pe laviţele pe care se aflau aceştia. Îi ascundeau cu trupurile lor. Picioarele le atârnau, iar cămăşile erau desfăşurate pe laviţe – dacă te uitai de jos, n-ai fi ghicit pentru nimic în lume că în spatele lor ar mai fi avut loc cineva.

Numai că soldaţii nu se uitau de jos, ci se urcau cu cizmele pe priciurile de la primul nivel, ajungând până la tavan şi cercetând cu privirea rândul de sus, aproape băgându-şi nasul în el.

Au inspectat un prici.

Al doilea prici.

Au ajuns la al treilea.

— De ce miroase a mahorcă în vagonul fetelor? s-a strâmbat comandantul.

A simţit-o, vulpoiul dracului! Până şi prin duhoarea de usturoi.

Belaia a fremătat din nări, adulmecând, dar după faţa ei nedumerită se vedea că nu simte mirosul. Nici Deev nu-l simţea, atât de puternic era cel de usturoi.

— Surorile mai fumează câteodată, a explicat el, cu privirea în podea.

Surorile – fosta croitoreasă şi ţăranca başkiră – s-au holbat la el, strâmbându-şi feţele zbârcite, dar s-au abţinut. S-a holbat şi Belaia.

Dar lui Deev nu-i ardea de ele. El ştia că pe acest prici, chiar deasupra comandantului-vulpoi, stă acum, chircit la perete, un mic intrus. Şi oricât ar flutura din gene Nastea Procuroarea şi Djamal Slăbănoaga, care stăteau pe acelaşi prici, oricât şi-ar legăna tălpile goale prin faţa soldaţilor, acesta va fi prins. S-a uitat cu jale la Nastea şi Djamal – pân-aici ne-a fost, fetelor! — şi ele s-au uitat la el.

Şi deodată, spre stupoarea tuturor, Procuroarea îşi boţeşte feţişoara şi începe să plângă. Plânge tare, de se aude în tot vagonul, şi atât de ascuţit, că ţi se înfundă urechile. Îi tremură buzele şi i se întind pe tot chipul, gâtul în deschizătura cămăşii îi tremură şi el mărunt, iar mâinile – palmele aspre, cu unghiile roase până la carne – sunt încrucişate peste oasele claviculei. Se uită la soldaţii cu baionete nu cu frică, ci de-a dreptul cu groază – şi plânge.

Lacrimi mari cât boabele de mazăre îi tremură în ochi, dar nu se rostogolesc.

Deev e înmărmurit. N-o văzuse niciodată pe Procuroare nu numai plângând, dar nici măcar abătută. De aceea şi primise această poreclă, fiindcă era băieţoasă din fire şi curajoasă: înjura ca un birjar, se bătea. Pe piept, acolo unde îşi ţinea acum mânuţele răsucite, avea un tatuaj: nu vreun desen cu sens misterios, ci două cuvinte clare: „Moarte procurorilor”.

Djamal Slăbănoaga se smiorcăie şi ea. Şi ea îi priveşte pe oaspeţii înarmaţi ca pe Necuratul. Şi-a strâns picioarele osoase, şi-a cuprins genunchii cu braţele şi plânge în hohote, gata să se sufoce – hohotele ies întrerupte, ca bătăile unui telegraf.

Numai că Deev n-a uitat că la urcarea în „ghirlandă” de la Djamal confiscaseră nu un cuţit, ca de la mulţi băieţi, ci două. Şi că povestea ei preferată, despre ea însăşi, era cum jefuia femeile singure noaptea, pe străzi, împreună cu alţi copii mai mari.

Începe să urle şi Zoica Şerpoaica, pe priciul învecinat: ei lacrimile nu-i tremură pe gene, ci îi curg şiroaie pe faţa roşie de tulburare. Şi Muhei Luxemburg îi curg lacrimile, chiar dacă nu la fel de abundent. Se jeleşte şi Sonia Scorbut şi Janka Buleandra, scoţând bule pe nas. Tasea Nu E Curvă plânge în surdină. Tprusia cea însărcinată hohoteşte încremenită în mijlocul culoarului, pe care-l blochează cu burta ei mare.

Acum plâng toate: toate cele o sută de guri tremură din buze şi urlă la unison, şi o sută de perechi de ochi varsă lacrimi pe cămăşi. Vagonul răcneşte, ca un uriaş cor scos din minţi.

Soldaţii s-au speriat şi s-au retras pe culoar. Sora-croitoreasă se cruceşte speriată, uitând de comandanţi: Sfinte, sfinte, sfinte Dumnezeule! Sora-ţărancă e albă la

faţă de nedumerire: ce-s astea, lacrimi de la usturoi? Până şi Belaia priveşte buimăcită, nepricepând nimic.

Numai Deev e calm.

— N-ar trebui să vă fluturaţi baionetele şi pistoalele prin faţa copiilor, zice el grav, uitându-se la comandant.

Acesta pare a-şi fi dat seama şi singur – le face semn alor săi: haideţi mai repede! Cu feţe furioase şi vinovate, soldaţii grăbesc pasul pe culoar, printre plânsete şi gemete, abia mai uitându-se în despărţituri şi împiedicându-se în resturile de covoare ţintuite de podea. Belaia merge alături de ei, uitându-se perplexă la fetele care plâng şi aruncând priviri bănuitoare spre surori.

Deev iese ultimul din vagon. Şi tare ar vrea să se întoarcă spre fete, să le zâmbească sau măcar să le privească cu recunoştinţă – dar nu se poate, inspecţia încă nu s-a încheiat. Trage după el uşa vagonului şi priveşte pe furiş pe gemuleţul dincolo de care bocitoarele continuă să hohotească.

*

Îndată ce ultimul soldat a sărit din vagonul-infirmerie pe pământ, Deev i-a făcut semn cu mâna mecanicului din cabină: dă-i drumul!

Şi locomotiva deja se urneşte, lovindu-şi tampoanele. Roţile alunecă pe şine, făcând primul cot. Clădirea mică a gării se ondulează şi rămâne încet în urmă, baionetele soldaţilor se leagănă haotic. Oare chiar vor reuşi să plece? Oare vor pătrunde acum în nesfârşita stepă a Orenburgului, unde n-o să-i mai ajungă nici controlorii cu puşti, nici depeşele cu ordine?

Bine-ar fi! Dar soldaţii nici nu apucaseră să ajungă în gară, că Belaia a dat buzna în vagonul fetelor. Iar când Deev, cu o întârziere de numai o clipă, a zburat în urma ei, deja era căţărată pe priciurile de jos şi se uita cercetător în cele de sus.

Fetele încă mai scânceau, liniştindu-se după plânsetele colective, dar ştiau că pe ea n-o pot păcăli cu trucuri ieftine. Aşa că s-au dat la o parte supuse şi au coborât, dezvăluind privirilor comisarului pe intruşii speriaţi.

Un intrus. Al doilea. Al treilea...

— Deev, opriţi trenul!

— Nici nu mă gândesc.

Exact o secundă a stat Belaia pe gânduri încotro să alerge: afară din „ghirlandă”, în Donnguzul care era încă aproape, unde aşteptau şi telegraful, şi soldaţii din unitatea antiretragere, sau în capătul eşalonului, la locomotivă, ca să ordone personal oprirea.

Exact o secundă s-a gândit şi Deev la acelaşi lucru. A hotărât ca, dacă Belaia sare din tren, să nu aştepte. Să se ducă pe capul mecanicului şi, fie răstindu-se la el, fie chiar ameninţându-l cu revolverul, să-l oblige să accelereze până la limită. Să fugă, să fugă până nu se mai văd – căutaţi-ne pe urmă în stepă!

A înţeles şi comisarul, sau poate a citit ceva în ochii lui, aşa că a pornit nu înapoi, spre gară, ci înainte, prin vagoane, spre locomotivă.

Deev, după ea.

Au zburat pe coridoare, îmbrâncindu-i pe copiii nimeriţi în cale, ba chiar şi pe surori. Strigând scuze, abia auzite în zarva iscată. Împiedicându-se şi sprijinindu-se de priciuri, care se clătinau, ameninţând să-i lovească. Uşile se trânteau după ei, ca nişte aripi de pasăre.

Un vagon de pasageri. Al doilea. Al treilea...

În vagonul de comandă, Deev şi-a încordat muşchii, alergând şi mai repede, şi-a aruncat mâinile în faţă şi le-a încleştat pe trupul comisarului, care continua să fugă.

Belaia s-a împotrivit şi s-a zbătut în strânsoarea lui, încercând să se elibereze, dar a lipit-o de el şi a tras-o în compartiment. A tras-o mult timp: Belaia se agăţa de tocul

uşii, de uşa care se tot mişca – iar el o trăgea furios, smucind-o la dreapta şi la stânga, ca s-o smulgă din prag. Într-un târziu a reuşit, s-a trântit pe sofa, trântind-o şi pe femeie alături.

Nu şi-a luat mâinile de pe ea, ţinându-le strâns în jurul centurii comisarului. Haţ! acum nu mai cuprindeau numai centura, ci şi coatele, ca să nu se mai poată apuca de tot ce nimerea. Au stat aşa câteva clipe, strâns lipiţi şi repetând fiecare curbele trupului celuilalt: spinarea ei, pe pieptul lui. Faţa lui Deev era îngropată în buclele grele ale comisarului. Iar ea stătea o clipă nemişcată, apoi iar încerca să se smulgă... Şi iar... Şi iar. Părea că în mâinile lui Deev se zbate o imensă inimă sălbatică.

Muşchii îl dureau şi îi tresăreau ca după o muncă grea. Dar pesemne obosise şi Belaia, zbaterile au devenit mai slabe şi s-au potolit, s-au potolit... Apoi nu s-a mai smucit – a rămas culcată, aşteptând.

Şi Deev a rămas culcat, aşteptând. Timpul lucra în favoarea lui: cu fiecare bătaie a roţilor şi cu fiecare înaintare a vagonului se îndepărtau de baionetele soldaţilor. Cu fiecare respiraţie. Cu fiecare mişcare a corpului ei sau al lui.

Înţelegea asta şi Belaia. Ştia oare că următoarea gară e peste zeci de verste? Că posomorâta stepă de dincolo de ferestre se desfăşura deja în voie, netulburată de niciun semn de viaţă omenească?

Vagonul s-a zgâlţâit la îmbinarea dintre şine, zăvorul a zăngănit, s-a deschis uşa. În oglindă s-a văzut o bucăţică de cer albastru.

Foarte încet, Deev şi-a slăbit strânsoarea, eliberându-şi prizoniera.

— Şi totuşi o să raportez cele întâmplate, a spus Belaia. În gara următoare.

A tras-o spre el şi, pentru prima dată, a îmbrăţişat-o de-

adevăratelea.

*

Totul s-a topit într-o singură, puternică fulgerare.

Ochi, sprâncene, buze.

Strălucirea pielii albe era aproape. Strălucirea cerului albastru – departe, sus.

Razele de soare pe buclele femeii, care la fiecare răsucire se împrăştiau în mii de scântei.

Legănarea draperiilor de catifea. Legănarea pereţilor. Legănarea vagonului, a trenului, a lumii. Numai de n-ar cădea! Nu, n-o să cadă, dacă se ţine strâns de ceea ce e lângă el.

De gât, de umeri, de mâini.

S-o fi oprit vagonul? Sau timpul s-a oprit? Nu te opri, te rog.

Şi iar ne legănăm, un nou balans.

Aud roţile, aud şinele. Aud inima ta.

Totuşi, ce-o fi fost asta? O gară?

Nu ştiu. Nici nu vreau să ştiu.

Obraz, tâmplă, ureche.

Ce, nu v-aţi sărutat niciodată, Deev?

În oglinda de pe uşa compartimentului plutesc nori orbitor de albi.

Florile desenate pe tavan mi s-au părut mereu o prostie. Acum, nu. Sunt frumoase florile! Cum de n-am observat mai demult?

N-am observat nici că cerul pare mai strălucitor în oglindă, de te dor ochii. Nici că în bătaia roţilor poţi desluşi cuvinte – pe care vrei. Dacă vrei, roţile îţi interzic: „nici-o-da-tă!... nici-o-da-tă!...” Sau, dacă vrei, îţi promit: „tot-dea-u-na!... „tot-dea-u-na!...”

Ce-i cu mine, Belaia? Ce nebunie îmi pătrunde în cap şi îmi ţâşneşte de pe limbă?

Sau poate nu e nebunie? Poate că de fapt cum vrem,

aşa învârtim lumea asta? Cum vrem, aşa o înţelegem?

Da, au murit copii în eşalon, nu i-am ocrotit, n-am putut. Pot să mă gândesc că o să mai moară, mai des şi mai mulţi. Dar pot să mă gândesc şi că de-acum n-o să mai moară, că de-acum au rămas cei mai viguroşi. Pot oare să gândesc şi astfel?

Da, n-o să reuşesc să fiu un om bun – de orice m-aş apuca, nu-mi iese. Dau tot, îmi sfâşii măruntaiele, apuc cu dinţii de fiecare misiune, şi întâmpin piedici, şi o duc până la capăt. Dar mă uit la cele săvârşite, şi îmi îngheaţă inima: ce-am făcut... Pot hotărî că sunt prost şi că sufletul meu e orb şi ar fi fost mai bine să nu mă fi născut. Dar pot şi să-mi zic că am făcut deja toate greşelile şi că acum în sfârşit o să-mi iasă ceva bun. Pot oare să gândesc şi astfel? Pot! Pot!

Ce ţipă aşa, acolo, departe, afară?

Bucuria mea ţipă. Nici n-am ştiut că e atâta bucurie în mine.

Se pare că stăm, Deev.

Ba nu, gonim, gonim!

Nu, stăm.

Aşa e, stăm. De ce stăm?

Pe fereastră – stepă, doar stepă. Se leagănă tufe de scaieţi.

Iar pe sub fereastră păşeşte o siluetă micuţă, în cămaşă albă, legănându-se şi ea.

Desculţ, dezbrăcat – cine i-a dat voie să părăsească vagonul?!

Silueta cade în genunchi – pânză albă pe pământ – îşi înfige mâinile în acelaşi pământ şi se scutură bizar. Plânge?

Nu departe, încă una cade şi ea la pământ.

Şi încă una.

Spre ele aleargă surorile, ţipând alarmate.

Ce-i cu ei, Belaia?
Deev, e nenorocire.

*

— E holeră, a spus felcerul.
Cinci copii, căzuţi în patru labe lângă vagoane, vomitau pe pământ. Alţi câţiva stăteau în apropiere cu fundul dezgolit.
— O să-ţi spun sigur peste câteva ore. Dar, după toate semnele, asta e, holeră.
Adulţii tocmai coborâseră din tren şi se adunaseră lângă vagonul de comandă – aşa cum erau, abia îşi aruncaseră pe umeri nişte haine. Toţi – şi surorile, şi Memelea, chiar şi Belaia, stăteau cu privirile aţintite spre Bug.
— Unde suntem? l-a întrebat Deev pe mecanic. Mai e mult până la Ileţk?
Acesta oprise trenul cu un minut în urmă, ca să frece roţile cu nisip; nu apucase să pornească din nou – văzuse copiii revărsându-se din vagoane cu cămăşile ridicate.
— Am trecut de mult de Ileţk, a dat el din umeri. Cu vreo douăzeci de verste deja. Am luat şi apă, am primit şi cărbuni acolo. Ce, ai dormit, tovarăşe comandant?
Deev şi-a netezit doar vârtejurile cu palma şi şi-a încheiat gulerul cămăşii – până la gât, până la ultimul nasture.
Aşadar, orăşelul e mult în urmă. Dacă ar trimite un mesager pe jos acolo, numai drumul i-ar lua o zi întreagă. Şi ce rost ar avea? Un curier nu poate să ducă infirmeria în spinare, şi nici să aducă o duzină de medici la eşalon.
Înaintea lor nu mai sunt gări, ci halte: Ceaşkan, Jinişke, Aldjan – numai denumirile astea şi ai senzaţia că-ţi scrâşneşte nisipul între dinţi. E mare lucru dacă-s locuite.
În jur, stepă: dealuri albite de sare şi iarbă albită de soare.
— De ce medicamente e nevoie? l-a întrebat pe Bug.

— Bolnavii de holeră nu se tratează cu pastile, ci se îngrijesc. Multe lichide şi o igienă corespunzătoare, asta-i toată reţeta. Bolnavii trebuie să bea ceaiuri tari, cu lămâie şi zahăr, precum şi apă sărată. Vagoanele trebuie spălate – cu săpun, până scârţâie, apoi dezinfectate cu piatră vânătă şi oţet.

— Şi dacă n-avem cu ce să-i îngrijim? Şi nici să spălăm?

— De holeră netratată mor unul din doi. Dacă organismele sunt slăbite, doi din trei.

— Asta-i tot?

Privind orizonturile pustii, Deev a ridicat ochii spre cer: acolo plutea o pasăre mare, o acvilă sau poate o pajură.

— Tot.

— Şi-atunci, ce stai? s-a răstit Deev. Comandă, felcere! Organizează ceva, ce-o fi! Până-ţi pică din cer vitriol şi lămâi…

Degeaba ţipa la bătrân – din acesta ar fi ieşit un comandant excelent: calm şi cumpănit, nu ca şeful eşalonului.

Mai întâi i-au scos pe copiii căzuţi la pat din infirmerie: i-au instalat în vagonul de comandă, îngrămădindu-i câte doi-trei pe o laviţă. Bolnavii n-au observat schimbarea, iar copiii mici au acceptat-o uşor: nou-veniţii erau liniştiţi şi nu aveau nicio pretenţie la lucrul cel mai de preţ în acel vagon: atenţia şi dezmierdarea Fatimei.

Toţi cei care dădeau semne de boală: vomă, fierbere a maţelor şi diaree, erau trimişi neîntârziat la infirmerie. Erau puşi pe priciurile de jos: bolnavii săreau tot timpul de la locurile lor, coborând în fugă din vagon ca să-şi facă nevoile – ar fi fost cu neputinţă să tot urce şi coboare. În fiecare prici de jos sârguinciosul Memelea a tăiat o gaură şi sub fiecare astfel de gaură a presărat nisip şi iarbă uscată, ca să fie mai uşor de strâns mizeria – felcerul se temea că în scurt timp bolnavii nu vor mai avea putere să

fugă afară.

Aceştia deveneau cu fiecare oră mai mulţi: nu dintr-un singur vagon, ci din toate vagoanele de pasageri ţâşneau afară „fugarii”. Nici nu putea fi vorba să se mişte din loc: „fugarii” erau împrăştiaţi în jurul trenului, schimbându-se întruna unii cu alţii.

Surorile care avuseseră cândva holeră (s-au dovedit a fi două) au fost trimise la infirmerie, să-l ajute pe felcer. Celorlalte li s-a interzis cu străşnicie să părăsească vagoanele sau să le dea drumul afară copiilor încă sănătoşi: spaţiul din jurul garniturii s-a umplut curând de mizerie, şi prin urmare era periculos.

Au socotit toată apa existentă în tren. S-a dovedit a fi foarte puţină: în fiecare vagon era câte un butoi cu apă de băut, care se umplea regulat în gări, şi mai era unul în bucătărie, pentru gătit. Bug a dat ordin ca toată apa să fie fiartă, fără a cruţa combustibilul, iar apoi să fie dată în porţii stricte, de câte jumătate de cană. Cea mai mare parte era păstrată pentru bolnavi; aceştia ar fi trebuit să bea nu căni, ci găleţi întregi, dar de unde să iei aceste găleţi?

Pentru spălarea trenului, apă nu mai era de mult. Iar un lac sărat de unde să ia sare pentru curăţenie nu se vedea nicăieri în apropiere. Nici săpun, fireşte, nu era: de o săptămână, Deev nu mai reuşise să găsească nici măcar o aşchie. Ca dezinfectant aveau doar sticla de basamac din Sârzan, înjumătăţită între timp; Bug a cerut să se spele cu el bucătăria, precum şi cazanele şi polonicele. Nici măcar sare, sare de gătit obişnuită, necesară pentru hidratarea bolnavilor, nu mai era aproape deloc între proviziile eşalonului. Aşa au ieşit la luptă felcerul şi Deev împotriva holerei: cu câteva butoaie de apă pentru tot trenul şi o sticlă începută de rachiu.

De unde apăruse boala în eşalon? Cum pătrunsese în

vagoanele păzite? Felcerul bănuia apa de băut – pesemne că într-una dintre gări primiseră apă contaminată: fie la Orenburg, fie înainte, fie după – acum nu se mai putea spune exact; infecţia era parşivă, se putea manifesta şi după jumătate de zi, şi după două-trei zile.

De douăzeci de ani bântuia holera prin Rusia, nelăsându-se înfrântă, iar foamea şi războiul nu făceau decât s-o ajute, transformând micile focare de boală în vâlvătăi. Bug aşa şi spunea: „Holera e ca un foc de turbă: acum nu vezi nicio scânteie, şi după o clipă arde o pădure întreagă, aprinsă de sub pământ în mai multe locuri. Mai fugi şi stinge-o dacă poţi!” Şi ei fugeau – jucau până la apus pe muzica de fluier a holerei.

În toată această agitaţie cu boala, nimeni n-a mai avut timp de intruşi. Pribegii luaţi la Orenburg au stat până seara în primitorul vagon al fetelor, apoi Belaia le-a ordonat să se mute în cel al băieţilor mai mari. N-aveau cum să-i dea jos: doar nu era să-i lase în stepă!

Nici să-i spele nu aveau unde şi cu ce. În lipsă de orice, Bug inventase o nouă metodă de dezinfectare a hainelor: dezbrăcaţi până la piele, nou-veniţii îşi puneau zdrenţele lângă roţile locomotivei, iar motorul trimitea şuvoaie de aburi denşi peste grămezile de cârpe. Aşa s-au şi liniştit lucrurile.

— Acum n-ai dreptul să-i dai jos, i-a spus Deev comisarului, când soarele a coborât după linia orizontului, învăluind stepa în albastru şi violet. Dacă s-au molipsit de la copiii noştri? Acum răspundem pentru sănătatea acestor nou-veniţi şi nu trebuie să-i lăsăm fără supraveghere medicală. Noi i-am molipsit, noi îi lecuim. Ori nu eşti de acord?

Belaia tăcea, uitându-se la „fugarii” împrăştiaţi în jurul trenului. Siluetele luminoase, abia desluşite în întuneric, aminteau de o turmă de miei albi, care păşteau în amurg.

*

Noaptea au apărut călăreţii.

Au apărut de niciunde – din aerul uscat al stepei, din mirosul de pelin şi pojarniţă – şi au înconjurat trenul, umbre negre pe ceaţa neagră, tropot răsunător de copite pe pământul moale. Trei? Patru?

— Cine-i acolo?

Deev a întins mâna cu revolverul în direcţia sunetelor.

De la apusul soarelui, el şi Belaia adunaseră ierburi pentru infirmerie: câţiva dintre cei bolnavi erau deja vlăguiţi şi încetaseră să mai dea fuga afară să-şi facă nevoile – aşternutul de fân de pe podea trebuia schimbat continuu. Cei care încă mai aveau putere stăteau pe vine nu departe, cu cămăşile sumese. Călăreţii ar fi putut să nu-i observe şi să-i calce.

— Ieşiţi! a strigat în întuneric. Acuşi trezesc paza!

N-au răspuns şi nu s-au oprit din mers – îşi jucau caii în frâu, fără grabă, ba apropiindu-se foarte mult de garnitură şi uitându-se pe ferestre, ba îndepărtându-se cu câţiva paşi. Copitele loveau scurt pământul, caii erau sătui şi vioi: nu erau cai de ţărani, şi nici de oameni ai stepei, ci de soldaţi. Sau de bandiţi.

— În caz de ceva, să ştiţi că am un pluton întreg în eşalon!

În vagoanele de pasageri ardeau lămpi de gaz – oaspeţii puteau vedea cu uşurinţă populaţia trenului: niciun pluton, ba nici măcar jumătate de pluton, ci numai copii amuţiţi de boală, apăraţi de o duzină de femei în vârstă.

— Au revolvere, baionete şi o mitralieră Lewis! Şi două lăzi de dinamită!

Reflexiile luminilor din vagoane au căzut pe „fugarii” care se îngrămădeau afară, cu fundurile dezgolite – aceştia nu se putuseră întrerupe nici măcar la apariţia oaspeţilor neaşteptaţi, şi acum se târau pe pământ apropiindu-se de

vagoane, ca să se ascundă la adăpostul lor.

Crupele cailor şi profilurile călăreţilor scânteiau şi ele în reflexiile luminoase, dar foarte rapid, era greu să le desluşeşti. Parcă bărbi şi tunici, săbii şi cizme. Parcă halate kârgâze matlasate. O adunătură de oameni pestriţi de diferite provenienţe. Of, câtă dreptate avusese inspectorul de la Orenburg! Ar fi trebuit să aibă pază.

— Aşa să-i transmiteţi atamanului vostru!

Nou-veniţii au trecut pe lângă el, unul câte unul, parcă înadins apropiindu-se de Deev şi ameţindu-l cu răsuflarea fierbinte a cailor.

— Numai să-şi arate nasul, că-l legăm fedeleş şi-l trimitem cu drezina la Orenburg, cei de-acolo au obosit aşteptând!

Unul dintre călăreţi nu s-a mai putut abţine şi a izbucnit într-un râs gros, şi în aceste hohote răsunătoare cavalcada şi-a încetat rotirea, s-a adunat şi s-a pierdut în noapte...

— Să plecăm imediat, a propus Deev. Să băgăm cărbuni şi să-i dăm drumul, pe urmă n-au decât să ne caute prin stepă.

— Nu, s-a împotrivit felcerul. Dacă-i încuiem pe bolnavi în infirmerie, se umple de rahat până la ferestre. Cu o asemenea concentraţie de bacterii îi omorâm pe toţi, până la unul. De aceea, câtă vreme fie şi un singur bolnav poate să dea fuga afară pe propriile-i picioare, nu ne mişcăm din loc.

— Ăştia nu sunt proşti, a zis Belaia. Sunt bandiţi, dar nu sunt proşti. Au văzut cu ochii lor cum stau lucrurile aici, a doua oară nu mai vin.

Comisarul avea dreptate: holera oprise mersul eşalonului, dar tot holera avea să le fie şi zid de apărare.

A doua oară nu mai vin, a întărit în sinea lui Deev, în timp ce culegeau iarbă din stepă. Colilie, sovârf, pojarniţă – tulpinile erau tari, ca făcute din sârmă, le făceau palmele

să sângereze şi miroseau amar. Duceau braţele de fân în infirmerie, iar Memelea le scotea de acolo pe cele mursărite – nu cu mâinile, ci cu o ţepuşă lungă de lemn; le târa cât mai departe şi le arunca într-o ravenă.

Nu mai vin – când au umplut saci cu aceeaşi iarbă, şi cu aceşti saci i-au învelit pe bolnavi: unora le era tot mai rău, erau scuturaţi de frisoane.

Nu mai vin – când au dus în infirmerie apă fiartă pentru hidratarea suferinzilor: n-au dus-o prin vagoane, care gemeau din toate glasurile „ne e seteeeeee!”, ci pe afară, cu capac pe găleata aburindă.

Nu mai vin – când spre răsărit bolnavii de holeră erau deja atât de mulţi, încât au hotărât să le aloce un vagon de pasageri întreg, comasându-i pe cei sănătoşi în celelalte.

Nu mai vin...

Dar bandiţii au venit.

Îndată ce soarele galben s-a ridicat deasupra stepei înroşite de zori, din ceaţa dimineţii s-a întrupat o cămilă – uriaşă, tot galbenă, cu buze răsfrânte şi păr des pe tot corpul. Călare pe ea şedea un om în manta şi cu o căciulă miţoasă uşor dată pe-o parte, în spate se zărea căruţa la care era înhămată. Călăreţul mergea singur, legănat tihnit de pasul larg al cămilei şi ţinând doar hamul în mâinile întinse. De departe, după atitudinea relaxată, l-ai fi putut lua drept un nomad al stepei, dar de aproape i-au devenit vizibili ochii deschişi la culoare şi părul blond – era un cazac.

La brâu avea o şaşka[23] în teacă. Prinsă în centură, o armă de foc scurtă, în mod vădit mai bătrână decât stăpânul ei (astfel de ţevi erau numite cu dispreţ trancane şi se întâlneau mai ales în Turkestan, unde ajunseseră

---

[23] Un fel de spadă cu o lamă cu un singur tăiş, uşor curbată, fără gardă, purtată deseori de cazaci.

armele deja depăşite din ţările Antantei).
— Atamanul Iablocinik vă salută! a strigat el, apropiindu-se de tren. Şi vă cere o favoare.
— Iar eu îi urez atamanului să-şi dea duhul cât mai repede, a răspuns Deev, fără să ridice glasul şi fără să-i pese dacă vorbele îi sunt auzite de interlocutor. Şi n-am de gând să-l îndatorez cu nimic.
Stătea pe platforma vagonului (ieşise acolo împreună cu Bug când îl văzuseră pe fereastră pe matinalul oaspete), dar nu avea de gând să coboare, şi cu atât mai puţin să poarte conversaţii lungi: infirmeria era plină de copii slăbiţi şi scuturaţi de frisoane, care trebuiau hidrataţi, iar în lipsă de apă, măcar liniştiţi.
— Rugămintea nu-i mare, a continuat oaspetele, conducându-şi cămila lângă vagonul cu bolnavi. N-o să vă fie greu s-o îndepliniţi. Harnaşamentul animalului era elegant, după moda orientală, cu ornamente metalice şi bucăţi de sticlă colorată. Atamanul vrea să se roage împreună cu ortacii săi în biserica de campanie.
— Iar eu vreau să te duci de-aici! Deev se uita la botul buzat al cămilei, ca şi cum ei i s-ar fi adresat. Asta nu e biserică, e infirmerie. Mai exact, un lazaret pentru holeră.
— Atamanul ştie, a dat din cap mesagerul. Şi de aceea v-a trimis un butoi cu var cloros pentru dezinfectarea tuturor vagoanelor şi a locomotivei.
Deev nici să clipească n-a apucat, că felcerul a şi sărit jos de pe platformă, aproape fără să atingă treptele, şi s-a repezit ca o vijelie la căruţă, unde într-adevăr se afla un butoi. I-a scos capacul şi a ridicat spre Deev o faţă cu o expresia ciudată, contorsionată de mirosul înţepător şi de o bucurie aprigă.
— Şi o să vă mai trimită, a rânjit cazacul. Ce porunciţi şi cât porunciţi.
— Suntem de acord, a răspuns repede Bug în locul

comandantului. Mai cerem sare şi săpun. Mult săpun, foarte mult, cât se poate! Deev îl vedea pentru prima dată atât de grăbit pe bătrân. Şi apă, tot multă! Câtă puteţi să aduceţi.

Cazacul a dat din cap: s-a înţeles.

Promisiunea era greu de crezut (cine ştia mai bine decât Deev cât de greu era de găsit săpun în aceste vremuri?). Dar şi butoiul cu var cloros era un mic miracol – şi iată, aproape că le căzuse din cer! Nerăbdător, Bug deja îl târa în infirmerie, cuprinzându-l cu braţele şi strângându-l la piept, ca pe un om drag.

— Da’ ce, n-aveţi destule biserici în Orenburg? s-a stropşit Deev, oarecum fără rost. S-au construit puţine pe vremea ţarului?

— Şi un butoiaş de oţet, a aruncat Bug din mers. Două butoiaşe!

Privirea de obicei severă a felcerului devenise aproape ca a unui martir:

pesemne bătrânul tria în gând tot ce ar fi vrut să ceară de la norocul care le surâdea pe neaşteptate, şi această alegere îi pricinuia durere.

— S-au construit destule, dar au fost distruse în ultimii ani. Cazacul continua să rânjească, amuzându-se vădit de tulburarea felcerului. Şi atamanul s-a rugat vreme de cincisprezece ani într-o biserică din asta, de campanie, când a fost pe frontul german. De aceea, pentru el nu e doar o biserică ambulantă, ci o amintire.

— Şi nu se teme atamanul tău că ia ca amintire şi holera din biserică?

— E credincios, a devenit brusc serios cazacul. De aceea nu se teme. Noi toţi credem şi nu ne e frică.

Şi s-a uitat la Deev, de-ai fi zis că-l înjunghie cu privirea.

— Şi nişte lemne sau cărbuni, nu se potolea felcerul. O să fierbem multă apă, şi fără combustibil...

— Lasă târguiala! s-a răstit Deev atât de tare, încât cămila până atunci liniştită şi-a smucit capul, zăngănindu-şi ornamentele de pe ham. În infirmerie sunt mulţi bolnavi. Dacă atamanul tău nu poate şi nu poate, n-are decât să vină şi să-şi rostească rugăciunile lângă ei, dar încet şi fără să-i deranjeze. N-o să-l alungăm.

Şi iar a rânjit cazacul: alt răspuns nici nu aştepta. Chipul lui bronzat trecea repede de la asprime la amuzament şi înapoi. Ah, pentru rânjetul ăsta te-aş trage de picior din spinarea cămilei şi te-aş tăvăli cu faţa-n ţărână, în scârna plină de holeră!

— Tot ce aţi promis, aduceţi înainte, a încheiat Deev.

Na, să vedem ce mai zici!

— Am adus deja. Zâmbetul cazacului a devenit şi mai larg. Doi saci de sare. Restul, mai târziu.

Felcerul tocmai era gata să lase butoiul cu var cloros pe platforma vagonului, la picioarele lui Deev, dar, auzind de sare, s-a întors din nou spre oaspete. Acesta a zâmbit cu bunătate, gata să râdă de-a binelea: ei, da, unchiaşule!

Bug s-a repezit iar la căruţă. Acolo se aflau într-adevăr doi saci nu prea mari, plini până la refuz. I-a desfăcut, a luat între degete câte un praf din fiecare şi l-a pus pe limbă: era sare!

Cazacul şi-a ridicat sprâncenele şi şi-a încreţit nasul, dar, abţinându-se, n-a izbucnit în hohote de râs.

— Şi dacă nu sunt de acord? a întrebat cu ură Deev.

— Păi ai fost deja!

— Ce, aţi lua infirmeria cu forţa şi aţi azvârli copiii din ea?

Surâsul oaspetelui s-a transformat pe loc în rânjet. Fără grabă şi fără să se mai uite la interlocutor, cazacul a dezlegat în tăcere hamurile de pe hulube şi le-a aruncat pe jos, apoi a întors cămila şi s-a îndepărtat. Mersul animalului era lin, şi în scurt timp bătaia copitelor şi

zornăitul ornamentelor nu s-au mai auzit, s-a mai văzut doar un zid de praf galben. Căruţa a rămas lângă felcer.

— Eu am luptat cu ei, cu cazacii ăştia, a zis Deev. Şi acum, poftim, m-am vândut. Pe săpun.

În afară de sacii cu sare, în căruţă mai era şi o boccea făcută dintr-o pătură militară veche. Bug a băgat mâna înăuntru şi a scos un pumn cu ceva mărunt, viu colorat – bomboane învelite în staniol. Într-o boccea voluminoasă – vreo cincizeci de pfunzi, nu mai puţin.

— Bomboane, nu i-a venit să creadă felcerului. Dropsuri.

— Nu pot să sufăr dulciurile, a scuipat Deev. Mi se întoarce stomacul pe dos.

*

„Iablociniştii” s-au dovedit a fi puţini – doar vreo două duzini. La început, Deev a crezut că asta e doar o parte a detaşamentului, dar mai târziu a înţeles că se adunaseră toţi flăcăii.

Mohorâţi, cu bărbile până la ochi, părea foarte greu să le ghiceşti vârsta. Dar printre bărbile dese erau şi unele pline de fire albe, şi unele bogate, tinereşti. Pe cap purtau căciuli miţoase uzate, căciuli de fetru cu apărători pentru urechi, turbane kârgâze. Pe umeri, mantale, caftane sau halate matlasate. O gloată pestriţă.

Toţi erau călare. Stăteau relaxaţi în şa: nu se ridicau în scări, precum cavaleriştii începători, ci păreau a creşte direct din crupa calului, revărsându-se peste ea – cu picioarele, cu mâinile, cu întregi trupurile lor flexibile – răspunzând la fiecare pas al animalului şi în acelaşi timp ghidându-l. Oamenii aceştia învăţaseră să călărească înainte de a învăţa să meargă: cazaci, toţi până la unul. Mai precis, cazaci albi. Şi mai exact, bandiţi.

Stând pe platforma vagonului, Deev urmărea sosirea bandei. În acest timp, număra şi armele inamicului – puştile din spinare, pumnalele şi săbiile, revolverele de la

brâu – atât de multe, că de fapt nu avea rost să le numeri. Iar în căruţa acoperită cu piei de animale, trasă de cămila cunoscută, oricum se putea ascunde orice: un obuzier sau chiar un lansator de bombe.

Era mai bine ca Deev să nu-i întâmpine pe oaspeţi şi să nu se afle în infirmerie în timpul rugăciunii, căci în ultima vreme se mânia prea uşor. Dar cum altfel? „Dacă încep să urlu şi să-mi flutur arma, mă apuci de braţ şi mă tragi în stepă, îi poruncise mai devreme felcerului. Îmi iei revolverul. Dacă mă împotrivesc, mă loveşti tare, îţi dau voie.” Acesta îi promisese.

Încă de departe, când au zărit biserica ambulantă, călăreţii şi-au făcut cruci peste cruci. Acum, apropiindu-se şi grăbind pasul, se cruceau din nou, de mai multe ori (Deev, în uşa vagonului, a început să se simtă stânjenit, de parcă i se închinau chiar lui). Nu şi-au priponit caii, nici nu le-au legat picioarele, ci doar le-au aruncat frâurile pe ceafă, şi aceştia s-au dat ascultători într-o parte, să pască.

Care o fi fost atamanul Iablocinik? Deev ar fi pariat pe unul – un bărbat înalt, în caftan şi cizme – dar acesta s-a dovedit a fi preotul: a scos dintr-un sac legat la şa o sutană prăfuită şi a îmbrăcat-o direct peste caftan. A mai scos două cruci – una la gât, cealaltă în mână – şi o boccea zdrăngănitoare, pesemne cu obiecte bisericeşti.

Ceilalţi se pregăteau şi ei: îşi ştergeau praful de pe faţă cu mâinile, pe care apoi le scuturau de pantaloni. Îşi scoteau căciulile, netezindu-şi părul cu degetele.

Oare se pregăteau să se roage cu toţii, la grămadă?

— Oţet, au anunţat scurt, scoţând din căruţă şi punând jos câteva butelci din sticlă groasă, din cele în care de obicei se ţine basamacul.

Lichidul dinăuntru era transparent ca lacrima – chiar ar fi putut fi oţet. Dar putea să fie la fel de bine şi apă chioară.

Deev nu s-a repezit la cadou, să-l ducă nerăbdător la nas, cum făcuse felcerul dimineaţa.

— Săpunul unde-i? a întrebat el aspru.

— Pe urmă, i s-a răspuns la fel de aspru.

Şi s-au îndreptat spre biserică. Primul păşea preotul, ceilalţi, după el. Au urcat treptele vagonului – sprinteni, ca nişte tineri – şi s-au oprit o clipă în faţa intrării, şi-au făcut cruce, apoi au intrat pe uşa deschisă. Pe Deev nu l-au observat – s-au scurs pe lângă el, atingându-l cu coatele şi umerii, dar nu cu privirea. Parcă veniseră la ei acasă, neobrăzaţii. Unul singur s-a uitat la el şi l-a întrebat: „Căzăcime este în tren?” „Du-te şi caută!” s-a stropşit Deev.

Chipurile aspre cunoscuseră şi soarele dogoritor al stepei, şi soarele ucigător al deşertului. Mustăţile şi sprâncenele erau grele de praf. Ochii – luminaţi de aşteptare.

După un minut, toţi erau înăuntru, nu mai rămăsese nimeni lângă tren. Doar căruţa mai scârţâia în vânt şi se mai scremeau alături câţiva „fugari”, cei care mai erau în stare să meargă pe propriile picioare după noaptea nedormită. Nu ghicise Deev care era atamanul, sau nu se afla printre cei sosiţi?

A intrat în infirmerie, strecurându-se cu greu pe uşa care abia se mai putea deschide, atât de tare o împingeau dinăuntru spinările puternice ale bărbaţilor.

Spaţiul fostei biserici, umplut cu priciuri pe trei niveluri, cu greu mai putea adăposti o asemenea mulţime, dar o făcea: oamenii se împrăştiaseră printre laviţe şi pe coridorul îngust, nelăsând nicio palmă de loc liberă. Toţi îşi întindeau gâturile înainte, spre fostul altar, din care încă de la Kazan jumătate fusese distrusă de tâmplari şi jumătate rămăsese întreagă, decoraţiunile şi frescele acoperind peretele din spate al vagonului. Draperia care

de obicei ascundea rămăşiţele altarului şi totodată patul felcerului, era trasă: un Dumnezeu slab şi bărbos privea adunarea cu degetele ridicate pentru binecuvântare, priveau şi Fecioara cu pruncul (reuşiseră să scoată icoanele din rame, dar să cureţe pictura murală, nu; râcâiseră un pic cu cuţitul şi îi lăsaseră aşa, zgâriaţi).

Lângă icoane, preotul îşi făcea de lucru cu obiectele de cult şi pe umerii largi ai cuiva strălucea o burcă albă. Deasupra umerilor se înălţa un cap mare, cu bucle cărunte, iar în jur era loc – cazacii se înghesuiau în spate, neîndrăznind să se apropie prea tare de burcă. Atamanul?

Deev ştia precis: pe lângă el nu trecuse această burcă, şi nici capul cu bucle cărunte – şi acum, poftim, Iablocinik e în biserică, în primul rând. Iar preotul oastei deja aprinde lumânările pentru rugăciunea care urmează, deja îşi leagănă gospodăreşte candela în toate părţile, umplând vagonul de mirosul dulceag al tămâii. Cazacii îşi trec lumânările unii altora, şi unul, din greşeală sau intenţionat, îi întinde una lui Deev.

— Ţine-o tu.

Aproape lovindu-l cu umărul pe cel care i-o dăduse, Deev se strecoară prin mulţime şi se duce în fundul vagonului: rugăciunea-i rugăciune, dar holera din infirmerie n-o lua nimeni, şi el avea să facă acum acelaşi lucru ca şi noaptea trecută: o să aibă grijă de bolnavi. Tot aşa şi felcerul, şi comisarul, şi surorile – ei n-au timp de mătănii şi de rugăciuni pentru iertarea păcatelor.

Murmurând şi îngânând ceva, preotul zăboveşte îndelung lângă altar şi îşi flutură sfeştocul peste capetele celor prezenţi – împrăştie generos apa sfinţită, străduindu-se să ajungă până în cotloanele cele mai îndepărtate. Câteva picături cad pe faţa lui Deev – e nevoit să-şi şteargă fruntea cu mâneca. Şi să şteargă şi feţele copiilor, şi laviţele de lângă el. O să se termine teatrul ăsta, şi

măcar o să poată dezinfecta totul cu var cloros!

Şi iată că se aprind lumânările. Mirosul de ceară topită se amestecă cu cel dulceag de tămâie. Cu aroma ierburilor presărate pe podea, sub priciuri. Cu mirosul tare al trupurilor şi al răsuflărilor de bărbaţi. E sufocant, te usturǎ ochii. Dar e cald.

Căldura e bună. Bolnavii de holeră au nevoie de căldură. Holera secătuieşte organismul de puteri şi îţi răceşte atât de tare extremităţile, că bolnavii sunt mereu îngheţaţi. Poate că de la flacăra lumânărilor şi răsuflarea atâtor guri se vor încălzi?

— Înveleşte-mă, îi cere de pe o laviţă un sac cu iarbă.

Sub sac e cineva mititel, abia vizibil, tremurând de frisoane: Cenghiz Mamo.

— Înveleşte-mă, Deev, înveleşte-mă!

Deev se aşază lângă el, proptindu-se cu genunchii în picioarele cuiva. Îl înfăşoară mai bine pe băieţel în sac, băgând marginile dedesubt. Aşa e mai bine? I-ar da lui Cenghiz tunica lui – dar aceasta deja o încălzeşte pe una din fete.

Peste sac se lasă ceva mare, păros. Un şal? Un başlîk[24] ponosit – unul dintre cazaci şi-l scosese şi i-l dăduse copilului îngheţat. Altădată, Deev ar fi azvârlit darul înapoi, dar acum îl ia. Strânge din dinţi şi îl ia. Îl înfăşoară pe Cenghiz în lâna moale – acum e mai bine? — şi ridică ochii să-l identifice pe stăpânul başlâkului. Dar în jur sunt mulţi bărbaţi, şi toţi privesc numai la altar, unde preotul murmură şi îngână rugăciuni – nu mai are cum să-şi dea seama cine a făcut darul.

Binecuvântaaaaată fie împărăţia taaaa! exclamă preotul cu voce tare.

---

[24] Un fel de glugă de lână ascuţită, cu laturile lungi, care pot fi înfăşurate în jurul gâtului ca un fular, purtat de turci, caucazieni, iranieni şi cazaci.

Gurile cazacilor se deschid pe neaşteptate – toate odată, ca una singură – şi rostesc cântat: *Aaaaamiiiinl*

Şi din nou preotul bolboroseşte ceva, şi din nou cazacii răspund cântat: *Doamne, miluieeeeşteeeee!* Başii nu apucă să isprăvească fraza, şi deja revin vocile înalte, şi o repetă, o revarsă pe note: *Doamne, miluieeeeşteeeee!*

Deev sare în picioare şi se uită în jur. Dar înghesuiala e atât de mare, că abia ai loc să te mişti, iar principalii instigatori – preotul negru şi atamanul alb – sunt departe, în faţă, abia se văd. Din toate părţile, buze desfăcute, glasuri puternice – şi răsună a treia oară: *Doamne, miluieeeeşteeeee!*

— Ce rugăciune e asta? se aude din mulţime.

Cazacii nu aud – sau nu vor să audă? Numai Belaia răspunde (stă lângă laviţa de alături, dându-i să bea dintr-o cană Nonkăi Bovary):

— Nu e rugăciune, e o slujbă întreagă, zice ea liniştit. Liturghia Domnului.

Cântarea se întrerupe brusc şi ultima notă rămâne suspendată în aer. Preotul, care tocmai şi-a pus patrafirul aurit, sărută Evanghelia aşezată pe pristol (până acum, masă de operaţii, şi înainte de asta, o masă obişnuită de cârciumă) şi începe iar să citească: nişte cuvinte bisericeşti neînţelese, pe ton jos, de bas, ba ridicând ameninţător glasul, ba coborându-l liniştit.

— Şi durează mult liturghia asta?

— Abia a început.

Preotul citeşte, şi citeşte. Iar, în pauze, cazacii cântă, şi cântă.

Binecuvânteaaaază suflete al meeeeu pe Domnuuuuuul,

Şi toate cele dinlăuuuuuuntrul meu, numele cel sfââââânt al Luuui...

Vocile sunt atât de puternice, încât pare că vagonetul îngust se va rupe acuşi-acuşi în bucăţi şi se va împrăştia în

stepă.

Din cauza acestei cântări zgomotoase, flăcările lumânărilor din pumnii cazacilor pâlpâie din când în când, făcând să se mişte umbrele de pe pereţi. Dincolo de ferestre, ziua e mohorâtă, şi de aceea luminile lumânărilor din vagon par mai strălucitoare: ele joacă pe chipurile posomorâte, pe resturile de ornamente aurite, treansformând aerul într-o ceaţă deasă şi tremurândă. Sub halatele tătăreşti, pe piepturile unora scânteiază Crucea Sfântului Gheorghe cu panglică multicoloră.

Cânta-voi Domnului în viaţa mea,
Cânta-voi Dumnezeului meu cât voi fi...[25]

Aramis Pişăciosul se ridică cu greutate de pe laviţă şi, ţinându-se de burtă, se aruncă în mulţime cu capul înainte – vrea afară. Fără să-şi întrerupă cântarea, bărbaţii se dau la o parte pentru o clipă, ca soldaţii la instrucţie, formând un culoar îngust, prin care băieţelul fuge spre ieşire. Ei cântă mai departe...

Întorcându-se cu faţa la enoriaşi, preotul îşi face o cruce mare, şi în mânecile lui brodate cu paiete, Deev zăreşte o găurică nepeticită, cu marginile zdrenţuite. Să fie de la un glonţ?

Totul e aşa la ei, la bandiţi! Pare că-i preot, dar dacă te uiţi mai bine, e un călău cu revolver sub sutană. Par că-s nişte bărbaţi zdraveni din Ural (fie şi dacă judeci numai după bărbile lor de bogatâri), dar dacă te uiţi mai bine, sunt nişte tâlhari cu inima putredă. Îţi cer să-i laşi să se roage, dar vin şi dezlănţuie o adevărată orgie. Acum nu-i mai opreşti, nu-i mai dat afară. Nu-ţi rămâne decât să înduri.

Faţa i se umple de broboane de sudoare – poate de la căldura lumânărilor, poate de furie reţinută. Cămaşa i se lipeşte de spinare.

---

[25] Versete din Psalmii 103 şi 104.

— Mi-e frig, bolboroseşte alături Huber Flămândul. E deja iarnă?

— Nu-i nicio iarnă.

Deev mângâie cu mâinile lui fierbinţi faţa şi degetele reci ale copilului, dar n-ai cum să împărţi căldura, n-ai cum s-o torni dintr-o palmă în alta.

Preotul murmură întruna, iar cazacii punctează des cu *Doamne, miluieşte.* Rabdă, îşi face curaj Deev. Rabdă, pentru săpun şi oţet! Şi deodată – ce-i asta?! — din corul bărbătesc se înalţă o voce curată de femeie. *Doamne, miluieşte, Doamne, miluieeeeeşteeee!*

Cine? De unde?

Una dintre surori, fosta preoteasă, şi-a lăsat îndatoririle şi stă în mulţimea celor care se roagă. Cineva i-a dat şi o lumânare, nu se ştie când şi-a pus şi un batic pe cap. Deev nu vede faţa trădătoarei, doar ceafa şi umerii, dar se vede şi după aceşti umeri îndreptaţi cu mândrie că e hotărâtă să rămână până la sfârşit.

— Să nu îndrăzneşti!

Deev se repede la femeie, dar o mână grea i se aşază pe umăr: unchiaşul.

— Las-o, zice Bug doar din buze. Mai bine ajută-mă, nepoţele.

Croindu-şi drum printre trupuri transpirate de cazaci, bătrânul îl trage pe

Deev după el – din prici în prici, dintr-un capăt al infirmeriei în celălalt: era timpul să-i întoarcă pe bolnavi. Mulţi copii sunt atât de slăbiţi, că deja nu mai pot să se întoarcă singuri; trebuie puşi pe o parte, ca să nu se înece dacă le vine apă pe gât, şi din când în când întorşi pe partea cealaltă, ca să nu facă escare.

Fericiţi cei săraci cu duhul, căci a lor va fi împărăţia cerurilor...

Pielea tuturor e rece, de parcă nu s-ar afla într-un vagon

încins, ci în vântul îngheţat. A unora, e albastră şi ridată, ca burta unui peşte.

Fericiţi cei ce plâng, că aceia se vor mângâia...

Unul, slăbit de prodrom, pare că doarme cu ochii deschişi, altul nici nu mai vrea să-şi dezlipească pleoapele de istovit ce e.

Holerei nu-i trebuie mult: îl vlăguieşte pe bolnav în câteva ore, îl poate ucide în câteva zile, uneori chiar e de ajuns una singură.

Fericiţi cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul...

Deev caută cu teamă pete albăstrui pe trupurile palide ale copiilor, dar în penumbra tremurândă a lumânărilor nu li se distinge culoarea pielii.

Fericiţi cei ce flămânzesc şi însetează de dreptate, că aceia se vor sătura...

Unul deschide gura, ca o mică pasăre: apă! Belaia şi sora-croitoreasă aleargă neobosite de la un pat la altul, ducând cana cu apă la buzele însetate, dar setea holerei nu poate fi astâmpărată.

Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui...

Au năsucuri ascuţite, ca nişte creioane.

Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu...

Respiră slab şi des.

Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema...

Câţiva bolborosesc ceva, dar glasurile lor sunt deja dogite, ca ale bătrânilor.

Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este împărăţia cerurilor...

Pe feţele tuturor e întipărită suferinţa.

Fericiţi veţi fi voi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră...

— Cine cântă? şopteşte Moarte când Deev se apleacă

spre el ca să-i îndrepte învelitoarea din sac umplută cu iarbă. Îngerii?

— Nu, îi răspunde el. Nu îngerii. Numai îngeri nu.

Deschizând Scriptura, preotul citeşte din ea. Vocea lui plină rosteşte textele clar şi sonor, dar Deev nu le poate desluşi sensul, limba Evangheliei e mult prea întortocheată. Distinge numai cuvinte separate – despre ispăşire, despre tâlharii răstigniţi şi despre cum cuiva i s-a dat să bea vin cu fiere şi cu oţet. Cazacii sunt atenţi – abia respiră, parcă înţelegând totul, până la ultima slovă. În ochii multora strălucesc lacrimi.

Mor copii, se gândeşte Deev. Aici, lângă ei, numai să-ntindă mâna. Şi ei ascultă despre moartea unui străin şi varsă lacrimi pentru ea. Cum vine asta?

Terminând de citit din Evanghelie, preotul începe să spună rugăciuni pentru cei în suferinţă – în lista lungă, Deev prinde şi o menţiune despre copiii bolnavi din tren. Dar pe Gaian Comunardul tocmai acum îl apucă sughiţul – lung, chinuitor; şi toate rugăciunile sunt întrerupte de sughiţul lui amestecat cu plâns.

Un cântec îl înlocuieşte pe altul. Liturghia se lungeşte la nesfârşit.

Memelea apare din când în când în vagon: îşi croieşte drum prin mulţimea care cântă şi schimbă iarba de sub laviţe cu una proaspătă.

Aleluia! răsună ameninţător voci de bărbaţi.

Aleluia! răspunde subţirel sora-preoteasă.

Tare-i vine să cânte *Internaţionala.* În cel mai rău caz, să răcnească din toate puterile şi să întrerupă litania. Încă un minut de neîndurat ca ăsta, şi Deev o să ţipe, o să ţipe negreşit... Dar Sonia Scorbut scoate mâna de sub cârpe şi o întinde în sus – nu spre ceva anume, ci pur şi simplu îşi plimbă palma prin văzduh în neştire – şi cazacul de lângă ea apucă această mânuţă uşoară şi o strânge încurajator

cu a lui, fără a-şi întoarce privirea spre fetiţă şi fără a se opri din rugăciune. Şi Deev, până la urmă, nu ţipă.

Când gurile încep să cânte Tatăl nostru, cântă şi Bug.

Moşule, şi tu eşti cu ei? nu-i vine să creadă lui Deev. Acuşi te pocnesc!

Felcerul stă lângă laviţa pe care se scutură de frisoane Căcărează de Oaie. Îl sprijină temeinic, dar cu grijă, pe băiat, să nu cadă, iar el îşi desface buzele în ritmul rugăciunii. Nu-i răspunde comandantului.

Într-un târziu, litaniile se termină. Ridicând deasupra capului şi arătându-le tuturor o cupă mare şi grea, preotul îi invită pe credincioşi la împărtăşanie.

Mulţimea se pune în mişcare: oamenii trec printre priciuri, pornind într-o curgere lentă spre altar şi înapoi – unul câte unul, începând cu atamanul în burcă albă şi până la ultimul cazac, se apropie de cupă şi iau câte o înghiţitură din ea, apoi o sărută. Între ei se află şi sora-trădătoare.

— O dau jos din eşalon, gândeşte Deev cu voce tare. La prima haltă o dau jos.

— Nu vă mai frământaţi, mai e un pic, îi răspunde Belaia de undeva de aproape.

— Tu chiar le ştii pe toate?

— Pot să vă cânt toţi psalmii şi antifoanele astea pe dinafară, în loc de cântec de leagăn.

— Fraţilor, dragii mei, veniţi mai aproape, spune deodată preotul într-o limbă rusă simplă, pe înţeles.

S-a terminat slujba, pricepe Deev. A răzbit, a răbdat. E istovit.

— Astăzi n-am făcut o rugăciune obişnuită – pentru că a fost cu martori şi pentru că ne luăm rămas-bun. Cazacii au strâns rândurile, aproape lipindu-şi capetele ciufulite; preotul vorbea liniştit, dar vocea îi era puternică, de bas, astfel că se auzea ca şi înainte, în tot vagonul. În curând

ne vom împrăştia în direcţii diferite şi pesemne că n-o să ne mai vedem pe lumea asta.

— Mămucă! strigă pătrunzător Căcărează de Oaie. Mămuca mea!

Deev se repede la el – îl ţine Bug, ca şi mai-nainte, dar trupul copilului s-a prelins pe laviţă şi mâinile felcerului nu mai fac faţă. Deev se lasă în genunchi şi îl ajută pe bătrân.

— Aţi ascultat cuvântul Domnului, se aude dinspre altar. Aţi auzit cum a suferit Domnul Dumnezeul nostru, murind pe cruce, când toţi ucenicii Săi au fugit, când tâlharii răstigniţi împreună cu El îl blestemau, iar marii preoţi îl umileau şi-l batjocoreau. Pentru ei era important nu doar să-l omoare pe Hristos, ci şi ca această moarte să se petreacă sub ochii tuturor şi să fie un semn al osândei, căci Dumnezeu n-a vrut să apere viaţa fiului şi trimisului Său. Moartea lui Hristos a fost gândită şi pusă în fapt nu numai pentru Hristos, ci şi pentru martori.

Trupul slăbuţ al băieţelului s-a făcut covrig, din gât îi ţâşneşte apă, are ochii închişi. Deev se aşază cu pieptul pe genunchii bolnavului – altfel nu-l poate ţine: atât de tare îi tremură mâinile şi picioarele lui Căcărează, încât mai-mai să-l arunce pe bărbat de pe el.

— Ca El nu doar să piară, continuă preotul, ci să piară însoţit de blesteme şi toţi să-şi întoarcă faţa de la el şi să şi-l şteargă din amintire. Asta le-a reuşit. Murind, Fiul lui Dumnezeu şi-a strigat, cu ultimele puteri, ultimele cuvinte: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?” N-a primit răspuns. Murea pe cruce şi vedea cum faptele vieţii lui sunt distruse şi răul triumfă. Şi martorii vedeau.

— Leagă-i picioarele, porunceşte felcerul.

Deev ia başlâkul care-l încălzea pe băiat – de unde apăruse? Tot cazacii i-l dăruiseră? — şi înfăşoară în el coapsele şi genunchii lui Căcărează. Picioarele copilului sunt tari, ca de piatră. Căcărează nu mai tremură, nici nu

se mai mişcă măcar, stă ca un buştean. I-o fi mai bine?

— Să ne uităm în jur. Ce se întâmplă cu pământul nostru? Fiecare dintre noi a făcut tot ce-a putut ca să nu lase răul să triumfe în Rusia. Dar el nu numai că ne-a învins, ci râde de noi, ne muşcă, ne sfâşie. Iată, şi aici, în biserică, vedem copii chinuiţi de o boală cruntă. Ne uităm la ei şi înţelegem: nu numai Hristos a fost răstignit, ci şi poporul nostru e răstignit. Copiii noştri sunt răstigniţi. Nu toţi sângerăm, dar ne sângerează inima şi sufletul. Suferim. Iar răul ne întinde vin amestecat cu fiere ca să ne astâmpărăm setea. Ne întinde un burete înmuiat în oţet. Bem vin cu fiere şi bem oţet. Mai rău nu are cum să ne fie. Întreaga Rusie creştină bea astăzi fiere şi oţet.

— Hai să-l legăm de laviţă, spune Bug. Frigurile holerei se pot întoarce.

— Ce ne mai rămâne, întreabă glasul grav şi pătrunzător al preotului, în vremuri când speranţele şi aspiraţiile noastre au secat, iar lupta întregii noastre vieţi se dovedeşte a fi fost în van? Şi îşi răspunde singur: Un singur lucru ne rămâne: să credem în Dumnezeu, în noi înşine şi unii în alţii.

Cu frânghiile care serveau drept centuri de siguranţă la paturile din infirmerie, Deev şi bătrânul îl leagă pe băiat de scândura priciului. Frânghia e groasă, aproape mai groasă decât încheieturile mâinilor lui Căcărează.

— Înainte nu ştiam ce-i necazul. Mergeam la biserici de sărbători, ba chiar rugăciunea singură ne era sărbătoare. Acum sunt alte vremuri. Nu doar stăm în faţa lui Hristos răstignit – am devenit continuarea lui. Acum răstignirea Lui se înfăptuieşte în fiecare dintre noi – acum El e cu noi şi în noi, acum noi suntem cu El şi în El. Răsuflarea Lui devine răsuflarea noastră şi rugăciunea noastră.

Dar Căcărează respiră oare?

Deev se apleacă spre faţa băieţelului – pare că respiră.

— Da, n-am putut şi nu mai putem să oprim răul care se revarsă asupra pământului nostru. Dar putem să ne împotrivim acestui rău, putem să nu-i permitem să ne stăpânească dinăuntru, să ne stăpânească inimile. Asta nu s-a întâmplat cu Hristos. Să nu se întâmple cu niciunul dintre noi.

Deev înţelege limpede că acum va scoate revolverul şi va trage în aer – va descărca cilindrul în tavan până la ultimul cartuş. Cu palmele încleştate în faţa lui, se ridică de pe laviţa lui Căcărează şi se îndreaptă grăbit spre ieşire.

— Iar copiii care sunt aici, lângă noi, zac, suferă şi se chinuiesc – ei sunt martorii rugăciunii noastre. Să fie şi martori ai faptului că-l vom sluji în continuare pe Hristos.

Trupurile cazacilor sunt strânse unul într-altul, nu se poate trece printre ei, dar Deev îşi croieşte drum cu umerii, cu coatele. Afară din vagon! Mai repede!

— Fie ca privirile nevinovate ale copiilor să ne petreacă în rătăcirile şi luptele noastre. Fie ca ei să vadă ce înseamnă să trăieşti creştineşte şi să mori creştineşte. Ce înseamnă să porţi Rusia în inimă şi s-o slujeşti, chiar şi aflându-te departe de ea. Atunci nici viaţa noastră, nici moartea noastră nu vor mai fi în zadar.

Deev a ajuns deja la uşă, dar, fără să ştie de ce, nu iese, ci se opreşte şi ascultă până la capăt.

— Dumnezeu trăieşte în noi. Rusia trăieşte în noi. Încheindu-şi predica, preotul ridică palmele, şi mânecile sutanei lui negre flutură, făcându-l să semene cu o pasăre mare, neagră. Şi martorii acestor cuvinte vor fi de astăzi cu noi până la sfârşit.

— Ţineţi lumânări în mâini, zice deodată Deev ca pentru sine, dar cu voce tare, parcă răspunzându-i preotului peste întreaga infirmerie. Şi cântaţi aşa de înălţător. Dar mecanicilor le-aţi împuşcat mâinile!

— Binecuvântează, părinte! spune unul dintre cazaci, întrerupând cutezătorul atac.

Preotul sărută crucea din mâna sa, apoi se întoarce spre credincioşi şi le-o întinde s-o sărute – şi din nou cazacii curg spre altar, pentru a-şi lipi buzele de ea.

— Şi aţi ars un vagon întreg cu peşte sărat! Deev deja strigă din toate puterile. O mie de oameni s-ar fi putut hrăni cu peştele ăla. Şi voi i-aţi dat foc! Hristos al vostru nu ardea peştii, ci îi dădea celor flămânzi. Aţi uitat asta?

Făcându-şi loc prin mulţime, Deev se aruncă şi el spre altar, ca să-şi urle reproşurile către cei mai importanţi: preotul negru şi atamanul alb.

Nu apucă să ajungă: nişte mâini puternice îl cuprind din spate, aproape ridicându-l de la podea. Dă-mi drumul, moşule! Degetele lui pipăie buzunarul – e gol. Ce, ai reuşit să-mi iei şi revolverul? Ah, trădătorule! Toţi sunteţi trădători astăzi! Toţi sunteţi împotriva mea!

— În Tamar-Utkul aţi dat foc selsovietului, cu preşedinte cu tot! La

Divnopolie le-aţi tăiat urechile comuniştilor. Credincioşi! răcneşte Deev, iar felcerul îl trage grăbit afară din vagon.

Deja coboară treptele. Deja rătăceşte ceva mai încolo de tren, speriindu-i pe „fugarii” ghemuiţi în iarbă.

— Credeţi că v-aţi cumpărat o rugăciune într-o fostă biserică cu câţiva pfunzi de săpun şi un borcănaş de var – şi v-aţi curăţat de păcate? aruncă Deev de departe, incapabil să se smulgă din strânsoarea ca de urs a bătrânului. Păi numai eu ştiu că la Burannoe l-aţi stropit chiar cu varul ăsta pe preşedintele colhozului – de viu! — până când n-a mai rămas din el decât o băltoacă. Şi am mai aflat şi altele cât s-a reparat podul de la Orenburg, aruncat în aer tot de voi! Iezuiţi! Crocodili! Aşa ceva nu se şterge cu rugăciuni, nu se spală cu săpun!

Cazacii încep şi ei să iasă după slujbă şi se adună lângă

infirmerie, pregătindu-se de drum.

— Prea puţin v-au descazacizat, fii de căţele ce sunteţi! în Kuban, pe Don, pe Terek! V-au descazacizat în Astrahan, în Ural, la Baikal! Şi voi sunteţi încă aici, încă mai rătăciţi, încă mai faceţi rău poporului sovietic!

Luându-şi rămas-bun unii de la alţii, cazacii se sărută pe buze: unul pe altul, de trei ori.

Şi sora îl sărută pe fiecare – matern, pe frunte. Şi fiecare îi sărută mâna, cu respect filial.

— Bine că v-aţi hotărât să vă despărţiţi. Afară cu voi din Rusia! Să nu mai fie picior de voi în Rusia! Nu-i nevoie de voi aici! Sunteţi de prisos! Afară! Afară!

Caii vin singuri la stăpânii lor, la prima chemare. Cazacii se urcă în şa şi se împrăştie prin stepă, câte doi, câte trei – din loc în loc, stepa e punctată de vârtejuri de praf ruginiu. Nori de furtună gonesc din toate părţile, ca şi cum trenul s-ar afla în mijlocul unui uragan de praf, şi din toate părţile se aude tropot tot mai îndepărtat. Licăreşte părul galben al cămilei – doi cazaci merg călare pe ea, lăsând căruţa acoperită cu piei lângă „ghirlandă”.

— Dar unde-s cele promise? răcneşte Deev în urma lor. Lemnele unde-s? Apa unde-i? Săpunul pentru care am îndurat tot circul ăsta?

Fosta preoteasă se îndepărtează de tren cu faţa încremenită, păşind în stepă. Se opreşte în depărtare, pe jumătate ascunsă în nori de praf. Stă şi face cruce acestui praf, întorcându-se spre miazănoapte, spre răsărit, spre miazăzi şi spre apus.

În sfârşit, Bug îşi desface braţele, dându-i drumul lui Deev.

Frecându-şi coastele şi umerii amorţiţi, Deev se repede în infirmerie – acolo n-a mai rămas nimeni dintre oaspeţi, doar bolnavii zac pe laviţe şi pluteşte în aer miros greu de lumânări. Mulţi sunt înveliţi cu mantale, caftane şi fulare

căzăceşti. Atamanul în burcă albă n-a stat lângă tren, nu şi-a luat rămas-bun de la oamenii săi, ci a dispărut la fel de misterios cum apăruse.

— Uite lemnele noastre. Belaia arată din cap spre căruţele de lângă vagon. Iar la halta următoare e un castel de apă. Toate lucrurile din căruţe sunt daruri de la cazaci pentru copii. Aşa au spus.

— Dar săpunul? întreabă Deev, înţelegând deja totul.

Belaia ridică din umeri: despre asta n-au spus nimic.

Simţind o privire aţintită asupra lui, Deev se întoarce – de pe peretele infirmeriei îl privesc pătrunzător un Hristos rănit de spini şi o Fecioară pe jumătate ştearsă. Comandantul se duce la altar şi trage cu ură draperia.

*

În cea de-a doua căruţă se găseau o mulţime de lucruri – şi importante, şi tot felul de fleacuri.

Erau covoare – scumpe, de mătase; acestea au fost alocate pe loc vagonului de comandă, pentru acoperirea podelei reci, ca să le fie mai cald micuţilor care se târau în patru labe.

Erau vase: un samovar de argint, farfurii de porţelan cu ştampila fabricii imperiale, cupe de şampanie într-o cutie de lemn lăcuită. Nu aveau unde să le pună, le-au băgat în cămara lui Memelea (poate or fi bune pentru schimburi?).

Era un ceas mare, cu pendul, care funcţiona (nici pe acesta nu aveau unde să-l pună, fiindcă bătea tare şi i-ar fi trezit pe pasageri noaptea; au trimis obiectul inutil tot la Memelea). Un set de jucării pentru pomul de iarnă – balerine şi îngeri de fetru de toate culorile posibile (au rupt aripile îngerilor şi apoi au dat figurinele deposedate de conotaţia religioasă copiilor mai mici). Era chiar şi un tablou în ramă: înfăţişa un peisaj cu pădure, urât.

Numele artistului, semnat într-un colţ, era absolut

ţărănesc, Ivan Şişkin[26], şi Deev a dat dispoziţie să fie atârnat în vagonul fetelor – aşa, simpluţ cum era, era totuşi o decoraţiune.

Erau în căruţă şi cărţi – tipărite în ruseşte, dar cu titluri străine, pe care nu le putea descifra oricine: *Căpitanul Nemo, Douăzeci de mii de leghe sub mări, Contele de Monte-Cristo.* Bibliotecara s-a holbat la aceste volumaşe ca flămândul la carne, înecându-se de emoţie. A spus că acum trebuia să le citească ziua întreagă copiilor, şi drumul va părea mai scurt. Deev a oftat doar: eh, dac-ar putea nişte cărticele să aducă Turkestanul mai aproape!

Pieile de oaie şi de capră care acopereau căruţa au fost date la infirmerie: bolnavii de holeră tremurau întruna, şi cele vreo câteva învelitori groase erau exact ce trebuia. Mâncare nu era, şi cu atât mai puţin săpun. Oţetul din sticle s-a dovedit a fi autentic.

Pesemne fuseseră dăruite obiecte din proprietatea atamanului însuşi: cazacii crescuţi în stepă nu prea mâncau din porţelanuri – mai degrabă direct din cazan; nu prea aflau cât e ceasul uitându-se la o pendulă – mai degrabă după soare; de altfel, nici cu jucăriile pentru pomul de Crăciun nu prea-şi băteau capul. Dar faptul că şeful bandei dăruia lucruri personale dragi inimii lui nu putea însemna decât un singur lucru: începutul unei vieţi noi. Fie în Rusia, fie dincolo de graniţele ei.

Căruţele, Deev le-a transformat în lemne de foc; le-a ciopârţit cu plăcere, spărgându-le pereţii, fundul şi roţile în bucăţi mici. Le-ar fi tăiat şi mai mărunt, dar era timpul să plece la drum: în tren nu mai era apă deloc, iar până la halta cea mai apropiată, cu promisul castel de apă, mai erau câteva ore de mers după socotelile lui.

După-amiază au pornit. Au hotărât să încălzească locomotiva la maximum şi să meargă cu toată viteza, iar

---

[26] Cunoscut pictor peisagist rus (1832-1898).

apoi să nu se mai mişte – să-şi petreacă în haltă o noapte, poate chiar mai multe: în eşalon „fugarii” se înmulţeau văzând cu ochii, aşa că era mai bine ca „ghirlanda” să mai stea o vreme pe loc.

Între timp, toate vagoanele fuseseră frecate cu var cloros în asemenea măsură, încât podelele şi pereţii deveniseră albi, iar aerul dinăuntru usturător, de-ţi dădeau lacrimile: mulţi aveau ochii roşii şi nasurile umflate şi abia mai respirau. A trebuit să fie scoşi pasagerii pe acoperiş şi să deschidă larg uşile vagoanelor, lăsând vântul să intre; bolnavii să fie duşi temporar în tender, aşezaţi pe lemne şi acoperiţi cu pieile de animale. Aşa a călătorit prin stepă „ghirlanda”, goală pe dinăuntru şi presărată din belşug cu copii pe dinafară. Din fericire, între timp se încălzise: în zonă, nopţile erau deja reci, dar zilele erau încă la fel de calde ca vara.

Copiii, care tânjiseră după aer curat, s-au dezlănţuit: fredonau cântece, unul mai obscen decât altul, răcneau spre cer, chiuiau la fiecare vultur care le trecea pe deasupra capetelor şi la fiecare iepure de stepă.

— Jucaţi mai viu, mai cu foc, pântecoşilor! repeta fără încetare una şi-aceeaşi propoziţie Ioşka Ceka. Jucaţi mai cu foc!

— Jucăăăăăm! i se răspundea de pe acoperişul învecinat. Vii rămânem, nu crăpăăăăm!

— Tu, fetiţă-mi foloseşti, dacă vodcă îmi găseşti, răcnea Lavruşka Avorton un cântec porcos, străduindu-se să acopere celelalte voci.

— Nu suntem ucigaşi, şi nici bandiţi, ci suntem doar nelegiuiiiiiţi! îngâna alături Pulearţ.

Bodea Demon bătea cu o ţeavă în coşul de fum, inventând ritmuri sălbatice şi dansând singur pe ele.

Falstaf şi-a scos cămaşa şi o flutura ca pe un steag, expunându-şi în vânt trupul costeliv, măcinat de rahitism.

Văzându-l, şi-au scos hainele de pe ei şi alţii: Măzăriche Săltăreaţă, Şnapanul, Urzică, Fomka Polonezul – toţi chicoteau, se scălâmbăiau şi îşi învârteau lenjeria pe deasupra capului. Uitându-se la băieţii dezgoliţi, fetele chiţăiau de râs – sau poate de bucurie nestăpânită.

— Lăsaţi-i să se zbenguie, a ordonat Belaia. Numai să nu cadă de pe acoperiş, în rest – n-au decât.

Era în asta ceva crud şi totodată drept: unii răcneau cântece şi râdeau în hohote, până dădeau în sughiţ, bucurându-se de soare, vânt şi mişcarea rapidă a trenului, alţii zăceau dedesubt, abia respirând. Stând lângă bolnavi, Deev asculta cacofonia de neînchipuit de deasupra şi i se încălzea inima. Nu reuşea să zâmbească, dar ar fi vrut ca aceste clipe să dureze cât mai mult.

Până şi mecanicul, zgârcit în a-şi arăta sentimentele, s-a lăsat cuprins de veselia generală: din când în când, suna lung din sirenă, ducând bucuria pe noi culmi.

Preocupaţi de holeră, Deev şi Belaia aproape că uitaseră de intruşii apăruţi la Orenburg. Acum şi-au amintit: zdrenţele lor întunecate se distingeau de cămăşile eşalonului, feţele le erau brune de murdărie, iar clăile de păr li se ridicau ca nişte coarne pe cap. Erau ca nişte litere negre tipărite pe alb. Ca nişte pete de cerneală pe o hârtie curată.

— Îi spălăm şi-i radem în cap când ajungem în haltă, i-a spus Deev comisarului.

În ultimele zile, doi intruşi se transformaseră în „fugari” şi apoi căzuseră la pat – luaseră holera. Asta era, bineînţeles, rău. Dar şi bine, în acelaşi timp: acum Belaia nu avea să mai cuteze să dea jos pe nimeni, şi probabil că nici să raporteze despre cele petrecute. Avea multă răutate în ea, fireşte, dar responsabilitate – de zeci de ori mai multă.

Aşa gonea „ghirlanda” prin stepă – fâlfâindu-şi zgomotos

uşile deschise şi legănându-şi tichiile vii de copii de pe fiecare vagon. Bătăile roţilor s-au transformat curând în bubuituri dese, iar vântul cald îi izbea în faţă, făcându-i să-şi strângă buzele. În scurt timp s-au potolit şi copiii, obosiţi de-atâta răcnit, cântat şi dansat. Emoţiile furtunoase ale primelor minute de libertate s-au transformat într-o recunoştinţă tihnită: ameţiţi de aerul proaspăt şi culorile vii ale stepei, copiii tăceau şi priveau doar întinderea necuprinsă.

Dacă-ţi lăsai privirea în jos, flăcările albăstrui ale scaieţilor în iarba galbenă alergau pe lângă tren ca nişte animăluţe iuţi de picior. Dac-o ridicai spre orizont, depărtările erau neclintite şi fără margini, la fel şi acum, şi peste un minut, şi peste un ceas; de parcă trenul nu zbura, ci încremenise în mijlocul lumii compuse doar din două esenţe: roşcatul nesfârşit al pământului şi albastrul nesfârşit al cerului...

Au ajuns repede în haltă. Le părea rău că mersul roţilor încetinea treptat, ca şi goana pământului sub ele, că deja strigau de pe acoperiş glasurile de copii, vestind sosirea, iar de dincolo de orizont se iţeau nişte construcţii mânjite de noroi: două joase şi una mai înaltă – castelul de apă.

Nu au putut intra în haltă însă; s-au oprit ceva mai devreme.

Deev a sărit jos, a ocolit locomotiva şi a înţeles care era cauza: şinele erau acoperite de nişte obiecte ciudate, alungite. Lemne? S-a dus mai aproape. Nu, nu erau lemne, ci peşti săraţi.

Un munte de peşti săraţi se înălţa pe calea ferată. Şalăi, avaţi, plătici, babuşte – galben-verzui, argintii, aurii. Mii de peşti, multe mii: nu câţiva saci se răsturnaseră pe şine, şi nici câteva căruţe, ci un vagon întreg. Mirosea puternic a uscat şi a sare.

— Cazacii, a zis Belaia, venind din spatele lui.

Cum reuşiseră să scoată peştele din vagonul în flăcări? Unde păstrau asemenea cantitate de mâncare? Cum ajunsese în haltă? De ce n-o predaseră omeneşte, ci o aruncaseră teatral pe şine?

Deev s-a uitat în jur, în căutarea răspunsurilor. Dar iarba stepei era aspră toamna: chiar dacă fusese călcată de curând de copite de cai, nu rămăseseră urme. Şi dacă ar fi rămas? Doar nu era s-o pornească pe urmele ciudaţilor donatori?

A dat fuga în haltă – nimeni. Căsuţele gării erau părăsite.

— Le-au aruncat cum arunci oase câinilor, a zis supărat Deev, întorcându-se fără răspuns la muntele de peşte.

În jur deja se adunaseră adulţii – stăteau acolo, neîndrăznind să se atingă de bogăţia împrăştiată pe şine.

— Nu câinilor, ci ţie, nepoţele, a râs Bug, apoi a adăugat serios: Doamne, ce oameni buni!

*

Încă de două ori va mai da „ghirlanda” peste surprize lăsate de atamanul Iablocinik.

În halta Julduz, şi ea părăsită, eşalonul va aştepta pe şine încărcarea unor lăzi mari, mirosind a crin, lavandă, iasomie şi mandarine – Deev va fi cât pe ce să se sufoce deschizându-le. Şi nu-i va veni să creadă: săpun – în calupuri de câte cinci kilograme, de culoare verde-palid, cu peceţi de fabrică într-o limbă străină. „Parfumul e franţuzesc”, va anunţa comisarul. Deev nu va crede, cu toate că ştampilele de pe lăzi nu lasă loc de îndoială: săpunul e, într-adevăr, din Marsilia.

La intrarea în Jaman-Su îi va aştepta un altfel de cadou. O măsuţă elegantă cu un singur picior, aşezată exact între şine, acoperită cu o faţă de masă din dantelă; deasupra, o cutie de lemn închis la culoare, cu un bilet ataşat: „Personal pentru doctor, a se folosi cu prudenţă”. Bug va

deschide cutia: coniac într-o sticlă de cristal grea, tot de proveniență străină. „Varsă-l, moşule”, se va încrunta dezgustat Deev. „Nu-mi permite prudenţa”, va răspunde felcerul şi va duce cadoul în infirmerie.

După Aktiubinsk surprizele vor înceta – atamanul Iablocinik va pieri.

Despre moartea acestuia, Deev va afla mai târziu, din ziare: va apărea în mai multe ediţii, cu titluri bombastice, relatând cu râvnă detaliile – fiecare altele, dar esenţa va fi aceeaşi. Istoria va fi bizară, aproape fantastică, şi mulţi o vor socoti o născocire sau un „cârlig” al presei. Deev însă, nu.

Totul se va întâmpla la vreo două săptămâni după slujba din vagonul cu holeră al eşalonului lui Deev. Într-o biserică din Orenburg se va deschide un muzeu al propagandei antireligioase, cu sloganuri bătute în cuie peste decoraţiunile aurite şi cartoane cu figuri de preoţi în colţuri. Icoanele smulse de pe pereţi vor fi atârnate cu capul în jos, iar racla cu moaşte, deschisă, va fi pusă în amvon, ca să poată fi văzută. Ceremoniile se vor desfăşura vesel, cu cântece comsomoliste şi arderea cărţilor religioase.

A doua zi, în biserică va intra un om în burcă albă. O va ucide cu un glonţ pe îngrijitoare şi, fără să-i bage în seamă pe vizitatorii care fug, va intra în altar. Va scoate din sân o icoană cu Maica Domnului din Kazan, o va pune pe analog, se va aşeza în genunchi şi va începe să se roage. Îşi va scoate burca, rămânând înfăşurat în batoane de dinamită de la gât până la genunchi.

Miliţianul venit în grabă să vadă ce se întâmplă nu se va putea hotărî să tragă într-o bombă vie – îi va chema pe soldaţii din Armata Roşie, dar şi aceştia vor zăbovi nehotărâţi în uşa proaspăt înfiinţatului muzeu. Vor începe să-i gonească pe cei care cască gura, dar asta nu va face

decât ca mulţimea să sporească. Vor înconjura clădirea. Vor încerca să-l provoace pe terorist la o discuţie, dar acesta nu va voi să-şi întrerupă rugăciunea.

Din mulţime va ieşi un preot şi va intra în biserică, cordonul de militari îl va lăsa. Contrar aşteptărilor, preotul nu-l va admonesta pe bandit, ci se va ruga împreună cu el.

Între timp, va fi adus de la garnizoană cel mai bun ochitor – cu ordinul de a-l nimeri pe terorist în cap, fără să atingă muniţia în care e înfăşurat. Cât se va foi ochitorul în uşa bisericii, ţintind, lunga rugăciune se va apropia de sfârşit şi va bubui o explozie: teroristul se va fi aruncat singur în aer. Explozia va face bucăţi biserica, şi odată cu ea şi pe ochitorul cel priceput, şi pe soldaţii din cordonul de pază, şi pe câţiva gură-cască din primele rânduri...

Teroristul va fi imposibil de identificat – din corpul lui nu va mai rămâne nicio bucăţică. Întrebând martorii, cekiştii vor ajunge la concluzia că a fost nimeni altul decât vestitul ataman Iablocinik.

Mulţi nu vor crede asta, pe motiv că n-ar fi avut de ce să facă o asemenea prostie, căci se afla deja de mult în Persia sau sub acoperişul primitor al emirului din Buhara.

Deev însă va crede.

*

Castelul de apă era plin – ajungea şi să aprovizioneze vagoanele, şi să facă provizii de apă, şi să-i spele pe intruşii adoptaţi de Deev. Curăţau murdăria de pe micii vagabonzi la patru mâini: punând copilul slinos între ele, două surori îl frecau nemilos cu şomoioage de iarbă – una de la cap în jos, cealaltă de la tălpi în sus – până când mâinile li se întâlneau undeva la buricul micuţului, şi toate straturile de noroi şi piele bronzată adunate în luni de zile se topeau, dezvăluind trupul rozaliu. Apoi îl rădeau în cap; în lipsă de gaz, îi frecau cu infuzie de pelin, pe care Memelea o pregătise la cererea felcerului. Hainele nou-

veniţilor au fost trecute prin aburii de la cazanul locomotivei.

După o zi în „ghirlandă”, nou-veniţii nu mai erau noi pentru copiii eşalonului. Schimbaseră porecle, pumni, anecdote şi cuvinte preferate – acum erau de-ai lor. Uimitor de repede făceau cunoştinţă şi se legau aceşti copii: lipsiţi de dragoste părintească, ei dăruiau cu generozitate afecţiune şi protecţie celor la fel de părăsiţi ca şi ei.

Dar şi Deev înţelegea acum mult mai multe despre copii: le deducea fosta ocupaţie din vremea vagabondajului după poreclă, le ghicea soarta după câteva cuvinte. Se mira şi el, dar înţelegea: de fapt, nici nu era atât de greu.

Larik Trişorul şi Lesea Deşte Iuţi. Înţelege oricine că puştii au fost cartofori – adevăraţi, din aceia care-şi câştigă pâinea jucând, şi ştiu să facă un set de cărţi din orice. (Aşa s-a şi dovedit. După câteva zile, aproape toată „ghirlanda”, şcolită de Laric şi Lesea, ştia să joace cărţi: neavând păr pe capetele rase, şi-au smuls fire din sprâncene şi au făcut din ele pensuliţe mici, din praf de cărămidă arsă şi scuipat au făcut vopsea roşie, iar din cărbune, neagră, au desenat pe nişte bucăţele de hârtie trefle şi carouri, şi gata!) Amândoi erau mici de statură, aproape transparenţi de nemâncare – cu atât mai supărător era să pierzi în faţa unora ca ăştia. Şi au pierdut toţi: şi copiii, şi surorile, până şi mecanicul, care o dată s-a hotărât să-şi măsoare puterile cu micuţii, apoi a bombănit înciudat toată noaptea, deranj ându-l din somn pe ajutorul său.

Şopârlei, fireşte, i se spunea aşa din cauza pielii urâte – ridată, de un cenuşiu bolnăvicios, cornificată pe alocuri, ca şi cum chiar ar fi aparţinut vreunui varan ori şarpe din deserturile Turkestanului. Felcerul ştia denumirea bolii de

care suferea băiatul, dar Deev nu reuşea s-o reţină.

Macacul de la Zdup. Ăsta deja fusese la închisoare. Cum ajunsese acolo un copil care nu-i ajungea lui Deev nici până la brâu, nu se ştia. Dar se ştia că se mândrea nevoie mare cu acest fapt de viaţă, de vreme ce îl purta în poreclă.

Driuşa Sugaciul cu siguranţă nu era străin de *supt* – vin, vodcă, basamac. Hadi Fantele adora în mod vădit să-şi dea aere. Lavruşka Curăţatul era, pesemne, băiat aprig, căci pierdea tot, până *se curăţa,* nefiind în stare să se oprească la timp. Filon Prefăcutul era un artist, căci ştia *să se prefacă,* simulând boala.

Nou-veniţii erau hoinari experimentaţi şi ştiau să-şi câştige pâinea – aproape toţi „aveau o meserie”. Deev înţelesese de mult că „profesia” aleasă de un copil nu e doar o anumită deprindere sau o pricepere, ci oglinda caracterului său: poreclele „muncitoreşti” vorbeau nu numai despre experienţa de viaţă a posesorului, ci şi despre sufletul copilului.

Pentru *maraton* – fuga necontenită prin staţii de tramvai în căutare de copeici scăpate de pasageri – e nevoie de răbdare, perseverenţă şi ştiinţa de a te mulţumi cu puţin. Şi de hărnicie (ca să scormoni cu orele prin praf sau gunoaie). Şi de bunătate (ca să nu devii câinos şi să treci la altfel de câştiguri, mai profitabile). Şi se vedea că Venea Maraton avea toate aceste calităţi.

Pentru înhăţat, dimpotrivă, e nevoie de aroganţă şi multă încredere în sine. Cum altfel să înşfaci de pe taraba din piaţă un măr sau o plăcintă – nu pe furiş, ci deschis, înşfăcând obiectul şi luând-o la picior în strigătele supărate ale mulţimii? îndrăzneală şi curaj, ochi, minte, mâini şi picioare iuţi, uite de ce era nevoie. Ceea ce Koska înhaţ avea cu prisosinţă.

Un calm de nezdruncinat şi indiferenţă în faţa morţii

sunt importante pentru *mormântari* – cei care îşi petrec ore şi zile în şir prin cimitire, strângând ofrandele aduse de rude morţilor: flori şi coroane, dulciuri. Ca să mănânci pâine coaptă pentru un mort şi aşezată pe mormântul lui e nevoie să fii filosof. Aşa şi era Ilia Mormântarul – fără frică şi fără patimă, ca de piatră.

Iar *să ciupească –* să cerşească rămăşiţe de mâncare de la bufet – le reuşeşte numai celor care plac oamenilor. Cei care ştiu să ajungă la inima unui străin şi să-i trezească din prima clipă simpatia – ba zâmbind, ba bosumflându-se, ba pomenind de Dumnezeu sau de comunismul care va veni – ca să primească un codru de pâine sau un castron de lins. Cunoscători ai slăbiciunilor umane, fizionomişti, specialişti în oameni – asta sunt *ciupitorii.* Sunt isteţi, au chipuri mobile, voci – dau lecţii oricărui actor. Cu ăştia trebuie să fii vigilent – îţi câştigă încrederea şi te jecmănesc cât ai zice peşte. Era un astfel de maestru şi în eşalon: Luka Ciupitorul.

Cei mai dezinteresaţi dintre cerşetori sunt *lingurarii.* Aceştia nu fac nimic de nevoie, ci dintr-o chemare autentică: trebuie să iubeşti sincer muzica pentru a sta zile întregi cântând din linguri cioplite de mâna ta ritmuri şi melodii. Fără o ureche fină şi cântec în suflet nu iese nimic. Mitea Lingurarul aşa şi zicea: muzica nu se cântă cu gura, ci cu inima. Sensibili oameni, lingurarii...

Copiii primiţi de Deev erau din diferite locuri – geografia era pestriţă şi nu întotdeauna explicabilă. De pildă, Dop din Maikop, înfipt şi arţăgos, îmbrăcat într-o bluză de marinar care-i ajungea până la genunchi: de ce ajunsese atât de departe în nord, tocmai până-n Orenburg, şi nu plecase din oraşul său natal în Turkestan, în drumuri scurte, pe malurile pline de peşte ale Mării Caspice? „Am avut chef de plimbare”, îi răspunsese scurt Dop când îl întrebase direct. Mai clar de-atât însă, nu a putut afla.

Sau Vranghel[27] din Odessa, în caţaveică şi şalvari căzăceşti găuriţi. Ăsta ar fi trebuit să rămână acasă, unde sunt şi stridii, şi chefal, şi carne de delfin – marea e plină de ele şi sunt uşor de găsit, chiar dacă nu chiar la fel de uşor ca pe vremuri. Dar el, nu, mai avea un pic şi ajungea la Ural.

Cu copiii din nordul flămând, să zicem, e mai clar. Unde altundeva să ajungă Silvia Pskovita sau Roda Arhanghelsk în drum spre Turkestan, dacă nu în Orenburg? „Cât aţi mers?” se interesase Deev. „Jumătate de viaţă”, îi răspunseseră ei rânjind. Şi poate că nu minţiseră.

Dar în ce-i privea pe siberieni, iar nu înţelegea. „Surgut – asta-i la dracu-n praznic!” se mirase Deev, vorbind cu un puştan bucălat poreclit Surgutişko. „Cum ai ajuns aici – peste taiga, peste Munţii Ural?” „Am picioare”, i-a răspuns el serios. „Şi nu locuim în praznic, ci în Siberia, chiar în mijloc!” Pe prietenul şi tovarăşul lui de drum, Isprăvitul din Tiumen, Deev nici nu l-a mai descusut – pesemne şi acela „avea picioare”, de vreme ce ajunsese acum în eşalon.

Pe harta hoinarilor siberieni, se mai întrezăreau şi alte locuri: nu mai mirau pe nimeni nici Spirt din Rjev, nici Kondraşka din Tver, nici Ceacea Ţinandali. Despre cei veniţi din Kalmâkia vecină sau de la Marea Caspică, aflată în apropiere, nu mai era nimic de spus.

— Ăsta nu-i tren, ci arca lui Noe, a spus misterios Fatima, ajutând la spălarea următorului intrus.

Deev a făcut o faţă plictisită, fără să aprobe, dar şi fără să nege. El învăţase să-i înţeleagă pe hoinari, dar pe această femeie ciudată, încă nu.

*

Deev îşi măsura puterile cu Moartea.

A înţeles asta într-una dintre acele nopţi neînchipuit de

---

[27] Numele unui general rus – Piotr Nikolaevici Vranghel (1878-1928) – comandant al unei părţi a Armatei Albe în timpul Războiului Civil.

lungi, când stătea cu ochii deschişi pe acoperişul vagonului de comandă şi privea stepa. Pe pieptul lui pufăia în somn Zagreika, de-a lungul trenului făceau să foşnească iarba câţiva „fugari”. Spatele şi umerii încă-l mai dureau de la munca recentă – solul kârgâz era tare ca o copită de cal, şi săparea mormintelor se transformase într-o lungă caznă. Nu mai simţea oboseala de săptămâni întregi, dar tremurul vag al degetelor, care apăruse nu demult, îl apuca acum mai des – mâinile îi tremurau ca unui bătrân chiar şi acum, într-un moment de linişte, îmbrăţişând copilul adormit. Luna lumina de pe cer ca un proiector, transformând pământul în argint strălucitor, iar umbrele de pe el în găuri negre. Şi în această lumină albă, aproape ca ziua, lui Deev i-a devenit limpede: chiar aşa e.

Moartea se instalase în eşalon încă de mult, ca un pasager clandestin. Aşteptase un pic, adormind vigilenţa comandantului, iar apoi începuse să ia copii. Mai întâi a luat chipul vlăguirii prin foame şi i-a răpit pe cei căzuţi la pat. Acum s-a transformat în holeră şi îi ia pe cei care s-au îmbolnăvit. Astăzi au înmormântat patru. Mai mulţi decât ieri. Şi ieri au fost mai mulţi decât alaltăieri. Ce-o să fie mai târziu?

— Unde eşti? a întrebat el cu glas tare, punându-l alături pe neclintitul Zagreika şi ridicându-se în picioare.

Nu răspunde, stă ascunsă.

E aşa o noapte luminoasă, şi nu pleacă.

— Unde eşti? Arată-te!

A început să sară de pe un acoperiş pe altul, uitându-se după coşurile de fum şi ridicând capacele.

Pentru orice eventualitate, a scos revolverul din buzunar.

— Ţine-te mai aproape de mine, frate, i-a spus lui Zagreika, care se împleticea lângă el, frecându-se la ochi. Ascunde-te în spatele meu.

În găurile de aerisire – nimeni. Nici după coşuri. Nici aici. Nici aici.

Acoperişurile erau acoperite de lumina lunii ca de o vopsea albă şi toate erau pustii. Tabla gemea sub greutatea lui Deev – pesemne paşii lui apăsaţi se auzeau în vagoane. Umbre lungi, a lui şi a lui Zagreika, goneau în zigzag sub picioarele lor şi se revărsau în stepă.

— Ei?! De ce te ascunzi, ca ultima otreapă? Degetele, blestematele, îi tremurau, dar puteau să apese pe trăgaci. Ieşi!

Dar cine zicea că stă pe acoperişuri, alături de sănătosul Deev? Locul ei era lângă bolnavi, în vagonul cu holeră. Pesemne acolo şi era, căţeaua.

Deev a mers până la capătul trenului, a sărit pe platformă – şi-a sucit un picior, dar n-a simţit durerea – şi a tras uşa infirmeriei spre el. L-a izbit mirosul de clorură, transpiraţie nesănătoasă şi excremente.

— Ştiu că eşti aici!

În vagon, perdelele erau trase pentru noapte, şi el s-a apucat să le desfacă, trecând de la un prici la altul. Ţesătura nu voia să-l asculte – se rupea şi cădea pe podea. Foarte bine! Mai multă lumină, mai uşor de căutat. Perdelele căzute i se lipeau de ghete, împiedicându-l să păşească – dădea cu piciorul în ele, ca într-o haită de câini răi.

— Ai stabilit preţul? Vrei o treime din copii pentru tine? îţi dau eu o treime! Călca în picioare fiecare bucată ruptă de ţesătură – o zdrobea de podea cu călcâiul, pesemne ca s-o nimicească. Poftim! Na!

Le-a desfăcut cum-necum pe toate, şi în vagon s-a făcut lumină ca ziua. A smuls şi ultima perdea, şi din spatele ei îl priveau nişte oameni: Dumnezeu cu mama Lui şi felcerul în halat pe trupul gol şi cu părul vâlvoi.

— Unde e? a strigat către chipul indiferent al lui Isus.

Unde s-a ascuns?
Tace.
— Ce fel de dumnezeu eşti, dacă nu ştii nici atâta lucru?! Deev şi-a împins palma desfăcută în ochii divini – i-au intrat nişte aşchii în mână, dar n-a simţit durerea. O caut şi singur, fără tine!
— Dă-mi revolverul, nepoţele.
— Gura, moşule! Deev şi-a strâns pumnul într-un gest obscen, punându-i-l sub nas lui Bug; i-a pus sub nas şi cealaltă mână, care strângea revolverul. De data asta, dacă mă împiedici, păcatul e al tău. Şi ia-ţi instrumentele de-aici, îmi zăngănesc în cap. Iar tu, valea! Şi-a agitat pumnul la dreapta şi la stânga, în umbra deasă a nopţii, spre colţurile infirmeriei. Nu-ţi mai dau pe nimeni! Mai bine pleacă singură. Tot te găsesc.
Pe priciul Julietkăi Blancmange – nu e. Nici sub prici. Nici sub învelitoarea lui Leoşea Trei Tifose. Nici sub laviţa Nonkăi Bovary. Copiii zac, abia respirând, deja au o strălucire albăstrie. Dar moartea nu e lângă ei.
— Nu-i tulbura pe bolnavi, nepoţele, şi-aşa le e greu!
La Hoover Flămândul – nu-i. La Cenghiz Mamo – nu-i. La Căcărează de Oaie – nu-i.
— Nu te apropia, moşule! îţi ştiu toate trucurile – mă cuprinzi de la spate, ca un urs, şi-mi iei arma. Iar eu azi am treabă: trebuie s-o găsesc.
La Pinkerton – nu-i. La Cosette – nu-i...
— Are nevoie de aer proaspăt. Deschideţi uşa, soră!
— Stai pe loc, soră! Nu deschide uşa. O deschid singur! Altfel o să fugă.
Uşa. Platforma. Zdrang! Iar uşa. Zdrang!
Şi iată-l deja în vagonul învecinat.
Instrumentele medicale îi răsună în continuare ca nişte clopote, ba într-o ureche, ba în alta – moşul, neascultător, nu le-a luat. Şi mâinile îi tremură, sunt gata să scape

revolverul.

Unde te ascunzi, laşo? Ieşi!

Cine ţipă? Tu oare? Nu, doar proastele de surori.

Cine fuge, îmbrăcat doar în alb? Nu, iar nu eşti tu, e unul dintre copii.

Ce-i ropotul ăsta? Ah, eu tocmai am tras în tavan.

— Unde eşti, căţea?

— Aici sunt, s-a auzit o voce de alături.

Iat-o, e în faţa lui – înaltă, dreaptă. Aproape. Îl priveşte. Deev îşi apropie faţa, dar lumina lunii e atât de strălucitoare – sau dens fumul locomotivei? — că nu se distinge nimic – parcă i-a acoperit cineva ochii cu vată.

— Vino cu mine, spune ea.

El îi înfige revolverul în piept – ţeava se propteşte de ceva elastic, puternic, absolut trupesc.

— Nu acum.

Ea îşi pune degetele răcoroase pe arma strânsă în pumnul lui şi o trage în jos cu putere.

Deev se supune: acum tot nu mai are unde să se ducă, n-are decât să-i comande puţin. Ea îl ia de mână – cum iei un copil capricios, ca să-l scoţi din cameră – şi curând ajung într-o cameră foarte cunoscută. O oglindă mare se mişcă într-o parte, îngrădind spaţiul şi umplându-l de lumina lunii. Se aude clinchetul unui zăvor.

— Acum.

Îi înfige din nou revolverul în piept.

— Uitaţi-vă la mine, Deev, spune ea. Mă recunoaşteţi?

În faţa lui stă o femeie cunoscută – în haină militară pusă peste lenjeria de corp. Părul despletit i se buclează în jurul capului. Un obraz e boţit de somn.

El dă din cap: te recunosc. Te recunosc, Belaia. Recunosc totul: şi compartimentul nostru de comandă, şi sofaua cu flori urâte, şi uşa-armonică. Recunosc totul.

De afară se aude o bătaie uşoară.

— Sunteţi bine, tovarăşă comisar? întreabă vocea felcerului.

— Totul e în ordine, răspunde Belaia tare, fără să deschidă uşa. Să meargă toată lumea la culcare.

Nu imediat, ci după o clipă, se aud paşi îndepărtându-se pe coridor. Voci nu se aud, pesemne oamenii pleacă în tăcere, schimbând între ei doar priviri.

Ruşinea îl podideşte brusc, ca şi durerea de la aşchiile din palmă, ca şi durerea din piciorul sucit. Ruşinea şi durerea – cu aceeaşi forţă.

Ah, dacă ar fi aici Fatima! Atunci ar cădea în genunchi, ar cuprinde cu mâinile trupul moale de femeie, şi-ar îngropa în el faţa arzândă, şi-ar îneca în el această ruşine insuportabilă, ar respira sacadat, ar scânci de stânjeneală sau chiar ar plânge. Dar aşa?

Deev pune revolverul pe masă – metalul se loveşte de suprafaţa lăcuită. Apoi se aşază pe marginea sofalei şi, privind în jos, îşi scoate aşchiile din palmă cu dinţii – din răni ţâşnesc picături roşii. Iar degetele continuă să-i tremure, blestematele!

— Lăsaţi-mă pe mine.

Belaia se aşază lângă el, îi ia mâna tremurândă şi, tot cu dinţii, îi scoate ţepele înfipte sub piele.

Îi linge sângele care ţâşneşte. Şi îi sărută îndelung mâna. Şi iar. Şi iar.

Nu, nu se poate, şi-aşa îmi arde ceafa de ruşine!

Nu e ruşine. Se poate.

Mai târziu, mai târziu, după ce mai trece ruşinea!

Nu, acum, neapărat.

Nu vreau, n-o s-o fac!

Ba o s-o faci. Acum.

Ea se lipeşte de el, puternic, şi el se supune – iar, a zecea, a suta oară…

— De milă eşti cu mine? a întrebat Deev mult mai târziu,

când stăteau obosiţi unul lângă altul, abia având loc pe sofa.

Mâna îl mai ustura doar vag, şi piciorul sucit nu-l mai durea deloc – durerea dispăruse. În mod uimitor, şi ruşinea dispăruse. Îşi simţea pieptul uşor. Şi capul.

— Din calcul. Belaia s-a ridicat şi a început să-şi pieptene energic cu degetele buclele ciufulite. Am nevoie să duceţi eşalonul până în Turkestan. Ajut cu ce pot.

Mai bine-ar fi tăcut!

— Nu ţi-e ruşine să recunoşti asta?

Deev ar fi vrut să se supere, dar supărarea nu venea nicicum – inima lui era liniştită şi curată, ca trupul după o baie fierbinte.

— Ruşine mi-ar fi să trezesc copiii în toiul nopţii şi să-i sperii cu revolverul. A început să răscolească obiectele de lenjerie aruncate pe jos, căutându-le pe ale ei. Şi să-mi pierd capul cu totul la mijlocul traseului mi-ar fi ruşine.

Nu, astăzi cuvintele echidnei nu-l puteau atinge pe Deev – nici măcar scorpia de comisar nu putea zdruncina pacea care îi invadase sufletul.

— Nu mi l-am pierdut. Dimpotrivă, abia acum am înţeles totul.

— Ce-aţi înţeles?

— Că o să-i luăm pe toţi copiii care cer să se urce în tren, asta am înţeles! Simplitatea şi justeţea acestui gând l-au făcut să tresară, şi Deev s-a ridicat pe marginea sofalei, netezindu-şi părul. Şi nu numai pe cei care cer. Pe toţi cei pe care-i întâlnim în cale. Pe toţi cei pe care-i găsim. Pe toţi o să-i luăm!

Belaia, deja pe jumătate îmbrăcată, s-a aşezat la loc pe sofa şi s-a uitat fix la Deev:

— Şi ce-o să faceţi cu ei la Samarkand? N-o să vi-i primească la casa de copii.

— Ba o să-i primească, a răspuns privind-o, la rândul lui,

fix. Conform actelor, vor trece drept copii ai foametei din Povolgia. În caz de ceva, adăugăm câteva nume, n-o să verifice.

— Cum adică, n-aţi raportat morţii la Kazan?

Deev doar a clătinat din cap: nu-i raportase. Încălcând toate instrucţiunile şi sfidând bunul simţ, din slăbiciune de caracter sau cine ştie din ce altă pricină, nu-i raportase. Dar nu putea să scrie cu propria-i mână în depeşă impersonalul cuvânt „pierderi” şi să pună alături cifra la fel de impersonală a morţilor. Nu putea.

— Asta e un fals, Deev.

Privirea severă a femeii devenise cu adevărat inchizitorială.

— Şi acum tu eşti complice la acest fals.

— Nu încercaţi să mă intimidaţi!

— Nici n-am vrut neapărat s-o fac. Noi acum, comisare, am ajuns într-un punct în care tu nu-mi mai poţi comanda. Dacă vrei, n-ai decât să mă reclami: fie popândăilor din Stepa Foamei, fie şopârlelor din nisipurile Mării Arai.

S-au uitat unul la altul fix, fără să clipească, parcă împungându-se cu privirile. Deev simţea că o să câştige.

— Aştept până ajungem la Taşkent sau la Samarkand, acolo există telegraf.

— Bine, s-a învoit el cu uşurinţă. După ce duc copiii cu bine şi îi predau la orfelinat, n-ai decât să mă reclami.

— N-o să-i primească, Deev! Şi după cât de înflăcărată era reacţia comisarului, Deev a înţeles că învinsese. Intruşilor dumneavoastră li se citeşte pe faţă că sunt hoinari cu state vechi, şi în niciun caz din Povolgia! Stepa kalmâcă sau kârgâză, Marea Neagră, Marea Caspică – asta scrie pe fruntea lor! Niciun act fals n-o să vă fie de vreun ajutor. Nici ăia de la Samarkand nu sunt proşti.

— Pe copiii ăştia o să-i primească. O să-i primească sigur! I-a luat faţa în mâini şi a sărutat-o apăsat pe frunte.

Numai să mă laşi în pace, Belaia.

Şi abia atunci a remarcat că degetele încetaseră să-i tremure.

*

Holera a răpit patruzeci de vieţi de copil.

Kaziuk Ibrahim. Padişahul. Radişcev. Barbun. Sonia Scorbut. Mustafa Rablă. Hoover Flămândul. Eldar Zgaibă. Julietka Blancmange. Iusup Guralivul. Toţi au rămas în staţia Ak-Bulak.

Tilda Leproasa. Fadea Sârzan. Pan Kasim. Mazurik Firs. Nonka Bovary. Farsorul. Amin Ştie-Tot. Uglici Nu Trage. Leoşea Trei Tifose şi Leoşea Băltoacă. Tiupa Sarapul. Narghiza din Argâz. Toţi au rămas în halta Kuranli.

Fenimore Cooper. Ahma. Hamit Tacă-i Fleanca. Zeinab Dinţoasa. Jeka din Ijevsk. Habiba Grăsana. Brumă. Pinkerton. Ei au rămas în halta Biş-Tamak.

Cosette Cocs. Musa Botezatul. Troţki Degeaba. Nurhat Surda. Iblis Şi Pe Mine. Udătură. Kaium Chiorul. Dioma din Kostroma. Zgârietură. Aceştia au rămas la Kok-Bek.

Iar Deev a primit între timp în eşalon treizeci de hoinari. Dacă-i socotea şi pe cei care se urcaseră la Orenburg, cincizeci.

La Jaman-Su, unde s-au aprovizionat cu apă, s-au alăturat „ghirlandei” câţiva zdrenţăroşi mici. În general, erau vagabonzi cu experienţă: nu se smiorcăiau ca să primească mâncare, ci, potrivit etichetei vagabonzilor, se înfiinţau lângă vagonul de comandă şi îşi holbau cu tâlc ochii flămânzi – nu la mecanic sau la ajutorul său, ci numai la comisar şi la comandantul trenului. Deev nu apuca nici să fluiere – hai, urcaţi! — că deja erau pe platforma dintre vagoane. În tren e holeră, îi avertiza el. Ei doar rânjeau condescendent: ce, n-am mai văzut holeră? Sub căciulile de blană ciuruite se ascundea o claie de un blond strălucitor, iar în vorbire se distingea un puternic accent

nordic.

În halta Kara-Turgai – părăsită, ca multe altele în acest ţinut – lui Deev i s-a părut că aude nişte zgomote în căsuţa pustie a şefului de gară. S-a uitat pe ferestrele sparte, a cercetat curtea din spate, şi abia în beci a descoperit, în sfârşit, trei mici sălbatici maronii de murdari ce erau, care la lumină s-au dovedit a fi doi băieţi şi o fată. Nu vorbeau ruseşte, nu înţelegeau kârgâza (pentru comunicarea cu localnicii, Deev o aducea deseori pe sora başkiră, a cărei limbă semăna mult cu kârgâza şi kazaha). Judecând după ochii negri imenşi sub sprâncenele stufoase, la fel de negre, aproape împreunate la rădăcina nasului, trebuie să fi fost de undeva din Caucaz. Deev i-a luat şi pe ei în eşalon.

— Nu! a protestat felcerul. Nu ne ajunge holera? Vreţi să faceţi colecţie de molime?

Deev nici nu s-a învrednicit să-i răspundă, ci doar le-a poruncit tuturor nou-veniţilor să se instaleze în tender, chiar peste lemne şi cărbuni, până când aveau să treacă zilele de carantină necesare.

La Aktiubinsk au înnoptat, şi Deev a apucat să dea o fugă la orfelinatul local: i-a luat la „ghirlandă” pe toţi copiii care cucăiau pe-afară în speranţa că vor putea intra. Cucăitorii ăştia erau nu mai puţini de o duzină. Cei mai mulţi aveau ochi asiatici şi feţe lătăreţe, aşa că Deev la început i-a luat drept localnici. Dar nu toţi s-au dovedit a fi kârgâzi: era printre ei şi unul venit din podişurile mongole, şi chiar un venetic de undeva de pe nişte tărâmuri nordice de care Deev nu auzise niciodată. Avusese dreptate inspectorul din Orenburg: toată Rusia trăgea acum spre Turkestan, ţinutul grânelor.

La Kandagaci, Deev era să fie jefuit. Într-un bazar minuscul, cu un rând şi jumătate de tarabe în jurul cărora dacă erau vreo cincisprezece oameni, se îmbulzea lângă el

o ceată de puşti: nu se apropiau, îşi fereau cu încăpăţânare privirile, dar îl înconjurau, îl tot înconjurau, ca nişte pui de lup flămânzi, care nu se hotărau nici să atace, nici să părăsească prada ispititoare. Se uitau fix la revolver – îl zăriseră în buzunar, şi-a dat seama Deev. Aveau să sară la fluieratul căpeteniei lor: doi aveau să-l ţină de mâini, ca să nu apuce să scoată arma, iar al treilea avea să-i ia în aceeaşi clipă revolverul, şi tuleo!

Dar a fluierat el primul: ia veniţi încoace! Uite ce vă zic eu, gânsaci palmaţi. Să mă jecmăniţi n-o să vă iasă. În schimb, să ajungeţi cu mine la Samarkand, da. Vă iau la căldurică, în tren. O să primiţi şi haleală, dacă vă purtaţi cum trebuie. N-am de gând să vă pun beţe-n roate şi nici să mă iau de voi degeaba, şi dacă vreţi s-o ştergeţi, puteţi oricând. Dacă sare fie şi-un purice pe mine sau pe copiii mei din eşalon, l-am spart. Hotărâţi-vă acum.

De unde-i veniseră cuvintele astea pe limbă, Deev n-a apucat nici el să-şi dea seama, dar în clipa aceea puştanii au rămas cu gurile căscate de respect şi s-au adunat în jurul lui cu ochii plecaţi: se hotărâseră toţi, într-o secundă. Şi Deev s-a întors de la bazar fără mâncare, dar cu chiriaşi noi.

Apropiindu-se de Emba, au întâlnit o liotă de copii care se încăieraseră în stepă – exact când „ghirlanda” trecea pe lângă ei. Se loveau cu sete, trântindu-se unii pe alţii la pământ şi muşcându-se până la sânge – a trebuit să coboare din tren ca să-i despartă. Bătăuşii s-au dovedit a fi fete. Le-au luat şi pe ele în eşalon, cu condiţia să stea liniştite tot restul drumului.

Pe porţiunea dintre Kulama şi Alabaz au mai întâlnit o fetiţă: stătea culcată sub un ulm singuratic, înfăşurată într-o plasă pescărească zdrenţuită, fără să se mişte. În jurul ei deja planau corbii, aşteptându-şi momentul. Deev a gonit corbii, iar pe fată a dus-o în vagonul de comandă. I-au dat

să bea apă şi au încercat să vorbească cu ea, dar în van: bolborosea ceva într-o limbă foarte ciudată, care nu semăna cu niciuna dintre multele limbi ale eşalonului.

— E greacă, i-a lămurit Fatima spre uimirea generală.

— Greacă veche? a precizat prosteşte Deev.

— De ce veche? E absolut contemporană.

— Vine din Crimeea, a presupus Belaia.

Altceva n-au mai reuşit să afle despre grecoaică: nici cum ajunsese sub ulm, nici de ce era îmbrăcată într-un năvod.

Iar după gara Celkar au avut o bucurie: holera i-a lăsat în pace.

„Fugarii” nu se mai târau de-a lungul garniturii cu cămăşile sumese. Nu mai erau scuturaţi de frisoane bolnavii din infirmerie, ci stăteau liniştiţi, aşteptând să se vindece. Palmele şi tălpile lor, cândva zbârcite de boală, s-au netezit la loc, iar feţele boţite de holeră şi-au recăpătat elasticitatea. Albăstreala de pe buze şi de sub ochi le-a dispărut, buzele au încetat să li se mai crape de deshidratare şi au putut din nou să vorbească. În fiecare zi, felcerul le dădea drumul tuturor celor care se înzdrăveniseră să se alăture celorlalţi copii. De la boală, înapoi, la viaţă.

„Ghirlanda” nu mai zăbovea pe şine, ba mergând în viteză, ba stând pe loc în aşteptarea „fugarilor” care-şi dădeau drumul din mers, nu se mai împotmolea zile întregi în halte părăsite. Covoarele de iarbă din cele două vagoane de bolnavi nu mai erau schimbate de mai multe ori pe zi, ci numai de vreo două ori. Curând n-au mai rămas mulţi bolnavi, şi toţi încăpeau în infirmerie, ca în vremurile dinainte de holeră.

Vagonul eliberat a trebuit să fie curăţat şi frecat temeinic – mai întâi tavanul, apoi priciurile şi măsuţele, şi la sfârşit podeaua – apoi spoit cu var cloros în mai multe

straturi, ca să poată sta iar în el pasageri sănătoşi. Bug a propus să facă asta fără întârziere, în gara Saksaulski, unde au descoperit un castel de apă.

— Mai aşteptăm jumătate de zi, a zis Deev. Şi atunci spălăm tot trenul, până la ultimul cotlon, cu apă de mare.

*

Arai se revărsa pe pământ din cer – aşa i s-a părut lui Deev când marea s-a ivit la orizont. Albastrul înalturilor curgea în albastrul mării.

N-a spus nimic – nici adulţilor, nici copiilor – ci doar a privit acest azur îndepărtat, lăsând pe altcineva să-l zărească primul şi să exclame cu emoţie:

— Marea! Marea!

Şi au zărit-o, şi au exclamat – mai întâi aproape, lângă el, apoi tot mai departe, transmiţând de la unul la altul. Şi iată, deja le tremura gâtul de bucurie strigând în toate părţile cuvântul miraculos – cuvânt care n-ajungea să fie auzit, n-ajungea să fie şoptit sau rostit cu voce tare, el trebuia să fie cântat, răcnit, smuls din piept:

— Marea!

Întinderea vălurită se întindea tot mai mult în roşia stepă tomnatică, inundând şi acoperind totul. Albastrul se revărsa pe pământ – mai aproape de calea ferată, mai aproape, şi mai aproape – ca şi cum roţile ar fi atras apa. Curând eşalonul tăia lumea în două: de o parte rămăsese uscatul, de cealaltă înainta apa.

— Marea! Marea! Marea!

„Ghirlanda” mergea încet pe mal, şi valurile transparente numai că nu-i intrau sub roţi, ba răsărind din adâncuri şi revărsându-se pe nisipul brun, ba retrăgându-se şi lăsând în urma lor fulgi de spumă.

Copiii, la ferestre, pe platformele şi acoperişurile vagoanelor – urmăreau mişcarea măsurată a apei: mulţi metri înainte... şi mulţi metri înapoi... înainte... înapoi... şi

glasurile s-au potolit, nu mai ţipau, ci expirau de undeva din pântec, în ritmul legănării valurilor:

— Maaaaarea!

Mecanicul n-a primit nicio comandă, dar când garnitura a încetinit şi s-a oprit, nimeni nu s-a mirat. Nici nu se putea întâmpla altceva trenului şi pasagerilor săi decât să se oprească pe malul mării.

Deev şi-a dat seama limpede că în aceste clipe toţi cei din eşalon – şi copiii, şi surorile, ba chiar şi mecanicul pe care nu-l vedea nimeni – toţi simţeau acelaşi lucru. De neexprimat în cuvinte. De netransmis prin nimic altceva decât prin tăcerea în faţa acestei întinderi de necuprins, care săptămâni de-a rândul fusese doar un vis, iar acum era aievea.

Copiii priveau fără o vorbă apele eterne ale Aralului. Aceste momente erau dense şi dulci – de neuitat, oricât de mic sau de slab ar fi omul. Iar marea vorbea cu oamenii – foşnea, frecându-şi val de val, val de nisip. Îi chema.

Deev ştia deja că la această chemare vor răspunde toţi cei cărora le mai rămăsese măcar o suflare sau două. Dar nimeni nu se hotăra să sară primul pe mal, să spargă primul tăcerea. Ajutorul a venit din nou din cabina mecanicului – sirena a sunat fără drept de apel: înainteeeee!

Copiii s-au revărsat pe uşi, de-ai fi zis că vagoanele sunt răsturnate – s-au rostogolit ca nişte boabe de mazăre pe nisip, aruncându-şi în aer cămăşile albe. În mare au ajuns deja goi – cu braţele întinse, ţipând, cu ochii mijiţi, şi uitând de orice ruşine faţă de surori. Cămăşile zburau ca nişte păsări spre tren, aterizau pe traverse, acoperindu-le ca zăpada. Iar din tufişurile de pe mal s-au ridicat spre cer păsări adevărate – ţipetele lor speriate se amestecau cu ţipetele de bucurie ale copiilor, sporind emoţia generală.

Surorile au intrat în apă îmbrăcate: şi-au aruncat

încălţările şi au păşit în valuri – care până la genunchi, care mai adânc, pentru a se opri şi a sta acolo îndelung, râzând către copiii însufleţiţi. Fustele ude li se lipeau de picioarele subţiri, picăturile le umezeau părul, dându-le o înfăţişare stranie, răvăşită – şi pentru Deev nu exista acum nimic mai frumos decât aceste chipuri obosite, scăldate în apă şi lacrimi de bucurie. Croitoreasa guiţa ca o purcică. Preoteasa întinsese mâinile spre cer, cu capul dat pe spate şi stătea neclintită ca un stâlp – semăna cu o sperietoare de ciori. Pe bibliotecară, copiii neastâmpăraţi o trăseseră în apă, şi ea ţipa întruna, ridicându-se în picioare şi căzând iar, neputincioasă în faţa energiei nesfârşite a micuţilor. Îi iubesc pe toţi, şi-a dat seama Deev. Şi îi iert pe toţi: pe preoteasa-trădătoare, pe scorpia de comisar, pe moşneagul căpos – pe toţi.

Buclele comisarului străluceau departe, în mare – Belaia înota repede şi egal, împingându-şi corpul tot mai departe şi mai departe cu mişcări precise ale mâinilor. Bug, dimpotrivă, şedea pe mal cu picioarele întinse. Valurile se spărgeau de trupul lui uriaş ca de o stâncă. Iar în spatele lui, chiar la marginea apei, alerga Lupoaica de pe Capitoliu, iscând fântâni arteziene şi prinzând prosteşte apa în gura fără dinţi. Mamelele ei lungi ajungeau aproape până la pământ, iar în ochi îi licărea o emoţie câinească.

Acum, când toată comanda eşalonului şi toţi pasagerii erau fericiţi, în mare, putea să plonjeze şi Deev. A mers de-a lungul ţărmului, căutând un loc în care apa să nu clocotească din cauza trupurilor de copii care viermuiau în ea şi, găsindu-l, şi-a lepădat ghetele şi hainele şi s-a aruncat în valuri.

Apa era foarte rece şi foarte limpede: Deev vedea cum, sub corpul său mare, pe fundul verde al mării săreau în lături peştişori. S-a scufundat cu totul în apă – şi ea i-a spălat trupul până la ultima cută, şi faţa, şi rădăcinile

părului. A întredeschis buzele, lăsând răcoarea să pătrundă în el – a simţit în gură sarea Aralului. S-a cufundat mai adânc, în straturile cele mai reci, spălându-se de tot ce trăise în ultimele săptămâni şi nemaivrând să se ridice la suprafaţă. A înotat aşa îndelung, cu ochii deschişi, privind mişcarea algelor de pe fund, până când marea i-a dat un brânci, şi el a ţâşnit la suprafaţă, respirând fericit, departe de mal.

De-a lungul ţărmului alerga scâncind Zagreika. Ochii nu i se dezlipeau de stăpânul său, chipul de obicei neclintit era contorsionat de suferinţă. Tălpile lui striveau spuma, ba urmând valul care se retrăgea, ba ferindu-se de cel care venea.

— Înoată spre mine, frate! a râs Deev.

Ţipetele şi hohotele copiilor răsunau şi pe apă, şi sub apă, acoperind orice alte sunete. Soarele după-amiezii îi intra în ochi, buzele îi erau amare de sare. Şi toate acestea la un loc – şi râsul, şi sarea, şi razele orbitoare ale soarelui – se împleteau într-un sentiment de neînchipuită bucurie, pe care Deev nu-l mai încercase de mult.

Ceva a pleoscăit tare. S-a întors după sunet şi a descoperit că Zagreika nu se mai vedea pe mal, iar apa, nu departe de el, era tulburată de vălurele şi bule de aer: pesemne, băiatul nu putuse îndura despărţirea, se aruncase în mare după stăpânul său şi se dusese la fund, fiindcă nu ştia să înoate.

Deev s-a repezit spre această fierbere, aruncându-şi mâinile înainte, s-a scufundat şi a dat roată în adâncurile reci. A prins trupuşorul care se zbătea şi l-a scos la suprafaţă. L-a tras pe uscat.

Căzând pe nisip, Zagreika a scuipat şi a tuşit, scoţând din el apa pe care o înghiţise.

— Ce-am mai înotat! a râs Deev.

S-a întins pe nisipul încins deasupra şi răcoros mai în

profunzime şi a închis pleoapele.

Curând, băiatul şi-a recăpătat răsuflarea normală, s-a târât mai aproape şi s-a trântit undeva la picioarele stăpânului, liniştindu-se în sfârşit.

Şi s-a mai apropiat cineva de el – încet, cu pas uşor – şi s-a trântit alături. Printre gene, Deev a văzut un cap de femeie şi două cosiţe lungi pe umeri:

Fatima.

— Uite că am ajuns la Arai, i-a spus Deev ceea ce nu s-ar fi încumetat să-i spună altcuiva. Nu-mi mai venea să cred că o să ajungem. Dar am ajuns.

— Aici sunt flamingo roz, i-a răspuns ea straniu, ca întotdeauna; Deev nu-i vedea chipul, dar îşi dădea seama după vocea ei că zâmbea. Au culoarea zorilor. Vă puteţi închipui aşa ceva?

Deev nu ştia dacă e vorba despre peşti, animale sau insecte. Şi nici nu putea să-şi imagineze nişte creaturi de culoarea zorilor. Acum nu putea decât să stea întins pe nisipul fierbinte, ascultând răsuflarea lui Zagreika de o parte şi vocea Fatimei de cealaltă. Ea a mai spus ceva, dar pe Deev îl cotropea somnul, şi de aceea părea că întreaga lume se acoperise de spumă, sunetele abia se mai distingeau.

Ierburile de pe mal foşneau în vânt. Undeva departe ţipau surorile, chemându-i în zadar să iasă din apă pe copiii deja învineţiţi de frig. Iar şi mai departe, în „ghirlandă”, zdrăngăneau ceaunele – Memelea făcea o tocană de peşte uscat.

„Ghirlanda” însăşi stătea pe şine, aşteptând să fie spălată. Şinele se întindeau de-a lungul ţărmului ca nişte fire de argint. În faţă, peste verste şi verste, aceste fire se îndepărtau de albastrul mării şi pătrundeau în nisipurile portocalii ale deşertului Kâzâlkum. Era deja teritoriul Republicii Sovietice Turkestane. Cu alte cuvinte,

Turkestan.

VI
Şi din nou cinci sute

Kazalinsk – Arîs

Deşertul se întindea asemeni unui ocean. Zile în şir s-a târât prin el eşalonul – zile chinuitoare, incredibil de lungi. Şi dimineaţa, şi la amiază, şi seara le plutea prin faţa ochilor îndepărtatul orizont, despărţind cerul de pământ. Pe cer aluneca soarele. Pe pământ alunecau umbre. Şi altceva nu mai era în deşert.

Monotonia nesfârşită a acestui ţinut, care încă nu devenise nisip, dar acuşi-acuşi avea să devină, obosea până la epuizare: peisajul brun era acelaşi – şi ieri, şi azi, şi, pesemne, multă vreme de-aici înainte. Da, erau aici ierburi: peticeau din loc în loc solul, sârmoase (iar unde nu erau, pământul era crăpat şi din el ieşea sare). Erau copaci: panicule de cedru sărat şi saxauli contorsionaţi. Erau şi animale: în timpul opririlor, copiii vânau şi mâncau şopârle; pe rădăcinile ce ieşeau din pământ se zăreau când şi când umbre iuţi – gaiţe şi vrăbii; apăreau vulturi – priveau din înalturi cum „ghirlanda” înaintează încăpăţânată pe şine şi zburau, dezamăgiţi. Dar şi ierburile astea, şi copacii, şi animalele – toate erau mărunte, abia se distingeau pe pânza largă a peisajului, ca şi cum ar fi fost mâzgălite neglijent cu un creion.

Peste tot – praf, praf, praf nesfârşit, întunecat: în ochi, în păr, pe dinţi, în cutele corpului şi între degetele de la picioare, pe suprafaţa mesei şi pe chipurile bolnavilor din infirmerie. Uneori nu mai era praf, ci nisip – era bine dacă doar în pantofi, dar uneori acoperea şinele, şi atunci trebuiau să-l îndepărteze cu palmele şi cu măturici improvizate, curăţând calea pentru locomotivă. Deseori aşa şi înaintau: în faţă, oameni în patru labe, maşinăria mecanică după ei, arşin cu arşin, traversă cu traversă,

palmă cu palmă.

Erau atât de puţine semne de viaţă în imensitatea acestei lumi pustii, încât „ghirlanda” cu locuitorii ei, care-i întrerupea neclintirea, părea a tulbura eternitatea însăşi.

Şi culori erau puţine: paleta peisajului era determinată de poziţia astrelor şi a norilor. La răsărit, pământul negru al nopţii se făcea albăstrui cu nuanţe de roz, ziua devenea roşu în soarele puternic, spre apus era scăldat în siniliu – dar rămânea mereu pământ – un pământ brun şi prăfos. Deev visa să vadă o pădure: vârfurile dinţate ale coroanelor, unduirea verdeţii. Sau un râu: şerpuirile lui, strălucirea undelor. Un sătuc cu obloane colorate, un grajd de vaci, o tufă de scoruş!... Dar vedea un pustiu brun, cu câte o movilă sau o mică vale ici-colo, monoton şi implacabil. Din copilărie avea simţul distanţelor – le aprecia exact, parcă le măsura cu rigla – şi întotodeauna ştia câte verste parcursese ori câte mai erau până la capătul traseului. Dar în deşert mecanismul lui interior se defectase: ochii îi rătăceau în van peste tot, căutând şi negăsind repere, viteza de melc era derutantă. Eşalonul părea că se târăşte înainte, dar în acelaşi timp era captiv în spaţiu, incapabil să-l domine. Şi oamenii erau captivi în această goană fără sfârşit.

Salvarea erau haltele. Da, deseori părăsite. Da, nedeosebindu-se prin nimic una de alta: câteva căsuţe de lut, fie cenuşii, fie albicioase, un castel de apă din cărămizi întunecate şi neapărat cu uşiţă albastră. Dar în toate numele era scris cu litere ruseşti. Şi în fiecare inscripţia era nouă. Aşadar, „ghirlanda” înainta, străbătea pustiul, agăţându-se de aceste nume cum se agaţă de cioturi cel care se îneacă într-o mlaştină. Ciumâş, Kamâşlî-Baş, Karakuus – parcă scrâşneşte nisipul pe rădăcinile copacilor. Bai-Hoja, Tiura-Tam, Horhut – bate din coadă un şarpe cu clopoţei. Bik-Bauli, Djusalî, Ciili – cântă o cicadă.

Cât de străin e totul!

Locomotiva a fost alimentată mai întâi cu lemne, cu care se aprovizionaseră din belşug la Aralsk. Apoi au început să adune pe drum saxaul: lemnul noduros s-a dovedit tare ca piatra şi nu se lăsa spart de topor, se spărgea numai la o apăsare puternică, aşa că n-au putut să-l spargă nici copiii, nici surorile, ci numai Deev cu felcerul, mecanicul şi ajutorul acestuia. Temându-se că şi saxaulul putea să se termine curând, Deev a dat ordin să se oprească şi să adune lemne ori de câte ori observau tufele noduroase – asta încetinea şi mai mult mersul de melc al garniturii. Acum însă tenderul era plin de trunchiuri cu rădăcină cu tot şi de crengi uscate.

Au făcut provizii şi de apă pentru locomotivă. Neavând mare încredere în şefii de gară locali – cu atât mai mult cu cât cel puţin jumătate din gări erau părăsite şi castelele de apă ar fi putut să fie goale – Deev împrumutase la Kazalinsk o cisternă ruginită de petrol pe roţi. Mai degrabă, o închiriase de la conducerea gării – în schimbul paharelor de şampanie şi al unor tacâmuri aurite care se prăfuiau în bucătăria de campanie încă de la Sviajsk. Promisese să înapoieze cisterna pe drumul de întoarcere. Lacom de porţelanuri şi linguri de argint, şeful de gară îi mai dăduse lui Deev şi vreo doi pumni de sodă, ca să cureţe rugina de pe roţi, care stăteau nemişcate nu de cinci, ci de vreo zece ani buni. Cisterna mirosea necruţător a petrol putred şi, nu se ştie de ce, a urină, dar păstra bine apa: o umpluseră până la buză şi o legaseră de coada trenului, înşurubându-i strâns capacul – era o rezervă intangibilă. „Ghirlanda” a fost mai lungă, iar Deev, mai liniştit.

Apă ruginie şi saxaul – atâta aveau de ajuns. Mâncare nu era. N-avea niciun rost să întrebe de provizii în gările pe jumătate îngropate în nisip, unde era de mirare dacă găseau măcar un om posac cu câteva oi râioase în ţarc şi

cinci curcani slăbănogi care trăiau chiar în casa stăpânului. Principala hrană a sălbaticului erau de obicei pesmeţii, o brânză uscată şi tare ca piatra şi o pastramă de oaie la fel de uscată, tăiată fâşiuţe – totul era cumpărat ca rezervă, pe o lună înainte, din bazarele oraşelor din apropiere, şi se punea într-un cufăr pe care stăpânul îl încuia cu cheia la vederea copiilor care se revărsau din tren.

Iar orăşelele erau numai cu numele – de fapt, nu erau altceva decât nişte gări mai mari, unde din când în când ajungeau din deşert tot felul de oameni, îşi instalau iurtele sau ridicau nişte copertine dungate şi viermuiau câteva zile, vânzând şi cumpărând, cel mai adesea schimbând, şi mai adesea doar privind. Căciuli de blană cu dosul de stofă şi caftane, hamuri vechi, păr de cămilă nedărăcit – asta se găsea de obicei în astfel de bazaruri. Provizii nu erau. După cum nu era nici soviet orăşenesc, nici miliţie, nici secţie CEKA, unde Deev s-ar fi putut duce cu mandatul lui deja ferfeniţit ca să ceară câte ceva. Dar uneori nici oameni care să fie în stare să citească acest mandat nu se întâlneau în aceste gări.

Găinile de la Sviajsk fuseseră mâncate, mai rămăseseră de pe urma lor numai stinghiile din colţul vagonului de comandă. În bucătărie, ce mai rămăsese din peştele uscat dăruit de cazaci se topea încet: mai întâi împărţiseră câte o jumătate de peşte zilnic, apoi câte un sfert, apoi şi mai puţin. Sârguinciosul Memelea arunca în supă de toate: solzi, măruntaie, cozi şi înotătoare – dădea oasele de peşte prin făină şi le fierbea în câteva ape, să le pună şi pe ele în zeamă. De la mirosul invariabilei supe – sare, apă stătută şi untură de peşte – pe care o mâncau deja de câteva săptămâni, surorilor li se făcea greaţă. Lui Deev însă nu i se făcea greaţă – încetase de mult să simtă gustul mâncării. Se gândea: o să se termine peştele şi o să vă fie dor de mirosul lui. Şi peştele s-a terminat curând.

„Ghirlanda” se legăna pe şinele năpădite de nisip – înainte, tot mai adânc în deşert – fără un pud de provizii şi fără un praf de sare. Apă de băut mai era în butoaie, dar o împărţeau cu jumătatea de cană şi după un orar strict. Toţi ştiau că aici nu aveai unde găsi alimente. „O să fie mâncare când o să vedeţi munţii”, le-a promis Deev copiilor. De unde şi până unde or fi munţii mai generoşi decât nisipurile? Dar ceva trebuia să le promită.

Acest drum părea mort. Nici un singur tren nu mergea pe el, şi doar rari călători pluteau ca nişte umbre vagi de-a lungul lui. Şi oricât de încet s-ar fi târât „ghirlanda”, oricât ar fi stat pe loc, aşteptându-i pe bărbaţii care tăiau saxaul, n-a fost depăşită şi n-a întâlnit în cale nici o singură garnitură. De-a lungul căii ferate se iţeau arbuşti plantaţi ca s-o protejeze de nisip – dar nu de pelin, de acacia sau de cireş pitic; de altfel, nici nu păreau plante, ci schelete de plante într-o încâlceală de ţepi negri. Oase albe de animale se zăreau uneori printre aceşti arbuşti. Şi dacă Deev n-ar fi ştiut sigur că aceste şine duc la Taşkent –” oraşul îndestulării”, cum începuse să fie numit în Rusia înfometată, „oraşul ceresc”, „pământul făgăduinţei”, spre care se îndreptau, în vis sau aievea, sute şi sute de pribegi – dacă aceste şine n-ar fi dus spre fabulosul Taşkent, dincolo de care se ascundea în munţi şi mai fabulosul Samarkand, pentru nimic în lume n-ar fi condus eşalonul pe acest drum mort.

Şi pribegii ştiau că şinele duc spre Taşkent – Deev îi văzuse pe mulţi în gări, unde încercau să se urce în tren, fie întrebând cinstit, fie pe furiş. Cei mai disperaţi porneau pe jos prin deşert, peste traverse – şi nu o dată „ghirlanda” dădea în drumul ei peste astfel de nesăbuiţi, pe jumătate morţi de foame şi de sete. Pe adulţi Deev nu-i lua. Copii lua. Belaia nu mai protesta: mâncare nu mai era, nou-veniţii nu mai aveau ce lua de la gura celorlalţi.

Iată unde erau hoinarii despre care vorbea inspectorul din Orenburg! Dirmen-Tobe, Kara-Uziak, Sauran – peste tot erau copii, copii, copii, singuri sau în haite, care încă mai puteau merge sau care deja zăceau sleiţi de puteri. Deev îi lua pe toţi. Nu-i puteau hrăni, dar le puteau da apă şi îi puteau culca pe o laviţă, îi puteau încuraja cu promisiunea că nu-i vor părăsi.

La Djalagaş au văzut o familie: tatăl şi mama erau întinşi pe marginea drumului la umbra unei căruţe, iar micii gemeni se târau alături, pe calea ferată. Deev a vrut să-i dojenească pe părinţi pentru neglijenţă, dar n-a putut – erau morţi amândoi. I-a luat pe copii în vagonul ţâncilor, iar căruţa a pus-o în tender, la proviziile de lemne.

Departe, dincolo de Kzâl-Orda, au mai întâlnit o familie: pe şine stăteau un sart bătrân şi cele patru neveste ale lui, înfăşurate în negru, sub nişte pături din păr, tot negre. Văzând trenul care pufăia în depărtare, şartul s-a ridicat cu greutate – era limpede că abia se ţinea pe picioare de oboseală – şi s-a apucat să le gonească pe femei de pe şine cu toiagul. Acestea, nu se ştie de ce, nu voiau să se ridice, dar în cele din urmă s-au supus, s-au îndepărtat cu câţiva paşi şi au rămas stană de piatră.

Uitându-se la ei de pe acoperişul vagonului de comandă, Deev nu-şi putea înăbuşi un sentiment neplăcut: era ceva ciudat în această scenă obişnuită pentru meleagurile prin care treceau. Şi nu pentru că asiaticul îşi bătea nevestele, nici pentru că aceste femei erau legate între ele de talii cu o frânghie groasă – duritatea bărbaţilor locului era cunoscută. Ci poate pentru că erau foarte mici de statură. Sau pentru că uneia îi ieşea un picior de sub tiv – încălţat nu într-un pantof de lemn sau de piele, ci într-o opincă din coajă de tei...

Deev a sărit de pe acoperişul vagonului şi s-a îndreptat spre bizara familie, scoţând revolverul din mers. Speriat,

şartul şi-a agitat toiagul, gonindu-le pe femei mai departe în deşert, dar acestea s-au lăsat să cadă la pământ şi au început să ţipe cu glasuri subţirele, imploratoare, în ruseşte. Deev l-a omorât pe sart. Femeile şi-au scos vălurile şi s-au dovedit a fi doar nişte fetiţe de vreo doisprezece ani, cu cosiţe blonde şi chipuri emaciate.

Toate erau din Ural, toate fuseseră vândute de părinţi la bazarul din Orsk pe stafide şi caise. Erau duse prin Buhara spre Meşhed, într-un harem.

Nou-găsitele au fost trimise în vagonul fetelor. În tolba celui ucis s-au găsit nişte lipii şi o bucată de carne de cal uscată. Pâinea le-au dat-o celor mici, iar carnea – puţină, cât o palmă! — Lupoaicei de pe Capitoliu: Deev se temea foarte tare că de atâta nemâncare n-o să mai aibă lapte.

*

Fetele nu erau nici măcar copii, ci umbre de copii. Lunga pribegie le secătuise de puteri: slabe şi umile, stăteau prin câte-un colţ, întinse pe podea sau chiar pe platforma dintre vagoane, ruşinându-se să ocupe laviţele pentru pasageri. Nu vorbeau deloc, nu cereau de mâncare, beau când şi cât li se dădea – într-un cuvânt, nu creau niciun fel de probleme. Doar mureau din când în când.

Deev pierduse şirul, nu mai ştia câţi copii luase în eşalon şi câţi îngropase. În fiecare zi primea pasageri – câte unul, sau câte o ceată întreagă. Şi în fiecare zi mai primea câte o veste blestemată – despre vechi locuitori ai „ghirlandei” sau despre unii noi.

Săparea mormintelor devenise o ocupaţie zilnică, noroc că solul deşertului era moale: nisip amestecat cu pietriş. Munca mergea repede, ba chiar bine, s-ar putea spune – după atâtea nopţi, Deev şi Bug deveniseră experţi. Uneori tăceau, alteori vorbeau, şi nu puţin – dar niciodată despre ceea ce făceau.

Povestea mai mult felcerul: îşi amintea cazuri

complicate din practica lui sau cum luptase cu turcii („când nici nu-mi mijise mustaţa”), sau cu japonezii („aici aveam deja mustăţi cărunte”), sau în timpul recentului Război Civil. Dar cel mai mult, despre cai: cu ce se tratau buba mânzului şi răpciugă, cum ajutai o iapă să fete, despre neajunsurile exemplarelor de rasă pură şi cum întâlnise odată în stepele mongole o herghelie de cai cu părul lung şi îi hrănise din palmă cu sare, iar ei se ospătaseră fără frică, şi pentru aceasta Bug fusese poreclit Şamanul Cailor.

Aceste discuţii nu erau o lipsă de respect faţă de ceea ce făceau. Dimpotrivă: dacă gurile şi capetele nu le-ar fi fost pline de conversaţii despre lucruri simple şi vesele, n-ar fi putut să-şi îndeplinească sarcina grea.

Deev îl asculta cu recunoştinţă pe bătrân: era o fericire că putea să nu se gândească la trupul neînsufleţit al copilului, care zăcea la doi paşi aşteptând să fie îngropat, ci la animale sălbatice blănoase, putea să-şi închipuie cum se întinde spre mâna bătrânului un bot păros şi apucă grijuliu cu buzele grăunţele strălucitoare de sare din palma acestuia... Aceste discuţii erau ca paharul de vodcă care amorţeşte orice durere. Morfină pentru suflet.

Câteodată, în momente de mare sinceritate, Deev era tentat să-l întrebe şi despre Fatima: tu chiar eşti îndrăgostit de ea, moşule, sau mi se năzăreşte mie, de obosit ce sunt? Doar ai părul alb! Şi ea e de două ori mai tânără ca tine! Nu-l întreba, îl proteja. Era conştient că-i dădea ghes să vorbească doar gelozia stupidă care mocnea în el. De altfel, era şi un subiect prea intim.

Odată, l-a întrebat despre ceea ce era important:

— Eşti supărat pe mine că iau copii în tren?

Bug n-a răspuns multă vreme.

Eh, nu era bine că deschisese acest subiect. Să sape în tăcere era mai greu.

— Mi-e milă de tine, nepoţele.

— Da’ ce, sunt bolnav, ca să-ţi fie milă?

— De bolnavi nu ţi-e milă, îi tratezi – asta e prima poruncă a unui medic. Dar tu nu mai poţi fi tratat. Eşti schilodit.

— Cum adică, de ce? a întrebat nedumerit Deev, neştiind dacă să se supere sa nu şi oprindu-se din săpat.

— De război, a dat din umeri Bug. De vremurile astea câinoase. De unde să ştiu eu? Nu povesteşti nimic despre tine. Uite, eu nu-s prea vorbăreţ, dar în săptămânile astea ţi-am spus tot: şi despre slujba mea, şi despre visul de a fi doctor de cai. Fiindcă suntem oameni, nu doi buşteni care stau unul lângă altul în magazie. Şi oi fi tu simplu ca o părăluţă ori ca iarba de pe marginea drumului, dar, Doamne, cât de complicat! N-ai scos o vorbă despre tine.

Era adevărat. De câte ori nu voise Deev să dezvăluie câte ceva despre trecutul său, ba chiar pregătise începutul unei astfel de discuţii: „Mai ţii minte, moşule, ce ninsori au fost în iarna lui ’20?” sau „N-am văzut niciodată atâţia oameni ca în august ’21. Trăiai în Kazan pe atunci, moşule?”. Dar de fiecare dată parcă i se încleiau buzele. Îi era frică să se destăinuie.

— Sufletul omului bun e ca un măr proaspăt, tare şi crocant, a continuat felcerul. Al ticălosului e stricat pe o parte, sau chiar putred. Dar sufletul tău nu-i măr, ci varză: pe orice parte te uiţi, numai frunze, frunze, dar ceva important, ceva cu miez nu se vede.

Deev a lovit cu cazmaua în bulgării de pământ sfărâmicioşi, şi aceştia s-au transformat în praf. Dracu’ l-a pus să întrebe! Mai bine-ar fi vorbit, ca şi până atunci, despre dresarea mânjilor sau îngrijirea copitelor. Deodată i-a venit să arunce unealta şi să fugă – să se topească în întuneric şi să piară, până nu se rosteau alte cuvinte, mai adevărate şi mai dureroase.

— Uneori mă uit la tine şi văd doar un băieţel. Tragi tutun pe nas, dar tot un băieţel eşti – înflăcărat, sincer, prostuţ. Alteori văd un bătrân. Nici nu ştii ce faţă ai când o facem pe groparii. Am participat la înmormântări în armată şi m-am uitat la chipurile celor care săpau morminte. Un om obişnuit, fie el soldat sau civil, se teme de moarte, o respinge, şi frica asta se citeşte întotdeauna uşor în ochii lui. Numai bătrânii neputincioşi, obosiţi de viaţă, numai ei nu se tem. Nici tu nu te temi. Tu, când cobori copiii în mormânt, parcă te-ngropi şi pe tine odată cu ei.

Bătrânul vorbea fără grabă, depănându-şi cu grijă gândurile în faţa interlocutorului său.

— Sau dacă mă uit din altă parte, pare că eşti bun, negrăit de bun: îi hrăneşti pe bolnavi cu chisel dimineaţa, l-ai oploşit pe micul nerod sub laviţa ta, îi iei pe copiii pribegi în tren, ca să-i salvezi de foamete. Pare că ai bunătate cât trei oameni la un loc. Dar e şi ură în tine, nepoate – nu cât pentru trei, ci cât pentru zece. Ţii ura asta în tine, o ţii strâns, dar tot răzbate în afară. Uite-aşa eşti tu: sub iubire, patimă; sub tinereţe, bătrâneţe; sub forţă şi autoritate, slăbiciune şi frământări sufleteşti. Numai frunze de varză, fără număr.

Pentru o clipă, lui Deev i s-a părut că e gol şi i s-a făcut foarte ruşine de asta.

— Adică, după tine, sunt cu două feţe? Sunt un om rău?

A luat trupul copilului şi s-a pregătit să-l coboare în groapa săpată, dar a făcut o mişcare greşită, l-a scăpat şi a trebuit să-l ridice din nou, ca să-l pună cum trebuie.

— Nu ştiu. Tu, dinăuntru, vezi mai bine.

— Dar din afară ce se vede?

— Se vede că ne-ai da afară din tren fără să clipeşti pe mine şi pe comisar dacă nu te-am lăsa să-i iei pe copiii pribegi. Că la punctul de sortare ai fost gata să mori

pentru o bucată de carne. Că ai strânge de gât pe orice inspector care ar împiedica „ghirlanda” să meargă mai departe. Şi că nu eşti mânat în toate acestea nici de simţul datoriei, nici de o idee, nici de iubire de oameni, ci de o mare deznădejde şi o mare suferinţă. Tu, în eşalonul ăsta, nu pe copii îi salvezi, ci pe tine însuţi. Copiii sunt doar o întâmplare. Asta se vede.

Deev a început să mânuiască lopata, acoperind mormântul. Muncea cu disperare, de parc-ar fi stins un incendiu: lua cât mai mulţi bulgări de pământ şi îi azvârlea, lua şi azvârlea – pământul uscat foşnea zgomotos.

— Şi se mai vede că astăzi duci un tren cu copii în Turkestan, iar mâine împuşti un detaşament întreg de cazaci. Cu o mână salvezi, cu cealaltă ucizi.

— Nu ucid, pedepsesc duşmanii revoluţiei! Azi toată lumea trăieşte aşa.

— Mulţi, s-a învoit Bug. Dar nu toţi. Tocmai despre cei care trăiesc aşa spun că-s schilodiţi. De ei mi-e milă.

— Şi de tovarăşul Dzerjinski? nu s-a putut abţine Deev.

Toată lumea ştia că fiorosul şef al CEKA, tovarăşul Dzerjinski, conduce şi Comisia pentru Copii a VŢIK, la indicaţiile căreia se formează şi bântuie ţara trenurile de evacuare. Între ele, şi „ghirlanda”.

— Nu mai vreau să aud de trenuri cu copii, a răspuns Bug neaşteptat, aşezându-se în genunchi şi cu mâinile ajutându-l pe Deev să adune pământul. Niciodată. Ajungem la Samarkand, şi cu primul tren înapoi mă duc la Kazan, la Academia Militară, la cai.

*

„Ghirlanda” a devenit un tren tăcut. Cândva, Deev se mira de liniştea din infirmerie, acum însă, aceasta se înstăpânise în tot trenul. Aproape că singurele sunete rămăseseră zdrăngănitul maşinăriilor din pântecul metalic

al trenului şi şuieratul aburilor pe coş, bătaia roţilor şi clinchetul cuplajelor când trenul era în mers. Dar era de ajuns ca locomotiva să se oprească şi viaţa metalică să se oprească, pentru ca „ghirlanda” să amuţească. Nu se mai ridicau glasuri de copii prin vagoane, nu mai cântau, nu mai spuneau măscări şi nici nu strigau versuri caraghioase. Surorile nu-i mai dojeneau. Nu mai bolboroseau oalele şi polonicele în bucătărie. Seara, Fatima nu le mai cânta cântecul de leagăn micuţilor. Populaţia trenului a devenit abătută şi tăcută, cruţându-şi puterile până şi în discuţii, până şi în zâmbete şi priviri.

Nu mai mâncaseră de trei zile.

Cei mai mulţi copii zăceau pe laviţe, cu ochii aţintiţi spre perete sau spre tavan: priveliştea de pe fereastră – un nesfârşit pământ golaş – era obositoare şi deprimantă. Adulţii mai găseau forţe ca să îndeplinească treburile indispensabile – să cureţe şinele de nisip, să taie saxaul, să aducă apă cu găleţile de la cisternă la locomotivă, dar şi aceste forţe erau pe sfârşite.

Sora-croitoreasă a leşinat de două ori. Fosta bibliotecară era chinuită de crampe. Preoteasa începuse să se roage, des şi cu voce tare – ameninţările comisarului şi admonestările lui Deev nu erau de niciun folos. Ţăranca zăcea pe laviţă ca un buştean, tăcută, dar respirând atât de greu, încât curând au mutat-o în infirmerie, ca să nu-i sperie pe copii.

Micuţii s-au gândit să se hrănească cu iarbă: rupeau smocurile uscate de pe marginea drumului şi le mestecau, transformându-le într-o pastă, apoi le înghiţeau. Felcerul nu le dădea voie, dar ei tot o mestecau. N-a trecut nicio zi, şi trei dintre ei au fost cuprinşi de colici. Bug nu i-a luat pe bolnavi la infirmerie: mai bine să geamă în vagoane şi înfăţişarea lor jalnică să fie o lecţie pentru ceilalţi copii.

Griga Ureche şi alţi cinci au părăsit trenul fără să spună

nimănui şi fără să-şi ia rămas-bun, noaptea. Plecaseră în cămăşile soldăţeşti, dar nu luaseră nimic ca amintire, nici din bucătărie, nici din infirmerie. Dimineaţa, Deev şi Belaia au cercetat temeinic împrejurimile, dar n-au găsit nicio urmă pe pământul acoperit de arbuşti. O zi mai târziu, fugarii au fost descoperiţi pe laviţele lor – înfiorător de murdari şi plini de zgârieturi, cu cămăşile rupte; pesemne ajunseseră eşalonul din urmă tot noaptea şi se strecuraseră înăuntru neobservaţi.

Fetele au început să se adune în grupuri: zăceau pe laviţe câte două sau trei, lipite una de alta şi încălzindu-se între ele. Nu vorbeau, moţăiau în cea mai mare parte a timpului, nu plângeau.

Nu plângeau nici măcar copiii mici. Îşi sugeau degetele, băgându-şi aproape pumnişorul întreg în gură. Îşi molfăiau poalele cămăşilor. Se agăţau de Fatima cu o supunere tâmpă, iar câţiva, de blana călduroasă a Lupoaicei de pe Capitoliu. Aceasta zăcea la podea ca un leş, fără să facă nicio mişcare, cu ochii închişi. Din când în când, Fatima îi dădea apă şi o întorcea de pe o parte pe alta. L-l aşeza şi pe Cuculeţ des alături: ceva-ceva se mai putea suge din mamelele vlăguite, pruncul încă se mai putea hrăni. Deev vedea acest tablou ori de câte ori intra sau ieşea din compartiment.

În ultima vreme simţea cum corpul lui privat de hrană devine tot mai uşor. În mod uimitor, îi era tot mai greu să-şi mişte acest corp uşor. Şi să-l poarte prin tren la vremea inspecţiilor îi era greu. Şi să-l trimită la tăiat de saxaul, la curăţat şinele de nisip îi era greu. Şi să-l urce pe acoperişul vagonului. Totul era greu.

Cel mai greu îi era însă lui Deev să gândească: creierul parcă nu mai era creier, ci un borcan cu clei, în care gândurile se învălmăşeau cu trudă, se lipeau unele de altele şi abia erau duse la capăt. Îi era mai uşor să se

agaţe de gânduri vechi şi dovedite decât să construiască unele noi. Asta şi făcea, îşi cruţa puterile. Dar uneori asta nu era de ajuns, şi atunci trebuia să-şi ia borcanul cu clei în mâini şi să-l scuture zdravăn, despărţindu-şi fricile, grijile şi dorinţele de realitate.

Principalul gând era: mergem la Samarkand. El există.

Alt gând important: mâncarea o să apară când o să vedem munţii. Cineva îi promisese asta lui Deev, cineva deştept şi atotştiitor. Cine oare? Nu conta. Ceea ce conta era să vadă munţii. Să ajungă la ei. Nu se văd încă munţii pe fereastră? Nu, nu se văd.

Şi un gând nou, şi din pricina asta nu la fel de lin şi de plăcut ca cele vechi: trebuie să facă economie la lemne. Lemnele sunt numai pentru locomotivă. Şi de aceea, de astăzi închidem căldura în vagoane. Şi ce dacă o să fie frig noaptea? Voi, surorilor, vreţi să vă lăfăiţi în căldură sau să ajungeţi la Samarkand? Vă ordon să faceţi economie. Regula comandantului de eşalon – regula numărul... am uitat care.

A început să aibă crampe. N-a spus nimănui despre asta. Când îi apăreau sub coaste, se întorcea şi aştepta. Dacă erau martori, o făcea străduindu-se să nu se chircească şi să nu strângă pumnii. Nu-i reuşea întotodeauna.

Timpul nu mai curgea ca un şuvoi, ci se împărţea în evenimente, discuţii întâmplătoare, fragmente de gânduri. Acum stătea pe acoperiş, privind contururile culmilor îndepărtate, şi – deodată! — era deja în infirmerie, ştergând cu apă bolnavii împreună cu Bug, spălându-le praful brun de pe chip. Acum se certa cu mecanicul, spunându-i că „ghirlanda” nu trebuie să se mişte şi noaptea, şi deodată zace nemişcat în compartimentul lui şi se holbează la tapetul de pe tavan, de parcă n-ar avea nimic mai important de făcut. Frânturi de viaţă scânteiau

ca ferestrele unui tren în goană. Între ele, e pustiu.

O străfulgerare. A venit unul dintre băieţandrii noi: haideţi să mâncăm căţeaua din vagonul ţâncilor, tot e bătrână. Bine, se învoieşte Deev după un moment de chibzuinţă, dar înainte de asta te mâncăm pe tine. Ascultă-mă cu atenţie, isteţule. Dacă Lupoaica noastră de pe Capitoliu are o singură zgârietură sau i se mişcă un singur fir din blană, n-o să mai cercetăm şi să căutăm vinovaţii, cobori din tren şi tu, şi... Activistul fugea, nemaiascultând discursul încetinit al comandantului.

Altă străfulgerare. „E adevărat că burjuii încălzesc locomotivele cu grâne?” (Asta întreabă Albinuţa, când Deev trece pe lângă ea.) „Eu nu i-am văzut”, recunoaşte el, „poate c-aşa o fi”. „O să-i omori când o să-i găseşti?” „îi omor, îţi promit.” Ca să-şi întărească spusele, scoate revolverul din buzunar şi, desfăcând cilindrul, îl învârteşte prin faţa ochilor fetei: uite, e plin, şapte gloanţe. Observă că arma îi tremură în mână.

Şi înc-o străfulgerare. „Deev, tu ai mâncat struguri?” „N-am avut ocazia.” (Stă de vorbă cu Iusea Trahom.) „Se zice că e un fruct-minune. Cu un singur bob te saturi pe o zi întreagă.” „Dacă se zice, înseamnă că aşa e. Înseamnă că la Samarkand în primul rând căutăm struguri. O să mâncăm împreună la Samarkand. Acolo sunt...”

După socotelile lui, străbătuseră nu mai puţin de opt sute de verste de la Arai. Azi-mâine aveau să se ivească munţii. Acuşi-acuşi. Peste o oră. Sau două. Sau pe seară. Dar munţii nu se zăreau.

Deşertul îşi bătea joc de ei: nu oferea nicio curbură de relief – nici cea mai vagă! — care să promită apropierea munţilor, ci se întindea neted şi nesfârşit, cât vedeai cu ochii. Din loc în loc, câte-o movilă presărată cu pietriş şi năpădită de pelin – mică, nici măcar movilă, ci grămăjoară. Ochiuri de sare străluceau ca nişte farfurii uriaşe.

Pământul din jurul acestor ochiuri se ridica uşor, dar palele de vânt îl împrăştiau, ca pe zăpadă. Nu era pământ, ci nisip.

De mult nu mai întâlniseră nici construcţii: gara numită Arâs rămăsese mult în urmă, iar altele nu mai erau. O verstă, încă o verstă – nicio gară.

— Tovarăşe comandant, se termină lemnele.

— Până una-alta, nu s-au terminat: alimentaţi!

Nu mai erau nici arbuşti de saxaul.

O verstă, încă o verstă...

Au scos la lumină şi au tocat tot: stinghiile din fostele coteţe, coşurile care fuseseră sub găini, lăzile şi cutiile de la provizii, ceasul cu pendul dăruit de cazaci, pipele, cărţile, până la una (bibliotecara a plâns, dar le-a dat), rama de la tabloul din vagonul fetelor (Deev a vrut să pună pe foc şi tabloul, dar de data asta bibliotecara s-a agăţat de pânză, de-ai fi zis că-i de aur, şi Deev a cedat, nu s-a atins de pictură). Tot ce putea arde şi da căldură a fost aruncat în cuptor.

O să sparg şi uşile, se gândea posomorât Deev, mânuind toporul. Şi laviţele toate. Dacă ar fi rămas peşti uscaţi, i-ar fi aruncat şi pe ei în cuptor.

— Se termină apa din cisternă.

— Am zis doar: alimentaţi!

Încă o verstă. Jumătate de verstă...

Şi nu mai e apă. Nici lemne, în cuptor mai mocnesc doar cărbuni.

Roţile se învârtesc, abia mişcate de ultimele bătăi ale inimii mecanice, dar tot mai încet cu fiecare rotire. Maşina de fier răsuflă tot mai greu, mai puţin auzit, şi curând va amuţi – „ghirlanda” se va opri, doar pe coşuri va mai ieşi un abur uşor.

Şi în jur deşertul e la fel de neted – un ocean maroniu.

Să trimită un mesager la Arâs? Merseseră jumătate de zi

de acolo – vreo patruzeci de verste, poate chiar cincizeci, îndepărtând întruna nisipul de pe şine. Cu ce îi putea ajuta un şef posomorât al unei gări posomorâte, fără telegraf şi în general fără nicio legătură cu oraşe mai mari? Nu, salvarea nu e în urmă, ci numai înainte.

Deev sare din tren şi o porneşte de-a lungul şinelor.

Belaia îi strigă ceva, dar el n-o ascultă: îşi poartă ghetele peste traverse – stâng-drept, stâng-drept, ca în armată, în marş.

Cine se târăşte aproape, în spatele lui? Oare îl ajunge din urmă comisarul?

Zagreika.

Nu veni după mine! Deev ia nisip în palmă şi îl aruncă în urmăritor, întoarce-te la ceilalţi! Se încăpăţânează. Dracu’ să-l ia de prost!

O verstă. Încă o verstă.

Unde sunteţi, munţi blestemaţi?!

Traversele de sub picioarele lui se întrerup – calea ferată nu merge mai departe.

Cum aşa?

Nevenindu-i să-şi creadă ochilor, Deev cade în genunchi şi se târăşte pe pământ, pipăind ultimele traverse aproape îngropate în el şi capetele şinelor, aspre de rugină învechită. Apoi se târăşte mai departe, îndelung, în căutarea continuării şinelor. Nu găseşte nimic.

Aşadar, calea ferată nu mai e.

*

Nisipul era roşcat şi viu. Ba se desprindea de pământ şi se învârtejea deasupra lui, ba se contopea cu acest pământ. Dispărea de tot dacă se potolea vântul. Şi se ridica abundent dacă se pornea iar.

Nisipul se juca cu Deev: mai întâi a ascuns de el şinele care duceau spre munţi, apoi şi pe cele pe care venise el în deşert. Dă-mi-le înapoi! insista Deev, împleticindu-se.

Dă-mi-le! Uneori lovea supărat câte un vârtej de pământ cu botul ghetei, dar loviturile necesitau multă putere, aşa că s-a oprit curând. Nu-i era uşor să-şi dezdoaie genunchii la fiecare pas – mergea uşor aplecat, fără să-şi mai îndrepte picioarele. Agăţa cu ghetele rădăcinile arbuştilor, sau poate rădăcinile se agăţau singure de el.

Calea ferată nu se putea rupe ca un ham de cămilă uzat, asta Deev ştia sigur. Ştia că trenuri spre Taşkent şi mai departe, până-n Buhara, plecau regulat de la gara din Kazan şi ajungeau la destinaţie. Mai ştia şi că el va duce eşalonul până la Samarkand. Şi că Samarkandul există. Aşadar, nu era mare lucru de făcut: trebuia să găsească în cutele solului şi în ierburile încâlcite şinele de oţel ascunse vederii, unite prin traverse de lemn.

Unde erau şinele?

Mergea deja de câteva ore. Nădăjduia că spre sud: soarele se topea în pâcla cerului, şi era imposibil să determine direcţia de mers după propria umbră. Încerca să ţină drumul drept – tocmai dinspre sud trebuiau să apară munţii – dar nisipul blestemat i se învârtejea sub picioare, ca un căţel neastâmpărat, dezechilibrându-l şi dezorientându-l.

Aici nisipul era stăpân: în dreapta lui Deev se întindeau meleagurile roşii al Kâzâlkumului, în stânga, ale Muiunkumului, care se pierdeau în necuprinsa Stepă a Foamei. Da, undeva aici curgea şi Marele Sâr, şi se înălţau lanţuri muntoase, împărţind peisajul în bucăţi şi nemailăsând deşertul să se desfăşoare într-un unic ocean de nisip. Da, solul era peticit cu ierburi şi rădăcini de arbuşti, nu se mai formau dune, ci rămânea dens, semănând a pământ. Dar dacă petreci aici măcar câteva ore, ştergându-ţi de pe faţă praful nesfârşit şi încercând să nu te abaţi din drum în întinderea de nisip, înţelegi pe dată cine domneşte aici.

Ce fac aici? Caut şinele spre Samarkand.
De ce? Duc acolo un eşalon cu copii.
Dar unde-i eşalonul ăsta? — Chiar, unde?..
Dă-mi şinele înapoi! Dă-mi eşalonul!
În spatele lui păşea neobositul Zagreika. Băiatul slăbise atât de mult în ultima săptămână de foame, încât paşii lui uşori erau aproape neauziţi, iar silueta i se subţiase dureros. Deev îşi amintea din când în când de însoţitorul său şi se întorcea – îl privea încurajator, dând din cap: rabdă, frate. Ar fi fost mai bine să-i spună în cuvinte, numai că buzele îmbâcsite de praf nu i se mai dezlipeau.
Dacă băiatul cade şi nu se mai ridică, va trebui să-l târască. Belaia l-ar fi lăsat în deşert, dar el nu poate. Asta îi va scădea puterile şi îi va încetini mersul.
Pământul îi saltă în faţa ochilor, şi se trezeşte culcat pe burtă, gata-gata să-şi spargă nasul şi bărbia – şi-a desfăcut mâinile şi picioarele în lături, parcă îmbrăţişând pustiul. Zagreika trage de ghetele lui şi scânceşte, pesemne vrea să-l ajute.
Ridică-te! Nu pot, nu mă ascultă mâinile şi picioarele.
Ridică-te şi umblă! Acum! Nu pot.
Cât te lăfăi tu aici cu burta pe pământ, mor copii. Şi tu eşti ucigaşul lor. Ucigaş!
S-a ridicat şi a pornit mai departe. De atunci s-a mai împiedicat şi a căzut des – arbuştii şi ierburile îşi agăţau cu răutate rădăcinile de ghetele lui, iar deşertul până atunci egal a început să-i joace feste: i se mişca sub picioare, curbându-se mereu într-un deluşor sau o vale.
Într-o astfel de adâncitură, Deev a alunecat pe călcâie şi a căzut. Era mică, ca ravenele din pădurile de lângă Kazan, dar el a căzut îndelung, rostogolindu-se pe pantă şi simţind cu nasul smocurile aspre de iarbă. Odată ajuns jos, n-a vrut să-şi deschidă ochii mijiţi – a stat nemişcat multă vreme, adunându-şi forţele. I s-a părut că a trecut un

minut sau două, apoi i-a deschis – era deja noapte.

Corpul îi clocotea, din nări îi ieşea un abur alb. Lumina perlată, grea a lunii cădea pe o parte a pantei; cealaltă era neagră – trupul lui Deev, întins pe fund, părea spart în două de lumina asta strălucitoare. Vântul sufla abia auzit şi şiroaie de nisip şerpuiau pe pereţii gropii, ridicându-se în sus. Ceva moale şi cald i se cuibărise la picioare, nelăsându-l să îngheţe – pesemne, un animăluţ sălbatic.

Unde sunt? Nu ştiu.

Ce fac aici? Caut ceva. Sau pe cineva.

Pe cine poţi tu să cauţi? N-ai pe nimeni. Ba am! Am o femeie care-mi cântă un cântec de leagăn. Un bărbat care e mai puternic şi mai înţelept decât toţi oamenii de pe lume. Şi am şi copii pe care-i iubesc – fraţi? — şi pentru care răspund. Îi duc la Samarkand. Îi duc cu trenul, pe şine. Şi caut acest tren şi aceste şine.

Dă-mi şinele! Dă-mi eşalonul!

Deev a lovit nisipul care şiroia în sus şi s-a târât pe pantă. S-a căţărat îndelung: muşchii i se încordau din când în când, gâtul îi tremura, i se părea că aerul nopţii, pe care-l respira, nu era aer, ci o apă îngheţată care-i pătrundea în gât şi în plămâni. Pământul nu mai era rece, ci de-a dreptul îngheţat; nu se poate dormi pe el – nu te mai trezeşti. Nisipul alb în lumina lunii se simţea la pipăit ca o zăpadă fină.

Mai ţii minte, moşule, ce ninsori au fost în iarna lui ’20?

Cuvintele acestea i se aprind în cap ca un bec electric. Ce vorbe sunt acestea, de unde? Cine şi când le-a rostit şi cărui moş i se adresa? Nu contează. Contează numai că-i arde în creier acest bec orbitor – nu-l lasă să închidă iar pleoapele şi să se cufunde în noapte. Agăţându-se cu toată voinţa, cu toată forţa gândului pe care o mai are, de această lumină orbitoare, el se caţără pe panta îngheţată şi alunecoasă, apoi pe pământul tare şi noduros, ieşind din

ravenă.

Încearcă să meargă şi mai departe târâş, dar corpul lui nu poate să se târască – i se lipeşte îngheţat de sol? Gâfâind de efortul ultimelor minute, se ridică cu greu în genunchi, apoi în picioare. Merge.

Drept-stâng... drept-stâng... o verstă, încă o verstă. Unde sunt munţii ăia blestemaţi? Sau trenul? Ce caut eu, îndelung şi chinuitor, în visul ăsta fără sfârşit?

Deşertul e zugrăvit de lună în alb şi negru: în bucăţele sclipitoare de lumină şi umbre de cărbune. Tufele de pelin par acoperite cu promoroacă în această lumină. Nisipul scânteiază de te dor ochii. Sau e zăpadă? E multă, de la un orizont la altul. Da, da, au fost mari ninsori în iarna lui ’20, despre asta e vorba!

Oare şi calea ferată pe care o caută Deev e acoperită de zăpadă? Dar trenul? Acolo, înăuntru, sunt copii numai în cămaşă, o să îngheţe! Şi el, nerodul, le-a interzis surorilor să încălzească vagoanele. Dar nici n-au cu ce, nu mai sunt lemne. Cum să nu fie, uite-le, trunchiuri de copaci, taie cât îţi pofteşte inima!

Trunchiurile de copaci sunt o pădure de saxaul. Se întinde în jurul lui ca o mulţime imensă şi nemişcată – făpturi ciudate sau dansatori smintiţi, încremeniţi într-o horă sălbatică. Fiecare copac, nu mai înalt decât un om, şi-a întins crengile-mâini şi crengile-picioare, şi-a aplecat şugubăţ spinarea. Coroanele golaşe nu se clintesc, de parcă ar fi ţintuite în văzduh, şi nici rafalele de vânt nu le distrug neclintirea – şuieră printre ramuri, dar nu le mişcă.

Împleticindu-se, Deev merge prin pădurea încremenită. Dacă se îndreaptă şi ridică bărbia, poate să vadă coroanele de sus. Dacă se încovoaie de istovire, privirile i se opresc pe crengile încâlcite. Ele îi plutesc prin faţa ochilor încrucişând alb şi negru, abundenţa lui îl ameţeşte, i se învârteşte capul. Dă-mi-le înapoi, se roagă Deev ca în

transă, nemaiştiind ce roagă şi pe cine.

Piciorul i s-a împiedicat sau a alunecat – pe o creangă sau pe gheaţă? — şi el zboară pe pământ, pentru a câta oară? Rădăcinile de saxaul tari ca piatra îi lovesc pometţii, tâmplele, pieptul. Pârâie o ţesătură ruptă – pantalonii? Sau i se rup şi îi părâie de durere măruntaiele?

Ridică-te şi umblă! Acum! Niciodată.

Ucigaşule, ucigaşule! Asta e.

Insistenţele şi ameninţările nu ajută: corpul lui Deev zace ca un sac între copaci, cu faţa îngropată în nisip. Şi tot ce mai poate face acum e să-şi deschidă pleoapele din când în când, cuprinzând cu privirea câţiva metri de pădure. Măruntaiele îi îngheaţă şi i se întăresc ca apa de noiembrie.

E dimineaţă. Umbra cenuşie a unei păsări alunecă pe trunchiuri.

E ziuă. Un iepure cu blana roasă trece pe alături, privindu-l pe Deev cu un ochi de chihlimbar.

Mai ţii minte, moşule, ce ninsori au fost în iarna lui ’20?

Sau acum suntem în ’20? Acum e iarna aia cu ninsori mari? De-aia tremură Deev de ger. De-aia trupul lui e îngropat într-un troian, de-aia nu se poate târî.

Da, acum. Da, chiar aşa e: tot ce ţi s-a întâmplat – de curând sau demult, în orice an al vieţii tale – nu dispare fără urmă, ci se întâmplă din nou, şi astăzi, şi mâine, mereu.

*

În 1920, când abia venisem la secţia de transporturi, mai mult păzeam decât ne deplasam. Mai ţii minte, moşule, ce ninsori mari au fost în iarna aia? Calea ferată era moartă, acoperită de nămeţi. Încărcăturile erau foarte preţioase: grâu, mazăre. Şi totul se strica pe şine, aşteptând să fie trimis. Aştepta cu lunile – locomotivele nu aveau cu ce să fie pornite, lemne nu erau, despre cărbune

nici nu putea fi vorba. Nu se găseau nici oameni care să cureţe şinele, să pună mâna pe lopată – dar la ce viscole erau, nu ajungea o lopată, ar fi fost nevoie de sute pentru fiecare tren. Şi mai important – nu erau mecanici, muriseră în război. Dar hoţi – berechet.

Nu era noapte să nu se strecoare câte-un şobolan pe şine, cu un sac gol pe umăr şi o rangă în mână, ca să spargă lacătele de la uşile vagoanelor. Care singur, care în haită. Nici nu mai strigam la ei: vedeam că se furişează o umbră printre vagoane – trăgeam direct. Oameni obişnuiţi nu erau pe atunci pe calea ferată: cine fura, ajungea în lagăr. Sau primea un glonţ de la noi.

În Kazan, pe vremea aceea nu mai rămăsese mâncare deloc. Nu vedeai lume pe stradă, doar morţii se iţeau din troiene, şi nici pe aceia n-avea cine să-i strângă. Şi stai toată noaptea lângă un vagon în care se află o tonă de mei sau de grâu, şi te gândeşti: de ce nu se dă grâul ăsta în oraş? Dacă s-a întâmplat aşa, e clar că nu poate ajunge la destinaţie, de ce să nu-i hrănim măcar pe cei care-s aproape? Dar un astfel de ordin nu s-a primit.

Mi-e ruşine să recunosc, moşule: pe noi ne hrăneau din vagoanele alea. Paznicii primeau raţii din eşalonul păzit. La fel şi cei care conduceau apoi acest eşalon – mecanicii, fochiştii, muncitorii care curăţau zăpada de pe şine. Ca să nu fure.

Eu însă n-aş fi putut fura nici dacă aş fi murit de foame. Şi nu mi-e milă de cei care furau prin gări: pe drept au primit un glonţ în spinare.

Spre vară totul a devenit ceva mai uşor – nu cu mâncarea, ci cu vremea: zăpezile s-au topit şi calea ferată s-a însufleţit, au început să meargă trenurile. Mă uitam la fiecare garnitură din asta, care trecea de pe o linie moartă pe una principală şi pornea la drum, şi mi se încălzea inima. Aşadar, acum meiul şi grâul pleacă să salveze

oameni. Aşadar, nu le-am păzit degeaba toată iarna: sfârşitul primăverii şi începutul verii e momentul de cea mai mare foamete, când toate proviziile deja s-au terminat, şi altele n-ai de unde să iei, şi acum mâncarea e mai necesară ca oricând.

Numai că şi în Kazan începuse momentul de cea mai mare foamete. Şi petreci cu privirea aceste eşaloane care se răspândesc în toată ţara, numeri vagoanele pline de porumb şi ulei, şi te gândeşti: dar de ce nu lasă câteva din vagoanele alea oraşului? De ce nu se împart? Bolnavilor care zac ca gunoaiele în piaţa gării. Copiilor din orfelinate. Micilor hoinari, care deja sunt mai mulţi în oraş decât locuitorii. Dar un astfel de ordin nu s-a dat.

Atunci s-a întâmplat, cu trenul ăla. L-au adus seara – l-au trecut pe o linie moartă mai îndepărtată, l-au ascuns printre garnituri goale, promiţând să-l ia dimineaţa. Un tren de propagandă, cinci vagoane cu totul. Erau vagoane pentru vite, fără ferestre, iar pereţii erau pictaţi: steaguri, spice, raze de soare. Şi inscripţii, inscripţii care-ţi scoteau ochii.

Nimeni nu ştia ce-i înăuntru. Nici noi nu ştiam, ghiceam doar că nu erau manifeste şi pancarte cu lozinci. Căci mergeau îngrozitor de greu vagoanele acelea – ca şi cum ar fi fost încărcate până la refuz. Şi de ce ar fi pus altfel o pază atât de numeroasă? Patru soldaţi de escortă de la Transporturi, şi eu peste ei. Aveam ordin să fim cu ochii în patru, să nu pătrundă nici musca. Şi am fost: doi soldaţi de o parte a trenului şi doi de cealaltă parte, cu mine patrulând în jurul garniturii.

L-am păzit toată noaptea. Spre dimineaţă, când e cel mai întuneric şi ţi-e somn cel mai tare, mi s-a părut că se mişcă ceva într-un vagon. Am început să-i pipăi pereţii, să trag de lacăte – totul era în ordine, totul era la locul lui. Şi înăuntru era iar linişte. Poate mi s-a părut? Mă urc pe

acoperiş şi mă uit în jur – nici aici nu-i nimic. Deodată, mă luminez: dacă în vagonul acela călătoriseră activişti, cu siguranţă fusese tăiată o gaură în podea pentru făcut nevoile.

Sar jos şi mă las pe vine, să mă uit sub tren – aşa e! E o gaură! Bag mâna în ea – nu e acoperită cu nimic pe dinăuntru. Dar cine zice că ar trebui să fie acoperită? Latrina-i latrină. Numai burjuii îşi acoperă closetele cu capace, activistul sovietic e om simplu, n-are el nevoie de aşa delicateţuri. Poate că gaura asta nici nu a avut vreodată capac, aşa că toată îngrijorarea mea e degeaba. Şi e şi îngustă, nu se poate strecura nimeni prin ea.

Şi ar trebui să mă liniştesc şi să plec de acolo, dar mă macină, nu am stare. Apuc de marginea găurii – podeaua e de lemn, vreo două scânduri sunt prost prinse. Mă proptesc cu picioarele în pământ şi cu umărul în scândurile alea, împing în sus, împing – şi rup una. Nu-i nimic, îmi zic, o reparăm în zori, n-o să observe nimeni.

Soldaţii mei se alarmează, vin în fugă. Pe doi îi trimit înapoi la posturi, de o parte şi de alta a trenului (dacă toată aiureala asta e doar o diversiune, ca să ne distragă atenţia?), şi celorlalţi doi le ordon să rămână. Eu mă strecor prin gaură. Am un revolver în fiecare mână. În fiecare revolver, şapte gloanţe, un cilindru plin.

Mă strecor uşor – înăuntru e întuneric ca-n burdihanul dracului. Miroase a căcat. Şi mai e un miros dulceag, sufocant, parcă ţi se lipeşte de cerul gurii. Şi e linişte, ca în mormânt. Simt că e cineva înăuntru. Nu aud, nu văd, pur şi simplu simt. Ei mă aud pe mine – cum am rupt scândura, cum mă strecor acum înăuntru, frecându-mi pantalonii de scânduri. Dar eu pe ei, nu. Ei ştiu că mă iţesc singur din gaura de rahat, ca un nap din pământ. Dar eu despre ei nu ştiu nimic. Câţi sunteţi, şobolani jegosi, îmi zic, câţi aţi reuşit să vă furişaţi în vagon? Unul singur? Sau

cinci? Şi cum aţi încăput printr-o găurică aşa de îngustă, şerpişorilor?

Eu în locul lor n-aş fi stat pe gânduri: l-aş fi pocnit pe controlorul nepoftit în cap cu patul puştii sau l-aş fi înjunghiat cu cuţitul înainte să apuce să intre în vagon. Dar laşii ăştia se ascundeau prin colţuri – nu mişcau. Mă ridic în picioare pe podeaua de scânduri. Abia respir, să nu-mi şuiere aerul în nări, dar inima, proasta, mi se izbeşte de coaste – pesemne se aude şi în afară. Fac doi paşi într-o parte – încet, ca să nu-mi foşnească pantalonii şi să nu scârţâie scândurile sub ghetele mele. Îmi fac socoteala: dacă şobolanii se aruncă spre ieşire, şi sigur se aruncă, altfel n-au cum să iasă din vagon, aici o să-i întâmpine şi glonţul meu.

În jur e beznă adâncă: ce şi cum, în ce parte, nu se vede nimic. Stau şi ascult liniştea. Mirosul e atât de dulceag, că nici n-apuci să tragi aer în piept şi ţi se întoarce stomacul pe dos. Dar rabd. Acum, îmi zic, nu e momentul să te mişti: dacă scoţi un singur sunet, după sunetul ăla te-au şi găbjit. Iar acum eu şi hoţii suntem la egalitate: eu nu ştiu unde sunt ei, dar nici ei nu mă pot vedea în întuneric. Acum totul e cine rabdă mai mult.

Pe acoperişul vagonului s-a aşezat o pasăre, saltă pe tablă şi loveşte cu ciocul. Parcă m-ar lovi în creştet: toc-toc... toc-toc... parcă pătrunde prin scândurile tavanului, numai de-ar înceta. Mă abţin: timpul lucrează în favoarea mea, curând se luminează. Pasărea ba saltă, ba nu saltă – şi loviturile de cioc ba sunt mai dese, ba mai rare. Ba încolo, ba încoace, încolo, încoace... Brusc, se întrerup. Şi iar e linişte. O fi zburat? Mai ciocăneşte, pasăre blestemată, nu mai am putere să îndur tăcerea! Hai!

Şi deodată, zvâr! pe podea, spre gaură.

Trag după sunet – nimeresc: cineva se prăbuşeşte la pământ, nemaiapucând să ajungă la gaură.

Şi începe: fojgăieli din toate părţile, zgâlţâieli, ţipete – parcă ar fi de-adevăratelea un cuib de şobolani. Trag. Trag.

Ei însă, nu. Nu se aruncă cu cuţitul, nu mă pocnesc cu ranga, pur şi simplu fug să se salveze. Laşii!

Trag.

Cea mai mare agitaţie e în dreptul găurii. Se pare că s-a înţepenit în ea corpul unuia, şi hoţii încearcă cu rândul să-l tragă de-acolo, dar se prăbuşesc deasupra, seceraţi de gloanţele mele, sporind înghesuiala.

Trag.

Aud clinchetul cilindrului gol – într-o mână, apoi în cealaltă. Mi s-au terminat gloanţele.

Stau şi aştept.

Şi din nou e linişte – nici măcar blestemata de pasăre nu mai bate cu ciocul. Şi aerul nu mai miroase dulceag, ci a praf de puşcă.

Soldaţii mei mă ajută deja de jos – scot pe rând toate trupurile.

Eu, în întunericul vagonului, îmi încarc revolverele – orbeşte, m-am învăţat de mult.

— Tovarăşe comandant! mă strigă de afară.

— Aduceţi o lampă! ordon. Poate a mai rămas cineva înăuntru.

— Tovarăşe comandant, repetă insistent.

Idioţii!

Ies din vagon şi văd: trupurile sunt înşirate de-a lungul trenului, cu capetele spre vagon şi picioarele spre gară. Nu-s mai mult de zece. Toţi sunt nemişcaţi: nu există răniţi.

— La ce vă holbaţi? răcnesc. Aduceţi o lampă!

Aduc repede. Dar nu mi-o dau mie, ci o pun la căpătâiul celor omorâţi.

Aceştia au feţele murdare de noroi, de parcă şi-ar fi

vârât scăfârliile în mocirlă, nu li se disting trăsăturile. Iar soldaţii se holbează la mine, parcă aşteptând ceva. Nătângii!

Apuc lampa şi mă întorc în vagon. O plimb prin toate cotloanele, cercetez fiecare intrând – dar n-a mai rămas nimeni acolo, toţi şobolanii zac deja afară, potoliţi. Vagonul e plin de tot felul de lăzi, în vreo două au scotocit hoţii. Nici măcar nu mă uit ce e înăuntru – treaba mea e să păzesc, nu să-mi bag nasul.

Când ies, deja se luminează.

— Aduceţi un ciocan şi nişte cuie, ordon. Nu v-a trecut prin minte?

Trebuie să reparăm scândura ruptă, altfel n-o să ne fie bine.

Soldaţii îndeplinesc ascultători ordinul: aduc unealta, repară gaura latrinei. Şi se uită la mine ca la o nălucă.

Eu mă aşez vizavi, pe şina vecină, şi le urmăresc munca – mă uit cum soldaţii mei repară bunul stricat. La trupurile şobolanilor întinse pe pământ nu mă uit.

Vine în fugă şeful de gară, promite să trimită curând o căruţă să ia morţii. Şi el îşi holbează ochii la mine, ca ştiuca la babuşcă. Mă înfurie privirile astea, dar nu vreau să întreb eu primul.

În scurt timp se luminează de tot – e dimineaţă. Şi atunci observ că talpa unuia dintre cei ucişi e desculţă – pesemne şi-a pierdut pantoful în învălmăşeală. Dar talpa asta are ceva nelalocul lui, ceva ciudat. Nu-mi dau seama în ce constă ciudăţenia.

Mă apropii, mă aşez pe vine alături şi mă uit. Cinci degete, o talpă – totul e la locul lui, cum trebuie. Talpa e murdară, aspră. Şi – mică. Asta era ciudat! Mititică de tot. Îmi aşez palma lângă ea, şi palma mea lângă talpa aceea pare a unui uriaş.

Şi glezna palidă care creşte din talpa aceea,

ascunzându-se în pantalonul murdar, şi ea e subţirică. Şi piciorul de sub pantalon e subţire, ca un beţigaş. Şi jacheta de deasupra pantalonilor – abia se ridică de la pământ, atât de plat e trupuşorul dinăuntru. Şi gâtul care iese din jachetă e ca de pui, îl cuprinzi cu palma. Iar faţa de deasupra gâtului e foarte tânără. De copil. Nici măcar adolescent nu e cel care zace pe pământ. Un copil.

Şi celelalte trupuri de lângă el sunt tot de copii. Al doilea, al treilea... al patrulea... al nouălea... Nouă copii...

Nouă copii zac în faţa mea. Deasupra lor, pe peretele vagonului, sunt zugrăvite în culori vii un soare şi o inscripţie cu litere de un arşin: „Dă-i o educaţie gratuită!” Iar deasupra vagonului iese soarele cel adevărat. Mă uit la soarele ăsta – nici măcar nu-mi mijesc pleoapele, mă uit drept la el – şi mă mir că nu mă dor ochii.

Iar când îmi las privirile în jos, copiii nu mai sunt. I-au luat, mi se spune. Cum i-au luat, când adineauri erau aici, şi eu n-am apucat nici să clipesc? I-au luat de mult, mi se spune. Nici vagonul cu soarele desenat pe el nu mai e. Nici trenul de propagandă. A plecat de mult, mi se spune. Dar ce era în el?

Întreb. Ciocolată, mi se răspunde. Cinci tone. Feţele celor ucişi de ciocolată erau mânjite. Unde au dus tonele astea dintr-un oraş flămând? întreb. De ce n-au dat măcar o parte aici? Şi de ce le-au dus în secret, în vagoane deghizate? La asta nu mi s-a mai răspuns.

Miliţia a aflat mai târziu: era o bandă de copii. Trăiau în casele de vacanţă părăsite ale unor profesori, iar căpetenia lor era un bătrân cerşetor tuberculos. Nu avea picioare, doar nişte cioturi, şi până şi teleguţa cu care mergea pe la biserici îi fusese furată în primul an de foamete. Iar copiii îl aleseseră pe el şi-l desemnaseră drept tată. Îl hrăneau, îi făceau rost de tutun şi basamac. El îi conducea: îi învăţa să fure şi să cerşească.

Ceaianov mi-a spus mai târziu că am împuşcat în noaptea aia nişte viitori bandiţi şi hoţi. Ai făcut bine că i-ai împuşcat, zice. Oricum s-ar fi transformat în infractori şi ar fi pierit în închisori şi lagăre, iar până atunci n-ar fi adus decât necazuri oamenilor buni. Şi de aceea e bine, zice, că i-ai împuşcat. E foarte bine.

Da, da, aşa a spus. Totul e bine!

E bine, moşule.

De atunci nu mai pot să mănânc dulciuri. Nu numai ciocolată, orice dulce, nici măcar zahăr – mi se întoarce imediat stomacul pe dos. Mănânc numai sărat.

*

Fatima, tu eşti?

Cineva îl mângâie pe somnorosul Deev pe obraz, îl încălzeşte cu palma moale. Mângâie-mă, Fatima! De când vreau să te rog asta şi nu îndrăznesc. Şi uite că s-a întâmplat de la sine.

Deev e culcat în tufa de saxaul, cu gâtul sucit şi obrazul în nisip. Vântul ridică grăunţele de nisip încinse de soare şi i le presară pe faţă.

Nu, nu e vântul, e Fatima. Numai ea ştie să păşească pe pământ neauzit, ca prin aer. Şi să aline – cu orice atingere, fără cuvinte. Iat-o că a venit încetişor, în timp ce el dormea, şi îl alină. Cuvintele ei Deev nu le-a înţeles niciodată, şi probabil nici n-avea să se înveţe, şi de aceea acum ea face totul în tăcere – doar zâmbeşte şi îl mângâie.

Ce tare am obosit, Fatima. Nu mai ţin minte de ce. Ce-am făcut, unde am fost, ce-am vrut – nimic nu mai ţin minte. Parcă am fost golit cu totul. Dar de tine îmi amintesc. Linişteşte-mă.

Îşi saltă capul, ca să fie mai aproape de faţa rotundă şi frumoasă. Ea îl priveşte cu blândeţe: odihneşte-te, dacă eşti obosit. Şi e atâta căldură în ochii ei, că trece căldura asta şi în Deev, îi umple de forţă mădularele nemişcate.

Apucă de crengile de saxaul cu o mână, apoi cu cealaltă. Îşi încordează muşchii şi se împinge în sus – spre soarele care scaldă totul în lumină, spre Fatima, care-l priveşte întruna – şi se ridică. Ea ridică din sprâncene – hai, mai departe! — şi el îşi mişcă picioarele amorţite ca pe nişte cârje. Iar şi iar – păşeşte prin pădure.

Coastele şi gambele lui parcă au o sută de ani, abia reuşeşte să-şi încordeze muşchii, e bine că nu-i cade torsul. Genunchii s-au dezvăţat să se îndoaie. Dar Deev şchioapătă mai departe – ca un lemn nestrunjit, ca un trunchi uscat de saxaul, dar merge. Trupurile de copac sunt tot moarte, dar el a supravieţuit.

Îşi îndreaptă cu greu spinarea, cuprinzând cu privirea coroanele copacilor: o pădure fără sfârşit, în toate părţile. Cât a rătăcit oare ieri, de-a ajuns într-un asemenea hăţiş? Şi cât o să-i ia să se întoarcă? Dar poate să dureze oricât! Cu tine, Fatima, aş merge un veac.

Trupul ei plin şi unduios se mişcă în faţa lui – se îndoaie, ca o tulpină de saxaul, dispare după trunchiurile contorsionate şi apare iar. Nu te grăbi, o roagă el. Prinde cu degetele cosiţele lungi – tari, ca nişte crengi – mereu a vrut şi n-a îndrăznit, şi acum, deodată, a prins curaj. Capul graţios nu se întoarce, nu aşteaptă şchiopătatul lui Deev – şi cosiţele alunecă din degetele lui neîndemânatice.

Crezi că nu pot să te prind? Aşteaptă numai! Grăbeşte şi el pasul – tălpile încep să calce cu mai multă siguranţă şi îl poartă, îl poartă după femeia cu mers iute. Într-un târziu, merg umăr lângă umăr – multă vreme, în tăcere, ocolind buturugi şi din când în când zâmbindu-şi unul altuia.

Moşul nostru e îndrăgostit de tine. Ştii asta, Fatima? El, când vorbeşte cu tine, o face pe severul. Dar îndată ce te întorci şi pleci, priveşte în urma ta şi se înroşeşte ca un şcolar din clasele primare. Până şi ceafa i se înroşeşte – nu tare, ci delicat, abia se vede sub bronz. Şi dacă-l întrebi

ceva într-un asemenea moment, neapărat tresare şi te pune să repeţi: nu aude nimic când se uită la tine. Am verificat de mai multe ori...

Chipul femeii e neted şi calm – nu poţi să-ţi dai seama ce gândeşte. Şi pielea-i e netedă, vag întunecată, cum e lemnul pe dinăuntru, străluceşte în soare. Şi trunchiurile de saxaul strălucesc, ca să fie ca ea.

Mi-e milă de el ca de un frate, Fatima. Ce să mai iubească el, are păr alb până şi-n nas! Urechile, în şaptezeci de ani, i-au crescut uriaşe, ca ciupercile. Dar poate degeaba mi-e milă. Poate de-aia şi e atât de puternic încă, pentru că-l ţine iubirea. Nu mănâncă, nu doarme deja de cine ştie câte săptămâni, dar forţele nu-i scad. E cel mai puternic din tren...

Deev merge repede, crengile uscate îi trosnesc sub picioare. De la această mişcare rapidă, de la soarele strălucitor şi de la apropierea unui om drag creşte atât de mult curajul înlăuntrul lui, încât vorbeşte din inimă – spune totul, până la ultimul gând.

Probabil că şi eu sunt îndrăgostit de tine. Dar sentimentul ăsta e curat – mai curat nu se poate, crede-mă. L-aş numi altfel, dar nu găsesc alt cuvânt. Vreau să stau în genunchi în faţa ta şi să te îmbrăţişez. Vreau să-mi cufund faţa în tine şi să te respir. Şi să mă mângâi pe cap, ca azi-dimineaţă. Altceva nu vreau de la tine...

Coroanele saxaulilor sunt rare, aspre, şi de aceea umbra e şi ea rară în pădure – cade pe chipul femeii în dungi cenuşii uşoare şi dispare imediat. Deev admiră acest joc de-o clipă, privind-o întruna pe Fatima în faţă, atât de mult curaj a prins. Iar picioarele îl poartă singure, fără să se împiedice şi fără să alunece.

Mă uit la tine – şi mi-e bine, Fatima. Când baţi uşor pe căpşor un copil, parcă pe mine mă baţi. Când îl alinţi pe Cuculeţ şi îl lipeşti de pieptul tău, parcă pe mine mă alinţi.

Iar când apleci capul, ţi se văd toate firele cărunte din creştet – şi sunt atât de frumoase, că-mi vine să le ating cu degetele.

Eşti mică. Nici eu nu sunt prea înalt, dar pentru mine eşti mică. Te-aş putea purta în braţe. Poate că şi moşul tot asta visează când se uită în urma ta: lângă el chiar că eşti ca un piţigoi lângă un urs, te-ar duce pe un singur umăr…

Mulţimea de saxauli se retrage, se răreşte – copacii devin mai mici şi se îndepărtează tot mai mult unii de alţii. Uite, se vede deja marginea pădurii.

Crezi că sunt ultimul ticălos şi fustangiu dacă mă tăvălesc în pat cu altă femeie, dar spun alteia cuvinte tandre? Nu, nu-i aşa, Fatima. Nu sunt ticălos, ci un mare prost. Când o îmbrăţişez pe Belaia, mă gândesc şi la ea, şi la tine. În acelaşi timp, la amândouă. Şi în cele mai fierbinţi clipe nu pot să am pe nimeni altcineva în suflet – numai pe femeia pe care o îmbrăţişez şi pe tine. Pe voi două.

Comisarul e ca un cuţit cu lama ascuţită: o clipă doar, şi te-a tăiat până la sânge. Ea nu poate fi iubită, doar dorită.

Tu însă, Fatima, eşti ca apa. În tine m-aş putea scălda. Te-aş putea bea. Cu tine omul devine mai curat. De la tine nu se poate pleca, pentru că tu eşti peste tot…

Nemaiputându-se abţine, Deev se opreşte, o apucă pe Fatima de mână şi îi sărută palma.

Vreau să mă uit la tine. Să-ţi ascult glasul. Să-ţi ascult cântecul. Cântă, Fatima! Cântă-mi numai mie. Nu lui Iskander al tău, nu lui Cuculeţ, nu moşului – mie.

Fatima zâmbeşte, învoindu-se – acuşi-acuşi o să cânte. Dar abia în clipa asta observă Deev că nu ţine o mână de femeie – se ţine de un copac bătrân şi noduros.

Ăsta ar fi bun de tăiat.

Hei! strigă el bucuros. Aici! La mine! Aici e saxaul să ne ajungă până la Samarkand! Umplem tenderul cu

combustibil în câteva ore!

Fără să mai aştepte ajutoare, taie singur, cât îl mai ţin puterile. Şi nu-l ţin mult – curând oboseşte şi renunţă, fără să apuce să desprindă trunchiul. Dar la ce-i trebuie lemne? Trenul nu mai e. Nici şinele. Tot a luat blestematul de nisip.

Dă-mi înapoi şinele! Dă-mi eşalonul!

Buzele i s-au crăpat de la strigăt, a ţâşnit sângele. Îi este atât de sete, că limba nu mai e limbă, ci şmirghel. Lăsând în urmă copacul pe jumătate tăiat, Deev păşeşte înainte...

Cineva l-a scos din pădurea spinoasă şi l-a condus până la marginea ei. Cine? Sau a ieşit singur?

*

N-am văzut niciodată atâţia oameni ca în august ’21. Erai la Kazan pe-atunci, moşule? îţi aminteşti cum n-aveai loc să faci un pas pe străzi – refugiaţi, refugiaţi, căruţe cu calabalâc, copii... Cantoane[28] întregi porniseră spre capitală. De parcă-n Kazan ar fi fost mai multă mâncare. Proşti.

Miliţia îi lăsase în pace şi pe copiii vagabonzi, şi pe hoţi – nu mai era loc nici în orfelinate, nici în închisori. Nici în spitale nu mai era loc. Despre adăposturi, nici nu mai vorbesc. Mergi noaptea spre cămin şi strada toată e albă de afişe rupte, ca acoperită de zăpadă. Iar sub afişe sunt umbre: oameni. S-au învelit cu pături de hârtie şi dorm.

În jurul punctelor alimentare sunt cozi permanente. Mâncare la aceste puncte, nici pomeneală, dar cozile stau – aşa, că poate-poate. Oamenii şi înnoptau la aceste cozi: seara se întindeau pe pământ, unul după altul, la rând, cum erau, şi stăteau aşa până dimineaţa. Noroc că era o vară caldă.

Din cauza acestei călduri, în oraş duhnea ca-n iad. Miile

[28] Unităţi administrative în unele regiuni şi republici autonome din Uniunea Sovietică între 1920 şi 1941.

de venetici care şi-au făcut culcuş pe trotuare nu-s o glumă. Şi cum să-i goneşti? Unde? Curând, a lovit tifosul. Barăcile pentru bolnavi nu erau de ajuns pentru asemenea hoarde – unii erau duşi în afara oraşului şi culcaţi sub copaci, în pădurea de pini.

Pe coloanele universităţii, un isteţ scrisese cu cărbune: „Daţi-ne pâine!” Literele erau mari cât statura unui om, câte una pe fiecare coloană, iar pe ultima – semnul exclamării. Multă vreme n-au putut fi acoperite – nu era vopsea, şi nici muncitori. În fiecare dimineaţă treceam pe acolo venind de la cămin şi mă uitam la ele. Toată luna august, universitatea a urlat: „Daţi-ne pâine!”

Şi oamenii urlau. Se adunau în mulţimi sub ferestrele instituţiilor – la sovietul orăşenesc, la Academia Militară, până şi la unitatea de pompieri şi răcneau în cor: „Pâine!” Pe vreme aceea deseori se adunau în turme: împreună le era mai uşor să flămânzească.

Iar la gară – roiuri întregi. Pe atunci, în Tătaria abia începuseră să meargă trenuri cu alimente – de la Narkomprod, de la Crucea Roşie, de la Nansen – şi toţi aşteptau încărcăturile. Cuvântul ăsta era ca o rugăciune, aceeaşi pentru toţi: tătari, ciuvaşi, nemţi. Cât treci de la o uşă la alta, auzi cuvântul ăsta de o sută de ori, la fel în toate limbile: încărcături, încărcături, încărcături…

Muribunzii – şi aceia se târau la gară. Nu mai puteau să meargă, dar cum-necum reuşeau să ajungă în piaţa din faţa gării. Îi aduceau poate rudele noaptea?

La marginea pieţei se îngrămădeau nişte căruţe goale, care peste iarnă rămăseseră fără cai. În aceste căruţe erau aşezaţi muribunzii, umăr la umăr. Ziua stăteau în capul oaselor şi se legănau ca iarba pe câmp, dintr-o parte în alta. Nu mai puteau să vorbească, şopteau doar un singur cuvânt: încărcături, încărcături…

Eu primeam încărcăturile acelea. Ceaianov era atunci

bolnav de tifos, şi am comandat în locul lui transporturile o lună întreagă – toată luna august. Mă descurcam. Nu mai dormeam noaptea, dar mă descurcam. Important e să nu te gândeşti la oameni, ci la treaba pe care o ai de făcut. Dacă ai misiunea de a face împărţeala pe cantoane, o faci: toată încărcătura, până la ultimul pud, o trimiţi afară din oraş. Nu bagi în seamă mulţimea care se adună inevitabil în jurul vagoanelor şi începe să geamă. Pază, baionete, în caz de ceva, tragi direct. Asta-i tot.

Tot, dar nu chiar. Au început să mă bântuie gânduri rele – orice-aş fi făcut. Ba îmi aduc aminte de trenul de propagandă care transporta în secret ciocolată – pe cine hrăniseră cu ciocolata aceea? Unde? Ba observ că-i număr pe refugiaţii din gări pe capete – merg pe peron, iar buzele-mi şoptesc, numără singure, deja au trecut de o mie... Una peste alta, sufletul îmi era tare tulburat, nu aveam caracterul necesar pentru o muncă de răspundere. Caracterul meu e ca o cârpă.

Nu ştiu de unde, oamenii ştiau că eu sunt „şeful tuturor încărcăturilor” – nu numai cei care stăteau prin gară, ci toată lumea din oraş. Se uitau la mine ca la Dumnezeu. Mergeam pe undeva, la piaţă sau la fortăreaţă, cu treburi, şi ei se holbau la mine – unii cu frică, alţii cu jale. Toţi se holbau: ţăranii pribegi, copiii fără adăpost, orăşenii. Ce Dumnezeu să fiu? Pe vremea aceea aveam şi eu crampe de foame: capul îmi era limpede, dar stomacul îmi bătea ca inima.

Şi oamenii au început să vorbească cu mine: mă opreau pe stradă sau veneau la birou şi vorbeau. Ştii ce-i uimitor, moşule? Că niciunul nu mi-a cerut de mâncare, nu mi-a spus: „Hrăneşte-mă!” îmi cereau doar sfaturi.

Ţăranii, mai mult despre ce se putea mânca şi ce nu: rumeguş, hârtie, resturi de piele. Femeile, mai mult despre copii.

Una mi-a povestit că fiul ei de un an şi-a mâncat două degete de foame. Voia să ştie: dacă le mănâncă şi pe celelalte, o să rămână în viaţă?

Alta m-a întrebat: dacă nu-şi poate salva copiii, cum să le grăbească moartea, ca să nu se chinuie?

A treia a venit să-mi ceară o adeverinţă ştampilată că are dreptul să-şi mănânce propriul copil. În fond, zice, e proprietatea mea, eu l-am născut.

Eu îi alungam, nu ştiam ce să le răspund. La un moment dat am vrut să fug – pur şi simplu să ies din birou şi din oraş, cât mă mai ţineau puterile. N-am fugit.

Îmi era tare dor de Ceaianov, îl vizitam o dată la două zile. Deja se întrema, dar slăbise şi se vlăguise, abia se mişca. Dar când mă vedea, mereu zâmbea: Am ajuns două sperietori, zicea, după înfăţişare nu-ţi dai seama care din noi a avut tifos. Voia să mă încurajeze.

La sfârşitul lui august aşteptam următorul tren cu alimente. Făină, mazăre, zahăr şi ulei, vreo mie de puduri în total. Zvonul s-a împrăştiat într-o clipă: garnitura nici nu pornise bine din Moscova, că întregului Kazan deja îi curgeau balele. Micii vagabonzi cântau prin tot oraşul cântece despre mazăre, iar la gară se adunau tot mai mulţi pribegi, sate întregi – piaţa din faţă nu mai era piaţă, ci o adevărată tabără, căruţele abia mai treceau.

Stăteam în birou ca şoarecele-n gaură – nu mai puteam îndura privirile oamenilor. Acum mă priveau şi mai insistent! Mă ardeau privirile astea, simţeam că mor. Când au înţeles că nu mai scot nasul afară, au început să mă privească pe ferestre. A trebuit să acopăr geamurile cu ziare.

În dimineaţa zilei în care trebuia să sosească trenul-minune, lumea s-a împrăştiat din zori pe peroane şi s-a aşezat să aştepte. Ei, îmi zic, dacă vine ordin să trimit iar încărcătura în cantoane, o să iasă cu răscoală. Oamenii

sunt flămânzi şi slăbiţi, mult rău n-o să poată face, dar o să-i împuşte miliţia degeaba. Şi nici eu nu mai aveam putere să flutur zahăr şi ulei prin faţa unor guri înfometate şi să le trimit cine ştie unde.

Dar vine un ordin şi mai rău: să pun garnitura pe linie moartă şi să aştept până la noi dispoziţii. Zbor la sovietul orăşenesc. Până la ce dispoziţii?

Răcnesc. Păi trenul vostru cu alimente n-o să stea nicio oră pe linia moartă – o să fie luat pe sus. Îmi stârniţi o răscoală la gară – îi condamnaţi la moarte şi pe răsculaţii flămânzi, şi pe soldaţii care o să cadă în încăierare. Şi mie îmi mor oameni şi fără ajutorul vostru, ţip, în fiecare dimineaţă iese din gară câte o căruţă cu cadavre.

Lasă istericalele, mi-au răspuns. Încărcătura e uriaşă, hotărârea cu privire la împărţirea ei se ia sus de tot. Şi deocamdată nu s-a luat. E o chestiune politică. Şi noi aşteptăm dispoziţii. Iar până atunci, ai ordin să asiguri paza, că de-aia eşti şeful transporturilor Dacă ai nevoie de întăriri, dă-ne de ştire, aducem cavalerişti de la Academia Militară, măcar câte-o duzină de vagon.

Şi eu: ce cavalerişti? Războiul s-a terminat de mult. Vrem să hrănim oamenii, nu să le tăiem capetele. Numai copii se perindă prin gară cel puţin vreo două mii.

Tocmai despre asta e vorba, zic ei. În gara aia a ta e o babilonie, niciun fel de ordine. Dacă ai permis asta, descurcă-te. N-ai decât să te tăvăleşti în noroi, dar trenul îl păzeşti.

Şi cât trebuie să mă tăvălesc? întreb. Când o să vină dispoziţiile alea politice ale voastre?

N-avem de unde şti, zic. Dar o să te anunţăm imediat.

Păi eu vă anunţ de-acum. N-am de gând să pun trenul pe linie moartă şi să stârnesc tulburări. Dacă la sosirea eşalonului nu am o hotărâre, iau eu această hotărâre: deschid vagoanele şi dau alimentele oamenilor.

Şi mâine eşti în lagăr, ţipă ei, pentru samavolnicie şi sabotaj la locul de muncă.

Eşalonul soseşte spre seară, răspund (foarte calm, vocea nu-mi tremură, deşi pe dinăuntru dârdâi ca pe cel mai cumplit ger). Spuneţi-le celor de sus să se grăbească.

Şi ies.

La ora şase după-amiază, trenul sanitar-alimentar ajunge în Kazan. Iar nenorocitele de dispoziţii nu-s.

Vagoanele stau pe prima linie – vagoane de clasa a treia acoperite cu tablă, cu cruci roşii pe laturi – o garnitură lungă de tot. În jurul ei, soldaţi cu baionete. În jurul soldaţilor, flămânzii, într-un cerc strâns. Se uită la ferestrele vagoanelor. Iar de la ferestrele acelea îi privesc speriate surori medicale în halate albe. Şi toţi aşteaptă.

Şi eu aştept – la telegraf. Dar nu vine nicio hotărâre politică de la sovietul orăşenesc, fie el de trei ori blestemat – niciun fel de veste. Nimic.

Mă tot uit afară – la început din cinci în cinci minute, apoi din minut în minut: oamenii se agită. La început strigă câte unul, apoi încep să ţipe în cor. Ţipătul trece prin mulţime, ca vântul – de-a lungul trenului, dus-întors. Mă uit din nou – deja în mâini le-au apărut beţe şi pietre. Îndată ce zboară prima piatră în geam, nu-i mai opreşti, începe tăvălugul.

Şi de la şefi, nicio ştire.

Atunci am ieşit din birou şi i-am spus sanitarului-şef exact pe dos: că veniseră în sfârşit dispoziţii: să împărţim alimentele oamenilor în gară şi să organizăm chiar în ziua aceea hrănirea în masă a celor flămânzi.

Am anunţat lumea. Şi imediat ţipetele au încetat – ca tăiate cu cuţitul. Au dispărut şi beţele, şi pietrele. Toată suflarea gării – şi erau mai multe mii de oameni – s-a aşezat la coadă: oamenii stăteau ascultători unul în spatele celuilalt, cu copiii strânşi lângă ei, fără sfadă, fără

încăierări.

Coada începea la primul vagon, unde s-a instalat măsuţa de distribuire, şi se întindea de-a lungul întregului tren prin toată gara, până la margine, apoi făcea o buclă şi se întorcea în gară, traversa piaţa din faţă şi se revărsa pe străzile oraşului, spre fortăreaţă. Capăt nu avea – se aşezau mereu alţi oameni, care dădeau fuga auzind zvonurile despre împărţirea alimentelor.

Surorile medicale alergau de-a lungul şinelor: aduceau apă, lemne, veselă de la punctul alimentar local. Din mazărea adusă fierbeau în tren supă – cu sare, ulei şi zahăr. Mirosea atât de tare, că mi se învârtea capul. Despre cei de la coadă, nici nu mai zic, numai că n-au înecat peronul în bale.

Două ore au gătit – şi două ore oamenii au stat ca ţintuiţi în pământ. Moşule, nici măcar nu vorbeau între ei – stăteau şi aşteptau supuşi să fie hrăniţi. Unii se rugau. Unde pierise toată mânia? De un singur lucru mă temeam: că în aceste două ore o să ajungă vestea la sovietul orăşenesc şi o să dea buzna în gară şefii, să oprească împărţirea; şi atunci o să înceapă balamucul, şi n-o să-i fie bine nimănui... N-au dat buzna şi n-au oprit nimic.

Şi uite că e gata supa. Facem porţii mai mari sau mai mici? întreabă sanitarul-şef. Iar mie mi-e totuna, pot să răspund cum îmi vine. Mai mari, spun. Cele mai mari porţii care încap în farfurie.

Aşa am hrănit oamenii – cu castroane pline. Copiilor care erau mai scunzi decât masa de distribuire le-am dat câte jumătate de porţie, iar celor care erau cât ea sau mai înalţi, porţie întreagă. Lingură nu avea nimeni, beau supa cu castronul, sorbecăind. Lingeau castroanele la sfârşit atât de bine, că nici numai era nevoie să fie spălate.

Cât s-a împărţit o rundă, pe plite fierbea deja următoarea – şi aşa, una după alta, până s-a întunecat. Iar

când s-a întunecat, am ordonat să se aprindă felinarele de pe peron (de obicei stăteau stinse, din economie de kerosen) – şi împărţirea a mers mai departe, până în zori. Spre dimineaţă, coada nu se micşorase, dar în eşalon erau multe surori medicale – primul schimb s-a dus să se odihnească, înlocuit de al doilea.

În noaptea aceea n-am dormit şi nici nu voiam să dorm. Nici supa aia n-o voiam, moşule. Pur şi simplu mergeam de-a lungul cozii şi mă uitam la oameni – pentru prima dată în acel august mă uitam în ochii lor fără tristeţe şi răutate, ca şi cum mi s-ar fi scos o ţeapă din trup. Îmi venea să-i îmbrăţişez pe toţi – pe toţi, până la ultimul muribund din căruţă. Un bătrân a îngenuncheat în faţa mea, iar o femeie s-a aplecat să-mi sărute încălţările – nici nu m-am supărat pe ei, mă crezi? în noaptea aceea nu puteam să mă supăr.

Mă gândeam că e ultima mea noapte de libertate: a doua zi o să-şi dea seama şi o să mă ia. La închisoare nu speram – închisorile erau pline până la refuz. Aşadar, în lagăr. Şi mă crezi sau nu, moşule, nu mi-era frică. Inima îmi era liniştită şi bucuroasă, de parcă a doua zi ar fi fost sărbătoare. Doar mâinile şi picioarele îmi îngheţaseră, deşi era arşiţă. Dar frică nu-mi era.

Dimineaţa au venit dispoziţiile pe care le aşteptau: întreaga încărcătură a eşalonului sanitar să rămână în oraş. Să fie împărţită la punctele alimentare şi să se asigure hrănirea oamenilor.

Doar am rânjit şi am aruncat hârtia la coş: era asigurată deja. Rânjeam, dar îmi curgeau lacrimile ca unei muieri. Bine că geamurile biroului erau acoperite cu ziare şi nu m-a văzut nimeni.

În scurt timp au venit şefii de la sovietul orăşenesc (fuseseră informaţi în sfârşit despre ceea ce se petrecea în gară). Au ţipat şi au ameninţat, dar nu prea tare: oricum ar

fi dat-o, ordinul era îndeplinit întocmai – deşi cu o zi înainte de a fi primit, şi nu la toate punctele de alimentare, ci la unul singur. Am avut noroc.

Am hrănit oraşul o săptămână, fără să ne oprim niciun minut, până la ultimul bob de mazăre şi ultimul săculeţ de zahăr. Toate trenurile care veneau erau trimise pe celelalte linii, iar prima linie în tot acest timp n-a fost funcţională – se transformase în cantină. Am împărţit nouăzeci de mii de porţii. Coada era de o verstă, şi aşa a rămas până-n ultimul ceas: după ce mâncau castronul cuvenit, oamenii se aşezau din nou la coadă, ca o zi mai târziu să ajungă iar în faţă. Când şi cum dormeau nu ştiu. Cred că am hrănit astfel vreo zece-douăsprezece mii de persoane.

În săptămâna aceea au murit o sută cincizeci de oameni: stomacul li se dezvăţase de hrană şi n-au putut digera mazărea. Poate ar fi digerat-o dacă porţiile ar fi fost mai mici. Sau poate că nu. Din a doua zi am redus porţiile, dar oamenii tot mureau. Dintre muribunzi, n-a scăpat niciunul. O sută cincizeci de morţi contra douăsprezece mii de oameni hrăniţi – e mult, e puţin? Ce crezi?

Gara era plină de vomă până la ferestre. Şi cauza era aceeaşi pentru toţi: stomacul li se dezvăţase să primească hrană. Era păcat de supa risipită, dar ce să-i faci? Din pricina mizeriei a izbucnit şi holera, s-a răspândit în tot oraşul – jumătate de an n-au reuşit să scape de ea. Câţi au murit în epidemie nu ştiu. Dar şi acolo au fost cu sutele. Tot vina mea e?

La aflarea zvonurilor despre supa care nu se termină, împărţită zi şi noapte la gară, au venit la Kazan încă trei sate. Iar copii fără adăpost din raioanele înconjurătoare s-au adunat o armată întreagă, vreo cinci mii, nu mai puţin – mult după aceea au hoinărit prin oraş şi au zăcut prin barăcile pentru bolnavii de tifos. Pe ăştia sigur nu eu i-am

lăsat fără un acoperiş deasupra capului. Dar holera eu am atras-o în oraş.

Mamele aduceau la gară copii de ţâţă: îi lăsau noaptea lângă roţi sau pe treptele trenului-minune şi fugeau. Şaizeci de sugari pe săptămână. Dimineaţa îi duceam la orfelinat. Directoarea deja mă înjura, dar pe copii îi lua; îi dădeam mită de fiecare dată – un castron de supă. Şaizeci de prunci au rămas fără sânul mamei – tot eu sunt vinovat?

Mă gândesc mult la cifrele astea, moşule. Poate că n-ar fi trebuit să hotărăsc de capul meu şi să încep împărţirea hranei? S-ar fi revoltat flămânzii, i-ar fi atacat pe soldaţi. Şi ar fi fost împuşcaţi – o duzină-două, nu mai mulţi. Dar nu o sută cincizeci! Nu cinci mii!

Şi apoi mă gândesc: nu, n-aş fi putut face altfel. Eu nu mă înţeleg cu cifrele – nu pot să sacrific pe unul ca să salvez o sută. Într-un cuvânt, sunt o cârpă.

*

Deev a mers prin deşert patru zile. N-a ştiut că-s patru, pur şi simplu mergea, cădea, se ridica şi iar mergea, iar cădea.

A văzut o vrabie galbenă legănându-se pe o creangă, a tras în ea, a risipit trei gloanţe, dar n-a nimerit-o.

A văzut o şopârlă, a tras în ea – a dispărut în nisip.

A văzut takârul – un câmp argilos, crăpat în bucăţi mărunte. A numărat aceste bucăţele, dar, înainte de a ajunge la o mie, s-a încurcat şi s-a oprit.

A văzut albia unui râu secat – pesemne un afluent al Sârdariei. A vrut să coboare şi să meargă pe fundul ei nisipos, dar s-a temut că n-o să mai poată să se caţere înapoi.

A văzut-o din nou pe Fatima.

Pe panta unei dune a găsit o crustă de sare şi a lins-o.

Mergea spre sud, căutând munţii – nu i-a zărit.

A mers după chemarea unei turturele care a zburat deasupra lui ţipând, dar turtureaua l-a amăgit, nu l-a dus nicăieri.

A găsit nişte urme – s-a bucurat, dar erau de fapt ale lui.

A găsit o cămilă moartă, aproape una cu nisipul deja – nu putea fi mâncată.

De două ori a văzut în zare o întindere albastră strălucitoare – n-a apucat să ajungă la apă, de ambele dăţi a pierdut-o din vedere.

Noaptea îngheţa, şi încă zdravăn. Uneori venea bătrânul – stând de vorbă cu el, timpul negru al nopţii trecea mai repede.

Dimineaţa lingea roua: umezeala apărea pentru o clipă în zori pe pietrele netede, şi Deev pândea acea clipă, trezindu-se mai devreme.

Într-o astfel de dimineaţă a deschis pleoapele şi a văzut Moartea. Uite că se întâlniseră.

Măruntă, de statura unui copil, ea se ghemuise la picioarele lui şi îl privea – îl fixa întruna, parcă mâncându-l din ochi. Avea buzele răsfrânte, ca ale cămilelor, şi nările largi. Avea aripi ca de liliac, şi era zbârcită, tot ca el. Şi printre zbârcituri îi intrase praf, şi din pricina asta faţa ei era ca un zbârciog. Oribilă.

Şi-a pus mâinile pe gâtul ei subţire şi a început s-o sugrume. Nu mai avea putere în degete, dar ştia că nu pentru el o sugrumă – nu-i era deloc frică – ci pentru toţi cei pe care-i luase deja sau se pregătea să-i ia. Şi forţele i-au revenit.

Pentru Senea-Ciuvaşul, care toată vieţişoara lui fugise de coşmaruri, şi totuşi îl ajunseseră din urmă.

Pentru cei treizeci de copii morţi în infirmerie.

Pentru cele patruzeci de victime ale holerei.

Pentru cei nouă puştani care voiseră să afle gustul ciocolatei, şi în loc de asta primiseră un glonţ în burtă.

Pentru cele o sută de femei care arseseră în punctul de sortare.

Pentru cei patruzeci pieriţi sub elicele şalupelor.

Pentru cei o sută cincizeci. Şaizeci. Cinci mii...

Pentru două sute douăzeci. Şaptezeci. Opt sute.

Pentru şase sute. Pentru o duzină. Pentru încă o sută.

Pentru patru sute. Pentru şapte sute nouăzeci.

Pentru o mie cinci sute. Pentru nouă sute unu.

Pentru şaptesprezece mii trei sute şaizeci.

Pentru opt mii. Pentru cincisprezece şi şaptesprezece.

O sugrumă.

Pentru mamele de cuculeţi care-şi părăseau copiii pe treptele trenurilor în trecere.

Pentru taţii-codoşi care-şi vindeau fetele pentru haremuri străine.

Pentru copiii care beau lapte de căţea şi mănâncă pământ, se îmbracă în butoaie şi afişe vechi, şi pe tatăl adoptiv îl numesc mamă. A căror casă e drumul, ai căror prieteni sunt holera şi scorbutul. Care s-au trezit prizonieri ai unor timpuri nimicitoare – ai foamei, distrugerii şi războiului. Pentru trei milioane de astfel de copii, pe care sunt gata să-i sacrifice „salvatori” de-alde Belaia.

Şi pentru „salvatori”, ale căror suflete se întăresc şi se transformă în fontă de la asemenea hotărâri...

Când Moartea încetează să se zbată, Deev scoate revolverul din buzunar, i-l bagă în gura căscată, cu limba scoasă, şi apasă pe trăgaci. Arma clincăne sec – cilindrul e gol.

Numai el e de vină: a irosit toate gloanţele pe şopârlă.

Atunci smulge o tulpină, îşi ia avânt şi i-o înfige ca pe un cuţit în orbita moale.

*

L-a trezit gustul apei pe buze. Chiar în faţa ochilor săi atârna ceva negru şi dens. A închis pleoapele, prăvălindu-

se înapoi în nesimţire, fugind de negru.

S-a trezit iar. Şi iar negru. Un nor? A închis iar ochii, dar n-a mai putut aluneca în uitare. Pata neagră stătea deasupra lui şi-i dădea să bea apă. Buzele lui Deev se loveau de marginea ulciorului de lut. După ce a băut până la ultima înghiţitură, a deschis ochii: fie ce-o fi. Dar pata neagră se îndepărtase deja, auzea doar nişte bătăi măsurate. Tălpi de lemn?

O femeie. În negru. Pe cap are un fel de năframă, tot neagră.

La următoarea venire i-a putut vedea mâinile, care întindeau spre buzele lui o strachină cu supă de carne – mâinile unei bătrâne, cu pielea pătată şi degete zbârcite. De la bulion, prima mâncare după multe zile, i s-a făcut un somn irezistibil, şi n-a mai putut să afle nimic altceva.

Ea venea de două ori pe zi: când întunericul se destrăma în lumina zilei şi când se îngroşa la loc – dimineaţa şi seara. Curând, Deev a putut să observe spaţiul din jur: era întins pe un braţ de iarbă uscată şi învelit cu un preş de fetru, pe podeaua de piatră a unui soi de pivniţă. Lumina pătrundea de sus, de la înălţimea mai multor trepte făcute din pietre mari, lipite între ele cu lut. Părea că în sălaş mai era un locuitor: când venea, vizitatoarea neagră mai întâi făcea ceva în colţul opus al încăperii, unde cineva se mişca din când în când şi suspina, şi abia apoi se îndrepta spre el.

Când somnul şi realitatea au încetat să se mai amestece în capul lui, iar pleoapele să i se lipească de oboseală, Deev a ieşit din culcuşul său şi s-a căţărat pe trepte, numărându-le mai întâi cu coatele, apoi cu coastele şi genunchii. În cele din urmă, a dat cu nasul de nişte scânduri groase, cojite de vechime: o uşă. De sub uşă mirosea a frig, fum şi mâncare.

Acolo erau oameni, mulţi oameni – băteau cu încălţările

în pământ, ţipau, zăngăneau nişte fiare. A nechezat un cal, altul i-a răspuns, undeva aproape. Iar ceva mai departe behăiau gros nişte berbeci, părând sătui. Un sat? Un oraş?

Deev a gemut, mai subţire şi mai slab decât berbecii. Voia să deschidă uşa, împingând-o cu fruntea, dar aceasta era peste măsură de grea. La capătul puterilor, dându-şi seama că nu mai poate face drumul înapoi până la culcuş, şi-a băgat nasul într-o crăpătură şi a inspirat grăbit toate acele mirosuri ale vieţuirii umane: orez fiert, lături, piele, balegă de cal, ceai şi kerosen – până nu-l cotropea somnul.

Şi-a venit în simţiri pe cunoscutul culcuş de fân. Mâinile bătrânei îi întindeau strachina cu supă. S-a ridicat în coate, apoi în capul oaselor. A luat vasul şi a început să bea singur – sorbecăind zgomotos, scăpând de pe buzele încă neascultătoare fulgii de cereale amestecaţi în supă şi culegându-i cu degetele.

Femeia în negru îi spunea ceva încurajator – cu glas răguşit de bătrâneţe, scârţâind ca un lemn. Deev nu înţelegea niciun cuvânt.

Încordându-şi gâtul, limba, buzele şi chiar măruntaiele, a rostit:

— Unde sunt?

Ca răspuns, acelaşi scârţâit neînţeles, scurt.

— Unde e trenul meu?

Din nou scârţâit, de data asta ceva mai lung.

— Cine e acolo, în colţ?

Bătrâna a luat strachina goală şi a pornit în sus pe trepte.

Trebuie să ies de-aici numaidecât! Mă aşteaptă copiii – flămânzi, în deşert. Îi duc la Samarkand...

Uşa s-a trântit.

Na, c-au stat de vorbă.

— Hei, mă auzi? a strigat el, întorcându-se spre colţul celălalt.

Culcuşul lui Deev era chiar la poalele scării, iar celălalt era în umbră. Nu era departe, doar câţiva paşi, dar lumina era atât de slabă în pivniţă, încât colţul acela era într-un întuneric absolut.

Supa bătrânei îi dăduse putere. Deev s-a întors pe burtă şi a pornit în patru labe prin întuneric. A simţit sub mâini fân, mult fân, un braţ la fel de bogat ca în culcuşul lui. O învelitoare de fetru. Sub ea, un corp, mic şi fierbinte: avea febră.

Ce era cu copilul ăsta? Cum ajunsese în pivniţă împreună cu el? Şi ce caută el, Deev, aici, închis în groapa asta ciudată de piatră (de undeva din adâncurile memoriei a răsărit cuvântul *zindan*[29])? Şi de când zace aici?

Îşi amintea cu precizie ultimele zile de foamete în eşalon. Şi cum aşteptau toţi să se ivească munţii la orizont. Şi cum beau apă clocită din cisternă – câte jumătate de cană de persoană, şi una întreagă pentru Lupoaica de pe Capitoliu. Şi cum se terminaseră lemnele, iar după câteva verste se întrerupseseră şi şinele. Şi cum el, disperat, pornise să caute calea ferată – şi se rătăcise.

Ce se întâmplase apoi îşi amintea mai puţin. Pământ roşcat, cu crăpături mari. Înflorescenţe de sare pe movile. Straturi de mică pe panta nisipoasă. Trunchiuri de saxaul – multe, o pădure întreagă. Tablouri, tablouri care se succedau, ca pe un ecran cinematografic: se vedeau clar, dar nu se compuneau nicicum într-o istorie.

Da, rătăcise fără sfârşit: căutând, căutând, căutând... îngheţase... Mersese după vocea cuiva... A cui? Ţintise într-o pasăre. O nimerise? (Duce mâna la buzunar: revolverul şi mandatul nu mai sunt, i-au luat tot, paraziţii!) Parcă aiurase din cauza foamei, chemând în minte oameni cunoscuţi şi vorbind cu ei – amintindu-şi multe şi gândindu-se la multe. Parcă îl încălzise pe nătângul de

---

[29] Temniţă subpământeană tradiţională la popoarele din Asia Centrală.

Zagreika, care se luase după el ca de obicei, iar apoi dispăruse în imensitatea deşertului.

Poate că Zagreika zace acum în colţul întunecos?

Cu uşurare, Deev a atins trupuşorul cuprins de febră, încercând să-l recunoască pe pipăite. Buzele – da, da, par răsfrânte, ca ale cămilelor. Fruntea şi creştetul – da, da, par bombate, cu broboane. Urechile – par clăpăuge.

— Frate Zagreika, tu eşti?

Ce fericire să-l găsească pe copil – chiar şi bolnav şi neputincios, dar în viaţă. Deşi nu era vina lui Deev că scrântitul ăsta se smulsese de lângă el şi dispăruse, sau poate că era. Deşi nu el era răspunzător pentru ataşamentul băiatului faţă de el, sau poate că era.

A dat să-l târască pe copil spre crăpătura uşii ca să-i vadă faţa, dar acesta a gemut de durere, aşa că l-a lăsat la locul lui.

— Daţi-ne apă, aspirină, gheaţă! S-a repezit pe scară şi a început să bată în uşă cu mâinile-i slăbite, sau mai degrabă să zgrepţene. Copilul are febră!..

N-a răspuns nimeni. Aşa şi-a petrecut Deev ziua aceea: ba repezindu-se în umbră, la copilul care zăcea fără cunoştinţă, ba căţărându-se pe trepte, spre lumina care venea prin crăpătură, şi cerând – cui? — medicamente pentru bolnav şi libertate pentru el. Grija pentru altcineva îl întremase mai bine decât supa: n-a mai zăcut în culcuş.

Uşa s-a deschis abia seara. A intrat bătrâna. În spatele ei se zărea silueta impunătoare a unui bărbat cu puşcă pe umăr, şi Deev nici n-a încercat măcar să ţâşnească afară, doar a bolborosit ceva spre crăpătura lărgită: despre deşert, eşalon, copii... N-a apucat să spună prea multe: uşa s-a trântit.

Văzându-l pe Deev – care deja vorbea bine şi nu mai zăcea ca un buştean – bătrâna a scârţâit iar ceva pe limba ei. Nu părea să-i fi înţeles discursul însufleţit. Adusese cu

ea mâncare pentru adult şi un lighean cu apă pentru copil. Apa era aproape neagră, pesemne o infuzie de ierburi. Cu infuzia asta, Deev l-a spălat pe băiat toată noaptea, uneori întrerupându-se ca să doarmă puţin. Organismul lui slăbit încă avea nevoie de odihnă, dar creierul treaz nu-l lăsa să se odihnească: îl trezea din oră-n oră şi-l trimitea la vecinul de adăpost: să-i pipăie fruntea arzândă, să-i spele sudoarea de pe corp şi să-l înfăşoare mai bine în pături – Deev îi dăduse micuţului şi învelitoarea lui.

În mod uimitor, bătrâna se descurca fără lampă: cobora fără frică treptele abrupte, le dădea să mănânce şi să bea pacienţilor-prizonieri, se ocupa de copil, deşi în pivniţă nu era penumbră, ci beznă de-a binelea. Vedea pe întuneric? Deev nu vedea – şi astfel n-a apucat să vadă faţa vecinului său în zilele petrecute alături de el.

A luat o hotărâre: să mai petreacă o zi în tainiţă, adunându-şi forţele, iar în seara următoare să fugă. Să se aşeze la intrare, să aştepte zgomotul zăvorului, iar îndată ce se întredeschide uşa, să ţâşnească prin ea. Să încerce să n-o răstoarne pe bătrână, ca să nu-i facă rău. Pe paznicul cu puşcă, dimpotrivă, să-l doboare. Să iasă pe prima uşă care-i iese în cale, şi apoi – unde-o vedea cu ochii.

În zilele petrecute în pivniţă, Deev învăţase curgerea vieţii de aici după sunete: dimineaţa şi în timpul zilei, dincolo de uşă era întotdeauna plin de lume, şi n-ar fi putut să se strecoare prin mulţime. Dar la vremea venirilor târzii ale bătrânei, zgomotele de afară se potoleau, se mai auzea doar nechezatul cailor nu departe – atunci trebuia să fugă. Mai întâi să găsească o secţie de miliţie. Şi dacă nu era aşa ceva în acest cătun uitat de Allah, să caute una în cel mai apropiat oraş. Doar nu se afla în Persia medievală, ci în Turkestanul sovietic! Cu ajutorul miliţiei, avea să formeze o expediţie în căutarea eşalonului, dar şi

să vină să cerceteze pivniţa asta, să-l ducă pe băiat la un spital, oricine ar fi, iar stăpânii locului să fie judecaţi. Şi gata.

*

Nişte paşi se apropiau de uşă.

Deev stătea pe treapta cea mai de sus, jucând pe picioare, ca un boxer, cu ochii la fanta din podea – aceasta avea lumina blândă a serii, promiţând un apus grabnic. Şireturile îi erau legate bine şi băgate în ghete, ca să nu-l deranjeze la alergat. Tunica – încheiată până la gât.

De dincolo de uşă se apropiau nişte paşi, dar nu erau paşii uşori ai bătrânei, şi nici sandalele ei de lemn. Câţiva bărbaţi – nu doi, ci mai mulţi – veneau spre beci vorbind între ei şi tropăind cu tălpile încălţărilor pe pietre.

Cu atâţia, n-o să se descurce. Singur, fără revolver, încă vlăguit – nu, n-o să se descurce.

Zăvorul de fier a scârţâit.

Fanta s-a lărgit. În uşă, trei siluete: i s-a părut că au capete imense, dar s-a dovedit că purtau căciuli din blană de vulpe. Toţi trei aveau puştile aţintite spre Deev. Au început să vorbească tare, pe limba lor, fluturându-şi armele spre el.

Erau supăraţi că-l găsiseră la uşă? Ridicând împăciuitor palmele, Deev a coborât treptele, dar bărbaţii au strigat şi mai tare. Îi spun să înainteze? A urcat iar spre intrare şi a trecut pragul.

Au făcut un gest scurt cu ţeava puştii, indicându-i direcţia şi croncănind poruncitor – şi el a pornit, mişcându-şi încet picioarele şi uitându-se în jur, la cei care-l conduceau şi la împrejurimi.

Construcţia joasă, pe două niveluri, era înconjurată de o curte pătrată. Deasupra, tot pătrat, strălucea cerut înainte de apus. Într-un colţ, o mică moschee. Altul părea spulberat de o explozie puternică sau de un

bombardament: nu mai era colţ, ci nişte ruine, o spărtură uriaşă, dincolo de care se întindea până la orizont pământul golaş – deşertul.

De altfel, toată casa asta – fără ferestre, cu boite în ogivă, cu găuri întunecate în loc de uşi, construită din cărămizi roşii plate, pe jumătate ieşite în afară, cândva acoperită de plăci de ceramică şi mozaicuri, iar acum doar de praf şi crăpături – toată casa asta era deja o ruină. Nu o explozie smulsese smalţul turcoaz de pe pereţi, ci timpul. Timpul semănase cu pelin curtea pavată, umpluse încăperile de nisip şi rosese moscheea odinioară graţioasă, lăsând din ea doar un schelet. Era un caravanserai părăsit, şi vârsta lui nu se măsura în ani, ci în secole.

În caravanserai locuiau oameni. Semnele locuirii arătau straniu în acest peisaj pustiu şi aproape pe veci adormit. Câteva vetre de foc construite pe pietre, şi nişte bărbaţi cu puşti care stăteau în jurul lor. Câteva căruţe şi telegi iţindu-şi hulubele, pline de cufere, străchini (vehiculele împărţeau curtea în două, transformând jumătate din ea într-un ţarc în care stăteau cai fără hamuri). Câteva iurte pestriţe, puse chiar în arcadele de la parter. La etaj – covoare şi rufe puse la uscat. Nu, oamenii nu locuiau aici – mai degrabă se ascundeau. Nu era o casă, ci un refugiu. O tabără nomadă.

Şi aceşti nomazi nu erau păstori paşnici, ci războinici. Pe piept li se încrucişau cartuşiere şi binocluri. La brâu aveau pumnale. Pe jos şi pe pereţi era plin de arme... Femei nu se vedeau – fie nu erau, fie stăteau ascunse. Deev a zărit doar o dată ivindu-se la balcon o siluetă cu faţa acoperită – poate chiar bătrâna deja cunoscută.

L-au condus de jur-împrejurul curţii. Nişte găuri negre, apoi nenumărate arcade, la rând – intrări în locuinţele de la parter. Din găuri mirosea a igrasie. Într-una erau adunaţi grămadă berbeci, venea de acolo un behăit somnoros. În

alta era ceva nemişcat: un trup spânzurat, în halat căptuşit cu lână. Nimeni nu acorda vreo atenţie spânzurătorii.

Încă de departe, Deev a înţeles unde-l duce convoiul înarmat. O parte a curţii era luminată mai puternic decât altele – în arcade ardeau făclii înfipte în vase de lut. Pe pavajul de scânduri era înălţată o platformă lungă, acoperită cu un preş în dungi late. La această masă improvizată stăteau nişte bărbaţi şi mâncau. Şedeau unul lângă altul, comod, cu picioarele încrucişate, luând cu degetele mâncarea din bolurile puse în faţa lor. Treisprezece oameni – nu păreau simpli, ci foarte importanţi: fiecare emana mândrie şi forţă, ca şi cum ar fi şezut acolo treisprezece tauri de prăsilă sau treisprezece tigri.

Şi nu era o simplă cină, ci o masă specială. Prea tare răsunau vocile tigrilor. Prea zgomotos hohoteau. Prea aprins le strigau ceva celorlalţi războinici, care şedeau în jurul focurilor – şi prea surescitat răspundeau aceştia. În curte nu mirosea a vin sau a vodcă, ci doar a petrol fierbinte de la făclii şi a berbec fiert – oamenii erau beţi nu de alcool, ci de propria lor bucurie. Şi cu cât se apropia mai mult Deev de meseni, cu atât mai tangibilă devenea emoţia pe care o răspândeau – aerul însuşi vibra de încântare.

Unul dintre cei care-l conduceau, după ce s-a înclinat respectuos, a păşit în centrul dastarhanului[30] şi i-a şoptit ceva şefului adunării. Acesta a făcut un gest cu mâna, şi Deev a fost condus în lumină, sub ochii tuturor celor adunaţi acolo.

Cândva, în curte fuseseră săpate fântâni, acum mai rămăseseră din ele doar nişte pâlnii puţin adânci cu urme de smalţ azuriu. O astfel de adâncitură era exact în faţa

[30] Spaţiul tradiţional de luat masa la popoarele din Asia Centrală.

platformei. Războinicul care-l conducea a făcut un semn spre ea cu ţeava puştii. Neînţelegând ce vor de la el, Deev a şovăit, şi ţeava l-a împuns în spinare. Acolo? A coborât în groapă.

Stătea în fântâna secată, cufundat până la glezne în nisip, rădăcini putrede şi oase de peşte. Dintr-o parte îl priveau miraţi participanţii la ceremonie, din cealaltă, puştile războinicilor din escortă.

Deev s-a îndreptat de spate – faţa i-a ajuns la nivelul preşului dungat. Nu putea să se uite în farfuriile mesenilor, dar pe ei îi vedea foarte bine: erau aproape, la câteva braţe de el. Doar un pic mai sus.

Toţi aveau dinţi puternici. Albi, cenuşii, galbeni – de peste tot se lăţeau rânjete încadrate de bărbi şi mustăţi care le făceau să pară şi mai fioroase. Hainele erau diverse: de la un halat de mătase la o manta militară englezească, îmbrăcată peste o cazacă de mătase. Toţi cu ceva pe cap, unii şi cu câte două acoperitori: tichii peste baticuri, turbane, fesuri. Toţi impozanţi, masivi, puternici: abia încăpeau pe platformă fără să se dea jos unul pe altul. Vorbeau tare, în legea lor, hohoteau şi se uitau întrebător la conducătorul lor: ce-i ciudăţenia aia din bazin?

Conducătorul însă nu râdea. Ăsta era dintre cei care râd rar. Avea o privire de fier şi buzele strânse, ca lipite. Purta halatul cel mai modest, avea faţa slabă, barba subţire – şi tovarăşii săi se temeau să-şi ridice privirile spre el: întorcându-se în direcţia lui, îşi coborau vocile zgomotoase şi îşi plecau respectuos ochii spre masă. Acesta era singurul care nu se bucura alături de ceilalţi – de mult obosise să mai simtă ceva. N-avea mai mult de patruzeci de ani, dar privea fără pasiune, ca un aksakal[31].

---

[31] Bătrân înţelept, conducător al unui sat sau aul la popoarele turcice din Asia Centrală şi Caucaz înainte de perioada sovietică.

I s-a părut, sau ceilalţi îl numesc Bure-bei?

Nu, nu i s-a părut.

El ia ceva de pe farfurie şi îl aruncă în fântână. La picioarele lui Deev cade o spată de berbec, aproape golită de carne. „Uuuu!” chiuie mesenii. Uite pentru ce ne trebuia un bufon! Se reped să apuce de pe masă coaste pe jumătate roase şi până să-şi ia avânt, beiul le spune ceva scurt, şi bărbaţii pun ascultători oasele la loc.

Trebuie pur şi simplu să se uite într-o parte – nu la picioare, de unde miroase ademenitor a mâncare, nu în sus, precum credincioşii în clipele de frică, şi nu la faţa autoritarului bei – trebuie să se uite într-o parte, aşa e cel mai înţelept şi îl ajută să se abţină mai multă vreme. Dar Deev se uită la faţa beiului.

În ochii acestuia – ochii decoloraţi ai unui bătrân pe faţa încă netedă a unui bărbat tânăr – nu e bucuria pe care o au oamenii josnici când umilesc pe cineva, ci doar indiferenţă şi tristeţe. Nu pentru plăcerea lui juca acest joc, ci pentru plăcerea celorlalţi – şi de aceea avea să-l ducă până la capăt.

Din nou aruncă în fântână – de data asta nu un os, ci carne macră.

Deev nu vede bucata care i-a aterizat direct pe picior şi acum îi alunecă pe gheată, lăsând o urmă grasă, ci doar îi simte mirosul – carne de berbec proaspătă, bine fiartă cu ierburi aromate.

Şi încă o bucată zboară în el – de data asta nu la picioare, ci în piept.

Şi încă una, în faţă.

Cel mai tare şi-ar dori să ridice bucăţile astea şi să le arunce înapoi. Dar ar fi ultimul lucru pe care l-ar face în viaţa lui. Iar el trebuie să-i salveze pe copii.

— Dacă te întâlnesc în luptă, te omor, rosteşte Deev clar, ştergându-şi petele de grăsime de pe faţă.

Nu vorbeşte tare, şi în zarva celorlalte voci cuvintele abia i se aud.

Dar se aud: văzând că bufonul a prins glas, basmacii încep să sporovăiască însufleţiţi: ia te uită, s-a trezit! Orăcăie şi croncănesc pe toate tonurile, bătându-se unii pe alţii pe umeri cu palmele cărnoase. Fac pariuri?

Dinspre focuri se apropie spectatori, să vadă mai bine reprezentaţia. Se îmbulzesc pe marginea de pământ a fântânii, lângă războinicii din escortă, bălmăjind ceva pe limba lor.

Deev ridică palma – o ridică mult, dar tot pare că se întinde spre spectatori dintr-un beci – şi pentru o clipă zarva se opreşte, făcând loc uimirii.

— Dar astăzi nu sunt luptător, continuă el în linişte. Astăzi conduc cinci sute de orfani la Sa...

Fără să-l asculte până la capăt, spectatorii îşi reîncep larma. Nici beiul nu ascultă. Făcându-i semn cu degetul unui tânăr să se apropie, îi dă nişte indicaţii, şi acesta dă zelos din cap, mai-mai să-i cadă de pe umeri.

Unul dintre cei treisprezece, în caftan de lână după moda persană şi cu turban în carouri, strigă ceva spre mulţimea adunată şi aceasta îi răspunde cu un vuiet prietenos. Ecoul se ridică în aer ca un stol de păsări. Sau cântă prelung nişte instrumente de suflat într-o orchestră. Dar – despre ce cântă?

Tot ce-i rămâne de făcut lui Deev e să continue să vorbească, în speranţa că şiretul bei doar o face pe neatentul, dar de fapt înţelege ruseşte măcar un pic. Şi că ajunge la el – fie şi vag. Şi Deev se grăbeşte, vorbeşte, până nu se aduce, la porunca şefului, butoiul cu vitriol sau vreo altă otravă cu care să-l reducă la tăcere pe vorbăreţul prizonier:

— Aceşti orfani mor de foame. Jumătate din ei sunt musulmani, ca şi tine. Poţi să le scoţi cămăşile şi să vezi

că-s circumcişi. Jumătatea cealaltă sunt creştini, ca şi...

Din nou o larmă veselă: beiul îşi şterge pe un şervet mâinile mânjite de grăsimea cărnii – iar şervetul acela nu-i şervet, ci un steag roşu!

— Jumătatea cealaltă sunt creştini, ca şi dehkanii[32] tăi. Şi mulţi vorbesc o limbă asemănătoare cu a ta. Toţi sunt născuţi de femei...

După ce termină de şters, Bure-bei aruncă şervetul cu dispreţ. Ceilalţi se întind spre steag, numai că nu-l fac bucăţi – îşi şterg mâinile, cei mai cutezători îşi suflă nasul în el; zarvă, hohote, jubilare.

— Toţi sunt născuţi de femei, ca şi nevestele tale. Iar copiii ăştia au vârste...

Steagul mototolit şi zdrenţuit zboară în fântână, alături de resturile de carne şi oasele incomplet curăţate.

Nu te uita la steagul batjocorit! Continuă să vorbeşti!

— Copiii ăştia au vârste la care ar putea fi cu toţii copiii tăi.

Oare ce vrea de la el cel care-l ia în bătaie de joc? Ce rol îi este atribuit lui Deev în acest teatru primitiv? Vădit, un rol fără cuvinte. Întreaga curte lărmuieşte, entuziasmată de masacrarea steagului. Şi încă unul din cei treisprezece, în caftan negru turcesc şi turban galben, ridică mâinile şi scoate un strigăt războinic – şi mulţimea din nou reacţionează, din nou cu un vuiet.

Oare sărbătoresc astăzi o bătălie câştigată? în ea să fi fost căpătat acest steag?

— M-am gândit mult şi am înţeles totul – continuă insistent din groapă Deev, ca un nebun care vorbeşte singur. Ne-am rătăcit undeva în raionul Arâs, am greşit şina. Poate tu ştii deja unde am greşit, Bure-bei, ţi-au raportat deja ienicerii tăi. Ştii şi că n-ai ce să iei de la noi. N-ai să poţi lua nimic, Bure-bei. Poţi doar să ne dai. Dă-ne,

[32] Denumire a ţăranilor din Asia Centrală.

deci! în ultima vreme ai luat vieţi, şi încă multe. Acum poţi să dăruieşti viaţă. Salvează...

Dar totul se îneacă iar în larma triumfală: la un semn scurt al beiului, acelaşi tânăr de mai-nainte conduce în curte un câine mare. Câinele este îmbrăcat cu o cămaşă de luptător sovietic, cu petliţe roşii la guler şi stea tot roşie pe mânecă. Iar pe cap are o caschetă cu aceeaşi stea, legată bine cu o sfoară, ca să nu-i cadă. Până şi pântecul supt îi e înfăşurat de câteva ori cu o curea cu cataramă – e îmbrăcat în uniformă, doar pantalonii şi bocancii îi lipsesc. Câinele se uită în jur la mulţimea zgomotoasă, dă din coada stufoasă şi se bucură şi el de bucuria generală.

— Să salvezi un orfan e o faptă nobilă. Să salvezi cinci sute de orfani înseamnă cinci sute de fapte nobile. Când o să mai ai o asemenea ocazie, Bure-bei?

Obosit de echipamentul neobişnuit pentru el, câinele se aşază pe labele dinapoi, cu cele din faţă încercând să-şi scoată cascheta de pe capul ciufulit.

Hooo-oooo! vuiesc de râs basmacii.

Beiul îi azvârle o bucată de carne câinelui – nu sub bot, ci mai departe, spre marginea fântânii. Înşfăcând darul aproape din zbor, câinele simte şi o altă carne, cea de la picioarele lui Deev. Sare spre ea şi se apucă să înghită lacom bucăţile tăvălite prin praf.

Deev face un pas înapoi – şi imediat se aude clinchetul armării puştilor îndreptate spre el: nu te mişca! Ghetele, pantofii, tunica şi chipul lui Deev sunt mânjite de grăsime de berbec, şi câinele flămând deja îi adulmecă şi ghetele, şi pantalonii, îşi plimbă nasul în sus pe tunică şi, ridicându-se pe labele din spate şi sprijinindu-şi-le pe cele din faţă de pieptul lui, îi linge obrajii cu limba lui caldă.

— E uşor să salvezi copiii, m-am gândit la toate. Deev îşi fereşte faţa de răsuflarea fierbinte a câinelui, dar ea e peste tot. Trebuie să le porunceşti oamenilor tăi să mute

şinele – să facă o buclă înapoi, până la ramificaţie. Şi saliva câinelui e deja peste tot – i-a înfundat nările şi i-a inundat buzele, i-a lipit genele. Pentru ienicerii tăi e doar o zi de muncă, nu mai mult.

Pare că-l aude numai câinele.

Cei care stau la masă sunt epuizaţi – nu mai hohotesc, ci gem isteric şi bat cu palmele în preş, răsturnând farfuriile. Spectatorii se chircesc şi ei într-un râs mut, se ţin unii de alţii ca să nu se prăvălească de atâta veselie. Războinicii din pază îşi ţintesc prizonierul, dar abia-şi mai pot ţine armele – ţevile şi burţile le tremură.

Săturându-se să-l lingă pe Deev, câinele descoperă la picioarele acestuia spata de berbec şi vrea s-o tragă de-acolo, dar – o împuşcătură! — cade la pământ. O scurtă convulsie. Impunătoarea caschetă găurită se umple de sânge.

Bure-bei pune jos revolverul.

În partea de curte cu ţarcul, caii nechează şi se ridică pe picioarele dindărăt. Oile behăie în grajd.

Trupul câinelui tresare pentru ultima dată şi animalul moare sub cămaşa militară.

Mesenii amuţiţi se dezmeticesc şi adună mâncarea risipită pe faţa de masă. Curajoşii care s-au încumetat să se apropie de festinul şefului lor se retrag grăbiţi la focurile lor.

La Deev nu se mai uită nimeni – pare că reprezentaţia s-a încheiat. În orice caz, partea pentru care bufonului i se dăduse un rol.

Şi brusc din deşert vine o pală de vânt; trece, amestecată din belşug cu nisip, prin spărtura din colţul caravanseraiului, umple încăperile pustii şi vuieşte în fiecare dintre ele – construcţia respiră pe mai multe voci. Moscheea dărăpănată scoate sunete de flaut. Flăcările torţelor şi ale focurilor se întind în limbi subţiri, fumegând.

Încă o clipă, şi vântul se potoleşte.

Deev îşi dă seama deodată că s-a făcut noapte – s-a întunecat de mult şi de mult tot ce se petrece se vede doar în lumina inegală a feştilelor de cânepă şi petrolului care ard.

Şi acum, în acest ceas serios şi întunecat, e timpul pentru partida cea mai importantă. Bure-bei se ridică în picioare şi îşi priveşte luptătorii, cerând atenţie cu o privire severă. Luptătorii încremenesc şi îşi întind gâturile spre comandant, câţiva mângâie liniştitor caii speriaţi... într-un târziu, mulţumit de liniştea lăsată, beiul strigă, chemând pe cineva.

De sub arcada neagră din spatele mesei se ivesc trei oameni – tânărul deja cunoscut şi încă doi, aproape copii. Fiecare poartă pe umăr o tavă mare cu margini înalte. Pe fiecare tavă e ceva rotund. Un pepene? Un cap de om.

Trei capete cu bonete din fetru cu vârf ascuţit şi stea roşie ies plutind din întuneric şi aterizează încet pe masa întinsă.

După ce aşteaptă o clipă, dând hoardei sale timp să vadă cele aduse, Bure-bei începe să vorbească. Vocea lui nu e sonoră, dar, reflectată de ziduri, se aude bine şi la focurile îndepărtate. Ochii îi sunt la fel de reci, dar strălucesc în lumina torţelor – şi par pătimaşi. Gesturile îi sunt reţinute, dar, repetate de umbrele negre, par ample. În talie are legat un şal de lână – pesemne pentru lumbago. Şi acest detaliu nebărbătesc – indiferenţa absolută faţă de părerea altora – dă siluetei sale mai multă importanţă decât toate halatele bogate ale comesenilor săi.

Bure-bei vorbeşte.

Deev se uită la cele trei ţeste de mort care stau pe tăvi la acelaşi nivel cu capul său, aproape. Şi ele se uită la el. Deev le priveşte fără să-şi poată lua ochii de la ele şi nu

reuşeşte să înţeleagă: cum vine asta?

Nu, nu poate înţelege aşa ceva. Nici limba străină care-i răsună deasupra capului nu o poate înţelege. Nu-i poate înţelege pe oamenii ăştia.

Încheindu-şi discursul, beiul întinde un deget uscăţiv spre cer şi pune o întrebare, cu patos.

— I! răspund afirmativ luptătorii – în cor, ca unul singur.

Şi încă o întrebare.

— I!

Şi încă una.

— I!

Apoi, linişte.

Încet, Deev îşi întoarce privirea spre locul unde stătea Bure-bei.

Acesta nu mai era – plecase.

*

O să-l omoare, sau nu?

Deev s-a gândit la asta toată noaptea, stând pe treptele beciului. Dacă beiul ar fi vrut, l-ar fi împuşcat odată cu câinele. N-ar fi irosit mâncarea şi băutura pe un prizonier. Şi nici n-ar fi trimis-o pe bătrână la el – slujitoare? Doică? Mamă? Nici n-ar fi pus paznic la uşă.

Aşadar, îi este necesar pentru ceva. Dar pentru ce? De ostatic nu e bun – viaţa lui nu merita niciun sfanţ. Toată forţa şi însemnătatea lui stăteau în revolverul şi mandatul care i-au fost luate din buzunar. Nu e învestit cu putere. Nu deţine cunoştinţe preţioase. Cartuşe n-are. E un zero, nu are nicio greutate.

De ce ieri beiul nu i-a lăsat pe tovarăşii lui să-şi bată joc de el? El i-a aruncat oase lui Deev, dar comesenilor nu le-a permis. A omorât câinele cu mâna lui, a poruncit să fie aduse capetele pe tăvi – iar de el parcă uitase. Aşadar, îi este necesar beiului, chiar dacă nu pricepe nicio iotă din graiurile de-aici, chiar dacă e slăbit de mersul prin deşert,

de abia-şi mai târăşte picioarele – dar îi e foarte necesar. Atât de necesar, încât bătrâna îl hrăneşte cu supă consistentă cu carne şi caşă deasă.

Nu, n-o să-l omoare.

Aşa a crezut şi câinele de ieri în timp ce înfuleca bucăţile aromate de carne...

Dimineaţa au venit aceiaşi indivizi cu căciuli de vulpe. I-au spus ceva îndelung, pe un ton furios, împungându-l cu armele, până când Deev a priceput în sfârşit: îi cereau să iasă, şi împreună cu copilul. A pipăit prin întuneric după trupuşorul moale, fierbinte de-atâtea zile, şi l-a dus în braţe afară.

Da, era Zagreika. Dar nu acel Zagreika, deja drag, pe care Deev îl ştia şi-l legăna noaptea, ci un orb urât cu un corp cunoscut: gâtul îi era umflat şi cu pete purpurii; mâinile şi picioarele, dimpotrivă, îi slăbiseră atât de mult, încât l-ai fi putut lua drept unul dintre copiii căzuţi la pat. Dar importantă era faţa. Nu mai arăta a faţă, ci a ou fiert moale: nasul, buzele, sprâncenele – toate umflate, ca un aluat vineţiu, iar în loc de ochi – nişte bucăţi de sânge uscat.

Cine ţi-a făcut asta, copile?

De-asta eşti mistuit de febră de atâtea zile – această mutilare a fost prea mult pentru organismul tău firav. Şi ai nevoie nu de un beci întunecos şi de fiertura neagră a babei, ci de felcerul Bug, cel mai adevărat şi cel mai bun dintre toţi doctorii, cu cea mai mare inimă din lume.

Deev îl ducea în braţe pe copilul schilodit şi simţea mânia crescând în el în valuri fierbinţi. Şi neputinţa: nu avea cum să afle cine se făcuse vinovat de asta, nici cum să-l pedepsească. Se uita înnegurat la escorte: oare voi aţi făcut-o? Ori tovarăşii voştri? Aceştia aruncau şi ei priviri piezişe, tulburaţi de înfăţişarea copilului, care părea adus de pe un câmp de luptă.

L-au urcat pe Deev într-o telegă, cu copilul în braţe. N-a apucat să se uite în jur – s-a trezit cu un sac în cap, ba chiar şi cu o frânghie deasupra sacului, să nu i-l ia vântul.

Au pornit.

Şi au mers, jumătate de zi sau mai mult – telega cu cei doi prizonieri, însoţită de doi călăreţi. Deev asculta scârţâitul roţilor şi foşnetele deşertului: nisip peste nisip, nisip peste pelin, nisip peste pietre. Îl ţinea pe genunchi pe Zagreika, care abia dacă se mişca de slăbit ce era, şi se gândea la un singur lucru: numai să nu mori.

Dacă ne duc aşa, băiete, ne duc mult, cu căruţa asta, cu caii ăştia iuţi – pesemne că n-o să ne omoare. Poate ne duc în altă tabără, sau într-un sat sau oraş, sau poate chiar în munţi, unde-o fi să fie – numai tu să nu mori...

Simţind miros de foc şi auzind glasuri îndepărtate, a înţeles că ajunseseră. Glasurile erau multe, foarte multe, subţirele, sonore. Copii?

Copiii lui? Ai lui Deev?

Uitând de escortele cu puşti, a încercat pe pipăite să-şi scoată sacul de pe cap. Nimeni nu l-a împiedicat, nu s-a răstit la el. Sfoara înfăşurată în jurul gâtului nu voia să cedeze, mai-mai să-l sufoce, dar a tras de ea din toate părţile, ca un ţânţar prins într-o pânză de păianjen, a tras şi a tras, a desfăcut nodurile cu unghiile şi în cele din urmă a desfăcut-o. Şi a aruncat cât colo sacul – ochii i-au fost răniţi de o lumină strălucitoare, iar vocile s-au auzit mai aproape.

Unde? Ce?

În mijlocul pustiului.

Departe, în faţă, era o dungă întunecată – trenul. În jur – un muşuroi de furnici – oameni.

„Ghirlanda”.

Nemaiavând răbdare să stea în căruţă, Deev a sărit jos şi a început să alerge. Lăsându-i în urmă pe Zagreika în

telegă şi pe cele două escorte, alerga, doar cu puţin mai repede ca telega însăşi.

Până la „ghirlandă” mai erau vreo două verste bune, dar deja se vedea clar spuzeala albă din jurul ei – copiii în cămăşi. Deev îşi forţa picioarele, abia desprinzându-şi încălţările de pe pământ şi neîndoindu-şi genunchii – îşi cruţa forţele. Cu toate acestea, forţele i s-au terminat repede, dar nu mai putea să se oprească: corpul lui alerga singur înainte, ca tras de ceva.

Gâfâia. Se împleticea. Dar nu cădea. A alergat, a alergat, până când din faţă s-a auzit un ţipăt sfâşietor:

— Deev! De-eeeeev! Aaaaaaa!

Şi tot acel alb a început să curgă spre el: tot ce era lângă vagoane, şi departe de vagoane, şi în vagoane – mai întâi încet, apoi mai repede, apropiindu-se şi strigând asurzitor:

— De-eeeeev! Aaaaaaa!

Şi Deev a alergat, până când şuvoiul care curgea în întâmpinarea lui s-a spart în zeci de chipuri, şi apoi alte zeci, şi iar, inundându-l – cu mâini, picioare, trupuri, cămăşi – învârtejindu-se în jurul lui, învolburându-se şi lărgindu-se, şi cu fiecare secundă vuind mai tare:

— De-eeeeev!

Asurzit, el a plonjat în acest şuvoi, şi în jurul lui toţi vorbeau, râdeau, se agitau şi strigau:

— De-eeeeev!

Pe margini se zăreau nişte siluete întunecate – surorile. Nu intrau în şuvoi – pentru că nu putea fi pătruns, trebuia aşteptat să se potolească – dar îi strigau ceva, acoperindu-şi gura cu palma. Cum aşa, plângeau? O siluetă mai mare – bătrânul.

— De-eeeeev!

Mângâia şi îmbrăţişa – mâini, feţe, umeri, scăfârlii rase – cât de mici erau toate! — şi strângea lângă el, şi dădea

drumul, şi mângâia pe alţii, îndelung, până când ei îi dădeau drumul. Şuvoiul s-a subţiat şi a început să se împrăştie, încă strigându-i numele, fluierând, hohotind, sărind şi dând din mâini. Şi abia atunci au ajuns până la el surorile.

— Om drag, om bun şi binecuvântat! I se lipeau din toate părţile – cu feţe ude, frunţi, clavicule osoase – de umeri, de piept, de spinare. Doamne! Sunteţi teafăr şi nevătămat! plângeau ele, fără să-şi ascundă lacrimile şi ştergându-şi-le de tunica lui. V-am aşteptat, am ştiut! Fiule, tovarăşe, fiu drag!

Deev a mângâiat şi a îmbrăţişat iar – mâini, chipuri, creştete, de data asta nu mici, ci adulte, pe jumătate cărunte.

A îmbrăţişat-o pe Fatima.

L-a îmbrăţişat pe bătrân. Mai exact, bătrânul l-a îmbrăţişat pe el – l-a cuprins ca un urs, l-a tras spre el şi l-a ţinut, jumătate de minut sau poate un minut întreg. Deev ar fi stat aşa până a doua zi – dar a început să se sufoce şi s-a eliberat.

— Acolo e Zagreika, i-a spus felcerului.

L-a dus la telegă, care deja ajunsese lângă tren. Escortele aşteptau alături.

— Cine i-a făcut asta? Bug se uita la trupuşorul schilodit întins în telegă şi i se albeau nările. Busurmanii?

— Nu ştiu, a recunoscut cinstit Deev.

— Ce fiare!

Felcerul l-a ridicat pe băiat şi l-a dus în infirmerie.

*

Cu Belaia nu s-a îmbrăţişat – şi-au strâns mâna. Ferm, în tăcere. S-au uitat pătrunzător unul la altul. Alte libertăţi nu şi-au permis – niciun sărut fugar, nici măcar un zâmbet, deşi erau singuri în compartiment. Cu adevărat singuri: Zagreika nu se pitea, ca de obicei, sub sofa, ci zăcea pe un

pat din infirmerie.

Comisarul s-a apucat pe dată să-i raporteze comandantului de eşalon ce se întâmplase în timpul absenţei lui – dar îi raporta bizar: excesiv de scurt şi omiţând amănuntele, de parcă i-ar fi citit o stenogramă. Ca şi cum Deev ar fi ştiut deja totul.

— Copiii şi adulţii sunt sătui. După cum aţi observat deja, sunt cât se poate de veseli. Îi hrănim de două ori pe zi, cu orez. L-au adus basmacii, cinci saci, şi o căruţă de struguri. Ne-au adus şi apă, de băut şi pentru locomotivă.

Belaia arunca cuvintele repede, ca o maşină telegrafică. Deev abia apuca să-şi ordoneze faptele în minte.

— Şinele sunt deplasate. Eşalonul e întors cu faţa spre Arâs.

Când avuseseră timp? în seara precedentă încă stătea în faţa lui Bure-bei, implorându-i ajutorul, iar azi deja totul e făcut? N-a mai apucat să întrebe: comisarul s-a grăbit să încheie darea de seamă.

— Toţi morţii sunt înmormântaţi. Sunt mai mulţi bolnavi, dar despre asta o să vă raporteze mai bine felcerul. N-a mai fost epidemie în tren, infirmeria funcţionează normal. De asemenea, n-au fost evadări sau alte evenimente ieşite din comun. Numărul total al copiilor în dimineaţa asta este de exact cinci sute. Cu sugarul, cinci sute unu. Dintre ei, trei sute nouăzeci şi opt sunt ai noştri, de pe liste. Restul – cei luaţi ulterior. Eşalonul e gata de plecare.

Gata, sfârşise de măcănit. Deev stătea pe sofaua lui, cu coatele sprijinite de masă şi cu fruntea în palme. Îşi încorda din toate puterile mintea împâclită de oboseală, dar nu putea nicicum să compună cele auzite într-un tablou clar.

— Când au apărut basmacii? a întrebat el într-un târziu.

— În aceeaşi zi în care aţi fugit în deşert după ajutor, a ridicat din umeri nedumerită Belaia. Mai întâi au adus apă

şi mâncare. Apoi au început să modifice şinele. S-au chinuit multă vreme, nu puteau în niciun chip să curbeze şinele pentru buclă. După câteva zile au adus de undeva unele gata curbate – şi au reuşit. Iar după alte câteva zile v-au adus pe dumneavoastră.

Aşa deci.

În timp ce Deev hălăduise prin nisipuri, Bure-bei le dăduse apă copiilor lui şi îi hrănise – cu orez, şi chiar cu fructul-minune. Oamenii beiului săpaseră zile la rând în nisip şi puseseră traverse, ca „ghirlanda” să se poată întoarce pe traseu. Apoi îi învinseseră în luptă pe roşii şi le tăiaseră capetele. Iar după aceea îl aduseseră la eşalon pe Deev – fără nicio zgârietură, cu telegă personală.

Chiar aşa.

— Spuneţi-mi, Deev – Belaia îl privea atent, ca şi cum s-ar fi pregătit să-i pună o întrebare care o chinuia de mult – cum aţi reuşit să-i convingeţi pe sălbaticii ăştia şi să le explicaţi totul? Dumneavoastră nu vorbiţi kârgâza. Iar ei nu vorbesc ruseşte – nici un singur cuvânt.

— Nu eu am reuşit.

— Lăsaţi gluma! s-a supărat Belaia. Nu e amuzant.

Chiar aşa: cum ghicise Bure-bei cu ce anume să-i ajute?

Dar cum era să nu ghicească? Dacă o locomotivă stă în pustie, fără apă şi cărbune, cu botul în şinele întrerupte, ce-i de neînţeles aici? Şi dacă în vagoane zac pe laviţe copii, şi de foame se transformă în muribunzi – ce-i de neînţeles? Totul e limpede, e cum nu se poate mai limpede. E limpede fără cuvinte.

Şi tot limpede e că Bure-bei îl cruţase pe Deev de dragul copiilor – ca să aibă cine să-i ducă mai departe. Copiii erau acum pentru el putere şi avere, cunoaştere şi bogăţie, înalţii lui ocrotitori. În deşertul Turkestanului nu Deev îi salva pe copii, ci copiii îl salvau pe Deev.

— Uitaţi ce e, a zis Belaia sever, pe un ton fără drept de

apel. La Samarkand o să cer ca garnitura dumneavoastră să se ocupe de evacuare fără supravegherea Comisiei pentru Copii. Vă descurcaţi singur, fără comisar.

— Tovarăşe comandant, a bătut cineva cu grijă la uşa compartimentului. Busurmanii au adus combustibil.

Vocea e joasă, de fumător – a mecanicului. Dar pare speriată, de parcă nu nişte basmaci deja familiari aduseseră saxaul, ci un detaşament de strigoi.

Deev se duce după mecanic spre locomotivă. (Iar ochii mecanicului sunt de-a dreptul îngroziţi, mai-mai să-i iasă din orbite.)

Tenderul e plin de combustibil – nu până la margini, ci mult mai mult: se înalţă ca un munte nişte petice gri. Nu e saxaul, nici cărbune. Cârpe? Mantale.

Tăiate în bucăţele, dar încă recognoscibile: gulere cu petliţe roşii, fragmente de mâneci cu stele, găitane tot roşii, umeri, poale, spate. Mantale ale Armatei Roşii, tocate şi transformate într-un morman de lână. Echipamentul unui batalion? Al unui regiment întreg? Le tăiaseră cu săbiile, direct de pe morţi, special pentru eşalon sau, mai precis, pentru Deev. Şi tot atâtea chipie, hăcuite şi ele în două sau în trei.

— Ce să fac? îl trezeşte din buimăceală mecanicul.

Stă lângă el, cu cascheta de la uniformă în mâini.

— Alimentează, îi ordonă Deev.

VII
Trei

Samarkand

O, munţi, munţi! Pietre, pietre. Gigantici bolovani încreţiţi se înalţă în toate părţile, înconjurăndu-i. Cerul e suspendat deasupra lor – îndepărtat şi albastru, umbrit de o dantelă uşoară de nori. Pe cât de crud şi întunecat e zidul de stânci, pe atât de transparentă şi luminoasă e bolta cerească. Munţii şi cerul – un cântec pentru eternitate. În partea de jos a stâncilor creşteau ierburi galbene şi copaci roşiatici, sus erau golaşe şi cenuşii, cu petice de zăpadă din loc în loc. Dacă te uitai cu atenţie, în acest cenuşiu distingeai toate culorile lumii, iar în geometria severă a stâncilor, liniile blânde ale pădurii şi arboretului.

La răsărit, vârfurile ascuţite ard ca nişte flăcări pe marea de piatră albastră, la apus se aprind iar. Marea de piatră devine ba aurie în lumina caldă a soarelui, ba argintie în cea rece a lunii. Şi doar crăpăturile adânci rămân zi şi noapte negre-vineţii, emanând un frig şi un întuneric eterne.

Eşalonul zăngănea pe pante. Ecoul lui puternic gonea pe pietre, din când în când ajungând din urmă trenul sau sărindu-i în întâmpinare după câte un colţ. Pe acest drum nu se întâlneau nici gură-cască, nici drumeţi, ba nici chiar câini vagabonzi, ci numai pietre şi iar pietre. În depărtare, deasupra defileurilor, pluteau în aer acvile de munte – singurii spectatori ai drumului neabătut al „ghirlandei”.

De pe acoperişul vagonului de comandă, Deev privea marea de piatră pe fundul căreia aluneca trenul.

Până la capătul drumului mai erau o sută de verste. În ziua aceea eşalonul avea să ajungă la Samarkand.

În Taşkent petrecuseră aproape douăzeci şi patru de ore. Deev întârziase chiar el plecarea, tot sperând să mai găsească o sută de cămăşi albe. Nu reuşise.

„înţelege, tovarăşe”, îi spusese şeful garnizoanei Taşkentului, „n-am dreptul să deposedez armata. Exact peste o lună şi jumătate e iarnă. Şi soldaţii mei în iarna asta trebuie să-l vâneze pe Bure-bei – prin munţi, prin nămeţi. Ce să fac, să-i trimit fără lenjerie de corp? Copiii tăi mai au de mers doar o zi până la orfelinatul de destinaţie, unde-i aşteaptă caşă cu lapte. O să ajungă cumva”.

Da, o să ajungă. Dar numai patru sute vor rămâne apoi sub un acoperiş, să mănânce această caşă, iar o sută – în stradă. Şi exact peste o lună şi jumătate avea să fie iarnă.

Deev se gândise să le confecţioneze cămăşile, dăduse fuga la fabrica de textile. Dar fabrica aceea era de textile doar cu numele, căci s-a dovedit a fi dărăcitorie: acolo scoteau bumbac din lăzi şi îl dărăceau, iar bumbacul dărăcit era trimis în baloturi la Iaroslavl.

Fusese la miliţie, la direcţia vămii, la CEKA – nu găsise nimic: în tot Taşkentul bogat nu erau o sută de cămăşi de corp pentru copii fără adăpost.

Până la Samarkand – nouăzeci de verste...

În timpul petrecut în eşalon, vagabonzii îşi pierduseră înfăţişarea de cerşetori. Surorile îi spălaseră şi frecaseră până când pielea le devenise roz şi îi răseseră în cap – scăfârlia le lucea de-a dreptul. Le curăţaseră urechile şi le tăiaseră unghiile. Bubele le fuseseră tratate cu iod. Într-un cuvânt, păreau nişte păpuşi de la magazin, nu copii. Erau doar îmbrăcaţi ca înainte – în zdrenţe.

Zdrenţele astea nu se lăsau cârpite şi spălate, nu le puteai întoarce pe dos ori petici. Erau toate numai găuri, aţe şi pete de neîndepărtat. Pe lângă cămăşile albe ale eşalonului păreau a fi doar murdărie.

Dacă n-ar fi fost falsul în liste, Deev nici nu s-ar fi gândit la îmbrăcăminte. Se ştie în ce zdrenţe ajung copiii la orfelinat! Uneori şi fără absolut nicio zdreanţă. Dar comisese un fals, şi zdrenţele intruşilor pur şi simplu îl trădau în gura mare.

Poate că îşi face griji degeaba? Poate că directoarea de la Samarkand o să se dovedească bună şi încrezătoare, ca Şapiro, o să-i primească pe toţi şi n-o să observe înşelătoria? Dar dacă se dovedeşte a fi ca Belaia?

Până la Samarkand – optzeci de verste...

Să recunoască totul? Să trimită o depeşă autocritică la Kazan, în care să povestească despre cei o sută de copii morţi şi cei o sută luaţi pe drum? Doar n-o să-i arunce în stradă, o să-i trimită undeva. Poate nu în orfelinatul de destinaţie, cu aprovizionare specială, care semăna mai mult a sanatoriu. Dar unde? Niciunde. Alte case de copii nu sunt la Samarkand, mâna puterii sovietice încă n-a ajuns acolo.

Dar chiar dacă nu se va găsi adăpost pentru copiii luaţi pe drum, vor pieri ei în îndestulatul Turkestan? Sunt hoinari cu experienţă, nu-s alţii ca ei! Deev i-a dus prin Stepa Foamei, prin nisipurile moarte şi prin munţi până pe tărâmul strugurilor şi al câmpurilor de orez – i-a dus înainte de a da frigul şi zăpada, a reuşit. E puţin lucru oare? Puţin.

Până la Samarkand – şaptezeci de verste...

Şaizeci...

Când au mai rămas doar cincizeci, Deev a trecut prin vagoane şi le-a ordonat surorilor să adune toate hainele copiilor – pentru spălat şi dezinfectat. „Ce spălat?” s-au mirat ele. În jur sunt munţi. Şi până la capătul traseului mai sunt câteva ore.

— Executarea, a zis el scurt. Regula numărul patru – regula comandantului eşalonului.

Cămăşile au fost adunate şi duse în vagonul de comandă. Stăteau în teancuri albe înalte în jurul căzii, iar alături, în teancuri mai joase, erau cârpele intruşilor.

Curând „ghirlanda” a ieşit din defileu, gonind spre capătul drumului. Iar Deev a lăsat fereastra în jos şi a început să arunce teancurile albe prin gaura căscată.

Pe geam intrau vânt şi zgomot. De pe geam zburau afară cămăşi.

Şi copiii din vagonul de comandă, şi Fatima, şi Cuculeţ, până şi Lupoaica de pe Capitoliu priveau ca vrăjiţi cum comandantul eşalonului se luptă cu vântul. Deev azvârlea cămăşile ca pe nişte greutăţi, încordându-şi toţi muşchii – palele de vânt le aruncau câteodată înapoi. Un teanc, al doilea, al zecelea – totul afară, afară!

Şi cei din alte vagoane priveau fascinaţi pe ferestre. Acolo, întregind peisajul muntos, zbura un stol uriaş de păsări albe. Sau de cămăşi? Dădeau din aripi şi mângâiau eşalonul – pe ferestre, pe feţele copiilor, lipite de geamuri – iar apoi plonjau în prăpastie, şi nu le mai puteai găsi şi aduna, chiar dacă i-ar fi trecut cuiva prin cap să oprească locomotiva ca să le recupereze.

*

— O să mergeţi desculţi şi goi, le-a spus Deev copiilor. Cine-i ruşinos, o să ierneze în stradă.

Anticipând proteste, a adăugat: regula numărul patru.

Nici nu le-a trecut prin cap să se revolte – înţelegeau de ce li se cerea asta.

Deev găsise deja orfelinatul şi anunţase sosirea evacuaţilor. Directoarea nu era blajină, ca Şapiro, dar nici scorpie, ca Belaia – se oferise să meargă cu el la gară şi să-l ajute, dar Deev refuzase: venim singuri.

Aici pământul era încă uscat, nu apucase să se umezească după vara caniculară; şi aerul respira căldura toamnei, şi soarele privea blând de pe cer – într-un cuvânt,

Samarkand! — şi Deev spera că nimeni n-o să se îmbolnăvească.

Şi pe 15 noiembrie 1923 cinci sute de copii au coborât din trenul sanitar pe peron – fără un fir de aţă pe ei. Fata cea mai mare, Tprusia cea însărcinată, de treisprezece ani, se înfăşurase într-un şal cazac. Ceilalţi erau cum îi făcuseră mamele lor.

Copiii s-au aliniat pe peron aşa cum coborâseră, pe vagoane. Trupuri costelive şi plate, mâini şi picioare aproape de aceeaşi grosime, le puteai cuprinde cu palma, toţi raşi în cap. Băieţi şi fete care abia se deosebeau între ei, iar din spate nu se deosebeau deloc, aşteptau semnalul de plecare.

Aici, la tren, a venit o căruţă tocmită de Deev în piaţa din faţa gării, în care i-au pus pe ţâncii din vagonul de comandă şi pe bolnavi. Vizitiul se uita la armata de copii goi şi se crucea în tăcere.

Armata era uimitor de liniştită; nici tu versuleţe, nici tu glumiţe, nici măcar cel mai scurt râset – copiii erau istoviţi de drum şi apăsaţi de despărţirea care se apropia. Fuseseră de mult sărutaţi de surori – şi o dată, şi de câte două ori, şi de câte trei ori. Se rostiseră deja şi sfaturi, şi urări, şi promisiuni. Dar stăteau pe peron şi nu-şi puteau lua ochii de la vagoanele care le fuseseră casă vreme de o lună şi jumătate. Îi aştepta o casă nouă, şi comandantul eşalonului le promisese că în ea se va găsi loc pentru fiecare („Să mor înjunghiat şi să-mi sară ochii dacă vă mint!”) – şi totuşi, parcă era trist să părăsească „ghirlanda”.

Deasupra capului străluceau un cer albastru străin şi un soare străin, fierbinte chiar şi în noiembrie. Sub picioarele lor era un pământ străin, care le înfăşură tălpile şi gleznele cu vârtejuri de praf. Dar nu le putea îmbrăca trupurile goale.

Surorilor li se ordonase să rămână în tren şi să nu „dea apă la şoareci” – şi ele rămăseseră, ascultătoare, dar nu reuşeau să-şi reţină lacrimile care le podideau întruna: aferându-se prin vagoane, îşi trăgeau nasul şi îşi ştergeau necontenit ochii. Deev le-a ameninţat că pe cele mai plângăcioase le scoate de pe traseu. Ştia şi el că ameninţarea n-avea sens – traseul se terminase.

A hotărât să-i ducă pe copii prin oraş singur, fără felcer şi surori, şi chiar fără comisar. Înainte de asta, o discuţie cu directoarea orfelinatului. O discuţie complicată. Sau o luptă? Sau un asediu? Oricum ar fi fost, femeile nu-l puteau ajuta, dar să-l încurce puteau. De aceea avea să se descurce singur. Să-i mai conducă acum încă o dată – pentru ultima dată, cea mai importantă.

Şi iată: Deev ridică mâna şi fluieră scurt, dând semnalul: „Pornim!” El merge înainte. După el, în stoluri dese, copiii. Coloana e încheiată de căruţa cu bolnavi şi de bătrâna căţea alergând în urma ei, cu mamelele până la pământ. Cinci sute de băieţi şi fete pleacă încet pe peron. O mie de picioare desculţe – cinci sute stângi şi cinci sute drepte – păşesc fără zgomot, îndepărtându-se.

Surorile au făcut câţiva paşi, apoi s-au oprit, de parcă ar fi fost legate de tren prin fire invizibile. Mâinile s-au întins spre cei care plecau, s-au întins – dar deja nu mai puteau să-i ajungă. Copiii plecau de la femei, şi femeile îi lăsau să plece, înţelegând că probabil nu se vor mai vedea niciodată.

„Ghirlanda” stătea pe şine tăcută, cu vagoanele pustii. Ferestrele şi uşile erau deschise larg, înăuntru hoinărea vântul. Mecanicul, vrând să dea un ultim semnal prietenos, a tras de mânerul sirenei. Vuietul de adio n-a ieşit – locomotiva deja se răcise, şi a mai putut să scoată doar un suspin.

Preoteasa a mai şoptit multă vreme rugăciuni în praful

ridicat de tălpile copiilor. Ţăranca şedea pe treptele vagonului ca găina pe ouă, ghemuită trist cu picioarele strânse sub ea. Croitoreasa adusese găleţi pline cu apă ca să spele podeaua, dar stătea întinsă pe laviţa ei, ascultând liniştea.

Iar în bucătărioară scâncea abătut Memelea. Nu-l certa nimeni pentru sentimentele lui, şi de aceea putea să plângă în voie. Dar tristeţea care-l cuprinsese îl durea într-un fel special – nu putea să verse lacrimi. Cu faţa lipită de crăpătura uşii, Memelea privea norul de praf în care dispăruseră copiii eşalonului şi scâncea doar.

*

— Lasă-mă să plec acasă, i-a spus felcerul Bug comisarului Belaia. Sunt bătrân, nu mai pot cu copiii.

Venise imediat ce se goliseră vagoanele şi infirmeria, iar după câteva minute, şi peronul. Surorile nu apucaseră încă să-şi şteargă feţele ude în urma despărţirii, că Bug era deja la uşa de la compartimentul comisarului.

— De ce nu-l aşteptaţi pe comandant?

Belaia şedea pe sofa şi sorta nişte obiecte aflate pe masă. Felcerul a păşit înăuntru şi a văzut că erau lucrurile confiscate de la copii în timpul călătoriei – bucăţi ruginite de fier, fragmente de briciuri şi cioburi de sticlă.

— O să mă convingă să renunţ şi o să cedez.

Toţi ştiau deja că „ghirlanda” nu va fi dezafectată: era desemnată tren de evacuare regulat al Căilor Ferate din Kazan. O aşteptau noi curse cu copii – multe.

— Şi eu n-o s-o fac?

Privirea comisarului era îndepărtată şi încordată în acelaşi timp, părea că se gândeşte la altceva şi face un mare efort să continue conversaţia.

— Chiar dacă o să încerci, pe tine o să te refuz.

Ea a dat scurt din cap: am priceput.

— Şi vreţi să fugiţi la Kazan neîntârziat? pe jumătate a

întrebat, pe jumătate a afirmat ea.

— Diseară pleacă trenul de Orenburg. Mai departe o să merg cu poştalionul.

— Nu pot să vă leg de infirmerie. Deşi aş vrea! Belaia aruncă cu năduf în sacul de umăr câteva cuie luate de pe masă şi, după o pauză, adaugă, de data asta mai calm: Lui Deev o să-i fie greu fără dumneavoastră.

Adună restul calabalâcului de pe masă cu muchia palmei făcute căuş şi îl pune lângă perete.

Iar Bug pune pe masa eliberată mandatul: semnează.

— Şi surorilor o să le fie greu, a adăugat ea cu înţeles.

Şi, parcă neobservând hârtia, cercetează conţinutul rucsacului. Apoi, buzunarele vestonului. Apoi, mapa.

Bug stătea şi privea încruntat suprafaţa lăcuită a mesei, pe care se lăfăia foaia de hârtie mototolită.

— Ascultaţi, Bug, a zis într-un târziu comisarul, uitându-se atent la felcer pentru prima dată în timpul acelei discuţii. Toţi avem momente de slăbiciune. Nu e o ruşine.

A aşteptat puţin, apoi a scos un creion din buzunar

— Dacă vă răzgândiţi, întoarceţi-vă la eşalon. A semnat mandatul. În zori, garnitura pleacă la Buhara, să ia stafide şi caise uscate pentru Povolgia. Iar apoi se întoarce la Kazan, după alţi copii.

Fără să răspundă, Bug a luat hârtia de pe masă, a dat din cap a mulţumire şi a ieşit.

Şi abia pe coridor şi-a dat seama că în tot acest timp Belaia îşi strânsese lucrurile ca şi cum şi ea s-ar fi pregătit să plece.

*

Pe coridor i-a ieşit în cale Fatima.

Nu l-a observat pe Bug, deşi l-a atins cu umărul trecând pe lângă el. N-a observat nici că i se stricase pieptănătura – o cosiţă căzuse din nodurile răsucite la ceafă şi se despletise pe jumătate. Cu un palton ponosit aruncat pe

braţ, Fatima se îndrepta spre ieşirea vagonului cu o faţă liniştită, de nepătruns – fără să se uite pe unde umblă, fără să se uite pe fereastră, de fapt, fără să se uite la nimic.

— Soră!

Bug încă mai şovăia să-i spună pe nume, deşi cu celelalte femei din eşalon se tutuia de mult.

Nu l-a auzit.

A ajuns-o din urmă la uşă. Nu îndrăznea s-o apuce de umăr – i-a atins haina care-i atârna pe braţ, şi aceasta i-a rămas deodată în mână. Fără să observe nici această pierdere, Fatima a coborât pe peron – botinele i-au ticăit ritmic pe treptele de fier, ca un ceas. S-a îndepărtat.

Ştia oare încotro?

Păşea apăsat şi îşi ţinea spatele drept şi capul sus, ca şi cum ar fi purtat un corset. Şi doar cosiţa căzută îi flutura uşor în vânt, despletindu-se tot mai mult, iar cotul îi rămăsese îndoit, de parcă încă mai ducea o haină nevăzută. Mergea pe pământul prăfos care se întindea de-a lungul şinelor, undeva spre marginea gării – peste gropi şi movile, pe lângă câini care zăceau în şanţuri şi garduri de depozite. Un câine a sărit şi a început să latre în urma ei – nu s-a întors.

Bug a aruncat paltonul în vagonul de comandă şi s-a grăbit pe urmele ei. Tunica lui rămăsese în infirmerie, aşa că alerga numai în cămaşă, strânsă în talie cu centura de uniformă. A ajuns-o pe Fatima, dar n-a îndrăznit s-o oprească sau s-o atingă – păşea alături de ea, încercând să se uite de la înălţimea staturii sale în ochii ei sticloşi, şi tot repeta: soră, ce faci, soră...

Curând au ajuns pe nişte străduţe. În dreapta şi-n stânga se întindeau ziduri de chirpici nesfârşite, după care se iţeau vârfurile unor coroane de copaci şi se auzeau zgomotele tihnite ale vieţii. Bug se uita în jur, încercând să reţină nişte repere pe drumul încâlcit; străzile şerpuiau

însă ca bete, iar umbra picioarelor ba alerga înainte, ba se furişa în urma lui – şi a renunţat.

Următoarea alee dădea într-o fundătură – Fatima s-a răsucit pe călcâie şi, cu aceeaşi faţă lipsită de expresie, a pornit înapoi. Nu, femeia asta nu ştia încotro merge – pur şi simplu îşi mişca picioarele, îndepărtându-se de „ghirlanda” pustiită, unde îi era insuportabil să rămână.

Trecătorii îi priveau furioşi. O bătrână, înfăşurată în negru din cap până-n picioare, s-a apucat să-i dojenească de sub veşmântul ei din păr de cal, ameninţându-i cu pumnul. Bug n-a înţeles de la început că o dojenea pe Fatima – aceasta mergea cu capul descoperit. Bătrânei i s-a alăturat şi un moş slăbănog, care împroşca cu salivă de mânios ce era – şi pentru prima dată Bug a luat-o de cot pe Fatima: hai să plecăm de-aici până nu ne bat. L-a luat de mână şi a mers mai departe.

Bug gâfâia de repede ce mergeau, şi inima îi dădea semne de oboseală, când deodată zidurile de chirpici s-au rărit, dispărând: oraşul se terminase. Drumul de piatră o lua în sus, apoi cobora şi iar o urca – iar femeia mergea în continuare, din ce în ce mai repede.

— De ce nu l-ai luat tu pe Cuculeţ, soră? n-a mai putut el să se abţină. Doar ţi-a propus asta comandantul eşalonului. Ţi-a propus şi să rămâi la Samarakand, cu copiii. Tu n-ai vrut. Dacă aşa ai hotărât, n-ai de ce să te chinui.

Nu, nu spunea ce trebuia, şi nici cum trebuia – nu s-o certe avea ea nevoie acum, şi nici s-o compătimească, ci s-o ia pe după umeri, ca să-şi plângă amarul. Dar nu se hotăra. Nu cuteza.

Pietrele scrâşneau şi se spărgeau sub paşii grei ai felcerului, dar şi el aluneca din când în când, iar femeia nici nu se uita pe unde umbla. Pesemne nu observa că se îndreaptă spre munţi.

Iar munţii deja se zăreau în spaţiile dintre dealuri, abia acoperiţi cu iarbă galbenă şi presăraţi din loc în loc cu bolovani uriaşi. Undeva, jos, susura un pârâu, şi acolo, aproape de umezeală, era mai mult verde şi galben: creşteau arbuşti.

— Crezi că nu înţeleg de ce fugi? Gâfâia din greu şi vorbea mai încet. Şi de ce te-ai ascuns în vagon când au plecat copiii, şi nici măcar de la fereastră nu i-ai privit? înţeleg totul. Ţi se părea că, atâta vreme cât nu-ţi iei rămas-bun de la ei, sunt ai tăi, nu i-ai dat, şi ai tăi vor rămâne.

După cum botinele femeii loveau mai rapid pământul, cât pe ce să înceapă să alerge, a înţeles că are dreptate. Şi a mai înţeles că-l aude. Acum nu-i vedea faţa – doar ceafa cu cosiţa scăpată din coc şi spinarea dreaptă.

— Dar şi aşa sunt deja ai tăi! i-a spus el acestei spinări, străduindu-se să-şi formuleze gândurile scurt, fiindcă pentru fraze lungi nu avea suflu. Doar tu i-ai hrănit – nu cu pâine, ca Deev, ci cu mângâieri. Tu i-ai salvat! Cu iubirea ta. Cu sărutările tale. Cu zâmbetele. De-asta sunt ai tăi... Discursul i s-a întrerupt odată cu respiraţia. Chiar dacă o să te uite... şi pe mine o să mă uite... şi pe Deev, şi tot eşalonul... şi toată copilăria lor nenorocită... tot ai tăi sunt, Fatima!... Asta nu se poate schimba.

Uite că îi spusese pe nume, nici el nu ştia cum de se întâmplase.

Cel mai mult şi-ar fi dorit să se aşeze pe unul dintre bolovanii întunecaţi de pe marginea drumului. Sau să se sprijine de el cu mâinile şi să stea puţin să se odihnească. Măcar să se oprească pentru câteva secunde.

— Şi câţi mai sunt încă, Fatima! Câţi mai sunt... în Kazan... în Tătaria... de-a lungul Volgăi întregi... în toată ţara... mici, speriaţi, fără mame... Pe ei cine o să-i ajute?... Pe ei cine-o să-i îmbrăţişeze?... Să-i sărute?... Să-i aline?...

Să-i adoarmă cu cântece de leagăn?... Au nevoie de tine... De tine!

De la acest ultim „de tine”, din gâtul ei parcă ar fi fost scoasă o vergea de fier – umerii i-au căzut, recăpătându-şi înfăţişarea firească, iar capul aproape i s-a înclinat de tot în faţă. Femeia continua să meargă, la fel de hotărât ca şi până atunci, dar nu mai era mersul mecanic al unei păpuşi, ci un pas omenesc viu.

— Doar să-i cunoşti, Fatima! închipuie-ţi numai! Cum o să-i speli în vană... o să le dai ceai... o să le ştergi lacrimile de pe obraji... Inima i se lovea de coaste ca o piatră într-un butoi. Da, Fatima? Cum o să se adune toţi sub braţele tale... ca puii de pasăre sub aripile mamei... Şi o să se agaţe de fusta ta, de n-o să-i poţi desprinde!... Şi gata, vor fi din nou ai tăi... Cât o să-i hrăneşti şi pe aceştia, până o să le dai drumul în lume... ca pasărea...

Copacii înşiraţi de-a lungul drumului îşi legănau crengile drepte. Sau el se clătina în mers?

— Şi cum o să le cânţi, Fatima? O să le cânţi: Doooormi, băieţeeeeelul meeeu... dooormi şi trezeşte-te bărbaaaaat...

Gândurile i se terminaseră, i se terminase şi aerul din piept, dar nu putea să tacă – trebuia să vorbească, s-o distragă, ca să n-o lase să se cufunde iar în tristeţe. Sau să cânte. Şi Bug a început să cânte.

— Calu-i cu şaaaaaua pusăăăăă... şi aaaaaaarcul e-ncordaaaaat...

Nu avea ureche, deseori cânta pe-alături, şi nici textul nu şi-l amintea întreg, nici limba tătărească n-o ştia bine, dar înşira vers după vers, urcând panta.

— Vreeeemurile te cheaaaaamăăă... Popoaaaaarele adastăăăăă...

Pieptul îi hârâia, de parcă ar fi fost împuşcat, şi aerul ieşea şuierând din gaură, în acelaşi timp cu cântecul.

— Toooootul de tiiiine e pliiiiin... cum pliiiiin e fundul măăăăării de aaaapă...

Îl acompania un ecou vag – behăia slab şi nu respecta ritmul.

— Sunt peşte ce se zbate pe nisiiiiip pasăreeee suuuunt, înecată în vaaaalurile măăăăării...

Bug a cântat tot ce-şi amintea din cântec şi a luat-o de la capăt.

— Dooooormi, e ultima noaaaaastră noapteeeee... voi aşteptaaaaa pentru toaaaaaate maaaaamele luuuumiiiiiii...

Bătrânul cărunt, aproape sufocându-se de oboseală, se împleticea pe poteca de munte şi cânta. Îşi dădea seama că nimic nu era mai absurd decât acest tablou şi mai respingător decât vocea lui spartă. Dar Fatima asculta, şi numai asta conta. Fatima asculta, el ştia sigur, căci cu fiecare vers, cu fiecare pas, silueta împietrită a femeii se însufleţea: mişcările îi deveneau line, ca înainte, iar mersul – moale şi liniştit.

— Aşa e, Fatima. Bug a descoperit cu uimire că ea merge încet, abia se târăşte, şi el tot nu ţine pasul cu ea, rămâne în urmă. Tu în eşalonul ăsta, pentru toate mamele lumii... De-asta ţi-e greu.

Inima lui nu mai era inimă, ci un pumn de fontă care-l lovea dinăuntru, şi Bug a simţit că acuşi-acuşi o să cadă. Iar odată căzut, nu se va mai putea ridica.

— Iar acum, opreşte-te, i-a poruncit el femeii din faţa lui.

Şi ea s-a oprit.

Stătea pe loc, măruntă, cu capul şi umerii plecaţi.

Bug o privea, trăgând aer pe gură şi apăsându-şi coastele cu mâinile, ca să-şi potolească inima care dădea să-i spargă pieptul, o privea şi nu ştia ce să facă mai departe.

S-a apropiat şi a luat-o în braţe – măcar să nu fugă iar spre munţi.

Nu mai putea să vorbească, nici să cânte, şi respira ca un animal rănit, gemând şi şuierând. Dar să stea şi s-o ţină în braţe pe femeia asta putea. Şi a stat – un minut, sau zece, sau o sută – până când gâtul a încetat să-i ardă şi buzele au învăţat din nou să pronunţe cuvinte.

— Plângi, a rugat-o atunci. Plângi, Fatima. N-o să spun nimănui.

Dar Fatima nu plângea.

— Toţi avem momente de slăbiciune – gândul ăsta parcă nu era al lui, ci îl auzise undeva. Nu-i o ruşine.

Ea stătea în braţele lui cu ochii deschişi şi nu plângea.

Bug a dus-o pe femeia mărunţică înapoi în oraş.

*

Copiii stăteau în curtea interioară a clădirii mari, cu pereţii zugrăviţi, ocupând-o pe toată – şi pătratul de pământ din centru, şi perimetrul lat, pavat cu piatră. Până şi pe scările de lemn care duceau din fiecare colţ la etaj stăteau copii: fetiţe şi băieţei, de la doi la doisprezece ani.

Căruţa cu bolnavi n-a intrat cu totul în curte – s-a oprit în arcada porţii, blocând intrarea. Calul tot împungea cu botul în capetele rase ale copiilor şi fornăia, dar vizitiul nu-l lăsa să se mişte din loc, aşa că aştepta răbdător.

De la balustrada de lemn care înconjura întreg etajul întâi al fostei medrese, privea adunarea directoarea Davâdova. Era o femeie bună, deloc frumoasă – cu un nas gros, păr rar, şi un pince-nez demodat, cu ramă de baga, care îi ieşea din buzunarul de la piept. Şi pince-nez-ul, şi bluza de stofă, şi sarafanul tot de stofă de deasupra – toate erau vechi şi reparate de mai multe ori, şi din pricina asta având un aer de intimitate şi căldură. Putea să aibă la fel de bine şi patruzeci, şi şaizeci de ani – pentru astfel de femei, vârsta nu are importanţă.

Deev stătea lângă directoare, ferindu-şi insistent privirea.

Dar pe Davâdova o priveau o mie de ochi de copil – căprui, ruginii, negri, albaştri, de culoarea ierbii – de jos în sus. Ba chiar şi o căţea năpârlită de bătrâneţe (un puşti o ţinea în braţe, ca să nu-şi rupă cumva o labă în înghesuială).

Cu o clipă în urmă, când Deev deschisese ivărul porţii şi copiii goi se revărsaseră în curte într-un şuvoi nesfârşit, Davâdova izbutise să murmure uimită un singur cuvânt: „Doamne!” La început rămăsese jos, surâzându-le buimăcită celor care intrau, apoi urcase pe scară, ca să vadă mai bine tabloul şi să facă loc copiilor, după care ajunsese chiar la etaj.

— Câţi aţi adus din cinci sute? a întrebat ea când căruţa cu ultimii veniţi s-a arătat în poartă şi şuvoiul de copii a încetat să bolborosească şi a îngheţat, zăgăzuit de pereţi din toate părţile.

Deev a tras aer în piept şi a răspuns, ca aruncându-se în apă:

— Pe toţi.

— Asta nu se poate întâmpla, a zis Davâdova, şi mai buimăcită. Pe patru mii de verste, timp de şase săptămâni – nu se poate.

L-a privit pătrunzător, şi el a trebuit s-o privească la rându-i. Ochii ei erau ca nişte boluri cu apă, rotunzi şi luminoşi. Naivi, în ciuda chipului brăzdat de riduri şi a trupului masiv, bătrânesc.

— Mie mi s-a întâmplat. Acum ţi se întâmplă şi ţie.

— Dar cum, eşalonul dumneavoastră e vrăjit?

Se uita în continuare la Deev de la înălţimea staturii ei deloc scunde, şi totuşi părea că el se uită la ea de sus – atât de descurajat suna vocea ei şi atât de aspru a lui. Dar Deev ştia că pe biata Davâdova nu cuvintele lui o uluiseră, ci priveliştea celor cinci sute de copii goi-goluţi.

— Pur şi simplu am avut noroc. Am întâlnit oameni buni

pe drum, ne-au ajutat.

— Slăbiţi-mă! Chiar şi cei mai experimentaţi evacuatori au pierderi – întotdeauna. Câte evacuări aţi făcut?

— Asta-i prima.

Bolurile cu apă s-au întunecat – privirea femeii a devenit mai severă.

Nu crede, şi-a dat seama Deev.

— Îţi spun, zero pierderi, a repetat el încăpăţânat, străduindu-se să-şi păstreze tonul sigur. Am chiar şi în plus: unul, nou-născut, găsit pe drum. Este lapte pentru el, nu-ţi face griji, l-am adus cu tot cu doică.

Faţa uluită a Davâdovei se aduna rapid: buzele i se strângeau, bărbia îi zvâcnea.

Nu crede.

Şi-a scos pince-nez-ul din buzunar, şi l-a pus pe nas şi a cercetat câteva clipe mulţimea de copii prin lentile. Apoi şi-a strâns fusta – cu un gest aberant, demodat, pe care-l vezi numai prin filme – şi a început să coboare scara.

Deev a dat s-o urmeze – să-şi apere copiii, să-i ocrotească de privirea aceea aprigă, de sticlă! — dar şi-a dat seama de absurditatea intenţiei şi a rămas pe trepte.

Directoarea mergea prin mulţimea tăcută, privindu-i pe nou-veniţi. Nu era nevoită să-şi croiască drum – copiii se dădeau singuri la o parte din faţa ei. Mâinile mari ale Davâdovei mângâiau capetele şi umerii pe lângă care trecea, pe unii îi bătea uşurel pe obraji. O femeie cumsecade, a remarcat fără veselie Deev, o să le fie bine copiilor cu ea. Celor pe care o să-i primească.

A închis cercul – parcursese toată curtea.

— Mă păcăliţi, tovarăşe, a spus ea foarte liniştit. Pe cine mi-aţi adus?

Orfelinatul este pentru copiii din Povolgia. Iar ăsta-i din Caucaz – şi-a trecut palma peste ceafa sprâncenatului Ceacea Ţinandali. Ăsta-i din Altai – i-a zâmbit lui Urzică.

Ăştia sunt din nord... Iar aceştia, chiar de pe-aici! Ce, credeţi că n-am mai văzut copii? Mi-am petrecut toată viaţa cu copiii!

— Sunt copii din Povolgia, a zis Deev cu buzele uscate. Exact cinci sute, conform listelor. Aşa că lasă demagogia şi primeşte-i.

Chipul directoarei a devenit din sever, aspru. (în momentul acela semăna cu Belaia ca o soră mai mare.) Nu i-a răspuns, ci doar a făcut un gest nervos din bărbie, apoi s-a aplecat spre Ceacea, care era lângă ea:

— Cum te cheamă, băieţel?

Adresându-se copilului, îi vorbea cu căldură, dar îl privea calm şi pătrunzător – n-ai fi zis că era aceeaşi femeie care cu câteva minute înainte clipea tâmp din gene spre Deev.

Numai că n-aveau s-o ajute toate trucurile astea: încă din tren, Deev le interzisese cu stricteţe copiilor să deschidă gura înainte de a fi primiţi definitiv în orfelinat şi instalaţi în camere.

Şi Ceacea tace acum – îşi holbează speriat ochii negri la Davâdova şi tace.

— Dar pe tine? se întoarce ea spre Urzică.

Pare că şi-a înghiţit limba.

— Dar pe tine? Pe tine?

Toţi ţineau pliscul închis – toţi voiau un acoperiş deasupra capului.

Disperată să înfrângă această tăcere în masă, Davâdova s-a îndreptat spre căruţa cu copii mici – ştia unde să caute veriga slabă. Şi pesemne c-o s-o găsească, şi-a dat seama cu tristeţe Deev. Pe prichindei nu te poţi baza – pentru o vorbă bună se vând şi pe ei înşişi.

— Dar tu, micuţule, vrei să-mi răspunzi? i-a zâmbit ea unui ţânc de doi ani care stătea la marginea căruţei, cu picioarele atârnate, molfăindu-şi tacticos pumnul cât aştepta să se termine inspecţia.

Era un băieţel kalmâc, dintre cei luaţi pe drum. Ochii lui mongoloizi erau atât de înguşti, încât păreau două dunguţe trasate cu cărbune, iar faţa îi era plată ca o clătită. Deev nu ştia dacă înainte de a fi primit în eşalon ştia să vorbească – începuse să glăsuiască în „ghirlandă”, pe ruseşte.

A răspuns imediat la zâmbetul Davâdovei. Ea a întins palmele spre el, le-a întins şi el spre ea. L-a luat în braţe – s-a lipit de ea într-o clipă.

Ce bine-i stătea femeii ăsteia cu un copil în braţe! Prost clădită şi urâtă, probabil fără să fi cunoscut vreodată dragostea unui bărbat şi fericirea maternităţii, cu un copil la piept se ridica brusc deasupra a tot ce e van şi trupesc. Cu un copil la piept era însăşi maternitatea, înţeleaptă şi eternă.

— Cum te cheamă? a întrebat, continuând să zâmbească.

Zâmbea şi ţâncul – timid şi cu speranţă, încă mâncându-şi degetele de emoţie.

O să cedeze, a înţeles Deev.

— Cum? l-a încurajat Davâdova pe cel mic.

Băieţelul a scos mâna din gură şi a răspuns încet:

— Iskander.

Mulţumindu-i cu un gest duios din cap şi nelăsându-l din braţe, Davâdova s-a întors spre un altul, care stătea şi el în căruţă, cu buze meridionale, proeminente, şi ochi negri ca pruna.

— Dar pe tine?

— Iskander.

Al treilea:

— Pe tine?

— Iskander.

— Iskander.

— Iskander.

— Iskander...

Când directoarea, punându-l pe micul kalmâc în căruţă, s-a întors la Deev, era palidă de indignare.

— Cum de nu vă e ruşine?! I-aţi dresat şi pe copii!

— Nu mi-e ruşine, a spus sincer Deev. Nu i-am dresat.

— Să stăm de vorbă un minut, tovarăşe.

Vrând să continue fără martori, a făcut semn din cap spre uşa cea mai apropiată.

Dincolo de aceasta era unul dintre dormitoare: între pereţii netezi de chirpici, cu ferestre rare, era o pădure de priciuri pe trei niveluri. Cele de jos erau din lemn, iar cele de sus din pânză, semănând cu nişte hamacuri – nu ajunsese lemnul pentru toate. Sobe nu păreau să fie, dar în cameră era cald.

Mirosea a săpun şi a rumeguş.

— Pe drum v-au murit copii, şi dumneavoastră aţi luat vagabonzi pe locurile eliberate, i-a comunicat Davâdova, parcă biciuindu-l.

— Am luat un singur copil – cel nou-născut, s-a încăpăţânat Deev. Ţi-am spus deja.

— Minţiţi în continuare! Dar eu nu pot. Trebuie să raportez la Comisia pentru Copii.

— Raportează! a ripostat Deev, la fel de dur. Şi cum ai de gând să dovedeşti asta, drăguţa mea? Le scrii părinţilor în Povolgia, ca să vină din satele lor la tine, în Samarkand, să-şi recunoască personal copiii?

Davâdova stătea cu spatele sprijinit de uşa închisă, luminată pieziş de razele amurgului. Pe faţa ei roşie de tulburare, Deev citea ciudă şi mânie. Şi îndoială. Îşi dădea seama că trebuie să-i primească pe copii, că nu mai aveau unde să plece din Samarkand iarna, şi că iarna la munte, fără un acoperiş deasupra capului, însemna moarte. Se temea, dojenea, ameninţa – dar ştia că trebuie. Şi nu cu Deev se certa acum, ci cu ea însăşi.

— Înşelătoria dumneavoastră o să fie descoperită până la urmă, a spus ea trist, deja nemaiatacând, ci apărându-se – la evacuarea înapoi, în primăvară.

— Nu e nicio înşelătorie! Deev se apropiase atât de mult, încât simţea mirosul trupului ei: iarbă uscată şi săpun negru, cu care fuseseră spălate perdelele din cameră. Dar şi dac-ar fi fost, prin înşelătoria asta, cinci sute de copii vor fi petrecut iarna sătui, la căldură – asta se poate numi cu un cuvânt atât de urât?

— Exact asta se cheamă demagogie! Rostea cuvinte aspre, dar le rostea cu disperare, şi se sprijinea de uşă de parcă fără acest sprijin ar fi căzut. Comisia pentru Copii nu crede în ea. Nici comisiile de judecată nu cred.

Se lipise de uşă, ca un condamnat pus la zid.

Acum era nevoie de ultima picătură – un cuvânt sincer, sau o privire cerşind iertare, sau alt gest sentimental – ca directoarea să cedeze.

— Bun, şi dacă chiar ar fi o înşelătorie, a spus Deev încet, parcă şoptindu-i o confidenţă la ureche, e înşelătoria mea, eu răspund. Tu nu înşeli pe nimeni. Poţi doar să greşeşti.

Deja nu mai spunea nimic, doar capul îi tremura mărunt: nu, nu!

Cât ar fi vrut Deev s-o ia pe femeie de umerii puhavi şi s-o scuture zdravăn, ca acest cap tremurând să se pocnească de uşă şi să înceteze să refuze! Dar nu putea să se lase acum pradă furiei, ci doar s-o convingă cu binişorul, ca pe un copil speriat – şi s-a controlat din toate puterile.

S-a controlat prost.

— De ce te ocupi de copii? Era cât pe ce să adauge „curcă”, abia s-a abţinut. Se poate oare, cu un suflet atât de laş? Cu ei e nevoie de caracter – mai puternic decât la război. Iar tu te temi şi să faci cea mai mică greşeală.

— Să greşiţi vă e permis vouă, proletarilor, a răspuns ea neaşteptat de tăios. Mie, nu. Nu-mi permite originea.

Clipa de îndoială trecuse – ea luase o hotărâre: n-avea să-i primească pe cei în plus.

Şi el luase o hotărâre: fără acordul ei, nu pleacă.

Şi-a lipit mâinile de uşă – exact de o parte şi de alta a feţei speriate a femeii – şi s-a apropiat de ea.

— Draga mea, eu ţi-am adus copii, a şoptit el în buzele ei tremurânde, răspicat, pe silabe. Nu iezi, nu miei, nu şerpi – copii. Sub nasul ei se vedeau firişoare de păr, deja cărunte. Sunt copiii pe care îi aşteptai. Sub ochi avea cearcăne vineţii. Le e foame şi frig. Hrăneşte-i şi încălzeşte-i. Albul ochilor părea galben văzut prin lentilele pince-nez-ului. Primeşte-i, te rog, acum sunt ai tăi.

Cuvintele i se terminaseră. De altfel, nici nu existau cuvinte care să poată exprima ce era înlăuntrul său. Toate cuvintele erau deja praf şi pulbere. Neştiind ce să mai facă, cum s-o convingă totuşi şi s-o înfrângă pe această femeie, Deev i-a luat capul, parcă vrând să-l turtească între palmele lui, şi a sărutat-o pe buzele tremurânde. Aveau gust de frunze căzute, uscate şi alunecoase. Şi le-a sărutat ca şi cum în faţa lui s-ar fi aflat cea mai apropiată şi mai dragă femeie – ba nu, toate femeile pe care le iubise şi dorise vreodată, laolaltă: şi Belaia, şi Fatima, şi doica neruşinată din Tiurlema, şi blânda prostituată de pe strada Mokraia din Kazan, şi nevestele maiştrilor de la depoul de locomotive pe care le privea pe furiş la scăldat.

În sfârşit şi-a desprins buzele. I-a dat drumul.

Uite cum a ieşit.

Ce prost sunt.

A mai făcut un pas înapoi, şi încă unul. Ar fi trebuit să-i spună ceva femeii ofensate – dar pur şi simplu s-a aşezat pe un prici şi şi-a ascuns faţa în palme. Ar fi trebuit să se ruşineze de fapta lui ticăloasă – dar nu mai era ruşine. Era

doar oboseală – imensă, ca aerul; nu după această zi lungă, ci după toate cele şase săptămâni petrecute pe drum. Copleşit de această oboseală, Deev şedea pe laviţă şi nu putea să se mişte.

Davâdova stătea lângă uşă, ştergându-şi gura cu dosul palmei. Obrajii i se boţeau în cute mari.

— Iartă-mă, a spus Deev. Iartă-mă... O să-i iau înapoi pe toţi cei aduşi în plus. O sută trei suflete – îi iau pe toţi.

Ar fi trebuit să se ridice în picioare – dincolo de uşă aşteptau copiii înfriguraţi, şi vizitiul cu calul, şi tot restul vieţii – dar Deev continua să şadă, strângându-şi capul cu degetele chircite.

Iar Davâdova continua să stea în picioare. A luat pince-nez-ul care atârna de un şnur, şi l-a pus pe nas, dar l-a scos imediat şi l-a băgat în buzunar.

— Totul e aşa cum spui. Deev s-a hotărât să-şi ridice privirea, dar ea se uita undeva pe lângă el, pe fereastră sau în gol. Pentru o asemenea faptă ajungi uşor în lagăr. Nu aveam dreptul să te forţez. Şi încă prin înşelăciune. Iartă-mă. Dar când i-am luat pe drum, am crezut că aici vor fi primiţi sigur. Tovarăşi înţelepţi mi-au spus că nu. Dar eu, prostul, eu am crezut că da. Toţi cei pe care i-am întâlnit în această lună şi jumătate – şi au fost o ditamai armată – toţi au spus da. Nu pentru că aş fi eu încăpăţânat sau norocos, ci pentru că trebuie totuşi să rămânem oameni. Chiar şi în mizeria asta care ne macină, să rămânem oameni.

De ce-i spunea ceva ce ea respingea dinainte? Acum însă, când înşelătoria fusese descoperită, devenise brusc foarte important să spună adevărul – şi nu doar să-l spună, ci să scoată din el tot ce avea pe suflet.

— Tovarăşi înţelepţi mi-au mai spus că eu în trenul ăsta nu pe copii îi salvez, ci pe mine. Ei bine, fie şi-aşa. Dacă mă-ntrebi pe mine, mai bine nici să nu găsesc o cale. Dacă

mă-ntrebi pe mine, toţi cei pe care i-am întâlnit în această lună şi jumătate făceau acelaşi lucru. Se salvau pe ei înşişi. Dar tu eşti o femeie bună, chiar dacă n-ai origine sănătoasă, mari păcate n-ai – tu n-ai nevoie să fii salvată.

Davâdova tot nu se uita la el, ca şi când nici n-ar fi fost în cameră.

Undeva în oraş cântau muezini, anunţând rugăciunea de seară. Cântecul era monoton şi melancolic.

— Să mergem să împărţim copiii. Învingându-şi oboseala, Deev s-a ridicat de pe prici. Sunt desculţi, o să răcească.

— Ce-o să faceţi cu ai dumneavoastră? a întrebat Davâdova în gol, cu glas îngheţat.

— O să-i duc înapoi. Sunt descurcăreţ, o să-i pot hrăni pe drum. Iar la Kazan cunosc o directoare de orfelinat, o să-i adăpostească ea.

— Nu-i nevoie să-i duceţi înapoi. Îi iau pe toţi.

Davâdova şi-a netezit părul, îndreptându-şi şuviţele ciufulite, şi-a aranjat sarafanul. Şi-a trecut palmele peste faţă, alungând şocul ultimelor minute. O femeie puternică. Nu trebuia s-o facă curcă în gând.

— Dacă azi îi iei, iar mâine te răzgândeşti şi îi dai afară, mai bine n-o face, a avertizat-o el. Nu ţi-i dau.

— Până la evacuarea înapoi, casa lor e aici. Îl privea sever, ca o profesoară, şi vocea ei nu mai era rece, ci foarte hotărâtă. Pentru toţi cinci sute. Şi pentru nou-născutul în plus. Avem trei sute cincizeci de paturi. Pe locurile de sus îi punem câte unul, iar pe cele de jos, câte doi – o să încapă.

Era din nou adunată, eficientă, ca în timpul recentei ture prin curte. Uite cum a ieşit: Deev era făcut zob, iar Davâdova, dimpotrivă – era plină de forţă şi dădea ordine.

N-a mai întrebat de ce paturile pentru cei sosiţi la Samarkand erau cu o treime mai puţine decât numărul

celor trimişi de la Kazan. Pur şi simplu a dat din cap în semn că e de acord.

Şi s-au dus la copii.

Aceştia chiar că îngheţaseră între timp. Se însera. Raze piezişe de soare încălzeau deja numai o parte a curţii, iar cealaltă parte era acoperită de o umbră albastră. Îmbrăţişându-se ori cuprinzându-şi umerii cu braţele, băieţeii şi fetiţele se adunaseră în grămezi şi tropăiau pe loc, aşteptând.

— Tovarăşi! a strigat tare şi însufleţit Davâdova. Bun venit în noua voastră casă! Camerele de dormit sunt la etaj. Vă invit să urcaţi şi să vă ocupaţi locurile.

Dar copiii nu se mişcau – aşteptau ordin de la comandantul eşalonului.

— Spuneţi-le, l-a rugat încet Davâdova.

De acolo, de la balustradă, chipurile de copii îndreptate în sus păreau mici, de parcă toţi ar fi avut deodată cu câţiva ani mai puţin. Deev a privit aceste chipuri şi şi-a dat seama că îl ştie pe fiecare pe nume. Şi pe cei de pe lista de la Kazan, şi pe cei luaţi pe drum – pe toţi.

Profesorul Roşcat. Pip cel de Fier. Cuculina. Griga Ureche. Djamal Slăbănoaga. Petka Pompadour. Căcărează de Oaie. Hercule. Casanova. Lilka-Pipilka. Solz. Larka Futăcioasa. Fedea Freud. Bulat Mlaştină. Vizuină. Aspida. Borş Dulce. Mahmut Chinezul. Turturea. Dârzul şi Zelosul. Şampanie. Cezar Căcăciosul. Sfadă. Căpoasa. Taurul. Lord Fauntelroy. Şakir. Pionierul. Grişa Cepşoară. Hagi-Murat. Sioma Butterfly. Praznic. Singuraticul. Mişka Morfină. Djamila. Schilodul. Evgheni Oneghin. Ioşka Ceka. Isadora Duncan. Oksana. Contele de Monte-Cristo. Egalitate. Sigfried. Ceaikovski. Raisa. Vodcă. Phileas Fogg.

Vera Holodnaia. Fleac. Vanecika. Esia Găoază. Lup Flămând. Anvar Sfeclitul. Klava Kappel. Mişa Cur. Fata Popii. Vicontele de Bragelonne. Potaia. Groh-Groh. Trişka

Puşcă. Otreapă. Alka Contribuţie. Şleampătul. Rahim. Mână-Lungă. Sultanul. Emilia Galotti. Roma. Cocaină. Ureche de Hering. Şopârlă. Tremurici. Frica-n Oase. Nas. Fapt Grigorievici. Hadi Fantele. Lavruşka Curăţatul. Modjid. Musca Luxemburg. Fathulla. Kadir. Otabek. Muci. Lunganul. Dusia Lăptic. Gabbas Zdrenţărosul. Cenghiz Mamo. Cheala. Pickwick. Omenosul. Saşa din Astrahan. Păianjen. Tusia Mutră. Watson cel de Vată cu Lupoaica de pe Capitoliu în braţe.

Gena-Igiena. Nebunul întru Hristos. Bubă. Fiertură. Oase. Ştrumeleag. Tiflă. Zoica Şerpoaica. Piele. Pâinică. Napoleon Adjunctul. Boanta. Goşa Cârpitul şi Goşa Spălatul. Maksum Mutul. Monea Făr'delege. Clătită cu Stafide. Haritoşa Ofticosul. Comunardul. Paganel. Artemida. Omidă. Tăciune. Vaca Proastă. Pisatul. Ivanhoe. Însemnatul. Tamara. Tuslama. Ghindă Pisată. Lenocika. Ţuţ. Căpitanul Nemo. Mişka Moriarty. Buratino. Tania. Varlaam-Nimica N-am. Buster Keaton. Siavka Pungaşul. Iriska. Sazon Scandalagiul. Iusea Trahom. Ghelaska Furtunosul. Furuncul. Nastea Procuroarea. Puroi. Lavruşka Avorton. Grişka Crampă. Regele Arthur.

Sherlock Holmes. Ceacea Ţinandali. Ienupăr. Gândac. Kondraşka din Tver. Roda Arhanghelsk. Basamac cu Zahăr. Silvia Pskovita. Gaură. Dop din Maikop. Athos. Mitralieră. Larik Trişorul. Muhabbat. Iezuitul. Aţică. Ianis Pândaciul. Alişer. Glonţ. Gogol. Vovka Lepădatul. Usturoi. Rahit

Rahitici. Farida. Leila. Pârţ. Azalia şi Amalia. Kika Mortuleţul. Iuduşka Şupaşkar. Appolon fără Pantalon. Butelcă. Cocoşatul. Foka Mătărângă. Grillage Dinţi Putrezi. Vitiak Orbul. Isprăvitul. Surgutişko. Puşchea. Şavkat. Enver. Floarea Bucuriei. Markel Trei Coşciuge. Toberek. Nika Neamţul. Aoleu. Haidamac.

Scatiu Setos. Elka Suholiad. Janka Buleandra. Agafon. Puşcărie. Angină. Rigoletto. Lida Târfa. Zâmbitură. Osea

Sifiliticul. Modea Legistul. Djangatar Sabie. Nătângul. Purice Bulbucat. Împarte-n Două. Serioja. Kolea Camembert. Cur Strâmt. Opincă. Foma Şişul. Polonezul. Urticarie. Lingoare. Sonia Soare. Dunea de Zahăr. Răpitul. Bucă. Ţâşnitoare. Fleaşcă. Wolfgang Şchiopul. Ceremisul. Djuva. Ştefan Bavarezul. Hermann Darnicul. Gimnazistul. Venia Gripă. Frod Care-i Nerod şi Frod Care Nu-i Nerod. Prietenosul. Gogoşică. Fenia Baftă. Mâncăciosul din Kaliazin. Căţel Nesătul. Bea Lături. Goga. Mamelucul. Haleală-mpuţită. John cel Roşu. Aramis Pişăciosul.

Iakut. Hrean Stătut. Ianus. Iacobinul. Scuteşte-mă. Gleb Pâine Caldă. Cu Susu-n Jos. Ţanţoşul. Beznă. Sofo. Picior în Groapă. Pălitură. Bagdasar. Kalmâcul. Roquefort. Jora din Jiguli. Buboi. Luka Malarie. Kaziuk Ibrahim. Raşid. Difterie. Aza. Bogdaşa Coţcarul. Orest Bazarnicul. Rahat. Potlogarul. Orbecăială. Paraliticul. Iulik Orenburg. Aşhen. Jora. Cahors. Irma. Limbă Veninoasă. Egor Papă-Lut. Otravă. Pântec. Kaput. Marat din Crimeea. Sarazinul. Profiterol. Mutulică. Bodea Demon. Isea Neputincioasa. Urlătorul. Şnapanul. Porumbarul. Îngheţată. Box Efremâci. Măscară. Măsluitorul. Hoţul de Tren. Şagane. Smith-Wesson. Lesea Mâini-Iuţi. Cuţu. Ghiorţăială. Vărsat. Iusup. Grecul din Petrograd. Spirka din Ahtuba. Kârgâzul. Două Mecle. Zinka Vin de Porto. Başkurt Gali. Săpun. Răposatul. Vovka Simbir. Caca de Furnică. Peştişor. Răzgâiatul. Jora Pornograful. Stendhal. Pulearţ. Mădular Jegos. Petit Four. Fadea Mori Mâine. Amiralul Parşiv. Saliha cea Curbă. Cur cu Mustăţi. Talpă de Purice. Jigărita. Mariam. Hugo Fără Sprâncene. Puţă Pistruiatul. Of-Of. Urzică. David Copperfield. Zgârie-Brânză. Şoarece Surd. Rangă. Câine. Speriosul. Obială. Cartuş. Eva Cântăreaţa. Iasea Fetiţa. Trufă. Lăcustă. Sălbaticul Dickens.

Cuţitarul. Leşinatul. Nasâr. Taraşca. Laser. Surogat. Hristea. Marta. Spirt din Rjev. Boală-Rea. Amiază. Haşiş.

Lanţetă. Huckleberry. Mitea Mayne Reid. Goşa Gonoree. Omar. Asfalt. Tania Comunista. Driuşa Sugaciul. Învârtitul. Ben Gunn. Tolea Herpes. Ramses al Doilea. Baiazid Bulgarul. Udmurtul Orbeţ. Hasan. Macacul de la Zdup. Gaidar. Balalaică. Dilar din Buguma. Puţă Bleagă. Forţosul. Zorro. Abu Şarlatanul. Poker. Brandy. Hai-la-Curve. Vin Acru. Aurolac. Tasea Nu E Curvă. Ţigară. Eroşka Turtă. Călăul. Orina. Două Bile. Bătăuşul. Iacob. Beţivul. Balegă. Mormoloc. Ofelia de la Ocnă. Măzăriche Săltăreaţă. Plătică Pestriţă. Şamil Chelul. Obraznicul. Tima Conferinţă. Şancru. Prostovanul. Fură-Cai. Gafar. Nazar Onanistul. Vranghel din Odessa. Palmă Lipicioasă. Cătuşă. Liza Copan. Venia Maraton. Şmecherul. Traviata cu Mahorcă. Niuta Doamne Iartă-mă. Manana Proscrisa. Kolea Scabie. Juma’ de Butelcă. Kostea Anarhistul. Chiromantul. Ilia Mormântarul. Muhtar. Degeneratul. Liza. Degeaba. Tprusia. Diamant Murdar. Lovele. Timur. Gâlceavă. Bogdan Apăsatul. Nansen. Ţâţă. Sudalmă. Luka Ciupitorul. Kolea Sculă. Bibinur. Klara Decapitata. Asea Bomba. Musea Rupe-mi Coada. Carmen. Halima Turcoaica. Călăuză. Iurocika. Mitea Lingurarul. Koska înhaţ. Sima Bea Benzina.

Bubic. Lipitoare. Şnaps Ivanovici. Liza Mustăcioasa. Muieruşca. Hristos. Ifat. Burtă. Cârnat. Flintă. Zvon. Smoking. Bahât. Aşchie. Gâdilatul. Geniul. Ahat Kaium. Gatsby. Cenuşă. Filon Prefăcutul. Mahmut. Neastâmpăratul. Selim. Zvăpăiatul. Ochi Alunecos. Osea Şuţul. Mordvinul. Clei.

Cei din căruţă – bolnavii şi ţâncii. Albinuţa. Popândău. Hârtiuţă. Răguşitul. Lesea Abia Viu. Charlie Chaplin. Zbârciog. Păpădie. Părăluţă. Pisoiaş. Argiluţă. Cuculeţ Iskander. Tonia. Maniusea. Glama. Marhum. Bair. Didim. Fisa. Iangul. Stiopka. Iurik. Lenka Ienicer. Makarik. Miroşa. Şi Zagreika, pe care între timp îl lăsase fierbinţeala... — Spuneţi-le odată! Spuneţi-le că pot să intre.

Deev şi-a dat seama că încă stă lângă balustradă, alături de Davâdova, şi se uită la copii. Şi ei la el.

N-a putut să le spună nimic – a dat doar din cap: vă dau voie. Şi copiii s-au repezit în sus pe scări, în dormitoarele calde care-i aşteptau...

Când s-a întors la eşalon era deja întuneric. Fără să ştie de ce, a îngheţat multă vreme pe o bancă din scuarul gării, ascultând lătratul îndepărtat al câinilor. Apoi a rătăcit aiurea pe şine, cu ochii la luna tulbure. În cele din urmă a sărit pe peronul lângă care înnopta „ghirlanda”.

A mers de-a lungul trenului neobişnuit de gol. Peronul era înalt, şi Deev putea vedea fără efort pe ferestrele vagoanelor – numai că aceste ferestre erau întunecate. Nu era nimeni în infirmerie (eh, păcat, tare ar mai fi stat de vorbă cu moşul acum!). Nu era nimeni în patru vagoane de pasageri, şi numai în al cincilea licărea o lumină.

Deev a privit înăuntru. Pe priciurile copiilor stăteau surorile – într-un cerc intim, toate până la una – şi tăifăsuiau. Pesemne despre ceva plăcut: ochii le erau luminoşi, feţele liniştite, iar bucătarul, care se oploşise şi el alături, din când în când pufnea ruşinat în râs, îngropându-şi buzele în umăr.

A mers mai departe. Nici în vagonul de comandă nu era nimeni. A intrat în compartimentul lui şi, fără să-şi scoată tunica, s-a aşezat pe sofa.

Pe fereastră intra lumina difuză a lunii – putea să nu aprindă lampa. Pe masă era o boccea. Deev a desfăcut cârpele şi şervetele, în multe straturi, şi a descoperit o strachină cu caşă de orez, cald încă. Mulţumesc, Memelea. În strachină era chiar şi o lingură. A luat lingura şi a continuat să şadă, ascultând cum afară, undeva departe, urlă un câine.

Cineva a bătut încetişor la uşă.

N-a răspuns.

Uşa s-a deschis – Fatima.

— De ce nu veniţi la noi? l-a întrebat ea blând. V-aţi ivit la fereastră şi aţi dispărut, ca o nălucire. Nu vă temeţi, nu mai dăm apă la şoareci, suntem vesele – totul e aşa cum aţi ordonat.

N-a răspuns.

— Terminaţi de mâncat şi veniţi, a insistat ea rugător.

Deev a luat ascultător orez din strachină şi l-a dus la gură. Dar nu putea să înghită – a rămas aşa, cu bolul de caşă pe limbă, strângând lingura ca pe un cuţit.

Atunci Fatima a intrat, s-a aşezat pe sofa şi l-a îmbrăţişat cu mâinile ei moi. Şi el s-a ghemuit în ea şi a început să plângă, scăpând caşa nemestecată de pe buzele care-i tremurau.

*

„Ghirlanda” scotea deja de mult aburi – aştepta ordinul de pornire spre Buhara. Dar Belaia nici gând să dea semnalul: dispăruse felcerul Bug.

Nu plecase cu o zi înainte, cum promisese, ci îşi lăsase toate lucrurile în vagon: şi geamantanul cu instrumente, şi halatul alb, şi rucsacul, ba chiar şi vestonul – dar el dispăruse. Mai lăsase pe masa de operaţii o sticlă de coniac franţuzesc – goală. Belaia a adunat de pe jos dopul faţetat.

Întregul echipaj al trenului de evacuare era la locurile lui. Surorile fierseseră apă pentru drum şi tot ieşeau pe platformele vagoanelor, aşteptând instrucţiuni. Din coşurile bucătăriei ieşea un firicel de fum – Memelea pregătea micul dejun. În compartimentul de comandă, Deev dormea adânc, cu faţa îngropată în Fatima, care şedea pe sofa, adormită şi ea – comisarul o auzise prin uşa-armonică fredonându-şi toată noaptea cântecul de leagăn, şi abia acum o potopise somnul. Numai Bug nu era.

Pe Belaia o aştepta o treabă urgentă la Şahrizabz: acolo fusese găsit un bordel ilegal cu copii şi trebuia să rezolve problema. „Ghirlanda” avea să meargă mai departe fără comisar. Ea mai trebuia doar să dea comanda de plecare şi să părăsească eşalonul. Dar Bug tot nu era.

Stătea lângă tren şi asculta cântecul de dimineaţă al muezinilor din minarete: răsărea soarele. Când chemările la rugăciune s-au stins, tocmai voia să lase lucrurile celui dispărut în păstrarea conducerii gării – dar exact atunci a apărut Bug.

Mai precis, a apărut trupul lui puternic. Acesta a plutit pe peron, purtat de patru soldaţi – ca un buştean greu care nu poate fi urcat pe umeri, ci târât, abia ridicat de la pământ. Soldaţii gâfâiau, dar îşi duceau povara cu grijă – păşeau mărunt şi uşor, străduindu-se să nu-l clatine.

— Soră! i-a strigat de departe cel mai în vârstă. Unde-l găsim pe comandantul de eşalon Deev?

— Acum nu poate să iasă.

Belaia s-a apropiat de cărăuşi şi a privit faţa felcerului – acesta a pufnit încet, răsucindu-şi mustăţile în somn. Fără să se aplece măcar, ea a simţit mirosul puternic de coniac.

— Păi noi am avea... treabă cu Deev, a zis soldatul pe un ton de scuză.

— Aduceţi-l aici, a răspuns ea, arătând spre vagonul de comandă.

Le-a spus să-l pună pe Bug pe fosta ei sofa. Trupul bătrânului era atât de mare, că abia a încăput. Pentru orice eventualitate, Belaia a deschis uşa-armonică – cine ştie ce i se năzăreşte, beat fiind, mai bine să fie supravegheat. Nici Deev, nici Fatima nu s-au trezit.

— Voi l-aţi... pompat? I-a întrebat ea pe soldatul mai în vârstă, în timp ce-i conducea afară.

— Nici vorbă, aşa a venit! a zis el, parcă tot scuzându-se în faţa comisarului, de parcă ea ar fi fost nevasta lui Bug,

sau cineva apropiat. Abia îşi mai mişca picioarele şi limba. Iar cum a încetat să le mişte, l-am adus direct aici.

— Cum aţi ştiut unde să-l duceţi?

— Păi uitaţi, a dat el din umeri, scoţând din buzunar o foaie de hârtie împăturită şi mototolită. Cum am fi putut greşi?

Belaia a desfăcut hârtia – era mandatul pe care-l semnase dimineaţa. Pe dos, cu scrisul mare al felcerului, era o indicaţie: „Rog ca trupul meu beat mort şi de aceea nemişcat să fie transportat la gară, în trenul sanitar. A se preda comandantului de eşalon Deev”.

— Vă mulţumesc, tovarăşi. Belaia a strâns mâna fiecăruia.

— Noi îi mulţumim lui, a zis neaşteptat de călduros soldatul mai în vârstă. N-o să uităm niciodată noaptea asta.

— A făcut scandal?

Cei patru doar s-au uitat ciudat unii la alţii.

— A înjurat?... Atunci, ce?

Cel mai în vârstă a şovăit, cu gând să-şi aleagă cuvintele, dar n-a reuşit, aşa că a zis cum i-a venit:

— A sărutat caii. A stat toată noaptea în grajd, i-a sărutat în bot şi le-a spus cuvinte atât de blânde, atât de duioase... Să vrei să le spui unei fete, şi nu te-ai pricepe atât de bine, darămite unor cai! S-a adunat jumătate de escadron să-l asculte. Comandantul nostru şi-a notat şi în carneţel vorbele lui. Iar bucătarul îşi tot ştergea lacrimile. Asemenea cuvinte... Poet, nu alta!

— E felcer, a zis sec Belaia.

— Şi poet, a conchis cu un zâmbet omul. Se întâmplă...

Soldaţii au plecat.

Belaia a luat din pragul vagonului de comandă rucsacul care o aştepta de mult, l-a aruncat în spinare şi i-a făcut semn mecanicului: dă-i drumul!

Eşalonul a şuierat gros, anunţându-şi plecarea. A pufăit din coşuri, a zăngănit din roţi şi a pornit. Fără să petreacă cu privirea trenul, Belaia s-a îndepărtat – lângă gară o aştepta deja o căruţă. De pe platformele vagoanelor îi făceau cu mâna şi îi strigau ceva surorile – nu apucase să-şi ia rămas-bun de la ele, dar nu s-a mai întors.

„Ghirlanda” a părăsit Samarkandul care se deştepta încet.

Trei oameni mergeau în acelaşi compartiment. Deev dormea un somn atât de dulce, cum nu mai dormise în tot timpul drumului, iar Fatima, care se trezise, îl mângâia pe păr şi asculta sforăitul sonor al felcerului. Un bărbat, o femeie şi un bătrân călătoreau într-un compartiment de familie – şi îşi erau unul altuia apropiaţi şi dragi.

Trei oameni se răspândeau în lume în direcţii diferite – un bărbat, o femeie şi un copil. Deev mergea cu trenul spre apus. Belaia se legăna în căruţă spre sud. Orbul Zagreika se târa pe pipăite pe şine înapoi spre nord, să-şi caute fratele – şi ştia că-l va căuta mereu.

De la răsărit îi privea pe toţi, ridicându-se pe cer, un soare tânăr şi roşu.

Nota autoarei

Pentru scrierea romanului, autoarea a consultat amintirile activiştilor de partid şi ale lucrătorilor sovietici – cei care s-au ocupat cu lichidarea vagabondajului şi cu lupta împotriva foametei în anii 1920. Acestea pot fi găsite în culegerile *Besprizomîe (Pribegii),* coordonată de A.D. Kalinina (1926), *Osobâi narod. Rasskazî iz jizni becprizornâh (O populaţie specială. Povestiri din viaţa pribegilor*), de I. Dobrînina (1928), *Rasskazî besprizornâh (Poveştile pribegilor*), coordonată de A. Grinberg (1925), *Kniga o golode (O carte despre foamete*) a medicilor L.A. Şi L.M. Vasilevski (1922), *Golgofa rebionka (Golgota unui copil*) de L.M. Vasilevski (1924), *Kollektivî besprizornâh i ih vojdaki (Colectivele de pribegi şi însoţitorii lor –* 1926) şi *Bolşevţî (Bolşevicii –* 1936), articole din revista *Krasnaia Tataria* (colecţia anului 1926). Multe replici ale copiilor pribegi găsite în aceste lucrări sunt redate în roman fără modificări („Eh, surioară, e tare important să mănânci, dar după cum zice Lenin!”, „îl învăţ eu să-şi joace cartofii pe cărbuni încinşi!”, „E adevărat că burjuii încălzesc locomotivele cu grâne?”, „Botul o să ţi-l strivesc şi-apoi o să povestesc” şi altele), la fel ca descrierile „profesiilor” micilor vagabonzi, unele situaţii (confiscarea cuţitului preţios la evacuare) şi eroi (povestea lui Senea-Ciuvaşul şi a păduchelui care-l urmăreşte).

M-au ajutat foarte mult lucrări ale unor istorici: *Sovetskaia derevnia glazami BCEKA-OGPU-NKVD. 1918-1939. Dokumentî i materialî (Satul sovietic prin ochii CEKA-OGPU-HKVD. 1918-1939. Documente şi materiale*), coordonată de A. Berelovici, V. Danilov (1998-2012), teza de doctorat a lui V.A. Poliakov *Golod v Povoljie. 1919-1923. Proishojdenie, osobennosti, posledstvia (Foametea în Povolgia. 1919-1923. Fapte, particularităţi, urmări –*

Volgograd, 2009), culegerea de scrisori *Golos naroda. Pisma i otkliki riadovâh sovetskih grajdan o sobâtiah 1918-1932 gg. (Glasul unui popor. Scrisori şi reacţii ale unor cetăţeni sovietici de rând despre evenimentele anilor 1918-1932),* redactor A.K. Sokolov, antologie de S.V. Juravliov şi alţii), *Golod v SSSR (Foametea în URSS*), culegere de documente de arhivă, *Kniga o golode* (O *carte despre foamete*), culegere de materiale literar-artistice (Samara, 1922). Am folosit, de asemenea, materiale de la Arhiva Naţională a Republicii Tatarstan (fond R-1251 *Otciotî o rabote detskih domov – Rapoarte despre activitatea caselor de copii*) şi de la Arhiva Naţională a Federaţiei Ruse (fond R-1058).

Capitolul despre expediţia comisarului Belaia în Povolgia flămândă se bazează pe materiale din cartea de memorii a lui A.D. Kalinina *Desiat let rabotî po borbe s besprizornostiu (Zece ani de activitate în lupta împotriva vagabondajului* – 1928).

Două nume de familie – cel al directoarei centrului de primire pentru evacuaţi, Şapiro, şi cel al directoarei orfelinatului din Samarkand, Davâdova, trimit la unul şi acelaşi personaj real: Asea Davâdovna Kalinina, născută Şapiro. Ea a fost o luptătoare activă împotriva vagabondajului copiilor şi a foametei; în timpul foametei din 1920-1923, a deschis în Ciuvaşia cantine sociale şi a evacuat 5 744 de copii flămânzi la Moscova – pentru asta era supranumită „mama copiilor ciuvaşi”.

Povestea şalupelor care sfârtecă cu elicele patruzeci de soldaţi ai Armatei Roşii este un fapt istoric real. Împuşcarea demonstrativă a soldaţilor din regimentul muncitoresc petrogrădean care încercaseră să dezerteze în timpul luptelor, aruncarea trupurilor acestora în Volga şi măcelărirea lor cu elicele şalupelor militare a fost comandată de Lev Troţki, în august 1918, în timpul

luptelor de la Sviajsk cu trupele generalului Kappel. Despre asta se scrie în articolul cu memorii „Sviajskie dni” („Zilele Sviajskului”) ale lui S.I. Gusev – revista *Proletarskaia revoliuţia,* 1924, nr. 2(25), şi *Moia jizn (Viaţa mea)* de L.N. Troţki (capitolul 33, „Mesiaţ v Sviajske” – „O lună la Sviajsk”). Este prima decimare din istoria Rusiei Roşii; câţiva istorici o numesc primul act de represiune politică.

Povestea pieririi Grădinii Botanice din Kazan, relatată pe scurt în dialogul Fatimei cu Deev, corespunde realităţii.

Ideea războiului neîntrerupt din mintea lui Zagreika, văzut ca nucleu al unui autism progresiv, este studiată în cartea pedagogului terapeut Aleksei

Melia *Mir autizma. 16 supergeroev (Lumea autismului. 16 supereroi).*

Pentru poreclele pasagerilor eşalonului, autoarea a apelat la câteva surse: numele unor copii ai străzii menţionate în documente de arhivă şi cărţi de memorii, zicale ruseşti populare, limbi turcice – tătară, uzbecă, kârgâză etc., lexicul argotic sau al infractorilor[33].

---

[33] Traducerea respectă, pe cât posibil, zona din care provine fiecare poreclă şi sonoritatea ei. Traducătoarea a beneficiat şi de ajutorul autoarei în lămurirea sau simplificarea unor termeni.

Mulţumiri

Romanul *Trenul spre Samarkand* a fost scris pe parcursul a doi ani şi jumătate. Aşa cum Deev, eroul romanului, a întâlnit pe drum oameni foarte diferiţi şi numai datorită sprijinului lor a ajuns la destinaţie, şi eu, de-a lungul celor treizeci de luni de muncă, am cerut ajutorul foarte multora – şi toţi au spus „da”. Recunoştinţa mea adâncă, sinceră tuturor celor care m-au susţinut în scrierea şi publicarea acestei cărţi:

mamei şi soţului meu – pentru multele săptămâni de izolare fără de care lucrul la roman ar fi fost imposibil; iubitei mele fiice – pentru îndelungata răbdare;

Elenei Kostiukovici – pentru înţelegerea autentică, pentru nepreţuitele noastre discuţii în timpul lockdown-urilor şi al autoizolării;

Iuliei Dobrovolskaia, draga mea prietenă şi călăuză, pentru toate discuţiile şi scrisorile noastre, pentru susţinerea din momentele grele (care n-au fost puţine); Elenei Daniilovna Şubina – pentru infinita înţelepciune şi încredere; Galinei Pavlovna Beliaeva – pentru redactarea minuţioasă şi atitudinea grijulie faţă de text;

Tatianei Stoianova şi Veronikăi Dmitrieva – pentru energia şi ajutorul în toate;

reşedinţei pentru scriitori La Villa Marguerite Yourcenar, directoarei ei, Marianne Petit, şi tuturor colaboratorilor ei minunaţi.

Autoarea a beneficiat de un sejur la Villa departementale Marguerite Yourcenar, Departement du Nord (Franţa), şi acesta a fost un mare sprijin în scrierea acestui roman. Mulţumiri amabilului Guy Fontaine, precum şi editoarei Fanny Mossiere (Noir sur Blanc) şi traducătoarei Maud Mabillard – pentru ajutorul în organizarea călătoriei la vilă;

părintelui Ioan Privalov din Arhanghelsk – pentru lungile şi rodnicele conversaţii despre învăţăturile creştine, pentru preţioasele sfaturi şi susţinerea spirituală;

lui Serghei Dorojkov – pentru consultaţiile despre construcţia locomotivelor;

lui Anrav Hodjaniazov – pentru mărturiile detaliate despre particularităţile peisajului din stepa Kazahstanului şi munţii Uzbekistanului;

Asiei Kiramovna Mahnina – pentru unda verde primită în arhiva de periodice de la Biblioteca Naţională a Republicii Tatarstan;

lui Artem Silkin şi Ludmilei Anatolievna Eliseeva – pentru excursiile de neuitat la Sviajsk şi discuţiile despre istoria lui; Rusinei Şihatova – pentru ajutorul pe tărâmul reţelelor sociale; primilor mei cititori, Viktoria Albertovna Kuprianova, Vera Kostrova, Ivette Litvinova şi Saltanat Ermîrza – pentru observaţiile importante;

agentei mele literare din Germania, Christina Links, traducătorului Helmut Ettinger, redactorului Marlies Juhnke şi editoarei Constaze Neumann (Aufbau) – pentru susţinerea caldă a noului roman încă de când abia se scria;

dragilor mei traducători – pentru luxul comunicării, care a devenit nepreţuit în timpul pandemiei, şi pentru îndepărtarea graniţelor care s-au ridicat brusc între ţări;

dragilor mei cititori din toată lumea – pentru interesul şi susţinerea sinceră, fără de care un autor nu poate exista.

Cuprins